

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

**Library
of the
University of Wisconsin**

Vitae Sanctorum Hiberniae

PARTIM HACTENVŚ INEDITAE
AD FIDEM CODICVM MANVSRIPTORVM
RECOGNOVIT PROLEGOMENIS NOTIS
INDICIBVS INSTRVXIT

CAROLUS PLUMMER A.M.

COLLEGII CORPORIS CHRISTI APUD OXONIENSES
SOCIUS ET CAPELLANVS

TOMVS SECVNDVS

OXONII
E TYPOGRAPHEO CLARENDONIANO
MCM X

HENRY FROWDE, M.A.
PUBLISHER TO THE UNIVERSITY OF OXFORD
LONDON, EDINBURGH, NEW YORK
TORONTO AND MELBOURNE

454449

APR 22 1938

DZS
P73
✓
2

Vita sancti Comgalli abbatis de Bennchor

INCIPIT VITA SANCTI COMGALLI¹ ABBATIS ET CONFESSORIS

f. 90°

i. DE AQUILONALI² Hybernice regione, nomine Dail n-Araidhe³, que est contra mare in aquilonali prouinchie plaga Ultorum, sanctus abbas Comghallus ortus fuit. Cuius pater Sethna⁴ uocabatur, qui fuit miles ducis Dal n-Araidhe⁵, et ipse in senectute sua genuit sanctum Comgallum. Sanctus iam Comgallus nutritus est diligenter in domo parentum suorum, ualde diligentes eum parentes sui, quasi vnicum filium suum.

ii. QUODAM tempore, cum esset sanctus Comgallus puer in domo patris sui, dux Dal n-Araidhe⁶ congregauit exercitum suum ad bellum contra hostes suos. Et Sethna⁷ pater sancti Comghalli a domino suo duce ad illud bellum uocatus est; set ipse propter nimiam senectutem ire non potuit ad bellum. Et sanctus Comgallus adhuc puer vice patris sui, licet nolebat, | tamen iussione parentum suorum f. 90° ad ducem uolentem bellare cum suis perrexit. Set omnipotens Deus, uolens famulum suum sanctum Comghallum seruare ne uel manus uel oculi eius effusione sanguinis violarentur, nutu diuino hostes illi inter se fecerunt pacem. Et beatus Comgallus integer corpore et anima ad parentes suos reddiit cum suis.

iii. POST hec sanctus puer Comgallus secularem habitum deseruit, et habitum ecclesiasticum suscepit⁸; et literas apud quendam clericum didicit, qui habitabat in quadam uilla in rure. Et ille clericus fragilis natura erat in uoluptatibus carnalibus⁹. Sanctus uero Comghallus suum magistrum per parabolas docebat. De quibus vna est. Quadam enim nocte, cum clericus ille cum muliere dormisset, sanctus itaque Comgallus orans et uigilans tunicam involuit¹⁰ suam in ouium stercore. Crastino autem die magister suus dixit sancto Comgallo: 'O Comgalle, quare tunica tua sordida est?' Respondit ei sanctus Comgallus:

¹ On the lower margin of M is a long Irish pedigree of Comgall which agrees almost exactly with that in LL. 348^a, but is carried up further, viz. to Rudraige, where the note is added: 'sund coindric Comgall 7 Brenuinn 7 Ciaran mac in t-sáoir', i. e. 'here meet [the pedigrees of] Comgall and Brendan and Ciaran son of the wright' (Ciaran of Clonmacnois). It also states that Comgall was 'do sen Ulltaib', i. e. 'of the ancient Ultonians'. ² Cf. S § 1; R¹ 153^b, R² 100°.

³ Dal n-Aride T; nobilissimo Aradensium genere S R. ⁴ Setna T; patre Setneo S R¹; Secneo R². ⁵ Dal n-Athraide T. ⁶ Dal n-Aride T. ⁷ accepit T. ⁸ carnalibus om. M. ⁹ uiolauit T.

'Periculosius est tibi, magister, animam habere sordidam, quam tunicam. Deterius enim uere est stercus in quo te in preterita nocte inuoluisti¹ corpore et anima, quam istud.' Ille autem clericus non contradicens tacuit; set tamen vitam suam noluit emendare. Iam pius iuuenis Comgallus, videns quia magister suus in errore adhuc maneret, deseruit eum cum patria sua, et direxit viam suam ad australem Hybernie plagam. Et intrauit prouinchiam Laginensium, et uenit ad sanctum Fintanum abbatem monasterium, nomine Cluain Edhnech, regentem, in plebe Laigis² possitum, in aquilonali Laginensium plaga, iuxta radices montis Bladhma. Recepitque diligenter³ sanctus Fintanus beatum Comhgallum in suam congregacionem.

iv. CUMQUE ibi sanctus Comgallus in sancta conversatione duraque vita esset, immisit dyabolus tedium magnum in corde eius circa patriam suam et parentes, sustinens laborem magnum et durum. Confessusque est suam temptationem sancto patri Fintano; fuditque pater sanctus preces et orationem ad Deum pro eo. Et expulsus est ilico dyabolus a Comgallo per orationem sui senioris. Nam 'cum' sanctus Comgallus iuxta crucem, que est in occidentali parte monasterii Cluana Edhnech, cum lacrimis orasset, lux superna circumfulsit eum, et repletum est cor eius magna spiritali letitia. Et⁴ ex illa hora in omni vita sua nunquam tedium in eum irrui.

v. RECAPITULAMUS⁵ alia de natiuitate et puericia sancti Comgalli. Sanctus iam Mac Cneisi⁶ episcopus, qui iacet in sua ciuitate, nomine Connyre⁷, que est in regione Dal n-Araidhe, prophetauit de natiuitate sancti Comgalli. Nam cum quadam die Sethna, pater beati Comgalli, et vxor eius, nomine Brig, in vno curru uecti, venissent per locum in quo fuerat episcopus, ipse audiens sonitum currus, dixit ministris suis: 'Videte qui sunt in curru, quoniam sub homine, in quo gratia Dei habundat, sonat⁸.' Ministri iam aspicientes, dixerunt episcopo: 'Domine, miles Sethna et vxor sua vehuntur in curru.' Quibus sanctus episcopus ait: 'Vere illa femina habet in vtero suo filium, cuius gloria magna erit in celo et in terra⁹. Ipsa iam mulier Brig f. 91^a crastino die, | oriente sole, filium reu[er]endissimum, cuius nomen Comgallus dicetur, pariet in opido de Mourne. Et ipse magnus coram Deo erit, atque in modum clarissimi radii solis in Hybernia fulgebit.' Et illa concepit, sicut dixit episcopus Mac Cnessi¹⁰.

¹ uioluisti T.

² Laiges T.

³ diligenter om. M.

⁴ et om. M.

⁵ = S § 1; R¹ 153^b, R² 100^b. Here evidently begins an account of Comgall's youth from a different source (§§ v-ix). This source is much nearer to S R than the source underlying §§ i-iv.

⁶ Mac Cnisi T; Macniseus Connerensis episcopus S R.

⁷ Connare T.

⁸ ait: 'Currus iste regem portat' S R.

⁹ illa in uentre regem portat S R.

¹⁰ Mac Nysi T; Hoc quoque non est pretereundum, quod per totam noctem antecedentem diem in qua natus est infans, in regione circumiacente locum natiuitatis eius ab idoneis testibus lux magna fulsisse perhibetur S R add.

vi. DIE¹ quodam postea ductus est sanctus infans ad quendam presbiterum, nomine Feidhlimidh², ut baptizaret eum. Et ille presbiter multis annis cecus erat; set tamen ordinem baptismi memoriter retinebat. In illo iam loco aqua antea non erat; in aduentu autem sancti infantis Comgalli fons ilico lucidus de terra surrexit. Et hoc audiens presbiter cecus, lauit ibi faciem suam, et statim aperti sunt oculi eius, et in lumine suo post longam cecitatem ordinem baptismi relegit. Et gratias agens Deo³, sanctum infantem, salutis sue auctorem, baptizauit⁴. Et in domo parentum suorum ipse sanctus puer Comgallus nutritus est.

vii. QUODAM⁵ die, crescente beato puero Comgallo, solus ipse foris aliquod operabatur opusculum, et ecce irruit sopor super eum, et dormiuit. Mater autem eius visitans eum, vidit columpnam igneam a celo⁶ porrectam usque ad sanctum puerum dormientem. Perterrita iam mulier nesciebat quid faceret, nam accedere ad puerum non audebat, et eum ab igne cremari putabat. Tum illa diuino nutu patienter sustinens, sanctus euigilabat a sompno puer, rubicundam⁷ habens faciem, oculosque rutilos. Et ait matri sue: 'Vide, mater, ne alicui cicuius dicas que uidisti⁸.' Illa quoque ad tempus tacens, postea narrauit omnibus secundum ordinem⁹ quod sibi apparuit.

viii. ALIO¹⁰ tempore erat sanctus Comgallus cum duce Dail¹¹ n-Araidhe in castris, et nix magna super castra quadam nocte pluit. Ad sanctum autem Comgallum, cum suis in medio castrorum manentem, nix nullo modo accessit; set in modum parui castelli nix vndique circa sanctum ambiebat. Et de hoc omnes admirantes, tunc ait eis dux: 'Ab hac iam die beatus puer Comhgallus cum suis liber erit a me, et ab omni seculari potestate; sanctus enim Dei ipse est.' Postea sanctus Comgallus, accepta libertate et licentia, et data ab eo vicissim benedictione duci, reuersus est cum suis ad domum suam. Et ille dux potens et graciosus propter benedictionem sancti Comgalli effectus est.

ix. SANCTUS¹² Comgallus die quodam et pater suus perambulabant agrum suum proprium; et ait ipse patri suo: 'Pater, hanc terram cum suis curis deserere debemus.' Non consensiciens ei pater suus, ait illi iterum: 'Tu hanc modicam terram, pater care, exerce; ego autem uadam, et aliam terram meliorem et maiorem

¹ = S § 2; R¹ 153^a, R² 100^b.   ² Fedlimith T.   ³ Deo agens T.
⁴ eumque Comgellum quod carum pignus dicitur . . . nominauit S; quod sonat pulcrum et album R.   ⁵ = S § 3; R u. s.   ⁶ Here there is a lacuna in S caused by the loss of a leaf.   ⁷ flammigeram R.   ⁸ 'Ne timeas', inquit, 'mater, quia igne celesti in nullo sum lesus; set uide,' &c., R.
⁹ secundum ordinem narrauit omnibus T.   ¹⁰ Not in R.   ¹¹ Dal T.
¹² = R¹ 153^d, R² 100^c.

diligentissime a Domino Deo meo queram¹. Postea deseruit ipse parentes suos, et didicit literas ad tempus in patria sua². Deinde uenit ad sanctum Fintanum in provincia Lagenensium in suo monasterio, Cluain Edneach³, habitantem, et receptus est ibi.

x. Die⁴ quadam in monasterio illo, Cluain Edhneach⁵, quidam uir cecus ductus est ad sanctum Comgallum, postulans ipse cum suis
f. 91^b in nomine Christi lumen oculorum ab eo. Tunc sanctus Comgallus | digito suo super oculos eius saliuam in Christi nomine possuit; et statim saliuam sancti Dei gratia sanauit oculos ceci, lumenque recepit, et in lumine suo gaudens reuersus est.

xi. Post⁶ multum iam tempus iussus est sanctus Comgallus a sancto Fintano ut rediret ad patriam suam⁷ causa edificandi cellas ad Christi famulos nutriendos. Tunc iam sanctus Comgallus adhuc post multos annos sine ordine erat; nolebat enim gradus accipere. Et accepta benedictione et oratione sancti patris Fintani, sanctus Comgallus cum discipulis sibi ordinatis cepit pergere ad patriam suam. Et uenit ad sanctam congregacionem, que erat in monasterio sancti Kiarani⁸ in sua ciuitate Cluain meic Noys⁹, et mansit ibi aliquo tempore in magna sanctitate. Deinde ad patriam suam perrexit, congre'gantes ad eum viri catholici⁹ de die in diem. Sanctusque Lugidus episcopus ordinauit ibi sanctum Comgallum magna suasionem diaconum; et post interuallum temporis sacerdos ordinatus est. Postea sanctus Comgallus patriam suam circuibat, predicans populis ad tempus semina euangelii.

xii. VOLENSQUE sanctus Comgallus caduca despicere, desideransque eterna amplecti, perrexit ad stagnum Erne, et intrauit in quadam insula que dicitur Custodiaria insula, et ibi habitauit in vita durissima sine ulla sollicitudine de terrenis. Et monachi sui post eum in illam insulam intrauerunt. Et non valentes rigidissime viuere, sicut suus abbas, septem ex eis fame et frigore mortui sunt. Hoc audientes

¹ R continues thus: Post hec apud auunculos suos in cella que dicitur Monasterium Comgalli hospitans, ad bocetum, ut lac inde apportaret, missus est. Ipso domum reuertente, atque uas lacte plenum portante, casu quodam eius uasis fundum in terram cecidit. Nutu tamen Dei lac totum in uase sine fundo remansit. O quam mirabilis est Deus in sanctis suis, cuius potestate seruus suus uasis fundum in sinu suo secum tulit. Uas uero lacte plenum sine fundo in humeris usque ad monasterium portauit. Paucis post hec transactis diebus, puer sanctus uolens uocantem occulte se Dominum sequi, secularem habitum deposuit, ecclesiasticum suscipiens. Relicto mundalium retiaculo negociorum, domoque paterna, ad quandam de plebe sua peritum in literali scientia migravit uirum; a quo psalmos ymnosque ceteraque ad pueros pertinentia in omni subiectione et patientia, uirgo corpore et spiritu didicit. Post hec prudens iuuenis . . . Fintanum abbatem . . . adiuit, etc. ² Cf. sup. § iii. ³ Ednech T. ⁴ Not in R. ⁵ = R¹ 153^d, R² 100^d. ⁶ Here R passes straight to the foundation of Bangor, § xiii. ⁷ Chiarani T. ⁸ Nois T. ⁹ catholici viri T.

sancti patres, venerunt ad eum, et rogauerunt eum, ut pro uera caritate paulo leuius¹ nimium relaxaret rigorem, causa corporis sui Deo nutriendi, et fratrum in Christi seruicio seruandorum. Set sanctus Comgallus quod pro Deo cepit tenere, pro homine de rigore suo noluit relaxare². De rigore autem fratrum pie laxauit; et concessit 'eis' viuere et operari³ sicut ceteri monachi.

xiii. Post hec beatus Comgallus totam deserere Hyberniam, et pro Christo peregrinari trans mare in Britanniam uoluit, et ibi manere. Set, Deo concedente, precibus et flebili rogatu sancti Lugidi episcopi, consecratoris sui, et aliorum sanctorum victus, retentus est in Hybernia. Et eduxerunt eum foras, ut ipse per suam patriam cellas et monasteria Deo construeret. Constituitque⁴ magnum monasterium, quod uocatur Beannchor⁵, in regione que dicitur altitudo Vltorum, iuxta mare orientale⁶. Et maxima multitudo monachorum ibi venit ad sanctum Comgallum, ut non potuissent esse in vno loco. Et inde plurimas cellas et multa monasteria, non solum in regione Vltorum, set per alias Hybernie provincias [construxit]⁷. Et in diuersis cellis et monasteriis tria milia monachorum sub cura sancti patris Comgalli fuerunt. Set maior et nominacior ceteris locis predictum monasterium Beannchor⁸ est, ubi clara ciuitas in honore sancti Comgalli edificata est.

xiv. QUADAM⁹ die, cum ibi esset sanctus Comgallus in quodam loco solus, expandebat manus suas ad celum post ieiunium trium dierum |

¹ or lenius.

² relare T.

³ operare T.

⁴ = R u. s.

⁵ Bencur T.

⁶ R continnes thus: ubi monachorum milibus in sanctitate uite et regule rigore per quinquaginta annos prefuit; et multa miracula per eum Dominus fecit. De quibus pauca dicemus. Uolebant quidam ex fratribus, prouide consulentes, ut ipse quedam loca ad monasteriola in eis construenda, seu ad piscandum, uel ad alias quascunque vtilitates com[m]oda, ab offerentibus susciperet. Quibus uir Dei respondit: 'Fortior est acies multorum in uno loco, presente duce, concorditer pugnancium, quam per multa loca sine duce dispersa'. Quodam tempore rogabant eum fratres, ut quosdam ad stagnum, quod duorum itinere dierum a monasterio distabat, ad piscandum mitteret. Quibus ille ait: 'Habetis mare prope uos; et quare in eo non uultis piscari?' Illi iniquiunt nunquam se ibi uidisse piscium capturam. Miserunt quoque fratres ibi recia, et sufficienter pisces ceperunt. Orta autem ibi inter quosdam seculares homines de capiendis piscibus contencione, uir sanctus dissensionis causam amouit uerbo orationis; ita ut raro ibi postea saltem unus caperetur piscis. Factum est autem, cum magnificasset Dominus illum, et multa monachorum sub manu regiminis haberet monasteria, ut unus de antiquioribus abbatibus, uir uite uenerabilis, in cuius monasterio iunior ipse aliquantulum temporis fuerat commoratus, adueniret. Cum autem ad mensam recubuisset, et letati ex tanta societate fuissent, ille senior cepit abbatem Comgallum uerbo increpacionis probare; ut sciret utrum illa humilitatis et obediencie uirtus, quam olim habuerat, in eo maneret. Qui statim exurgens, et super terram se prosternens, lacrimarum riuulos uberrime cepit eff[undere]. Interrogatus autem quid fleret, tandem respondit: 'Quod tedet me hunc pastum humilitatis dulcissimum per multos annos non habuisse'. ⁷ om. M T. ⁸ Bencur T. ⁹ Not in R.

HENRY FROWDE, M.A.
PUBLISHER TO THE UNIVERSITY OF OXFORD
LONDON, EDINBURGH, NEW YORK
TORONTO AND MELBOURNE

454449

APR 22 1938

DZS

P73

✓
2

Vita sancti Comgalli abbatis de Bennchor

INCIPIIT VITA SANCTI COMGALLI¹ ABBATIS ET CONFESSORIS

f. 90°

i. DE AQUILONALI² Hybernice regione, nomine Dail n-Araidhe³, que est contra mare in aquilonali prouinchie plaga Ultorum, sanctus abbas Comghallus ortus fuit. Cuius pater Sethna⁴ uocabatur, qui fuit miles ducis Dal n-Araidhe⁵, et ipse in senectute sua genuit sanctum Comgallum. Sanctus iam Comgallus nutritus est diligenter in domo parentum suorum, ualde diligentes eum parentes sui, quasi vnicum filium suum.

ii. QUODAM tempore, cum esset sanctus Comgallus puer in domo patris sui, dux Dal n-Araidhe⁶ congregauit exercitum suum ad bellum contra hostes suos. Et Sethna⁷ pater sancti Comghalli a domino suo duce ad illud bellum uocatus est; set ipse propter nimiam senectutem ire non potuit ad bellum. Et sanctus Comgallus adhuc puer vice patris sui, licet nolebat, | tamen iussione parentum suorum^{f. 90^d} ad duce[m] uolentem bellare cum suis perrexit. Set omnipotens Deus, uolens famulum suum sanctum Comhgallum seruare ne uel manus uel oculi eius effusione sanguinis violarentur, nutu diuino hostes illi inter se fecerunt pacem. Et beatus Comgallus integer corpore et anima ad parentes suos reddiit cum suis.

iii. POST hec sanctus puer Comgallus secularem habitum deseruit, et habitum ecclesiasticum suscepit⁷; et literas apud quendam clericum didicit, qui habitabat in quadam uilla in rure. Et ille clericus fragilis natura erat in uoluptatibus carnalibus⁸. Sanctus uero Comhgallus suum magistrum per parabolas docebat. De quibus vna est. Quadam enim nocte, cum clericus ille cum muliere dormisset, sanctus itaque Comgallus orans et uigilans tunicam involuit⁹ suam in ouium stercore. Crastino autem die magister suus dixit sancto Comgallo: 'O Comgalle, quare tunica tua sor[...]' Respondit ei sanctus Comgallus:

¹ On the lower margin of the original is a long Irish pedigree of Comgall which agrees almost with the one given in the text, but is carried up further, viz. to Rudraige, who is said to be the ancestor of the kindred of Comgall. ² Brendann ³ Claran mac ⁴ Brendan and ⁵ that Comgall ⁶ Cl. S. 4. 1; ⁷ genere S. K. ⁸ Athraige T. ⁹ uicium T.

HENRY FROWDE, M.A.
PUBLISHER TO THE UNIVERSITY OF OXFORD
LONDON, EDINBURGH, NEW YORK
TORONTO AND MELBOURNE

454449

APR 22 1938

DZS
P73
✓
2

Vita sancti Comgalli abbatis de Bennchor

INCIPIT VITA SANCTI COMGALLI¹ ABBATIS ET CONFESSORIS

f. 90°

i. DE AQUILONALI² Hyberníe regione, nomine Dail n-Araidhe³, que est contra mare in aquilonali prouinchie plaga Ultorum, sanctus abbas Comghallus ortus fuit. Cuius pater Sethna⁴ uocabatur, qui fuit miles ducis Dal n-Araidhe⁵, et ipse in senectute sua genuit sanctum Comgallum. Sanctus iam Comgallus nutritus est diligenter in domo parentum suorum, ualde diligentes eum parentes sui, quasi vnicum filium suum.

ii. QUODAM tempore, cum esset sanctus Comgallus puer in domo patris sui, dux Dal n-Araidhe⁶ congregauit exercitum suum ad bellum contra hostes suos. Et Sethna⁴ pater sancti Comghalli a domino suo duce ad illud bellum uocatus est; set ipse propter nimiam senectutem ire non potuit ad bellum. Et sanctus Comgallus adhuc puer vice patris sui, licet nolebat, | tamen iussione parentum suorum f. 90° ad ducem uolentem bellare cum suis perrexít. Set omnipotens Deus, uolens famulum suum sanctum Comghallum seruare ne uel manus uel oculi eius effusione sanguinis violarentur, nutu diuino hostes illi inter se fecerunt pacem. Et beatus Comgallus integer corpore et anima ad parentes suos reddiit cum suis.

iii. Post hec sanctus puer Comgallus secularem habitum deseruit, et habitum ecclesiasticum suscepit⁷; et literas apud quendam clericum didicit, qui habitabat in quadam uilla in rure. Et ille clericus fragilis natura erat in uoluptatibus carnalibus⁸. Sanctus uero Comghallus suum magistrum per parabolas docebat. De quibus vna est. Quadam enim nocte, cum clericus ille cum muliere dormisset, sanctus itaque Comgallus orans et uigilans tunicam involuit⁹ suam in ouium stercore. Crastino autem die magister suus dixit sancto Comgallo: 'O Comgalle, quare tunica tua sordida est?' Respondit ei sanctus Comgallus:

¹ On the lower margin of M is a long Irish pedigree of Comgall which agrees almost exactly with that in LL. 348^a, but is carried up further, viz. to Rudraige, where the note is added: 'sund coindric Comgall 7 Brenuinn 7 Ciaran mac in t-sáoir', i. e. 'here meet [the pedigrees of] Comgall and Brendan and Ciaran son of the wright' (Ciaran of Clonmacnois). It also states that Comgall was 'do sen Ulltaib', i. e. 'of the ancient Ultonians'. ² Cf. S § 1; R¹ 133^b, R² 100°.

³ Dal n-Aride T; nobilissimo Aradensium genere S R.
⁴ Setna T; patre Setneo S R¹; Secneo R². ⁵ Dal n-Athraide T.
⁶ Dal n-Aride T. ⁷ accepit T. ⁸ carnalibus om. M. ⁹ uiolauit T.

‘Periculosius est tibi, magister, animam habere sordidam, quam tunicam. Deterius enim uere est stercus in quo te in preterita nocte inuoluisti¹ corpore et anima, quam istud.’ Ille autem clericus non contradicens tacuit; set tamen vitam suam noluit emendare. Iam pius iuuenis Comgallus, videns quia magister suus in errore adhuc maneret, deseruit eum cum patria sua, et direxit viam suam ad australem Hyberniae plagam. Et intrauit prouinchiam Laginensium, et uenit ad sanctum Fintanum abbatem monasterium, nomine Cluain Edhnech, regentem, in plebe Laigis² positum, in aquilonali Laginensium plaga, iuxta radices montis Bladhma. Recepitque diligenter³ sanctus Fintanus beatum Comhgallum in suam congregationem.

iv. CUMQUE ibi sanctus Comgallus in sancta conversatione duraque vita esset, immisit dyabolus tedium magnum in corde eius circa patriam suam et parentes, sustinens laborem magnum et durum. Confessusque est suam temptationem sancto patri Fintano; fuditque pater sanctus preces et orationem ad Deum pro eo. Et expulsus est ilico dyabolus a Comgallo per orationem sui senioris. Nam ‘cum’ sanctus Comgallus iuxta crucem, que est in occidentali parte monasterii Cluana Edhnech, cum lacrimis orasset, lux superna circumfulsit eum, et repletum est cor eius magna spiritali letitia. Et⁴ ex illa hora in omni vita sua nunquam tedium in eum irrui.

v. RECAPITULAMUS⁵ alia de natiuitate et puericia sancti Comgalli. Sanctus iam Mac Cneisi⁶ episcopus, qui iacet in sua ciuitate, nomine Connyre⁷, que est in regione Dal n-Araidhe, prophetauit de natiuitate sancti Comgalli. Nam cum quadam die Sethna, pater beati Comgalli, et vxor eius, nomine Brig, in vno curru uecti, venissent per locum in quo fuerat episcopus, ipse audiens sonitum currus, dixit ministris suis: ‘Videte qui sunt in curru, quoniam sub homine, in quo gratia Dei habundat, sonat.’ Ministri iam aspicientes, dixerunt episcopo: ‘Domine, miles Sethna et vxor sua vehuntur in curru.’ Quibus sanctus episcopus ait: ‘Vere illa femina habet in vtero suo filium, cuius gloria magna erit in celo et in terra.’ Ipsa iam mulier Brig f. 91⁸ crastino die, | oriente sole, filium reu[er]endissimum, cuius nomen Comgallus dicitur, pariet in opido de Mourne. Et ipse magnus coram Deo erit, atque in modum clarissimi radii solis in Hyberniam fulgebit.’ Et illa concepit, sicut dixit episcopus Mac Cnessi¹⁰.

¹ uoluisti T.

² Laiges T.

³ diligenter om. M.

⁴ et om. M.

⁵ = S § 1; R¹ 153^b, R² 100^b. Here evidently begins an account of Comgall's youth from a different source (§§ v-ix). This source is much nearer to S R than the source underlying §§ i-iv.

⁶ Mac Cnisi T; Macniseus Connerensis episcopus S R.

⁷ Connare T.

⁸ ait: ‘Currus iste regem portat’ S R.

⁹ illa in uentre regem portat S R.

¹⁰ Mac Nysi T; Hoc quoque non est

pretereundum, quod per totam noctem antecedentem diem in qua natus est infans, in regione circumiacente locum natiuitatis eius ab idoneis testibus lux magna fulsisse perhibetur S R *add.*

vi. DIE¹ quodam postea ductus est sanctus infans ad quendam presbiterum, nomine Feidhlimidh², ut baptizaret eum. Et ille presbiter multis annis cecus erat; set tamen ordinem baptismi memoriter retinebat. In illo iam loco aqua antea non erat; in aduentu autem sancti infantis Comgalli fons ilico lucidus de terra surrexit. Et hoc audiens presbiter cecus, lauit ibi faciem suam, et statim aperti sunt oculi eius, et in lumine suo post longam cecitatem ordinem baptismi relegit. Et gratias agens Deo³, sanctum infantem, salutis sue auctorem, baptizauit⁴. Et in domo parentum suorum ipse sanctus puer Comgallus nutritus est.

vii. QUODAM⁵ die, crescente beato puero Comgallo, solus ipse foris aliquod operabatur opusculum, et ecce irruit sopor super eum, et dormiuit. Mater autem eius visitans eum, vidit columpnam igneam a celo⁶ porrectam usque ad sanctum puerum dormientem. Perterrita iam mulier nesciebat quid faceret, nam accedere ad puerum non audebat, et eum ab igne cremari putabat. Tum illa diuino nutu pacienter sustinens, sanctus euigilabat a sompno puer, rubicundam⁷ habens faciem, oculosque rutilos. Et ait matri sue: 'Vide, mater, ne alicui cicius dicas que uidisti⁸.' Illa quoque ad tempus tacens, postea narrauit omnibus secundum ordinem⁹ quod sibi apparuit.

viii. ALIO¹⁰ tempore erat sanctus Comgallus cum duce Dail¹¹ n-Araidhe in castris, et nix magna super castra quadam nocte pluit. Ad sanctum autem Comgallum, cum suis in medio castrorum manentem, nix nullo modo accessit; set in modum parui castelli nix vndique circa sanctum ambiebat. Et de hoc omnes admirantes, tunc ait eis dux: 'Ab hac iam die beatus puer Comhgallus cum suis liber erit a me, et ab omni seculari potestate; sanctus enim Dei ipse est.' Postea sanctus Comgallus, accepta libertate et licentia, et data ab eo vicissim benedictione duci, reuersus est cum suis ad domum suam. Et ille dux potens et graciosus propter benedictionem sancti Comgalli effectus est.

ix. SANCTUS¹² Comgallus die quodam et pater suus perambulant agrum suum proprium; et ait ipse patri suo: 'Pater, hanc terram cum suis curis deserere debemus.' Non consensiciens ei pater suus, ait illi iterum: 'Tu hanc modicam terram, pater care, exerce; ego autem uadam, et aliam terram meliorem et maiorem

¹ = S § 2; R¹ 153^c, R² 100^b.   ² Fedlimith T.   ³ Deo agens T.
⁴ eumque Comgellum quod carum pignus dicitur . . . nominauit S; quod sonat pulcrum et album R.   ⁵ = S § 3; R u. s.   ⁶ Here there is a lacuna in S caused by the loss of a leaf.   ⁷ flammigeram R.   ⁸ 'Ne timeas', inquit, 'mater, quia igne celesti in nullo sum lesus; set uide,' &c., R.
⁹ secundum ordinem narrauit omnibus T.   ¹⁰ Not in R.   ¹¹ Dal T.
¹² = R¹ 153^d, R² 100^c.

diligentissime a Domino Deo meo queram¹. Postea deseruit ipse parentes suos, et didicit literas ad tempus in patria sua². Deinde uenit ad sanctum Fintanum in provincia Lagenensium in suo monasterio, Cluain Edneach³, habitantem, et receptus est ibi.

x. Die⁴ quadam in monasterio illo, Cluain Edhneach⁵, quidam uir cecus ductus est ad sanctum Comgallum, postulans ipse cum suis
f. 91^b in nomine Christi lumen oculorum ab eo. Tunc sanctus Comgallus | digito suo super oculos eius saliuam in Christi nomine possuit; et statim saliuam sancti Dei gratia sanauit oculos ceci, lumenque recepit, et in lumine suo gaudens reuersus est.

xi. Post⁶ multum iam tempus iussus est sanctus Comgallus a sancto Fintano ut rediret ad patriam suam⁷ causa edificandi cellas ad Christi famulos nutriendos. Tunc iam sanctus Comgallus adhuc post multos annos sine ordine erat; nolebat enim gradus accipere. Et accepta benedictione et oratione sancti patris Fintani, sanctus Comgallus cum discipulis sibi ordinatis cepit pergere ad patriam suam. Et uenit ad sanctam congregacionem, que erat in monasterio sancti Kiarani⁸ in sua ciuitate Cluain meic Noys⁹, et mansit ibi aliquo tempore in magna sanctitate. Deinde ad patriam suam perrexit, congre^gantes ad eum viri catholici⁹ de die in diem. Sanctusque Lugidus episcopus ordinauit ibi sanctum Comgallum magna suasionem diaconum; et post interuallum temporis sacerdos ordinatus est. Postea sanctus Comgallus patriam suam circuibat, predicans populis ad tempus semina euangelii.

xii. Volensque sanctus Comgallus caduca despicere, desideransque eterna amplecti, perrexit ad stagnum Erne, et intrauit in quadam insula que dicitur Custodiaria insula, et ibi habitauit in vita durissima sine ulla sollicitudine de terrenis. Et monachi sui post eum in illam insulam intrauerunt. Et non valentes rigidissime viuere, sicut suus abbas, septem ex eis fame et frigore mortui sunt. Hoc audientes

¹ R continues thus: Post hec apud auunculos suos in cella que dicitur Monasterium Comgalli hospitans, ad bocetum, ut lac inde apportaret, missus est. Ipso domum reuertente, atque uas lacte plenum portante, casu quodam eius uasis fundum in terram cecidit. Nutu tamen Dei lac totum in uase sine fundo remansit. O quam mirabilis est Deus in sanctis suis, cuius potestate seruus suus uasis fundum in sinu suo secum tulit. Uas uero lacte plenum sine fundo in humeris usque ad monasterium portauit. Paucis post hec transactis diebus, puer sanctus uolens uocantem occulte se Dominum sequi, secularem habitum deposuit, ecclesiasticum suscipiens. Relicto mundalium retiaculo negotiorum, domoque paterna, ad quendam de plebe sua peritum in literali scientia migravit uirum; a quo psalmos ymnosque ceteraque ad pueros pertinentia in omni subiectione et patientia, uirgo corpore et spiritu didiscit. Post hec prudens iuuenis . . . Fintanum abbatem . . . adiuit, etc.

² Cf. sup. § iii. ³ Ednech T. ⁴ Not in R. ⁵ = R¹ 153^d, R² 100^d. ⁶ Here R passes straight to the foundation of Bangor, § xiii. ⁷ Chiarani T. ⁸ Nois T. ⁹ catholici viri T.

sancti patres, venerunt ad eum, et rogauerunt eum, ut pro uera caritate paulo leuius¹ nimium relaxaret rigorem, causa corporis sui Deo nutriendi, et fratrum in Christi seruicio seruandorum. Set sanctus Comgallus quod pro Deo cepit tenere, pro homine de rigore suo noluit relaxare². De rigore autem fratrum pie laxauit; et concessit 'eis' viuere et operari³ sicut ceteri monachi.

xiii. Post hec beatus Comgallus totam deserere Hyberniam, et pro Christo peregrinari trans mare in Britanniam uoluit, et ibi manere. Set, Deo concedente, precibus et flebili rogatu sancti Lugidi episcopi, consecratoris sui, et aliorum sanctorum victus, retentus est in Hybernia. Et eduxerunt eum foras, ut ipse per suam patriam cellas et monasteria Deo construeret. Constituitque⁴ magnum monasterium, quod uocatur Beannchor⁵, in regione que dicitur altitudo Vltorum, iuxta mare orientale⁶. Et maxima multitudo monachorum ibi venit ad sanctum Comgallum, ut non potuissent esse in vno loco. Et inde plurimas cellas et multa monasteria, non solum in regione Vltorum, set per alias Hybernice provincias [construxit]⁷. Et in diuersis cellis et monasteriis tria milia monachorum sub cura sancti patris Comgalli fuerunt. Set maior et nominacior ceteris locis predictum monasterium Beannchor⁸ est, ubi clara ciuitas in honore sancti Comgalli edificata est.

xiv. QUADAM⁹ die, cum ibi esset sanctus Comgallus in quodam loco solus, expandebat manus suas ad celum post ieiunium trium dierum |

¹ or lenius.   ² relare T.   ³ operare T.   ⁴ = R u. s.   ⁵ Bencur T.
⁶ R continet thus: ubi monachorum milibus in sanctitate uite et regule rigore per quinquaginta annos prefuit; et multa miracula per eum Dominus fecit. De quibus pauca dicemus. Uolebant quidam ex fratribus, prouide consulentes, ut ipse quedam loca ad monasteriola in eis construenda, seu ad piscandum, uel ad alias quascunque utilitates com[m]oda, ab offerentibus susciperet. Quibus uir Dei respondit: 'Fortior est acies multorum in uno loco, presente duce, concorditer pugnancium, quam per multa loca sine duce dispersa'. Quodam tempore rogabant eum fratres, ut quosdam ad stagnum, quod duorum itinere dierum a monasterio distabat, ad piscandum mitteret. Quibus ille ait: 'Habetis mare prope uos; et quare in eo non uultis piscari?' Illi inquit nunquam se ibi uidisse piscium capturam. Miserunt quoque fratres ibi recia, et sufficienter pisces ceperunt. Orta autem ibi inter quosdam seculares homines de capiendis piscibus contencione, uir sanctus dissensionis causam amouit uerbo orationis; ita ut raro ibi postea saltem unus caperetur piscis. Factum est autem, cum magnificasset Dominus illum, et multa monachorum sub manu regiminis haberet monasteria, ut unus de antiquioribus abbatibus, uir uite uenerabilis, in cuius monasterio iunior ipse aliquantulum temporis fuerat commoratus, adueniret. Cum autem ad mensam recubuissent, et letati ex tanta societate fuissent, ille senior cepit abbatem Comgallum uerbo increpacionis probare; ut sciret utrum illa humilitatis et obedientie uirtus, quam olim habuerat, in eo maneret. Qui statim exsurgens, et super terram se prosternens, lacrimarum riuulos uberrime cepit eff[undere]. Interrogatus autem quid fleret, tandem respondit: 'Quod tedet me hunc pastum humilitatis dulcissimum per multos annos non habuisse'.   ⁷ om. M T.   ⁸ Bencur T.   ⁹ Not in R.

f. 91° lassus et siciens, et saliuas in pauimentum proiiciebat. Vir enim mire abstinence erat sanctus Comgallus. Et ecce 'e'leuans sanctus vultum suum sursum in celum, quidam leprosus mendicus petens auxilium uenit ad eum tacite. Vidensque saliuas sancti super terram, perrexerat paulatim, et de pauimento eas collegit, et commiscuit eas in aqua, lauansque se inde, plenus fide, statim a lepra sua mundatus est. Et cum gaudio magno uenit ad sanctum Comgallum adhuc illud nescientem, et confessus est ei quod fecerat. Cui sanctus ait: 'Vade in pace, et nemini dixeris; set gratias Deo saluatori tuo age.' Ille autem exiens, multo magis omnibus narrabat.

xv. NOCTE¹ quoque quadam vnus iuuenis de fratribus, nomine Meldanus, venit ad sanctum Comgallum solum in cella² habitantem, volens aliquid indicare ei. Cumque prope accessisset³, vidit totam domunculam intrinsecus flammis ardere, et plenam luce in modum solis. Et per omnes fenestras et foramina habitaculi radii solis foras erumpebant. Tunc iuuenis ille prudens, non ausus propius accedere, signauit se signo crucis Christi; et paulatim reuersus est. Sciens iam sanctus Comgallus que gesta erant, crastino die uocauit ad se fratrem illum, et dixit ei: 'Vide, fili, ne alicui dixeris in vita tua que uidisti.' Set ille tamen celare non potuit.

xvi. ALIO⁴ quoque die, cum sanctus Comgallus de tabulis ligneis lectulum suis manibus feci[s]set, ut moreretur ibi vnusquisque fratrum, dixit ei vnus de fratribus, nomine Enanus: 'O sancte pater, bonum opus facis fratribus morituris in hoc loculo, quia ualde eis proderit ad ueniam inueniendam. Vtinam meruissem in hoc loculo de hoc seculo migrare.' Cui sanctus Comgallus ait: 'Fiet tibi, frater, sicut vis. Nam de isto lectulo ad celum ibis.' Accidit autem ut frater ille mitteretur longe a monasterio Beannchoir⁵ ad quendam locum; ibique habitans mortuus est, et corpus eius, iubente sancto Comgallo, gelidum portatum est ad monasterium Beannchor⁶; quem sanctus pater Comgallus post duos dies resuscitauit. Et vixit ipse frater postea multis annis, et in fine vite sue de lectulo suo migravit ad celum, sicut sanctus Comgallus predixit. Hic iam frater, qui fuit⁷ resuscitatus, nunciauit frequenter fratribus quod uidit et audiuit, dicens: 'Ego a duobus angelis a Deo missis ad celum ductus sum. Cumque inter eos in itinere medio essem, ecce alii angeli uenerunt obuiam nobis, dicentes: "Reportate istam animam ad suum corpus; quia seruus Christi Comgallus eam a Deo petit sibi donari. Ideo reducite

¹ = R¹ 154^a, R² 100^d; where it is very differently told. The incident takes place on a journey; Comgall and a companion, having lost their way, take refuge for the night in a roadside cottage: 'domuncula . . . quam, oratione prius facta, intrauerunt, ac postea uespertinalem inibi horam compleuerunt'.

² cellula T. ³ accedisset T.

⁴ §§ xvi-xviii are not in R. ⁵ Benchuir T.

⁶ Benchor T.

⁷ fuit om. T.

eam ad corpus suum, et maneat apud sanctum Comgallum usque ad senectutem suam." Et sic factum est.'

xvii. FURES et latrones quidam holera et poma fratrum furtive tollebant. De hoc fratres condolentes, querimoniam ad sanctum Comgallum fecerunt, dicentes: 'Laboramus frustra, pater, quia labor noster nec fratribus nec hospitibus prodest, tollentes malifici¹ illud a nobis.' Sequenti nocte sanctus Comgallus signo sancte crucis hortum benedixit, | dicens: 'Exceca, Domine Deus omnipotens, f. 91^d fures hic venientes, et errent hic intus, donec suum reatum 'sciant'; quia tu, Domine, omnia potes.' In illa itaque nocte fures peruenientes huc², excecati sunt, et circumeuntes multis uicibus hortum intrinsecus, nullum hostium uel foramen inuenerunt, ut foras exirent. Ad ex[t]remum autem cum honeribus suis in curiam uenerunt, et depositis sarcinis ibi, in conspectu monachorum genua flectentes, penitentiam egerunt; et ibi monachi a sancto Comgallo facti sunt.

xviii. SENEX quidam sanctus et anachorita uenerabilis³, nomine Critanus, uocatus est ad sanctum Comgallum ad festum pasche. Et ipse uidit in sancto Pascha angelos splendidos iuxta sanctum Comgallum offerentem; qui tangebant et benedicebant nunc altare, nunc calicem, nunc manus sancti Comgalli, et os eius, et uerticem; atque oblacionem cum eo benedicebant. Hec videns sanctus anachorita Critanus, post ieiunium ualde siciens, dixit in corde suo: 'Vtinam, Domine mi, vt de quodam liquore a sancto Comgallo prius gustato sitim meam extinguerem.' Sciens sanctus Comgallus spiritu prophetie cogitationem beati anachorite, consum[m]ato ordine offerendi, ingrediens domum, statim gustauit liquorem. Et aduocans ad se quendam ministrum, nomine Segenum, ait ei: 'Hunc liquorem porta seniori Critano, sitienti multum; et bibat, benedicens Deum. Et dices ei a me, quia uir fidelis et paciens est.' Et ille senex de hiis omnibus gratias Christo egit.

xix. QUADAM⁴ nocte frater, qui erat sancti Comgalli minister, Crymthanus⁵ nomine, postquam dimisisset patrem Comgallum in suam cellulam ad quiescendum, et clausisset hostium deforis, abiit ipse ad dormitorium⁶. Volens iam ille explorare si dormiret sanctus, reuersus est post modicum intervallum; et tunc sanctus quiescebat. Cum ille frater ante ianuam tugurii mansisset, vidit post interuallum

¹ A later hand in M has altered this into 'tollentibus malificis'. Fleming has mistaken the abbreviation for -bus for the numeral 69, and reads 'tollentibus sexaginta novem malificis'. Dr. Reeves first called attention to this as proving that Fleming's 'Codex Ardmachanus' was our M. ² altered in M m. sec. to 'illic'. ³ et uenerabilis M. ⁴ = R¹ 154^b, R² 101^a. ⁵ Critanus T. m. pr. altered to Crimthanus. ⁶ According to R: in angulo domus, illo nesciente, se abscondit.

claram lucem totum habitaculum implentem. Et vidit sanctum Comgallum dicto cicius expergefatum, et cum mira et pulcra facie surgentem, letantem, et orantem. Postea dixit ad fratrem foris manentem: 'O Crymthane, quid illic agis? Noli ibi esse, set cito discede, et nemini dixeris quod vidisti. Et pro tua audacia cras debita penitentia tibi imponetur.' Et ille frater pauidus discessit; et crastino die egit penitentiam¹.

xx. AMBULANS² quodam die sanctus Comgallus, occurrit ei in uir quidam nomine Beoganus³, portans paruulum filium suum mortuum in sinu suo. Et dixit ad sanctum Comgallum: 'O pater sancte, rogo te in Christi nomine, ut vnicum filium meum resuscites. Scio enim quia quaecumque pecieris a Deo, dabit tibi.' Tunc sanctus Comgallus aspiciens in celum, orauit ad Dominum, et post orationem ait illi patri: 'Si Deus uoluerit, filius tuus uiuet. Et expecta hic, donec sanctus abbas Kainnichus⁴ ad te ueniet. Et da ei filium tuum, ut benedicat eum signo sancto; ipse enim hodie per hanc uiam f. 92^a ueniet⁵.' Veniens ergo sanctus Kainnicus | fere post vnam horam, dixit ei ille homo lugens: 'En vnicus filius meus mortuus est; obsecro te, domine, ut benedicas eum per signum crucis Christi.' Sanctus iam Kainnichus conuersus ad illum hominem, aspexit in celum orans, et ait illi: 'Filius tuus iam uiuet; nam sancto patri Comgallus a Deo donatus est.' Et statim ille reuixit sanus et validus, qui uocabatur Glassanus. Et gratias agens, recessit cum patre suo.

xxi. ERAT quidam homo crudelis et tyrannus, durus et malignus ualde, de nepotibus Turtaraidhe⁶, nomine Croidh, cuius mater Luch uocabatur, quod sonat latine mus. Cumque iam fratres sancti Comgalli in angustia sine frumento essent, dixerunt sancto

¹ R continues thus: Alio quoque tempore eidem uiro Dei, quando ecclesiasticum ordinem accepit, in colle Bennchorensi tribus diebus [et] totidem noctibus lux diuina apparuit. Sanctus etiam Lugidius episcopus in Conderensi ecclesia flammicomantes capillos capidis eius, et sanctos angelos circa eum uolitantes conspexit. Accidit aliquando ut, Comgallus absente, unus ex fratribus in monasterio egrotaret. Eo autem tempore nihil aliud ad cotidianum uictum, preter holera et quedam alia vilia, ad sustentacionem habebant. Commoti ergo fratres pietate, ut ad alicos eiusdem ordinis monachos, ubi commodius posset uiuere, et maxime propter suos cognatos iuxta locum illum commemorantes, consuluerunt ire. Cum ergo ad locum, ad tria uel quatuor miliaria distantem, eger ille mitteretur uel deportaretur, ut ad locum uenit, mortuus est ibi. Celebratis autem ex consuetudine illius uigiliis, cum factus esset dies, corpus ad monasterium reportatum est. Venerunt quoque cognati et consanguinei eius cum eo, et plangentes fecerunt seculares exequias; que omnia quietem animi fratrum turbabant. Et cum paulo post beatus Comgallus ad monasterium rediret, et equonimus humiliter de negligentia erga custodiam infirmi culpam suam confiteretur, etc. (as S § 4, which here resumes after the lacuna). Comgall raises the dead man, who lived for fifteen years longer.

² §§ xx-xxx are not in S R.

³ Beognaus T.

⁴ Chinnechus T, and so always.

⁵ hodie ueniet T.

⁶ Turtry T.

Comgallo: 'Ecce illud argenteum uas, quod nobis missum est in elymosinam, si placet tibi, uendatur pro frumento, ut possint¹ viuere fratres.' Tunc supradictus tyrannus Croidh uocatus est ad sanctum Comgallum. Et ait ei sanctus: 'Ecce argenteum uas, quod Deus misit fratribus; da² frumentum pro eo.' Ille enim habundabat frumento³. At ille malignus cum superbia dixit: 'Quod uestrum est, nolo; et quod meum est, non habebitis. Mus iam potius uellem comedere frumentum quam uos.' Homo de matre dixit. Cui iratus sanctus Comgallus dixit: 'Sicut dixisti, ita fiet tibi. Omne enim frumentum tuum mures comedent; et nichil tibi proficiet.' Quod ita factum est. Nam duos aggeres, quos habuit ille, in quibus erant quindecim plaustra, mures commederunt. Et nichil ex eis in diem tertium remansit preter stipulas et pale'a's, sicut dixit sanctus.

xxii. SEPTIMO quoque anno postquam monasterium Beannchor⁴ fundatum 'est', sanctus pater Comgallus in Britanniam nauigauit, uolens quosdam sanctos ibi visitare, et ibi manere ad tempus. Et constituit ibi monasterium in quadam villa in regione Heth; ibi mansit ad tempus. Quodam die, cum sanctus Comgallus esset solus⁵ in agro foris operans, posuit crismale⁶ suum super uestem suam. In illa die gentiles latrunculi multi de Pictonibus irruerunt in illam uillam, ut raperent omnia que ibi erant, siue homines, siue peccora. Cum ergo uenis[s]ent gentiles ad sanctum Comgallum foris operantem, et crismale⁶ eius super capam suam uidissent, putauerunt crismal illud deum sancti Comgalli esse; et non ausi sunt tangere eum latrunculi causa timoris dei sui. Fratres autem sancti Comgalli cum omni substantia ad suas naues illi predatores duxerunt. At uero sanctus pater Comgallus hoc uidens, commotus dixit: 'Dominus firmamentum meum, et refugium meum, et liberator meus'⁷. Et adorans Dominum, signauit celum et terram et mare; et statim gentiles cecitate percussi sunt. Ac insuper mare⁸ terribiliter intumescerebat, ita ut naues in litus deiiceret, et corpora gentilium acriter uulnerata sunt. Tunc illi, dimittentes omnia que rapuerunt, postulauerunt veniam a sancto Comgallo magnis precibus. Sanctus iam motus misericordia, orauit pro eis. At illi lumen suum receperunt, et facta tranquillitate, uacui reuersi sunt et infirmi. Postea sanctus Comgallus a multis uiris | sanctis reductus est ad Hiberniam.

f. 92^b

xxiii. Mos erat in monasteriis sancti patris Comgalli, ut si quis alium increparet, quamuis 'ille' esset culpabilis aut⁹ inculpabilis, statim qui increpabatur genua humiliter flecteret. Igitur, cum ipse pater Comgallus in quadam insula in aquilonali Hybernie plaga esset, quodam die fratres in medio stagni nauigantes, gubernator nauis

¹ possent M T.   ² et da M T.   ³ illi . . . frumentum T.   ⁴ Benchor T.
⁵ solus esset T.   ⁶ crismal T.   ⁷ Ps. xvii. 3.   ⁸ et mare T.   ⁹ an T.

vnum de fratribus increpauit. Ille iam frater statim, nichil curans de periculo aque, exiliuit de naui, ut genua flecteret coram illo, postulans ueniam, nauicula enim angusta erat; set illum fratrem aqua ilico deglutiiuit. Tunc fratres in tristitia magna uenientes ad sanctum Comgallum, ei nunciauerunt que gesta fuerant. Quibus sanctus pater sine perturbacione ait: 'Potens est Deus seruare fratrem nostrum viuum sub aquis. Recedite uos, et requirite¹ eum ubi deuoratus est.' Redeuntes fratres ad locum vbi ille mersus est, vnus² ex eis³, qui erat peritissimus super aquas et sub aquis natare, misit se in profundo laci, et inuenit illum iuuenem iacentem vultu ad terram, et eleuauit eum secum sursum viuum et sanum. Et ipse³ sub aquis erat a prima hora diei usque ad horam nonam; et dicebat coram senioribus: 'Nichil habui molesti⁴ sub aqua, set iam eram quasi super aridam terram.' Et hoc fratres audientes, confirmati sunt in humilitate ad opprobria sustinenda.

xxiv. ERAT in monasterio sancti patris Comgalli quidam iuuenis ualde obediens et mitis, quem fratres cognominauerunt Obedientem, qui iussa omnium ilico faciebat, et prohibita quasi venenum vitabat. Igitur quodam die sanctus pater Comgallus iter agens, ille iuuenis cum ceteris erat in comitatu eius. Cumque uenissent trans quod[am]⁵ litus in quo invndacio veniebat marina, vnus de fratribus increpauit predictum iuuenem Obedientem. Ille autem audiens, statim in faciem procidit suam in littore; et ipse calciamenta sancti Comgalli habebat. Consuebat enim ille frater multum obsequi sancto patri. Fratres autem, nescientes quod frater ibi iacuisset, perrexerunt in viam suam. Ille iam frater ceteris posterior erat. Cumque peruenissent ad aridam terram de litore, interrogauit sanctus Comgallus vbi esset frater Obediens. Et cum non esset inuentus, sanctus senior dixit suis: 'Numquid aliquis ex uobis fratrem increpauit?' Tunc vnus confessus est quod illum increpas[s]et; ius[s]itque sanctus Comgallus, ut redirent fratres ad illum querendum. Illis autem festinantibus, occurrit eis⁶ invndacio maris, et inuenerunt fratrem in litore prostratum, et mare replens totum litus. Ad illum autem latitudine domus inter se et terram non accessit. Et excitantes eum fratres, uenit cum eis ad sanctum Comgallum. Sanctus pater cum illo ceterisque fratribus laudes Deo dederunt.

xxv. QUADAM die, cum esset sanctus Comgallus in itinere, quidam f. 92° puer in monasterio morte subitanea⁷ mortuus est. Et in eadem die uenit sanctus Comgallus ad monasterium. Et cum hoc⁸ nuntiatum esset ei ait: 'Mea culpa est, ut puerulus in meo monasterio ante tempus subito moreretur.' Et hec dicens, perrexit ad locum in quo

¹ quirite M.   ² eis om. T.   ³ erat ipse T.   ⁴ moleste T; and
so M m. pr.   ⁵ quodam M T.   ⁶ eis om. M.   ⁷ subita T.   ⁸ hoc ei T.

corpusculum erat gelidum. Cumque ibi orasset, mortuus reuixit, et ait ei pater sanctus: 'Vis, filiule, in hac vita manere?' Cumque pius¹ puer mori elegisset, benedixit eum sanctus Comgallus; et sic emisit² spiritum in pace.

xxvi. VIR quidam secularis grauiter rogabat sanctum Comgallum, ut aliquam suam possessionem reciperet³ in oblacionem. Set uir Dei noluit recipere. Nouissime autem, cum ei molestus esset, ait illi: 'Vt quid lepram tuam super me proicere⁴ vis?' Ille iam percussus hoc uerbo, iratus abiit.

xxvii. ITEM rex iniquus uenit ad sanctum Comgallum habens capsellam auro et argento plenam, ut offerret ei illam. Stans autem rex ante ianuam loci, hoc per nuncium misit ad sanctum Comgallum. Set uir sanctus capsellam nec quidem oculis dignatus est aspicere⁵, dicens: 'Vt quid vult peccator peccata sua super nos effundere? Habeat ipse iniquitates suas, et fructum earum.' Inde rex ita⁶ confusus cum sua capsella recessit.

xxviii. VENIT aliquando ad monasterium sancti Comgalli uir vite venerabilis, sanctus Fyndbarrus⁷ episcopus, qui iacet in miraculis multis in sua ciuitate Magh⁸ Bile. Et gauissus est pater Comgallus cum suis fratribus in aduentu tanti ac talis hospitis. Cenantes autem episcopus et Comgallus cum suis, quidam indicauit Comgallo quod uellet episcopus 'modicum lactis' propter suam infirmitatem bibere. Panis iam et aqua atque holera tantum erant in illa cena. Lac enim, et cetera alimenta in monasterio sancti Comgalli vissu et gustu antea incognita erant. Tunc sanctus Comgallus sciens lac non esse in monasterio, tamen misit ad cellarium. Et inuentum est ibi uas plenum lacte optimo tam magnum ut omnibus sufficeret. Et eo posito coram episcopo, ipse iussit omnibus diuidi. Reportato iam uasse in cellario, ultra non apparuit. Postea, suadente episcopo et aliis sanctis, per rationem caritatis lac receptum est infirmis et senibus in monasterio sancti Comgalli.

xxix. PUER quidam discebat scribere; set nemo potuit eum docere, quia quod scribebat vix agnosci poterat, vtrum manus hominis aut vngula auis illud depinxerat. Et ita erat multis diebus. Postremo autem veniens ad Comgallum, vir sanctus benedixit oculos eius et manus; et ilico scripcio eius meliorata est, ut ceteros scriptores precelleret. Et in ipsa arte auctor et doctor in vita sua fuit.

xxx. QUADAM nocte cum fratres ad ecclesiam conuenissent, dixit eis sanctus Comgallus: 'Oremus, karissimi, pro anima sancti patris

¹ pius bis m. pr. M.   ² remisit T.   ³ suscipere T.   ⁴ proiacere T.
⁵ aspicere dignatus est T.   ⁶ ita rex inde T.   ⁷ Findbarus T.   ⁸ Mach T;
 Madh M.

nostri, Findbarri episcopi, qui nunc ad celum ab angelis portatur.
Et inuentum crastino die est, sicut sanctus Comgallus predicebat.

f. 92^d xxxi. Alio¹ tempore, quando sanctus Columba² nauigasset, | vnus de fratribus in naui mortuus est. Cumque peruenissent ad portum qui dicitur Inbyr Beg³, festinauerunt de naui ad monasterium sancti Comgalli, et cum gaudio suscepti sunt ab eo. Et ipse senior Comgallus lauit pedes eorum. Et interrogauit eos dicens: 'Est ex uobis aliquis extra?' Cui sanctus Columba dixit: 'Vnus remansit ad nauem custodiendam, et ad sarcinas.' Comgallus ait: 'Frater ueniat ad nos; nauis autem cum sarcinis bene custodietur.' Sanctus iam Columba preuidens uirtutem sancti Comgalli dixit: 'Ille frater non ueniet de naui, nisi tu ipse uocaueris eum.' Tunc pater Comgallus perrexit ad nauim, et inueniens fratrem in naui mortuum, orauit ad Deum pro eo, et ait: 'In nomine Domini nostri Iesu Christi surge, fili, et ueni ad fratres tuos.' Ad hanc uocem iam⁴ ille surrexit quasi de sompno. Ipse silicet erat luscus. Ambulantes ad monasterium sanctus Comgallus et ipse, uidit illum luscum fuisse, et ait: 'Numquid luscum a Domino Deo meo petui?' Dixitque fratri: 'Laua, frater, faciem tuam in aqua.' Aqua autem iuxta eos non erat ibi. Set nutu Dei ad uerbum sancti fons e terra ibi erupit, et lota inde facie oculus uisum habuit. Et ille oculus pulcrior et gloriaciore alio erat; atque acies ipsius in senectute diminuta non est. Videntes fratres hec miracula, mens eorum in amore Dei accensa est.

xxxii. Die⁵ quadam, fratribus operantibus, vnus ex eis multum laborans, mortuus est. Et a media hora diei vsque ad nonam exanimis iacebat. Sanctus uero Comgallus, egre ferens subitam fratris sui mortem, orauit ad Deum, et resuscitauit eum. Venitque cum fratribus sanus ad cellam suam.

xxxiii. VENIENS⁶ aliquando sanctus Columba ad sanctum Comgallum, intrauerunt ecclesiam, et celebrarunt ibi horas suas. Deinde redeuntes ad refectorium, ceperunt cenare. Tunc sanctus Comgallus iussit cuidam fratri, ut afferret quoddam alimentum quod non erat in monasterio. Ille autem obediens, nec cunctatus, exiit ad cellarium; et inueniens Dei gratia quod iussit sanctus afferri, portauit ad sanctos. Illud sumentes serui Dei gratias Deo egerunt. Sanctus uero Columba intelligens illud donum Dei esse, dixit sancto Comgallo: 'Alimentum tuum, sancte pater, non imprudenter accipiendum est. Non enim ab homine factum est, set ab angelo Dei ministrante

¹ = S § 5; R¹ 154^c, R³ 101^b.

² ab insula Ioua S R. add.

³ Inbher

Begh T; ad hostium fluuii nomine Bice S R.

⁴ iam uocem T.

⁵ = S § 4^b;

R¹ 154^c, R³ 101^b.

⁶ Of the remainder of the life S R have nothing beyond the notice of Comgall's death; cf. § lvii ad fin.

paratum est.' Ceteri autem hoc scientes dixerunt: 'Benedictus Deus in donis¹ suis.'

xxxiv. ALIO die cum sancti Christi, silicet Comgallus et Columba, ad mensam sederent, viderunt demonem sobrie sedentem in sede coci sui. Tunc sanctus Columba ait: 'Quid vides, pater Comgalle?' Sanctus Comgallus ait: 'Video demonem sedentem.' Columba dixit: 'Nunc probabimus qualis sit² cocus vester, in cuius sella³ demon sedet.' Cocus iam uocatus aduenit, et uidens ipse demonem in sede sua, eum toruis⁴ increpauit oculis, dicens: | 'Infelicissime f. 93⁴ demon, quid hic agis? Qua temeritate⁵ in sede mea sedes? Certe nec noui me a iuuentute tibi acquieuisse. Alioquin tu profer modo. Igitur fuge quantocius in profundum⁶ maris, siue in desertum, ubi nemini nocere possis.' Et statim demon, nichil dicens, discessit. Tunc sanctus Comgallus et sanctus Columba penitentiam egerunt, quod fratrem per illusionem demoniacam⁷ inculpabilem tenere noluerunt. Ceteri autem in illo edificati sunt.

xxxv. QUODAM die pro aliqua necessitate sanctus Comgallus vni de fratribus dixit: 'Cicius recto tramite, frater, trans fretum festina.' Tunc frater obediens, nichil cunctatus, perambulauit siccis fretum maris pedibus, et incolumis rediuit ad sanctum Comgallum. Ceteri hoc scientes firmati sunt in humilitate et obedientia.

xxxvi. ALIO die, cum faber monasterii non esset prope, sanctus Comgallus vni de fratribus dixit: 'Vade, frater, in officina fabri, et fac nobis craticulam ad assandos pisces.'⁸ Benedixitque pater sanctus manus fratris illius. Tunc frater obediens, quasi a puericia hanc artem⁹ didicisset, fecit in vno die craticulam optimam, et alia utensilia.

xxxvii. SOROR sancti Comgalli sanctos habebat filios, qui longe a sancto Comgallo in sua cella habitabant. Et illi sancti miserunt ad sanctum Comgallum germanum matris sue, ut donaret illis cymbalum. Tunc benignus largitor Comgallus misit illis cymbalum, videlicet angelo illum portante. Illi sancti accipientes ab angelo Dei, gratias Saluatori egerunt.

xxxviii. PAUPER quidam uenit ad sanctum Comgallum, postulans ab eo aliquid in elymosinam. Tunc beatissimus Comgallus, nichil habens quod daret ei, saliuam suam lassus ab oratione in sinum pauperis proiecit, et statim uersa est in aurum. Et illud factum est anulum in sinu pauperis secundum uelle viri Dei, in quo erant¹⁰ quatuor scrupuli et dimidium. Ille homo gaudens exiuit, narrauitque omnia que ei acciderant.

¹ in donis *bis* T.   ² est T.   ³ cella M T.   ⁴ turbis T.   ⁵ demer- M T.
⁶ profundi T.   ⁷ demoniacam T.   ⁸ MS. pisses.   ⁹ arte T.   ¹⁰ erat T.

xxxix. PATER sanctus aliquando Comgallus fratri Obedienti dixit, ut lapidem ardentem ab igne ad se portaret. Et ille frater, tenens lapidem ab igne ardentem, portauit manu illesa ad sanctum Comgallum, dans gloriam Deo¹.

xl. BEATISSIMUS abbas Comgallus cum discipulis suis iuxta litus stagni Feabhail² viderunt cichnos natantes super stagnum, et dulciter cantantes. Tunc fratres 'rogauerunt' suum senem, vt vice solaminis cibi deduceret ad se cichnos, et suis eos manibus tangerent. Tunc enim fratres debebant commedere, set commestio non erat eis in promptu. Pius pater ait eis: 'Si uoluntas Dei est, fiat.' Ad hanc uocem cichni, diuino nutu coacti, uolauerunt ad seruos Christi, et vnus eorum uolatu stetit in sinu sancti senis Comgalli. Et iterum, accepta licentia, redierunt ad lacum.

xli. QUADAM die, cum sanctus Comgallus diuinitus aduentum preuidisset sancti Columbe cum suis discipulis in remigio laborantibus, petiuit a Domino escas hospitibus suis. Tunc angelus | a Deo missus, gregem piscium in mari congregauit, et perduxit eos ad litus ante monasterium sancti Comgalli. Sciens uir sanctus hoc factum, iussit suis ut adducerent³ pisces. Et multi pisces allati sunt ad monasterium, de quibus sancti hospites sanctaque familia saciati sunt.

xlii. CORMACUS, filius Diarmoda, rex Laginensium, de gente Cennselach⁴ ortus, obtulit se cum tribus castellis in regione Laginensium possitis, Ceatharlach⁵ super ripam fluminis Berba⁶ positum, et Foibran, et Ard Crema Deo et sancto Comgallo. Venitque ad prouinchiam Ultorum, et factus est apud sanctum Comgallum in monasterio suo Beannchor⁷ monachus. Postea inimicus antiquus in corde eius magnum tedium erga patriam et filios, cognatos⁸, et caros immisit. Tunc ille cum ingenti anxietate mentis ad sanctum patrem Comgallum uenit, et confessus est ei se non posse sustinere ibi, nisi patriam vissitaret suam, et videret. Sanctus iam Comgallus, sciens quia non poterat eum retinere, dimisit eum et quosdam fratres secum. Et cepto itinere, statim super eum, orante pro eo sancto abbate suo, sopor a Deo missus irruit in colle imminenti assilo Beannchor⁷, et dormiuit ibi a prima hora diei usque ad nonam; taleque sompnium vidit. Vidit enim se fines Laginensium⁹ ambulasse, et ciuitates pulcras et castella lustrari, et campos floridos et amena prata circuisse, et electos currus, et regnum suum tenuisse, et duces et optimates, et prepositos, et reliqua regni sui insignia circa se sedisse. Et cum de hiis omnibus esset saciatus, in magno tedio

¹ Christo T.

² Feobuil T.

³ deducerent T.

⁴ Chen- T.

⁵ Chetharlach T.

⁶ Berua T.

⁷ Benchor T.

⁸ et cognatos T.

⁹ Laginensium fines T.

expergefactus est hora nona. Et odiuit omnia que uiderat, Dei auxilio, et suam uoluntatem implens, reuersus est ad sanctum suum abbatem Comgallum, narrauitque ei hec omnia. Mansitque ibi deinde in uita religiossa usque ad obitum suum¹.

xlili. QUODAM quoque die magni frigoris ambulans sanctus pater Comgallus cum fratribus suis, inuenerunt quandam domum in uia uacuum ab hominibus. Et intrantes in eam, collegerunt frigidi fratres ticiones ibi² inuentas ad sanctum Comgallum, rogantes eum, ut per Christi potenciam ignem haberent. Tunc sanctus pater ticiones in Dei nomine benedixit³, et sufflans ex ore suo, ignis in ticionibus exarsit. Et accenso rogo, calefacti sunt fratres, gratias Christo agentes.

xlii. ITEM alio die, [cum esset]⁴ sanctus Comgallus cum monachis suis in quadam⁵ ualle, nox tenebrosa et frigida in deserto cecidit super eos. Tunc fratres nimio frigore afflicti, rogauerunt patrem Comgallum, ut solacium ignis per Dei gratiam haberent; non enim habebant ferrum igniferum. Ilico sanctus Dei flatu oris lignum ante oculos situm insufflauit, ignisque in eo exarsit, tenebras et frigus depellens⁶, illuminans et calificans fratres. Crastino iam die nec ignis neque vestigium eius in illo ligno apparuit, set frondossum sicut cetera cum ramis integris et cortice vissum est, nichil adustionis⁷ habens. | Et de hoc fratres multum mirabantur, dantes Deo laudes. f. 93⁸

xlii. VENITQUE sanctus Comgallus aliquando ad arcem Trachim, et ieiunauit ibi illa nocte contra ducem sibi immitem. In medio iam noctis conquassauit Dominus arcem a fundamentis, donec arma de parietibus et alia caderent. Tunc dux Dei nutu coactus, egit penitentiam, placens Dei sancto multum.

xlii. MONACHUS⁹ quidam iuuenis, nomine Connath¹⁰, uenit ad sanctum Comgallum, uolens uidere conuersacionem Dei famuli. Ille siquidem frater nullum putabat fuisse ultra se plus laborantem. Et rogauit sanctum Comhgallum, ut uiueret in conspectu eius consueta conuersacione, nichil celans. Medio iam noctis sanctus Comgallus suo more in flumine exiit propinquo; et ille monachus cum eo descendit. Et non potuit ille frater esse supra inter sanctum Comgallum et flumen pre nimio aque frigore, neque infra pre calore aque, que de sancto sene descendebat. Tantam ille frater gratiam in sancto Comgallo uidens, egit penitentiam de tumore mentis sue; mansitque deinceps sub regula beati¹⁰ Comgalli.

¹ sanctum suum T.² ibi om. M.³ benedixit in D. n. ticiones T.⁴ not in M T.⁵ quodam M T.⁶ -lans M T.⁷ uestionis T.⁸ This incident is told in Irish in Rawl. B. 512 f. 141^d, B. Lism. f. 69^d, Egerton 92 f. 30^b.⁹ ? Conuath.¹⁰ sancti T.

xlvi. QUODAM tempore uenit sanctus Comgallus ad arcem Moenmadh, et ibi ieiunauit contra regem illic habitantem. Set rex ille durus et asper noluit audire sanctum Dei. In fine autem ieiunii sanctus senex saliuam suam super magnam petram proiecit coram filiis regis, et petra ilico in quatuor partes scis[s]a est, presentibus filiis et amicis regis. Hoc audiens rex, timuit ualde, et ueniens humiliter, egit penitentiam; et donauit sponte sancto Comgallo quod quessiuit.

xlvi. ALIO die cum sanctus pater Comgallus nauigasset in quodam¹ freto, ipse iuuenem quendam de fratribus increpauit Crimthannum² nomine. Et statim ille exiuit de nauis, et prostrauit se super mare, flectens genua; et erat vnda sub eo quasi stabilis terra. Fuitque ibi prostratus, donec sanctus Comgallus uocauit eum in nauim; suaeque uestimenta sicca erant. Vento iam flante, et uelo extenso, Dei magna potencia nauis stetit in vno loco, donec hoc totum agebatur. Postea gratulantes in Deo nauigauerunt.

xlix. RONANUS filius Aedha³, dux gentis Branain⁴, habuit coniugem pulcram et caram, que genuit filium nigram faciem habentem. Videns ille dux puerum indecentem, ait: 'Iste indecorus non meus erit filius, nec matrem eius habebō in⁵ coniugem.' Et expulsi⁶ filium cum matre sua; que statim perrexit⁷ ad sanctum Comgallum nescia⁸ sceleris, narrauitque ei causam expulsionis suae. Audita causa ex confessione illius femine pudice, vir Deo plenus benedixit faciem pueri et oculos, et ilico toto corpore et facie, habens iuncti⁹ in oculos, pulcherrimus apparuit. Antea enim turpius in oculis quam in ceteris membris erat. Et reuertentes, recepti sunt gratulanter a duce Ronano.

l. CUM sanctus Comgallus cellulam uoluisset edificare in insula nomine Reachraynd⁹, uenerunt triginta milites, et tenentes manum | f. 93^d eius, eum inde expulerunt. Et in vindictam huius sceleris ipsi omnes ante terminum mensis mortui sunt.

li. VENERUNT aliquando beatissimi tres abbates, scilicet sanctus Comgallus, sanctus Columba, et sanctus Kannicus¹⁰, ad regem gentilem nomine Brudeum; et ille iussit ianuas castris contra eos claudi. Set sanctus Comgallus ualuas signo sancte crucis fregit, et ceciderunt fracte in terram. Sanctus autem Columba ualuam domus regalis eodem signo fregit. Sanctus quoque Kaynnichus¹¹ signauit manum regis vibrantem gladium ad eos occidendos, et statim arefacta est manus regis; et ita erat, donec ipse in Deum credidit. Et effectus in¹² Deo fidelis, manus eius soluta est.

¹ quoddam T.

² Cramthannum T.

³ Aedi T.

⁴ Brainin T.

⁵ in om. T.

⁶ expulsi T.

⁷ perrexit statim T.

⁸ inscia T.

⁹ Rechrannd T.

¹⁰ Chinnichus T.

¹¹ Chinnich T.

¹² est in M.

lii. REGINA regis Fiachni, qui regnauit in castro quod dicitur latine atrium magnum, scotice autem Raith Mhor in campo Line positum, quique erat de gente Vltorum, silicet de regione Dail¹ n-Araidhe, venenum bibebat; et grauissimis doloribus torquebatur. Et illa cum amicis suis nesciebant, a quo traditum est ei uenenum. Ipsa iam regina Cantigern uocabatur, que erat fidelis et pudica femina. Congregatis vndique medicis, nullo potuerunt modo reginam curare. Postremo potiori consilio uocatus est sanctus Comgallus ad reginam pro ea. Vir iam sanctus, benedicens reginam, dixit ei: 'Gratia Dei recipies sanitatem; et scies hominem tribuentem tibi² venenum.' Et statim regina sanata est. Post uero paruum tempus dyabolus in vnam de ancillis regine intrauit, et effecta insensata, confessa est se dedisse venenum domine sue. Volentibus omnibus ancillam tradere tormentis, non permisit regina, donec sanctus Comgallus, auctor sue sanitatis, iudicaret illam. Sanctus senex Comgallus mittens per nuncium, liberauit illam a morte et a seruitute; et ipsa iam ancilla postea placitam Deo penitentiam egit. Supradictus rex Fiachna regnum in Hybernia forte tenuit, apud quem reliquie multorum Hybernice sanctorum eleuate sunt, et recondite honorifice.

liii. CUM senex sanctus Comgallus aliquando ad cellam cuiusdam sancte religiose uirginis uenisset, audiuit ibi magnam querimoniam, quod quidam uir crudelis et raptor, nomine Fergus, iumenta loci illius per uim rapuisset. Pergensque sanctus Comgallus ad illum, ait ei: 'Dimitte mihi peccora, que ab ancillis Christi rapuisti.' Set ille superbus et tyrannus despiciens sanctum senem, non solum iumenta non dimisit, set ore pestifero uerbisque asperrimis famulum Dei calumpniavit. In sequenti silicet nocte, ascendens ille infelix in tectum dormire cum sua vxore, morte pessima in vindictam sui sceleris mortuus est.

liv. IUVENIS quidam, Aedhanus³ nomine, nepos Dunlainge, legens duodecim minores prophetas apud sanctum Sinellum, uidit in sompnis uestimenta sua circa quendam leprosum de genere suo. Cumque euigilasset ille de sompno, corpus | lepra uidit percussum suum. f. 94° Qui ex consilio beati Sinelli, magistri sui, ad sanctum festinauit Comgallum, postulans ab eo sanitatem. Tunc beatissimus senex Comgallus in maxima infirmitate erat; et cobeatur a sanctis patribus ad ussus balneorum⁴ propter nimios dolores suos. Et iussit sanctus Comgallus predicto iuueni Aedhano⁵, ut lauaret se in balneo⁶, ex quo ipse senex tunc egressus est. Cumque ille se lauaret ibi, mergens corpus suum totum⁶ sub aqua, mundatus est ab omni lepra sua; et cum gaudio magno, gratias Deo agens, reuersus est ad sua.

¹ Dal. T.
⁴ balniorum T.

² tibi tribuentem T; tibi trib. tibi M m. pr.
⁵ ballenio T.

⁶ totum corpus suum T.

³ Edan T.

lv. SEPE caterue demonum vissibiliter contra sanctum Comgallum pugnabant, nec ualebant saltem mentem eius mutare ab interna intencione ad Christum.

lvi. APPROPINQUANS iam tempus exitus beatissimi senis Comgalli, immensis et uariis doloribus ipse torquebatur. Nam aures eius concludere sunt sine auditu; et, quod difficilius est, uenter eius concludere est sine effusione vrine; aliosque acres¹ dolores paciebatur. Fuitque in tali cruciatu famulus Christi Comgallus ab initio hyemis usque ad pentecosten. Alii iam dicebant, quod tanti dolores super eum a Deo dati sunt propter duriciam² et asperitatem regule eius in monachis suis. Alii autem dicebant, quod propter nimios dolores suos sine discrecione in corpore, sua sponte, ut in eodem corpore contra uoluntatem suam pacieretur. Alii aliter dicebant.

lvii. INTEREA sanctus Meldanus³ abbas, de⁴ gente Scothorum⁵ natus, a Deo missus de celis apparuit cuidam monacho sancto, nomine Colmano, in sompnis, dicens ei: 'Non ideo, propter quod dicunt homines, tanti dolores in corpore sancti Comgalli missi sunt, quamuis cause eorum uere sunt; set pro amore eius a Christo ad augmentum⁶ meritorum eius cruciatur. Sicut enim cruciatus coram hominibus immerito patitur, ita in conspectu angelorum eternis premiis pre multis coronatus letabitur.' Monachi siquidem sancti Comgalli⁷ aliquibus diebus ante obitum suum uolebant cotidie sacrificium diuinum ei dare. Quibus sanctus Comgallus aiebat: 'A nullo sacrificium accipiam, donec ueniat ad me a Deo missus sanctus Fyachra⁸ abbas de prouincia Laginensium. Venitque angelus Domini ad sanctum Fyachra, cuius monasterium est iuxta flumen Berbha⁹ in fine Laginensium, in plebe silicet Hua Drona, quod uocatur Airard; et misit eum ad sanctum senem Comgallum in doloribus multis laborantem, ut acciperet¹⁰ de manu eius corpus et sanguinem Christi. Cum iam sanctus Fyachra ad monasterium uenisset Beannchor¹¹, dedit statim communionem dominicam beatissimo patri Comgallo. Postea sanctus Fyachra rogauit famulum Dei Comgallum, ut aliquid de reliquiis eius congruo tempore acciperet. Et promissum est sancto Fyachra a discipulis patris Comgalli quod quessuit. Deinde, presentibus multis sanctis patribus, sanctissimus senex Comgallus, Spiritu Sancto plenus, felicissime vi^o. Idus Maii f. 94^b post cursum | admirabilis uite¹² suum emisit spiritum. Sepultusque est cum debito honore in suo clarissimo monasterio Beannchor¹¹, ubi beneficia Dei per eum omni tempore prestantur.

¹ acres M T.

² duriciam bis T.

³ Meld- T.

⁴ de om. T.

⁵ Scothorum T.

⁶ augmentum T.

⁷ Here M and T add the words mortem eius; in M they are erased, but not in T.

⁸ Fyachra T, and so

always.

⁹ Berba T.

¹⁰ piat M.

¹¹ Benchor T.

¹² octuagessimo

. . . etatis sue anno S R.

Iviii. TRANSACTO iam multo tempore post obitum sancti patris Comgalli, supradictus sanctus Fyachra uenit ad monasterium Beannchor¹. Et eleuatis de sepulcro honorifice sancti Comgalli reliquiis, elegit sanctus Fyachra brachium sancti Comgalli, portauitque ad fines Laginensium, suam prouinchiam. Dum autem iter ageret in regione Laginensium, peruenit ad arcem cuiusdam ducis ibi qui dicebatur Aedhus. Tunc filius ipsius ducis Aedha² ductus est ad sanctum Fyachra, ut baptizaret eum. Aperiens iam Fyachra sanctus scetham suam ad ducendum inde librum baptismi, brachium sancti Comgalli in aerem sursum uelociter auolauit. Ibi viri sancti ieiunantes, et genua flectentes, et orantes longe, tandem uenit ad eos de celo brachium, et ingrediens terram inter illos, nusquam apparuit inde³. Per triduum itaque fodierunt terram, et non invenerunt. Hoc videns dux Aedhus⁴, illam arcem cum suis agris obtulit reliquiis sancti Comgalli in eternum. Ibique iam sanctus Fyachra abbas clarum monasterium in honore nostri patroni Comgalli construxit, et in nomine sancte Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus Sancti, cui est honor et potestas in secula seculorum. Amen.

EXPLICIT VITA SANCTI COMGALLI

ABBATIS⁵ ET CONFESSORIS

¹ Benchor T.   ² ducis ipsius Edi T.   ³ inde apparuit T.   ⁴ Edus T.

⁵ de Benncur, cuius meritis deleatur culpa scriptoris R². No explicit in R¹.

Vita sancti Cronani abbatis de Ros Cree

f. 88^d

INCIPIT VITA SANCTI CRONANI¹ EPISCOPI² ET CONFESSORIS

i. GLORIOSUS³ abbas Cronanus de prouinchia Mumenensium⁴ oriundus fuit. Cuius pater Odhranus uocabatur, qui erat de gente Ele⁵ genitus. Et ipse haut procul ab aceruo an Maighe in illa regione habitabat, qui habuit uxorem de gente Corco Bascynn⁶, que est in occidentali Mumenie plaga contra oceanum; et illa uocabatur Coemri, que viro suo tres filios genuit. Quorum vnus iste sanctus Cronanus est, cuius vitam breuiter vobis indicare volumus. Orta itaque est persecucio a duce regionis Eile⁷ contra Odranum patrem sancti Cronani, et expulsus est cum suis de hereditate sua. Et uenit ipse cum coniuge et liberis suis ad predictam regionem Corco Bhascynn⁸, quia inde vxorem habuit. Ibique habitantes edificauerunt quendam locum, qui dicitur cella filiorum Odhrani.

ii. SANCTUS⁹ Cronanus, Dei electus, timorem et amorem Domini a cunabulis in pectore gerebat. Qui, relictis parentibus cum suis rebus, perrexit, ut sanctas legeret scripturas, et disciplinam ecclesiasticam a sanctis patribus disceret. Comitem itineris sui beatus Cronanus virum sanctum et pudicum, nomine Mobhai, filium Cualde et sororis matris sue, habuit. Mater enim sancti Cronani et sancti Mobhai mater, et mater sancti Mochoyenne, tres germane fuerunt. Perrexit itaque Cronanus in prouinchiam Connachtorum, et ibi habitauit iuxta Tullu[m] Ruaydh¹⁰. Et, audita religione eius, venerunt boni viri ad eum, et monachicam professionem apud eum fecerunt.

iii. QUODAM¹⁰ die, cum ibi esset sanctus Cronanus foris in agro, vidit quendam virum vinctum deduci ad mortem a rege. Et sanctus Cronanus rogauit regem pro eo, ut dimitteret illum sibi; set rex superbus noluit audire sanctum Dei. Ille tunc miser ligatis pedibus et manibus proiectus est in profundum Tulli Ruaidh¹¹ iussu regis. Cumque magno spatio diei profundissimi laci sub aqua ligatus esset, viderunt eum venientem uelociter ad portum. Rex autem et sui adhuc super portum erant. Tunc rex interrogauit eum quid sibi

¹ At the foot of the page in M is an Irish pedigree of Cronan, agreeing very nearly with those in Laud 610 f. 39^a, Rawl. B. 486 f. 35^a. ² al. abbas, 17th cent. note in T. ³ = S § 1. ⁴ Mumin- T. ⁵ Hele T.

⁶ Baschain T. ⁷ Baschinn T. ⁸ = S § 1^b. ⁹ gurgitem Ruayd S. ¹⁰ = S § 2. ¹¹ Ruaid T.

accideret¹. Ille respondit regi dicens : ' Sanctus Cronanus tenuit me in sinu suo, quamdiu fui sub aquis ; et seruauit me illesum | sub f. 89^a aquis, et nichil mali ibi sentii². At post interuallum eleuauit me in sinu suo, et deduxit me in³ hunc locum, sicuti uos me uidetis.' Hec audiens rex, uenit ad sanctum Cronanum, et genua flexit coram eo penitens, et obtulit ei virum illum liberum. Benedixitque vir sanctus regem ; et omnes qui ibi erant, Christi potenciam in famulis suis glorificabant.

iv. Et⁴ mansit sanctus Cronanus in regionibus Connachtorum, et uelut apes prudentissima mel ibi, 'id est'⁵ dulcedinem religionis et pietatis, collegit. Et in illa regione quodam die ambulans sanctus Cronanus cum discipulis suis, uiderunt ingens sepulcrum in uia. Tunc fratres, admirantes illud, dixerunt : ' Homo qui in isto sepulcro iacet, si salutasset nos uiuus, magna et multa nobis de inuisibilibus indicare potuisset.' Hoc audiens sanctus Cronanus, ait eis : ' Potens est Deus hoc prestare uobis, filii'. Et benedicens sanctus Cronanus illud sepulcrum, iussit in Christi nomine iacenti, ut surgeret ad se modeste. Statimque vir mire magnitudinis surrexit ad eos de sepulcro ; et residens coram eis modeste, narrauit eis multa. Iam narrauit eis sua opera⁶ gentilia, et locum inferni in quo erat ; et rogauit se baptizari. Ibiq; baptizatus est a viro sancto, et iussit ei ibi statim mori. Et credulus dormiens, sepultus est ibi in pace.

v. QUODAM⁷ tempore sanctus Cronanus et sanctus Mobai erant ambo in cenobio sancti Kyarani in ciuitate Cluayn meic Noys ; set sanctus Cronanus residua prandii sui tollebat secum, et in Christi nomine pauperibus dabat. Sanctus autem Mobai⁸ in vnitatem fratrum mittebat. Hoc audiens sanctus abbas illius monasterii, propheticæ ait omnibus : ' Inter loca silicet Cronani et Mobai hec distancia erit semper ; id est, locus Cronani diuicias et caritatem habebit ; locus uero Mobai obseruacionem regule et communem consuetudinem habebit.' Et ita est in locis eorum.

vi. ALIA⁹ die, cum in eadem ciuitate, 'id est' Cluayn meic Noys, sanctus Cronanus in quodam tecto¹⁰ solus orasset, uenerunt ad eum quidam leprosi, et uidentes leprosi sanctum intus orantem, steterunt foris ; quia nolebant prohibere orationem eius. Sciensque hoc sanctus Cronanus orabat pro eis ; et¹¹ tunc erat pluuia magna. Set leprosi fide probati, lauerunt se de aqua que de tecto sancti Cronani stillabat. Oratio autem sancti intus Cronani illis foris ualde profuit. Nam lauantes se leprosi illa aqua, ibi ilico immundissima eorum lepra

¹ accidit T.   ² sensi T.   ³ ad T.   ⁴ = S § 3.   ⁵ id est om. T.
⁶ opera sua T.   ⁷ = S § 4 ; quoddam T.   ⁸ Molan S, with note on margin : ' liber habet Mobhi.'   ⁹ = S § 5.   ¹⁰ tectu T.   ¹¹ et om. T.

mundata est; et facta est eorum caro quasi iuuenis pulcri caro. Videntesque illi sua corpora munda esse, gratias Deo et sancto Cronano agebant, et per ciuitatem omnibus narrabant quomodo mundati sunt.

vii. DEINDE¹ sanctus Cronanus de illa ciuitate perrexit, et edificare loca in honore Domini ab initio vite sue usque ad obitum suum cepit. Et pene illa omnia aliis sanctis loca querentibus cum omnibus suis rebus propter caritatem suam maximam reliquit. Venitque ad illum² locum qui dicitur Lus Madh³, id est holerosus campus; ibique multo tempore mansit, et plures fecit ibi virtutes.

viii. QUADAM⁴ die, cum iuxta locum illum seruus Dei Cronanus in
f. 89^b silua esset, vidit ceruum transeuntem, et uocauit eum ad se. Et uenit ceruus mitissime ad sanctum Cronanum, et de sinu sancti ceruus poma commedit familiariter. Et cum licentia et iussione sancti ceruus in uiam suam sobrius discessit.

ix. BEATUS⁵ pater Cronanus quendam scriptorem rogauit ut sibi quatuor scriberet euangelia. Ipse iam scriptor Dymma uocabatur; et noluit scribere sancto nisi vno die. Et ait ei sanctus: 'Scribe sine cessacione, usque dum sol tibi occubuerit.' Hoc scriptor promissit; et constituit ei sanctus sedem scribendo. Set gratia sancti Cronani diuinaque potencia radium solis quadraginta diebus et quadraginta noctibus in ipso loco semper esse fecit. Et nec scriptor lassus erat tanto tempore, nec tedium habuit, nec desiderio cibi uel potus siue sompni grauatus est. Putabat iam tempus quadraginta dierum et noctium vnum diem fuisse. Et hoc tempore quatuor euangelia scripsit⁶; et ipso die sentit⁷ noctem et esuriem. Perhibentesque ei viri religiosi cum sancto Cronano, quia ipse scripserat spatio quadraginta dierum et noctium sine obscuritate, gratias Christi potencie egit, et alii qui ibi erant.

x. IN⁸ predicto loco, id est Lus Madh, qui in regione Muscraiy Thire⁹ est, innumerabilis multitudo demonum erat, et totum locum uelut proprium habitaculum repleuit, ita ut nemo potuisset ibi habitare ante sanctum Cronanum. Cum quibus sanctus pater Cronanus fortiter bellum in Dei omnipotentis nomine commisit; et eos de illo loco per gratiam Christi usque ad finem mundi proiecit. Et ab illo die nec nocent nec apparent illic.

xi. QUODAM¹⁰ tempore sanctus Mobai volebat ire a sancto Cronano tunc habitante in monasterio Lus Madh ad cellam suam, que est in

¹ = S §§ 6, 7.

² illam m. pr.

³ Lusmag S.

⁴ = S § 7.

⁵ = S § 8; Colgan cites this section in his life of Dimma Dubh, giving a conflate text, partly from M, and partly from S.

in T. C. D. Library.

⁷ sensit T.

⁸ = S § 9.

⁹ Musgrai Tyre T.

¹⁰ Not in S.

finibus Laginensium. Cui sanctus Cronanus prophetice ait: 'Noli, care in Christo, hinc discedere; quia ad locum non peruenies tuum viuus, set in loco, in quo nunc tui constant pedes, morieris post paucos dies'. Quod ita completum est. Nam postea sanctus Mobhai cepit infirmari, et in predicto loco ad Christum migravit. Cuius beatum corpusculum a sancto Cronano ad¹ fines Laginensium in cellam suam portatum est.

xii. ALIO² tempore quidam homo surdus, nomine Ossanus, venit ad sanctum Cronanum, et in Christi nomine postulauit ab eo auditum. Oransque sanctus Cronanus pro illo, statim aperte sunt aures eius, et recepit auditum. Ipse magnificans gratiam Dei in sancto Cronano, cum gaudio in viam suam recessit.

xiii. VERIS³ tempore, cum fratres sancti Cronani equum uel boues, quibus potuissent semen proiectum in agro humo tegere, non haberent, ipse pater sanctus Cronanus trahens supra vires octamen cepit humo tegere semen. Tunc Dominus misertus illius, fecit duos equos regis Themorie venisse per se ipsos ad eum ad opus illud perficiendum. Set aurige equorum post eos uenerunt, et reduxerunt eos ad regem. Iterum autem equi ad sanctum Cronanum fugientes reuersi sunt. Hoc iam audiens rex Themorie, illos equos sancto Cronano obtulit. Videns vir sanctus hoc donum Dei esse, gratias egit Saluatori.

xiv. QUODAM⁴ anno, dum monachi sancti Cronani non haberent refectionem ad festum paschale, dixerunt ei: 'Pater, postula nobis a Domino in sua sancta sollempnitate paschali refectionem.' Quibus sanctus ait: 'Dominus Deus noster diues est, | et ipse nobis, filii, f. 89⁵ necessaria prestatit.' Quod uere completum est. Nam cognati sancti Cronani sabbato sancto a finibus suis cum elymosinis ad sanctum Cronanum uenerunt. Cumque⁶ in uia essent aliquo spatio a cella sancti Cronani, audierunt uocem cymbali ad uesperam pasche; et ibi sederunt super ripam fluminis Brosnach⁷, haut procul a cella sancti Cronani, usque ad feriam secundam⁸, ne post uesperam paschalem necque in dominica ambulant. Et in feria secunda uenerunt ad sanctum Cronanum, et optulerunt ei in elymosinam quod sancto Dei cum suis discipulis et hospitibus usque ad pentecosten sufficebat.

xv. ALIO⁹ tempore ratis, quam monachi sancti Cronani habebant, mersa est in profundo fluminis Synna. Et noluit sanctus Cronanus ut monachi sui¹⁰ nudis corporibus ex profundo ratem eleuant,

¹ in T.   ² = S § 10.   ³ Not in S.   ⁴ = S § 11.   ⁵ Cumque
... Cronanum om. S. (homoioteleuton).   ⁶ Brosnach T.   ⁷ secundam
feriam T.   ⁸ = S § 12.   ⁹ sui om M.

lv. SEPE caterue demonum vissibiliter contra sanctum Comgallum pugnabant, nec ualebant saltem mentem eius mutare ab interna intencione ad Christum.

lvi. APPROPINQUANS iam tempus exitus beatissimi senis Comgalli, immensis et uariis doloribus ipse torquebatur. Nam aures eius concludere sunt sine auditu; et, quod difficilius est, uenter eius concludere est sine effusione vrine; aliosque acres¹ dolores paciebatur. Fuitque in tali cruciatu famulus Christi Comgallus ab initio hyemis usque ad pentecosten. Alii iam dicebant, quod tanti dolores super eum a Deo dati sunt propter duriciam² et asperitatem regule eius in monachis suis. Alii autem dicebant, quod propter nimios dolores suos sine discrecione in corpore, sua sponte, ut in eodem corpore contra uoluntatem suam pacieretur. Alii aliter dicebant.

lvii. INTEREA sanctus Melldanus³ abbas, de⁴ gente Scothorum⁵ natus, a Deo missus de celis apparuit cuidam monacho sancto, nomine Colmano, in sompnis, dicens ei: 'Non ideo, propter quod dicunt homines, tanti dolores in corpore sancti Comgalli missi sunt, quamuis cause eorum uere sunt; set pro amore eius a Christo ad augmentum⁶ meritorum eius cruciatur. Sicut enim cruciatus coram hominibus immerito patitur, ita in conspectu angelorum eternis premiis pre multis coronatus letabitur.' Monachi siquidem sancti Comgalli⁷ aliquibus diebus ante obitum suum uolebant cotidie sacrificium diuinum ei dare. Quibus sanctus Comgallus aiebat: 'A nullo sacrificium accipiam, donec ueniat ad me a Deo missus sanctus Fyachra⁸ abbas de prouincia Laginensium. Venitque angelus Domini ad sanctum Fyachra, cuius monasterium est iuxta flumen Berbha⁹ in fine Laginensium, in plebe silicet Hua Drona, quod uocatur Airard; et misit eum ad sanctum senem Comgallum in doloribus multis laborantem, ut acciperet¹⁰ de manu eius corpus et sanguinem Christi. Cum iam sanctus Fyachra ad monasterium uenisset Beannchor¹¹, dedit statim communionem dominicam beatissimo patri Comgallo. Postea sanctus Fyachra rogauit famulum Dei Comgallum, ut aliquid de reliquiis eius congruo tempore acciperet. Et promissum est sancto Fyachra a discipulis patris Comgalli quod quessuit. Deinde, presentibus multis sanctis patribus, sanctissimus senex Comgallus, Spiritu Sancto plenus, felicissime vi^o. Idus Maii f. 94^b post cursum | admirabilis uite¹² suum emisit spiritum. Sepultusque est cum debito honore in suo clarissimo monasterio Beannchor¹¹, ubi beneficia Dei per eum omni tempore prestantur.

¹ acres M T.

² duriciam bis T.

³ Meld- T.

⁴ de om. T.

⁵ Scothorum T.

⁶ augmentum T.

⁷ Here M and T add the words

mortem eius; in M they are erased, but not in T. ⁸ Fyachra T, and so always.

⁹ Berba T.

¹⁰ -piat M.

¹¹ Benchor T.

¹² octuagessimo

. . . etatis sue anno S R.

Iviii. TRANSACTO iam multo tempore post obitum sancti patris Comgalli, supradictus sanctus Fyachra uenit ad monasterium Beannchor¹. Et eleuatis de sepulcro honorifice sancti Comgalli reliquiis, elegit sanctus Fyachra brachium sancti Comgalli, portauitque ad fines Laginensium, suam prouinchiam. Dum autem iter ageret in regione Laginensium, peruenit ad arcem cuiusdam ducis ibi qui dicebatur Aedhus. Tunc filius ipsius ducis Aedha² ductus est ad sanctum Fyachra, ut baptizaret eum. Aperiens iam Fyachra sanctus scetham suam ad ducendum inde librum baptismi, brachium sancti Comgalli in aerem sursum uelociter auolauit. Ibi viri sancti ieiunantes, et genua flectentes, et orantes longe, tandem uenit ad eos de celo brachium, et ingrediens terram inter illos, nusquam apparuit inde³. Per triduum itaque fodierunt terram, et non invenerunt. Hoc videns dux Aedhus⁴, illam arcem cum suis agris obtulit reliquiis sancti Comgalli in eternum. Ibique iam sanctus Fyachra abbas clarum monasterium in honore nostri patroni Comgalli construxit, et in nomine sancte Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus Sancti, cui est honor et potestas in secula seculorum. Amen.

EXPLICIT VITA SANCTI COMGALLI
ABBATIS⁵ ET CONFESSORIS

¹ Benchor T.   ² ducis ipsius Edi T.   ³ inde apparuit T.   ⁴ Edus T.
⁵ de Benncur, cuius meritis deleatur culpa scriptoris R². No explicit in R¹.

Vita sancti Cronani abbatis de Ros Cree

f. 88^d

INCIPIT VITA SANCTI CRONANI¹ EPISCOPI² ET CONFESSORIS

i. GLORIOSUS³ abbas Cronanus de prouinchia Mumenensium⁴ oriundus fuit. Cuius pater Odhranus uocabatur, qui erat de gente Ele⁵ genitus. Et ipse haut procul ab aceruo an Maighe in illa regione habitabat, qui habuit uxorem de gente Corco Bascynn⁶, que est in occidentali Mumenie plaga contra oceanum; et illa uocabatur Coemri, que viro suo tres filios genuit. Quorum vnus iste sanctus Cronanus est, cuius vitam breuiter vobis indicare volumus. Orta itaque est persecucio a duce regionis Eile⁷ contra Odranum patrem sancti Cronani, et expulsus est cum suis de hereditate sua. Et uenit ipse cum coniuge et liberis suis ad predictam regionem Corco Bhaiscynn⁸, quia inde vxorem habuit. Ibiq; habitantes edificauerunt quendam locum, qui dicitur cella filiorum Odhrani.

ii. SANCTUS⁹ Cronanus, Dei electus, timorem et amorem Domini a cunabulis in pectore gerebat. Qui, relictis parentibus cum suis rebus, perrexit, ut sanctas legeret scripturas, et disciplinam ecclesiasticam a sanctis patribus disceret. Comitern itineris sui beatus Cronanus virum sanctum et pudicum, nomine Mobhai, filium Cualde et sororis matris sue, habuit. Mater enim sancti Cronani et sancti Mobhai mater, et mater sancti Mochoyenne, tres germane fuerunt. Perrexit itaque Cronanus in prouinchiam Connachtorum, et ibi habitauit iuxta Tullu[m] Ruaydh¹⁰. Et, audita religione eius, venerunt boni viri ad eum, et monachicam professionem apud eum fecerunt.

iii. QUODAM¹⁰ die, cum ibi esset sanctus Cronanus foris in agro, vidit quendam virum vinctum deduci ad mortem a rege. Et sanctus Cronanus rogauit regem pro eo, ut dimitteret illum sibi; set rex superbus noluit audire sanctum Dei. Ille tunc miser ligatis pedibus et manibus proiectus est in profundum Tulli Ruaidh¹¹ iussu regis. Cumque magno spatio diei profundissimi laci sub aqua ligatus esset, viderunt eum venientem uelociter ad portum. Rex autem et sui adhuc super portum erant. Tunc rex interrogauit eum quid sibi

¹ At the foot of the page in M is an Irish pedigree of Cronan, agreeing very nearly with those in Laud 610 f. 39^A, Rawl. B. 486 f. 35^C. ² al. abbas, 17th cent. note in T. ³ = S § 1. ⁴ Mumin- T. ⁵ Hele T. ⁶ Baschain T. ⁷ Baschinn T. ⁸ = S § 1^b. ⁹ gurgitem Ruayd S. ¹⁰ = S § 2. ¹¹ Ruaid T.

accideret¹. Ille respondit regi dicens : ' Sanctus Cronanus tenuit me in sinu suo, quamdiu fui sub aquis ; et seruauit me illessum | sub f. 89^a aquis, et nichil mali ibi sentii². At post interuallum eleuauit me in sinu suo, et deduxit me in³ hunc locum, sicuti uos me uidetis.' Hec audiens rex, uenit ad sanctum Cronanum, et genua flexit coram eo penitens, et obtulit ei virum illum liberum. Benedixitque vir sanctus regem ; et omnes qui ibi erant, Christi potenciam in famulis suis glorificabant.

iv. Et⁴ mansit sanctus Cronanus in regionibus Connachtorum, et uelut apes prudentissima mel ibi, 'id est'⁵ dulcedinem religionis et pietatis, collegit. Et in illa regione quodam die ambulans sanctus Cronanus cum discipulis suis, uiderunt ingens sepulcrum in uia. Tunc fratres, admirantes illud, dixerunt : ' Homo qui in isto sepulcro iacet, si salutasset nos uiuus, magna et multa nobis de inuisibilibus indicare potuisset.' Hoc audiens sanctus Cronanus, ait eis : ' Potens est Deus hoc prestare uobis, filii'. Et benedicens sanctus Cronanus illud sepulcrum, iussit in Christi nomine iacenti, ut surgeret ad se modeste. Statimque vir mire magnitudinis surrexit ad eos de sepulcro ; et residens coram eis modeste, narrauit eis multa. Iam narrauit eis sua opera⁶ gentilia, et locum inferni in quo erat ; et rogauit se baptizari. Ibi baptizatus est a viro sancto, et iussit ei ibi statim mori. Et credulus dormiens, sepultus est ibi in pace.

v. QUODAM⁷ tempore sanctus Cronanus et sanctus Mobai erant ambo in cenobio sancti Kyarani in ciuitate Cluayn meic Noys ; set sanctus Cronanus residua prandii sui tollebat secum, et in Christi nomine pauperibus dabat. Sanctus autem Mobai⁸ in vnitatem fratrum mittebat. Hoc audiens sanctus abbas illius monasterii, propheticæ ait omnibus : ' Inter loca silicet Cronani et Mobai hec distancia erit semper ; id est, locus Cronani diuicias et caritatem habebit ; locus uero Mobai obseruacionem regule et communem consuetudinem habebit.' Et ita est in locis eorum.

vi. ALIA⁹ die, cum in eadem ciuitate, 'id est' Cluayn meic Noys, sanctus Cronanus in quodam tecto¹⁰ solus orasset, uenerunt ad eum quidam leprosi, et uidentes leprosi sanctum intus orantem, steterunt foris ; quia nolebant prohibere orationem eius. Sciensque hoc sanctus Cronanus orabat pro eis ; et¹¹ tunc erat pluuiæ magna. Set leprosi fide probati, lauerunt se de aqua que de tecto sancti Cronani stillabat. Oratio autem sancti intus Cronani illis foris ualde profuit. Nam lauantes se leprosi illa aqua, ibi ilico immundissima eorum lepra

¹ accidit T.   ² sensi T.   ³ ad T.   ⁴ = S § 3.   ⁵ id est om. T.
⁶ opera sua T.   ⁷ = S § 4 ; quoddam T.   ⁸ Molan S, with note on
margin : ' liber habet Mobhi.'   ⁹ = S § 5.   ¹⁰ tectu T.   ¹¹ et om. T.

mundata est; et facta est eorum caro quasi iuuenis pulcri caro. Videntesque illi sua corpora munda esse, gratias Deo et sancto Cronano agebant, et per ciuitatem omnibus narrabant quomodo mundati sunt.

vii. DEINDE¹ sanctus Cronanus de illa ciuitate perrexit, et edificare loca in honore Domini ab initio vite sue usque ad obitum suum cepit. Et pene illa omnia aliis sanctis loca querentibus cum omnibus suis rebus propter caritatem suam maximam reliquit. Venitque ad illum² locum qui dicitur Lus Madh³, id est holerous campus; ibique multo tempore mansit, et plures fecit ibi virtutes.

viii. QUADAM⁴ die, cum iuxta locum illum seruus Dei Cronanus in f. 89^b silua esset, vidit ceruum transeuntem, et uocauit eum ad se. Et uenit ceruus mitissime ad sanctum Cronanum, et de sinu sancti ceruus poma commedit familiariter. Et cum licentia et iussione sancti ceruus in uiam suam sobrius discessit.

ix. BEATUS⁵ pater Cronanus quendam scriptorem rogauit ut sibi quatuor scriberet euangelia. Ipse iam scriptor Dymma uocabatur; et noluit scribere sancto nisi vno die. Et ait ei sanctus: 'Scribe sine cessacione, usque dum sol tibi occubuerit.' Hoc scriptor promissit; et constituit ei sanctus sedem scribendo. Set gratia sancti Cronani diuinaque potencia radium solis quadraginta diebus et quadraginta noctibus in ipso loco semper esse fecit. Et nec scriptor lassus erat tanto tempore, nec tedium habuit, nec desiderio cibi uel potus siue sompni grauatus est. Putabat iam tempus quadraginta dierum et noctium vnum diem fuisse. Et hoc tempore quatuor euangelia scripsit⁶; et ipso die sentit⁷ noctem et esuriem. Perhibentesque ei viri religiosi cum sancto Cronano, quia ipse scripserat spatio quadraginta dierum et noctium sine obscuritate, gratias Christi potencie egit, et alii qui ibi erant.

x. IN⁸ predicto loco, id est Lus Madh, qui in regione Muscray Thire⁹ est, innumerabilis multitudo demonum erat, et totum locum uelut proprium habitaculum repleuit, ita ut nemo potuisset ibi habitare ante sanctum Cronanum. Cum quibus sanctus pater Cronanus fortiter bellum in Dei omnipotentis nomine commissit; et eos de illo loco per gratiam Christi usque ad finem mundi proiecit. Et ab illo die nec nocent nec apparent illic.

xi. QUODAM¹⁰ tempore sanctus Mobai volebat ire a sancto Cronano tunc habitante in monasterio Lus Madh ad cellam suam, que est in

¹ = S §§ 6, 7.   ² illam m. pr.   ³ Lusmag S.   ⁴ = S § 7.
⁵ = S § 8; Colgan cites this section in his life of Dimma Dubh, giving a conflated text, partly from M, and partly from S.   ⁶ This is the 'Book of Dimma,' now in T. C. D. Library.   ⁷ sensit T.   ⁸ = S § 9.   ⁹ Musgrai Tyre T.
¹⁰ Not in S.

finibus Laginensium. Cui sanctus Cronanus prophetice ait: 'Noli, care in Christo, hinc discedere; quia ad locum non peruenies tuum viuis, set in loco, in quo nunc tui constant pedes, morieris post paucos dies'. Quod ita completum est. Nam postea sanctus Mobhai cepit infirmari, et in predicto loco ad Christum migravit. Cuius beatum corpusculum a sancto Cronano ad¹ fines Laginensium in cellam suam portatum est.

xii. ALIO² tempore quidam homo surdus, nomine Ossanus, venit ad sanctum Cronanum, et in Christi nomine postulauit ab eo auditum. Oransque sanctus Cronanus pro illo, statim aperte sunt aures eius, et recepit auditum. Ipse magnificans gratiam Dei in sancto Cronano, cum gaudio in viam suam recessit.

xiii. VERIS³ tempore, cum fratres sancti Cronani equum uel boues, quibus potuissent semen proiectum in agro humo tegere, non haberent, ipse pater sanctus Cronanus trahens supra vires octamen cepit humo tegere semen. Tunc Dominus misertus illius, fecit duos equos regis Themorie venisse per se ipsos ad eum ad opus illud perficiendum. Set aurige equorum post eos uenerunt, et reduxerunt eos ad regem. Iterum autem equi ad sanctum Cronanum fugientes reuersi sunt. Hoc iam audiens rex Themorie, illos equos sancto Cronano obtulit. Videns vir sanctus hoc donum Dei esse, gratias egit Saluatori.

xiv. QUODAM⁴ anno, dum monachi sancti Cronani non haberent refectionem ad festum paschale, dixerunt ei: 'Pater, postula nobis a Domino in sua sancta sollempnitate paschali refectionem.' Quibus sanctus ait: 'Dominus Deus noster diues est, | et ipse nobis, filii, f. 89⁵ necessaria prestabit.' Quod uere completum est. Nam cognati sancti Cronani sabbato sancto a finibus suis cum elymosinis ad sanctum Cronanum uenerunt. Cumque⁶ in uia essent aliquo spatio a cella sancti Cronani, audierunt uocem cymbali ad uesperam pasche; et ibi sederunt super ripam fluminis Brosnach⁶, haut procul a cella sancti Cronani, usque ad feriam secundam⁷, ne post uesperam paschalem necque in dominica ambularent. Et in feria secunda uenerunt ad sanctum Cronanum, et optulerunt ei in elymosinam quod sancto Dei cum suis discipulis et hospitibus usque ad pentecosten sufficebat.

xv. ALIO⁸ tempore ratis, quam monachi sancti Cronani habebant, mersa est in profundo fluminis Synna. Et noluit sanctus Cronanus ut monachi sui⁹ nudis corporibus ex profundo ratem eleuant,

¹ in T.   ² = S § 10.   ³ Not in S.   ⁴ = S § 11.   ⁵ Cumque
... Cronanum om. S. (homoioteleuton).   ⁶ Brosnaich T.   ⁷ secundam
feriam T.   ⁸ = S § 12.   ⁹ sui om. M.

vitans scur[r]ilitatem. Tunc stantes nouem layci super ripam fluminis, rogauit sanctus Cronanus, ut natando ratem eleuarent. Set illi superbientes, noluerunt obedire sancto, nisi vnus tantum. In ipso iam die milites illi superbi occisi sunt ab inimicis suis in se irruentibus, nisi ille vnus qui obediuit sancto Cronano. Cum¹ enim inimicus eius manum cum gladio ad illum incautum eleuasset, ut caput eius amputaret, dixit illi homo pauidus: 'In nomine sancti Cronani dimitte me incolumem abire.' Et statim manus illius aruit sine motu; et sic supradictus homo de ipso periculo, ceteris occisis, euasit; et uenit ad sanctum Cronanum, mansitque apud eum in habitu sancto usque ad obitum suum.

xvi. Post² hec quidam sancti monachi, locum manendi querentes, uenerunt ad sanctum Cronanum. Tunc sanctus abbas Cronanus more solito, sicut diximus, causa caritatis dedit eis locum suum, Lus Madh, cum omnibus que ibi erant³. Cumque Cronanus paulisper cum monachis a supradicto loco discederet, dixit fratribus suis: 'Quis ex uobis aliquid de loco nostro furatus est?' Tunc quidam frater confessus est, quod sarculum⁴ secum de loco tulisset. Cui sanctus Cronanus ait: 'Reuertere cum tuo sarculo ad illum locum, et mane ibi⁵ usque ad 'diem' mortis tue.' Et ille frater dolens de absentia sancti abbatis sui Cronani, propter obedientiam reuersus est ad illum locum, et mansit ibi usque ad obitum suum. Deinde sanctus Cronanus ad orientalem Mumenie plagam in propria sua patria, id est Hele, uenit, et stetit iuxta gronnam Lurgan contra terram Osraighi⁶, que occidentalis Laginensium plaga est. Cellam itaque prope stagnum Cree, in quo est insula modica, in qua est monasterium monachorum semper religiosorum⁷, edificauit, que cella Sean Ross nominatur. In illa iam cella sanctus Cronanus multo tempore erat; et plurime uirtutes per eum ibi facte sunt.

xvii. QUODAM⁸ quoque die boni homines uenerunt ad sanctum Cronanum pernoctare in hospicio eius; querentesque locum eius multo labore, inuenire non poterant. Cella enim viri Dei remota erat a plana via⁹. Illi enim hospites in uia manserunt regali sine cibo et sine tecto¹⁰ illa nocte. Hoc audiens crastino die sanctus Cronanus, ualde con'tristatus est de errore et frigore illorum hospitum. Tunc sanctus pater, ardens caritate, uocauit quendam puerum ad se, f. 89^d qui uassa | ad boccetum ad portandum lac et butyrum ad cellam in carro super caballum solebat portare; et rogauit eum, ut duceret se occulte ad regalem uiam. Intrauitque sanctus Cronanus, concedente

¹ Cumque T.

² = S §§ 13, 14.

³ et ne aliquid de omnibus afferrent

firmiter precepit S.

⁴ sacculum S.

⁵ et peniteas in eo S.

⁶ -gi T.

⁷ religiosissimorum T.

⁸ = S § 15.

⁹ propter tumultum seculi

uitandum S add.

¹⁰ tectu T.

illo, in carrum, latuitque se inter uassa. Et, nemine alio sciente, ipsum puer portauit ad locum, ubi in preterita nocte in uia regali supradicti hospites fuerant; ibique sedit, dicens illi puero: 'Reuertere ad opus tuum; ego autem hic manebo.' Illud audientes monachi eius, post eum exierunt, rogaueruntque eum ut ad locum rediret suum. Quibus sanctus abbas Cronanus dixit: 'In locum desertum, ubi non possunt hospites et pauperes me facile inuenire, non ero; set hic in uia publica manebo, ubi ipsi poterunt inuenire me. Et in hoc loco Domino meo Christo, regi regum, seruiam.' Monachi eius in cella securius uolebant manere. Et ipsi ad sanctum Furseum episcopum perrexerunt, ut ueniens cum eis, ipse rogaret sanctum Cronanum, ut ipse ad suum locum reuerteretur. Quibus beatus pontifex Furseus ait: 'De loco, quem elegit sanctus abbas vester, non commutabo eum. Nam sicut 'apes' in die estiuo circa mansiones suas min[is]trant, ita angelorum visitacio circa ipsum locum venire non cessat; et super illum locum ianua celi est aperta. Ite potius ad abbatem vestrum, et obedite ei.' Tunc fratres sancti Cronani venerunt ad eum, et subpellectilem a cella Sean Ruiss¹ et aliquas [uestes]² in humeris portauerunt suis usque ad predictum locum. In quo loco sanctus senior Cronanus magnum monasterium edificauit; et ibi creuit clara ciuitas, que uocatur Ross Cree; in qua post multa miracula sanctus senex Cronanus in Christo requieuit.

xviii. ALIQUANDO³ gens Osraighe⁴ uenit deuastare plebem Hele; et plebs illa confugit ad sanctum Cronanum ad refugium, ut defenderet eos. Itaque monachi sancti Cronani multum timebant; et ait eis sanctus Cronanus: 'Nolite timere; quia iste inimicorum exercitus nichil hic mali faciet, quamuis sibi agere uidebitur.' Quod ita completum est. Nam ille exercitus, ut putabat, multos homines occidit, plebem deuastauit, villas succendit, et cum magna victoria et iubilatione ad terram suam ipsi reuersi sunt. Set mira res ualde Dei potencia per merita sancti Cronani facta est ibi; nam postquam illi recesserunt ad terram suam, tota plebs Hele inuenta est sana; quia nulla domus combusta est ibi⁵, necque ullum peccus periit, et neminem occiderunt nisi vnum tantum, qui cum ceteris ad sanctum non uenit Cronanum. Non solum iam gratia Dei locum sancti Cronani defendit, set totam plebem pro qua sanctus ipse orabat. Fantasma enim in deuastando genti Osraghi⁶ apparuit. Exinde nomen sancti Cronani per diuersas regiones ualde diuulgatum est.

xix. CUM⁷ aliquando sanctus Mochoemog⁸, qui regebat monasterium Liath, cum multis uenisset ad sanctum Cronanum, fecit ei

¹ Sen Ruis T.   ² Some feminine substantive is clearly required here; but it is wanting both in M and T.   ³ = S § 16.   ⁴ -gi T.   ⁵ sed tantum oculi inimicorum illudebantur S.   ⁶ Osrayge T.   ⁷ = S § 17.   ⁸ -moc T.

sanctus Cronanus cenam magnam de parua materia. Ipse iam sanctus Cronanus largus et caritativus multum erat, et nichil reseruabat de rebus. Et cellarius monasterii illa nocte nichil habuit, nisi vnum vrceum¹ ceruicie, et vas mediocre butyri, et modicum | f. 90^a farine. Cumque hec assignata essent sancto Cronano, benedixit in Christi nomine ea, et iussit parari et ministrari familie et hospitibus. Et in ipsa cena, hiis crescentibus per benedictionem sancti Cronani, saturati sunt centum viginti viri, quantum uolebant. Epulantes itaque longe in nocte, quidam conuersus dixit magna uoce: 'Iam sencio, quia laus matutina in hoc loco non celebrabitur hac nocte.' Cui sanctus Cronanus ait: 'Frater, in hospite recipitur Christus; ideo debemus in aduentu Christi gaudere et epulari². Set si hoc non dixisses, iam angeli Dei pro nobis hic hac nocte orassent.' Et postea conuiuium finitum est, et sancti gratias Deo egerunt, benedicentes dona eius.

xx. QUODAM³ tempore Colmanus filius Midhgne⁴ ualde infirmatus est in castello quod uocatur Raith Edhyn⁵; qui misit ad sanctum Cronanum, ut ueniret ad exitum suum. Exiuitque sanctus Cronanus ad eum, set ante aduentum eius ille dominus Colmanus mortuus est; et erat exanimis per diem et noctem antequam sanctus illuc ueniret. Tunc sanctus Cronanus, proiectis a se omnibus foras, orauit solus, ubi erat corpus gelidum. Et statim Colmanus a morte surrexit sanus ad sanctum, et salutauit eum. Vidensque eum populus uiuum, clamor eius in laudem Dei exortus est. Et anno integro ipse Colmanus vixit in corpore, opulitque se ipsum et semen suum post se in eternum Deo et sancto Cronano.

xxi. ALIUM⁶ virum, qui eodem nomine uocabatur, id est Colmanus, suscitauit sanctus Cronanus, qui ab inimicis suis occissus est. Hanc uirtutem sanctus senior Cronanus ante ianuam castri quod dicitur Raith Fidhalta fecit. Orante enim sancto Cronano pro illo interfecto, ipse statim ex mortuis coram omnibus ualidus surrexit. Et postea septem annos vixit in corpore, et Saluatorem suum 'benedicens', se sancto obtulit Cronano.

xxii. CUM⁷ aliquando sanctus senex Cronanus iret sedens in curru, et vnus auriga secum in finibus Corco Mochene, uidit auriga lignum magnum in via transuersum; et dixit seni: 'Quid faciemus, pater? quia non possumus currum transducere per⁸ viam pre ligno.' Cui sanctus Cronanus ait: 'Pone, fili¹⁰, caput tuum interim in sinum meum.' Et cum possuisset caput in sinu senis, lignum repente in

¹ orceum T.   ² epulari et gaudere T.   ³ = S § 18.   ⁴ Midgne T;
quidam uir sanctus S.   ⁵ Edin T.   ⁶ = S § 19.   ⁷ om. T.
⁸ = S § 20.   ⁹ per om. T.   ¹⁰ MS. filii.

altum surrexit. Et iterum non cecidit, donec post multos annos putrefactum defecit. Hoc miraculum nouem layci de semine Aildibuir a latere uie occulte aspiciebant. Et ipsi uenerunt ad sanctum Cronanum, et offerentes se ei et Deo in eternum, facti sunt monachi.

xxiii. QUADAM¹ die hospites ad sanctum uenerunt Cronanum, et ipse iussit ut cibum et ceruisiam darent eis fratres. Cui quidam frater ait: 'Nostra, pater, ceruisia, quam modo habemus, certe non est adhuc fermentata, nec possumus inferius effundere.' Cui sanctus Cronanus ait: 'Labia superiora dolei certe laciore sunt foramine inferiori. Potum ergo Christi hospiti tollite ex dolio; potens est iam Dominus vim ilico in liquore dare.' Tunc uas repletum est ceruisia sursum ex doleo; et statim diuino nutu liquor magnus fermentatus² est. Et bibentes hospites ipsam ceruisiam ualde inebriati sunt. Caritas enim viri Dei ceruisiam, que | erat sine fermento, fecit cicius f. 90³ vi repletam, et homines inebriare. Et qui hoc sciebant, Christo laudes dederunt.

xxiv. ALIO⁴ tempore Fingenus rex Mumenie perrexit in regionem Hele, et castrimetatus est in uilla que dicitur Raith Bechain⁵. Et uenit quidam latro de regione Midhi⁶, et furatus est duos equos regis. Inde rex ualde iratus, plagam intollerabilem super illum locum ponere uoluit, putans quod habitatores eius furati essent equos suos. Hoc audiens sanctus Cronanus, rogatus a multis, perrexit ad regem, ut mitigaret iram eius. Et prefectus regis ibi magno dolore apprehensus est, et nimis cruciabatur, et nec poterat ullo modo dormire, set semper ululare. Venter enim eius ualde intumescebat inflatus. Tunc amici regis rogauerunt sanctum senem Cronanum pro eo. Et misit sanctus Cronanus ei zonam suam. Iam posita zona sancti circa lumbos illius infirmi, tumor uentris eius statim euauit. Et eadem hora ipse prefectus sanus et incolumis ante regem uenit. Hoc autem audiens rex Fingenus et videns, omnia debita predictorum habitantium Ratha Becayn⁷, qui debebant custodire equos regis, sancto Cronano dimisit. Set sanctus Cronanus uolebat satisfacere regi. Et ecce duo equi cerulei cum⁸ frenis aureis ex stagno Cree uenerunt recte⁹ ad sanctum Cronanum, et steterunt mites ante eum. Deditque eos sanctus Cronanus regi, et ipsi equi optimi sua colla domita possuerunt sub curru regis. Letatusque est rex ibi multum donis et benedictionibus sancti senis Cronani.

xxv. IDEM⁹ rex Fingenus habebat filium, nomine Moenach¹⁰, qui erat mutus et surdus. Et adductus est ipse priuatim iussione regis

¹ Not in S.

² infirmentatus T.

³ = S § 21.

⁴ Becani T.

⁵ Mide T.

⁶ Becain T.

⁷ cum bis T.

⁸ See i. 32, note 3.

⁹ = S § 22.

¹⁰ Moenech T.

mundata est; et facta est eorum caro quasi iuuenis pulcri caro. Videntesque illi sua corpora munda esse, gratias Deo et sancto Cronano agebant, et per ciuitatem omnibus narrabant quomodo mundati sunt.

vii. DEINDE¹ sanctus Cronanus de illa ciuitate perrexit, et edificare loca in honore Domini ab initio vite sue usque ad obitum suum cepit. Et pene illa omnia aliis sanctis loca querentibus cum omnibus suis rebus propter caritatem suam maximam reliquit. Venitque ad illum² locum qui dicitur Lus Madh³, id est holerosus campus; ibique multo tempore mansit, et plures fecit ibi virtutes.

viii. QUADAM⁴ die, cum iuxta locum illum seruus Dei Cronanus in| f. 89^b silua esset, vidit ceruum transeuntem, et uocauit eum ad se. Et uenit ceruus mitissime ad sanctum Cronanum, et de sinu sancti ceruus poma commedit familiariter. Et cum licentia et iussione sancti ceruus in uiam suam sobrius discessit.

ix. BEATUS⁵ pater Cronanus quendam scriptorem rogauit ut sibi quatuor scriberet euangelia. Ipse iam scriptor Dymma uocabatur; et noluit scribere sancto nisi vno die. Et ait ei sanctus: 'Scribe sine cessacione, usque dum sol tibi occubuerit.' Hoc scriptor promissit; et constituit ei sanctus sedem scribendo. Set gratia sancti Cronani diuinaque potencia radium solis quadraginta diebus et quadraginta noctibus in ipso loco semper esse fecit. Et nec scriptor lassus erat tanto tempore, nec tedium habuit, nec desiderio cibi uel potus siue sompni grauatus est. Putabat iam tempus quadraginta dierum et noctium vnum diem fuisse. Et hoc tempore quatuor euangelia scripsit⁶; et ipso die sentit⁷ noctem et esuriem. Perhibentesque ei viri religiosi cum sancto Cronano, quia ipse scripserat spatio quadraginta dierum et noctium sine obscuritate, gratias Christi potencie egit, et alii qui ibi erant.

x. IN⁸ predicto loco, id est Lus Madh, qui in regione Muscraiy Thire⁹ est, innumerabilis multitudo demonum erat, et totum locum uelut proprium habitaculum repleuit, ita vt nemo potuisset ibi habitare ante sanctum Cronanum. Cum quibus sanctus pater Cronanus fortiter bellum in Dei omnipotentis nomine commissit; et eos de illo loco per gratiam Christi usque ad finem mundi proiecit. Et ab illo die nec nocent nec apparent illic.

xi. QUODAM¹⁰ tempore sanctus Mobai volebat ire a sancto Cronano tunc habitante in monasterio Lus Madh ad cellam suam, que est in

¹ = S §§ 6, 7.

² illam m. pr.

³ Lusmag S.

⁴ = S § 7.

⁵ = S § 8; Colgan cites this section in his life of Dimma Dubh, giving a conflated text, partly from M, and partly from S.

⁶ This is the 'Book of Dimma,' now

in T. C. D. Library.

⁷ sensit T.

⁸ = S § 9.

⁹ Musgrai Tyre T.

¹⁰ Not in S.

finibus Laginensium. Cui sanctus Cronanus propheticæ ait: 'Noli, care in Christo, hinc discedere; quia ad locum non peruenies tuum viuus, set in loco, in quo nunc tui constant pedes, morieris post paucos dies'. Quod ita completum est. Nam postea sanctus Mobhai cepit infirmari, et in predicto loco ad Christum migravit. Cuius beatum corpusculum a sancto Cronano ad¹ fines Laginensium in cellam suam portatum est.

xii. ALIO² tempore quidam homo surdus, nomine Ossanus, venit ad sanctum Cronanum, et in Christi nomine postulauit ab eo auditum. Oransque sanctus Cronanus pro illo, statim aperte sunt aures eius, et recepit auditum. Ipse magnificans gratiam Dei in sancto Cronano, cum gaudio in viam suam recessit.

xiii. VERIS³ tempore, cum fratres sancti Cronani equum uel boues, quibus potuissent semen proiectum in agro humo tegere, non haberent, ipse pater sanctus Cronanus trahens supra vires octamen cepit humo tegere semen. Tunc Dominus misertus illius, fecit duos equos regis Themorie venisse per se ipsos ad eum ad opus illud perficiendum. Set aurige equorum post eos uenerunt, et reduxerunt eos ad regem. Iterum autem equi ad sanctum Cronanum fugientes reuersi sunt. Hoc iam audiens rex Themorie, illos equos sancto Cronano obtulit. Videns vir sanctus hoc donum Dei esse, gratias egit Saluatori.

xiv. QUODAM⁴ anno, dum monachi sancti Cronani non haberent refectionem ad festum paschale, dixerunt ei: 'Pater, postula nobis a Domino in sua sancta sollempnitate paschali refectionem.' Quibus sanctus ait: 'Dominus Deus noster diues est, | et ipse nobis, filii, f. 89° necessaria prestat.' Quod uere completum est. Nam cognati sancti Cronani sabbato sancto a finibus suis cum elymosinis ad sanctum Cronanum uenerunt. Cumque⁵ in uia essent aliquo spatio a cella sancti Cronani, audierunt uocem cymbali ad uesperam pasche; et ibi sederunt super ripam fluminis Brosnach⁶, haut procul a cella sancti Cronani, usque ad feriam secundam⁷, ne post uesperam paschalem necque in dominica ambulant. Et in feria secunda uenerunt ad sanctum Cronanum, et optulerunt ei in elymosinam quod sancto Dei cum suis discipulis et hospitibus usque ad pentecosten sufficebat.

xv. ALIO⁸ tempore ratis, quam monachi sancti Cronani habebant, mersa est in profundo fluminis Synna. Et noluit sanctus Cronanus ut monachi sui⁹ nudis corporibus ex profundo ratem eleuant,

¹ in T.   ² = S § 10.   ³ Not in S.   ⁴ = S § 11.   ⁵ Cumque
... Cronanum om. S. (homoioteuton).   ⁶ Brosnaich T.   ⁷ secundam
feriam T.   ⁸ = S § 12.   ⁹ sui om. M.

vitans scur[r]ilitatem. Tunc stantes nouem layci super ripam fluminis, rogauit sanctus Cronanus, ut natando ratem eleuarent. Set illi superbientes, noluerunt obedire sancto, nisi vnus tantum. In ipso iam die milites illi superbi occisi sunt ab inimicis suis in se irruentibus, nisi ille vnus qui obediuit sancto Cronano. Cum¹ enim inimicus eius manum cum gladio ad illum incautum eleuasset, ut caput eius amputaret, dixit illi homo pavidus: 'In nomine sancti Cronani dimitte me incolumem abire.' Et statim manus illius aruit sine motu; et sic supradictus homo de ipso periculo, ceteris occisis, euasit; et uenit ad sanctum Cronanum, mansitque apud eum in habitu sancto usque ad obitum suum.

xvi. Post² hec quidam sancti monachi, locum manendi querentes, uenerunt ad sanctum Cronanum. Tunc sanctus abbas Cronanus more solito, sicut diximus, causa caritatis dedit eis locum suum, Lus Madh, cum omnibus que ibi erant³. Cumque Cronanus paulisper cum monachis a supradicto loco discederet, dixit fratribus suis: 'Quis ex uobis aliquid de loco nostro furatus est?' Tunc quidam frater confessus est, quod sarculum⁴ secum de loco tulisset. Cui sanctus Cronanus ait: 'Reuertere cum tuo sarculo ad illum locum, et mane ibi⁵ usque ad 'diem' mortis tue.' Et ille frater dolens de absentia sancti abbatis sui Cronani, propter obedientiam reuersus est ad illum locum, et mansit ibi usque ad obitum suum. Deinde sanctus Cronanus ad orientalem Mumenie plagam in propria sua patria, id est Hele, uenit, et stetit iuxta gronnam Lurgan contra terram Osraighi⁶, que occidentalis Luginensium plaga est. Cellam itaque prope stagnum Cree, in quo est insula modica, in qua est monasterium monachorum semper religiosorum⁷, edificauit, que cella Sean Ross nominatur. In illa iam cella sanctus Cronanus multo tempore erat; et plurime uirtutes per eum ibi facte sunt.

xvii. QUODAM⁸ quoque die boni homines uenerunt ad sanctum Cronanum pernoctare in hospicio eius; querentesque locum eius multo labore, inuenire non poterant. Cella enim viri Dei remota erat a plana via⁹. Illi enim hospites in uia manserunt regali sine cibo et sine tecto¹⁰ illa nocte. Hoc audiens crastino die sanctus Cronanus, ualde con'tristatus est de errore et frigore illorum hospitem. Tunc sanctus pater, ardens caritate, uocauit quendam puerum ad se, f. 89^d qui uassa | ad boccetum ad portandum lac et butyrum ad cellam in carro super caballum solebat portare; et rogauit eum, ut duceret se occulte ad regalem uiam. Intrauitque sanctus Cronanus, concedente

¹ Cumque T.

² = S §§ 13, 14.

³ et ne aliquid de omnibus afferrent

firmiter precepit S.

⁴ sacculum S.

⁵ et peniteas in eo S.

⁶ -gi T.

⁷ religiosissimorum T.

⁸ = S § 15.

⁹ propter tumultum seculi

uitandum S add.

¹⁰ tectu T.

illo, in carrum, latuitque se inter uassa. Et, nemine alio sciente, ipsum puer portauit ad locum, ubi in preterita nocte in uia regali supradicti hospites fuerant; ibique sedit, dicens illi puero: 'Reuertere ad opus tuum; ego autem hic manebo.' Illud audientes monachi eius, post eum exierunt, rogaueruntque eum ut ad locum rediret suum. Quibus sanctus abbas Cronanus dixit: 'In locum desertum, ubi non possunt hospites et pauperes me facile inuenire, non ero; set hic in uia publica manebo, ubi ipsi poterunt inuenire me. Et in hoc loco Domino meo Christo, regi regum, seruiam.' Monachi eius in cella securius uolebant manere. Et ipsi ad sanctum Furseum episcopum perrexerunt, ut ueniens cum eis, ipse rogaret sanctum Cronanum, ut ipse ad suum locum reuerteretur. Quibus beatus pontifex Furseus ait: 'De loco, quem elegit sanctus abbas vester, non commutabo eum. Nam sicut 'apes' in die estiuo circa mansiones suas min[i]strant, ita angelorum visitacio circa ipsum locum venire non cessat; et super illum locum ianua celi est aperta. Ite potius ad abbatem vestrum, et obedite ei.' Tunc fratres sancti Cronani venerunt ad eum, et subpellectilem a cella Sean Ruiss¹ et aliquas [uestes]² in humeris portauerunt suis usque ad predictum locum. In quo loco sanctus senior Cronanus magnum monasterium edificauit; et ibi creuit clara ciuitas, que uocatur Ross Cree; in qua post multa miracula sanctus senex Cronanus in Christo requieuit.

xviii. ALIQUANDO³ gens Osraighy⁴ uenit deuastare plebem Hele; et plebs illa confugit ad sanctum Cronanum ad refugium, ut defenderet eos. Itaque monachi sancti Cronani multum timebant; et ait eis sanctus Cronanus: 'Nolite timere; quia iste inimicorum exercitus nichil hic mali faciet, quamuis sibi agere uidebitur.' Quod ita completum est. Nam ille exercitus, ut putabat, multos homines occidit, plebem deuastauit, villas succendit, et cum magna victoria et iubilatione ad terram suam ipsi reuersi sunt. Set mira res ualde Dei potencia per merita sancti Cronani facta est ibi; nam postquam illi recesserunt ad terram suam, tota plebs Hele inuenta est sana; quia nulla domus combusta est ibi⁵, necque ullum peccus periit, et neminem occiderunt nisi vnum tantum, qui cum ceteris ad sanctum non uenit Cronanum. Non solum iam gratia Dei locum sancti Cronani defendit, set totam plebem pro qua sanctus ipse orabat. Fantasma enim in deuastando genti Osraghi⁶ apparuit. Exinde nomen sancti Cronani per diuersas regiones ualde diuulgatum est.

xix. CUM⁷ aliquando sanctus Mochoemog⁸, qui regebat monasterium Liath, cum multis uenisset ad sanctum Cronanum, fecit ei

¹ Sen Ruis T.   ² Some feminine substantive is clearly required here; but it is wanting both in M and T.   ³ = S § 16.   ⁴ -gi T.   ⁵ sed tantum oculi inimicorum illudebantur S.   ⁶ Osrayge T.   ⁷ = S § 17.   ⁸ -moc T.

sanctus Cronanus cenam magnam de parua materia. Ipse iam sanctus Cronanus largus et caritativus multum erat, et nichil reservabat de rebus. Et cellarius monasterii illa nocte nichil habuit, nisi vnum vrcum¹ ceruicie, et vas mediocre butyri, et modicum f. 90^a farine. Cumque hec assignata essent sancto Cronano, benedixit in Christi nomine ea, et iussit parari et ministrari familie et hospitibus. Et in ipsa cena, hiis crescentibus per benedictionem sancti Cronani, saturati sunt centum viginti viri, quantum uolebant. Epulantes itaque longe in nocte, quidam conuersus dixit magna uoce: 'Iam sencio, quia laus matutina in hoc loco non celebrabitur hac nocte.' Cui sanctus Cronanus ait: 'Frater, in hospite recipitur Christus; ideo debemus in aduentu Christi gaudere et epulari². Set si hoc non dixisses, iam angeli Dei pro nobis hic hac nocte orassent.' Et postea conuiuium finitum est, et sancti gratias Deo egerunt, benedicentes dona eius.

xx. QUODAM³ tempore Colmanus filius Midhgne⁴ ualde infirmatus est in castello quod uocatur Raith Edhyn⁵; qui misit ad sanctum Cronanum, ut ueniret ad exitum suum. Exiuitque sanctus Cronanus ad eum, set ante aduentum eius ille dominus Colmanus mortuus est et erat exanimis per diem et noctem antequam sanctus illuc ueniret. Tunc sanctus Cronanus, proiecitis a se omnibus foras, orauit solus ubi erat corpus gelidum. Et statim Colmanus a morte surrexit sanus ad sanctum, et salutauit eum. Vidensque eum populus uiuum, clamor eius in laudem Dei exortus est. Et anno integro ipse Colmanus vixit in corpore, optulitque se ipsum et semen suum post se eternum Deo et sancto Cronano.

xxi. ALIUM⁶ virum, qui eodem nomine uocabatur, id est Colmanus suscitauit sanctus Cronanus, qui ab inimicis suis occisus est. Huius uirtutem sanctus senior Cronanus ante ianuam castrorum quod dicitur Raith Fidhalta fecit. Orante enim sancto Cronano pro illo interfecit ipse statim ex mortuis coram omnibus ualidus surrexit. Et post septem annos vixit in corpore, et Saluatorem suum benedicens se sancto obtulit Cronano.

xxii. CUM⁷ aliquando sanctus senex Cronanus iret sedens in eum et vnus auriga secum in finibus Corco Mochene, vidit aurigam magnum in via transuersum; et dixit seni: 'Quid facies?' quia non possumus currum transducere per⁸ viam. Tunc sanctus Cronanus ait: 'Pone, fili¹⁰, caput tuum super meum.' Et cum possuisset caput in sinu senis ponere, currum transduxit.

¹ orceum T. ² epulari et gaudere T.

quidam uir sanctus S. ⁵ F.

⁶ = S § 20.

⁸ per om. T.

S. § 1

1. The first part of the document is a list of names and addresses, which appears to be a directory or a list of contacts. The names are written in a cursive script, and the addresses are listed below them.

2. The second part of the document is a list of names and addresses, which appears to be a directory or a list of contacts. The names are written in a cursive script, and the addresses are listed below them.

3. The third part of the document is a list of names and addresses, which appears to be a directory or a list of contacts. The names are written in a cursive script, and the addresses are listed below them.

4. The fourth part of the document is a list of names and addresses, which appears to be a directory or a list of contacts. The names are written in a cursive script, and the addresses are listed below them.

5. The fifth part of the document is a list of names and addresses, which appears to be a directory or a list of contacts. The names are written in a cursive script, and the addresses are listed below them.

6. The sixth part of the document is a list of names and addresses, which appears to be a directory or a list of contacts. The names are written in a cursive script, and the addresses are listed below them.

7. The seventh part of the document is a list of names and addresses, which appears to be a directory or a list of contacts. The names are written in a cursive script, and the addresses are listed below them.

8. The eighth part of the document is a list of names and addresses, which appears to be a directory or a list of contacts. The names are written in a cursive script, and the addresses are listed below them.

9. The ninth part of the document is a list of names and addresses, which appears to be a directory or a list of contacts. The names are written in a cursive script, and the addresses are listed below them.

10. The tenth part of the document is a list of names and addresses, which appears to be a directory or a list of contacts. The names are written in a cursive script, and the addresses are listed below them.

The image displays a highly textured, monochromatic surface, likely a scan of a physical object such as a book cover or endpaper. The background is a light, grainy white, which is heavily peppered with small, dark, irregular specks and marks. These marks vary in size and shape, some appearing as fine, short lines or scratches, while others are more solid, dark dots or blotches. The overall distribution of these marks is dense and somewhat random, creating a complex, noisy visual pattern. There are no discernible text, figures, or other structured elements present in the image.

sanctus Cronanus cenam magnam de parua materia. Ipse iam sanctus Cronanus largus et caritativus multum erat, et nichil reseruabat de rebus. Et cellarius monasterii illa nocte nichil habuit, nisi vnum vrceum¹ ceruicie, et vas mediocre butyri, et modicum | f. 90^a farine. Cumque hec assignata essent sancto Cronano, benedixit in Christi nomine ea, et iussit parari et ministrari familie et hospitibus. Et in ipsa cena, hiis crescentibus per benedictionem sancti Cronani, saturati sunt centum viginti viri, quantum uolebant. Epulantes itaque longe in nocte, quidam conuersus dixit magna uoce: 'Iam sencio, quia laus matutina in hoc loco non celebrabitur hac nocte.' Cui sanctus Cronanus ait: 'Frater, in hospite recipitur Christus; ideo debemus in aduentu Christi gaudere et epulari². Set si hoc non dixisses, iam angeli Dei pro nobis hic hac nocte orassent.' Et postea conuiuium finitum est, et sancti gratias Deo egerunt, benedicentes dona eius.

xx. QUODAM³ tempore Colmanus filius Midhgne⁴ ualde infirmatus est in castello quod uocatur Raith Edhyn⁵; qui misit ad sanctum Cronanum, ut ueniret ad exitum suum. Exiuitque sanctus Cronanus ad eum, set ante aduentum eius ille dominus Colmanus mortuus est; et erat exanimis per diem et noctem antequam sanctus illuc ueniret. Tunc sanctus Cronanus, proiectis a se omnibus foras, orauit solus, ubi erat corpus gelidum. Et statim Colmanus a morte surrexit sanus ad sanctum, et salutauit eum. Vidensque eum populus uiuum, clamor eius in laudem Dei exortus est. Et anno integro ipse Colmanus vixit in corpore, optulitque se ipsum et semen suum post se in eternum Deo et sancto Cronano.

xxi. ALIUM⁶ virum, qui eodem nomine uocabatur, id est Colmanus, suscitauit sanctus Cronanus, qui ab inimicis suis occisus est. Hanc uirtutem sanctus senior Cronanus ante ianuam castri quod dicitur Raith Fidhalta fecit. Orante enim sancto Cronano pro illo interfecto, ipse statim ex mortuis coram omnibus ualidus surrexit. Et postea septem annos vixit in corpore, et Saluatorem suum 'benedicens', se sancto obtulit Cronano.

xxii. CUM⁷ aliquando sanctus senex Cronanus iret sedens in curru, et vnus auriga secum in finibus Corco Mochene, uidit auriga lignum magnum in via transuersum; et dixit seni: 'Quid faciemus, pater? quia non possumus currum transducere per⁸ viam pre ligno.' Cui sanctus Cronanus ait: 'Pone, fili¹⁰, caput tuum interim in sinum meum.' Et cum possuisset caput in sinu senis, lignum repente in

¹ orceum T.   ² epulari et gaudere T.   ³ = S § 18.   ⁴ Midgne T;
quidam uir sanctus S.   ⁵ Edin T.   ⁶ = S § 19.   ⁷ om. T.
⁸ = S § 20.   ⁹ per om. T.   ¹⁰ MS. filii.

altum surrexit. Et iterum non cecidit, donec post multos annos putrefactum defecit. Hoc miraculum nouem layci de semine Aildibuir a latere uie occulte aspiciebant. Et ipsi uenerunt ad sanctum Cronanum, et offerentes se ei et Deo in eternum, facti sunt monachi.

xxiii. QUADAM¹ die hospites ad sanctum uenerunt Cronanum, et ipse iussit ut cibum et ceruisiam darent eis fratres. Cui quidam frater ait: 'Nostra, pater, ceruisia, quam modo habemus, certe non est adhuc fermentata, nec possumus inferius effundere.' Cui sanctus Cronanus ait: 'Labia superiora dolei certe laciore sunt foramine inferiori. Potum ergo Christi hospiti tollite ex dolio; potens est iam Dominus vim ilico in liquore dare.' Tunc uas repletum est ceruisia sursum ex doleo; et statim diuino nutu liquor magnus fermentatus² est. Et bibentes hospites ipsam ceruisiam ualde inebriati sunt. Caritas enim viri Dei ceruisiam, que | erat sine fermento, fecit cicius f. 90^b vi repletam, et homines inebriare. Et qui hoc sciebant, Christo laudes dederunt.

xxiv. ALIO³ tempore Fingenus rex Mumenie perrexit in regionem Hele, et castrimetatus est in uilla que dicitur Raith Bechain⁴. Et uenit quidam latro de regione Midhi⁵, et furatus est duos equos regis. Inde rex ualde iratus, plagam intollerabilem super illum locum ponere uoluit, putans quod habitatores eius furati essent equos suos. Hoc audiens sanctus Cronanus, rogatus a multis, perrexit ad regem, ut mitigaret iram eius. Et prefectus regis ibi magno dolore apprehensus est, et nimis cruciabatur, et nec poterat ullo modo dormire, set semper ululare. Venter enim eius ualde intumescebat inflatus. Tunc amici regis rogauerunt sanctum senem Cronanum pro eo. Et misit sanctus Cronanus ei zonam suam. Iam posita zona sancti circa lumbos illius infirmi, tumor uentris eius statim euanuit. Et eadem hora ipse prefectus sanus et incolumis ante regem uenit. Hoc autem audiens rex Fingenus et videns, omnia debita predictorum habitancium Ratha Becayn⁶, qui debebant custodire equos regis, sancto Cronano dimisit. Set sanctus Cronanus uolebat satisfacere regi. Et ecce duo equi cerulei cum⁷ frenis aureis ex stagno Cree uenerunt recte⁸ ad sanctum Cronanum, et steterunt mites ante eum. Deditque eos sanctus Cronanus regi, et ipsi equi optimi sua colla domita possuerunt sub curru regis. Letatusque est rex ibi multum donis et benedictionibus sancti senis Cronani.

xxv. IDEM⁹ rex Fingenus habebat filium, nomine Moenach¹⁰, qui erat mutus et surdus. Et adductus est ipse priuatim iussione regis

¹ Not in S.

² infirmatus T.

³ = S § 21.

⁴ Becani T.

⁵ Mide T.

⁶ Becain T.

⁷ cum bis T.

⁸ See i. 32, note 3.

⁹ = S § 22.

¹⁰ Moenech T.

patris sui ad sanctum Cronanum, ut benediceret¹ illum. Salutans et benedicens eum pater sanctus, ille statim audiens bene locutus est, gratias Saluatori suo agens. Deinde rex et sui principes sanctum senem Cronanum et suum locum honorificauerunt.

xxvi. ALIO¹ tempore euangelium apertum a sancto Cronano in stagno Cree lapsum est; et fuit in profundo laci quadraginta diebus et quadraginta noctibus. Et de hoc sanctus Cronanus multum doluit. In predicta² enim insula, que est in stagno Cree, sanctus senex Cronanus habitabat frequenter. Cumque illud euangelium fuisset inuentum, nulla etiam litera diuino nutu gratia viri Dei in eo periit tanto tempore sub aquis³. Et illud euangelium usque hodie in monasterio sancti Cronani honorifice manet.

xxvii. MALUM aureum aliquando cum duabus cathenis aureis ex se pendentibus, in uilla, que dicitur Cluain Herc, inuentum est. Et habitatores illius loci, scientes quia donum esset regale, fecerunt aliud malum ereum simile illi cum duabus cathenis, et deauratum est deforis diligenter. Timebant enim illi regem Cassel, si ipse iure suo illud ab eis auferret. Hoc autem audiens rex, misit prefectum suum ad illos, et ipse ait illis: 'Vbi est donum regale, quod est inuentum apud uos? Date illud regi, ut inde habeat rationem suam.' f. 90° Tunc illi dederunt ei illud ereum quod ipsi fecerunt; traditumque est regi. Illis quoque diebus sanctus senex Cronanus | in ciuitate Cassel⁴ cum rege erat. Oculi iam patris beatissimi Cronani tunc pre senectute nichil videbant. Et cum isset⁵ illud ereum per palacium regis de manu ad manum, videntes id homines, datum est in manu sancti senis Cronani. Palpansque illud sanctus Cronanus, prophetice ait coram omnibus: 'Hoc iam non est quod iam inuentum est in villa Cluayn Herch⁶; hoc enim est es. Inuentores silicet ereum deauratum pro aureo dolose fecerunt.' Tunc probans rex ipsam prophetiam, sicut dixit sanctus, ita inuentum est. Fracto enim ereo, misit rex iterum ad habitatores ville predictae; et coacti illi nunciis 'tradiderunt'⁷ regale donum. Rex iam⁸ sciens, et ceteri omnes admirabantur gratiam Christi in suo sancto sene Cronano. Postea cum honore a rege et ab omni populo ab urbe Cassel ad ciuitatem 'suam'⁹ Ros Cree senex decrepitu, plenus pietate, Cronanus reuersus est.

xxviii. Hec¹⁰ pauca dicta de uirtutibus sanctissimi senis nostri Cronani, et pauca de miraculis, que per eum Christus egit, dignitati

¹ = S § 23. ² This sentence 'In predicta . . . frequenter' is not in S, and it certainly interrupts the connexion. ³ Here S ends; but there is no mutilation, as the life of S. Malachias follows at once without any break. ⁴ Casseil T. ⁵ esset M T. ⁶ Ferch M. ⁷ tradiderunt nunciis T. ⁸ hoc T. ⁹ suam ciuitatem T. ¹⁰ No new section in MS.

vestre, fratres karissimi, scripsi. Ipse etiam Christi famulus incredibiliter nobis tepidis misericordia, paciencia, modestia, ieiuniis, orationibus, humilitate, et, maius ceteris, caritate, seruans diuina mandata, plenius a natiuitate usque ad decrepitam etatem feruebat.

xxix. Cum igitur¹ dies 'eius' extremus² appropinquasset, ipse pater Cronanus, infirmus corpore, mente validus, uocauit ad se populum suum, docensque eum exhortabatur, vt ipsi vnitatem et pacem semper habentes, usque in finem in bono, quod ceperant, stabiles permanerent. Eleuataque manu eius, benedixit eos et locum suum; et accipiens diuinum sacrificium, in senectute venerabilissima, quarto Kalendas Maii in pace dormiuit; et in ipsa sua ciuitate, Ross Cree, ubi miracula a Deo omni tempore patrantur a reliquiis eius, cum honore debito sepultus est. Ipse silicet, noster sanctus Cronanus, inter choros angelorum cum gaudio inenarrabili et suauissimis carminibus migravit ad Christum. Cui est honor et gloria cum Deo Patre et Spiritu Sancto, in secula seculorum. Amen.

EXPLICIT VITA SANCTI CRONANI
ABBATIS ET CONFESSORIS

¹ quoque T.

² extremus om. T.

Vita sancti Declani episcopi de Ard Mhor

f. 66^b

INCIPIT VITA SANCTI DECLANI PONTIFICIS ET CONFESSORIS

i. BEATISSIMUS¹ EPISCOPUS DECLANUS de nobilissimo Hibernie regum genere, qui per multos temporum cursus in ciuitate Temoria regnum tocius Hibernie fortissime tenuerunt, oriundus fuit; sicut modo uobis, fratres karissimi, gene[o]logia eius apparebit. Eochu iam Fedlech, a quo lineam huius gen[e]ologie ducimus, rex potentissimus
f. 66° erat, qui dilatauit regnum a Temoria per | [totam² Hiberniam. Et ille genuit tres filios, silicet] Breas, Nar et [Lothar, qui uocabantur *na tri Fi]nn Eauna³. De cuius silicet [stirpe, et ante fidem, et] postquam ea illuc uenit, multi [reges per multos annos a Temo]ria Hiberniam regnauerunt. Tres filii autem Echach, uidelicet Breas,] Nar et Lothar, dormierunt cum vna [de sororibus suis, Clothra nomi]ne; nesciens vnusquisque eorum alterum ex eis [cum ea dormi]sse. Illa enim eis non indicauit; set postea pupli[cauit]. Concepitque ab eis illa mulier, et peperit filium pu[lchrum] tribus conceptionibus commixtis eorum aglutinando se inuicem. Et habebat ipse filius tres circulos rosseos diuidentes corpus suum transuersum in signum trium conceptionum. Ipse iam Lugaid Robdearg⁴ uocatus est, eo quod illos tres rubros circulos circa se in corpore suo habuit. Et ipse formosus specie, fortis viribus, nominatus in magnis rebus ab infancia erat. Qui cepit regnare anno quo Gaius Cesar occisus est, et viginti sex annis regnauit in Temoria; et anno quo Petrus et Paulus a Nerone morti traditi sunt, ipse a gente Laginensium occisus est. Et ipse habuit filium, nomine Crymthan⁵, qui paucis annis, id est decem⁶, regnauit, et morte obiit. Crymthan dimisit filium nomine Fearadach Finfechnach, qui in Temoria triginta annis regnauit. Fearadach genuit Fiachna Finnfholaídh, qui regnauit tredecim annis, et ipse occisus est in Temoria. Fiachna Fynn genuit filium qui dicebatur Tua[t]hal Teachthmar, eo quod diuersas regiones in magna potestate habuit, et ipse regnauit viginti tribus annis in Temoria, et occisus est a gente Ultorum. Tuathal Teachthmar genuit Fedlimmid Reachtmar, qui*

¹ = Ir. c. 1.   ² In T the top of this folio is mutilated; in M the whole first folio of the Life is wanting. The editors of B have abbreviated this introduction, no doubt 'causa euitandi scandali'; and it is likely that T and M were mutilated for the same reason. The missing parts have been tentatively restored, partly by retranslation from the Irish Life, Brussels 4190 x 4200, f. 171, partly by comparison with *Ferchuitred Medba*, Rawl. B. 512 f. 1^b, and *Aided Meidbe*, LL. 124^b 34, to both which tales this same horrible incident forms the introduction.   ³ i. e. Eavna, for Eamhna; 'the three Finns of Emain.'   ⁴ Sriabh n-dercc, Ir., i. e. Redstripe.   ⁵ Criomthann Nianair Ir.   ⁶ xvi. Ir.

leges magnas in regno suo fecit, et nouem annis regnauit. Ipse tres filios habuit, id est Cond Kedcathach, Eochid Finn, Fiachach Suigde. Cond viginti annis regnauit; set fama fertilitatis, et pacis, atque bonitatis eius erit ad finem mundi. Et ipse a duce Ultorum, Tybraide Tyrech, in campo Coba¹ interfectus est; cuius semen in Temoria per secula regnant. Eochu Fynn, secundus filius Fedlimmidh, perrexit ad prouinchiam Laginensium, ubi habitant nepotes eius semper in diuersis locis; de quibus comites et viri potentes sunt, qui inter Laginenses numerantur. Fiachu Suigde uero regionem circa Temoriam habuit, set sine regno Hibernie mortuus est; habens tres filios egregios quorum nomina dicebantur Ross, Engus, Eogan, qui erant belligeri, et multum probabiles in milicia. Set Engus heros intollerabilis ira et fortitudine erat. Regnans iam Cormacus filius Airt filii supradicti Cuynd Hiberniam in Temoria², quidam nobilis³ et potens homo, qui erat inimicus regis, uolens rex cum illo pacem facere, nunquam ille uoluit, nisi rex Cormacus dedisset ei Engusum predictum cum suis fratribus defensorem incolumitatis corporis sui. In primis hoc noluit rex facere; set postea concessit. Et accipiens Engusum in suam defensionem illum, uenit ipse ad regem, et | conf⁶⁴ cordiam fecit cum eo. Set post aliquos dies Cheallach, filius regis Cormaci, apprehendit illum hominem sine licencia patris sui, silicet regis; et eruit oculos eius. Hoc audiens Engus, repletus est nimio furore ire; et ilico cucurrit ad Temoriam, ubi ille filius cum patre suo rege erat, ante suos omnes, nemine se ualente commitari. Et uiso multorum concursu armatorum, et maximo viro ante eos, ad Temoriam, iussit rex ostia municionum firmari, dicens: 'Vere Engus est ante fratres suos, uolens vindicare in nos suam defensionem.' Hoc uerbo a rege audito, corda omnium tabefacta sunt, cognoscentes et timentes audacissimam illius fortitudinem. Et uidens Engus ostia municionum clausa contra se, ira sua, et fortitudine, ac uelocitate, leuiter se eleuauit in aerem, et stetit super altitudinem extreme municionis, et de municione ad municionem saliiuit, usque dum fuit in medio Temorie cum armis suis. Et intrauit palacium, in quo erat rex, querens Cheallach filium eius⁴, ut illum sine mora occideret. Ille autem filius, omnibus fugientibus huc atque illuc, stetit coram patre suo rege, uolens se cum illo defendere. Et comes ciuitatis Temorie⁵, uir fortis, et uolens et⁶ ipse regem defendere, uenit, et stetit inter regem et filium suum. Set impetum eorum pro nichilo Engus⁷ reputauit. Vibrans enim ipse lanceam suam

¹ hi Maigh Cobha Ir.   ² Here the text of Ir. diverges considerably, and is probably taken from the Irish tale called *Tocomlad na n-Desi*, or 'The Expulsion of the Desi'.   ³ quidam nobilis *bis* T.   ⁴ Here begins the text of M.   ⁵ Them- M; and so elsewhere.   ⁶ et *om.* M.   ⁷ Aengus M; and so elsewhere.

ven[en]iferam¹ contra illos fixit eam in pectore Cheallay² filii regis; et per eum exiit in pectore predicti comitis, et per dorsum eius in oculum regis Cormaci³ peruenit. Et filius regis et comes ille ilico in terram circa⁴ lanceam ceciderunt. Et nisi iam ipsi circa⁴ lanceam caderent, ipsa per caput regis adhuc cum illis intraret. Et ita Engus vno ictu Chellach⁵, filium regis, et comitem Temorie occidit, et oculum Cormaci regis fregit. Et uolens iterum regem iugulare, rex adiurauit eum per deos et consanguinitatem suam, ut sibi parceret. Ipsi enim gentiles erant, colentes deos⁶, ymo ydola, secundum uelle suum. Et uidens Engus filium regis cum glorioso comite mortuum, cepit furor eius quiescere; et motus consanguinitate pepercit regi, et reuersus est a Temoria in triumpho magno.

ii. DEINDE⁷ iam Cormacus rex Hibernie, qui regnauit quadraginta duobus annis, dolens de filio suo et comite magno, et de dampno oculi sui perdit, collegit turbas militum non modicas, et cepit Engusum cum suis fratribus a finibus suis, id est de regione Temorie que dicitur na [n-] Desse⁸, et non solum, set de omnibus aquilonis finibus expellere. Timebat enim eos ualde, quia regnum ad eos pertinebat, sicut ad ipsum. Illi autem secundum nobilitatem suam fortiter et animose aliquo tempore resisterunt; et septem bella inter se egerunt, in quibus Engus cum fratribus suis⁹ magnas cedes fecit, set postremo ipsi superati sunt, et sui multum occisi sunt. Ipsi iam postea, non ualentes magnis agminibus regali conductu diuersis Hibernie regionibus resistere, reliquerunt suam patriam, id est regionem Midi, et uenerunt in prouinchiam Laginensium; et inde post annum ad Mumeniam perrexerunt. Set gens Osraygy¹⁰, que f. 67^a est occidentalis Laginensium plaga contra Mumeniam, fecit eis iniuriam in transeundo. Et peruenientes ad regem Mumenie, id est Alill Olom¹¹, qui habuit vxorem gloriosam reginam et optimam secundum nature bonitatem, id est Saubh¹² filiam Cuynn Chedchathy¹³ patruum eorum, dedit eis bonum honorem, et concessit eis ut sibi regionem in confinio Mumenie armis suis contra Conachtos¹⁴ uel contra Laginenses, seu contra suam patriam, id est Mydi¹⁵, partem de Mumenia, et partem de aliena regione contenderent. Nolebant enim aliam regionem ab ea accipere, nisi quam in quodam¹⁶ confinio gladiis suis causa liberalitatis acciperent. Et elegerunt bellare contra gentem Osraigi, que sine causa iniuriam sibi fecit. In confinio iam

¹ veniferam MT; in Ir. he bears his Irish sobriquet 'Oengus gæbuaibhthech', i. e. Oengus of the poisonous spear. ² Ceallaidh M. ³ -machi M, and so elsewhere. ⁴ super M. ⁵ Ceallach M; and so elsewhere. ⁶ Deo T.

⁷ = Ir. c. 1^b, but much shorter in Ir. ⁸ na n-Deisi M; and so elsewhere; also Desi. ⁹ suis fratribus M. ¹⁰ -ghi M; and so elsewhere.

¹¹ Ailill Eolom M. ¹² Sabh M (= Sadbh). ¹³ Cuinn Cetkathaidh M.

¹⁴ Conn- M. ¹⁵ Midhi M. ¹⁶ quoddam T.

Mumenie et Laginensium circa flumen Suyr magnam et optimam uere regionem quattuor bellis contenderunt, duobus contra Laginenses, id est contra gentem Osraigi, et duobus contra Muminenses, in quibus Engus intollerabilis extitit. Fugarunt gentem Osraigi a medio campo Femyn contra orientem usque ad riuum Lynnan, qui est modo confinium Laginensium et Muminensium¹ in illa plaga, diuidens terram na n-Dese et Osraigi. Et de medio predicti campi habitatores regionis, que quondam Tyr na Fened² dicebatur, modo autem Fyr Mugi³, usque ad campulum, in quo est ciuitas Brig Goubann⁴, per manum ualidam destruxerunt. Habitatores uero regionis Liathain⁵, a flumine, quod quondam Nem uocabatur, modo silicet Aband⁶ Mor, usque ad locum Chilli Cobthi⁷, qui est nunc in confinio na n-Dese et Hua Liathain, post bellum forte in illis superatum expulerunt. Et post illa quattuor prelia magnam et fructiferam regionem ex terra et aqua apprehenderunt, ab aquilone usque in austrum a riuo Luasc usque ad mare, et ab occidente in orientem a supradicto loco, id est Cill Cobthi⁸, usque ad fretum Miletach⁹, quod diuidit modo Laginenses et Muminenses, inter ipsam gentem na n-Dese et gentem Fyr¹⁰ Glean. Et illi tres fratres, id est Ross, Eogan, et Engus, ipsam regionem in tribus partibus inter se diuiserunt cum magna concordia, campos, montes, et siluas. Ex nominibus iam eorum terra adhuc nominatur. Nepotes quoque eorum pristino nomine apud Temoriam na [n-]Dese duces gentis na n-Dese de semine Eogain filii Fiacach¹¹, filii Fedlimid Re[c]thmayr¹², per seculum sunt. Ex quo natus est Carbri Rigrud¹³, dux potens ne n-Dese, qui genuit Conra¹⁴ Cathbuadach¹⁵. Cathbuadach autem dicebatur, eo quod in bellis erat triumphator. Conra genuit Cuano¹⁶ Cambrethach¹⁷, qui non erat equus in iudiciis; ex quo natus est Mess Fore. Ipse genuit Moscegrai, ex quo Moss Corp¹⁸ natus est; qui genuit Ard Corp, ex quo secundus Eogan natus, ex quo Brian, ex quo Niath, ex quo Lugaid, ex quo Tren, qui genuit Ercum, patrem sancti Declani¹⁹. Hii duces gentis na n-Desi ex tempore quo et ipsi a Temoria uenerunt, usque natiuitatem sancti Declani.

iii. ERCUS²⁰ dux na n-Desi, pater sancti Declani, uocatus uenit cum

¹ Mumen- M; and so elsewhere.   ² Fenned M.   ³ Fir Muighi M.
⁴ Brigh Gobhand M.   ⁵ Rathain M.   ⁶ Abhann M.   ⁷ Cylli Cobhthai M.
⁸ Cyll Cobthaidh M.   ⁹ -leathach M; Miletach is the correct form; cf. LU. 54^a 12; but I am not sure that the scribes did not write Imletach, and in § xxxviii we have the further corruption Ymlech.   ¹⁰ Fir M.   ¹¹ Fiachaidh M.
¹² Fei'd'limid Rechtmar M.   ¹³ Cairbri Rigrudh M.   ¹⁴ Connra M.
¹⁵ -dhach M; here in M is a seventeenth-century note: 'S. Declanus fuit de stirpe Fiachaid Suigde fratris Conn Cedcathach filii Fedlimid Rechtmar, ut in hoc libro, et in libro Sligunt [the Book of Sligo] de genealogia sanctorum Hibernorum, fol. 48 B'.   ¹⁶ -na M.   ¹⁷ -breathach M.   ¹⁸ Moscorp M.
¹⁹ Declan's pedigree in LL. 348^a is quite different.   ²⁰ = Ir. c. 2.

multis ad domum cognati sui, qui dicebatur Dobranus¹, et vxor sua nomine Dethidin, id est cura, cum eo. Tunc ei tempus parturiendi aduenit², pregnans enim erat, habens Declanum in utero suo. Et peperit sine difficultate ilico pro sanctitate infantis in utero latentis. [Tempore vero] parturicionum uolens surgere, eleganter infantulum [edidit]³; et capud infantis ante se super lapidem cecidit magnum; et signa iam et miracula Dei gratia cum sancto ex vulua matris sue Declano apparuerunt. Sicut scriptum est per prophetam: 'De vulua sanctificaui te, et prophetam in gentibus dedi te'⁴. Propheta iam inspiratus a Deo beatissimus Declanus in gentibus apparuit, qui habitatores multorum locorum de gentilitate⁵ ad Christum, sicut audituri eritis, conuertit. Vertex igitur capitis mollissimi super lapidem sancti infantuli Declani, sicut predictum est, cadens, durissimum concauum, secundum capitis formam, fossam fecit; et nichil capiti nocuit. Hoc uidentes miraculum qui ibi erant, admirabantur ualde de puero. Tunc iam Hibernia gentilitati dedita erat; et eo tempore raro singuli Christiani inueniri solebant; et⁶ poterant ibi esse sine persecutione. Et lapis super quem sanctus Declanus natus est, hodie petra Declani⁷ uocatur, qui est modo foris in atrio; et per aquam, que stat super eum 'de' pluuiis in uestigio capitis sancti Declani, per eius sanctitatem, operante diuina gratia, morbi et dolores solide repelluntur.

iv. In⁸ nocte siquidem natiuitatis beatissimi Declani, aliud magnum apparuit inibi miraculum. Globus enim igneus multis vicinis iuxta illum locum habitantibus ardens de cacumine domus, in qua sanctus Declanus erat, apparuit, extendens se⁹ sursum usque ad celum. Et angeli circa globum illum sursum atque deorsum euntes, et armonicis vocibus psallentes, uidebantur; secundum similitudinem scale que in sompnis apparuit sancto Iacobo patriarche. Hec uidentes et audientes gaudebant de misterio sibi incognito. Illi iam gent[il]es¹⁰ nesciebant quia Deus magnificabat omnipotens miraculis ilico a natiuitate sanctum famulum suum futurum, tunc in terra genitum.

v. HOMINIBUS¹¹ hec narrantibus in conspectu cuiusdam Christiani, cuius nomen Colmanus fuit, qui erat religiosus et sanctus presbiter, et postea preclarus episcopus extitit, uenit cum gaudio magno, repletus spiritu prophecie, ad locum in quo natus erat sanctus infans Declanus. Et predicauit parentibus illius de fide Christi, qui coram eis in filio suo gratiam ostendit suam; et prophetauit de gloria et

¹ Dobh- M.   ² om. T.   ³ The words in brackets are merely conjectural; they are wanting both in M and T, but something is needed to complete the sense.   ⁴ Jerem. i. 5.   ⁵ de gentilitate locorum MT.   ⁶ nec B.   ⁷ carracc Declan Ir.   ⁸ = Ir. c. 3.   ⁹ -densque 'se' M.   ¹⁰ illi iam gentes M, with *illi* altered into *ille*.   ¹¹ = Ir. c. 3^b.

honore filii eorum coram Deo et hominibus; et predixit seriem¹ future uite² in hoc seculo. Illi nutu Dei credentes sancto Colmano sacerdote, tradiderunt ei filium suum, ut baptizaret illum. Tunc sanctus Colmanus baptizauit sanctissimum infantulum, Declanum nomen ei imponens. Et post baptismum ait prophetice coram presentibus tunc ad puerum: 'Tu, vere fili mi, immo domine, altus et honorificus coram Deo et hominibus in celo et in terra eris; et fama sanctitatis et caritatis atque bonitatis tue per omnia replebit quatuor plagas Hibernie, et nationes na n-Desi de errore diaboli ad Christi uiam conuertes. Et ilico fraternitatem tecum habebo, et commendo me sanctitati tue.' Post³ talia iam dicta et facta beatus Colmanus ad locum suum in gaudio recessit, commendans ut diligenter nutriretur sanctus infans, et septimo anno ad legendum traderetur, si Christianus literatus prope inueniretur. Et apparebat magna leticia⁴ in vultu sancti infantuli in presencia beati baptizatoris sui; et omnes illi senciebant quod ipse intus spiritaliter gauderet.

vi. OMNIA⁵ hec audiens et uidens Dobranus⁶ | predictus, cognatus f. 67° Erci⁷ ducis, patris sancti Declani, rogauit multum parentes sancti Declani, ut sibi traderent eum ad nutriendum, in cuius uilla sanctus Declanus natus est. Et traditus est ei sanctus Declanus, ut nutrirer eum. Locus ille in quo natus est sanctus Declanus, atrium Dobrani⁸ prius uocabatur, modo autem atrium Declani⁹ uocatur. Ipse enim Dobranus, nutritor sancti Declani, optulit ipsum locum sancto Declano, et mouit castrum suum in alio loco. In quo loco post multum tempus sanctus Declanus, cum esset pontifex, cellam Deo edificauit. Et ipse locus in australi plaga na n-Dese est, in oriente silicet campi, quem Scoti uocant Mag Scheth¹⁰, id est campus scuti; a quo non longe est clara ciuitas sancti Carthagi, que dicitur Less¹¹ Mor. Et per septem annos sanctus Declanus nutritus est cum magna diligencia apud predictum Dobranum, cognatum patris sui, quem sanctus puer multum diligebat. In quibus uidelicet annis in infancia sancti pueri Declani magna per eum ostendit Deus miracula. In quibus quoque ipse sanctus puer, inspirans in eo mirabiliter Christi gratia, abstinuit se ab omnibus inlicitis gentilitatis rit[ib]us¹², quasi religiosus et experitus Christianus.

vii. COMPLETIS¹³ itaque septem annis etatis sancti Declani, traditus est ad legendum a parentibus et nutritoribus suis concorditer¹⁴, sicut beatus Colmanus mandauit, sancto Dymma, qui fuit uir religiosus et sapiens, atque probatus in Christi fide, qui nutu Dei nuper illo

¹ serie T.   ² 'eius' added in late hand M.   ³ = Ir. c. 4.   ⁴ om. M.
⁵ = Ir. c. 4^b.   ⁶ Dobh- M.   ⁷ Erchi M.   ⁸ Dobrain M; ait Dobrain Ir., i. e.
the place of Dobran.   ⁹ ait Declain Ir.   ¹⁰ Magh Scéith M.   ¹¹ Lys M.
¹² ritus MT.   ¹³ = Ir. c. 5.   ¹⁴ -de 1; -di M.

tempore ad Hiberniam, vnde erat ipse natus, uenit, factus fidelis Christianus, et cellam in illa regione edificauit, ad literaturam discendam sanctus puer Declanus traditus est. Et alius puer, nomine Carpre¹, filius Coluym, qui postea sanctus et uenerabilis episcopus fuit, simul cum sancto Declano traditus est beato² Dymma ad legendum. Et ipsi ambo apud eum sedule legerunt.

viii. SEPTEM³ viri, qui habitabant in illo campo Scuti, uiderunt predictum globum de celo, qui apparuit in nocte natiuitatis sancti Declani, cum ceteris⁴; set ipsi gratia Dei pre aliis donati⁵ sunt spiritu prophecie. Et hii septem simul uenerunt ad sanctum Declanum, et accipientes eum dominum et magistrum suum, predicauerunt coram omnibus ipsum futurum suum episcopum, et dicebant propheticæ: 'Veniet iam dies in quo, fili care, serue Dei magni, nosmet ipsos et loca tibi offeremus.' Et sic factum est⁶. Ipsi uidelicet, Deo credentes, baptismum in Trinitatis nomine acceperunt, et viri sanctissimi effecti sunt; et septem claras construxerunt Deo cellas in circuitu predicti campi Scuti.

ix. APUD⁷ predictum siquidem sanctum Dymmam beatissimus Declanus multo tempore legit; et dulcia diuersarum pocula scriptarum⁸ exhaustit disciplinarum; et subtilis et⁹ astutus ac facundus in illis effectus est. Plures iam scientes nobilitatem sancti Declani, et uidentes et audientes sanctitatem, religiositatem, et caritatem eius per omnia, uenerunt ad eum; et sub iugo discipline eius sponte colla sua posuerunt. Tunc in mente sancti Declani Romam ire uenit; ut ibi mores ecclesiasticos disceret, et gradus acciperet, et licentiam predicandi a sede Romana¹⁰ haberet; et ordinem et regulas secundum institutionem Romanam secum duceret. Et ipse quosdam
f. 67^d assumens in comitatu suo discipulos, transnauigauit, et perrexit Romam; mansitque ibi multis diebus. Eodem tempore sanctus Albeus erat Rome multis annis in discipulatu sancti Hilarii¹¹ episcopi, ex cuius iussione et rogatu a beato papa Ailbeus¹² ordinatus est episcopus. Veniensque sanctus Declanus Romam cum discipulis suis, magna leticia in aduentu eius gauisus est; et de nobilitate eius et sanctitate populo Romano indicauit. Et magnum honorem et dilectionem apud populum et clerum Romanum inuenit beatissimus Declanus, intelligentes bonitatem eius. Sanctus enim Declanus forma pulcer erat, nobili[s] habitu, humilis incessu¹³, dulcis eloquio, magnus consilio, strenuus in sermone, caritate hilaris¹⁴, largus dato,

¹ Coibre M; Cairpri mac Colmain Ir.

² sancto M.

³ = Ir. c. 6.

⁴ cetis T.

⁵ dotati M m. sec.

⁶ om. T.

⁷ = Ir. cc. 7-10.

⁸ scri-

pturarum M, and a late hand has inserted 'et' before 'disciplinarum'.

⁹ atque M.

¹⁰ apostolica M.

¹¹ Hyl. M.

¹² Alb. M; and so elsewhere.

¹³ et cessu T; et 'in'cessu M.

¹⁴ caritate ardens, conuersacione hilaris B.

uita sanctus, frequens in prodigijs et miraculis. Et post multos dies sanctus Declanus a domino papa, suadentibus multis, ordinatus est episcopus. Et postea, traditis sibi libris et regulis, missus est ad patriam suam, silicet Hiberniam, ut predicaret in ea. Acceptaque licentia et benedictione ab apostolico et populo Romane ecclesie, sanctus episcopus Declanus iter cepit arripere ad Hiberniam. Et multi a Roma secuti sunt sanctum episcopum Declanum, uolentes in peregrinatione sub eo viuere. Inter quos filius regis Romanorum, Lunanus nomine, uenit, quem sanctus Declanus multum diligebat. Obuiaueruntque sibi inuicem in Ytalia sanctus Declanus et sanctus Patricius, qui postea a Celestino papa ad predicandum Hibernensibus missus est; et ipse est tocius Hibernie arciepiscopus; et salutantes se inuicem pacifice, fraternitatem inter se fecerunt. Et in osculo pacis sanctus Declanus uenit ad Hiberniam; sanctus autem Patricius Romam perrexit.

x. OFFERENS¹ beatissimus pontifex Declanus in quadam ecclesia in itinere, missum est ei a Deo de celo paruum cymbalum nigrum, et uenit per ecclesie fenestram ad eum, et super altare stetit ante eum. Quod sanctus Declanus cum gaudio accipiens, gratias Christo reddidit; et de tali munere vir sanctus firmabatur contra barbaram ferocitatem gentilium. Et illud tradidit supradicto Lunano filio regis Romanorum, ut portaret et custodiret illud. Quod cymbalum Scoti uocant Dubyn Declani², dantes ei nomen ex nigredine sua, et ascribentes ipsum Declano. Per quod silicet ab illo die usque hodie multa signa Dei gratia per sanctitatem sui possessoris facta sunt; et manet honorifice in ciuitate sancti Declani.

xi. DEINDE³ sanctus pontifex Declanus cum suis discipulis ad mare Ycht⁴, quod diuidit Galliam et Britanniam, non potuit nauigare, quia nauigatores naulum ab eo superfluum querebant. Hoc uidens uir sanctus accepit predictum cymbalum in manu sua, et pulsans illud, orauit⁵ ad Christum omnipotentem, ut se adiuuaret. Et ilico diuina aduccionem nauim uacuam sine homine et uelo de vnda ad vndam ad se uenientem uiderunt. Et ait sanctus Declanus suis: 'Intremus in Christi nomine in illam nauim; et qui ad nos eam duxit, faciet nos portantem tranquille natare trans mare.' Ad verbum iam sancti intrantes eam, ipsa ilico Dei nutu reuersa est in pelago, et cepit marinos currere sulcos. Et cum omni tranquillitate ueloci peruenit ad regionem Britannie natacione. Descendens | sanctus antistes f. 68ª Declanus cum suis in portum, nauis illa, vnde uenit, rediit. Scientes et uidentes tale miraculum, Christum Dei Filium in suis sanctis

¹ = Ir. c. 11.   ² in Duibhín Declain Ir., i. e. 'the little black (bell) of Declan'.   ³ = Ir. c. 12.   ⁴ mare n-Ycht M.   ⁵ bis T.

magnificauerunt, tunc completa Dauitica sententia que dicit: 'Mirabilis Deus in sanctis suis'.¹

xii. POSTEA² sanctus Declanus ad Hiberniam, habens serpentinam prudentiam cum modestia columbina, peruenit; et cepit per eam semen uite spargere. Ipse enim, quasi apis sagax mellis honore ad habitaculum suum [rediens], dulci scripturarum medulla³ erat plenus. Quatuor sanctissimi episcopi cum suis discipulis fuerunt in Hibernia ante Patricium, predicantes in ea, [et conuertentes plurimos]⁴ ad Christum; id est⁵ Ailbeus, Declanus, Ybarus, et Chiaranus⁶. Et hii plures ad Christum rete euangelico traxerunt; set tamen sanctus Patricius maiores Hibernie et potenciores ad fidem conuertit; et ipse summum habet archiepiscopatum Hibernie per circuitum. Sanctus⁷ Ailbeus, et sanctus Declanus, sanctusque Ybarus magnam fraternitatem et societatem inter se et posteros suos usque ad finem mundi in terra et in celo fecerunt, diligentes se inuicem. Set tamen sanctus Declanus et sanctus Ailbeus nimio se germanico amore diligebant, ut uellent simul esse semper, nisi a discipulis necessitas separandi suaderetur⁸. Venitque sanctus antistes Declanus ad propriam gentem suam na n-Dese, et cepit fidem sancte Trinitatis eis predicare, et illam baptizare in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, et a diabolo ad ipsum vnum Deum omnipotentem conuertere. Et multa Deo loca instituit, in quibus quosdam de discipulis suis manere constituebat ad seruiendum Christo, et ad gentiles imbuendos a diaboli cultura ad Christi euangelium.

xiii. ALIQUANDO⁹ sanctus Declanus uisitauit locum in quo ipse natus est; et mansit ibi quadraginta diebus, et constituit in eo cellam virorum religiose conuersacionis. Tunc uenerunt ad sanctum Declanum supradicti septem sancti in circuitu campi Scuti¹⁰ manentes, qui in sua puericia de eo prophetauerunt, et se ipsos cum cellis et suis omnibus, sicut prenotaui¹¹, obtulerunt. Hec sunt nomina illorum septem sanctorum; id est Mochelloc¹², Beanus¹³, Colmanus, Lachnyn¹⁴, Mobi¹⁵, Fyndlug, et Caminanus¹⁶. Qui postea sub cura sancti Declani religiosissime vixerunt, per quos multa a Deo signa facta sunt.

xiv. BEATISSIMUS¹⁷ pater Declanus uoluit predicare Enguso filio Nafrich¹⁸, regi Muminensium, qui regnauit in ciuitate Caissyl¹⁹, et perrexit ad eum ad illam ciuitatem. Et sanctus Declanus habuit

¹ Ps. lxxvii. 36.   ² = Ir. cc. 13, 14.   ³ medulla scripturarum M.
⁴ from B; om. M T.   ⁵ silicet M.   ⁶ Ky- M.   ⁷ bis M.   ⁸ -ret M;
 -runt T.   ⁹ = Ir. c. 15.   ¹⁰ Maighe Sciath Ir.   ¹¹ prenomi- M; see
¹² § viii.   ¹³ -log M.   ¹⁴ Riadain Ir.   ¹⁵ Lachtain Ir.   ¹⁶ Moby M; om. Ir.
¹⁷ Findlogh Coemon, etc., Ir.   ¹⁸ = Ir. cc. 16, 17.   ¹⁹ Aenguso f. Nafrigh
 M; Ængusmac Natfraich Ir.   ²⁰ Cassyl M; and so elsewhere.

duos fratres uterinos; id est filii matris sue et non patris, qui nati erant ipsius Engusi¹ regis Caissill. Illi iam filii Colmanus et Eochu² uocabantur. Colmanus utique, inspirans in eo diuina gratia, a semet ipso ad sanctum Ailbeum episcopum perrexit; et baptizatus est, et habitum suscepit ecclesiasticum ab eo; mansitque apud eum sedule legens, et effectus est vir sanctus et mirabilis. Eochu autem laycus mansit, expectans regnum post patrem suum. Ipse iam Eochu rogauit patrem suum regem, ut ipse honorem fratri suo Declano daret. Et dedit rex honorem³ sancto Declano, et non prohibuit eum predicare; placuitque ei religio et preceptum sancti; set tamen non credidit ei, neque baptismum ab eo suscepit. Ferturque a quibusdam, quia ideo rex noluit baptizari a sancto Declano, quia sanctus Declanus de gente na n-Dese esset⁴, que gens et religio gens, id est Eoganach[t], f. 68^b de qua Mumonia regnatur, semper inimicantur; et nolebat de illa gente patronum habere, et non causa incredulitatis, sicut in hac re monstratur. Ipse enim rex, audiens Patricium archiepiscopum ad se uenientem, qui de gente Britonum erat natus, cum quibus rex nec inuidiam neque odium habebat, non solum ei credidit, set obuius ei cum gaudio de sua ciuitate exiuit, et statim credens, baptizatus est ab eo. Sanctus autem Declanus post monita salutis illic seminata reuersus est ad suam nationem sibi credentem, et baptizauit eam, preter ducem illius cum suis satellitibus quibusdam, qui cotidie credere et baptizari⁵ promittebat; set, suadente iterum diabolo, de die in diem rennuebat.

xv. VULGUS⁶ dicit quod sanctus Declanus multis vicibus Romam uisitauit; sed in scriptis non inuenimus ueteribus plus quam tribus uicibus, de quibus vna uice rediens, uenit ad sanctum episcopum Britonum, nomine Daud, in sua ciuitate Chell⁷ Muny⁸ manentem, que est in litore maris quod diuidit Hiberniam et Britanniam, et susceptus est illic honorifice. Mansitque ibi sanctus Declanus, rogante sancto Daud, in omni caritate quadraginta dies, celebrans ipse missam cotidie. Fraternitatem in Christi nomine ipsi duo pontifices, Declanus uidelicet et Daud, inter se semper et suos firmarunt. Et post quadraginta dies, accepta benedictione et licentia sanctissimi episcopi Daud et fratrum eius, in osculo pacis beatus pater Declanus cum suis nauim ascendit, et cepit nauigare ad Hiberniam. Et predictum cymbalum sancti Declani, quod sibi a Deo de celo per fenestram super altare proiactum est, tunc in comitatu solito more erat in custodia adhuc illius Lunani, cui primitus illud

¹ Aeng- M; and so elsewhere. ² Eochaid M; and so elsewhere. ³ bis T. m. pr. ⁴ dona Deisibh, 7 do Leth Cuinn Ir., i. e. of the Deisi, and of Conn's Half, i. e. North Ireland. This, of course, refers to the Deisi in their original home, near Tara. ⁵ -are MT. ⁶ = Ir. cc. 18, 19. ⁷ Ceall M Ir. ⁸ Muine Ir.

commendatum est ad custodiendum. Set illo die Lunanus cymbalum suum dedit vni de comitatu, id est filio Thesta¹, ut duceret illud secum in nauim. Ille autem ueniens in litore, posuit illud super petram, occupatus in alia re, putans quod postea recordaturus illud secum inde duceret in nauim; set adhuc ibi oblitus est, donec nauis sub carbaso² uenti conduccione ualidi medium pelagi carperet. Audiens iam sanctus pontifex Declanus suum cymbalum carum, Dei dono sibi datum, [omissum esse in littore]³, ualde in corde de eo doluit; similiter et omnes cum eo. Et respiciens uir Dei ad celum, orauit tacite ad Christum. Finita iam oracione non longa, dixit ad contristatos discipulos: 'Deponite, filii, tristiciam vestram; Deus enim, illius donator, potest illud ad nos mirabili nauim conducere.' O quam pulcre tunc creatura obediuit creatori contra naturam grauissimam, quam sibi in creacione donauit. Petra iam illa, que est uere magna de durissimo lapidum genere, iussione diuina mare intrauit, et leuiter natauit ueloci ductu rectissime post nauim sub cymbalo suo. Et post breue interuallum hoc uidentes uiri Dei, qui erant in nauim, admirabantur rem mirabilem diuino nutu ante se factam; et Christi amore, et eorum magistri honore repleti sunt. Tunc uidelicet sanctus episcopus Declanus, spiritu prophecie repletus, dixit illis: 'Dirigite nauim recto uestigio post petram. In quocumque enim loco ipsa portum apprehenderit, ibi prope ciuitas f. 68° mea erit, in qua sedes mei | episcopatus manebit; et ego in ea migrabo ad Christum, et ex humo eius resurrectio mea erit.' Lapis enim precedit ilico nauim, et antecedebat eam modico spacio; et non ibat petra, nisi quomodo nauis poterat eam sequi. Et petra direxit cursum suum ad Hiberniam, et ad latus eius australe mediocri interuallo a terra de ostio ad ostium natauit; et nauis directa est post eam, sicut uir sanctus iussit. Et illa petra perueniens ad insulam quandam in australi plaga regionis na n-Desi mari uallatam⁴, apprehendit portum in litore eius. Similiter et nauis in eodem loco, sicut sanctus Declanus imperauit, peruenit. Descendensque uir sanctus ibi in terram, gratias egit Deo pro loco resurrectionis sue. In illa insula, collis clarus est, ex quo insula a cultoribus terre illius nominabatur, id est Ard na Choerach⁵; quod sonat Latine, altitudo ouium. Oues enim vxoris ducis illi[u]s regionis in illa insula in pascuis erant; et in illo colle iacere post pascua consueuerunt. Et quidam de discipulis suis, uidens de illo colle insulam pelago circumdatam, ait sancto Declano: 'Quomodo poterit ista altitudo parua populum tuum sufferre?' Ait ei sanctus Declanus: 'Nequaquam, fili, altitudo parua uocabitur, set altitudo magna.' Et ita semper ciuitas sancta

¹ Testa M.² i. sub velo, later gloss in T.³ from B; om. M T.⁴ uallam T.⁵ Cioradh M; inis Aird na ccaorach Ir., i. e. the isle of Sheep's height.

Declani, que in eo loco posita est, uocatur a Scotis¹ Ard Mor, id est altitudo magna.

xvi. Post² hec sanctus pontifex Declanus perrexit ad ducem na n-Desi, et peciit ab eo illam insulam; et dedit dux ilico illam insulam sancto pontifici. Rediensque sanctus episcopus Declanus, uenit ad atrium Breasail³, ubi erant naues ad portandum eum in illam insulam. Set habitatoribus illius loci multum displicuit quod sanctus Declanus uellet habitare in illa insula; et absconderunt rates suas causa nocendi sancto, ne posset intrare in illam insulam. Tunc discipuli sancti Declani dixerunt ei: 'Pater, frequenter hanc navigandi necessitatem, te viuente, huc atque illuc paciemur⁴, set frequencius post tuam migrationem ad celum. Ideo te obsecramus corde et ore, ut illam insulam deseras⁵, uel roges Patrem in nomine Filii per vnitatem Spiritus Sancti (sicut ipse Dei Filius ait: "Si quid pecieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis⁶"), ut istud fretum de loco suo in pelago trudetur, et sit locus eius plana terra ante ciuitatem tuam. Locus enim ille non potest bene uel facile habitari pre freto isto. Et ideo non potest illic ciuitas esse, immo vix poterit et cella.' Respondit eis uir sanctus, dicens: 'Quomodo possum deserere locum mihi a Deo prefinitum, ut moriar et sepeliar in eo? Quod autem dicitis de difficultate habitandi eum, ego scio, et uos, et uere maius Deus. De mocione quoque istius freti contra uoluntatem Dei nolo rogare; set tamen ex uestra iussione fundam preces ad Dominum, et quod Deo creatori meo placet, sua sponte faciet.' Et surgens uir Dei ab oratione dixerunt ei discipuli: 'Pater, accipe baculum tuum, et secundum similitudinem moysaice uirge percute aquam freti, et postea, sicut dixisti, faciat Deus quod uoluerit.' Et discipuli orabant ad Deum cum suo sancto patrono; ipsi | enim uiri sancti et probati erant. f. 68^d Baculoque dato in manu sancti pontificis Declani, ipse percussit aquam in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, signans eam signo sancte crucis Christi. Et ilico maximo diuino nutu fretum cepit de loco suo fugere in pelago ante sanctum Dei, quasi torrens de gremio montis; et uix ueloces belue natando poterant sequi aquas, et multi pisces in litore deserto aquis suis consuetis uoluentes se in ceno. Christi iam famulus, silicet sanctus pontifex Declanus, tenens baculum in manu, sequebatur aquas, et sequebantur eum sui discipuli. Et⁷ erat tumultus et sonitus magnus in mari, a beluis et ab aquis. | Cum autem peruenisset sanctus pontifex ad locum in quo nunc est terminus terre et maris, puer pius qui uestigia sancti Declani sequebatur, nomine Manchinus⁸, timens horrore[m]

¹ Scothis M.

² = Ir. c. 20.

³ Breassail M; go ait m-Bresail Ir.

⁴ -entur MT.

⁵ -res MT.

⁶ John xv. 16.

⁷ set M.

⁸ Mainchin

Ir.; modern note in M: 'S. Manchinus primus episcopus Limrici habetur cuius nomine delubrum ibidem adhuc extat extractum aedibus episcopi proximum',

marinorum animalium cum freto fugientium et in litore reptantium, que omnia ora sua concaua nimis aperiebant, dixit sancto Declano : 'O sancte pater, satis mare de loco suo expulisti; timemus enim beluas eius.' Et ad uocem eius statim mare in ipso loco stetit, et non discessit amplius. Hoc sanctus pontifex Declanus uidens, displicuit ei, et dedit ei modice alapham super nassum suum, dicens : 'Non ego expuli, set Deus meus sua magna potencia expulit eam; et multo longius expelleret, nisi dixisses quod tu dixisti.' Et ceciderunt tres gutte sanguinis de nasso eius in terram in tribus locis; et hoc uidens sanctus, benedixit frontem illius, et ilico sanguis cessauit. Et sub pedibus viri Dei tres fonticuli lucidi aque dulcis surrexerunt de tribus locis in quibus tres gutte sanguinis pueri ceciderunt, qui usque hodie ibi permanent, et raro in speciem sanguinis adhuc post multum tempus in signum uirtutis apparent¹. Spacium illius freti expulsi, in quo est miliarium in latitudine, longa autem via in longitudine, per circuitum insule terra optima et fructifera est in feno et agricultura, quae ciuitati sancti patris Declani subiacet. Tunc secundum psalmigraphi sententiam² terra arida sine aqua post aquarum exitus expulsarum apparuit. Et baculus ille qui in manu sancti Declani post fretum fuit, scotice Fertach³ Declain⁴ ab illo die usque hodie uocatur, id est mirabilis baculus Declani; eo quod mirabilia multa omni tempore⁵ propter sanctitatem beatissimi Declani per ipsum baculum fiunt. De quibus aliud uobis miraculum infra in alio indicabimus loco.

xvii. DEINDE⁶ sanctus pontifex Declanus cum suis discipulis gaudens⁷ de expulsionem freti maris, de quo facto nomen eius per diuersas Hibernie regiones diuulgatum est, cepit⁸ construere magnum monasterium ad occidentalem riuii plagam, qui de medio insule illius⁹ in fretum expulsus defluebat, set modo in mare post fretum uadit. Et in eodem loco circa riuium clara ciuitas in honore sancti Declani creuit, que Hibernensi lingua Ard Mor uocatur; et quomodo hoc latine dicitur nomen, aperte prenotatum est. Beatissimi silicet pontificis Declani audita sanctitatis fama, plurime de diuersis Hibernie regionibus turbe uenerunt ad eum; et se tradiderunt corpore et anima Christo sub iugo sancti Declani regule. Et sanctus

f. 69^a pater Declanus per omnem regionis na n-Desi plagam multa monasteria et cellas edificauit, et non solum in ipsa regione, set in aliis Scocie¹⁰ partibus, loca Deo instituit. Multa iam milia habitus utriusque sexus in illis plurimis locis sub cura et regula sancti patroni Declani in uita felicissima¹¹ vixerunt. Quosdam utique de discipulis

¹ -et MT.   ² Ps. cvi. 35.   ³ Feartach M.   ⁴ -lani MT.   ⁵ tempore Christi T m pr.   ⁶ = Ir. c. 21.   ⁷ gaudiens T.   ⁸ et cepit MT.   ⁹ riuii qui de medio insule illius plaga M T. In M medio altered to media by a late hand; don taoibh thes don t-sruth ata tresan inis isin fairgi Ir., i.e. to the south of the stream which runs through the island to the sea.   ¹⁰ Schocie M.   ¹¹ felicissima T.

suis ipse fecit episcopos, et constituit eos in aliquibus de predictis locis, causa Christianitatis seminande. Pietas, mansuetudo, et equalitas inter personam et personam sancti pontificis Declani apparebant ita omnibus, ut discipuli eius sub presencia sua plus uellent esse, quam per se viuere in aliis locis magistri.

xviii. INTEREA¹ gloriosissimus archiepiscopus Patricius, missus a Celestino papa, uenit in Hiberniam, et humiliavit Deus ad doctrinam eius corda maiorum Hibernie; et, sicut prediximus², perrexit in occursum illius supradictus rex Mumenie, id est Engus filius Nafraych, et cum gloria magna duxit sanctum archipontificem Patricium in suam ciuitatem Caissel; et sanctus Patricius baptizauit et benedixit illum cum sua gente et ciuitate. Audiens beatissimus episcopus Patricius quod adhuc dux regionis na n-Desi esset gentilis, deferrens credere sancto Declano, uenit ut predicaret illi uerbum Dei. Supradicti quatuor episcopi qui erant in Hibernia ante Patricium, missi a Roma sicut et ipse, id est Ailbeus, Declanus, Chiaranus³, et Ybarus, non vnam uoluntatem cum sancto Patricio habebant, set diuersam; tamen in postremo concordiam cum illo fecerunt. Chiaranus enim omnem subiectionem et concordiam et⁴ magisterium dedit sancto Patricio, ipso presente et absente. Ailbeus autem, uidens maiores Hibernie post Patricium concurrere, uenit ad sanctum Patricium in ciuitate Caissell, et accepit eum ibi cum omni humilitate magistrum suum coram rege Enguso, quod prius non habuit in mente. Ipsum iam Ailbeum illi episcopi magistrum suum antea constituerunt; et ideo ipse ante eos uenit ad sanctum Patricium, ne ipsi pro se contradicerent illi. Ybarus uero nulla ratione consentire sancto Patricio, neque ei subiectus esse uoluit; nolebat enim patronum Hibernie de alia gente habere. Patricius iam de gente Britonum natus est; set in Hibernia nutritus est, captus in puericia sua. Et conflictus magnos inter se ipse Ybarus et Patricius fecerunt in primis; set postea, suadente angelo, pacem et concordiam ac fraternitatem inter se fecerunt. Declanus autem nolebat contradicere sancto Patricio, quia antea fraternitatem cum eo⁵ in Italia fecit; neque quidem subditus eius esse cogitauit, quia ipse dignitatem apostolicam habuit; set ita ab angelo admonitus est, ut ueniret ad eum, et uoluntatem eius faceret.

xix. VENIT⁶ enim angelus Domini ad sanctum Declanum, dicens ei: 'Vade modo cicius sine ulla mora ad sanctum Patricium, et prohibe eum, ne maledicat ipse gentem tuam et terram tuam. Ipse enim ieiunus est hac nocte in loco qui dicitur Hynneoy⁷ super

¹ = Ir. c. 22.

² § xiv ad finem.

³ Ky. M.

⁴ ac M.

⁵ cum eo bis M. m. pr.

⁶ = Ir. cc. 23-5.

⁷ isin magh ra raiter an

Inneoin Ir., i. e. in the plain called 'the Anvil'.

ducem gentis tue; et si maledixerit gentem tuam, maledicta erit per seculum.' Tunc sanctus Declanus cum omni festinatione ex iussione angeli ad predictum locum Hynneoy, qui est in medio campi Femyn, in aquilonali na n-Desi¹ plaga, nocte illa per montem Cuae trans flumen Suyr perrexit, et mane ad sanctum Patricium f. 69^b peruenit. Sanctus iam Patricius uidens² sanctum Declanum ad se uenientem, gaudisus est, quia audierant eum ad se noluisse uenire. Et perueniens sanctus Declanus ad Patricium, susceptus est ipse honorifice a sancto Patricio et populo eius, et sanctus Declanus humiliavit se Patricio, et rogauit eum ne gentem na n-Desi³ neque regionem eorum malediceret; et promisit suam uoluntatem dare sibi. Et ait ei sanctus Patricius: 'Quia pro eis satagis, immo benedicam.' Tunc sanctus Declanus ad ducem na n-Desi³ ibi prope manentem cum suo exercitu, qui sibi noluit credere, et male tractauit sanctum Patricium, perrexit; et rogauit eum magnis precibus, ut ipse ueniret ad sanctum Patricium credere et baptizari, set ille nullo modo nullaque ratione consensit⁴ sanctis Dei. Et iratus dixit, nisi dimitteret propter fratres et cognatos sancti Declani, quod pauci e[ss]ent apud eum. Ipse dux Lebanus⁵ uocabatur, qui in sua permansit incredulitate. Videns sanctus Declanus illum in diabolica permanentem suasionem, et timens si propter illum sanctus Patricius gentem suam malediceret, conuersus ad cetum na n-Desi⁶ ait: 'Separate uos ab isto malifico, ne sitis maledicti causa increduli, quos per undam baptismi sacram ego benedixi; et uenite post me, ut benedicat uos mecum sanctus Patricius, ad nos a Deo missus, quem elegimus archipatronum totius Hibernie. Ego iam ex paterna ratione dux uester debeo esse, sicut et ipse.' Ad hanc uocem omnis cetus na n-Desi, excepto duce eorum incredulo cum suis ex seruis propriis quibusdam, secutus est sanctum Declanum; et ait sanctus Declanus ad beatum⁷ Patricium: 'Ecce gens na n-Desi⁸ reliquit ducem suum incredulum, et mecum quasi cum duce suo ad te, pater, subdita tibi uenit, parata te semper honorare et glorificare, et petit benedictionem tuam, quia a nobis baptismum suscepit.' Tunc sanctus Patricius cum suis sanctis discipulis diligenter benedixit gentem na n-Desi; et non solum homines, set et siluas, terras, et aquas. Et dixerunt principes et potentes na n-Desi ad sanctos episcopos: 'Quis modo dux noster erit?' Respondit ei[s]⁹ sanctus Declanus, dicens: 'Ego sum modo dux uester; et quem ego elegam benedicet sanctus Patricius, et nos omnes; et ipse dux uester erit.' Tunc sanctus Declanus elegit quendam iuuenem, nomine Fergall⁹ filium Cormaci¹⁰, de regali genere na n-Desi, id est de cognacione sancti Declani; et posuit eum in medio,

¹ uidens T.   ² na n-Dhese M.   ³ Desy M; and so elsewhere.   ⁴ -senciit T; -senciit M.   ⁵ Ledban Ir.   ⁶ Dese M; and so elsewhere.   ⁷ sanctum M.   ⁸ In M the s has been added above the line.   ⁹ -gal M.   ¹⁰ -machi M.

ut dux esset illorum. Et placuit omnibus. Tunc ille iuuenis a sanctis Dei benedictus est, et ab omnibus ordinatus est dux. Ipse iam dux, id est Fergall¹ filius² Cormaci³, multum sanctis episcopis placuit; et post benedictionem eius ait sanctus Patricius: 'Iste iuuenis pulcer facie est, et audax in milicia, et opes erunt in regno eius⁴. Et ita erunt duces na n-Desi per seculum.' Que propheta illis semper contingit. Tunc sanctus Declanus, et dux Fergall, et gens na n-Desi, multas terras ibi prope in campo Femyn sancto Patricio obtulerunt, unde successores eius magnum seruicium habent; et locum non longe a flumine Suyr in eodem campo; et ibi est magnus et lucidissimus fons qui dicitur fons Patricii, quem sanctus Patricius multum dilexit. Post hec sanctus Patricius cum gratiarum accione | a regione na f. 69° n-Desi ad ciuitatem Caissell⁵ ad regem Engusum reuersus est; et sanctus Declanus cum eo exiuit.

XX. QUODDAM⁶ miraculum quod factum est in supradicta concione⁷, modo dignitati cupimus vestre narrare. Ambulans ibi incaute sanctus Declanus inter gentem suam et sanctum Patricium festinus, in aliquo loco pes eius a quodam ferro multum abscisus est; et effundens largiter sanguinem, cepit claudicare. Hoc uidentes sancti episcopi, id est Ailbeus, dilectus amicus et sodalis sancti Declani, et Seachnallus discipulus sancti Patricii, de quo fertur quod ipse primus episcopus sub humo Hibernie exiuit, qui fuit uir multum sapiens et sanctus, displicuit ualde eis; et indicauerunt sancto Patricio. Illud audiens sanctus Patricius, simili modo sibi displicuit, dicens: 'Sana, Domine, pedem serui tui fidelis, qui in talentis sibi traditis pro te multum laborat.' Et uidens sanctus Patricius Declani pedem, signauit eum signo sancto, et respiciens in celum, orauit. Et ilico sanguis cessauit fluere, et vulnus labium suum cepit colligere, et accepta cute, cicatrix apparuit. Surgensque sanctus Declanus sine acritate pedis ualidus, sancti gratias Christo egerunt; turbe autem clamorem in laudem Dei et seruorum eius extulerunt.

XXI. COMMANTES⁸ in ciuitate Caissell⁹ sanctus Patricius, et sanctus Ailbeus, sanctusque Declanus cum multis sanctis suis discipulis apud regem Engusu[m]¹⁰, multa bona rigoris Christiani constituerunt. Et ibi rex Engus¹¹ et sanctus Patricius cum omni populo ordinauerunt archiepiscopatum Mumenie in ciuitate et in sede sancti Ailbei, qui tunc ab eisdem archiepiscopus ordinatus est per seculum. Et constituerunt sancto Declano, quos de gentilitate ad fidem conuertit, id

¹ -gal M.   ² bis M m. pr.   ³ -machi M.   ⁴ 7 gomadh torthach an talamh re a lind Ir., i. e. and let the earth be fruitful in his time.   ⁵ -sel M.
⁶ = Ir. c. 25.   ⁷ consione T.   ⁸ = Ir. c. 26.   ⁹ Caissyl M.   ¹⁰ Aengusa M
(a genitive form).   ¹¹ Aengusa M.

est na Desi¹, ut ipsi in parrochia episcopatus eius essent, que est magna et clara; et ut Hibernienses in aliis locis sancto Patricio seruirent, ita et na Desi¹ sancto Declano, suo patrono. Inde sanctus Patricius, archipontifex et patronus totius Hibernie, versum sequentem scotica lingua, quasi quoddam priuilegium, eis cantauit. Quem versum familia sancti Ailbei² et familia sancti Declani nolunt pro se uel rithmice seu metrice in latinum uerti, set propter dignitatem eius scotice scribi; tamen modicam de sensu eius indicacionem nescientibus scoticam linguam dicemus. Ita³ scotice canitur ille versus:

Ailbe humal Patric Muman⁴, mo gach rath;

Declan Patric na n-Desi, na Desi ag Declan go⁵ brath.

In quo decretum est ut Ailbeus secundus Patricius et patronus Mumenie esset, et Declanus secundus Patricius et patronus esset na n-Desi, et na Desi sua dyocesis⁶ usque ad finem seculi essent. Postea sancti episcopi salutantes et benedicentes regem Engusum⁷ ad sua in osculo pacis cum spiritali gaudio ad opus diuinum seminandum regressi sunt.

xxii. CONUENIENTES⁸ quoque sanctus pontifex Declanus et ille iuuenis Feargall⁹, dux na n-Desi, in supradicto loco, id est Hynneoin, cum exercitu na n-Desi leges Christianitatis in suo regno firmarunt. Ille autem depositus dux Lebanus¹⁰, negator Christiani nominis, ab omnibus expulsus est, et ipse in nichilum exiuit, sicut scriptum f. 69^d est | de inimicis Dei: 'Periit memoria eorum cum sonitu'¹¹. Tunc a sancto Declano et a duce Feargall¹² et a potentibus na n-Desi statutum est ut in illo loco, id est¹³ Hinneoin¹⁴, duces na n-Desi ordinarentur, in quo dux Fergal a sanctis ordinatus est. Et fertur ab antiquis quod in¹⁵ eodem loco duces illius gentis antea in gentilitate constituebantur.

xxiii. EODEM¹⁶ tempore dira pestis uenit in Mumenia, set uenenosior erat in ciuitate Caissell¹⁷ quam in ceteris locis; que flauos primitus faciebat homines, et postea occidebat. Et erant septem nobiles obsides apud regem Engusum in custodia in quodam castello ad occidentalem ciuitatis Caissell¹⁸ partem posito, quod¹⁹ dicitur Raith na Yrland²⁰, id est atrium cuspidum. Vna iam nocte illi obsides

¹ na n-Desi M (genitive; T gives the nominative, correctly). ² -bey M. ³ et ita M. ⁴ umhal Padraig Mumhan M. ⁵ Padraig na Deisi, na Deisi aig Deaclan co brath M; the whole may be rendered: 'Humble Ailbe is the Patrick of Munster beyond all grace; Declan is the Patrick of the Deisi, the Deisi are Declan's till doom.' On the margin of M is the note: rann annso, i. e. this is a verse. ⁶ dyocis T. ⁷ Aengussum M. ⁸ = Ir. c. 27. ⁹ Fergal M. ¹⁰ Ledban Ir. ¹¹ Ps. ix. 7. ¹² -gal M. ¹³ id est om. M. ¹⁴ Hynn- M. ¹⁵ in om. T. ¹⁶ = Ir. c. 28. ¹⁷ -sel M. ¹⁸ Cassyl M. ¹⁹ quod 'Scotice' M m. sec. ²⁰ Raith na n-Irlann Ir.; Magh na n-Gherlann M.

septem a supradicto morbo mortui sunt; et cum rex mortem eorum audisset, ualde contristatus est; illi enim filii ducum potenciorum extremitatis regni sui erant, et timebat eos inducere scandalum in regno suo. Et rex iussit suis mortem illorum celare. Sequenti uero die sanctus pontifex Declanus ad ciuitatem Caissel peruenit, uolens regem Engusum alloqui. Audiens rex Engus Declanum ad se uenientem, gaudis est, et uocauit eum ilico ad se. Et ait illi coram amicis suis: 'Rogamus te, sancte episcope, serue Dei uiui, ut in Christi nomine, cui credidimus per predicationem uestram, septem obsides nostros, qui preterita nocte mortui sunt ista mortifera peste, a morte resuscites. Scandalum enim regni nostri a parentibus timemus eorum. Ipsi iam dicent quod filii eorum ex nostra culpa occisi sunt; et hoc uere pudet nos.' Respondit ei sanctus pontifex Declanus, dicens: 'O care rex, non est humane infirmitatis carnem extinctam a morte resuscitare, set ad solam diuinam potenciam tale opus pertinet. Set quia¹ adiurasti nos in Christi nomine, ibimus ubi sunt cadauera eorum, et orabimus pro eis ad Dominum; et quod sibi bonum uidebitur, ipse faciat.' Tunc sanctus pontifex Declanus cum uiris ydoneis de discipulis suis, ducentes eum ministri regis, perrexerit plenus fide ad locum in quo erant posita cerulea cadauera mortuorum. Et rex sequebatur uestigia episcopi, qui ante corpora uidit extinctorum. Introiens uir Dei locum in quo mortui iacebant, aspersit eos aqua benedicta, et orans breuiter dixit coram presentibus: 'Domine mi Iesu Christe, vnigenite Dei uiui, pro gloria nominis tui hos mortuos resuscita, ut isti neoffidi per ministerium nostrum in fide tua confirmentur.' Postea sanctus pontifex [in spiritu cognoscens²] uitam illorum sibi a Deo donatam, ait ad eos, tunc palpebras mouentes suas: 'In nomine Iesu Christi, omnium Saluatoris, surgite ad nos; et benedicendo Deo gratias agite.' Ad hanc uocem illi ilico a morte surrexerunt, salutes omnes. Et assignauit sanctus pontifex Declanus eos regi Enguso filio Nafraych coram populo uiuos et sanos. Hoc raro et maximo miraculo viso, Christi nomen ab omnibus glorificatum est, et sanctitas sui famuli diuulgata est per urbes et regiones Hibernie. Tunc rex Engus gaudens³ illud castellum, id est atrium cuspidum, cum agro sibi propinquo in ciuitate sancto Declano in eternum obtulit⁴.

xxiv. DEINDE⁵ ciues ciuitatis Caissill⁶ supplices rogauerunt sanctum Declanum ut benediceret urbem | ad expellendam illam pestem; et f. 70^a rogaret ad Christum pro plurimis infirmis qui illa detinebantur peste. Vir sanctus, uidens fidem illorum, orauit ad Deum pro eis, et signo sancte crucis aerem per quatuor plagas benedixit. Tunc

¹ quia *om.* T.
... obtulit *om.* Ir.

² from B; *om.* M T.
⁵ = Ir. c. 29.

³ gaudiens T.
⁶ -syl M.

⁴ Tunc rex

ueraciter apparuit quod dixit Dominus ad discipulos suos in celum ascendens, id est: 'Super egros manus imponent, et bene habebunt'.¹ Post significacionem enim manus sanctissimi Declani ipsa hora, qui illam paciebantur pestem, absoluti sunt, non solum iam in urbe, set ubicumque in prouincia illa pestis fuerat; et sani ad suos surrexerunt. Et tunc pestis illa infesta omnino expulsa est ab omni regione; et de hoc omnes magis gaudebant quam de resurrectione mortuorum. Hoc uidens et audiens rex ipse dedit primitus, et constituit semper ab omnibus regibus Caissill² magnum tributum sancto Declano et successoribus eius; et libertatem sue ciuitatis et parrochie coram multis testibus de nobilibus Mumenie tradidit. Postea benedicens gloriosus pontifex Declanus regem Engusum cum sua ciuitate et gente, reuersus est ad regionem suam.

xxv. ALIQUANDO³ sanctus Declanus hospitatus est in australi campi Femin⁴ plaga, in domu cuiusdam viri gentilis. Ille uir Dercanus uocabatur, et ipse diues erat; et uolens illudere Christianis, iussit seruis suis ut canem occulte occiderent, et caput et pedes eius absconderent in terra, et carnem eius bene coquerent, et postea discipulis sancti Declani traderent ad manducandum. Et precepit, ut ille canis pinguis esset, et suaderent illis blande illam carnem bene comedere, quasi ouinam. Et cum illa caro ad mensam apponeretur cum panibus ante alia cibaria, sanctus episcopus Declanus ad latus suum modice dormiebat, et cum excitatus esset, ut benediceret prandium, respexit mensam tacens. Et cum discipuli sui sibi dicerent: 'Benedic, pater, prandium nostrum,' ait illis: 'Video uere ministerium diaboli circa carnem illam.' Interrogans ipse ministros, que esset illa caro, et quomodo occisa est, dicunt ei: 'Dominus noster iussit, ut arietem pinguem uobis occideremus; et sic fecimus.' Tunc sanctus pontifex Declanus ait coram omnibus: 'Christe, mi pie Domine, ostende mihi cur uideo ministerium diaboli in mensa nostra; et prohibe seruos tuos, ne illicitum commedent.' Tunc nutu Dei uidit uir sanctus vnguem pedis canis per frusta⁵ carnis. Quantum enim pedem canis ministri nescientes coquerunt⁶, quem putabant in terra abscondere. Et ait sanctus Declanus: 'Non ouis vnguis hec est, set canis.' Hoc uidentes ministri, currentesque nunciauerunt domino suo Dercano. Audiens ille tale quid, statim uenit ad sanctum Declanum, et credens, obtulit se ipsum cum suo semine et uilla sancto Declano in eternum. Et baptizatus cum suis, gauisus est; et petiuit a sancto Declano ut aliquid in terra sua benediceret, quod semper nomine suo⁷ nominaretur. Tunc sanctus

¹ Mk. xvi. 18.² -sil M.³ = Ir. cc. 30, 31.⁴ -myn M.⁵ frustra M T.⁶ sic M T; corrected in M by late hand.⁷ nomine suo

bis T.

Declanus benedixit quendam lapidem ibi, qui ab illo die usque hodie lapis Dercani¹ uocatur. Et dixit sanctus Declanus: 'Si dux uel gens na n-Desi iens ad bellum contra inimicos, uel ad vindicandam iniuriam suam in aliam gentem, circuierint istum lapidem, inuicti reuertentur, et victoriam de inimicis habebunt.' Et ita semper completur. Set mali de illa gente, qui non sunt digni habere uictoriam, nolunt per superbiam circuire | illum lapidem, et ideo f. 70^b victoriam amittunt. Illa uilla Teach Dercain² tunc uocabatur; modo autem Con Yngu³ ab illa vngula canina nominatur. Ibi sancti viri, id est Connanus, Mochoba, Ultanus filius Eirch⁴, et filius Lasre⁵ simul uenerunt [ad]⁶ Declanum, et obtulerunt se ipsi Deo sub magisterio⁷ et regula sancti Declani. In illa uilla Dercani, id est Con Yngu³, monasterium instituit, et istos predictos sanctos cum aliis in eo loco ordinauit; set sanctum Ultanum secum esse postea fecit.

xxvi. DEINDE⁸ sanctus episcopus Declanus ad regionem Breg⁹, ad pristinam suam patriam¹⁰, perrexit; et inuenit magnum honorem apud regem Temorie, et principes regionis Breg¹¹; in regione enim Breg¹² Temoria est. Inde iam sanctus Declanus originem sui generis traxit. Et illi dilexerunt sanctum Declanum ex originali consanguinitate. Et construxit ibi sanctus Declanus monasterium in agro sibi dato canonicorum, quod ex nomine sancti Declani nominatur. Et dimisit ibi sanctus Declanus clarum euangelium quod habebat secum in suo comitatu. Illud iam euangelium¹³ in illo loco cum magno honore [habetur]¹⁴, et miracula per id efficiuntur. Postea benedicens illum locum reuersus est ad Mumeniam.

xxvii. AMBULANS¹⁵ sanctus Declanus in regione Osraigi, declinauit ad quoddam castellum ut ibi illa nocte quiesceret. Set illi diabolico instinctu non solum non receperunt eum in hospicio, set in armis eum cum contumelia expulerunt. Sanctus autem cum suis orabat ad Dominum, et illis uenit quod dicit sancta scriptura: 'Mihi vindicta¹⁶, et ego retribuam.' Habitatores enim illius loci, numero sexaginta, vna illa nocte mortui sunt, nisi duo viri et decim mulieres, quibus displicuit quod alii sancto Dei fecerunt¹⁷. Illi uenerunt cra-

¹ clocc Dercain Ir. ² Dear. M. ³ Yngha M. ⁴ Eirci M. ⁵ Coman
⁷ Ultán mac Eirc ⁷ Mochoba ⁷ Mac Laisrein Ir. ⁶ added by late hand in M.
⁷ sub magisterio *bis* M m. pr. ⁸ = Ir. c. 32. ⁹ Breg M. ¹⁰ a ced-
duthaighsium ria n-ionnarbadh a sinnser Ir., i. e. his original country before the
expulsion of his ancestors. ¹¹ Breg M. ¹² Breagh M. ¹³ quod
habebat . . . euangelium *om.* M m. pr. (homoioteuton); added on margin by
rubricator. ¹⁴ added in M by late hand. ¹⁵ = Ir. c. 33. ¹⁶ MS. -tam;
Rom. xii. 19. ¹⁷ In Ir. the passage 'illi diabolico . . . fecerunt' is omitted,
seven and a half lines being left blank. Perhaps in the MS. used by the trans-
lator the passage had been omitted owing to the recurrence of the word *illi*.
The translator perceived that something was wanting, and left a space, hoping
to supply it later.

stino die viri et mulieres humiliter ad sanctum Declanum, et nar-
rauerunt ei de miserabili eorum obitu, quod ipse nouerat. Et illi
penitentiam agentes, obtulerunt ei locum suum cum agris suis et
aliis donis. Et instituit ibi, cum mortui essent sepulti, sanctus
Declanus clarum monasterium, quod dicitur Cheall Coluym Derg¹.
Fecitque virum sanctum pium et sapientem de discipulis², oriundum
de orientali Lagenensium plaga, id est de Dal Mac Scorp³, qui
uocabatur Columbus Ruffus, ex cuius nomine illud monasterium
nominatur, ibi esse. Et benedicens sanctus Declanus locum illum,
inde ad terram na n-Desi recessit,

xxviii. ALIO⁴ die uenit sero sanctus pontifex cum suis ad supra-
dictum locum, id est atrium Bressaill⁵, et non dimiserunt habitatores
illius loci virum sanctum in suo castello introire. Ipsi antea naues
suas absconderunt, ne posset sanctus Declanus transfretare ad insu-
lam suam; gratis enim illi sanctum Dei oderant. Set Deus omni-
potens tunc, sicut dixit psalmista, propter sanctitatem⁶ sui serui se
rogantis et iniuriam patientis Declani, 'conuertit mare in aridam'⁷.
De hoc pridem audistis. Manens illa nocte uir Dei in quodam zabulo⁸
deserto in platea, nec potuit quidem ignem ab illis inuenire. Tunc
iuste in illis vindicatum⁹ est a Deo. Ipsi enim nolentes dare ignem
misericorditer seruis Dei, circa mane ignis a Deo ad illos uenit, et
comburati sunt omnes illi cum suo castello; et illud est usque hodie
f. 70° desertum¹⁰ sub | maledicto, sicut scriptum est: 'Ciuitates eorum
destruxisti.'¹¹

xxix. QUODAM¹² die quoque iter agens sanctus pontifex Declanus
in monte Cua, in regione na n-Desi, equus currus¹³ sui claudus
factus est ibi, et non poterat ambulare. Tunc sanctus Declanus uidens
armentum ceruorum in monte eminus sibi, iussit vni seruienti, ut
ceruum de illo armento in chamo fortem duceret ad se, et poneret in
loco equi. Tunc ille pergens non dubitabat ceruos inuenire mansuetos,
sicut uir Dei predixit. Et illud armentum mitissime expectauit, donec
ille elegit fortissimum ceruum inde. Ille iam ceruus fortiter currum
sub viro Dei et apte traxit tota die, donec peruenerunt ad campum
Femin.¹⁴ Et peruenientes hospiciū, iussit sanctus Declanus illi
ceruo ut ad sua rediret. Et ad uocem viri Dei ceruus coram omnibus
in uiam suam rediit. Ille iam homo, qui ceruum de monte ad sanctum
Declanum duxit, Dormanach uocabatur; cui benedixit Declanus, et
opidum Mag¹⁵ Gabra in aquilonali na n-Desi parte¹⁶ contra regionem

¹ Ceall Coluim Deirg M.   ² *suis* added in M by late hand.   ³ scorb M; do Dál Messcorb Ir.   ⁴ = Ir. c. 34.   ⁵ Breass- M.   ⁶ added on margin M.   ⁷ Ps. lxxv. 6; cf. § xvi.   ⁸ stabulo M.   ⁹ iudicatum T.   ¹⁰ -ti T.   ¹¹ Ps. ix. 7.   ¹² = Ir. c. 35; quoque die M.   ¹³ curruus T.   ¹⁴ -myn M.   ¹⁵ magh M.   ¹⁶ parte na n-Desi M.

Eoganacht¹ tradidit; ubi nepotes illius usque hodie honorabiles in seruitio sancti Declani habitant.

xxx. ALIO² die ambulans sanctus Declanus cum multa turba, sicut ei mos erat esse, cecidit vnus de fratribus in uia, et crus eius in duabus partibus fractum est. Videns sanctus Declanus illam terribilem rem, iussit ut vnus ex eis ligaret pedem illius, ne propter nimiam sanguinis effusionem moreretur. Et omnes pre horrore se excusauerunt. Tunc vnus de turba, nomine Dualach³, audacter et hilariter accessit ad eum, dicens: 'Ego in nomine Christi et patroni nostri Declani medicus istius pedis ero.' Hoc pro ludo dixit. Set tamen prudenter ligauit pedem, benedicens eum coram omnibus in Dei nomine et sancti Declani. Et ilico melius ac melius ille frater habuit, et post breue interuallum stringens se vulnus, integre sanus factus est frater, nichil dolens. Et cum iussisset se absolui, cicatrix in pede eius inuenta est, ossibus cum carne et cute connectis⁴. Omnesque cum illo gratias Deo et Declano agentes, dixit Declanus illi homini, id est Dualach⁵, qui ligauit pedem predicti fratris: 'Tu promissisti te medicum pedis illius in Christi nomine et meo esse; et Christus, te illum aligante obedienter, dedit illi salutem sua potencia. Igitur tu eris ab hac hora probus medicus, et nepotes tui post te usque ad finem seculi probi et uenerabiles medici erunt⁶. Et si quid infirmum in Dei nomine et meo sancto signo assignauerint, nisi ipsi malum uotum habuerint in superflua mercede, uel in odio hominis, gratia Dei iuuabit illud per medicinam eorum.' Et ita⁷ sunt⁸ nepotes illius omni tempore iuxta uerbum sancti episcopi; nec iam clerici neque femine ipsius cognacionis artis medicine expertes sunt. Ipsa cognacio successoribus sancti Declani honorabiliter⁹ seruit¹⁰.

xxxi. ITER¹¹ aliquando agens in occidentali plaga Campi Femyn, circa fluentia fluminis Siuri¹², sanctus episcopus Declanus, occurrerunt ei homines infantulum habentes et portantes eum ad quendam presbiterum, ut baptizaret illum. Vidensque sanctus episcopus cohortem, ait illis, repletus spiritu prophecie: | 'Expectate hic; ego enim f. 70^d baptizabo hunc sanctum infantem.' Illi homines mirabantur de infante ab episcopo nominato, quia ipsi non indicauerunt ei neque alicui de suis causam itineris sui. Dicentesque illi quod nec sal¹³ nec uas possent illic inuenire ad baptizandum, ait eis sanctus Declanus: 'Vas latum et longum habemus, id est istud flumen; sal autem Christi uirtute mirabile donabitur nobis. Iste iam infans sanctus et mirabilis erit coram Deo et hominibus, et a Deo per eum multa fient miracula.'

¹ Eoghan- M.

² = Ir. c. 36.

³ Daluadh Ir.

⁴ conectis T.

⁵ Dulach T; Daluadh Ir.

⁶ erunt medici M.

⁷ semper add. M.

⁸ om. M.

⁹ -bilis T.

¹⁰ nec iam . . . seruit om. Ir.

¹¹ = Ir. c. 37.

¹² Siury M.

¹³ neque alicui . . . sal, inserted on margin of M by rubricator.

Et ipsi longe a uillis in litore supradicti fluminis Syuri, in loco qui dicitur Herend, fuerunt¹. Accipiensque sanctus pontifex Declanus humum in palma sua, aspersit eam sua saliu², et orans in sua mente benedixit signo sancto. Illico iam illud in Dei famuli manu coram omnibus factum est sal siccum et lucidum. Vtraque turba Christi gratiam admirante et benedicente in suo episcopo, sanctus Declanus antistes ibi illum infantem baptizauit, et dedit ei nomen Chiaranum³. Et ait sanctus episcopus illis post baptismum: 'Hunc meum spiritalem filium diligenter nutrite; et apto tempore ad docendum viris tradite eum catholicis. Ipse enim clara columpna in Christi ecclesia erit.' Ille est iam infantulus sanctissimus Kyaranus filius Hecdach⁴, qui in uenerabili senectute post multa miracula in Christi nomine facta, et loca sancta Deo instituta⁵, ad celum migravit; et iacet in suo claro monasterio quod vocatur Tybrada⁶, id est fontes; et illud est in dyocesi sancti Declani, in occidentali na n-Desi regione, in plebe silicet nepotum Y Fathid inter claros montes Cua et Croth⁷.

xxxii. MULIER⁸ cuiusdam vil[l]ici uenit cum seruicio suo ad monasterium sancti Declani, set ipsa non longe a ciuitate accepit furtiue de tributo sancti pontificis magnum habellum⁹, uolens iniuste aliis tribuere. Set illam coram uiatoribus terra deglutiuit, vindicans nutu diuino iniuriam quam ipsa tunc et antea de bono monasterii sancti episcopi fecit. Et deuorans terra eam, ipsa proiecit¹⁰ habellum de sinu suo; et illico illud coram omnibus lapis apparuit. Et hec omnia sanctus episcopus uidens in suo spiritualiter monasterio, suis narrauit fratribus. Illi autem homines, multum timentes, tulerunt lapidem de habello factum currendo ad sanctum Declanum, et narrabant omnibus que uiderant. Multum iam inde nomen sancti Declani ab omnibus magnificatum est, timentes eum tam absentem quam presentem. Et ille lapis per omne tempus in cimiterio sancti Declani in sua ciuitate Ard Mor in signum uirtutis in excelso loco de habello factus habetur.

xxxiii. Homo¹¹ quidam diues Fintanus¹² nomine erat sine prole, eo quod vxor sua sterilis fuit pene usque ad anilem¹³ etatem, uenit cum vxore sua ad sanctum Declanum, et promittentes elemosinas et pia opera agere, rogauerunt eum ut ipse a Deo prolem eis postulare. Illi iam affirmabant se prolem habituros, si sanctus Declanus rogaret Deum pro eis. Tunc sanctus benedicens eos, ait illis: 'Complete,

¹ fuerunt *om.* T; et ipsi . . . fuerunt *om.* Ir. ² aspersit . . . saliu *om.* Ir.
³ diuersus a Chiarano filio Lugni [i. e. Ciaran of Saighir] 17th cent. note in M.
⁴ Ciaran mac Eachdach Ir. ⁵ instructa M. ⁶ Tiprut Ir. ⁷ i n-Uibh
 Fathaidh eter Slíabh Crot 7 Slíabh Cua Ir. ⁸ = Ir. c. 38. ⁹ 'quid sit
 habellum nescio' B note; dorinne gadaighecht . . . , 7 isse ní do goid si .i.
 habellum Ir., i. e. she committed a theft, and this is what she stole, viz.
 habellum (!). ¹⁰ -iacit T. ¹¹ = Ir. c. 39. ¹² Fyn- M. ¹³ anualem
 T; annale M, altered to *anilem* by late hand.

quod promittitis¹; ex dono iam Dei prolem habebitis.' Illi cum gaudio post benedictionem et promissionem sancti episcopi cum suis reuersi sunt ad domum suam. Se|quenti illa nocte dormiens f. 71⁶ Fintanus cum vxore sua, ipsa concepit, et peperit duos filios, qui uocabantur Aed² et Fiachna³. Et ipsi cum nepotibus suis sub tributo sancto Declano se mancipauerunt, usque ad finem seculi.

xxxiv. BEATUS⁴ Ailbeus, archiepiscopus Muminensium, sciens obitum suum prope esse, dixit ad suos: 'Ego, fratres, uisitare et uidere dilectissimum meum sodalem et conseruum in Christo, Declanum episcopum, uolo, antequam moriar.' Deinde iter direxit suum ad sanctum Declanum. Venitque angelus Domini⁵ ad sanctum Declanum, et narrauit ei sanctum senem amicum suum, Ailbeum, ad se uenientem. Hoc sciens sanctus pontifex Declanus ab angelo Dei, iussit suis ut necessaria sanctis hospitibus prepararent. Et perrexit ipse de sua ciuitate in occursum sancti Ailbei usque ad locum qui dicitur Druym⁶ Luchtri⁷. Veniensque sanctus Ailbeus illuc, acceptus est honorifice a sancto Declano et populo suo. Mansitque sanctus Ailbeus apud sanctum Declanum quatuordecim dies in omni caritate, in diuinis misteriis uacantes, in sancta leticia gaudioque spirituali exultantes. Post hos dies sanctus senex Ailbeus reuersus est ad suam ciuitatem, cuius nomen Ymlech⁸ dicitur, que est in planicie Mumenie posita. Et uenit sanctus Declanus et turba non modica secum cum sancto Ailbeo usque ad predictum locum, id est Druym Luchtri⁹, et iussit ei ibi sanctus Ailbeus, ut rediret ad suam ciuitatem. Scientesque sancti senes Ailbeus et Declanus se non uisuros inuicem in hoc seculo iterum ab illa hora, lacrimas ubertim in magno amore fuderunt. Et antiquam fraternitatem inter se et suos semper¹⁰ refirmauerunt¹¹, et pias suas a Christo postulaciones impetrauerunt. Postea sanctus Ailbeus benedicens ciuitatem et populum et clerum sancti Declani, et ipse similia sancta fenora a sancto Declano accipiens, in osculo pacis, in sancta tristitia, in uera Dei et proximi dilectione, inde ad sua loca sanctissimi pontifices Ailbeus et Declanus cum suis separauerunt.

xxxv. ALIQUANDO¹² castellum ducis na n-Desi qui uocabatur Chinnechus¹³ accensum est igne magno, et cepit fortiter ardere. Tunc sanctissimus senex Declanus ibat ad illud castellum, et uiso de illo rogo, displicuit sancto seni; et accipiens ipse¹⁴ mirabilem suum baculum, cuius mensionem in miraculo de mari fugato fecimus¹⁵,

¹ et inserted in M by late hand. ² Aedh M. ³ Fy- M. ⁴ = Ir. c. 40. ⁵ angelus Domini om. M; quis is inserted by a late hand. ⁶ Druim M Ir., and so below. ⁷ Luchtraid Ir. ⁸ Im- M; Here in M is a note in a seventeenth-century hand saying that according to the Book of Sligo Ailbe was called Ailbhe Imleacha or Albeus Imlacensis; cf. p. 35, n. 15. ⁹ Luchtarad Ir. ¹⁰ om. M. ¹¹ firm- M. ¹² = Ir. c. 41. ¹³ Kainnichus M; Cinaedh Ir., and so below. ¹⁴ om. M. ¹⁵ § xvi.

in manu sua, ex ipso loco proiecit ad castellum. Baculus uero diuinis alis per aera auolauit, et cecidit in medio castelli in termino flammaram. Et ignis non per spacia horarum, neque quidem per punctos hore permansit, set ilico totus extinctus est, combusto castelli dimedio. Longum iam miliarium inter illum locum in quo sanctus Declanus de manu sua baculum proiecit, et castellum constat, in quo silua altissima est que dicitur lucus Cuir¹. Hoc uidens dux Chinnechus cum ceteris omnibus admirabatur² miraculum per omnia, et gratias agens Deo, uoluntatem sancti Declani sponte compleuit. Et non longe a flumine Suyr³ ad australem plagam, in loco qui dicitur collis stabilis, illud castellum est. Locus autem, a quo sanctus pontifex baculum proiecit, iuxta ipsius fluminis uadum est, contra monasterium f. 71^b sanctissimarum uirginum filiarum ipsius | ducis Chinnechi⁴, quod dicitur campus stagni⁵; et acruus lapidum collectus est in illo loco cum cruce in signum miraculi, qui dicitur Ullath, id est⁶ acruus, Declani.

xxxvi. VENIT⁷ aliquando classis per mare, et direxit se ad monasterium sancti Declani, uolens predare locum illum tam homines quam substantiam. Illi enim gentiles erant. Et omnes concurrebant ad sanctum senem Declanum⁸ episcopum, ut ipse Christi peteret auxilium contra paganos. Sciens uero sanctus Declanus felicitatem et bonitatem atque sanctitatis caritatem predicti sui sanctissimi discipuli, Ultani, iussit ei, Deum orans, ut signaret classem contra paganos. Ille siquidem Ultanus ualde caritatius circa pauperes et paruulos Christi⁹ erat. Et sine mora ad uerbum sui sanctissimi magistri Declani sanctus frater Ultanus, occupatus tunc dextra manu, signauit sinistra contra classem. Et statim mare omnes illas naues absorbit, quasi saccos plumbo plenos. Iterum uero, mersis nautis, emergentes conuerse sunt in saxis magnis, que sunt in ora maris non longe a terra, et alciores mari constant.¹⁰ Omnes christiani, talia uidentes, gaudio et fide Trinitatis repleti sunt. Et sanctum Dei suum predatorem et episcopum, per quem hec et alia plura uiderunt signa, magnificabant. De hoc miraculo fuit pia contencio inter sanctum episcopum Declanum et beatum discipulum Ultanum. Discipulus enim illud omnino¹¹ ascribebat magistro; magister uero discipulo. Et adhuc Scotti, audientes uel uidentes periculum, dicunt: 'Manus sinistra Ultani contra illud¹².' Per hec uerba gratia Dei multum apparet. Et ipse Ultanus post obitum sancti Declani sanctus abbas

¹ in quo . . . Cuir *om.* Ir.   ² -bantur M.   ³ Syuir M.   ⁴ Chainnichi M.

⁵ Mad Laca Ir., i. e. Magh Locha.

⁶ id est *om.* M.

⁷ = Ir. c. 42.

⁸ Declanum senem M.

⁹ Christi pauperes et paruulos M.

¹⁰ Here in

T about half a line is left blank, and a short space occurs also in M. But there does not seem to be anything wanting.

¹¹ added in M by rubricator.

¹² lamh clé Ultáin it aghhaidh Ir., i. e. the left hand of Ultan be against thee!

et pater mirabilis multorum monachorum extitit ; cuius uita miraculis clara refulget¹.

xxxvii. BEATISSIMUS² Patricius archiepiscopus Scottorum³ vnum de discipulis suis cum sua legacione ad sanctum senem Declanum misit ; set ille ueniens in australem plagam na n-Desi, mersus [est] in quodam riuo qui dicitur Luch⁴. Audiens sanctus pontifex Declanus mortem illius, ualde displicuit ei ; et contristatus dixit : ' Vere in corde doleo, quia discipulus beatissimi viri ad me missus, in mea regione morte incongrua preuentus est ; et non potest meam legacionem ad suum sanctum magistrum referre. Ideo cicius ponite me in curru ; agere ipse exequias eius [uolo], ut sanctus noster pater, magister eius, Patricius, curam nostram erga eum audiat.' Et a ciuitate sancti Declani usque ad illum ampnem in quo mersus est discipulus sancti Patricii, duo miliaria constant. Ille iam positus in feretro, portabatur a suis, ut sepeliretur⁵ apud sanctum Declanum. Occurrensque ei in uia sanctus pontifex cum suis, iussit illis cadauer deponere super terram. Putabant omnes, quod uellet tunc sanctus episcopus officium mortuorum inibi pro illo cantare. Accedensque ad feretrum, discooperuit uelamen de mortui facie ; et uidens eam turgidam et ceroleam, sicut mos mersorum est, lacrimas fudit, et orabat ; turba non audiens quid loquebatur senex. Et post breue spacium ante omnes dixit illi : ' In nomine Trinitatis et⁶ indiuidue Vnitatis, Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, cuius iugum dulce et leue porto, surge ad nos, quia uitam tuam donauit Christus mihi.' Ad hanc uocem sanctissimi antistitis Declani ille de feretro resedit⁷, benedicens sancto seni ceterisque omnibus. Apprehendensque | eum f. 71° sanctus Declanus, eleuauit eum, et osculatus est⁸, et sui discipuli post. Et ille frater adhuc infirmus corpore erat, quasi homo a dolore absolutus. Deinde ualens perrexit cum sancto Declano ad suam ciuitatem, et mansit apud eum ibi aliquibus diebus in caritate non ficta. Et de hoc miraculo gaudium in illa ciuitate surrexit, et nomen Christi et sanctitas serui sui longe lateque per illas regiones glorificatum est. Ille quoque discipulus sancti Patricii Ballinus⁹ uocabatur ; qui multum letus a sancto Declano reuersus est ad sanctum Patricium, magistrum suum, narrans multis que sibi acciderant. Audiens silicet gloriosus ipse archipresul Patricius illa, magna et clara testimonia coram omnibus de sancto Declano merito protulit, et postea laudes et gloriam Christo optulit.

xxxviii. POST¹⁰ hoc mirum et insuetum factum, terminum miraculis uite sanctissimi pontificis Declani ponimus, omitentes plurima ; ut

¹ Et ipse . . . refulget *om.* Ir.   ² = Ir. c. 43.   ³ Scottorum M.
⁴ qui . . . Luch *om.* Ir.   ⁵ sepeliretur T.   ⁶ et in nomine M.   ⁷ ad hanc
. . . resedit *bis* in M ; crossed out by rubricator.   ⁸ *om.* T   ⁹ Baillin Ir.
¹⁰ = Ir. cc. 44, 45.

ueraciter apparuit quod dixit Dominus ad discipulos suos in celum ascendens, id est: 'Super egros manus imponent, et bene habebunt'.¹ Post significationem enim manus sanctissimi Declani ipsa hora, qui illam paciebantur pestem, absoluti sunt, non solum iam in urbe, set ubicumque in prouincia illa pestis fuerat; et sani ad suos surrexerunt. Et tunc pestis illa infesta omnino expulsa est ab omni regione; et de hoc omnes magis gaudebant quam de resurrectione mortuorum. Hoc uidens et audiens rex ipse dedit primitus, et constituit semper ab omnibus regibus Caissill² magnum tributum sancto Declano et successoribus eius; et libertatem sue ciuitatis et parrochie coram multis testibus de nobilibus Mumenie tradidit. Postea benedicens gloriosus pontifex Declanus regem Engusum cum sua ciuitate et gente, reuersus est ad regionem suam.

xxv. ALIQUANDO³ sanctus Declanus hospitatus est in australi campi Femin⁴ plaga, in domu cuiusdam viri gentilis. Ille uir Dercanus uocabatur, et ipse diues erat; et uolens illudere Christianis, iussit seruis suis ut canem occulte occiderent, et caput et pedes eius absconderent in terra, et carnem eius bene coquerent, et postea discipulis sancti Declani traderent ad manducandum. Et precepit, ut ille canis pinguis esset, et suaderent illis blande illam carnem bene comedere, quasi ouinam. Et cum illa caro ad mensam apponeretur cum panibus ante alia cibaria, sanctus episcopus Declanus ad latus suum modice dormiebat, et cum excitatus esset, ut benediceret prandium, respexit mensam tacens. Et cum discipuli sui sibi dicerent: 'Benedic, pater, prandium nostrum,' ait illis: 'Video uere ministerium diaboli circa carnem illam.' Interrogans ipse ministros, que esset illa caro, et quomodo occisa est, dicunt ei: 'Dominus noster iussit, ut arietem pinguem uobis occideremus; et sic fecimus.' Tunc sanctus pontifex Declanus ait coram omnibus: 'Christe, mi pie Domine, ostende mihi cur uideo ministerium diaboli in mensa nostra; et prohibe seruos tuos, ne illicitem comedent.' Tunc nutu Dei uidit uir sanctus vnguem pedis canis per frusta⁵ carnis. Quantum enim pedem canis ministri nescientes coquerunt⁶, quem putabant in terra abscondere. Et ait sanctus Declanus: 'Non ouis vnguis hec est, set canis.' Hoc uidentes ministri, currentesque nunciauerunt domino suo Dercano. Audiens ille tale quid, statim uenit ad sanctum Declanum, et credens, obtulit se ipsum cum suo semine et uilla sancto Declano in eternum. Et baptizatus cum suis, gauisus est; et petiuit a sancto Declano ut aliquid in terra sua benediceret, quod semper nomine suo⁷ nominaretur. Tunc sanctus

¹ Mk. xvi. 18.² -sil M.³ = Ir. cc. 30, 31.⁴ -myn M.⁵ frustra M T.
bis T.⁶ sic M T; corrected in M by late hand.⁷ nomine suo

Declanus benedixit quendam lapidem ibi, qui ab illo die usque hodie lapis Dercani¹ uocatur. Et dixit sanctus Declanus: 'Si dux uel gens na n-Desi iens ad bellum contra inimicos, uel ad vindicandam iniuriam suam in aliam gentem, circuierint istum lapidem, inuicti reuertentur, et victoriam de inimicis habebunt.' Et ita semper completur. Set mali de illa gente, qui non sunt digni habere uictoriam, nolunt per superbiam circuire | illum lapidem, et ideo f. 70^b victoriam amittunt. Illa uilla Teach Dercain² tunc uocabatur; modo autem Con Yngu³ ab illa vngula canina nominatur. Ibi sancti viri, id est Connanus, Mochoba, Ultanus filius Eirch⁴, et filius Lasre⁵ simul uenerunt [ad]⁶ Declanum, et obtulerunt se ipsi Deo sub magisterio⁷ et regula sancti Declani. In illa uilla Dercani, id est Con Yngu⁸, monasterium instituit, et istos predictos sanctos cum aliis in eo loco ordinauit; set sanctum Ultanum secum esse postea fecit.

xxvi. DEINDE⁹ sanctus episcopus Declanus ad regionem Breg⁹, ad pristinam suam patriam¹⁰, perrexit; et inuenit magnum honorem apud regem Temorie, et principes regionis Breg¹¹; in regione enim Breg¹² Temoria est. Inde iam sanctus Declanus originem sui generis traxit. Et illi dilexerunt sanctum Declanum ex originali consanguinitate. Et construxit ibi sanctus Declanus monasterium in agro sibi dato canonicorum, quod ex nomine sancti Declani nominatur. Et dimisit ibi sanctus Declanus clarum euangelium quod habebat secum in suo comitatu. Illud iam euangelium¹³ in illo loco cum magno honore [habetur]¹⁴, et miracula per id efficiuntur. Postea benedicens illum locum reuersus est ad Mumeniam.

xxvii. AMBULANS¹⁵ sanctus Declanus in regione Osraigi, declinauit ad quoddam castellum ut ibi illa nocte quiesceret. Set illi diabolico instinctu non solum non receperunt eum in hospicio, set in armis eum cum contumelia expulerunt. Sanctus autem cum suis orabat ad Dominum, et illis uenit quod dicit sancta scriptura: 'Mihi vindicta¹⁶, et ego retribuam.' Habitatores enim illius loci, numero sexaginta, vna illa nocte mortui sunt, nisi duo viri et decim mulieres, quibus displicuit quod alii sancto Dei fecerunt¹⁷. Illi uenerunt cra-

¹ clocc Dercain Ir. ² Dear- M. ³ Yngha M. ⁴ Eirci M. ⁵ Coman
⁶ Ultán mac Eirc 7 Mocoba 7 Mac Laisrein Ir. ⁷ added by late hand in M.
⁸ sub magisterio bis M m. pr. ⁹ = Ir. c. 32. ¹⁰ Breg M. ¹¹ a ced-
duthaighsium ria n-ionnarbadh a sinnser Ir., i. e. his original country before the
expulsion of his ancestors. ¹² Breg M. ¹³ Breagh M. ¹⁴ quod
habebat . . . euangelium om. M m. pr. (homoioteleuton); added on margin by
rubricator. ¹⁵ added in M by late hand. ¹⁶ = Ir. c. 33. ¹⁷ MS. -tam;
Rom. xii. 19. ¹⁸ In Ir. the passage 'illi diabolico . . . fecerunt' is omitted,
seven and a half lines being left blank. Perhaps in the MS. used by the trans-
lator the passage had been omitted owing to the recurrence of the word *illi*.
The translator perceived that something was wanting, and left a space, hoping
to supply it later.

stino die viri et mulieres humiliter ad sanctum Declanum, et nar-
rauerunt ei de miserabili eorum obitu, quod ipse nouerat. Et illi
penitenciam agentes, obtulerunt ei locum suum cum agris suis et
aliis donis. Et instituit ibi, cum mortui essent sepulti, sanctus
Declanus clarum monasterium, quod dicitur Cheall Coluym Derg¹.
Fecitque virum sanctum pium et sapientem de discipulis², oriundum
de orientali Laginensium plaga, id est de Dal Mac Scorp³, qui
uocabatur Columbus Ruffus, ex cuius nomine illud monasterium
nominatur, ibi esse. Et benedicens sanctus Declanus locum illum,
inde ad terram na n-Desi recessit.

xxviii. ALIO⁴ die uenit sero sanctus pontifex cum suis ad supra-
dictum locum, id est atrium Bressaill⁵, et non dimiserunt habitatores
illius loci virum sanctum in suo castello introire. Ipsi antea naues
suas absconderunt, ne posset sanctus Declanus transfretare ad insu-
lam suam; gratis enim illi sanctum Dei oderant. Set Deus omni-
potens tunc, sicut dixit psalmista, propter sanctitatem⁶ sui serui se
rogantis et iniuriam patientis Declani, 'conuertit mare in aridam'⁷.
De hoc pridem audistis. Manens illa nocte uir Dei in quodam zabulo⁸
deserto in platea, nec potuit quidem ignem ab illis inuenire. Tunc
iuste in illis vindicatum⁹ est a Deo. Ipsi enim nolentes dare ignem
misericorditer seruis Dei, circa mane ignis a Deo ad illos uenit, et
comburati sunt omnes illi cum suo castello; et illud est usque hodie
f. 70° desertum¹⁰ sub | maledicto, sicut scriptum est: 'Ciuitates eorum
destruxisti.'¹¹

xxix. QUODAM¹² die quoque iter agens sanctus pontifex Declanus
in monte Cua, in regione na n-Desi, equus currus¹³ sui claudus
factus est ibi, et non poterat ambulare. Tunc sanctus Declanus uidens
armentum ceruorum in monte eminus sibi, iussit vni seruienti, ut
ceruum de illo armento in chamo fortem duceret ad se, et poneret in
loco equi. Tunc ille pergens non dubitabat ceruos inuenire mansuetos,
sicut uir Dei predixit. Et illud armentum mitissime expectauit, donec
ille elegit fortissimum ceruum inde. Ille iam ceruus fortiter currum
sub viro Dei et apte traxit tota die, donec peruenerunt ad campum
Femin.¹⁴ Et peruenientes hospiciam, iussit sanctus Declanus illi
ceruo ut ad sua rediret. Et ad uocem viri Dei ceruus coram omnibus
in uiam suam rediit. Ille iam homo, qui ceruum de monte ad sanctum
Declanum duxit, Dormanach uocabatur; cui benedixit Declanus, et
opidum Mag¹⁵ Gabra in aquilonali na n-Desi parte¹⁶ contra regionem

¹ Ceall Coluim Deirg M.   ² suis added in M by late hand.   ³ scorb M;
do Dál Messcorb Ir.   ⁴ = Ir. c. 34.   ⁵ Breass- M.   ⁶ added on margin M.
⁷ Ps. lxxv. 6; cf. § xvi.   ⁸ stabulo M.   ⁹ iudicatum T.   ¹⁰ -ti T.   ¹¹ Ps. ix. 7.
¹² = Ir. c. 35; quoque die M.   ¹³ curruus T.   ¹⁴ -myn M.   ¹⁵ magh M.
¹⁶ parte na n-Desi M.

Eoganacht¹ tradidit; ubi nepotes illius usque hodie honorabiles in seruitio sancti Declani habitant.

xxx. ALIO² die ambulans sanctus Declanus cum multa turba, sicut ei mos erat esse, cecidit vnus de fratribus in uia, et crus eius in duabus partibus fractum est. Videns sanctus Declanus illam terribilem rem, iussit ut vnus ex eis ligaret pedem illius, ne propter nimiam sanguinis effusionem moreretur. Et omnes pre horrore se excusauerunt. Tunc vnus de turba, nomine Dualach³, audacter et hilariter accessit ad eum, dicens: 'Ego in nomine Christi et patroni nostri Declani medicus istius pedis ero.' Hoc pro ludo dixit. Set tamen prudenter ligauit pedem, benedicens eum coram omnibus in Dei nomine et sancti Declani. Et ilico melius ac melius ille frater habuit, et post breue interuallum stringens se vulnus, integre sanus factus est frater, nichil dolens. Et cum iussisset se absolui, cicatrix in pede eius inuenta est, ossibus cum carne et cute connectis⁴. Omnesque cum illo gratias Deo et Declano agentes, dixit Declanus illi homini, id est Dualach⁵, qui ligauit pedem predicti fratris: 'Tu promisisti te medicum pedis illius in Christi nomine et meo esse; et Christus, te illum aligante obedienter, dedit illi salutem sua potencia. Igitur tu eris ab hac hora probus medicus, et nepotes tui post te usque ad finem seculi probi et uenerabiles medici erunt⁶. Et si quid infirmum in Dei nomine et meo sancto signo assignauerint, nisi ipsi malum uotum habuerint in superflua mercede, uel in odio hominis, gratia Dei iuuabit illud per medicinam eorum.' Et ita⁷ sunt⁸ nepotes illius omni tempore iuxta uerbum sancti episcopi; nec iam clerici neque femine ipsius cognacionis artis medicine expertes sunt. Ipsa cognacio successoribus sancti Declani honorabiliter⁹ seruit¹⁰.

xxxi. ITER¹¹ aliquando agens in occidentali plaga Campi Femyn, circa fluentia fluminis Siuri¹², sanctus episcopus Declanus, occurrerunt ei homines infantulum habentes et portantes eum ad quendam presbiterum, ut baptizaret illum. Vidensque sanctus episcopus cohortem, ait illis, repletus spiritu prophecie: | 'Expectate hic; ego enim f. 70^d baptizabo hunc sanctum infantem.' Illi homines mirabantur de infante ab episcopo nominato, quia ipsi non indicauerunt ei neque alicui de suis causam itineris sui. Dicentesque illi quod nec sal¹³ nec uas possent illic inuenire ad baptizandum, ait eis sanctus Declanus: 'Vas latum et longum habemus, id est istud flumen; sal autem Christi uirtute mirabile donabitur nobis. Iste iam infans sanctus et mirabilis erit coram Deo et hominibus, et a Deo per eum multa fient miracula.'

¹ Eoghan- M.

² = Ir. c. 36.

³ Dalúadh Ir.

⁴ conectis T.

⁵ Dulach T; Daluadh Ir.

⁶ erunt medici M.

⁷ semper add. M.

⁸ om. M.

⁹ -bilis T.

¹⁰ nec iam . . . seruit om. Ir.

¹¹ = Ir. c. 37.

¹² Siury M.

¹³ neque alicui . . . sal, inserted on margin of M by rubricator.

Et ipsi longe a uillis in litore supradicti fluminis Syuri, in loco qui dicitur Herend, fuerunt¹. Accipiensque sanctus pontifex Declanus humum in palma sua, aspersit eam sua saliuā², et orans in sua mente benedixit signo sancto. Illico iam illud in Dei famuli manu coram omnibus factum est sal siccum et lucidum. Vtraque turba Christi gratiam admirante et benedicente in suo episcopo, sanctus Declanus antistes ibi illum infantem baptizauit, et dedit ei nomen Chiaranum³. Et ait sanctus episcopus illis post baptismum: 'Hunc meum spiritalem filium diligenter nutrite; et apto tempore ad docendum viris tradite eum catholicis. Ipse enim clara columpna in Christi ecclesia erit.' Ille est iam infantulus sanctissimus Kyaranus filius Heedach⁴, qui in uenerabili senectute post multa miracula in Christi nomine facta, et loca sancta Deo instituta⁵, ad celum migravit; et iacet in suo claro monasterio quod vocatur Tybrada⁶, id est fontes; et illud est in dyocesi sancti Declani, in occidentali na n-Desi regione, in plebe silicet nepotum Y Fathid inter claros montes Cua et Croth⁷.

xxxii. MULIER⁸ cuiusdam villici uenit cum seruicio suo ad monasterium sancti Declani, set ipsa non longe a ciuitate accepit furtiue de tributo sancti pontificis magnum habellum⁹, uolens iniuste aliis tribuere. Set illam coram uiatoribus terra deglutiuit, vindicans nutu diuino iniuriam quam ipsa tunc et antea de bono monasterii sancti episcopi fecit. Et deuorans terra eam, ipsa proiecit¹⁰ habellum de sinu suo; et illico illud coram omnibus lapis apparuit. Et hec omnia sanctus episcopus uidens in suo spiritualiter monasterio, suis narrauit fratribus. Illi autem homines, multum timentes, tulerunt lapidem de habello factum currendo ad sanctum Declanum, et narrabant omnibus que uiderant. Multum iam inde nomen sancti Declani ab omnibus magnificatum est, timentes eum tam absentem quam presentem. Et ille lapis per omne tempus in cimiterio sancti Declani in sua ciuitate Ard Mor in signum uirtutis in excelso loco de habello factus habetur.

xxxiii. Homo¹¹ quidam diues Fintanus¹² nomine erat sine prole, eo quod vxor sua sterilis fuit pene usque ad anilem¹³ etatem, uenit cum vxore sua ad sanctum Declanum, et promittentes elemosinas et pia opera agere, rogauerunt eum ut ipse a Deo prolem eis postularret. Illi iam affirmabant se prolem habituros, si sanctus Declanus rogaret Deum pro eis. Tunc sanctus benedicens eos, ait illis: 'Complete,

¹ fuerunt *om.* T; et ipsi . . . fuerunt *om.* Ir.

² aspersit . . . saliuā *om.* Ir.

³ diuersus a Chiarano filio Lugni [i. e. Ciaran of Saighir] 17th cent. note in M.

⁴ Ciaran mac Eachdach Ir.

⁵ instructa M.

⁶ Tiprūt Ir.

⁷ i n-Uibh

Fathaidh eter Sliabh Crot 7 Sliabh Cua Ir.

⁸ = Ir. c. 38.

⁹ 'quid sit

habellum nescio' B note; dorinne gadaighecht . . . , 7 isse nī do goid si .i. habellum Ir., i. e. she committed a theft, and this is what she stole, viz. habellum (!).

¹⁰ -iacit T.

¹¹ = Ir. c. 39.

¹² Fyn-M.

¹³ annalem

T; annalem M, altered to *anilem* by late hand.

quod promittitis¹; ex dono iam Dei prolem habebitis.' Illi cum gaudio post benedictionem et promissionem sancti episcopi cum suis reuersi sunt ad domum suam. Sequenti illa nocte dormiens f. 71^a Fintanus cum vxore sua, ipsa concepit, et peperit duos filios, qui uocabantur Aed² et Fiachna³. Et ipsi cum nepotibus suis sub tributo sancto Declano se mancipauerunt, usque ad finem seculi.

xxxiv. BEATUS⁴ Ailbeus, archiepiscopus Muminensium, sciens obitum suum prope esse, dixit ad suos: 'Ego, fratres, uisitare et uidere dilectissimum meum sodalem et conseruum in Christo, Declanum episcopum, uolo, antequam moriar.' Deinde iter direxit suum ad sanctum Declanum. Venitque angelus Domini⁵ ad sanctum Declanum, et narrauit ei sanctum senem amicum suum, Ailbeum, ad se uenientem. Hoc sciens sanctus pontifex Declanus ab angelo Dei, iussit suis ut necessaria sanctis hospitibus prepararent. Et perrexit ipse de sua ciuitate in occursum sancti Ailbei usque ad locum qui dicitur Druym⁶ Luchtri⁷. Veniensque sanctus Ailbeus illuc, acceptus est honorifice a sancto Declano et populo suo. Mansitque sanctus Ailbeus apud sanctum Declanum quatuordecim dies in omni caritate, in diuinis misteriis uacantes, in sancta leticia gaudioque spirituali exultantes. Post hos dies sanctus senex Ailbeus reuersus est ad suam ciuitatem, cuius nomen Ymlech⁸ dicitur, que est in planicie Mumenie posita. Et uenit sanctus Declanus et turba non modica secum cum sancto Ailbeo usque ad predictum locum, id est Druym Luchtri⁹, et iussit ei ibi sanctus Ailbeus, ut rediret ad suam ciuitatem. Scientesque sancti senes Ailbeus et Declanus se non uisuros inuicem in hoc seculo iterum ab illa hora, lacrimas ubertim in magno amore fuderunt. Et antiquam fraternitatem inter se et suos semper¹⁰ refirmauerunt¹¹, et pias suas a Christo postulaciones impetrauerunt. Postea sanctus Ailbeus benedicens ciuitatem et populum et clerum sancti Declani, et ipse similia sancta fenora a sancto Declano accipiens, in osculo pacis, in sancta tristitia, in uera Dei et proximi dileccione, inde ad sua loca sanctissimi pontifices Ailbeus et Declanus cum suis separauerunt.

xxxv. ALIQUANDO¹² castellum ducis na n-Desi qui uocabatur Chinnechus¹³ accensum est igne magno, et cepit fortiter ardere. Tunc sanctissimus senex Declanus ibat ad illud castellum, et uiso de illo rogo, displicuit sancto seni; et accipiens ipse¹⁴ mirabilem suum baculum, cuius mentionem in miraculo de mari fugato fecimus¹⁵,

¹ *et* inserted in M by late hand. ² Aedh M. ³ Fy- M. ⁴ = Ir. c. 40. ⁵ angelus Domini *om.* M; *quis* is inserted by a late hand. ⁶ Druim M Ir., and so below. ⁷ Luchtraid Ir. ⁸ Im- M; Here in M is a note in a seventeenth-century hand saying that according to the Book of Sligo Ailbe was called Ailbhe Imleacha or Albeus Imlacensis; cf. p. 35, n. 15. ⁹ Luchtarad Ir. ¹⁰ *om.* M. ¹¹ firm- M. ¹² = Ir. c. 41. ¹³ Kainnichus M; Cinaedh Ir., and so below. ¹⁴ *om.* M. ¹⁵ § xvi.

in manu sua, ex ipso loco proiecit ad castellum. Baculus uero diuinis alis per aera auolauit, et cecidit in medio castelli in termino flammaram. Et ignis non per spacia horarum, neque quidem per punctos hore permansit, set ilico totus extinctus est, combusto castelli dimedio. Longum iam miliarium inter illum locum in quo sanctus Declanus de manu sua baculum proiecit, et castellum constat, in quo silua altissima est que dicitur lucus Cuir¹. Hoc uidens dux Chinnechus cum ceteris omnibus admirabatur² miraculum per omnia, et gratias agens Deo, uoluntatem sancti Declani sponte compleuit. Et non longe a flumine Suyr³ ad australem plagam, in loco qui dicitur collis stabilis, illud castellum est. Locus autem, a quo sanctus pontifex baculum proiecit, iuxta ipsius fluminis uadum est, contra monasterium f. 71^b sanctissimarum uirginum filiarum ipsius | ducis Chinnechi⁴, quod dicitur campus stagni⁵; et acruus lapidum collectus est in illo loco cum cruce in signum miraculi, qui dicitur Ullath, id est⁶ acruus, Declani.

xxxvi. VENIT⁷ aliquando classis per mare, et direxit se ad monasterium sancti Declani, uolens predare locum illum tam homines quam substantiam. Illi enim gentiles erant. Et omnes concurrebant ad sanctum senem Declanum⁸ episcopum, ut ipse Christi peteret auxilium contra paganos. Sciens uero sanctus Declanus felicitatem et bonitatem atque sanctitatis caritatem predicti sui sanctissimi discipuli, Ultani, iussit ei, Deum orans, ut signaret classem contra paganos. Ille siquidem Ultanus ualde caritatiuus circa pauperes et paruulos Christi⁹ erat. Et sine mora ad uerbum sui sanctissimi magistri Declani sanctus frater Ultanus, occupatus tunc dextra manu, signauit sinistra contra classem. Et statim mare omnes illas naues absorbuit, quasi saccos plumbo plenos. Iterum uero, mersis nautis, emergentes conuerse sunt in saxis magnis, que sunt in ora maris non longe a terra, et alciores mari constant.¹⁰ Omnes christiani, talia uidentes, gaudio et fide Trinitatis repleti sunt. Et sanctum Dei suum predcatorem et episcopum, per quem hec et alia plura uiderunt signa, magnificabant. De hoc miraculo fuit pia contencio inter sanctum episcopum Declanum et beatum discipulum Ultanum. Discipulus enim illud omnino¹¹ ascribebat magistro; magister uero discipulo. Et adhuc Scotti, audientes uel uidentes periculum, dicunt: 'Manus sinistra Ultani contra illud¹².' Per hec uerba gratia Dei multum apparet. Et ipse Ultanus post obitum sancti Declani sanctus abbas

¹ in quo . . . Cuir *om.* Ir.   ² -bantur M.   ³ Syuir M.   ⁴ Chainnich M.
⁵ Mad Laca Ir., i. e. Magh Locha.   ⁶ id est *om.* M.   ⁷ = Ir. c. 42.
⁸ Declanum senem M.   ⁹ Christi pauperes et paruulos M.   ¹⁰ Here in T about half a line is left blank, and a short space occurs also in M. But there does not seem to be anything wanting.   ¹¹ added in M by rubricator.
¹² lamh clé Ultáin aghhaidh Ir., i. e. the left hand of Ultan be against thee!

et pater mirabilis multorum monachorum extitit ; cuius uita miraculis clara refulget¹.

xxxvii. BEATISSIMUS² Patricius archiepiscopus Scottorum³ vnum de discipulis suis cum sua legacione ad sanctum senem Declanum misit; set ille ueniens in australem plagam na n-Desi, mersus [est] in quodam riuo qui dicitur Luch⁴. Audiens sanctus pontifex Declanus mortem illius, ualde displicuit ei; et contristatus dixit: 'Vere in corde doleo, quia discipulus beatissimi viri ad me missus, in mea regione morte incongrua preuentus est; et non potest meam legacionem ad suum sanctum magistrum referre. Ideo cicius ponite me in curru; agere ipse exequias eius [uolo], ut sanctus noster pater, magister eius, Patricius, curam nostram erga eum audiat.' Et a ciuitate sancti Declani usque ad illum ampnem in quo mersus est discipulus sancti Patricii, duo miliaria constant. Ille iam positus in feretro, portabatur a suis, ut sepeliretur⁵ apud sanctum Declanum. Occurrensque ei in uia sanctus pontifex cum suis, iussit illis cadauer deponere super terram. Putabant omnes, quod uellet tunc sanctus episcopus officium mortuorum inibi pro illo cantare. Accedensque ad feretrum, discooperuit uelamen de mortui facie; et uidens eam turgidam et ceroleam, sicut mos mersorum est, lacrimas fudit, et orabat; turba non audiens quid loquebatur senex. Et post breue spacium ante omnes dixit illi: 'In nomine Trinitatis et⁶ indiuidue Vnitatis, Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, cuius iugum dulce et leue porto, surge ad nos, quia uitam tuam donauit Christus mihi.' Ad hanc uocem sanctissimi antistitis Declani ille de feretro resedit⁷, benedicens sancto seni ceterisque omnibus. Apprehendensque | eum f. 71° sanctus Declanus, eleuauit eum, et osculatus est⁸, et sui discipuli post. Et ille frater adhuc infirmus corpore erat, quasi homo a dolore absolutus. Deinde ualens perrexit cum sancto Declano ad suam ciuitatem, et mansit apud eum ibi aliquibus diebus in caritate non ficta. Et de hoc miraculo gaudium in illa ciuitate surrexit, et nomen Christi et sanctitas serui sui longe lateque per illas regiones glorificatum est. Ille quoque discipulus sancti Patricii Ballinus⁹ uocabatur; qui multum letus a sancto Declano reuersus est ad sanctum Patricium, magistrum suum, narrans multis que sibi acciderant. Audiens silicet gloriosus ipse archipresul Patricius illa, magna et clara testimonia coram omnibus de sancto Declano merito protulit, et postea laudes et gloriam Christo optulit.

xxxviii. Post¹⁰ hoc mirum et insuetum factum, terminum miraculis uite sanctissimi pontificis Declani ponimus, omittentes plurima; ut

¹ Et ipse . . . refulget *om.* Ir. ² = Ir. c. 43. ³ Scotthorum M.
⁴ qui . . . Luch *om.* Ir. ⁵ sepeliretur T. ⁶ et in nomine M. ⁷ ad hanc
 . . . resedit *bis* in M; crossed out by rubricator. ⁸ *om.* T. ⁹ Baillin Ir.
¹⁰ = Ir. cc. 44, 45.

per pauca, que scripsimus, alia sciantur. Quot enim cecos illuminauit, quot leprosos mundauit, quot claudos et mancos curauit, quot surdos audire fecit, quot uarios languores in diuersis locis beatissimus Christi episcopus Declanus, seminans per gentiles uerba uite, sanauit, propter multitudinem eorum¹, et lassitudinem scribendi, uel ne lector seu auditores de vna persona in tedium deducuntur, transilimus. Igitur sciens sanctus senex noster Declanus tempus remunerationis sue prope esse, uocatus est ad se sanctus antistes filius Lyach², qui erat dilectus suus alumpnus, cuius monasterium est prope fretum Ymleach³, contra regionem virorum Galeain in oriente na n-Desi⁴, ut corpus et sanguinem Iesu Christi de manu eius in exitu anime sue sumeret. Et diem exitus sui indicauit sanctis senioribus. Iussitque⁵ se portari in suam ciuitatem, ut ibi migraret ad Christum. Erat enim in sua cara cellula, quam ipse sibi construxit; que est inter collem et mare in angusto loco secreta super oram maris, per quam lucidus riuulus de colle fluit in mare, et pulcre circumdant eam arbores, que uocatur desertulum Declani⁶, a qua usque ad ciuitatem modicum miliarium constat. Illuc sanctus Declanus pontifex uacare soli Deo in uigiis et ieiuniis in⁷ orationibus fugiebat, set modico vix tempore poterat ibi manere, quia discipuli et turbe credencium, et Christi pauperes et peregrini semper sequebantur eum. Ipse enim largus ualde, pius et clemens erat; et inde fertur nobis ab antiquis eius discipulis, quia magnus exercitus in comitatu ipsius consuete fuerat. Et predictam suam cellulam multum diligebat, in qua poterat saltem breui tempore theorice⁸ Deo uaccare; et uiri religiosi semper in ipso loco habitant.

xxxix. VENIENS⁹ quoque gloriosus pontifex Declanus, infirmus corporeis viribus, fide autem, spe, et caritate ualidus, in suam ciuitatem, collecto clero et populo, predicauit eis diuina precepta; et monuit eos bene uiuere inter se post obitum eius, et obedire successoribus suis, et ipsos ut uestigia sua in caritate et in ceteris sequerentur; et perhibuit, si ita fuerit¹⁰, suam ciuitatem gratia Dei semper custodiendam. Hiis auditis sermonibus, clamor populi et cleri in fletu magno exortus est, scientes quia suus sanctus patronus a se ad Christum uellet migrare. Et consolabat eos pie f. 71^d pater sanctus. Postea ad suum tugurium eleuatus est, seminato merore per ciuitatem, timore absencie sui sancti episcopi. Deinde ueniens supradictus antistes [filius] Liach, accepit sanctissimus noster episcopus et predicator Declanus corpus et sanguinem Domini nostri Iesu Christi, Filii Dei uiui, de manu eius, letus mente, circumdatus

¹ enim eorum M T.   ² Mac Liag Ir.   ³ See p. 35, note 9.   ⁴ Desy M.
⁵ que om. M.   ⁶ sancti Declani M; Disert Declan Ir.   ⁷ ac M.   ⁸ teor- T.
⁹ = Ir. c. 46.   ¹⁰ fuerint T.

choro sanctorum discipulorum¹ suorum merencium. Postea benedicens in osculo pacis illis, sanctus senex noster Declanus et patronus, delubris et ydolis destructis, gentilibus ad fidem conversis, populis plurimis Christo a[c]quisitis, ecclesiis Deo institutis, ecclesiasticis ordinibus consecratis, sanctissime et felicissim in uenerabili senectute inter choros angelorum ix Kalendas Augusti ad regna celestia migravit. Cuius sacrum corpusculum post vigiliarum et missarum solemnias, uisis signis et prodigijs per eum, collecta vndique sinodo sanctorum, et populus na n-Desi ad eum predicatorem suum conueniens, debito honore in sua ciuitate Ard Mor in leuciana, quam ipse iussione angelica signauit, sepultum est; ubi magna signa et miracula omni tempore per eum fiunt, prestante Domino nostro Iesu Christo, cui est honor, gloria, atque potestas cum Deo Patre² in vnitate Sancti Spiritus in secula seculorum³. Amen.

EXPLICIT VITA SANCTI DECLANI
EPISCOPI ET CONFESSORIS

¹ added by rubricator in M.
M.   ³ seculorum secula M.

² cum Deo Patre, added by rubricator in

Vita sancti Endei abbatis de Arann

f. 103^a

INCIPIT VITA SANCTI ENDEI ABBATIS DE ARANN¹

i. Mirabilis Deus omnipotens in sanctis suis hunc uirum sanctissimum, silicet Endeum abbatem, tanquam stellam perfulgidam² huic mundo opaco transmisit, ut tenebras uiciorum a mentibus peccatorum effugaret, ac lumen gratie in eisdem infunderet. Ipsius ergo sanctissimi uiri merita et uirtutes ostendere cupientes, primo generis eiusdem nobilitatem, atque morum honestatem pandere curemus. Ipse enim fuit filius Conalli ducis, de nobilioribus Ergalensium contrahens originem. Mater uero eius, Brig nomine, id est uigorosa uel uirtuosa, Anmerini ducis Arda Kyannath [filia] fuit. Natus igitur³ in parentum domo, uelut rosa inter spinas crescens odorem morigerositatis⁴ ac ruborem naturalis honestatis ceteris pleniter ostendit. Postquam uero secundum corporis maturitatem iuuenesceret, militiam carnalem, tanquam alter Martinus, secundum morem parentalem exercebat.

ii. Post hec mortuus est pater eius Conallus cognomento Derc, id est rubeus. Decedente⁵ uero patre, Endeus filius eius in ducem populi illius creatus est. Et licet in iuuenili etate esset positus, ac in ducatus⁶ popularis sublimatus honore, a uiis tamen carnalibus, quibus humanum genus solet irretiri atque maculari, Dei clemensia eum penitus custodiuit. Quodam autem tempore, dum a suis commilitonibus pulsaretur, ut ad uindicandum se de inimicis una cum eis properaret, ipse, tanquam inexpertus iniuriarum atque maliciarum, consensum eis prebuit. Cumque ibi quendam de inimicis suis occiderent, ad propria reuertentes, et ad heremitorium, ubi sancta Faenchi uirgo morabatur, appropinquarent, carmen quoddam pretendens uictoriam⁷ de hostibus decantabant. Quorum uoces ut uirgo Christi audiuit, sororibus suis ait: 'Scitote, sorores mee in Christo, quod uociferatio ista horribilis non est cum gratia Christi.' Et agnoscens in spiritu uocem End[e]i ducis, prophetando⁸ ait ceteris sororibus⁹: 'Filius regni celestis est ille cuius uox est ista.' Ipsa¹⁰ enim sancta

¹ R³ f. 90^a. After the incipit R³ has a pedigree in Irish; after which it adds: Incipit primum capitulum (caput F) de uita eiusdem sancti vii Kal. Aprilis. Lectio prima. All these points are reproduced by F. Lectons are marked both in R¹ and R³, but differently. ² pre- F. ³ Nato igitur eo R¹ m. pr. R³ F. ⁴ -gerotis R³ F. ⁵ decend- R³ m. pr. ⁶ induratus R³, F m. pr. ⁷ uictori autem R³. ⁸ om. F Colg. Boll. ⁹ In R¹ R³ the words 'ceteris sororibus' come after 'ista'. ¹⁰ ista R³.

uirgo Faenche cum [alia] sancta uirgine [obuiam ei exiit] et stans in porta monasterii, dixit ad eum sancta Faenche: 'Noli propius accedere, quia sanguine hominis occisi¹ contaminatus es.' Respondit Endeus: 'Innocens sum a sanguine huius occisi, et non solum a peccato homicidii, set ab aliis² carnalibus uiciis adhuc liber sum.' Et ait iterum ad eum uirgo: 'Cur, miser homo, Dominum Deum ad iram sic prouocas? Et cur animam tuam diuersis sceleribus in profundum malorum submerges³?' Endeus respondit: 'Patris mei hereditatem teneo, | et ideo debeo pugnare contra hostes meos.' f. 103° Tunc ait ad eum soror: 'Pater tuus in inferno est, cuius hereditas⁴ peccata et scelera sua sunt; pena uero pro hiis est infernalis.'

iii. Et dissimulans Endeus verba sancte uirginis, ait: 'Da mihi puellam illam regiam, quam nutris, in uxorem, et faciam quod hortaris.' Respondit uirgo sancta: 'Petitionis tue tibi dabo cito responsum.' Et statim ipsa uenit ad locum ubi puella prefata fuerat, et dixit ei: 'Optio tibi nunc datur, vtrum sponsum, quem ego amo, velis amare, an carnalem sponsum.' Et respondit puella: 'Sponsum, quem tu amas, ego eum amabo.' Dixitque ei sancta uirgo: 'Veni mecum in cubiculum istud, ut ibi parum quiescas.' Et uenit puella, et in lecto se ibi ponens, exspirauit, atque animam suam Deo, sponso⁵ quem optauerat, dedit. Et tunc sancta uirgo faciem puelle mortue pannis texit; ac reuersa ad Endeum, dixit ei: 'Iuuenis, 'uis'⁶ uidere⁷ puellam quam cupis?' Tunc Endeus cum uirgine intrauit cubiculum vbi mortua erat puella; et detegens sancta uirgo faciem puelle mortue, ait ad eum: 'Uide nunc faciem illius quam desiderabas.' Et dixit Endeus: 'Diformis est nunc, et pallida nimis.' 'Sic et facies tua erit', ait ei sancta uirgo. Tunc sancta Faenche predicauit ei de penis infernalibus, et gaudiis celestibus, usque dum fleret iu'u'enis. O admiranda Dei clementia in conuersione huius uiri ad fidem rectam! Nam, sicut de Saulo superbo fecit humilem Paulum, sic de isto mundano duce spiritualem ac pium populi sui ductorem atque pastorem. Vnde convenienter dictus est ille iuuenis Endeus, id est, en Deus apparet in eius subita conuersione, ut de prauo⁸ fieret studiosus. Auditis ergo sancte uirginis ser|monibus, spretisque mundi uani-f. 103^d tatibus, habitum monachi ac⁹ tonsuram suscepit; atque rem per tonsuram significatam opere compleuit.

iv. Cum uero audissent socii Endei quod mutatus esset in uirum alterum dux eorum, conati sunt eum vi a proposito retrahere. Set, orante sancta Faenchea, ac signum crvcis contra impetum eorum

¹ R² f. 90^b. ² illis R² F Colg. ³ -gens R¹ R²; -gis F Colg. Boll. ⁴ om. R² F Colg. Boll. ⁵ sponse R¹ R². ⁶ added m. sec. R¹; not in R² F. ⁷ uidere om. R² F. ⁸ paruo R¹ R² F; prauo, late hand in R² Boll. ⁹ ant R².

imprimente, statim pedes eorum terre adheserunt, ueluti essent lapides immobiles. Iustum¹ enim et equum erat, ut, qui terrena desiderabant, pauimento terre nolenter adhererent. Set, quia uexacio frequenter dat intellectum², ad cor redeunt, ac penitentiam promittentes, soluti a penis, uiam suam³ libere abierunt. Vnde in ista apostolica femina, quod dixit Dominus apostolis ad predicandum missis, completum est: 'Quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum et in celis; et quodcumque solueris super terram, erit solutum et in celis'⁴.

v. Cepit ergo nouus athleta Christi, quod mente concepit, opere complere. Terram enim manibus propriis fodiendo, fossas profundas circa monasterium faciebat, herbas nociuas ac tribulos eradicabat, ac si hortolanus esset, se in huiusmodi prebebat⁵. Peractis igitur necessariis pro illo, conuertit se miles Christi ad nouum locum edificandum pro familia Dei; qui locus uocabatur Kell Ayne⁶. In hoc quoque monasterio erat ipse dispensator Endeus, yconomus super artifices in edificandis domibus, ministrans eis que necessaria erant.

vi. Eodem quoque tempore uenerunt quidam latrunculi de regione Crimtanorum, qui erant inimici gentis Endei; et cupientes predam, transierunt prope monasterium quod ipse ibi edificauerat. Cumque populus terre persequeretur hostes, et bellum iuxta cellam Ende committerent, ipse, ductus humano spiritu, de tignis pro edificiis f. 104^a construendis arripiens uirgam unam, temptauit succurrere suis. Cumque sancta uirgo Faenchea hoc uidisset, dixit ad eum: 'O Endee, tange caput tuum cum manu, et recale te sumsisse coronam Christi.' Tractans⁷ ergo caput suum Endeus, recordatus est se habuisse tonsuram monachi in capite; et retrahens⁸ manum a conatu uoluntatis proprie, sedit in pace in cella sua. Cogitare enim debuit, quod nemo mittens manum ad aratrum Dei, et aspiciens retro aptus est regno Dei.⁹ Tunc dixit soror sua ei: 'Exi de terra et cognacione tua¹⁰, ne te contingat retro a iugo seruitutis Dei ad mundi uanitate's aspicere; et uade in Britanniam ad Rosnatense monasterium, et esto humilis discipulus Mauceni¹¹, magistri illius monasterii.' Audiens hec, Endeus dixit sorori sue: 'Per quantum tempus debeo¹² ibi manere?' Respondit uirgo: 'Quousque fama tua bona ad nos ueniat.'

vii. Tunc Endeus iussa sancte uirginis complere uolens, trans mare uadens, ad predictum Maucenum peruenit, et in monasterio prefato

¹ R³ f. 90°.

² Is. xxviii. 19.

³ uiam suam om. R³ F Colg. Boll.

⁴ Matth. xvi. 19; solutum, etc. R¹.

⁵ So all MSS. and edd.; ? se in huius-

modi laboribus probabat.

⁶ Cillaine F.

⁷ tactans R¹ m. pr. R³ F.

⁸ -hans R¹ R².

⁹ Lk. ix. 62.

¹⁰ Acts vii. 3; Gen. xii. 1.

¹¹ Manseni

F Colg. Boll.

¹² debio R¹.

sub discipulatu illius permansit. Et postquam uita atque doctrina ibi sufficienter floruit, se ultra mare transferens Romam peruenit. Ibi quoque habunde exempla sanctorum patrum hauriens, et se per omnia ad ordinem presbyteratus disponens, tandem sacerdos¹ ordinatus, placuit Deo altissimo. Quia ergo presbyter est factus, videns se ex hoc debere iter ad celum aliis prebere, ideo collectis in unum discipulis, monasterium quod Latium² uocatur, erexit. Et quidem congrue Latium² monasterium illud uocitatur, vbi latum³ mandatum⁴ caritatis in Deum et in proximum illibate obseruatur.

viii. Post spatium uero temporis uenerunt peregrini quidam de Roma ad Hiberniam. Cumque ad heremitorium sancte Faenche uenissent, scissitabatur uirgo ab eis de fama sanctorum in terris commorantium. Et dixerunt peregrini quod 'Vnus de Hibernia, Endeus nomine, preest ibi cuidam |monasterio cui Latium⁴ nomen f. 104^b est, qui mire est sanctitatis apud Deum, et apud homines magne famositatis.' Audiens hec uerba, sancta uirgo se ad fratrem suum uidendum cum tribus aliis puellis preparauit. Hiis quoque puellis distincte ipsa mandauit, ne quicquam suppellectilis secum ferrent. Sed 'vna' puellarum, non⁵ reputans transgredi mandatum, tulit secum uas quoddam eneum lauandis manibus uirginum Christi aptum. Cumque ad mare uenissent, et nauem [ad] transfretandum⁶ non habuissent, pallium suum sancta Faenchea super mare expandit, atque confidenter in Christo, qui⁷ super undas siccis pedibus ambulauit, credens, cum suis consodalibus⁸ in eodem pallio segura consedit. Et cum flante ad uoluntatem earum uento ueherentur per mare, subito fimbria⁹ palli[i] quo uehebantur, sub undis mersa est. Dixit tunc sancta Faenchea ad socias: 'O sorores mee karissime, date gloriam Deo, et confitemini peccata uestra; quia propter peccatum, quod alica ex uobis peccauit, pallium nostrum in parte submergitur.' Tunc illa que eneum uas de monasterio secum tulit, confessa est se mandatum senioris transgressisse in portando uasculum illud contra preceptum. Et accipiens ipsa uas de manu puelle, proiecit illud in mare. Quo facto, lacinia pallii super undas ascendit, et sic prospero cursu ad optatum portum Britannie peruenerunt.

ix. Hoc in tempore cum sancta Darerca uirgo, que alio¹⁰ nomine Monynni dicebatur, in monasterio suo, que Cell Slebi¹¹ dicitur, commoraretur, et ad crucem prope ecclesiam adorandam accederet, uidit uas illud proiectum in mare a beata Faenkea prope crucem in terra

¹ R² f. 90^d.

² Latinum R² F Colg. Boll.

³ latum om. F Colg. Boll.

⁴ cf. Ps. cxviii, 96.

⁵ non added in R¹ R² by later hands; not in F Colg. Boll.

⁶ -dam R².

⁷ qui om. R², which has caused F followed by Colg. Boll. to

recast the sentence.

⁸ sodalibus R² F Colg. Boll.

⁹ fimbriam R¹ R².

¹⁰ quo aliquo R².

¹¹ Bellslebi R¹; Bellselbi R²; Belselbhi F.

iacere. Dixitque Darerca: 'Domine Deus, angusta est hec uia nimis, quod non dimisisti sancte uirgini Faenkee uas istud modicum in quo possit manus suas lauare.' Tunc ipsa ligauit uas illud ad consimile f. 104^e vas, in quo ipsa bibebat aquam, rogitans Dei misericordiam ut ad sanctam Faenke¹ utrumque perueniret. Quod et factum est. Agnoscens igitur sancta Faenkea munus utrumque, gratias Deo et sancte, Darerce mittenti reddidit; atque suum uasculum sibi remittens aliud secum retinuit. Cumque vasculum suum per angelum sibi missum sancta Darerca reciperet, immensas Conditori suo gratias atque angelis suis egit.

x. Et qui reuelat secreta suis amicis, ostendit sancto Endeo aduenturas esse 'sanctēmoniales de Hibernia insula ad ipsum². Dixitque homo Dei suis fratribus, ut necessaria pro peregrinis prepararent venturis. Preparantibus vero fratribus que dixerat homo Dei, ecce adueniunt sancte uirgines ad hostium monasterii. Cupiens vero sancta Faenkea fratris sui presentiam, quesuiuit ut adesse dignaretur. Set ab eo responsum accepit, ut de duobus optionem sibi eligeret, silicet aut salutationem sine uisitatione eius haberet, aut vero uisitationem sine salutatione. Ipsa uero, ut apīs argumentosa, quod sibi utilius est elegit, uidelicet salutationem sine fratris uisione. Extendit igitur uir Dei tentorium in solo monasterii, et cum uelamine alloqui cepit sororem sic. Inter cetera quoque colloquia dixit sancta uirgo Endeo, ut talenta sibi a Deo data cum populo terre sue natiue condiuideret³, ac diuina duplicaret dona. Cui ait sanctus Endeus: 'Post annum ab ingressu tuo in Hiberniam, Deo concedente, spero me ad uos uenturum.' Et addidit ipsa ad Endeam: 'Cum ad Hiberniam perueneris, noli prius terram natiuitatis tue intrare, set insulam quandam cui nomen Arann in mari occidentali Hibernie queres, et ibi Deo tuo fideliter seruiēs.' Hec insula dicta Arann, id est ren in latino, quia ad similitudinem renis in animali se habet; quia in medio est angusta, in extremitatibus grossa.

xi. Post hec uerba, percepta sancti uiri benedictione, properauit f. 104^d uirgo cum suis iter suum⁴, sicut prius, super pallium in mari peragere; et sic cum angelico mi[ni]sterio ad Hiberniam insulam meruerunt peruenire. Virgo igitur beatissima, aduertens diuinum adesse sibi subsidium, a Deo optinuit, ut cum eisdem spiritibus angelicis anima sua ad celum ascenderet⁵, ac laureolam integritatis uirginalis ibi optineret. Quod et factum est. Puella igitur non mediocriter de morte eius desolate, cum eius sancto corpore in pallio suo, sicut prius, transuēcte, prospero nauigio applicuerunt

¹ R³ f. 91^a.

² descend- R¹ m. pr.

³ xpm R².

⁴ condideret R².

⁵ iterum R².

'in Hiberniam', vbi duo populi, silicet Lagnensium et Midensium erant in unum congregati. Videntes igitur hii populi insolitum miraculum, silicet ut pallio super mare extenso, tanquam tutissima naui, tot homines ueherentur, in sedicionem uersi, quisque populorum ius sibi in corpore uirginis uendicabat. Set diuina pietas seuciam eorum sedauit in hunc modum. Visum enim eis erat quoddam uehiculum bobus binis impositum¹, in quo ponebatur sancte uirginis corpus. Set tunc res [mira] ac nimis stupenda accidit. Nam populo Lagnensium uidebatur, quod boues cum sancto corpore eos antecede[n]t usque ad cellam, Barrig nomine; et quod ibi sanctum pignus sepelierunt, in campo qui in Hibernico Mag Liphi dicitur. Set Midenses in veritate sacrum corpus secum deferentes, uiderunt boues ante se precedentes cum tribus prefatis puellis, et sic usque 'ad' monasterium quod Cella Ayne uocatur in uulgari peruenerunt. Hoc enim monasterium ipse Endeus quondam neophitus, (id est in fide nouus) pro hac sorore sua incepit edificare. Ibi quoque boues post tanti itineris fatigacionem vrinam suam de terra iterum hauserunt; et ideo locus ille in Hibernico [Cell Aine]² nominatur. Ibi etiam duo postea fontes aquarum uiuentium de terra eruperunt. In illo quoque monasterio corpus sancte uirginis est traditum sepulture, exspectans resurrectionem filiorum ac filiarum Dei | in uitam eternam. Post anni³ uero spacium, sicut promiserat f. 105⁴ sanctus Endeus, a suo monasterio, silicet Latio⁵ nomine, cum centum quinquaginta monachis ad Hiberniam prospero nauigio peruenit. Applicuit quoque in Midensium oris in portu qui Colptha dicitur. Ibi quoque sanctus Patricius, ut fertur, ante eum applicuisse dicitur. Perueniens igitur sanctus Endeus ad terram, ibi ex utraque parte fluminis quod Boann nominatur, multas ecclesias fundauit.

xii. His omnibus peractis, Spiritu Sancto sibi reuelante, ad regem Momoniencium qui dicebatur Engus mac [Nadfraich⁶] accessit, qui tunc apud Casselum habitauit, ut silicet licenciam habitandi insulam que Arann dicitur, ab eo optineret. Uxor quoque illius regis erat soror sancti Endei, filia silicet Conalli D'e'ycr. Regina uero uocabatur Darini. Causa uero quare eam adduxerat rex in uxorem, est ista. Audiens enim famam pulcritudinis sancte Faenche uirginis, filie silicet Conalli Deyrc, perrexit in regionem Ergallencium, uolens illam accipere in uxorem. Sancta uero Faenke, plus amans Christum quam sponsum mundanum, renuit regem mundanum habere in sponsum. Volens uero satisfacere petitioni regis, rogauit sororem suam, Darineam⁶ nomine, ut assentiret in regem. Quod et fecit;

¹ R² f. 91^b. ² There is no lacuna in R¹ R²; but F has left a space vacant for the Irish name. ³ anni om. R²; in F added above the line after 'uero'.

⁴ Latino R², F Colg. Boll.

⁵ A space left for the name R¹ R²; Engus silicet R². ⁶ Darienam R² F.

quia desponsata fuit regi Engus. Et ob hanc causam exaudiuit rex Engus ipse sanctum in suis petitionibus.¹ Ex hac quoque Darinea¹ natus est filius, qui fundauit monasterium celebre, silicet Dayre.

xiii. Petens ergo sanctus Endeus a rege Engus insulam prefatam que Arann dicitur, respondit ei: 'Sanctus Patricius mihi constituit, ut Domino Deo meo non offerrem² nisi bonos et fertiles agros et proximiores mihi. Concedo ergo tibi eligere locum ad construendum monasterium prope ciuitatem meam regiam, silicet Casselum; et ego f. 105^b dabo tibi circumiacentes terras | pro monasterio tuo.' Respondit Endeus: 'Insulam prefatam mihi concede, et sufficit; quia a Domino mihi concessa est in sortem hereditariam in terris. In ea enim erit resurrectio mea.' Et respondit rex: 'Insulam, quam non uidi, quomodo possum offerre?' Respondit Endeus: 'Sequere me ad australem partem ab oppido tuo.' Quod cum rex fecisset, steterunt in loco qui Ysel dicitur. Dixitque Endeus regi: 'Flecte genua³ tua, O rex, et pone faciem tuam super bases pedum meorum.' Putauit autem rex quod uoluit eum sanctus Endeus rebaptizare, cum ante eum baptizaret sanctus Patricius. Set sanctus Endeus hoc non intendebat. Posuit ergo rex, ut preceperat sanctus, faciem super pedes sancti Endei, inclinans se super genua³ sua. Tunc res mira accidit, ac uehementer stupenda. Eleuauit enim se terra in altum sub utroque usque ad proximam firmamenti superficiem; et tunc uiderunt de facili insulam sepe dictam que Arann uocatur. Dixitque rex: 'Bona est ista terra quam conspicio.' Dixitque sanctus Endeus: 'Offer ergo eam in sacrificium Deo et mihi.' Tunc optulit rex insulam Deo et sancto Endeo⁴.

xiv. Post hec rex reuersus est in opidum suum, petita atque optenta benedictione sancti Endei. Rediens uero sanctus ad collegium suum sacrum, duxit eos secum usque ad portum aptum ubi commodius possent insulam intrare. Tunc sanctus iussit uiris octo de fratribus, ut lapidem grandem, qui erat in litore, deferrent ad mare, eo quod nauem aliam ad intrandum insulam non haberent. Quid plura? In uirtute illius, qui⁵ siccis pedibus super undas maris ambulauit, ascendit super illam petram, et mox de thesauris Christus uentum oportunum produxit; et sic cum omni prosperitate sanctum suum f. 105^c ad insulam perduxit⁶. | O quante potentie est hic Deus noster, cui uenti et mare et etiam petre sic obediunt, ut, naturam⁷ propriam omittentes, suis sanctis obsequium mirabile prebeant⁸. Prospero igitur cursu ad insulam peruenit, et portum in septimbrionali parte

¹ Dariena R² F.   ² R² f. 91°.   ³ ianua R¹.   ⁴ Cf. Ailbe § xxx.
⁵ quia R¹ R².   ⁶ pro- R¹ R².   ⁷ nullam R².   ⁸ prebebant R² F Colg. Boll.

insule, in loco qui Lemhchaill dicitur, tenuit. Ibi¹ quoque sacrificium Deo primum in insula optulit.

xv. Erant autem tunc gentiles quidam de genere Corcumruad. Hii mox de insula fugerunt, uelut tenebre ad presentiam lucis. Solis² enim ad tenebras non³ potest esse societas, nec infidelium ad christicolas. Fugientibus ergo Egyptiis illis, solus dux eorum qui Corbanus uocabatur, remansit. Hic, tanquam alter Pharaon, obduratus in malicia, in loco illo qui Lemhchaill uocatur, parauit insidias. Putans enim eum esse magum, eo quod uiderat eum super grandem lapidem⁴ ad portum prospere uenisse; et ideo timuit ne hereditatis sue terram posset per eum amittere. Cum homo gentilis uidisset uirum Dei in⁵ scissuram cuiusdam petre se concludere, apud se dixit: 'Magus iste non est homo corporeus, set aer[e]um habet corpus.' Tunc ait ad eum sanctus: 'Concede mihi hanc insulam, ut in ea habitem.' Et respondit Corbanus: 'Usque ad quadraginta dies permitto te in ea manere.' Et tali pacto exiuit insulam; et peruenit in regionem suam que Corcumruad dicitur.

xvi. Transiens uero homo Dei per insulam, uidit equos illius Corbani ad pascua in loco qui Ard'na Croch⁶ dicitur, et eos in mare minauit; et natantes ad insulam mediam prospere⁷ peruenerunt. Vnde locus ille ubi applicuerunt usque in hodiernum diem Tracth na n-Ech dicitur. De insula uero que media nuncupatur, usque ad insulam terciam que orientalis dicitur, natauerunt. Vnde litus ubi applicuerunt ibi usque hodie Tracth | na n-Ech uocatur adhuc.

f. 105^a

xvii. In loco uero, quo sacrificium Deo prius in insula optulit homo Dei, monasterium postea construxit. [Corbanus autem⁸] dolium magnum fieri iussit, quod semine farris replens, dixit: 'Si Deus quem Endeus predicat, uult ut insulam illam ipse possideat, mittat hoc dolium farre plenum ad ipsum in insula commorantem.' Mirum dictu quod narro. Nam, posito dolio in litore maris, ecce angeli adueniunt, et, sic[ut] ministerio eorum actum est, ut Abacuc propheta de Iudea in Babilonem cum annona pulmenti ad refectionem mitteretur⁹ Daniel, ita ad solacium istius Endei per ministerium angelicum transmisit Deus hoc donum¹⁰ farris. Et, ut ferunt¹¹ periti, de hoc genere farris semen habetur in insula usque in presens tempus. Item adhuc asserunt, quod uestigium illius dolii apparet in mari

¹ ibi . . . optulit, *om.* F Colg. Boll.² sol R².³ R² f. 91^d.⁴ lapidem *om.* R¹.⁵ et R².⁶ na Croch . . . prospere, on margin of R¹; Ard na Croch means 'height of the crosses', but F *man. sec.* (followed by Colg. and Boll.) writes Ard na g-Caorach, 'height of the sheep': and this seems to be confirmed by local tradition, cf. O'Hanlon, iii. 916.⁷ Supplied from F Colg. Boll. Something more may be lost.⁸ mittetur R².⁹ dolium F Colg. B.¹⁰ fecerunt R¹ R²; ferunt F.

quoad maris serenitatem, ita quod non undescit mare in uia per quam transiuit dolium, set serenitas semper ibi permanet. Locus uero ubi mirabiliter adductum est ad insulam uocatur Portus doli[i] usque in hodiernum diem. Uidens uero Corbanus tantum miraculum, ueniens¹ ipse ad uirum Dei, insulam sibi et Deo dedit in sempiternum.

xviii. Postquam uero concessa est ei insula, adducens in eam collegium discipulorum suorum, diuisit in partes decem inter eos insulam. Et in ea construxit decem monasteria, et in quolibet ordinauit semper unum seniore[m] quasi patrem, et alterum quasi² secundum ei in potestate. Hos enim sic in quolibet monasterio preesse ordinauerat, ut mortuo seniore, alter preesse deberet. Seniores quoque cum reliquiis sepeliri mandauit; ceteri uero prelati qui ei³ succederent, in cimitheriis⁴ propriis iussit sepeliri. Ipse uero uir
f. 106^a sanctus edificauit sibi monasterium ad orientem | insule, que hodie cella sancti Endei uocatur.

xix. Et, sicut quondam inter discipulos Christi orta est contentio quis eorum esset maior, ita similiter inter discipulos Endei de diuisione insule. Uoluit enim sanctus Endeus dimidietatem insule suo monasterio tradere; set octo aliorum monasteriorum patres ac eorum discipuli contradicebant, allegantes quod non fuit equitas iusticie in hac diuisione. Ieiunauerunt igitur bis⁵ triduanum ieiunium, ut Deus eis ostenderet quid agere in hoc facto deberent. Et exaudita est oratio sanctorum. Nam, peracto ieiunio, apparuit angelus Domini sancto Endeo, portans sibi dona duo a Deo sibi missa, uidelicet librum quatuor euangeliorum, et casulam sacerdotalium ministeriorum. Per hec enim duo munera preciosa dabatur intelligi, quod ipse pre ceteris erat duplice honore dignus: uidelicet in docendo per euangelium, et in presidendo per sacerdotalet casulam. Codex ille euuangelicus cum magna reuerencia in ecclesia sancti Endei habetur; similiter et casula auro et argento ornata⁶ inter ecclesiastica munera quondam habebatur; set nunc solo metallo eris uestitur. Nichilominus tamen cum magno honore tenetur. Dedit ergo sanctus Endeus monasterio suo dimidiam partem ipsius insule, ceteris uero monasteriis aliam partem eiusdem. Et sic hec diuisio in insula permanet usque in hodiernum diem.

xx. Alii⁷ uero aliter hanc narrant historiam. Dicunt enim tres sanctos uiros de Hibernia in Britanniam iuisse, ut sub regula sancti

¹ ueniens enim R¹ R².

² R³ f. 92^a.

³ ei om. R² F Colg. Boll.

⁴ sim- R¹.

⁵ bis igitur R³; and so R¹, but with marks of transposition.

⁶ chornata R¹ R²; exornata F Colg. Boll.

⁷ This alternative version (§§ xx-xxiii) is printed in italics by Colgan; and in F it is underlined throughout. Boll. omits it altogether.

Monend magistri Rosnatensis monasterii, ad tempus possint commanere. Postquam uero per tempus in eodem monasterio moram traxerunt, benedictione illius sancti Monend percepta, Romam adierunt. Cumque ibi uirtutes multas per eos Dominus dignaretur ostendere, fama eorum ad multorum peruenit aures. Eo uero tempore quo hec acta sunt, summus pontifex, | qui tunc abbas f. 106^b Romanus dicebatur, iam defunctus est. Et quia in urbe Romana inoleuit tunc consuetudo, ut, Romano pontifice defuncto, populus et clerus in unum conuenirent, uidelicet [ad] ecclesiam sancti Petri apostoli, et ibi uoluntatem Dei, qui in specie columbe splendidi coloris apparere sollebat, expectarent. Et cum secundum consuetudinem suam simul ad ecclesiam¹ prefatam conuenirent, ecce columba miri candoris ab alto uolitans, sedit in loco sublimi, cernens, quod presens non erat, qui ad tantam dignitatem eligi deberet. Toto ergo populo et clero conuocato² in unum, ecce venit sanctus Papeus, super quem, statim ut uenit, resedit³ columba coram omnibus; et tunc totus⁴ clerus et populus elegerunt eum in pontificem Romanum, et flectentes coram eo⁵ genua, papam eum uocauerunt. Set uerus⁶ contemptor mundi honoris non acquieuit, timens ne tanti honoris culmen esset ei occasio erroris atque meroris. Postquam ergo sp⁷reuit mundanum honorem, elegerunt Romani alium in pastorem, sanctum silicet Hilarium, uirum utique uita et doctrina dignum.

xxi. Per annos quoque multos post hec hii uiri sancti, Helueus, et Pubeus, [et] Endeus remanserunt Rome; qui confraternitatem inter se facientes in Christo Iesu, in magna sanctitate uiuerunt. Videns quoque Deus uoluntatem eorum sibi per omnia conformem, commouit eos in uisione, ut ad Hiberniam properarent, et semen uite spiritualis in cordibus hominum seminarent. Mandatum igitur diuinum implere cupientes, ad summum pontificem humiliter accedunt, ut benedictionem pro munere consolacionis optinerent. Quibus cum benedictione recedentibus, dedit ipse summus pontifex vestimenta eis sacerdotalia, ut in⁷ eis possint diuinum sacrificium commodius in itinere celebrare. Hic summus pontifex fuit Hilarius, qui succedit sancto Pubeo, qui renuit papatum. Cumque uiam suam carperent, ecce | nuncius a papa post eos uenit, dicens: 'Vestimenta illa, que f. 106^c uobis summus pontifex papa condonauerat, debetis reportare ad eum, ut peregrinis nuper uenientibus participarentur.' Hoc quoque dixit, uolens experiri pacienciam ipsorum super doni⁸ reuocatione. Cum enim iter suum agere inciperent, nuncium ad ipsum remittunt, scire uolentes, quis eorum esset princeps in loco ad quem venire

¹ R³ f. 92^b.   ² conuocat conuocato R¹.   ³ recedit R¹ R².   ⁴ totus
om. R² F Colg.   ⁵ eo om. R².   ⁶ versus R² F Colg.   ⁷ in om. R²;
cum F Colg.   ⁸ super donati R².

deberent. Respondens ergo Pubeus nuncio a papa misso, dixit: 'Quare uestimenta ista nobis donata sunt, et sic cito reuocantur?' Sanctus uero Endeus¹ respondit: 'Nos Deo gratias agamus quamdiu nobis concessa sunt, et similiter gratiarum actiones referre debemus quando reuocantur.' Nuncio igitur uerba hec summo pontifici referenti ait ipse: 'Princeps illorum trium Endeus erit, quia in paciencia sua possedit² animam suam.' Verbum quippe summi pontificis, referente nuncio, audientes, Endeum tanquam principem ac³ ducem in itinere habebant.

xxii. Venientibus ergo hiis tribus sanctis ad mare quod est inter Britanniam et Hiberniam, et diuersas rates secundum itineris necessitatem intransibibus, orta est seua tempestas in mari, que nauem in qua Helueus et Pubeus erant, deiecit in portum quendam in regione Lagnensium, sanctum uero Endeum in portum qui Imber Boynni dicitur, in Midie confinibus. Assumptis igitur secum suis sanctis discipulis, ad insulam celitus sibi concessum, silicet Aran nomine, peruenit; atque in portu qui Lemhchail dicitur, applicuit. Ieiunantibus itaque in eodem loco per triduum, misit Deus eis piscem mire⁴ magnitudinis in fontem qui fons Lemchaille dicitur. Ex quo pisce paut Cunctipotens⁵ centum et quinquaginta qui erant cum sancto Endeo. Eo tempore misit Deus vaccam mirabilem in adiutorium f. 106^d suorum pauperum, que ruffa erat | corpore et capite candida. Hec a Deo missa, ter in die mulgebatur, cuius lac omnibus discipulis sancti Endei copiam lactis ministrabat. Cumque uno dierum mugitum alterius uacce in insula audiret, que⁶ a quodam fideli uiro sancto Endeo dabatur, ter se⁷ girans in circuitu, quasi honorem deifice Trinitati tribuens, statim se in stagnum dulcis aque quod est in insula submergens, nusquam comparuit. Inde dictum est a nomine illius vacce stagnum na Genanny.

xxiii. Post⁸ hec, conuenientibus omnibus sanctis insule in vnum, consilium inierunt in nomine Domini, quis eorum esset princeps ac maior in ipsa insula. Sanctus enim Endeus uolebat quod Pubeus esset principalior, tum quia etate senior, tum etiam quia auctoritate dignior. Sanctus uero Pubeus principatum super alios renuebat, dicens se esse debilem ac senem, atque in peregrinacionem insulam⁹ intrasse; et etiam apostolicam sedem deseruisse, et ideo non debere¹⁰ in culmine regiminis poni. Hec omnia allegans, adhuc addebat: 'Stultum me efficiam, si mundanorum regimen tenuero¹¹, ex quo

¹ R² f. 90^e. ² possidebit R², -bat Colg.; cf. Lk. xxi. 19. ³ principem ac om. R² F Colg. ⁴ mire added by later hand on space left vacant in R¹; it is in R² and F. ⁵ -potentis R². ⁶ que a quodam uiro Endeo fideli et sancto dabatur R² F Colg. ⁷ tunc se F Colg. (which ruins the sense). ⁸ R² misreads this as *populus*, and F recasts the sentence to suit this misreading. Colg. follows F. ⁹ insulata R²; and probably R¹ m. pr. ¹⁰ deberi R² R³ F. ¹¹ R² f. 90^d.

totius ecclesie catholice principatum 'spreui.' Hoc ergo consilio vtamur, ut ad Romanum pontificem nuncios mittamus, et uoluntati eius nos per omnia conformemus.' Vnanimi igitur consensu omnium sanctorum insule missi sunt tres uiri fide digni; silicet Finnianus iunior, et Mac Crichi¹ nomine, et Erlatheus ad Romanam curiam, ut uoluntatem papalem² eis renunciarent. Qui uerba seniorum³ summo pontifici renunciantes, eosdem remissit ipse cum suo responso, dicens: 'Ite ad insulam uestram, et congregate cetum⁴; et cui-cumque congregatorum dederit Deus signum principatus seu auctoritatis super alios⁵, illi tanquam principi obediat.' Et sic factum est, ut sum[m]us pontifex imperauit. Nam cum nuncii redirent, et uoluntatem | papalem⁶ sanctis Dei in insula⁷ enarrarent, tunc⁸ omnes f. 107^a in unum locum conuenerunt; et ecce signum magnum et insolitum apparuit coram oculis eorum. Tres enim aues candidas ab oriente ad insulam uolantes uiderunt, quarum una ewangelium Christi portabat, alie uero due casulam preciosi generis deferebant. Euuangelium quoque in sinum sancti Endei posuerunt; casulam uero statuerunt circa eum. Et cum hec omnia complerent, ter uolantes in circuitu insule usque ad cimitherium sanctorum, iterum redierunt. Omnes ergo sancti de insula hoc signum mirificum conspicientes, sancto Endeo reuerentiam debitam exhibentes, atque gratias Deo referentes, eum pro abbate tenuerunt.

xxiv. Cum ergo sanctus Endeus in suo monasterio Deo fideliter cum sancto collegio suo seruirent, importunum suis monachis uidebatur⁹ quod non habebant planum iter ad mare. Veniens ergo uir Dei ad portum maris, petram illam durissimam, que nauibus prebebat impedimentum ne ad monasterium approximarent, cum suo baculo signauit, atque postmodum ad domum reuersus est. Nocte uero sequenti angelus Domini, fulguream in manu tenens spatam, concidit petram illam durissimam in partes duas, faciens uiam latam per medium, que usque hodie prebet iter planum et sine impedimento intrantibus insulam. O quam magna angelis a Deo collata potestas hic comprobatur. Nam in momento temporis, et quasi in ictu oculi hec petrarum diuisio facta est.

xxv. Ad hunc quoque uirum Dei sanctus Queranus¹⁰, filius fabri lignarii, perueniens, septem annis in tritorio monasterii¹¹ fideliter seruans mansit. In hiis quoque septem annis sic diligenter exerce-

¹ Crichi R², F.   ² popularem R² F m. pr.   ³ om. R².   ⁴ congrega-
tetum R²; congregare uniuersum populum F Colg.   ⁵ aliquos R².   ⁶ popu-
larem R² F m. pr.   ⁷ Thus R² F Colg. and probably R¹ m. pr.; but in R¹ it
has been altered to: 'sanctis de insula'; perhaps rightly; cf. 'omnes sancti de
insula' below.   ⁸ et R².   ⁹ uidebatur suis monachis R² F Colg. Boll.
¹⁰ Ker- R² F.   ¹¹ monasterii territorio R² F Colg. Boll.

bat trituratoris officium, ut in paleario tritorii¹ non posset granum quod culmum² faceret inueniri. Vnde usque hodie remanent muri tritorii¹ sui apud Arand.

xxvi. Post hec sanctus Queranus³ sompniū uidit, quod suo f. 107^b magistro | enarrare curauit⁴. Nocte enim quadam⁵ sompniavit se iuxta ripam magni fluminis quod Sinnand⁶ dicitur, esse et arborem magnam ac frondosam atque fructiferam uidisse; et hec arbor totam insulam Hibernie obumbravit. Sompniū itaque sancto Endeo enarrans, ait ille: 'Arbor illa fructifera tu es, quia coram Deo et hominibus magnus eris; et fructum dulcissimum boni operis prebebis, et per totam Hiberniam honoraberis.' Et addidit Endeus: 'Nunc igitur accede, et Dei uoluntatem complens, edifica ibi monasterium.'

xxvii. Post hec sanctus Queranus, accepta benedictione sui abbatis Endei, ad construendum monasterium de Cloyn meic Noys se preparauit. Cumque se orationibus sanctorum recommendaret, coram omnibus sancto Endeo dixit: 'Accipe me, pater, cum parrochia mea sub protectione tua, ut sint omnes discipuli mei etiam tui.' Et respondit Endeus: 'Non ita de te ordinauit Deus, ut esses' in angusta hac insula sub mea disciplina. Set propter tuam miram humilitatem atque perfectam caritatem, tibi tradet Christus Dominus tuus dimidiam Hibernie partem in hereditatis sortem.' Et ubi hec ad inuicem dixerunt, crux erecta est in signum fraternitatis mutue quam inter se et inter posteros suos contraxerunt ibi. Et dixerunt: 'Quicumque unitatem nostre fraternitatis post nos uiolauerit in terris, careat ipse fraternitate et nostra societate in celis.'

xxviii. Post hec uenit sanctus Endeus in terra que Medraichi dicitur, ad portum vnum qui portus Luabann dicitur. Et ibi sanctus Endeus rogauit Queranum ut accederet ad locum uicinum qui Achad Draygnichi dicitur, et de illo loco eiceret bestiam, que totam terram in circuitu loci prefati deuastauerat. Vnus enim de discipulis sancti Endei qui Gigneus uocabatur, ibi inhabitabat. Hic uero unus erat ex transm[ar]inis sanctis, qui cum Endeo ad Arann uenerant, et ibi locum habitationis habuerat. De prefato igitur loco expellentes f. 107^c bestiam, sanctus ille | in pace heremitorium suum possederat.⁸

xxix. Veniens quoque⁹ post hec sanctus Endeus ad mare, uidens ibi piscatores, quesiiuit ab eis pro se et suis pisces. Qui respuentes,

¹ territorii R² F Colg. Boll.   ² Altered in R¹ by a late hand to *calamum*; culmen R³ F Colg. Boll.   ³ Ker- R² F.   ⁴ R² f. 93^a.   ⁵ quadam om. R² F edd.   ⁶ Synnad R²; Synnan F.   ⁷ R² misreads this as *omnes*, and F followed by edd. recasts the sentence to suit the misreading.   ⁸ -deat R².
⁹ quoque om. R² F edd.

dixerunt : 'Pisces ad nos a mari de Arann uenerunt, et tibi concedimus illos prope Arand capere et habere; et tu nos hic permittis maris nostri habere pisces.' Audiens hoc responsum malorum, vnus puer, Spiritu Dei motus, dixit : 'Vnum habeo piscem, quem mihi Deus ministrauerat, et tibi illum concedo.' Respondit sanctus Endeus : 'In hoc portu, ubi elymosinam seruis Dei denegastis, pisces de cetero non capientur.' Quod et factum est. Nam usque in hodiernum diem non capitur ibi¹ piscis. Exiens inde sanctus abbas Endeus peruenit ad portum qui dirigit ad stagnum nomine Orbsen; et rogauit Deum ut propter merita ipsius pueri ibi nati, qui piscem dederat sibi, copia piscium ibi esset.

xxx. Post hec uir Dei prospero nauigio peruenit ad insulam quandam in illo stagno que Ech Inys dicitur. Hospicio receptus est a quodam prudente uiro, nomine Crumthir Caelan, qui erat princeps loci illius. Et cum alium cibum hospitibus sanctis non haberet, ad aratrum currens inde bouem accepit, ac pro refectioe pauperum Christi parauit. Et cum omnes in gratiarum accione cibum sumerent, laycus qui in comitatu sanctorum fuerat, putans se transgredi mandatum abstinentie si de hoc boue sumeret, non commedit. Quod uir sanctus percipiens Spiritu reuelante, dixit : 'Tu, qui cum ceteris fratribus cibum in caritate ministratum noluisti sumere, de carnibus equi quem furaberis, manducabis, atque manducando iugulaberis.' Quod totum illi euenit, ut uir sanctus predixit. Aratores uero crastina die ad agrum ubi arabant, uenientes, vnum bouem consimilem primo reperientes sub iugo posuerunt, set vnde 'bos ille' aduenerat, nescierunt.

xxxi. Sanctus uero Endeus | post hec ad insulam de Arand² f. 107^d rediens, usque ad [de]crepitam permansit ibi etatem. Quod autem de sancto Querano pretermisimus, hic addamus. Cum enim de licentia sancti abbatis Endei de insula exisset, uidit Endeus in spiritu omnes angelos, qui sanctis de Arand pabulum uite spiritualis ministrabant, cum sancto Querano recedere. Ex qua uisione mestus factus est sanctus Endeus, putans quod celestes spiritus iterum non redirent. Cumque ieiunio et orationi se dedisset ultra uires, angelus Domini apparuit ei, dicens : 'Quare tristis es, homo Dei, et cur te nimis affligis?' Dixit Endeus : 'Causa tristitie mee est, quod omnes angeli nos reliquerunt, et cum Querano perrexerunt.' Respondit angelus : 'Quoniam sanctus Keranus karissimus Deo est, ideo misit angelos suos in comitatu eius. Noli ergo amplius te nimis affligere, quoniam ad uos iterum reuertentur. Solue ergo ieiunium in nomine Domini.' Tunc ait Endeus : 'Ieiunium meum non soluam donec tres peti-

¹ R³ f. 93^b.

² Arand dicitur R¹ m. pr. ; R² m. pr.

ciones a¹ Deo meo optineam. Peto enim, quod omnis qui contritus de peccatis suis fuerit, et sepulturam mecum elegerit, infernus os suum non clausurit super eum. Insuper posco, ut quicumque inuocauerit me in angustia sua, a Domino Iesu Christo adiuuetur. Et tertio postulo, ut ego ipse sedeam a dextris Dei, vna cum aliis sanctis'. Et ait angelus Domini ad eum: 'Sicut petisti, sic concessum est tibi a Deo tuo.'

xxxii. Alio quoque tempore idem Queranus ad insulam iterum rediens, ut et ipse professionem monachi ibi faceret, atque ibidem terminum expectaret uite. Erant quoque tunc² in prefata insula sanctissime uite abbates et ecclesiarum fundatores, videlicet sanctus Endeus, et sanctus Finianus senex. Eo uero tempore quo ad insulam uenerat, sanctus Endeus uidit sompnum interpretatione dignum. Viderat enim arborem quandam in medio insule in³ altum f. 108⁴ crescere, qui proten[s]is ramis usque ad mare pertingebat. Deinde uiderat multos uiros ad arborem accedentes, qui radicitus eam effoderunt; et eandem secum in aera subleuantes, usque ad ripam magni fluminis, Synand nomine, deportauerunt⁴, atque ibidem iterum plautauerunt. Viderat quoque eandem arborem ibi in mira altitudine crescere, ita ut rami eius pertingerent usque ad mare. Hanc uisionem mirabilem sanctus Endeus coram sancto Finiano sene et aliis fide dignis enarrans, ait: 'Hec uisio, quam modo audistis, karissimi, ad fratrem nostrum Queranum pertinet, qui multorum cenobiorum pater erit. Itaque cum benedictione nostra debet ad locum celitus ostensum properare; et iuxta ripam prefati fluminis monasterium fundare, ex quo multa alia monasteria tanquam rami pululabunt fructifere arboris.' Hiis quoque sermonibus patris Endei auditis, qui presentes fuerant lacrimas ubertim effundunt⁵; similiter et ipse Queranus, qui presens erat, amare fleuit.

xxxiii. Cumque⁶ nauis ad iter suum sibi pararetur, sancti abbates, silicet Endeus et Finianus, cum monachorum multitudine usque portum eum con'co'mitantur. Et cum nauem cum benedictione seniorum ascenderet, et clerus totus insule ad propria rediret, sanctus Endeus a litore paululum recedens⁷, iterum in lacrimis prorupit, dicens: 'Non sine causa, fratres mei, nunc effundo lacrimas; quia, sicut mihi reuelatum est, hodie rigor discipline et uigor religionis de hac insula inceptit emigrare.' Quo audito, et ipsi fratres qui erant presentes, similiter fleuerunt. Proinde paululum progrediens, iterum fleuit; et cum a fratribus interrogaretur, quare tantum lacrimaretur, respondit, dicens: 'Ideo nunc fleo, quia, ut mihi Deus meus reuelauit,

¹ R¹ f. 93°.   ² tunc quoque R² F edd.   ³ in om. R¹.   ⁴ depart- R¹.
⁵ effunderunt R²; effuderunt F edd.   ⁶ Cum R² F edd.   ⁷ R² f. 93^d.

uenient dies quando in hiis uicinis insulis, non monachi religiosi habitabunt, set layci et irreligiosi uiri, et carnalibus desideriis f. 108^b seruientes.' Et hiis verbis ueri prophete auditis, contristati sunt uehementer discipuli viri Dei. Post hec sanctus ad alium locum perueniens, subita letitia inspiratus, ait: 'Gratias Deo nostro agere debemus, nam ante consummacionem seculi, quando iniquitas habundabit, et refrigescet caritas multorum¹, plurimi ad has insulas fugiendo deuenient, ne et ipsi cum infidelibus pereant.' Postquam hec et huiusmodi de fine mundi prophetauit, ad monasterium suum reddiens, in manus Dei omnipotentis animam suam commendans, exspirauit.

EXPLICIT VITA SANCTI ABBATIS ENDEI²

¹ Matt. xxiv. 12.   ² Sanctissimi abbatis Endei de Arann, cuius meritis deleatur culpa scriptoris R².

Vita sancti Fechini abbatis de Fauoria

f. 111^b

INCIPIT VITA SANCTI FECHINI ABBATIS

i. Sanctus¹ ac uenerabilis abbas Fechinus nobili parentum scemate illustris, patre Kelcharnano², matre vero Lasrea³ editus. Hic ab infantia sua multis miraculorum claruit prodigiis; de quibus pre multitudine nostras vires excedentibus pauca perstringamus.

ii. Sanctitatem⁴ enim eius nonnulli sanctorum, prophetie spiritu edocti, ad multa tempora antequam natus [esset,]⁵ prophetauerunt. Sanctus enim Columba, cui Deus spiritum prophetie in specie pulcerrime regine in uisione⁶ quadam⁷ desponsauerat, triginta annis ante natiuitatem sancti Fechini eum huic mundo tanquam lucem gentium preuidit.

iii. Quidam⁸ alius uir sanctus, nomine Cridanus⁹, in Spiritu uidit magnam et candidam auem, et alias quam plurimas aues eam sequentes, uallem totam que inter duos montes [iacet], ubi ecclesia eius, nomine Fauoria, postea scita est, adimplere. Auis enim illa, quantitate magna, qualitate fulgida,¹⁰ prefigurabat sanctum Fechinum quantitate uirtutum magnificum, innocentia uite prefulgidum. Aues uero multe maiorem auem sequentes significabant¹¹ multitudinem sanctorum monachorum uoluntati patris per omnia obedientem.

f. 111^e iv. Item¹² ad comprobandum sanctitatem eius, accedit uisio mirabilis, quam quidam regulus parentum eius, licet inimicus, oculis patentibus prospexit¹³; ut non solum hiis qui prope sunt per fidem et dilectionem, verum etiam hiis qui longe sunt per odium et inaffectionem, de sanctitate eius crederetur.¹⁴ Erat enim in terra ubi parentes pueri benedicti, scilicet Fechini, habitabant, aliena rapere, si posset, cupiens; qui de nocte ad uillam patris eius adueniens, totam villam flammis conspexit ardere, non tamen ardore ignis aliquid consumebatur. Ex hoc insolito miraculo stupefactus atque perterritus,

¹ R³ f. 178^a; Ir. §§ 1, 2. ² Cailcarn, 7 Grillin ainm eile dó, Ir., i. e. and G. was another name for him. ³ Lasair laomdha Ir., i. e. Fiery Flame.
⁴ R³ u. s., Ir. §§ 3, 4. ⁵ nasceretur F Colg. B. ⁶ uiscere R³. ⁷ For 'in uisione quadam' F Colg. B. read 'quondam'. ⁸ R³ f. 178^b, Ir. § 3^b.
⁹ Cruemus F Colg., Crucinus B, with v. l. Critan. ¹⁰ prefulgida F Colg. B.
¹¹ si significabant R¹ R³. ¹² = R³ u. s. ¹³ persp- F Colg. B. ¹⁴ -rent F Colg.

a male voluntatis proposito est immutatus, atque ad ianuam patris familias accedens, hostium pulsat, interrogans an aliquis sanctorum uirorum intus latitaret. Cum vero responsum a quodam ad eius impulsione accelerante accepisset, quod nullus talis inibi habitasset; set hospes domus, Kelcharnanus nomine, cum suis et vxore in puerperio laborante esset; regulus, tanquam alter Balaam, prophetando intulit: 'Mulier, que in puerperio laborat modo, filium pariet qui gratie splendore omnibus 'vere'¹ mirabilis apparebit.' Regulus, deposita feritate iam concepta, de lupo fit agnus, de leone fit homo mansuetus; infantem denuo editum secum defert, diligenter eum nutriens, donec postea², crescente etate, cuidam sancto presbytero, nomine Nathineo³, in sacris literis ac bonis moribus erudiendum commisit.

v. Cum⁴ uero magister suus quodam die sanctum discipulum ad querendum aquam destinaret, et loca illa inaquosa essent, confidens verus obediens de pietate illius⁵ qui aquam de petra affluenter produxit, quendam cespitem e terra⁶ traxit, cuius loco fons viuus statim ebulliuit. Et hic fons sancti Fechini nomine usque hodie insignitur.

vi. Post⁷ hec bone indolis puer ad sanctum alium uirum | discendi f. III^d desiderio inspiratus peruenit. Cumque idem uir Dei de aduentu tanti discipuli exultasset, atque eum in obsequio humilitatis comprobare uellet, cuiusdam agri herbosi curam eidem commissit⁸, ut illibate ab animalibus custodiret. Quod cum verus obediens complere desideraret, quidam, maligno spiritu stimulati⁹, equos reguli illius terre ad herbagium¹⁰ illud transmiserunt. Set Domino iniuriam seruorum suorum ulciscente, mox equi regis, vt herbam illius agri gustauerunt, ueluti ueneno as[s]umpto¹¹, mortui sunt. Audiens uero regulus id quod suis equis acciderat, timens iram Dei super se seuire sicut super equos, penitentiam agens, culpam coram viro Dei Fechino recognouit. Quod uir Dei acceptans, pro equis resuscitandis Cunctipotentem orauit, et statim resuscitati sunt. Rex uero equos suos uiuos ac sanos recipiens, terram illam Deo in cuius potestate hec miracula facta sunt offerens, sancto Fechino eam donauit. Vir uero Dei eandem terram magistro suo pro benedictione eius habenda, et pro labore suo reddidit.

vii. Quodam¹² tempore mater sancti Fechini curam septem vacarum cum vno uitulo ei tanquam bono pastori et discreto commisit.

¹ vero R¹ R²; om. F Colg. B. ² = Ir. § 6. ³ Nathi Ir. ⁴ R³ u. s. ⁵ eius R³ F Colg. B; R³ inserts 'confidens' again after 'eius'. ⁶ e terra cespitem R³ F Colg. B. ⁷ R³ f. 178°; Ir. § 8. ⁸ commississet R³. ⁹ -anti R³; -ante F Colg. B. ¹⁰ -baium R³; -barium F Colg. B. ¹¹ sumpto R³, F Colg. B; mallais Feicin iat, 7 benus a clog forro, gu fuaratur bas a chetóir, Ir., i. e. Fechin cursed them, and smote his bell at them, so that they died forthwith. ¹² R³ u. s.; §§ vii-ix are omitted by B following a MS. of Fitzsimon, which in this point agrees with Ir.

Cumque uir Dei plus esset celestium contemplationi quam terrestrium animalium cure intentus, lupus adueniens uitulum iugulauit; et iam usque ad ossa commedit. Et cum mater super negligentia cure pastoralis eum increparet, motus materna reprehensione post lupum gressum suum accelerauit. Vocans uero lupum tanquam familiarem atque domesticum suum, naturalis feritatis quasi immemor effectus lupus non fugam petiit, set ad uocem uociferantis expectauit; ac signa obedientie cauda et auribus, prout potuit, ostendit. Hunc¹ f. 112^a lupum² bonus pastor | manibus contrectauit, et eum ligauit, et ligatum detinuit. Cumque circumquaque conspiceret, et ubi eum ligatum detineret non uidens, Spiritu reuelante ad lapidem sibi vicinum accurrens, lupum una manu tenuit, et lapidem digito alterius manus perforauit, et ipsum ibidem ligauit. Vacce uero, cum hora consueta ad mulgendum properarent, ad lupum sic ligatum tanquam ad proprium uitulum ueniebant, et³ mansuete lactabant⁴. Lapis uero digito Fechini perforatus in miraculi huius signum usque in hodiernum diem cernentibus prebet spectaculum.

viii. Accidit⁵ quoque modernis temporibus quod quedam⁶ mulier prope locum illius lapidis commorans cuidam uiro desponsaretur, et anulus, sicut moris est, cum quadam difficultate in digito poneretur. Digitus uero post modicum tempus in tantum⁷ intumuit, ut anulus circa eum minime uideri potuisset. In arcto iam posita mulier, pre nimio dolore et animi anxietate desperauit de uita. Vnde communiter ab insipientibus tantam anxietatem dicebatur, quod nullatenus curaretur, nisi uel⁸ quod manus totaliter truncaretur, uel saltem digitus arte medicorum scinderetur⁹. Quid plura? Anxia in se mulier mente secum concertans¹⁰, ac talem medecinam abhorrens, Spiritu reuelante ad prefatum lapidem sancti Fechini digito perforatum sine¹¹ more dispendio, prout potuit, festinauit. Ad lapidem uero perueniens, ibidem sanctum Fechinum deuote ac suppliciter exorauit, quatenus ipsius sanctis¹² meritis, sicut lapidem illum durum suo digito perforauit, sic¹³ digitum suum a uehementi ac duro dolore curaret. Cumque orationem compleret, ac digitum suum infirmum in foramen lapidis immitteret, anulus qui stricte digitum tenebat, f. 112^b dirup[tus] in partes, quasi quadam uiolentia solueretur, in terram decidit; et digitus pristinae sanitati resti[tu]tus est. Et tunc mulier in uocem Domini et laudis Dei prorumpens, dicere fertur: 'Diripuisti¹⁴, Domine, vincula¹⁵; tibi sacrificabo hostiam'¹⁶.

¹ Tunc F m. sec. Colg.   ² luppus R¹ R².   ³ et om. R³ F Colg.   ⁴ lac dantes F Colg.   ⁵ R³ f. 178^d.   ⁶ quadam R¹ R².   ⁷ in tantum om. R³ F Colg.   ⁸ om. R³.   ⁹ nisi . . . scinderetur om. F Colg.; on margin of F the suggestion: nisi abacisao digito.   ¹⁰ -sertans R¹ R².   ¹¹ set R¹ R²; sed sine F Colg.   ¹² sancti R³ F Colg.   ¹³ sic et F m. sec. Colg.   ¹⁴ dirupisti F m. sec. Colg.   ¹⁵ mea add. F Colg.   ¹⁶ Ps. cxv. 16; laudis add. F Colg.

ix. Contigit¹ autem alio tempore quod a matre sibi commissa est cura custodiendi vaccas, inter quas taurus vnus.² Puer³ vero Fechinus diutina abstinencia fatigatus, esurire cepit. Cum uero taurum intueretur, pre columbina simplicitate inter taurum et vaccam discernere nesciens, ad taurum accurrit, et genitalia eius tanquam vacce comprimebat ubera. Et primo impulsu lac non inueniens, sue culpe imputabat, dicens: 'Ignorat,' inquit, 'me Dominus meus, pro eo quod vacca ista mulieribus lactat, et non mihi.' Res miranda, atque nouitate inusitata; nam taurus habundancius sibi lac prebuit quam alica vaccarum lactiferarum daret. Hoc enim possibile fuit illi soli qui produxit mel de petra, oleumque de saxo durissimo.

x. Sancto⁴ igitur Fechino non solum etatis maturitate crescente, verum etiam uirtutibus ac bonis moribus proficiente, ad sacerdotii dignitatem promotus est. Postquam uero ad culmen tante celsitudinis⁵ peruenit, tanquam uerus mundi contemptor patriam suam relinquens, et locum ubi Deo vacare posset cupiens, aptum locum⁶, angelo reuelante, inuenit. Videntes uero possessores proprii illius agri tantum uirum ad se uenisse, uoluntarie locum ad inhabitandum ei concesserunt. Inibi quoque monasterium secundum uoluntatem Dei construxit; ac, fama sanctitatis eius crebrescente, multos ad se, uelut apes ad odorem florum, conuocauit. In hoc enim monasterio trecentos circiter monachos secundum regulam a sanctis patribus institutam scientia et bonis operibus regebat. Ipse uero crucialibus f. 112° corporis, et uite austeritate, et laborum diutina perseuerantia omnes transcendens, se omnium uirtutum speculum prebebat.

xi. Cum⁷ ad pium patrem quodam tempore hospites uenissent, et penuria cogente quod eis apponeret non haberet, Deum suppliciter orauit, ut qui pullis coruorum eum inuocantibus⁸ prouidet, necessitatibus illorum prouideret. Cuius preces misericors et miserator Dominus⁹ mox exaudiuit, et habundanciam frumenti, butiri, et lactis largiter propinauit. Hiis ergo donis a largo datore munerum datis, gratias Deo referens, hospitibus suis secundum indigentiam¹⁰ eorum largiter ministravit.

xii. Alio¹¹ quoque tempore cum in quandam mentis extasim¹² uir Dei raperetur, uenit ad eum angelus Domini, et ostendit ei insolam quandam a gentilibus possessam¹³, in qua ipse uerbum Dei predicare

¹ R² u. s.   ² erat add. F Colg.   ³ Here on R¹ margin is a late Irish note much cropped by the binder; apparently the beginning of a translation into Irish of this story.   ⁴ R² u. s.; Ir. §§ 9-11; 32, 33.   ⁵ sanctitatis F Colg. B.   ⁶ aptum locum cupiens R¹ m. pr., locum aptum cupiens R²; locum aptum om. F Colg. B.   ⁷ R² f. 179^a; Ir. § 34.   ⁸ Ps. cxlvi. 9.   ⁹ Ps. cii. 8.   ¹⁰ indu' gen- ciam R².   ¹¹ R² u. s.; Ir. §§ 17, 35, 36.   ¹² in extasim R¹ m. pr. R².
¹³ dianid ainm Imaid, Ir., i. e. called Omev.

deberet, ac homines illius insole a cultura demonum ad fidem Christi conuerteret. Qui visionem fratribus suis narrans, et qualiter figuram et dispositionem insule ab angelo comperisset indicans, ac deliberatione aliquantulum cum fratribus habita, ad eandem, celitus inspiratus, cum suis perrexit. Qui cum ibidem cellam construeret, pagani qui erant ibi, maligno spiritu inspirati, et inuidie facibus succensi, monachorum sarculos, et cetera instrumenta ac utensilia in mare proiecerunt. Set qui Ionam prophetam in aridam de uentre belue marine uiuum proiecit¹, is instrumenta suorum ad portum optatum reduxit². Cumque illi pagani in sua malicia persisterent, ac seruos Dei multis iniuriis affligerent, et etiam alimenta, quibus uita presens carere non potest, negarent, duo ex fratribus, fame cogente, mortui sunt. Set sancto Fechino pro eis orante, resuscitati sunt. Cumque rex terre, Guari³ nomine, quod factum fuerat audisset, uictum copiosum⁴ cum suo calice uiro Dei et suis transmisit⁵. Post hec quoque insola Deo et f. 112^d sancto | Fechino donata est, atque ydolatre, ad cultum Dei conuersi, omnes baptizati sunt. Hec uero miracula ne cuiquam in dubitationis scrupulum veniant, sapienti uiro Ailerano⁶ referente, et aliis multis fidelibus idem contestantibus, comprobata sunt.

xiii. Cum⁷ uero uir Dei multis miraculis ac uirtutibus sic coruscaret, contigit quod quidam leprosus viceribus plenus ad eum in porta monasterii commorantem ueniret, atque cibum ab eo, quo famis inopiam saciaret, exposceret; et quandam nobilem feminam, que ei ministrare nubere⁸ deberet, a sancto uiro inquiri iussit. Sanctus uero Fechinus humeris propriis leprosum imponens, ad hospicium ipsum aduexit⁹. Et cum Christum in paupere suscipi non dubitaret, petitionem eius implere uolens, ad castrum regis Dermicii, quod prope erat, accedens¹⁰, uxori regis precipit dicens: 'Veni ut leprosi mei

¹ prophetam in uentre belue marine uiuum R³ Colg. B. ² quotidie ad portum reducebat MS. Fitzs. in B. ³ mac Colmáin Ir. ⁴ prandium quod ad satietatem centum uiris sufficeret MS. Fitzs. ⁵ Quod postea in usu decretum est, ut tale tantumque prandium a rege illo et successoribus eius S. Fechino cum suis semper redderetur, *id.* ⁶ Ailerano, *id.* ⁷ R³ 179^b; Ir. §§ 37-8. ⁸ sic R¹ R²; it is quite certain that *nubere* is original [= fri feis leis, Ir.] and that *ministrare* is the gloss of a scribe, who was not unnaturally scandalized at the word. R¹, followed by R², has incorporated the gloss in the text. F Colg. B omit *nubere*. For the whole passage 'et quandam . . . compleas' the Fitzsimon MS., cited in a note by B, gives the following: 'et, more puerorum qui tenerrime a parentibus diliguntur, quaedam ludicra et contraria quaerens, quamdam feminam pulcram et nobilem, quae ei nubere deberet, inquiri iussit. S. uero Fechinus . . . Christum in paupere suscipiens, in nullo eum offendere uoluit; sed, uti postulauit, regem nomine Diarmicium adiit, et uxori eius praecipiens ait: "Veni, ut leprosi mei desiderium expleas, et eius connubium sufferre non spernas"'. On which the editor remarks: 'Non placet *nubendi* uerbum.' ⁹ adduxit F Colg. B. ¹⁰ 7 tét . . . co' hinni Lochá Leibinn, co dunadh Diarmada mec Aodha Slaine, Ir., i. e. and went to the island of Lough Leane, to the fortress of Diarmait son of Aedh Slaine.

desiderium compleas, et eius ministerium humiliter compleas.' Que respondit, se nequaquam¹ hoc facturam, nisi pro certo haberet a Deo perpetue hereditatis premium. Sanctus Fechinus, nichil hesitans, regna perpetua ei promisit, si sibi consentiret. Quod credens, fidelis mulier cum uiro Dei ad hospiciū vbi leprosus morabatur, aduenit. Sancto vero foras egresso, leprosus ad reginam dixit: 'Nares meas in ore tuo sugge, et flegma inde extrahe.' At illa propter premium² promissum uiriliter agens, sicut imperauit, fecit; et flegma in lintheum posuit. Iterum quoque ei mandauit, ut similiter faceret, et id quod extraheret, beato Fechino reseruaret. Regina uero, semet ipsam per omnia uiuens, in omnibus que leprosus mandauit³, obediuit.

Sancto uero Fechino domum redeunte ac circumquaque respiciente, globum igneum de culmine domus usque ad celum extendi uidit, a quo globo a Domino se uisitari intelligens, gratias sibi retulit; et hospiciū ingressus, solam reginam inibi inuenit. Que, sicut f. 113^a leprosus iusserat, id quod in lintheo suo recondidit sancto Fechino dare cupiens, aurum probatissimum reperit. Pro talento celitus dato uir Dei gratias agens, in partes diuisit. De quarum vna parte terram ecclesie adquisiuit, reliquam uero partem in baculo suo pone[n]s ob memoriam rei perpetuam, ac in exemplum firmiter credendi posteris dereliquit. Regina uero uiriliter in temptatione agens, tanquam aurum [cum] per ignem transit, inuenta, insulam⁴ illam de qua uenerat, sancto Fechino contulit; et sic cum eius benedictione et premii eterni promissione ad domum propriam remeauit.

xiv. Alio⁵ tempore uir Dei, cum uideret suos fratres multum in uictus preparatione laborare, compaciens eorum laboriosis sudoribus, apud se cogitauit ut molendinum secundum voluntatem Dei faceret. Viri enim Dei trecenti numero propriis manibus molere consueuerant. Quesito uero quodam artifice pro molendino construendo, et inuento, opus usque ad finem compleuit. Cumque locus in quo molendinum erat factum in⁶ colle eminenti situaretur, desperans carpentarius de conductu aque dixit: 'Sufficit mihi uiuere donec uideam istud molendinum aqua habundare.' Quod cum uir [Dei] audiret, confidens in Domino dixit: 'Potens est Deus seruis suis aquam cum uoluerit prebere.' Et statim exurgens ad stagnum vicinum⁷ quod ex alia⁸ parte montis ad unum fere miliare erat, peruenit. In uirtute illius, qui de petra per manum Moysi aquam sicienti populo habundanter condonauit, confidens, duos baculos suos in stagnum proiecit. Quid plura? Baculi in lacum missi, uelut argentum uiuum monte[m] interpositum perforantes, aquasque secum affluenter pertrahentes,

¹ nunquam R³ F Colg. B; nequaquam se ad eius amplexus posse uenire, nisi pro certo haberet perpetuum premium pro hoc opere a Deo recipere MS. Fitzs.
² primum F Colg. B. ³ -dauerat R³ Colg. F. ⁴ -la R¹ R². ⁵ R² f. 179^c; Ir. § 39. ⁶ et in R¹. ⁷ gu Loch Lebinn Ir. ⁸ aliqua R¹ R².

incredulum illum artificem in fouea molendini¹ pre tedio laboris dormientem impetus harum aquarum submersit.

f. 113^b xv. Sanctus² uero Coe|manus³, cui idem homo erat familiaris, sanctum Fechinum suppliciter orauit, ut, sicut pro aque⁴ de petra productione meruit a Domino exaudiri, ita pro hominis resurrectione defuncti. Sancti viri Coemanl precibus pius pater inclinatus, pro uita defuncti Deum omnipotentem exorauit, et pro reuerentia sua exauditus [est]⁵; hominem enim de mortis faucibus coram astantibus resuscitauit. Vir quoque Dei resuscitato artifice optacionem dedit, an cum sancto Coemano iret, an secum remanere uellet. Homo uero, non immemor beneficiorum Dei ac sancti abbatis Fechini, preelegit ibi commorari, ubi ad lucem huius uite meruit reuocari. Hic homo, tanquam prescius futurorum, asserebat, quod si quis in monasterio sancti Fechini Domino seruire eligeret, ueniam peccatorum consequi, et regnum celorum promereri dubitare non deberet.

xvi. Quodam⁶ alio tempore, cum pius pater uideret quendam monachum a demonio uexari, Deum orauit, demonem eiecit, fratrem sanitati restituit.

xvii. Hic⁷ uir Dei, cum more solito⁸ in dolio aque frigide⁹ persisteret, celerarius suus, nomine Pastolius, in uas illud descendit, uolens quoque experiri penalitatem quam pius pastor in aqua frigida sustinebat. Set mox ut ille aquam tetigit, toto corpore cepit algescere, et dentibus stridere. Beatus uero Fechinus ei annuit, ut prope se accederet. Quod cum frater faceret, ac cum uiro Dei Deum oraret, uirtute feruide deuotionis¹⁰ eorum aqua illa frigida sic calefacta est, ut Pastolius, calorem intensum non sufferens, lau[a]crum cum festinatione relinqueret. Cui propter glorie inanis deuotionem uir Dei preceperat, ne, uiuente eo in hac uita, hoc alicui intimaret.

xviii. ITEM¹¹ in territorio sancti Fechini post aduentum Anglicorum ad Hiberniam contigit quidam, nacione Anglicus, eiusdem f. 113^c ecclesie teneret vicariam. | Hic¹² nacionem Hibernicam communiter detestans, et speciali contumelia patronum ecclesie sue, sanctum silicet Fechinum, vilipendendo despiciebat. Quadam uero die, cum ecclesiam sancti Fechini intraret, et coram altari genua flecteret, accessit ad eum quidam magnus clericus mirabili¹³ macie attenuatus, aspectu terribilis, facie turbulentus, et irruens in eum, tanquam in blasphematorem, baculi cuspidem quem manu gerebat¹⁴, in pectore

¹ in pistrini exceptoria MS. Fitzs.   ² R¹ Ir. u. s.   ³ Caemán Breac Ir., i. e. Caeman the speckled.   ⁴ aqua R¹ R² F m. pr.   ⁵ Heb. v. 7.   ⁶ R² u. s., Ir. § 18.   ⁷ R³ u. s. Ir. § 22.   ⁸ ar fad in corghais, Ir., i. e. during Lent.   ⁹ isin sruth i n-Es Dara, Ir., i. e. in the river at Ballysadare.   ¹⁰ orationis F Colg. B.   ¹¹ R³ f. 179^d.   ¹² hinc R¹ R².   ¹³ magna F Colg. B.   ¹⁴ tenebat F Colg. B.

dure percussit. Vicarius uero pre timore aspectus terribilis et dolore ictus intolerabilis attonitus, mox domum suam rediit, protestans suam percussorem esse sanctum Fechinum, quem ante habuit in obprobrium et in derisum. Qui, ut domum intrauit, in lectum se prosterrens, post triduum interiit.

xix. Apud¹ Fauoriam villam similiter quoddam miraculum memoria accidit dignum. In supercilio enim montis ibidem est quoddam oratorium sancti viri, in quo ipse orabat, et a tumultu hominum se sequestrabat. Vnde in ipso oratorio, vbi celestia uir Dei contemplabatur, sub pedibus orantis lapis quidam planus et latus substratus est. Quadam vero die, cum illuc quidam² senescaldus illius ville, natione Anglicus³, causa orandi, uel magis spaciandi, accederet, et lapidem illum pro equis ferrandis adiudicasset, ipsum deferri ad hoc opus fecit. Cumque pro hoc temerario ausu ab aliis reprehenderetur, eorum reprehensionem conte[m]pnens, et sanctum Fechinum irridens uilipendit. Nocte uero sequenti grauiter detentus infirmitate, que tantum inualuit, ut ante ortum solis in crastino viam vniuerse carnis ingrederetur. Vnde, diuina ulcione seuiente, decretum est, ut in eadem quadriga qua lapidem ad se deportari fecit, et ipse ad tumulum deportatus esset.

xx. Quodam⁴ tempore cum sanctus uir vna cum suis monachis pro quibusdam negociis de monasterio exirent, et, peracto negotio, f. 113^d ad monasterium properarent⁵, sole usque occasum tendente, diem sufficere non credebant. Erant enim viri Dei prolixitate itineris et debilitate corporis fatigati; et ideo ad monasterium ante noctem uenire⁶ dubitabant. Quid plura? Is, cui omnis creatura obedit, et ipse voluntati suorum per omnia paret⁷, solem in gradu suo fixit, quousque uiri, angelico ducatu comitati, ad suum monasterium sine grauamine peruenerunt.

xxi. In⁸ monasterio sancti uiri⁹ fuit ecclesia, in cuius cimitherio fuerat magna lapidicina, que in tantum terram cimitherii occupauerat, ut pro sepeliendis corporibus locus deficeret. Cunctis uero qui aderant super hoc¹⁰ conquerentibus, ad sanctum virum accedunt, incommodum tam molestum exponunt, remediumque deuote exposcunt. Compaciens igitur pius pastor querimoniis suorum fratrum, conuertit se ad consuetum oracionis deuote patrocinium, et exauditus est uir Dei pro sua reuerentia¹¹; et ingens petra a terra mox absorbetur, et locus aptus pro sepultura a Deo ibi disponitur. Hoc enim idem Saluator discipulis in ewangelio dixit: 'Si habuistis¹²

¹ R³ u. s.   ² om. F Colg. B.   ³ Anglus FB; Gallus Colg.   ⁴ R³ u. s.; cf. Ir. § 23.   ⁵ om. F Colg. B.   ⁶ uenire ante noctem R³ F Colg. B.   ⁷ ut ipse . . . pareret F Colg. B; but F has *et* m. pr.   ⁸ R³ f. 180^a.   ⁹ uiri sancti R³ F Colg. B.   ¹⁰ om. R³.   ¹¹ Heb. v. 7.   ¹² habueritis F m. sec. Colg. B.

fidem, sicut granum synapis, dicite huic monti: "Transfer¹ hinc," et transibit².

xxii. VNDE quidam versificator, mirabilia eius succinte comprehendens, metricè dixit :

A puero³ Christus Fechinum mox benedixit,
 Qui sibi succurrens ditauit rore superno;
 Cuius nos meritis renouet per munera uite.
 Qui latices⁴ terram uiuos producere fecit,
 Nostris cordis humum lacrimis perfundat amaris,
 Vt Christo puri mereamur semper adesse.
 Sanctus Fechinus demonia⁵ multa subegit;
 Nam semet superans meruit sibi friuola subdi
 A domino rerum, qui sanctos subleuat omnes.
 Ad Christi famulum⁶ seruante florida rura
 Qui[dam]⁷ regis equos, illo nolente, reducunt;
 Quos⁸ prius occisos ad uitam mox reparauit.
 Crudeles⁹ homines monachis alimenta negabant,
 Binos namque uiros consumpsit inedia panis,
 Quos sanctus uiuos fecit de morte redire.
 Cuiusdam regis Laginensis¹⁰ regia coniux
 Sancto Fechino decreuit se famulari,
 Quam subito raptam sanctus de morte reduxit.
 Cum vinctum¹¹ quendam uoluisset soluere sanctus,
 Tunc aule regis reserarunt claustra repente,
 Omnes quem pariter, nequam prohibente, dederunt;
 Et seuum subito morientem uiuificauit,
 Quem post penituit sancto resistere dire;
 Ac¹² monachum faciens, renouauitulnera cordis.
 Puluinar lapidis capiti subponere curans;
 At humo¹³ nuda uestitus tegmine capre
 Frigore¹⁴ membra domans, in aquis uigilare solebat.

YMNUS DE EO¹⁵

Festum diem celebremus,
 Et Fechino laudem demus,
 Ympnis debitis cantemus
 Eius clara opera.
 Multis modis prophetatus
 Est, priusquam esset natus,

¹ transi F Colg. B.   ² Matt. xvii. 20.   ³ § i supra.   ⁴ § v.   ⁵ § xvi.
⁶ § vi.   ⁷ qui R¹ R²; dam add. F above the line; 'deest hic aliquid' note on F margin.   ⁸ This line is repeated in R¹ at head of next page.   ⁹ § xii.
¹⁰ v. Colg. AA. SS. p. 139^a.   ¹¹ Ir. §§ 41, 42.   ¹² R² f. 180^b.   ¹³ atque in humo F m. sec. Colg.   At . . . humo B.   ¹⁴ § xvii.   ¹⁵ B has not these hymns; but appends the story of the death of St. Fechin taken from the life of St. Gerald, § xii.

Atque celitus afflatus
 Spreuit mundi federa.
 Adhuc puer cepit mire
 Dei uias¹ custodire,
 Ipsi soli deseruire
 Cum cordis mundicia.
 Dehinc fuit monachorum
 Dux et pater trecentorum,
 Quos instruxit lege morum,
 Murus contra uicia.

AD LAUDES

Regem regum collaudemus,
 Et laudandum predicemus
 Vocis ministerio.
 Qui nos fecit, ut essemus,
 Ipsum omnes honoremus
 Cordis desiderio.
 Qui Fechinum presignauit
 Sibi seruum, et aptauit
 Ante cuncta secula;
 Quem diuinitus ornauit,
 Et honeste sublimauit
 In uirtutum specula;
 Cui gratiam signorum,
 Operumque mirandorum
 Dedit ab infantia.
 Gressum [c]laudis² solidare,
 Set et cecis hic donare
 Visum consueuerat;
 Et auditum³ surdis dare,
 Languidosque sic sanare
 Solo uerbo nouerat.
 Hic reginam suscitauit,
 Ei que se commendauit,
 Mirabili numine⁴; |
 Quendam cecum⁵ et sanauit,
 Cuius pedes aqua lauit,
 Mox recepto lumine;
 Set nil sibi tribuebat,
 Deo totum ascribebat,
 Remota superbia⁶;

f. 114 b

¹ uias R¹.   ² laudis R¹ R² F.   ³ -ti R¹; -tus F.   ⁴ munimine F Colg.
⁵ secum R¹ F. Cf. Colg. AA. SS. p. 136^b.   ⁶ sic F Colg.; in R¹ R² the word
 is very contracted and hard to read.

Deo sese submittebat,
 Deus ipsum adimplebat¹
 Habundanti gratia.
 Quendam regem extra legem
 Hic adiuit, et quesivit,
 Ut laxaret obsides.²
 Quo negante, Deo dante,
 Sunt soluti, restituti,
 Et egressi sospites.
 Rex tunc ruit, atque fuit
 Ipsa hora sine mora
 Pro contemptu mortuus;
 Set rogatur, imploratur
 Hinc Fechinus laude dignus
 Vita nimis arduus,
 Vt pro uita sic finita
 Precaretur³, dignaretur
 Adesse propicius.
 Tunc uir Dei dixit ei:
 'Surge letus, desit metus';
 Qui surrexit cicius.
 Ac pro dono corde bono
 Terras dedit, quas possedit,
 Iste seruus Domini;
 Set non sibi quicquam ibi
 Deputabat, set cantabat
 Laudem Christi nomini⁴.
 Ergo, Christe, nunc assiste
 Nostris uotis tibi notis,
 Nobis fer auxilium;
 Summa quies, clara dies,
 Lex et norma, uite forma,
 Rectum da consilium.
 Qui cunctorum es iustorum
 Salus, uita, lux cupita,
 Spes consolatoria;
 Quem sanctorum angelorum
 Chorus orat, et adorat;
 Tibi⁵ sit laus⁶, gloria.

Amen.

EXPLICIT VITA SANCTI FECHINI⁷

¹ adplebat R².   ² Ir. § 21.   ³ precaretur R¹; aptaretur R² F; optaretur Colg.
⁴ glorioso nomine R¹ R² F.   ⁵ cui R² F Colg.   ⁶ laus et F m.
⁷ From R² F; no explicit in R¹.

Vita sancti Finani abbatis de Cenn Etigh

INCIPIT VITA SANCTI FINANI ABBATIS¹ ET CONFESSORIS

f. 84^d

i. FUIT² VIR VITE venerabilis, nomine Finanus, qui ortus est de prouinchia Muminensium³, silicet de gente Corco Dvibne⁴, que est in occidentali Hybernie plaga, contra occasum solis. Cuius pater Mac Ardhe⁵ uocabatur; mater uero Beccnat, que vidit in sompnis quasi piscem colore auri rubicundi uolantem ab ortu solis, et intrantem per os suum in ventrem eius⁶. Et hoc indicans cuidam viro sapienti et religioso, dixit ei: 'Concepisti, O mulier, partum mirabilem, qui erit sanctus pater multorum, qui habebit gratiam apud Deum et homines.'

ii. QUAMDIU⁷ iam sanctus Finanus in utero matris sue fuit, nec vna gutta pluuię uel niuis eam tetigit, quocunque ibat. Et salua eius omnem langorem sanabat gratia Dei per conceptum suum sanctum. Et quicquid illa tribuisset de cibis, licet modicum esset, saciabat illum cuicumque porrigebat. Nascente autem sancto Finano, gratia Dei in eo multis signis apparuit. Cum autem puer paruulus esset sanctus Finanus, alii pueruli ludebant cum eo. Et quocunque dolore tenebantur⁸, statim gratia sancti Finani curabantur. Et de illis propheta-
bat sanctus Dei quicquid futurum esset unicuique eorum, et ita fiebat ei⁹.

iii. QUODAM¹⁰ die sanctus Brendanus abbas¹¹, qui vidit multa miracula in oceano, videns sanctum Finanum, dixit ad parentes eius: 'Magnus erit filius vester coram Deo et hominibus.' Postea illi gratulantes talem prophetiam de filio suo, dimiserunt eum ad sanctum Brendanum, ut legeret et disceret apud eum in monastico habitu.

iv. ALIO¹² die sanctus iuuenis Finanus duxit secum de silua quandam baculum non paratum, sine interrogacione et permissione sancti Brendani. Videns hoc sanctus pater Brendanus, proiecit in fornace ignis, et fuit ibi ille baculus multo tempore; et non solum non tetigit lignum illud 'ignis'¹³, set formatus est ibi baculus ille formose, sicut uoluit sanctus Finanus.

¹ episcopi M m. pr.   ² = S § 1; R¹ f. 142^b, R² f. 205^d; Ir.¹ p. 53; Ir.² c. 1.
³ Mumen- T.   ⁴ Dhuibne T.   ⁵ Mac Cairge Ir.¹.   ⁶ et de illo concepit S add. and practically R.   ⁷ = S § 2; R¹ R² Ir.² u. s.   ⁸ sic S R; gerebantur M T.   ⁹ Here S R Ir.² insert a story how Finan kept the calves from their mothers by drawing a line with his baculus (bachall) between them.
¹⁰ = S § 4; R¹ f. 142^a, R² f. 206^a; Ir.¹ p. 54; not in Ir.²   ¹¹ Maccu Alte S.
¹² = S § 5; R¹ R² Ir.² u. s.   ¹³ ignis lignum illud T.

v. CECIDIT¹ aliquando panis a sancto Finano in ignem; et dixit Brendanus ad eum: 'Vritur panis tuus igne, fili.' Sanctus autem Finanus occupatus alia re, non cito panem de igne eripuit; set post interuallum audacter manum suam misit in ignem, et de medio ignis abstulit panem; et nec pani necque manui² nocuit ignis.

vi. QUODAM³ tempore vnus de fratribus sancti Brendani prope mortem infirmatus erat; et postulauit ut sanctus Finanus Christi corpus sibi daret. Sanctus Finanus illo die occupatus erat⁴ in ministerio prandii fratrum. Et ait nuncio: 'Non possum ire ad eum quousque preparauero refectionem fratribus. Set ex me in Dei f. 85^a nomine dic anime eius, ut non exeat | de corpore suo donec ego perueniam ad illum. Et faciet Deus illum viuere per tantum tempus, quamuis finis eius venit.' Sicque factum est. Mansit enim anima illius⁵ in corpore suo a mane vsque dum beatissimus Finanus post nonam uenit ad eum. Et accipiens ille frater eucaristiam a sancto Finano, ilico in Domino requieuit.

vii. ALIO⁶ die custodiebat sanctus Finanus tabernam⁷ panum; et fratres audientes tabernam ardere illam, cucurrerunt extinguere piram. Quibus sanctus Brendanus ait: 'Manete modeste; ignis enim quem videtis, gratia sancti Fynani⁸ est.' Tunc fratres videntes tabernam integram esse, et sanctum Finanum solum in ea sedentem, cognouerunt gratiam Dei eum vissitare⁹.

viii. DEINDE¹⁰ videns sanctus pater Brendanus gratiam Dei multum apparere in sancto Finano, et magna miracula per eum facta, dixit ei: 'Fili mi, capud monachorum debes esse. Si ergo placet tibi, mane hic apud fratres, et rege eos; et ego uadam ad alium locum Deo construendum.' Respondit ei beatus Finanus: 'Locum tuum, pater mi, non desereres propter me; set benedic viam meam, et indica mihi quo ibo.' Et ait ei sanctus Brendanus: 'Vade, fili, ad montem Smoir¹¹' (qui modo dicitur mons Bladhma¹²), 'et ubi illuc inuenies gregem aprorum, ibi mane. Deus enim tibi constituit illum locum.' Acceptaque licentia et benedictione beatissimi patris Brendani, sanctus Finanus ad predictum montem cum aliquibus discipulis uenit; et mansit in illo loco ubi gregem aprorum iuxta uerbum sancti Brendani inuenit. Et ipse locus est in medio Hyberniae, silicet in confinio Mumenie et regionis Midhi¹³; set tamen in terra Mumenie est positus. Et construxit ibi clarum monasterium, quod uocatur Ceann¹⁴ h-Etich.

¹ = S § 6; not in R or Ir.² manu T. ³ = S § 7; R¹ R² Ir.³ u. s.; quoddam T. ⁴ erat illo die occupatus T. ⁵ agonizans adhuc R add.

⁶ = S § 8, R¹ R² Ir.³ u. s. Ir.¹ p. 55. ⁷ domus ubi Finanus panificationi insisteret R; ag fuine arain Ir.², i. e. baking bread. ⁸ Fin- T. ⁹ -tasse T.

¹⁰ = S § 9; R¹ f. 142^d, R² f. 206^b; Ir.³ c. 2. ¹¹ Sliabh Sinoir Ir.¹

¹² Bladma T. ¹³ Midi T. ¹⁴ Chenn T.

Auditaque sanctitatis eius fama, magna monachorum congregatio effecta est sub eo. Et¹ alia monasteria et cellas in sua regione, silicet Corco Dhvibhne², edificauit. Virtutesque magnas et mirabilia in eadem regione in Christi nomine perfecit.

ix. ALIQUANDO³ nouem layci ad sanctum Finanum uenerunt, querentes commestionem. Tunc sanctus pater Fynanus⁴ immolabat sacrificium. Et ait illis vnus de fratribus: 'Sustinete paulisper, donec senior noster sacrificauerit.' Illi dixerunt: 'Necesse est nobis festinare.' Et ille frater indicauit hoc sancto Finano. Qui dixit ei: 'Date illis, si habetis.' Tunc fratres cibum paratum non habebant; set gratia viri Dei tunc quedam mulier nouem panes cum butyro⁵ in elymosinam optulit. Et illis nouem militibus hoc totum traditum est. Ipsi iam commedentes multum ludebant ad inuicem, et proiciebant butyri particulas inter se, alter ad⁶ alterum. Hoc videns monachus, magister hospitum, increpauit eos dicens: 'Docet uos Dyabolus hoc facere, commedentes elymosinam secularium, que seruis Dei tradita est.' Illi irascentes, faciem fratris illius cederunt. Monachus uero fugit ab eis in ecclesiam ad sanctum Finanum, et ostendit ei faciem suam. Sanctus senior Finanus veniens ad eos, dixit eis: 'Occidemini omnes hodie ante solis occasum, nisi duo tantum⁷.' Illi enim duo non consencierunt ceteris illud facien[tibus] malum. Et ita factum est. Ab f. 85^b illo die usque hodie milites non audent ipsius monasterii comedere refectionem⁸.

x. ALIQUANDO⁹ sanctus Finanus nauim magnam et preciosam iussit suis facere¹⁰, et donauit eam uir Dei regi Leyn¹¹, nomine Feidhlimidh¹²; qui Feidhlymid¹³ misit trecentos viros, ut ducerent illam nauim ad aquam; et non potuerunt ipsi eam de loco mouere. Hoc videns sanctus Fynanus, petiuit Dei auxilium. Et uenerunt angeli Dei, portaueruntque nauim illam, ponentes eam in apto portu¹⁴. Et per hoc miraculum nomen Christi per sanctum Finanum magnificatum est¹⁵.

xi. DUM¹⁶ aliquando beatissimus abbas Finanus ad patriam suam in terra Mumenensium¹⁷ possitam, silicet Corco Dhvibhne, exiret, venit

¹ Ir.¹ p. 56. ² Duibne T. ³ = S § 10, R¹ R² Ir.² u. s. ⁴ Fin- T; and so always. ⁵ cum suis quadrantibus butiri S. ⁶ ad om. T. ⁷ et ab hoc die [MS. ab hoc hodie] usque in diem iudicii omnis laicus qui comederit butirum nostrum iugulabitur priusquam degerit S add. ⁸ butirum S. ⁹ = S § 11; R¹ f. 143^a, R² f. 206°; Ir.¹ p. 57; Ir.² c. 3. ¹⁰ in insula S; prope stagnum de Loch Leyn in Kyrrigia R; a n-aice locha Luidbeach Ir.², i. e. near Lough Currane. ¹¹ ad regem stagni Leyn S; do righ an t-sleibhe Ir.¹, i. e. to the king of the mountain. ¹² Fedhlimith T. ¹³ Feldlimith T. ¹⁴ super stagnum Lugdech S add. ¹⁵ Here S § 12, R¹ R² u. s. Ir.² c. 4 insert a story how Lonan, son of Findech, saved Finan from being murdered by robbers: 'Et dixit Finanus ad Lona[n]um: "In quacunq[ue] acie bellaueris, non superaberis ab hostibus usque ad diem mortis tue"' S. ¹⁶ = S § 13; R¹ R² Ir.² u. s. Cum T. ¹⁷ Mumin- T.

ad hospitium cuiusdam viri Deum amantis, qui erat filius Gayrbe¹; et ipse occidit vitulum vacce sanctis hospitibus. Sciens iam hoc sanctus Finanus, rogauit Deum, ut prohiberet dolorem cordis uacce illius pro vitulo suo. Et ecce post orationem sancti, venit vitulus similis vitulo commesto, a Deo missus pro vice vituli occisi. Quem mater videns, gauisa est, et mugitum fecit² in amore eius.

xii. Duos³ equos Finanus in via illa habebat; set vnus eorum ibi ablatus est⁴ ab eo. Et ecce Iesus Christus equum formosum⁵ iacinctum⁶ cum capite albo misit ad sanctum Finanum de stagno Leyn; et mansit apud sanctum Finanum domesticus tribus annis. Imperauitque ei sanctus Finanus post tres annos redire in locum suum. Et ille equus statim obediens sancti⁷ iussioni, in stagnum Leyn⁸ intrauit⁹.

xiii. ALIQUANDO¹⁰ manens sanctus Finanus in regione Corco Dhvibhne¹¹ in villa que dicitur atrium Lappe¹², rogauerunt eum habitatores illius, ut viderent agonem qui agebatur longe ab eis apud regem¹³. Quibus sanctus Finanus dixit: 'Dormite interim¹⁴.' Sopor autem post hoc uerbum irruit super eos. Dormientibus autem illis iuxta sanctum Finanum, viderunt per uisionem agonem¹⁵, et regem in eo sedentem, et omnia que ibi fiebant. Et surgentes de sompno¹⁶ omnibus que facta in agone fuerant, narrabant, sicuti acta fuerant; et qualiter rex cum principibus suis in sua sede sedebat¹⁷.

xiv. QUODAM¹⁸ tempore quidam puer paruulus paraliticus, qui nec manus necque pedes mouere poterat, adductus est ad sanctum Finanum, ut in Christi nomine curaret eum. Vir sanctus tangens membra pueri, dixit ei: 'In nomine Iesu Christi surge sanus¹⁹.' Statimque ille surrexit, solutus ab omnibus doloribus suis, benedixitque Deum saluatorem suum²⁰.

xv. CUM²¹ aliquando sanctus Finanus in predicta villa, id est atrium Lappe, ieiunasset, post ieiunium siciens, petiuit aquam sibi dari.

¹ Garbe T S. ² om. T. ³ = S § 14; R¹ R² Ir.³ u. s. ⁴ mortuus fuit S R; do bhris a chos Ir.², i. e. its leg broke. ⁵ famosum R¹ R². ⁶ derg Ir.¹, i. e. red. ⁷ sancti obediens T. ⁸ go Loch Luidheach Ir.³ ⁹ Here S § 15, R¹ f. 143^b, R² u. s. Ir.³ c. 5, insert a story how Finan raised a tree which had fallen across the road. ¹⁰ = S § 16 (much more original); om. R¹ R² Ir.³ ¹¹ Duibne T S. ¹² oc [i. e. at] Raeth nepotis he Lappe S; ag Ceppaigh na g-Copoc Ir.¹ ¹³ Ir.¹ p. 58. ¹⁴ ait: 'Maneant corpora uestra iuxta me, et exeant anime uestre' S. ¹⁵ iuxta sanctum, exierunt anime eorum ad stagnum longe, ubi uiderunt agonem, etc. S. ¹⁶ et reuerse sunt... anime ad corpora sua, et S. ¹⁷ Here S § 17, R¹ R² Ir.³ u. s. insert a story how Finan crossed a bog in his chariot. ¹⁸ = S § 18; R¹ R² u. s. Ir.³ c. 6. ¹⁹ surge et uide solem S. ²⁰ Here S alone (§ 19) tells how Finan's horses, though hobbled, swam across the lough to him. ²¹ = S § 20, R¹ u. s., R² f. 206^d, Ir.³ c. 6.

Excusante ministro aquam prope non esse, dixit ei sanctus Fynanus: 'Fode, fili, cespitem tibi adherentem, et erumpet fons inde aque.' Et effodiens¹ ille, ilico emanavit fons aque purissime iuxta uerbum sancti.

xvi. ALIO² tempore dux regionis Hua Fidhgente, nomine Nechtayn³, maximum congregauit exercitum, ut deuastaret regionem f. 85° Corco Dhvibhne.⁴ Et ipsa gens Corco Dhvibhne⁵ venit ad suum patronum sanctum Finanum, ut oraret Christum pro eis. Et⁶ ait sanctus Finanus genti sue: 'Ne transgrediimini fines vestros⁷; set expectate ibi aduentum hostium.' Et intrans supradictus dux regionem Corco Dhvibhne⁸, gens ipsa cum suo duce egressa est obuiam hostibus, confidens in Deo per orationem sancti Finani. Litigantesque invicem, triginta milites de exercitu ducis superbi⁹ ceciderunt ibi; Corco Dhvibhne⁸ autem incolumes de ipso bello, Deo sibi auxiliante propter seruum suum sanctum Finanum, venerunt. Sanctusque Finanus adiuit ducem, rogauitque eum, ut dans pacem discederet a finibus suis. Set dux Nechtayn¹⁰ noluit audire sanctum. Iterumque crastino die alii triginta milites de hostibus in bello ceciderunt. Postea sanctus Finanus dixit duci Nechtayn¹⁰: 'Hodie equus tuus fortissimus, in quo multum confidis, morietur. Et crastino die irascens contra te gens tua, auferet a te regnum tuum, donec dilexeris gentem quam nunc persequeris. In vno collecto exercitu huc uenistis; per turbas autem hinc euadetis.'¹¹ Et ita omnia contigerunt. Post iam septem annos dux Nechtan agens penitentiam apud sanctum Finanum, pacem cum gente Corco Dvibne fecit. Et postea regnum suum fortiter tenuit, sicut dixit ei sanctus Finanus¹².

xvii. ALIQUANDO¹³ frater suus, qui erat secularis de regione Corco Dvibhne, ad sanctum Finanum, tunc in suo monasterio Chenn Etich manentem, uenit. Et dixit fratri suo Finano, quod¹⁴ ipse hereditatem suam perderet, nisi precium septem ancillarum¹⁵ certo die post breuem terminum redderet. Beatissimus abbas Finanus semper in celo intentus, nec sollicitus fuit de illa re terrena, quousque uenit nox precedens illum diem in quo necesse erat suo fratri predictum

¹ -dens T; Finan's 'bachall' was used according to Ir.³ ² = S § 21 (much more original); R¹ R² u. s.; Ir.³ cc. 6, 7; Ir.¹ p. 59. ³ Nechtan T; Nechtan S. ⁴ Corcho Duibne T. ⁵ Du- T. ⁶ et . . . . . consecrauit aquam [plebi suae], ut biberent ad catacominationem S; et consecrans eis aquam benedictam, fecit eos bibere de eadem, ut in uirtute illius confortarentur contra impetum hostium R Ir.³. ⁷ et ne . . . extollerent se, et ne ulularent si uincerent hostes S. ⁸ Duibne T. ⁹ superbi ducis T. ¹⁰ Nechtan T. ¹¹ According to S R the invaders' flight was caused by the delusion that their homes were on fire. ¹² Here S § 22, R¹ f. 144^a, R² f. 207^a, Ir.³ c. 8, tell how Finan caused a man to make in three hours a journey of three days. ¹³ = S § 23; R¹ R² u. s., Ir.³ c. 9. ¹⁴ Ir.¹ p. 60. ¹⁵ si non reddet vii ancillas S R.

precium reddere. Sciens iam frater ille quod dies debitum reddendi appropinquasset, multum iratus est contra fratrem suum, sanctum Finanum. Et ait ei sanctus Finanus: 'Requiesce, frater, hac nocte; et crastino die habebis Dei auxilium.' In sequenti iam nocte, que precedebat diem debiti reddendi, dormiente fratre illo, sublatus est, ipse non sciciens, usque ad domum suam in regione Corco Dhvibhne¹. Et mane facto expergefactus ille, vidit se in domum suam esse, et precium, quod debebat reddere, iuxta se². Et reddidit debitoribus³ suis, narrans que sibi facta fuerant per sanctum Finanum. Et qui audierant, gratias Deo egerunt.

xviii. QUODAM⁴ die, cum monachi senis Finani segetem frumenti metterent, pluuiam magna pluit ipso die. Hoc videns sanctus Finanus, rogauit Deum ne prohiberentur fratres sui. Et nulla gutta deinde usque ad uesperam cecidit in segete. Et⁵ hoc signum huius rei. Erat plaustrum in sepe illius segetis possitum, et pars que erat in segete sicca erat, et pars que erat foris humida fuit⁶. Videntes fratres hoc miraculum factum per senem suum, Christum glorificabant⁷.

xix. ALIO⁸ tempore sanctus Finanus a gente sua rogatus, ad regem Mumenensium, nomine Falbe Fland⁹, qui regnabat in sua ciuitate f. 85^d Cassel¹⁰, venit, et rogauit eum ut | alleuaret rex censum gentis sue. Proconsul autem regis iurauit contra sanctum¹¹, quod nullo modo census¹² dimitteretur ei. Cui sanctus Finanus dixit: 'Si tu prohibueris censum mihi dimitti, vindictam a Deo pacieris. Ista enim cicius tua habitacio comburetur¹³, et tu ipse mutus eris.' Tunc in momento oculi ignis de celo venit, et consumpsit totum illud habitaculum; et ipse proconsul statim amisit suam loquelam, et erat mutus, sicut dixit sanctus¹⁴. Hoc videns rex Falbe Fland, dimisit totum censum sancto Finano; et rogauit eum rex, ut sanaret proconsulem suum. Et adductus est proconsul ad eos mutus, et sanauit eum coram rege, reddens ei loquelam suam. Et benedixit sanctus regem, et reddiit cum honore ad sua.

xx. ALIQUANDO¹⁵ sanctus Finanus quendam ualde egrotum, nomine Carthacum, curauit, qui pre magnitudine dolorum anno vno sine dormicione erat; quem medici curare non poterant. Et curatus a sancto Finano, tribus diebus et tribus noctibus dormiuit. Set radix

¹ Duibne T. ² Inter quoque villam de Kyn Ettych . . . et . . . Corchu Dubny sunt bene tres uel quattuor diete R *add.*; and so Ir.³ ³ sic M T; it should of course be 'creditoribus'. ⁴ = S § 24; R¹ Ir.² u. s., R³ f. 207^b. ⁵ om. T. ⁶ prior pars . . . sicca fuit . . . grabatum uero . . . humidum erat S. ⁷ Finan frees a prisoner, S § 25; R¹ f. 144^b; R² u. s. Ir.³ c. 10. ⁸ = S § 26; R¹ R² u. s. Ir.³ c. 11. ⁹ ad Trethu Regum ubi erat Falbe Fland S. ¹⁰ Cassell T. ¹¹ dicens: 'si ieiunaueris septies, non, etc.' S R. ¹² censum T. ¹³ Ir.¹ p. 51. ¹⁴ Finan heals a dumb boy S R Ir.² ¹⁵ = S § 27; R¹ R² u. s. Ir.³ c. 12.

doloris remansit in pede illius, causa ut timeret Deum. Deditque¹ ei sanctus Finanus ficonem² suum, et dixit ei: 'Quamdiu vixeris, sit iste circa pedem tuum ficon cotidie, et nullo modo deficiet; et dolor qui remanet in pede tuo, Dei uoluntate non te grauabit multum. Set tu scito certe, in quocunque die non potueris eum circa pedem tuum trahere, diem exitus tui de hoc seculo prope esse; et roga Deum pro salute anime tue.' Et sic factum est. Nam ille homo postquam pedem suum illo ficone induere non potuit, cicius de hac uita in pace quieuit.

xxi. QUODAM³ die pes equi sancti Finani sub curru suo in duas partes fractus est. Vir autem sanctus orans ad Deum, benedixit pedem equi fractum signo sancto crucis Christi, et in eadem hora sanatus est pes equi. Ossa enim fracta conglutinata sunt, quasi nunquam essent separata. Et cum equus esset sanus, ascendit ipse ad currum suum, et traxit illud ualide sine impedimento, quasi nichil ei nocuisset. Discipuli viri Dei, sancti silicet Finani, videntes tale miraculum, confortati sunt in Christo; [et] eius famulum iam suum senem venerati sunt.

xxii. ALIO⁴ tempore sanctus Finanus quendam rogauit regem pro aliquo obside misero, quia, quamuis esset nobilis, destinatus est a rege ad mortem; ipse enim ab illis qui eum tradiderunt, derelictus est. Et cum noluisset rex Dei sanctum audire, filius 'eius' ipsa hora mutus factus est. Dixitque sanctus Finanus regi: 'Si dimiseris mihi, O rex, obsidem illum, sanus erit filius tuus.' Et gaudens hoc sermone, obtulit ei obsidem illum. Et orans sanctus pro filio regis muto, ipse ilico recepit loquelam suam. Laudesque Deo dederunt qui presentes erant.

xxiii. VNUS⁵ de monachis sancti patris Finani infirmitate tenebatur magna, ut nec posset stare uel ambulare anno pleno. Quodam autem die sanctus senex Finanus visitauit illum fratrem, et videns magnam infirmitatem eius, benedixit eum, et dixit ei: 'Surge, fili, et ueni mecum. Nos enim in regione Kyarraghi modo pergimus; et tu debes uenire nobiscum⁶.' Et statim ille frater ab infirmitate di- f. 86^a missus, sanus surrexit, et exiuit cum⁷ sancto⁸, gratias agens Deo⁹.

xxiv. BEATISSIMUS¹⁰ abbas Finanus aliquando ad sanctum senem Mochéallog¹¹ uenit, ducens ei in oblacionem secum duas uac[c]as cum

¹ Fecit S. ² triubhas Ir.², i. e. trews. ³ = S § 28; R¹ f. 144°, R² f. 207°; Ir.¹ p. 62; Ir.² c. 13. ⁴ = S § 29; R¹ R² Ir.² u. s. ⁵ = S § 30; R¹ R² Ir.² u. s. ⁶ For 'et tu . . . nobiscum' S has: 'et tene nobis nostros equos'; R combines both. ⁷ cum bis M m. pr. ⁸ trans montem Lochre S add. ⁹ Finan 'in agone Raith Linn' (= in multitudine populi R) is unwetted by rain S § 31, R¹ R² u. s. Ir.² c. 14. ¹⁰ = S § 32; R¹ f. 144^d, R² u. s. Ir.² c. 15. ¹¹ Mochelloc T.

vno vitulo. Vitulum enim alterius uacce antea luppi comederunt. Set¹ benedicens sanctus Finanus vitulum viuentem, vacca, cuius vitulum luppi comederunt, dilexit eum sicuti mater sua. Dixitque sanctus senex Mocheallog suis discipulis: 'Custodite bene illum vitulum, ne comedent eum luppi, sicut alium uitulum manducauerunt.' Hoc cum audisset vnus de discipulis sancti Finani, dixit: 'Vitulus vester non morietur, quamdiu hic erit noster senex² Finanus.' Tamen in illa nocte luppus deuorauit illum uitulum. Sanctus Finanus dixit beato seni Mocheallog³: 'Vacce vestre mulgeantur.' Cumque minister ad mulgendas vaccas iuxta uerbum sancti Finani abisset, en luppus ille reus cum humilitate in locum vituli mitis uenit, et stetit ante vaccas. Et videntes eum vacce, hinc et inde pro amore eius lambabant 'eum'⁴. Postea sanctus Finanus seni Mochellog⁵ dixit: 'Melius est nobis alium vitulum a Deo petere, quam habere luppum.' Et post orationem sanctorum venit vitulus albus cum auribus rubris ad uaccas. Statimque iam, postquam venit vitulus, luppus discessit. Deinde uir Dei Finanus ad sanctum senem Mochellog⁶ ait: 'Vitulus iste non manebit apud nos, nisi quamdiu uacce istae lac habebunt ante alium fetum.' Et predictus luppus non a loco illo discessit, set a vaccis tantum. Aitque sanctus Finanus ad senem: 'Luppus autem iste custos uitulorum uestrorum usque ad mortem suam erit, et nulli animanti nocebit.' Et ita hec omnia secundum uaticinium sancti Finani completa sunt.

xxv. ALIO⁷ die sedens sanctus Finanus in quodam foro, dedit ei quedam mulier infirma capud cepe ut benediceret illud; sperans illa salutem habere⁸ per benedictionem sancti viri. Et accepit uir sanctus illud in manu sua; set non erat tunc sanctus ociosus, ut ilico benediceret illud. Illa autem mulier credens illud consecratum fuisse, eo quod esset in manu sancti Finani, accepit illud de manu eius, confitens alta uoce se⁹ inuenturam salutem per gratiam sancti Finani. Et ait ei sanctus Finanus coram omnibus: 'Iuxta sententiam Domini mei Iesv Christi, "O mulier, fides tua te saluam fecit¹⁰." Nam ab hoc die usque ad exitum tuum nullum dolorem pacieris.' Et ipsa mulier illa hora soluta est a doloribus suis; et erat sana usque dum uenit finis uite sue.

xxvi. QUODAM¹¹ die, cum esset sanctus Finanus in regione Corco Dhvibhne¹², uidelicet iuxta stagnum Luighdheach¹³, in quo pisces multum habundant, et in quo est insula virorum religiosorum que

¹ Ir.¹ p. 63.   ² senex noster T.   ³ Mochelloch T.   ⁴ eum om. T.
⁵ = S § 33; not in R or Ir.³; mistranslated in Ir.¹   ⁶ om. T.   ⁷ se alta uoce M.   ⁸ feciet T; Luke vii. 50.   ⁹ In S § 35, R¹ u. s., R³ f. 207^d, Ir.³ u. s., the incident is different; a smith breaks his tongs, but at Finan's bidding handles the glowing mass with his fingers unscathed.   ¹⁰ Duibne T.
¹¹ Luigdech T.

dicatur Hynis Ussailli¹, quidam fregit quoddam vasculum prope locum. Et ipse timens dominum suum, venit ad sanctum Finanum, et fecit querimoniam coram sancto. Et ait uir Dei illi homini: 'Leua partes tui vassis de terra, et tene in manibus tuis.' Et benedicens sanctus Finanus illud in manibus illius, uas solidatum est, quasi nunquam | esset fractum. Postea ille homo gratias agens, reuersus f. 86^b est ad suos² gaudio plenus.

xxvii. ALIO³ die beatus pater Finanus dixit vni de discipulis suis: 'Hodie boni hospites ad nos uenient; et debemus refectionem eis preparare. Vade ergo, fili, in agrum, et tolle inde nobis pisces in aduentu hospitem.' Et in illo agro aqua iam non erat. Set humilis discipulus, nichil hesitans in uerbo senioris sui, perrexit in agrum, et inueniens ibi tres magnos pisces, quasi fuissent ipsa hora de aqua ablati, inde detulit ad seniore suum. Et omnes hoc audientes et videntes Deo gratias egerunt, suumque famulum benedixerunt.

xxviii. SANCTISSIMUS⁴ pater Finanus diuersis temporibus iuxta crucem, que est in ostio monasterii sui, quinque paraliticos et quinque cecos, quinque surdos, et quinque mutos in Christi nomine sanauit⁵. Sufficiant⁶ nobis, fratres karissimi, hec pauca dicta de uita et miraculis beatissimi abbatis Finani, que a Deo per eum facta sunt.

xxix. CUM⁷ iam tempus remunerationis sanctissimi patris nostri Finani appropinquasset, toto corpore infirmatus est. Et quodam die, collectis fratribus suis, ipse ait: 'Scio, filioli mei, quia oportet me cicius de corpore egredi ad Deum meum. Set tamen non moriar, donec quedam puella infirma, que ad me de longinqua terra in grabato uehitur, ueniet. Et cum uenerit illa, donabit ei Dominus per me sanitatem; postea autem ego migrabo ad Christum.' Et cum supradicta puella adducta ad sanctum senem Finanum fuisset, statim ipsa sanitatem per benedictionem sancti Finani recepit. Reuersaque est sana cum suis et incolumis ad regionem suam. Illico iam postea, sicut predixit pater sanctus, ipse ad regnum Christi migravit, vii Idus Aprilis. Et ecce angeli Dei uenerunt obuiam anime eius in choris cum canticis et carminibus diuinis; duxeruntque eum ad tribunal Christi, ubi ipse sanctus Finanus patronus⁸ noster sicut sol fulget in eternum, in presencia gloriosissime sancte Trinitatis. Cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.

EXPLICIT VITA SANCTI FINANI

ABBATIS⁹ ET CONFESSORIS

¹ Inis Usailli T; Inis Usaal Ir.¹ ² suo T. ³ = S § 96; R¹ f. 145^a, R² u. s. Ir.² c. 16. ⁴ = S § 34; R¹ f. 144^d, R² u. s. Ir.² c. 15. ⁵ Here ends Ir.¹, but with a note that something is wanting. ⁶ The rest of the section is not in S R Ir.² ⁷ = S § 37; R¹ f. 145^a, R² u. s. Ir.² c. 16. ⁸ om. T. ⁹ cuius meritis et precibus nos adiuuari mereamur R¹; no explicit in R¹.

Vita sancti Fintani abbatis de Cluain Ednech

f. 74^a

INCIPIT VITA SANCTI FINTANI¹ ABBATIS ET CONFESSORIS

i. SANCTUS² ABBAS FINTANUS, vir vite venerabilis, de provincia Laginensium oriundus fuit. Pater eius uocabatur Crymthann³, mater uero Findnat.⁴ Que cum esset pregnans et proxima partui, ecce angelus Domini uenit ad eam, dicens: 'Recede ab hominibus in quendam locum secretum, et esto ibi sola, donec infantulum sanctum parias. Paries enim, O mulier, filium, qui erit sanctus, et magnus coram Deo et hominibus.' Et statim | iuxta uerbum angeli ad secretum locum perrexit; ibique sub quadam arbore septem diebus mansit, victum de celo⁵ cotidie comedens⁶, propter gratiam infantis. Et ibi peperit suum filium plenum Spiritu Sancto, sanctum silicet Fintanum. Duxitque eum die octauo ad quendam virum sanctum, habitantem in loco qui dicitur Cluain⁷, et ipse baptissauit gaudens Fintanum, et postea apud eum legit, et profecit multum in gratia et litteris.

ii. QUODAM⁸ die, cum creuisset sanctus puer Fintanus, dixit sancto seniori suo: 'Pater, para hospicium, quia hospites sancti ad te uenient hodie.' Increpauit autem senex illum, cum ira dicens: 'Vnde hoc tu scis? Et quis ostendit tibi pre omnibus nobis?' Cui sanctus puer respondit: 'Dominus meus Iesus Christus mihi ostendit, pater, quod sanctus iuuenis⁹ Columba kille cum sodalibus suis ad te hodie ueniet.' Quod ita completum est. In illa die, cum uenisset sanctus Columba prope, dixit sociis suis: 'Paulisper declinare debemus ad senem cum sancto puero in propinquo habitantem.' Cum ergo uenisset sanctus iuuenis Columba, dixit illi seniori: 'Ne irascaris, pater; ego uidelicet audiui, quando tu puerum

¹ In M at the foot of the page is an Irish pedigree: Finntan mac Gaibhrein, etc., as is LL. 347°. R² has also an Irish pedigree in a later hand. ² = S § 1; R¹ f. 148°, R² f. 194°. ³ Colg. reads 'Gabrenus' for Crymthann; and it was on this fact that Bp. Reeves based his argument, Proc. R. I. A. Jan 25, 1875; Adamnan, p. xxvi, that Colgan's Codex Kilkenniensis could not be our M. But it is clear from Colgan's note that he took this from the margin of his MS.: 'additur in margine vetusti codicis' (i. e. the pedigree in M), and therefore Reeves' argument falls to the ground, see p. 100, note 6; genere maccu Edagh S add. ⁴ Fynnathæa R. ⁵ panem angelorum R. ⁶ com-bis M. ⁷ Cluaind mac Trein S; mac Treoyñ R. ⁸ = S § 2; R u. s. ⁹ iuuenis om. S R.

sanctum tuum increpasti uerbis asperis predicans¹ tibi aduentum nostrum. Noli tu offendere eum; quia tu et locus tuus huic puero sancto seruiet² in eternum.' Et ait senex: 'Credo quia ita erit; antequam enim natus esset iste, gratia Dei curabat eum.'

iii. POSTEA factus iuuenis, sanctus Fintanus multum timore et amore Dei repletus est. Et accepta benedictione 'et licentia' magistri sui sancti, perrexit ad sanctum Columbum filium Crymthainn³ ortum de prouincia Laginensium, qui iacet in sua ciuitate que dicitur Tyr da Glas, in terra Mumonie, iuxta flumen Synna; et accepit illum gaudens. Fueruntque apud eum tres sancti discipuli, id est Coemhanus, qui est pater sanctus monasterii Enaidh Cruym⁴; sanctus Fintanus, cuius vitam scribo⁵; et beatus Mocummin⁶, qui est cum sancto Columbo, magistro suo, in ciuitate Tyr da Glas. Et hii viri sancti vnum votum Deo habebant, et querebant huc atque illuc locum, vbi manerent ad seruendum Deo. Et uenientes ad quendam locum in finibus Laginensium, dixerunt ad sanctum Columbum, magistrum suum: 'Nos debemus, pater, hic manere et seruire Deo.' Qui dixit eis: 'Hic locus non est nobis a Deo paratus, set cuidam sancto, qui nondum natus est, qui uocabitur Mob[i] filius Cumalde⁷. Deinde venerunt ad locum qui dicitur Cluain Edhneach; ibique per annum integrum manserunt. Set cum illic multitudinem hominum et suorum amicorum vndique confluencium sustinere noluis[s]ent, reliquerunt locum illum, et perrexerunt per montem Bladhma⁸. Illicque inuenerunt pueros custodientes peccora sua, quorum vnus, nomine Sethna, mutus erat a natiuitate sua. Cuius linguam sanctus Columbus benedixit, et locutus est ille statim. Dixitque ei Columbus: 'Reuela nobis in nomine Domini Iesu Christi loca in quibus resurrecturi s[um]us.' Et ille nutu Dei repletus spiritu prophetie, indicauit vnique eorum locum in quo resurrecturus esset.

iv. DEINDE⁹ sanctus Columbus, aspiciens retro de monte, vidit locum a quo recesserunt, crebrius visitari ab angelis sanctis; et contristatus est ipse, eo quod locum illum reliquid. Cui sancti sui commites dixerunt: 'Pater, quare tam tristis es?' Sanctus respondit: 'Quia video locum a quo venimus, plenum esse angelis Dei, et inter illum et celum angeli ministrare non cessant. Et vnus ex nobis debet redire ad locum illum, ut maneant in eo 'in' eternum.' Cui Fintanus sanctus ait: 'Cuicumque dixeris, pater, redire, ille obediens exibit.' Dixitque ei sanctus Columbus: 'Vade tu, O sancte iuuenis, in pace ad illum locum, et Dominus erit tecum. Tibi enim reuelatum est diuinitus,

¹ altered by later hand into 'predicentem'.

² seruies S; seruietis R.

³ Cryaimthainn M.

⁴ Enaich Truym R; Enig Truim S.

⁵ Fintanus

maccu Echtach S; mach Echach R.

⁶ Mochuimi S; Mocumma R.

⁷ Mobi

maccalde S.

⁸ Sinor S.

⁹ = S §§ 3, 4; R¹ f. 148^b, R² f. 194^d.

quod ibi resurrecturus es.' Et tunc sanctus Fintanus, accepta licentia et benedictione sancti patris et fratrum, venit ad locum illum, qui dicitur Cluain Edhneach, et habitauit ibi. Et vitam durissimam tenuit, et monasterium famosum ilico cepit edificare. At illud monasterium predicto nomine uocatur Cluain Edhneach, quod uertitur in latino¹ latibulum hederosum. Et audita fama vite et religionis sancti Fintani, multi de diuersis prouinciis Hybernie uenerunt ad eum, et sub regula stricta facti sunt apud illum. Manibus iam suis laborantes heremitarum more terram sarculo arabant. Et respuentes omnia animalia, et nec vnā vaccam habebant; et si quando aliquis² eis aliquid de lacte uel butiro obtulis[s]et, iam non recipiebant. Et si aliquis forte, nesciente sancto Fintano, aliquid de lacte in locum tulis[s]et, statim secundum uoluntatem viri sancti nutu diuino vas frangebatur. Audita iam asperitate conuersacionis eorum, nemo audebat eis carnes offerre.

v. SCIENTES³ iam sancti qui erant in circuitu, grauissimum onus sancti Fintani in se et in monachis suis, congregauerunt consilium, si possent adiuuare illos. Et sanctus abbas Kainnichus⁴, et alii sancti cum eo, uenerunt ad sanctum Fintanum, rogare eum in Dei nomine, ut de suo nimio rigore aliquid tollerabilius pro caritate diuina relaxaret. Nocte autem illa antequam sanctus Kainnichus ueniret, ecce angelus Domini uenit ad sanctum Fintanum, dicens ei: 'Crastino die sancti patres ad te uenient causa caritatis, ut de rigore tuo aliquid relaxares. Tu autem, antequam illi ad te uenient, paulisper de loco tuo in viam uade; et mittet Dominus in occursum tuum aliquem virum, et quodcunque dixerit tibi, indubitanter fac.' Mane iam facto, pater sanctus Fintanus in viam perrexit; et statim occurrit ei quidam uir, qui nunquam locutus est. Benedixitque eum sanctus Fintanus, et ilico aperta f. 74^d est lingua illius. 'Dic mihi', inquit sanctus, 'quid me oportet | facere, quia boni homines uolunt releuare onus quo cepi ego viuere.' Ille respondit ei: 'Omnia bona, quecunque pro Deo inchoaueris, pro nullo homine ante exitum tuum dimittas, donec⁵ certamen tuum consum[m]as. Set caue ne alii per rigorem tuum scandalissentur, quia testa fragilior alia testa est.' Et hec dicens, postea tacuit. Deinde sanctus Fintanus reuersus est ad monasterium suum. Sanctus uero Kainnichus, et ceteri sancti uenientes recepti sunt cum omni benignitate a sancto Fintano. Et concedens uir Dei propter sanctos aliquod solacium fratribus, sui autem proprii rigoris nichil retro laxauit. Et orantes, et benedicentes se invicem in diuinis sermonibus, sancti ad sua reuersi sunt.

vi. QUADAM⁶ die sanctus pater Fintanus et sui fratres comedentes,

¹ -na m. pr.   ² si Deus S.   ³ = S § 5; R¹ f. 148°, R² f. 195^a.
⁴ Kynnecus R.   ⁵ donec . . . testa est om. S R.   ⁶ = S § 6; R¹ R² u. s.

ignis de cacumine rectorii fortissime exarsit. Tunc terrore perterriti fratres, nesciebant quid agerent, putantes totum monasterium igne consumi. Pater autem sanctus Fintanus tumultum fratrum prohibens sobrie, eleuata manu benedixit signo sancto ignem, et ilico flamma extincta est. Mirum iam dictu edificium integrum inuentum est, quasi intactum igne, gratia Dei efficiente per virum sanctum.

vii. ALIO¹ die foris in agro monachi sancti Fintani laborabant. Vir autem sanctus egressus visitauit eos operantes. Veniensque ipse ad fratres, occurrerunt ei fratres, et manibus hinc et inde tenentes eum, sicut mos laborantibus² est, videntes dominos suos, aliquando ludendo aliquid querere ab eis, postulauerunt ab eo refeccionem illodie. Sanctus iam letus subridens ait eis: 'Potens est Dominus meus pro me, filii karissimi, red[d]ere quod queritis.' In illo silicet die cocus nichil aliud habebat parare fratribus, nisi olera agrestia³, sicut frequenter aliis diebus. Illa hora⁴ viri ab australi⁵ parte Laginensium cum curribus et plaustis plenis diuersis generibus ciborum ad monasterium venerunt, et obtulerunt viro Dei. Pater sanctus, gratias Deo agens inde, illo die fratres suos caritatiue refecit.

viii. VIR⁶ quidam sanctus, nomine Lonanus filius Catheni⁷, aliquando sancto Fintano conuiuium fecit. Et rogauit eum in Dei nomine Lonanus, ut sumeret caritatem. Cumque omnes in domo conuiuii, sicut mos est, gauderent, sanctus Fintanus solus lacrimabiliter fleuit. Beatus Lonanus ait ei: 'Ecce Dei dono nos omnes leti sumus; tu uero solus quare tristis es? Causam ergo huius tristitie', ait, 'pater, scire volumus.' Vir Dei respondit: 'Non quia sumpsi caritatem tuam, ideo fleo; set si uos videretis que ego video, vtique diceretis quia non sine causa contristor. Hodie enim bellum miserabile gestum est in australi⁸ parte Muminensium, et plurimas animas peccatorum qui occissi sunt in bello, in infernum duci video; contristorque pro hac re. Vix etiam pauce anime eorum qui bene f. 75^a vixerunt, et pro necessitate bellauerunt, euadunt. Ut⁹ sciatis autem hoc uerum esse, ecce post septem¹⁰ dies ad nos uenient qui diligenter de ipso nobis narrabunt bello.' Et ita euenit.

ix. ITEM¹¹ in eodem conuiuio, et in eadem die, quidam homo senex de rure ueniens, intrauit in domum conuiuii, qui erat armentarius sancti Lonani. Et conspiciens eum sanctus Fintanus, illis qui iuxta se erant, dixit: 'Vir ille senex hodie morietur in siluis, et cadauer eius per septem dies non inuenietur; et nulla bestia uel auis corpus

¹ = S § 7; R¹ f. 148^d, R² u. s.   ² seruis S add.   ³ egr- m. pr.
⁴ crastino . . . die S R.   ⁵ dextra S.   ⁶ = S § 8; R¹ R² u. s.   ⁷ mac
 Catyn R.   ⁸ dextra S.   ⁹ et M.   ¹⁰ quattuor R, and S m. sec.
¹¹ = S § 9; R¹ u. s., R² f. 195^b.

eius tanget, nisi tantum vulpis esuriens summitatem aurium et narium eius gustabit.' Et sic omnia contingerunt.

x. Duo¹ viri aliquando ad sanctum Fyntanum venerunt, desiderium habentes diuersum; vnus enim eorum uoluit ut apud sanctum Fyntanum monachus semper maneret, alter uero noluit nisi tantum decem² diebus hospes manere. Cum autem audisset et uidisset eos pater sanctus, seorsum dixit fratribus suis: 'Audite, filii, sermonem de duobus hiis hominibus. Iam qui minus vult esse nobiscum, perfectus monachus usque ad mortem suam manebit hic; alter uero, qui se monachum profitetur fore, tantum decem³ diebus in sua professione hic mansurus erit, et in noctis tenebris ad seculum fugiet.' Et secundum vaticinium sancti viri accidit illis.

xi. ERAT⁴ quidam religioſſus monachus apud sanctum Fyntanum, nomine Sincellus, cuius pater et nutritor male viuebant in seculo. Et quessiuit beatus Sincellus licentiam a patre sancto Fintano ire, ut patrem et nutritorem suum de errore ad penitentiam conuerteret. Set illi duri manentes corde, non audiebant uocem eius. Tunc beatus Syncellus reuersus est ad sanctum Fyntanum, dicens: 'O pater sancte, multo tempore in illis frustra laboraui.' Ait ei sanctus: 'Vade adhuc semel, et, si potueris, duc eos ad me ut videam illos.' Et illi venientes, nutu Dei sederunt circa virum Dei, vnus ad dexteram et vnus ad sinistram. Pater autem Fyntanus et beatus Syncellus medii erant. Cumque uir sanctus uidisset eos durantes in malo, seorsum dixit Sincello⁵: 'Dico tibi, O fili Syncelle, quia sicut hii duo circa nos sunt, vnus a dextris et alius a sinistris, sic iam in die iudicii erunt. Pater enim tuus male viuens⁶ usque ad mortem, a sinistris cum hedis erit; et substantiam eius post mortem suam iniqui reges et principes inter se diuident⁷, non curantes de anima illius. Nutritor uero tuus, videns infelicem mortem patris tui, de errore 'se' conuertet, et aget penitentiam condignam, et substantiam suam bene sanctis et Christi pauperibus diuidet; et in dextra iudicis, Filii Dei, cum agnis sedebit.' Quod⁸ est in futuro non dubitamus, videntes preterita completa secundum uaticinium viri Dei.

f. 75^b xii. QUIDAM⁹ monachi monasterii sancti | Fintani nimio amore peregrinationis ardentes, nolentesque viuere in patria sua, sine permissione sancti sui abbatis de monasterio perrexerunt. Et paucis diebus ad cenobium¹⁰ Beannchor, in prouincia¹¹ Ultorum

¹ = S § 10; R¹ 149^a, R³ u. s.   ² quadraginta S R.   ³ quadraginta S.
⁴ = S § 11; R. u. s.   ⁵ sine bello M; and so Colgan (followed by B);
 which is conclusive evidence that his Codex Kilkenniensis was our M; see p. 96,
 note 3.   ⁶ MS. vtens.   ⁷ -dant m. pr.   ⁸ et sic impletum est sicut ipse
 dixit S, and practically R.   ⁹ = S §§ 12, 13; not in R.   ¹⁰ on margin:
 uel ciuitatem M.   ¹¹ MS. per-.

peruenientes, manserunt ibi, ut inde ad Britanniam nauigarent. Quadam autem die vnus de fratribus letus uenit ad sanctum Fintanum, dicens: 'Audiui, O pater, quod fratres vestri ab amicis suis¹ retenti sunt?'. Cui uir sanctus subridens, ait: 'Fili, falsum est quod audisti. Nam fratres nostri de quibus dicis, frater, hodie portum Britannie² te'ne'bunt prospera nauigacione; quia pro Deo peregrinantur.' Quod ita probatum est. Nam post aliquod temporis spacium quidam frater de monachis suis, accensus amore fratris sui, qui cum predictis fratribus peregrinatus est, uenit ad sanctum Fintanum tristis cum lacrimis, genuaque flexit ante sanctum. Cui sanctus pater ait: 'Quare tristis es?' Ille frater respondit: 'Fateor tibi, pater, quia de absencia fratris mei carnalis ualde contristor. Rogo ergo, pater, in Dei nomine, ut dimittas me post eum ire, ne tristitia me consumat.' Cui sanctus pater leniter ait: 'Letus esto, fili, quia frater tuus hodie ad hunc locum ad nos ueniet, et pedes eius lauabis; quia cor eius in absencia nostra requiem non habuit.' In eadem silicet die frater ille uenit, et que contingerunt ei ipse⁴ narrauit omnia, sicut predixit vir Dei.

xiii. ALIO⁵ die, cum sanctus Kainnichus et sanctus Fyntanus in vno loco, uidelicet in monasterio⁶ sancti Fyntani, Cluain Edhneach, essent, subito audierunt clamorem et iubilationem militum letancium post interfectionem inimicorum suorum. Tunc ait sanctus Fintanus ad beatum Kainnichum: 'Ego audio in ista iubilatione vocem innocentis ouis; quia vnus ex ipsis erit monachus meus in hoc loco, et in uita perfecta morietur'; et ipse uocatur Kyranus filius Tulchain⁷. Illi autem milites habebant capita inimicorum suorum. Et uenientes prope monasterium depossuerunt ea. Et ducta sunt capita a fratribus, et sepulta sunt coram fratribus a sanctis⁸ in cimiterio monachorum. Tunc vnus de fratribus ad sanctos patres dixit: 'Quid proderit hominibus illis, quod capita sua sepulta sunt in hoc loco?' Cui sancti Kainnichus et Fyntanus responderunt: 'Nos incunctanter⁹ credimus et confidimus in Dominum, quod isti homines in die iudicii non cruciabuntur, propter merita et honorem omnium sanctorum huius loci sancti qui hic iacebunt, et orabunt¹⁰ viuentes pro animabus eorum qui hic sepelientur; quia principalis pars eorum corporum hic sepulta est, et ideo¹¹ clemenciam speramus illis.' Deinde ille Kyranus uenit, et factus est monachus, et feliciter obiit, sicut predixit sanctus Fintanus.

¹ nostris S.² in dextra parte campi Hitha S *add.*³ bis m. pr.⁴ MS. et ipse.⁵ = S §§ 14, 15; not in R.⁶ ciuitate S.⁷ hic est⁸ Keranus filius Thalcani, unus de primis monachis sancti Fintani S.⁹ coram

sanctis a fratribus; cf. coram Kennecho et Fintano S.

¹⁰ responderunt

incunctanter: 'Nos,' etc.; cf. S.

¹¹ et orabunt . . . sepelientur om. S.¹² et ideo . . . Fintanus om. S.

xiv. QUODAM¹ die audiens sanctus Fyntanus uocem presbiteri f. 75° sacrificium offerentis, qui uocabatur Gobbanus, | tremuit ipse, et horruit cor eius. Et cum interrogassent eum fratres², respondit eis uir sanctus: 'Vos, fratres, uocem sacerdotis offerentis audire putatis; ego autem audio uocem hominis iubilantis post graue peccatum. Heu, heu, heu, iste homo uitam hic nobiscum suam non consum[m]abit.' Deinde ille infelix, sicut uir Dei ait, deseruit locum et habitum suum, ad seculum tendens³; et in seculo male uiuens, turpiter in peccatis periit.

xv. ALIO⁴ tempore, cum ambularet sanctus Fintanus in quodam campo⁵, audita fama eius, multi causa orandi et benedicendi conuenerunt ad eum. Inter quos quidam uir filium suum paraliticum in magna miseria duxit ad illum; et prouolutus ad pedes viri sancti, rogauit ut in Dei nomine suum filium sanaret. Cumque sanctus Fyntanus manus suas in orationem ad Deum extendisset, statim paraliticus sanus Dei gratia surrexit, benedicens et laudans Deum coram omnibus.

xvi. VNUS⁶ nocte quadam de fratribus, sciens quod sanctus pater Fyntanus pervigil esset in oracione, ubi esset orans scire uoluit. Et querens eum hinc et inde, uenit in cimiterio⁷ sanctorum. Et erat nox tenebrosa; eminusque intuens eum frater, uidit circa illum immensam lucem per magnum spacium, ut pene oculi eius excecarentur, nisi Deus per gratiam sancti Fyntani eum defenderet. Crastina autem die sanctus pater minaci vultu dixit ei: 'Frater mi, caue ne iterum facias quod nocte preterita fecisti, ne oculi tui obcecentur⁸. Vide quod Paulus apostolus nondum purgatus a viciis, cum uidisset lumen celeste, oculi eius cecati sunt; quanto magis tu, cum sis imperfectus moribus et vita, quomodo potes illud lumen videre? Si ergo illud lumen iterum in hoc seculo uideris, oculi tui cecabuntur ilico, uel certe vite eterne priuaberis lumine.' Hoc audiens ille frater, territus promisit se iterum non facturum, petens sibi indulgentiam de audacia sua.

xvii. REX⁹ aquilonalium Laginensium, Colum filius Cormaci, habebat in vinculis Cormacum filium Diarmoda¹⁰ regis Hua Kennselach, id est australium Laginensium, uolens eum occidere, quem apprehendit in insidiis. Hoc audiens uir sanctus Fyntanus, assumpsit duodecim

¹ = S § 16; R¹ f. 149^b, R² u. s.; S begins the section thus: Erant apud Fintanum multi sacerdotes, et unusquisque eorum in die suo offerebat coram populo; (in tempore uicis celebrabat missam R). ² et cum fratres inuitassent eum ut iret ad sacrificium S; ad uidendum corpus Domini in manu offerentis R. ³ rediens R. ⁴ = S § 17; R¹ u. s. R² f. 195°. ⁵ in campum Hitha S; Itha R. ⁶ = S § 18; R¹ R² u. s.; ? Nocte quadam vnus. ⁷ in reliquis [= reliquiis] sanctorum S; cum aliis qui orabant R. ⁸ MS. -cantur. ⁹ = S § 20; R¹ 149°, R² 195^d. ¹⁰ Dermicii S R.

discipulos 'secum', uolens liberare illum iuuenem; et perrexit ad predictum regem tunc habitantem in illo opido in planicie Lagenensium possito, nomine Rath Mhór¹, quod latine dicitur atrium magnum. Et ille rex crudelis erat. Audiens ipse sanctum Fyntanum ad se venientem, iussit militibus suis bene custodire captum, et castrum diligenter contra virum Dei firmari. Sanctus autem veniens illuc, diuina potestas omnes ianuas ei aperuit. Et perueniens ad domum in qua erat iuuenis cathenatus in vinculis, similiter aperta est et ianua illius. Et cum vidisset vir Dei iuuenem in vinculis, omnia vincula illius fracta in terram ceciderunt. Vires autem hostiariorum | et militum euanuerunt visu viri sancti. Tunc milites nimio terrore f. 75^d perterriti, festinantes ad regem tunc dormientem perrexerunt, et nunciauerunt ei hec omnia. Rex autem tremore repletus, dixit eis: 'Nescio ego ipse quid faciam, quia cor meum intra me tremuit.' Cui dixerunt amici sui: 'Domine, iste sanctus terribilis est, et in iracundia ad te uenit, quia diligit quem tenes; et propter eum multa prodigia Deus facit. Omnia ergo quecumque dixerit tibi, fac; ne te et nos ira Dei consumat.' Tunc rex ad sanctum Fintanum currens, prostrauit se ad pedes eius, dicens: 'Nos te decet, sancte², honorare; quia Deus te magnificat. Dimitto 'tibi' ergo virum quem petis, et omnes vinctos quos habeo cum eo.' Et benedicens uir sanctus regem, gratulabatur Deo, et, solutis vinctis, duxit secum iuuenem quem solutum petebat; et egressus est de castello. Et occurrit ei in uia multitudo militum, inter quos erat filius Belial de genere regali, qui uolebat Cormacum, quem absoluit sanctus, occidere; set commites sui vix prohibuerunt eum. Cui sanctus Fyntanus ait: 'Fili diaboli, cito occideris; et uir iste, quem cupis occidere, longo uiuet tempore in regno, et in bonis actibus vitam consum[m]abit.' Quod ita factum est. Nam ille infelix ante finem mensis occisus est. Cormacus autem filius Diarmoda multo tempore vixit in regno Lagenensium, et in senectute, spreto regno, apud sanctum Comgallum abbatem, in provincia Ultorum, in monasterio de Beannchor monachus factus, suam sanctam vitam finiuit.

xviii. ALIO³ tempore ambulans sanctus Fyntanus in campo Lyffi, occurrit ei vir bonus et clarus, Fergna nomine, filius Cobhthaydh⁴. Cumque uir Dei illum uidisset, descendens de curru, genua flexit ante eum. Tunc ille uir, confusus et turbatus, ait: 'O homo Dei, quid fecisti mihi peccatori?' Cui sanctus ait: 'Nisi te in celo et in terra inter choros angelorum uidissem, nunquam hoc tibi fecissem. Set peto te, ut cito deseras hoc seculum, et suscipias sanctum habitum⁵.' Cui ille simpliciter ait: 'Ego habeo duodecim filios, et

¹ Raith Moin S.² licet coacte S.³ = S § 21; R¹ f. 149^d, R² u. 2.⁴ Cobthich S; Cobtaych R.⁵ et religionem intres R add.

septem¹ filias, et claram dilectamque coniugem, et plebem meam mihi subiectam in pace et fertilitate; hec omnia diligo, et non possum ea deserere.' Sciens autem famulus Domini omnia que ei uentura erant, dixit illi: 'Vade, domine, in domum tuam, et ego ibo in viam meam; set cum rediero, ad te ueniam.' Ab illa iam hora allocucionis sancti viri cor illius hominis inspiracione Spiritus Sancti commutatum est; et que prius dilexit, in fastidio tunc habuit. Et sine sompno pene erat, cotidie considerans viam per quam sancti patris Fintani aduentus sperabatur. Vir ille sue regionis dux potens iam erat. Cumque f. 76^a sanctus Fyntanus, expletis duabus ebdomadis, ad domum predicti ducis Fergna venit, obtulit ipse se statim Deo et sancto Fintano, et relictis omnibus que audistis, ille letus secutus est sanctum Dei usque ad diem mortis sue, et in habitu sancto feliciter ad Christum migravit.

xix. QUIDAM² sanctus episcopus, nomine Brandhubh, qui erat uir sapiens, mitis, et humilis, a regione Kennselach, que est celebrior pars Laginensium, ad sanctum Fintanum, ut monachus apud eum fieret, uenit. Et beatus episcopus inuenit sanctum Fintanum abbatem in monasterio quod dicitur Achadh Firghlais³, in plebe Hua Deona, contra ciuitatem Lethgleann, in orientali parte fluminis Berbha. Gausius est iam sanctus abbas in aduentu domini episcopi, et dixit ei: 'Quid uis apud nos, sancte pastor?' Cui respondit episcopus: 'Optime pater, uolo 'meam' uitam extremam in tuo claro monasterio finire.' Cui sanctus Fyntanus leniter dixit: 'Cupio te, domine, in hoc monasterio suauius et tollerabilius esse, quam in duro meo monasterio. Onus enim monasterii mei graue multum est.' Episcopus respondit: 'Vsque modo aliis ponebam iugum, et sub alterius iugo uitam meam uolo consum[m]are. Tibi enim et Deo me obtuli; quecunque igitur mihi dixeris, sponte faciam. Set tamen hoc vnum a te peto: ut si tu prius ante me de hoc seculo migraueris, non longe post te uiuam, set cito ad me uenias in obuiam anime mee.' Cui sanctus abbas respondit: 'Hanc petitionem tibi Deus prestabit⁴.' Expletis itaque tribus annis, beatus pater Fyntanus in suo monasterio Cluain Edhneach ad celum migravit. Hoc audiens sanctus episcopus, manens in predicto loco secundum ius[s]ionem sancti Fintani, fratribus dixit: 'Fratres mei, scio quia dies exitus mei de hac misera vita ad regnum Dei appropinquat, sicut sanctus abbas Fintanus mihi promisit.' Expletis duabus⁵ septimanis a morte sancti Fyntani, minister beati episcopi sompniū uidit; id est velut quandam fenestram apertam in tugurio in quo iacebat episcopus, et septem viros in uestibus albis

¹ duodecim R (not S).

² = S § 19; R¹ u.s., R² 195°. ³ Aketh Arclayss S.

⁴ hec peticio a me tibi erit concessa S; quantum in me est tibi dabitur R.

⁵ tribus S R.

uenientes cum magna luce ad fenestram illam. Et audiuit vnum ex eis clara uoce dicentem: 'Veni foras, sancte episcopo, et noli moram facere; quia in obuam anime tue a Deo missi sumus, sicut tibi promissum est. Frater, familia in sanctitate ad te uenit mirabili.' In cellula iam seorsum a predicto loco episcopus cum ministro erat. Expergefactus autem minister, ilico accepit lucernam ardentem, et adiens loculum in quo sanctus episcopus erat, inuenit eum emis[s]e spiritum. Et hec omnia fratribus minister narrauit. Tunc fratres tumultantes sanctum corpusculum, glorificauerunt Deum in duobus sanctis suis; et ceteri audientes postea similiter.

xx. Duo¹ germani in monasterio sancti abbatis Fyntani erant, a iuuentute sua ualde obedientes, et viribus suis Deo et fratribus placentes, et se inuicem multum diligentes. Accidit aliquando, ut vnus de duobus hiis fratribus iam senior² magna infirmitate tor- f. 76^b queretur, et quodam die ipsa infirmitate obiit. In hora autem mortis eius frater iunior absens fuit; erat enim in siluis operans cum fratribus. Cumque reuerteretur, uidit duos ordinantes in cimiterio locum sepulcri. Et interrogans eos, audiuit quia frater suus mortuus fuerat. Tunc frater iunior mestitia repletus est, et tristis perrexit ad locum in quo sanctus pater Fintanus cum fratribus circa corpus psalmos canebat. Et rogauit ille frater virum Dei, dicens: 'Rogo te, pater, ut permittas me mori cum fratre meo, ut et simul eamus ad regnum Dei.' Cui uir Dei respondit: 'Frater tuus iam migravit ad regnum Dei, et tu uiuis; et non potestis de hac uita simul migrare ad celum, nisi ille resurrexerit. Set placet mihi, quod tu vis; expecta paulisper, et videbis fratrem tuum uiuentem.' Tunc, orante sancto Fyntano, ille qui mortuus fuerat, ilico uiuus surrexit, et positus adhuc in feretro³, locutus est clara uoce, benedicens omnibus. Deinde ad fratrem suum dixit: 'Frater mi, festina accipere sanctum sacrificium, et sede iuxta me; quia familia celestis, que uenit in obuam anime mee, reuersa est mecum in obuam anime tue; quia concessit pater noster Fyntanus, et rogauit Deum celi, ut ita fieret, uidens anxietatem mentis tue.' Cum ergo frater iunior collocasset se iuxta fratrem suum cum benedictione et oratione sui sancti abbatis et fratrum, acceptoque diuino viatico, emiserunt spiritum, et in simul ad celum cum angelis uiauerunt. Hec fratres videntes, firma fides in cordibus eorum accensa est, et cum gaudio sancti patris sui Fintani gratiam admirantes, Deum glorificauerunt.

xxi. QUIDAM⁴ iuuenis religiosus clericus, nomine Columbanus, de prouincia Laginensium, silicet de plebe que dicitur Laighys, natus est. Qui causa orandi et peregrinandi ad sanctum Columban

¹ = S § 22; R¹ f. 150^a, R² f. 196^a.   ² senior silicet S.   ³ et sub linti-
minibus positus S R.   ⁴ Not in S R.

in insula Hya perrexit, et mansit ad tempus apud eum. Cumque ille uoluisset reuerti ad Hyberniam, dixit ad beatum Columbam: 'O sancte Dei, quomodo in patria mea uiuam, et tibi confitear peccata mea?' Cui sanctus Columba ait: 'Vade ad virum sanctum illum, quem omnibus noctibus dominicis uere video ante tribunal Christi inter angelos stare.' Ait ei beatus iuuenis: 'Quis et qualis est ille sanctus?' Respondit sanctus Columba: 'Est quidam uir sanctus et pulcher in gente tua, facie rubicunda, oculis nitidis, caniciem habens in paucis capillis.' Iuuenis dixit: 'Non cognosco talem uirum in regione mea, nisi sanctum Fintanum.' Tunc sanctus Columba dixit ei gaudens: 'Ipse est iam, fili, quem video ante tribunal Christi, sicut tibi dixi.' Perge ad eum, quia ipse est bonus pastor gregis Christi, et multas animas secum ad regnum Dei perducet.' Tunc sanctus Columbanus, accepta licentia et benedictione sancti patris Columbe, gaudens rediit ad Hyberniam. Et ueniens ad sanctum Fyntanum, f. 76⁶ narrauit ei omnia que dixit | uir Dei Columba. Audiens autem senex sanctus Fintanus hec uerba, facta est facies eius quasi ignis, et dixit iuueni: 'Caue, frater, ne hoc ulli dicas in vita mea¹'. Et non erat hoc difficile illi, quia sanctus pater Fintanus postea cicius obiit.

xxii. CARITATEM² iam, et humilitatem, ac mansuetudinem in aliis, et asperitatem in se ipso, pacientiam, abstinentiam, grauiaque ieiunia, vigiliis nocturnas, fleccionesque genuum, et dilectionem circa omnes Christianos beatissimi senis Fintani nemo in carne hic modo in terra poterit narrare.³ Omnia enim diuina mandata ipse a puericia usque ad uenerabilem senectutem compleuit. Cum ergo exitus eius aduenisset, uocauit ipse ad se populum suum, sciens diem obitus sui; et cum licentia et benedictione fratrum et sanctorum qui conuenerant ad ipsum sanctum patrem visitandum, constituit ipse in loco et in sede sua post se virum sanctum, genere nobilem et moribus, Fintanum Moeldubh⁴, eodem nomine nominatum. Deinde eleuans manum, benedixit populum suum diligenter; et accipiens dominicum sacrificium, dormiuit in pace Christi, tertio decimo Kalendas Marci, multitudine sanctorum circumstante, atque inter choros angelorum suauia carmina canencium, ad eterna migravit gaudia, regnante Domino nostro Iesu Christo, vna cum Deo Patre et Spiritu Sancto, in secula seculorum. Amen.

EXPLICIT VITA SANCTI FYNTANI⁵

¹ MS. tua.   ² = S § 23; R¹ R² u. s.   ³ Si . . . uelimus ad plenum colligere, deficiet calamus, deficiet quarta [carta R²] R.   ⁴ Maeldub R.   ⁵ de Cluayn Ednach add. R². No explicit in R¹.

Vita sancti Geraldii abbatis de Magh Eo

INCIPIT VITA GERALDI¹

f. 108^b

i. Fuit² uir uite uenerabilis, Geraldus nomine, multorum monachorum abbas sanctissimus, qui de nobilibus parentibus, scilicet de rege et regina, traxit originem. Mater quoque eius, antequam hunc benedictum fructum in utero portaret, massam quandam sanguineam intra uiscera portabat, que wlgō porcellus paralysis uocatur. Providente igitur superno medico contra hanc³ incurabilem infirmitatem [de]⁴ antidoto⁵ salutari hunc infantem in utero concepit, ac tandem cum prefata massa peperit. Sic enim hunc mundum intrauit, ita quod massam illam matris uiscera aggrauantem manu dextra in signum future sanctitatis teneret. Hec massa, in modum lapidis indurata, lapis sancti Geraldii in wlgō uocatur. Hic lapis multis confert sanitatem corporalem, et specialiter mulieribus in puerperio laborantibus, si ex locione⁶ eius biberint aquam, singulare⁷ dat presidium.

ii. Eodem tempore, defuncto sancto Columba apud I insulam, et discipulo eius Colmano in abbatem eiusdem monasterii ordinato, optimates illius terre ac fundatores ecclesiarum in eum conspirauerunt, atque in exilium eundem miserunt. | Ascendente igitur illo nauim, ad f. 108^b terram Anglicanam deuenit. Audiens quoque populus ac clerus Anglie famam sanctitatis tanti antistitis Colmani, cum magna reuerencia eum susceperunt, ac postmodum, compertis sanctitatis eius euidentibus signis, vnanimi consensu cleri⁸ et populi archiepiscopum fecerunt eum totius Anglie. Illo uero ecclesiam probabiliter gubernante, rex terre, Cusperius nomine, quatuor filios suos, de regina Benicia genitos, eius cure commisit; ut eos moribus ac doctrinis instrueret. Horum filiorum era[n]t nomina, Geraldus, Balanus, Berikertus, qui alio nomine dicebatur Rutulus⁹, et Hucbritannus. Hos igitur quatuor sufficienter instructos, tum in liberalibus artibus, tum in theoloycha facultate, ad monachalem uitam et ad ordines ecclesiasticos tandem ipse promouit. Sanctus uero Geraldus, qui iunior aliis fratribus extiterat, maior tamen dignitate et miraculis luculenter effulsit; propter enim suam sanctitatem constitutus est abbas

¹ sanctissimi Geraldii abbatis R³ F.   ² R³ f. 203^d.   ³ hunc R¹ R².
⁴ om. R¹ R²; from F.   ⁵ antidoto R².   ⁶ locutione R².   ⁷ -larem R³
F m. pr.   ⁸ et cleri F Colg.   ⁹ qui . . . Rutulus om. F Colg.

Wincestrie, in quo multos egrotos curauit; et claudos ac paraliticos, et quolibet morborum¹ genere uexatos per Spiritus Sancti operationem² sanauit. Fama quoque sanctitatis eius³ circumquaque diffusa, multos monachos ad obediendum sibi humiliter⁴ coadunauit.

iii. Si quis uero dubitauerit quare tam nobilis abbas cum suis fratribus ad Hiberniam insulam peruenerit, atque ibidem usque ad finem uite permanserit, aduertere potest quod triplici de causa ad eandem insulam peruenit. Prima causa fuit, quoniam prelati Anglie vna cum clero contra sanctum Colmanum archiepiscopum tanquam extraneum conspirauerunt, et eum temere de finibus suis expulerunt. Set ueri⁵ discipuli eius, silicet abbas Geraldus cum suis fratribus, tum propter amorem magistralem, tum propter morum
f. 108^d eius | honestatem, cum tribus milibus bone uoluntatis uirorum illum secuti sunt ad Hiberniam. Secunda causa fuit quare Anglicanam terram dereliquerunt, quia matre eorum defuncta, et patre aliam in scelere, [et in contemptu legis]⁶ diuine⁷ tenente⁸, consortium scelerosi patris euitantes, suam pro Christo⁹ patriam deseruerunt. Uolebant enim cum sancto cohabitare, et perversi societatem fugere. Tercia causa fuit, ut mandatum dominicum, quo dictum est: 'Exi de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui,'¹⁰ spretis mundi uanitatibus perfectissime¹¹ complerent. Ut ergo perfecti essent discipuli illius qui¹² in ewangelio suo dixit: 'Qui non odit patrem suum, et matrem, et uxorem et filios, adhuc et animam suam, non potest meus esse discipulus¹³'; ideo patrem et terram natiuitatis sue reliquerunt, et ad Hiberniam se transtulerunt.

iv. Parata igitur classe nauium non modica, ac necessariis pro itinere collectis, intrantes naues Gubernatori omnium se commiserunt; atque prospere ad hostium fluminis Muady¹⁴ in terra Conactie applicuerunt. In illa uero terra erat quidam crudelis regulus principatum tenens, qui uiris sanctis qui ibidem seruebant, multum infestus erat. Hic uocabatur Ayllelus; de ipso quoque magna postmodum posteritas in¹⁵ regione illa processit. Cumque nunciatum esset regi de adventu tante multitudinis alienigenarum ad prouinciam, celeriter nuncios ad terminos terrarum suarum mittens, congregato exercitu, moliebatur uel illos penitus extinguere, uel sibi [in] seruitutem redigere. Tunc de secretariis regis, a Deo tanquam prouidens consiliarius missus, veritatem asseruit, dicens illos uiros religiosos fore,

¹ moruioborum R¹ m. pr.   ² -ni R¹.   ³ R² f. 204^a.   ⁴ om. F Colg.
⁵ uerbi R¹ m. pr. R².   ⁶ supplied by conjecture.   ⁷ om. F Colg.   ⁸ MSS. -do.
⁹ proximo *for* pro Christo R² (wrong expansion); om. F Colg.   ¹⁰ Gen. xii. 1; Acts vii. 3.   ¹¹ om. F Colg.   ¹² ut igitur profecti sunt discipuli eius qui F Colg.
¹³ Luke xiv. 26.   ¹⁴ Sinnady R² (due to joining the s of 'fluminis' to the beginning of 'muady'); Synnadii F; Synnani Colg., who might have known that the mouth of the Shannon is not in Connaught.   ¹⁵ in *bis* R¹.

et amicos Dei celi; et quod ille qui eos offenderet, Deum eorum indubitanter offenderet. Et ait: 'Testis est mihi Deus quod uera sunt que dico uobis. Debetis ergo impetum vestrum | refrenare, et f. 109^a propositum reuocare; quoniam ecce ipse conspexi quod monachi sunt, longas habentes cucullas, et libros nitidos in¹ manibus tenentes; et Deum celi deuote deprecantur. Uidi quoque quosdam ex uobis spicula in eos mittentes; set in nullo pertingunt, immo potius in litore maris cadunt, Deo eosdem protegente. Consilium ergo sanum uobis do, ne in alico permittatis eos ledi; ne ulcio diuina in uos seuire continguat.'

v. Dumque talia a prefato consiliario dicerentur, ecce nuncius ad regem aduenit, qui unicam suam filiam iam defunctam fore² narraret. Audita quoque vnice filie morte, eo quod filium non haberet, rex uehementer expauit. Set postea resumtis uiribus ad sodales suos ait: 'O precordiales consiliarii, atque secreti commissi fideles amici, nullus uestrum pandat coram hiis extraneis sanctis quod filia mea sit defuncta, set quod filius vnicus meus sit mortuus.' Et subdidit dicens: 'Et nisi resuscitauerint mihi pro nata filium, eos omnino³ captiuabo.' Cumque sanctus abbas cum sociis suis maturioribus ad presentiam regis adducerentur, rex ait ad eos: 'Si uelletis abbaciam rebus et agris opulentam in terris nostris fundare, filium meum modo defunctum, qui est spes unica regni mei, a mortis faucibus a Deo uestro resuscitari procurate. Si uero hoc optinere non poteritis, sine honore de finibus nostris exibitis, aut in seruitute nobiscum manebitis.' Audientes igitur uiri sancti uerba hec, ad locum ubi puella regia mortua iacebat, accelerant; et conuersus ad eam sanctus Geraldus taliter orabat: 'O Deus eterne, qui es protector omnium in te sperantium, qui angustias tuorum fidelium extollis, qui mare rubrum Israelitis⁴ captiuis desiccasti, qui Petrum a uinculis mirabiliter ab-| soluisti, nos quoque a barbaris hiis captiuatos de hoc nodo difficultatis, f. 109^b silicet de morte filie regis, misericorditer absoluas, quatenus de mortua filia filium uiuum tua mirabili potencia efficias, [et] per ministerium nostrum eum viuacitati sensus et motus condones. Post hanc oracionem ad regem conuersus ait: 'O rex, dicito mihi in veritate, an sit natus uel nata, quem resuscitari desideras.' Cui rex ait: 'O uir sancte, salua tua reuerentia, vnicus meus natus expirauit, quem ad uitam reuocare digneris.' Tunc sanctus abbas Geraldus ait: 'Licet sit⁵ natus uel nata, Deus qui est condonator uite, et cui omnia⁶ possibilia sunt, masculum tibi resuscitare dignetur.' Quo dicto, aquam benedictam de lapide illo, quem secum de uentre matris portauit, cum signo crucis in os eius effudit; et cum admiratione astantium

¹ R³ f. 204^b.² om. R³ F Colg.³ omnes F Colg.⁴ Irr- R¹.⁵ om. R³ F Colg.⁶ R³ f. 204^c.

iuuenis regalis de feretro statim surrexit. In hoc insolito miraculo infidelitas abicitur, fides uero credencium¹ roboratur, atque Deus in suis sanctis mirabilis² ab omnibus predicatur. Hunc quoque iuuenem, sic miraculose resuscitatum, uir Dei Geraldus baptizauit, et ex consensu parentum hoc nomine Catholus appellatus est. Ex illo enim propter benedictionem uiri Dei multi ualentes proceres ac potentes in terra illa processerunt. Tunc rex cum suis ducibus prouiderunt filio nouo de triginta uil[is] terre cum suis contentis.

vi. Cupiens uero sanctus abbas Geraldus cultum Dei amplius in terra multiplicare, ait ad regem : ' O rex, quia donum utile et magnificum tibi per preces nostras a Deo donatum est, ne te redargui a bonorum omnium largitore contingat; prouidere te decet seruis Altissimi de loco ubi Deo seruire commodè ualeant.' [Et rex ait]³ : f. 109° ' Omne semen meum⁴ in tui ac tuorum successorum | seruicium usque in⁵ sempiternum condono⁶. Et filius resuscitatus ait ad abbatem : ' O abba sanctissime, in uno⁷ agrorum meorum locum monasterii cum tribus uillis et decimis aruorum meorum tibi et tuis successoribus condono, usque in sempiternum.' Et hiis preordinatis, atque in decretum constitutis, sanctus Geraldus abbaciam nominatam ualde repleuit, quam Elitheriam ex euentu rei nominauit. Cum enim quidam Christianus uaccam lactiferam cum suo uitulo uiro Dei in usum monachorum condonaret, ecce luppus ex improuiso adueniens, uitulum interfecit. Uacca uero, silicet⁸ solacio uituli destituta, lac refundere, ut consueuerat, denegabat. Tu[n]c Geraldus ad fratres ait : ' Interfector uituli in loco eius adueniat, et uicem eius suppleat⁹. ' Quod et factum est. Nam luppus iussis abbatis sancti obtemperans, et ad uaccam properans, more uituli se gerens, lac mulgentibus vacca in eius conspectu copiose prebebat. Set quia feritas luppina moleste ferebat obsequium mansuetudinis, natura dictante, uel potius Spiritu Dei sibi suggerente¹⁰, ad montana proximiora conscendens, hinnulum a sua matre rapiens, vicarium pro se ipsi uacce uiuum subposuit. Perpendens uero cerua ablatum sibi dilectum filium, sequendo eius uestigia peruenit¹¹ ad monasterium, atque inibi permanens usque ad finem vite remansit. Vnde ab illa cerua ibidem miraculose comorante nominata est illa abbacia Elitheria ; cerua enim in Hibernico sonat idem quod elitt.

vii. Hiis quoque ac aliis pluribus prodigiis a uiro Dei Geraldo ibidem ostensis, rex terre atque ceteri de terra reputabant eum uirum sanctum ac reuerencia dignum, et ad¹² impossibilia potentem. Vnde

¹ -densium R¹ m. pr.   ² miraculis R¹ R².   ³ om. R¹ R²; from F.
⁴ ac successorum meorum add. F Colg.   ⁵ usque in om. R¹ F Colg.
⁶ -dona R¹ R².   ⁷ meo R¹; om. R²; in meis agris F Colg.   ⁸ om. F Colg.
⁹ impleat F Colg.   ¹⁰ -tem R¹ R².   ¹¹ R² f. 204^d.   ¹² humanitus add. F Colg. B.

rex de quodam saxo durissimo | ac grandi, quod erat in medio f. 109^d
fluminis, Muady¹ nomine, situm, conquestus est, quod non modicam
prebebat piscatoribus ceterisque ibidem nauigantibus molestiam.
'Lapis', inquit, 'offensionis, et petra scandali'² est nobis omnibus saxum
prefatum; nam gregibus piscium de mari ad aquas dulces currere
uolentium prestat impedimentum, et retia piscatorum frequenter
dirumpit. Rogamus ergo unanimiter vestram paternam pietatem,
quatinus illud saxum per potestatem tibi a Deo tuo traditam de
medio fluminis tollatur; ac per hoc Deus tuus in suis miraculis
laudetur.' Tunc sanctus Geraldus uolens populum nouiter conuer-
sum³ in fide Trinitatis consolidare, lapillum illum, quem de utero
matris secum in manu portabat, super saxum illud grande proiecit;
et mox in minutissimos lapillos grandis ille lapis diuisus est. Tunc
omnes qui aderant, in laudem omnipotentis Dei ac sui sancti pro-
ruperunt; ac decimacionem⁴ piscature illius fluminis sancto Geraldo
ac suis successoribus usque in seculum optulerunt.

viii. Post hec rex famosus Conactensium, Ragallus nomine, audita
fama sancti Geraldi atque suorum⁵, misit ad eum nuncios, ut sanctus
uir dignaretur ad presentiam suam uenire, promittens agros et queque
necessaria pro construenda abbacia sibi et suis monachis. Cumque
dicta regis nuncii referrent sancto Geraldo ceterisque de collegio
sanctorum, consilium ineuntes ad presentiam regis se offerunt. Rex
quoque benigne ac cum magna reuerentia eos suscepit; et promissa
per nuncios opere complens, terram pro abbacia construenda contulit,
que postea Maguncia⁶ nuncupata est.

ix. In eadem quoque regione erat quidam famosus magus, qui
multos sue artis habebat discipulos. | Hic quoque in monticulo quodam f. 110^a
iuxta monasterium sanctorum cum suis habitabat, uendicans sibi ius
hereditarium in eadem terra. Unde usque in hodiernum diem Collis
magorum nominatur.⁷ Sancti quoque monachi, [qui] cum uiro Dei
habebant, cum feruore spiritus speciosa⁸ frutecta hinc inde se-
ctantes⁹, ignem maximum construxerunt¹⁰. Huius quoque ignis
fumum magus prefatus Intuens, dixit ad suos¹¹: 'Ex arte magica didici
quod ille ignis hodie accensus, nisi cito extinguatur, usque ad finem tem-
poris non extinguetur.' Exiens quoque locum illum, ac arma¹² capiens,
equum suum ascendit, ut celerius ignem extingueret. Set Dei
voluntate factum est, ut pedes equi sui in quadam petra immobili
firmissime, ac si essent fixi¹³, detenerentur; atque ipse magus sic

¹ Muayd R².² 1 Pet. ii. 8.³ nouiter conuersum om. F Colg. B.⁴ -ne R²; decimam F Colg. B.⁵ atque suo uiuendi modo F Colg.⁶ maguntia F in text; on margin: Maigheonia uel Maighin.⁷ appellatur

F Colg. B.

⁸ ? spaciosa.⁹ ? secantes; v. Glossary; spectantes Colg.¹⁰ R² f. 205^a.¹¹ socios Colg. B (not F).¹² exiens ergo et [et om. F]

arma F Colg. B.

¹³ saxo fixi F Colg. B.

xiv. QUODAM¹ die audiens sanctus Fyntanus uocem presbiteri f. 75° sacrificium offerentis, qui uocabatur Gobbanus, | tremuit ipse, et horruit cor eius. Et cum interrogassent eum fratres², respondit eis uir sanctus: 'Vos, fratres, uocem sacerdotis offerentis audire putatis; ego autem audio uocem hominis iubilantis post graue peccatum. Heu, heu, heu, iste homo uitam hic nobiscum suam non consum[m]abit.' Deinde ille infelix, sicut uir Dei ait, deseruit locum et habitum suum, ad seculum tendens³; et in seculo male viuens, turpiter in peccatis periit.

xv. ALIO⁴ tempore, cum ambularet sanctus Fintanus in quodam campo⁵, audita fama eius, multi causa orandi et benedicendi conuenerunt ad eum. Inter quos quidam uir filium suum paraliticum in magna miseria duxit ad illum; et prouolutus ad pedes viri sancti, rogauit ut in Dei nomine suum filium sanaret. Cumque sanctus Fyntanus manus suas in orationem ad Deum extendisset, statim paraliticus sanus Dei gratia surrexit, benedicens et laudans Deum coram omnibus.

xvi. VNUS⁶ nocte quadam de fratribus, sciens quod sanctus pater Fyntanus pervigil esset in oracione, ubi esset orans scire voluit. Et querens eum hinc et inde, uenit in cimiterio⁷ sanctorum. Et erat nox tenebrosa; eminusque intuens eum frater, vidit circa illum immensam lucem per magnum spacium, ut pene oculi eius excecarentur, nisi Deus per gratiam sancti Fyntani eum defenderet. Crastina autem die sanctus pater minaci vultu dixit ei: 'Frater mi, caue ne iterum facias quod nocte preterita fecisti, ne oculi tui obcecetur⁸. Vide quod Paulus apostolus nondum purgatus a viciis, cum vidisset lumen celeste, oculi eius cecati sunt; quanto magis tu, cum sis imperfectus moribus et vita, quomodo potes illud lumen videre? Si ergo illud lumen iterum in hoc seculo uideris, oculi tui cecabuntur illico, uel certe vite eterne priuaberis lumine.' Hoc audiens ille frater, territus promisit se iterum non facturum, petens sibi indulgenciam de audacia sua.

xvii. REX⁹ aquilonalium Laginensium, Colum filius Cormaci, habebat in vinculis Cormacum filium Diarmoda¹⁰ regis Hua Kennselach, id est australium Laginensium, uolens eum occidere, quem apprehendit in insidiis. Hoc audiens uir sanctus Fyntanus, assumpsit duodecim

¹ = S § 16; R¹ f. 149^b, R² u. s.; S begins the section thus: Erant apud Fintanum multi sacerdotes, et unusquisque eorum in die suo offerebat coram populo; (in tempore uicis celebrabat missam R).

² et cum fratres inuitassent eum ut iret ad sacrificium S; ad uidendum corpus Domini in manu offerentis R. ³ rediens R.

⁴ = S § 17; R¹ u. s. R² f. 195°. ⁵ in campum Hitha S; Itha R.

⁶ = S § 18; R¹ R² u. s.; ⁷ Nocte quadam vnus. ⁸ in reliquis [= reliquis] sanctorum S; cum aliis qui orabant R.

⁹ = S § 20; R¹ 149°, R² 195^d. ¹⁰ Dermicli S R. ⁸ MS. -cantur.

discipulos 'secum', uolens liberare illum iuuenem; et perrexit ad predictum regem tunc habitantem in illo opido in planicie Laginensium possito, nomine Rath Mhór¹, quod latine dicitur atrium magnum. Et ille rex crudelis erat. Audiens ipse sanctum Fyntanum ad se venientem, iussit militibus suis bene custodire captum, et castrum diligenter contra virum Dei firmari. Sanctus autem veniens illuc, diuina potestas omnes ianuas ei aperuit. Et perueniens ad domum in qua erat iuuenis cathenatus in vinculis, similiter aperta est et ianua illius. Et cum vidisset vir Dei iuuenem in vinculis, omnia vincula illius fracta in terram ceciderunt. Vires autem hostiariorum | et militum euanuerunt visu viri sancti. Tunc milites nimio terrore f. 75^d perterriti, festinantes ad regem tunc dormientem perrexerunt, et nunciauerunt ei hec omnia. Rex autem tremore repletus, dixit eis: 'Nescio ego ipse quid faciam, quia cor meum intra me tremuit.' Cui dixerunt amici sui: 'Domine, iste sanctus terribilis est, et in iracundia ad te uenit, quia diligit quem tenes; et propter eum multa prodigia Deus facit. Omnia ergo quecumque dixerit tibi, fac; ne te et nos ira Dei consumat.' Tunc rex ad sanctum Fintanum currens, prostravit se ad pedes eius, dicens: 'Nos te decet, sancte², honorare; quia Deus te magnificat. Dimitto 'tibi' ergo virum quem petis, et omnes vinctos quos habeo cum eo.' Et benedicens uir sanctus regem, gratulabatur Deo, et, solutis vinctis, duxit secum iuuenem quem solutum petebat; et egressus est de castello. Et occurrit ei in uia multitudo militum, inter quos erat filius Belial de genere regali, qui uolebat Cormacum, quem absoluit sanctus, occidere; set commites sui vix prohibuerunt eum. Cui sanctus Fyntanus ait: 'Fili diaboli, cito occideris; et uir iste, quem cupis occidere, longo uiuet tempore in regno, et in bonis actibus vitam consum[m]abit.' Quod ita factum est. Nam ille infelix ante finem mensis occisus est. Cormacus autem filius Diarmoda multo tempore vixit in regno Laginensium, et in senectute, spreto regno, apud sanctum Comgallum abbatem, in provincia Ultorum, in monasterio de Beannchor monachus factus, suam sanctam vitam finiuit.

xviii. ALIO³ tempore ambulans sanctus Fyntanus in campo Lyffi, occurrit ei vir bonus et clarus, Fergna nomine, filius Cobhthaydh⁴. Cumque uir Dei illum uidisset, descendens de curru, genua flexit ante eum. Tunc ille uir, confusus et turbatus, ait: 'O homo Dei, quid fecisti mihi peccatori?' Cui sanctus ait: 'Nisi te in celo et in terra inter choros angelorum uidissem, nunquam hoc tibi fecissem. Set peto te, ut cito deseras hoc seculum, et suscipias sanctum habitum⁵.' Cui ille simpliciter ait: 'Ego habeo duodecim filios, et

¹ Raith Moin S.² licet coacte S.³ = S § 21; R¹ f. 149^d, R³ u. 2.⁴ Cobthich S; Cobtaych R.⁵ et religionem intres R add.

xiv. QUODAM¹ die audiens sanctus Fyntanus uocem presbiteri f. 75° sacrificium offerentis, qui uocabatur Gobbanus, | tremuit ipse, et horruit cor eius. Et cum interrogassent eum fratres², respondit eis uir sanctus: 'Vos, fratres, uocem sacerdotis offerentis audire putatis; ego autem audio uocem hominis iubilantis post graue peccatum. Heu, heu, heu, iste homo uitam hic nobiscum suam non consum[m]abit.' Deinde ille infelix, sicut uir Dei ait, deseruit locum et habitum suum, ad seculum tendens³; et in seculo male uiuens, turpiter in peccatis periit.

xv. ALIO⁴ tempore, cum ambularet sanctus Fintanus in quodam campo⁵, audita fama eius, multi causa orandi et benedicendi conuenerunt ad eum. Inter quos quidam uir filium suum paraliticum in magna miseria duxit ad illum; et prouolutus ad pedes viri sancti, rogauit ut in Dei nomine suum filium sanaret. Cumque sanctus Fyntanus manus suas in orationem ad Deum extendisset, statim paraliticus sanus Dei gratia surrexit, benedicens et laudans Deum coram omnibus.

xvi. VNUS⁶ nocte quadam de fratribus, sciens quod sanctus pater Fyntanus pervigil esset in oracione, ubi esset orans scire uoluit. Et querens eum hinc et inde, uenit in cimiterio⁷ sanctorum. Et erat nox tenebrosa; eminusque intuens eum frater, uidit circa illum immensam lucem per magnum spacium, ut pene oculi eius excecarentur, nisi Deus per gratiam sancti Fyntani eum defenderet. Crastina autem die sanctus pater minaci vultu dixit ei: 'Fratr mi, caue ne iterum facias quod nocte preterita fecisti, ne oculi tui obcecentur⁸. Vide quod Paulus apostolus nondum purgatus a uiciis, cum uidisset lumen celeste, oculi eius cecati sunt; quanto magis tu, cum sis imperfectus moribus et vita, quomodo potes illud lumen videre? Si ergo illud lumen iterum in hoc seculo uideris, oculi tui cecabuntur ilico, uel certe uite eterne priuaberis lumine.' Hoc audiens ille frater, territus promisit se iterum non facturum, petens sibi indulgentiam de audacia sua.

xvii. REX⁹ aquilonalium Laginensium, Colum filius Cormaci, habebat in uinculis Cormacum filium Diarmoda¹⁰ regis Hua Kennselach, id est australium Laginensium, uolens eum occidere, quem apprehendit in insidiis. Hoc audiens uir sanctus Fyntanus, assumpsit duodecim

¹ = S § 16; R¹ f. 149^b, R³ u. s.; S begins the section thus: Erant apud Fintanum multi sacerdotes, et unusquisque eorum in die suo offerebat coram populo; (in tempore uicis celebrabat missam R). ² et cum fratres inuitassent eum ut iret ad sacrificium S; ad uidendum corpus Domini in manu offerentis R.

³ rediens R. ⁴ = S § 17; R¹ u. s. R³ f. 195°. ⁵ in campum Hitha S; Itha R. ⁶ = S § 18; R¹ R³ u. s.; ? Nocte quadam vnus. ⁷ in reliquis [= reliquiis] sanctorum S; cum aliis qui orabant R. ⁸ MS. -cantur.

⁹ = S § 20; R¹ 149°, R³ 195^d. ¹⁰ Dermicii S R.

discipulos 'secum', uolens liberare illum iuuenem; et perrexit ad predictum regem tunc habitantem in illo opido in planicie Laginensium possito, nomine Rath Mhór¹, quod latine dicitur atrium magnum. Et ille rex crudelis erat. Audiens ipse sanctum Fyntanum ad se venientem, iussit militibus suis bene custodire captum, et castrum diligenter contra virum Dei firmari. Sanctus autem veniens illuc, diuina potestas omnes ianuas ei aperuit. Et perueniens ad domum in qua erat iuuenis catenatus in vinculis, similiter aperta est et ianua illius. Et cum vidisset vir Dei iuuenem in vinculis, omnia vincula illius fracta in terram ceciderunt. Vires autem hostiariorum | et militum euauerunt visu viri sancti. Tunc milites nimio terrore f. 75^d perterriti, festinantes ad regem tunc dormientem perrexerunt, et nunciauerunt ei hec omnia. Rex autem tremore repletus, dixit eis: 'Nescio ego ipse quid faciam, quia cor meum intra me tremuit.' Cui dixerunt amici sui: 'Domine, iste sanctus terribilis est, et in iracundia ad te uenit, quia diligit quem tenes; et propter eum multa prodigia Deus facit. Omnia ergo quecunque dixerit tibi, fac; ne te et nos ira Dei consumat.' Tunc rex ad sanctum Fintanum currens, prostravit se ad pedes eius, dicens: 'Nos te decet, sancte², honorare; quia Deus te magnificat. Dimitto 'tibi' ergo virum quem petis, et omnes vinctos quos habeo cum eo.' Et benedicens uir sanctus regem, gratulabatur Deo, et, solutis vinctis, duxit secum iuuenem quem solutum petebat; et egressus est de castello. Et occurrit ei in uia multitudo militum, inter quos erat filius Belial de genere regali, qui uolebat Cormacum, quem absoluit sanctus, occidere; set commites sui vix prohibuerunt eum. Cui sanctus Fyntanus ait: 'Fili diaboli, cito occideris; et uir iste, quem cupis occidere, longo uiuet tempore in regno, et in bonis actibus vitam consum[m]abit.' Quod ita factum est. Nam ille infelix ante finem mensis occisus est. Cormacus autem filius Diarmoda multo tempore vixit in regno Laginensium, et in senectute, spreto regno, apud sanctum Comgallum abbatem, in provincia Ultorum, in monasterio de Beannchor monachus factus, suam sanctam vitam finiuit.

xviii. Alio³ tempore ambulans sanctus Fyntanus in campo Lyffi, occurrit ei vir bonus et clarus, Fergna nomine, filius Cobhthaydh⁴. Cumque uir Dei illum uidisset, descendens de curru, genua flexit ante eum. Tunc ille uir, confusus et turbatus, ait: 'O homo Dei, quid fecisti mihi peccatori?' Cui sanctus ait: 'Nisi te in celo et in terra inter choros angelorum uidissem, nunquam hoc tibi fecissem. Set peto te, ut cito deseras hoc seculum, et suscipias sanctum habitum⁵.' Cui ille simpliciter ait: 'Ego habeo duodecim filios, et

¹ Raith Moin S.² licet coacte S.³ = S § 21; R¹ f. 149^d, R² u. a.⁴ Cobthich S; Cobtaych R.⁵ et religionem intres R add.

septem¹ filias, et claram dilectamque coniugem, et plebem meam mihi subiectam in pace et fertilitate; hec omnia diligo, et non possum ea deserere.' Sciens autem famulus Domini omnia que ei uentura erant, dixit illi: 'Vade, domine, in domum tuam, et ego ibo in viam meam; set cum rediero, ad te ueniam.' Ab illa iam hora allocucionis sancti viri cor illius hominis inspiracione Spiritus Sancti commutatum est; et que prius dilexit, in fastidio tunc habuit. Et sine sompno pene erat, cotidie considerans viam per quam sancti patris Fintani aduentus sperabatur. Vir ille sue regionis dux potens iam erat. Cumque f. 76^a sanctus Fyntanus, expletis duabus ebdomadis, ad domum predicti ducis Fergna venit, obtulit ipse se statim Deo et sancto Fintano, et relictis omnibus que audistis, ille letus secutus est sanctum Dei usque ad diem mortis sue, et in habitu sancto feliciter ad Christum migravit.

xix. QUIDAM² sanctus episcopus, nomine Brandhubh, qui erat uir sapiens, mitis, et humilis, a regione Kennselach, que est celebrior pars Laginensium, ad sanctum Fintanum, ut monachus apud eum fieret, uenit. Et beatus episcopus inuenit sanctum Fintanum abbatem in monasterio quod dicitur Achadh Firghlais³, in plebe Hua Deona, contra ciuitatem Lethgleann, in orientali parte fluminis Berbha. Gausus est iam sanctus abbas in aduentu domini episcopi, et dixit ei: 'Quid uis apud nos, sancte pastor?' Cui respondit episcopus: 'Optime pater, uolo 'meam' uitam extremam in tuo claro monasterio finire.' Cui sanctus Fyntanus leniter dixit: 'Cupio te, domine, in hoc monasterio suauius et tollerabilius esse, quam in duro meo monasterio. Onus enim monasterii mei graue multum est.' Episcopus respondit: 'Vsque modo aliis ponebam iugum, et sub alterius iugo uitam meam uolo consum[m]are. Tibi enim et Deo me obtuli; quecunque igitur mihi dixeris, sponte faciam. Set tamen hoc vnum a te peto: ut si tu prius ante me de hoc seculo migraueris, non longe post te uiuam, set cito ad me uenias in obuam anime mee.' Cui sanctus abbas respondit: 'Hanc petitionem tibi Deus prestabit⁴.' Expletis itaque tribus annis, beatus pater Fyntanus in suo monasterio Cluain Edh-neach ad celum migravit. Hoc audiens sanctus episcopus, manens in predicto loco secundum ius[s]ionem sancti Fintani, fratribus dixit: 'Fratres mei, scio quia dies exitus mei de hac misera vita ad regnum Dei appropinquat, sicut sanctus abbas Fintanus mihi promisit.' Expletis duabus⁵ septimanis a morte sancti Fyntani, minister beati episcopi sompnum vidit; id est velut quandam fenestram apertam in tugurio in quo iacebat episcopus, et septem viros in uestibus albis

¹ duodecim R (not S).   ² = S § 19; R¹ u.s., R² 195°.   ³ Aketh Arclayss S.

⁴ hec peticio a me tibi erit concessa S; quantum in me est tibi dabitur R.

⁵ tribus S R.

uenientes cum magna luce ad fenestram illam. Et audiuit vnum ex eis clara uoce dicentem: 'Veni foras, sancte episcopo, et noli moram facere; quia in obuam anime tue a Deo missi sumus, sicut tibi promissum est. Frater, familia in sanctitate ad te uenit mirabili.' In cellula iam seorsum a predicto loco episcopus cum ministro erat. Expergefactus autem minister, ilico accepit lucernam ardentem, et adiens loculum in quo sanctus episcopus erat, inuenit eum emis[s]e spiritum. Et hec omnia fratribus minister narrauit. Tunc fratres tumultantes sanctum corpusculum, glorificauerunt Deum in duobus sanctis suis; et ceteri audientes postea similiter.

xx. Duo¹ germani in monasterio sancti abbatis Fyntani erant, a iuuentute sua ualde obediētes, et viribus suis Deo et fratribus placentes, et se inuicem multum diligentes. Accidit aliquando, ut vnus de duobus hiis fratribus iam senior² magna infirmitate tor- f. 76^b queretur, et quodam die ipsa infirmitate obiit. In hora autem mortis eius frater iunior absens fuit; erat enim in siluis operans cum fratribus. Cumque reuerteretur, uidit duos ordinantes in cymiterio locum sepulcri. Et interrogans eos, audiuit quia frater suus mortuus fuerat. Tunc frater iunior mestitia repletus est, et tristis perrexit ad locum in quo sanctus pater Fintanus cum fratribus circa corpus psalmos canebat. Et rogauit ille frater virum Dei, dicens: 'Rogo te, pater, ut permittas me mori cum fratre meo, ut et simul eamus ad regnum Dei.' Cui uir Dei respondit: 'Frater tuus iam migravit ad regnum Dei, et tu uiuis; et non potestis de hac uita simul migrare ad celum, nisi ille resurrexerit. Set placet mihi, quod tu vis; expecta paulisper, et videbis fratrem tuum uiuentem.' Tunc, orante sancto Fyntano, ille qui mortuus fuerat, ilico uiuus surrexit, et positus adhuc in feretro³, locutus est clara uoce, benedicens omnibus. Deinde ad fratrem suum dixit: 'Frater mi, festina accipere sanctum sacrificium, et sede iuxta me; quia familia celestis, que uenit in obuam anime mee, reuersa est mecum in obuam anime tue; quia concessit pater noster Fyntanus, et rogauit Deum celi, ut ita fieret, uidens anxietatem mentis tue.' Cum ergo frater iunior collocasset se iuxta fratrem suum cum benedictione et oratione sui sancti abbatis et fratrum, acceptoque diuino viatico, emisit spiritum, et in simul ad celum cum angelis uiauerunt. Hec fratres videntes, firma fides in cordibus eorum accensa est, et cum gaudio sancti patris sui Fyntani gratiam admirantes, Deum glorificauerunt.

xxi. QUIDAM⁴ iuuenis religiosus clericus, nomine Columbanus, de prouincia Lagenensium, silicet de plebe que dicitur Laighys, natus est. Qui causa orandi et peregrinandi ad sanctum Columbam

¹ = S § 22; R¹ f. 150^a, R² f. 196^a.   ² senior silicet S.   ³ et sub lintia-
minibus positus S R.   ⁴ Not in S R.

in insula Hya perrexit, et mansit ad tempus apud eum. Cumque ille uoluisset reuerti ad Hyberniam, dixit ad beatum Columbam: 'O sancte Dei, quomodo in patria mea uiuam, et tibi confitear peccata mea?' Cui sanctus Columba ait: 'Vade ad virum sanctum illum, quem omnibus noctibus dominicis uere video ante tribunal Christi inter angelos stare.' Ait ei beatus iuuenis: 'Quis et qualis est ille sanctus?' Respondit sanctus Columba: 'Est quidam uir sanctus et pulcher in gente tua, facie rubicunda, oculis nitidis, caniciem habens in paucis capillis.' Iuuenis dixit: 'Non cognosco talem uirum in regione mea, nisi sanctum Fintanum.' Tunc sanctus Columba dixit ei gaudens: 'Ipse est iam, fili, quem video ante tribunal Christi, sicut tibi dixi.' Perge ad eum, quia ipse est bonus pastor gregis Christi, et multas animas secum ad regnum Dei perducet.' Tunc sanctus Columbanus, accepta licentia et benedictione sancti patris Columbe, gaudens rediit ad Hyberniam. Et ueniens ad sanctum Fyntanum, f. 76^c narrauit ei omnia que dixit | uir Dei Columba. Audiens autem senex sanctus Fintanus hec uerba, facta est facies eius quasi ignis, et dixit iuueni: 'Caue, frater, ne hoc ulli dicas in vita mea¹'. Et non erat hoc difficile illi, quia sanctus pater Fintanus postea cicuius obiit.

xxii. CARITATEM² iam, et humilitatem, ac mansuetudinem in aliis, et asperitatem in se ipso, pacienciam, abstinentiam, grauiaque ieiunia, vigiliis nocturnas, fleccionesque genuum, et dilectionem circa omnes Christianos beatissimi senis Fintani nemo in carne hic modo in terra poterit narrare.³ Omnia enim diuina mandata ipse a puericia usque ad uenerabilem senectutem compleuit. Cum ergo exitus eius aduenisset, uocauit ipse ad se populum suum, sciens diem obitus sui; et cum licentia et benedictione fratrum et sanctorum qui conuenerant ad ipsum sanctum patrem visitandum, constituit ipse in loco et in sede sua post se virum sanctum, genere nobilem et moribus, Fintanum Moeldubh⁴, eodem nomine nominatum. Deinde eleuans manum, benedixit populum suum diligenter; et accipiens dominicum sacrificium, dormiuit in pace Christi, tertio decimo Kalendas Marcii, multitudine sanctorum circumstante, atque inter choros angelorum suauia carmina canencium, ad eterna migravit gaudia, regnante Domino nostro Iesu Christo, vna cum Deo Patre et Spiritu Sancto, in secula seculorum. Amen.

EXPLICIT VITA SANCTI FYNTANI⁵

¹ MS. tua.   ² = S § 23; R¹ R² u. s.   ³ Si . . . uelimus ad plenum colligere, deficiet calamus, deficiet quarta [carta R²] R.   ⁴ Maeldub R.   ⁵ de Cluayn Ednach add. R³. No explicit in R¹.

Vita sancti Geraldī abbatis de Magh Eo

INCIPIT VITA GERALDI¹

f. 108^b

i. Fuit² uir uite uenerabilis, Geraldus nomine, multorum monachorum abbas sanctissimus, qui de nobilibus parentibus, silicet de rege et regina, traxit originem. Mater quoque eius, antequam hunc benedictum fructum in utero portaret, massam quandam sanguineam intra uiscera portabat, que wlgō porcellus paralysis uocatur. Providente igitur superno medico contra hanc³ incurabilem infirmitatem [de]⁴ antidoto⁵ salutari hunc infantem in utero concepit, ac tandem cum prefata massa peperit. Sic enim hunc mundum intrauit, ita quod massam illam matris uiscera aggrauantem manu dextra in signum future sanctitatis teneret. Hec massa, in modum lapidis indurata, lapis sancti Geraldī in wlgō uocatur. Hic lapis multis confert sanitatem corporalem, et specialiter mulieribus in puerperio laborantibus, si ex locione⁶ eius biberint aquam, singulare⁷ dat presidium.

ii. Eodem tempore, defuncto sancto Columba apud I insulam, et discipulo eius Colmano in abbatem eiusdem monasterii ordinato, optimates illius terre ac fundatores ecclesiarum in eum conspirauerunt, atque in exilium eundem miserunt. | Ascendente igitur illo nauim, ad f. 108° terram Anglicanam deuenit. Audiens quoque populus ac clerus Anglie famam sanctitatis tanti antistitis Colmani, cum magna reuerencia eum susceperunt, ac postmodum, compertis sanctitatis eius euidentibus signis, vnanimi consensu cleri⁸ et populi archiepiscopum fecerunt eum totius Anglie. Illo uero ecclesiam probabiliter gubernante, rex terre, Cusperius nomine, quatuor filios suos, de regina Benicia genitos, eius cure commisit; ut eos moribus ac doctrinis instrueret. Horum filiorum era[n]t nomina, Geraldus, Balanus, Berikertus, qui alio nomine dicebatur Rutulus⁹, et Hucbritannus. Hos igitur quatuor sufficienter instructos, tum in liberalibus artibus, tum in theoloycha facultate, ad monachalem uitam et ad ordines ecclesiasticos tandem ipse promouit. Sanctus uero Geraldus, qui iunior aliis fratribus extiterat, maior tamen dignitate et miraculis luculenter effulsit; propter enim suam sanctitatem constitutus est abbas

¹ sanctissimi Geraldī abbatis R² F.   ² R² f. 203^d.   ³ hunc R¹ R².
⁴ om. R¹ R²; from F.   ⁵ antidoto R².   ⁶ locutione R².   ⁷ -larem R²
F m. pr.   ⁸ et cleri F Colg.   ⁹ qui . . . Rutulus om. F Colg.

Wincestrie, in quo multos egrotos curauit ; et claudos ac paraliticos, et quolibet morborum¹ genere uexatos per Spiritus Sancti operationem² sanauit. Fama quoque sanctitatis eius³ circumquaque diffusa, multos monachos ad obediendum sibi humiliter⁴ coadunauit.

iii. Si quis uero dubitauerit quare tam nobilis abbas cum suis fratribus ad Hiberniam insulam peruenerit, atque ibidem usque ad finem uite permanserit, aduertere potest quod triplici de causa ad eandem insulam peruenit. Prima causa fuit, quoniam prelati Anglie vna cum clero contra sanctum Colmanum archiepiscopum tanquam extraneum conspirauerunt, et eum temere de finibus suis expulerunt. Set ueri⁵ discipuli eius, silicet abbas Geraldus cum suis fratribus, tum propter amorem magistralem, tum propter morum
f. 108^d eius | honestatem, cum tribus milibus bone uoluntatis uirorum illum secuti sunt ad Hiberniam. Secunda causa fuit quare Anglicanam terram dereliquerunt, quia matre eorum defuncta, et patre aliam in scelere, [et in contemptu legis]⁶ diuine⁷ tenente⁸, consortium scelerosi patris euitantes, suam pro Christo⁹ patriam deseruerunt. Uolebant enim cum sancto cohabitare, et perversi societatem fugere. Tercia causa fuit, ut mandatum dominicum, quo dictum est : ' Exi de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui,'¹⁰ spretis mundi uanitatibus perfectissime¹¹ complerent. Ut ergo perfecti essent discipuli illius qui¹² in ewangelio suo dixit : ' Qui non odit patrem suum, et matrem, et uxorem et filios, adhuc et animam suam, non potest meus esse discipulus¹³' ; ideo patrem et terram natiuitatis sue reliquerunt, et ad Hiberniam se transtulerunt.

iv. Parata igitur classe nauium non modica, ac necessariis pro itinere collectis, intrantes naues Gubernatori omnium se commiserunt ; atque prospere ad hostium fluminis Muady¹⁴ in terra Conactie applicuerunt. In illa uero terra erat quidam crudelis regulus principatum tenens, qui uiris sanctis qui ibidem seruebant, multum infestus erat. Hic uocabatur Ayllelus ; de ipso quoque magna postmodum posteritas in¹⁵ regione illa processit. Cumque nunciatum esset regi de adventu tante multitudinis alienigenarum ad prouinciam, celeriter nuncios ad terminos terrarum suarum mittens, congregato exercitu, moliebatur uel illos penitus extinguere, uel sibi [in] seruitutem redigere. Tunc de secretariis regis, a Deo tanquam prouidens consiliarius missus, veritatem asseruit, dicens illos uiros religiosos fore,

¹ moruioborum R¹ m. pr.   ³ -ni R².   ⁸ R² f. 204^a.   ⁴ om. F Colg.
⁵ uerbi R¹ m. pr. R².   ⁶ supplied by conjecture.   ⁷ om. F Colg.   ⁸ MSS. -do.
⁹ proximo *for* pro Christo R² (wrong expansion) ; om. F Colg.   ¹⁰ Gen. xii. 1 ; Acts vii. 3.   ¹¹ om. F Colg.   ¹² ut igitur profecti sunt discipuli eius qui F Colg.
¹³ Luke xiv. 26.   ¹⁴ Sinnady R² (due to joining the s of 'fluminis' to the beginning of 'muady') ; Synnadii F ; Synnani Colg., who might have known that the mouth of the Shannon is not in Connaught.   ¹⁵ in bis R¹.

et amicos Dei celi; et quod ille qui eos offenderet, Deum eorum indubitanter offenderet. Et ait: 'Testis est mihi Deus quod uera sunt que dico uobis. Debetis ergo impetum vestrum | refrenare, et f. 109^a propositum reuocare; quoniam ecce ipse conspexi quod monachi sunt, longas habentes cucullas, et libros nitidos in¹ manibus tenentes; et Deum celi deuote depreca[n]tur. Uidi quoque quosdam ex uobis spicula in eos mittentes; set in nullo pertingunt, immo potius in litore maris cadunt, Deo eosdem protegente. Consilium ergo sanum uobis do, ne in alico permittatis eos ledi; ne ulcio diuina in uos seuire continguat.'

v. Dumque talia a prefato consiliario dicerentur, ecce nuncius ad regem aduenit, qui unicam suam filiam iam defunctam fore² narraret. Audita quoque vnice filie morte, eo quod filium non haberet, rex uehementer expauit. Set postea resumptis uiribus ad sodales suos ait: 'O precordiales consiliarii, atque secreti commissi fideles amici, nullus uestrum pandat coram hiis extraneis sanctis quod filia mea sit defuncta, set quod filius vnicus meus sit mortuus.' Et subdidit dicens: 'Et nisi resuscitauerint mihi pro nata filium, eos omnino³ captiuabo.' Cumque sanctus abbas cum sociis suis maturioribus ad presentiam regis adducerentur, rex ait ad eos: 'Si uelletis abbaciam rebus et agris opulentam in terris nostris fundare, filium meum modo defunctum, qui est spes unica regni mei, a mortis faucibus a Deo uestro resuscitari procurete. Si uero hoc optinere non poteritis, sine honore de finibus nostris exibitis, aut in seruitute nobiscum manebitis.' Audientes igitur uiri sancti uerba hec, ad locum ubi puella regia mortua iacebat, accelerant; et conuersus ad eam sanctus Geraldus taliter orabat: 'O Deus eterne, qui es protector omnium in te sperantium, qui angustias tuorum fidelium extollis, qui mare rubrum Israelitis⁴ captiuis desiccasti, qui Petrum a uinculis mirabiliter ab- soluisti, nos quoque a barbaris hiis captiuatos de hoc nodo difficultatis, f. 109^b silicet de morte filie regis, misericorditer absoluas, quatenus de mortua filia filium uiuum tua mirabili potencia efficias, [et] per ministerium nostrum eum uiuacitati sensus et motus condones. Post hanc oracionem ad regem conuersus ait: 'O rex, dicito mihi in veritate, an sit natus uel nata, quem resuscitari desideras.' Cui rex ait: 'O uir sancte, salua tua reuerentia, vnicus meus natus expirauit, quem ad uitam reuocare digneris.' Tunc sanctus abbas Geraldus ait: 'Licet sit⁵ natus uel nata, Deus qui est condonator uite, et cui omnia⁶ possibilia sunt, masculum tibi resuscitare dignetur.' Quo dicto, aquam benedictam de lapide illo, quem secum de uentre matris portauit, cum signo crucis in os eius effudit; et cum admiratione astantium

¹ R³ f. 204^b.² om. R³ F Colg.³ omnes F Colg.⁴ Irr- R¹.⁵ om. R³ F Colg.⁶ R² f. 204^c.

iuuenis regalis de feretro statim surrexit. In hoc insolito miraculo infidelitas abicitur, fides uero credencium¹ roboratur, atque Deus in suis sanctis mirabilis² ab omnibus predicatur. Hunc quoque iuuenem, sic miraculose resuscitatum, uir Dei Geraldus baptizauit, et ex consensu parentum hoc nomine Catholus appellatus est. Ex illo enim propter benedictionem uiri Dei multi ualentes proceres ac potentes in terra illa processerunt. Tunc rex cum suis ducibus prouiderunt filio nouo de triginta uil[is] terre cum suis contentis.

vi. Cupiens uero sanctus abbas Geraldus cultum Dei amplius in terra multiplicare, ait ad regem : ' O rex, quia donum utile et magnificum tibi per preces nostras a Deo donatum est, ne te redargui a bonorum omnium largitore contingat; prouidere te decet seruis Altissimi de loco ubi Deo seruire commodum ualeant.' [Et rex ait]³: f. 109° ' Omne semen meum⁴ in tui ac tuorum successorum | seruicium usque in⁵ sempiternum condono⁶. Et filius resuscitatus ait ad abbatem : ' O abba sanctissime, in uno⁷ agrorum meorum locum monasterii cum tribus uillis et decimis aruorum meorum tibi et tuis successoribus condono, usque in sempiternum.' Et hiis preordinatis, atque in decretum constitutis, sanctus Geraldus abbaciam nominatam ualde repleuit, quam Elitheriam ex euentu rei nominauit. Cum enim quidam Christianus uaccam lactiferam cum suo uitulo uiro Dei in usum monachorum condonaret, ecce luppus ex improviso adueniens, uitulum interfecit. Uacca uero, silicet⁸ solacio uituli destituta, lac refundere, ut consueuerat, denegabat. Tu[n]c Geraldus ad fratres ait : ' Interfector uituli in loco eius adueniat, et uicem eius suppleat⁹. ' Quod et factum est. Nam luppus iussis abbatis sancti obtemperans, et ad uaccam properans, more uituli se gerens, lac mulgentibus vacca in eius conspectu copiose prebebat. Set quia feritas luppina moleste ferebat obsequium mansuetudinis, natura dictante, uel potius Spiritu Dei sibi suggerente¹⁰, ad montana proximiora conscendens, hinnulum a sua matre rapiens, vicarium pro se ipsi uacce uiuum subposuit. Perpendens uero cerua ablatum sibi dilectum filium, sequendo eius uestigia peruenit¹¹ ad monasterium, atque inibi permanens usque ad finem uite remansit. Vnde ab illa cerua ibidem miraculose commorante nominata est illa abbacia Elitheria ; cerua enim in Hibernico sonat idem quod elitt.

vii. Hiis quoque ac aliis pluribus prodigiis a uiro Dei Geraldo ibidem ostensis, rex terre atque ceteri de terra reputabant eum uirum sanctum ac reuerencia dignum, et ad¹² impossibilia potentem. Vnde

¹ -densium R¹ m. pr.   ² miraculis R¹ R².   ³ om. R¹ R²; from F.
⁴ ac successorum meorum add. F Colg.   ⁵ usque in om. R² F Colg.
⁶ -dona R¹ R².   ⁷ meo R¹; om. R²; in meis agris F Colg.   ⁸ om. F Colg.
⁹ impleat F Colg.   ¹⁰ -tem R¹ R².   ¹¹ R² f. 204^d.   ¹² humanitus add. F Colg. B.

rex de quodam saxo durissimo | ac grandi, quod erat in medio f. 109^d
fluminis, Muady¹ nomine, situm, conquestus est, quod non modicam
prebebat piscatoribus ceterisque ibidem nauigantibus molestiam.
'Lapis', inquit, 'offensionis, et petra scandali'² est nobis omnibus saxum
prefatum; nam gregibus piscium de mari ad aquas dulces currere
uolentium prestat impedimentum, et retia piscatorum frequenter
dirumpit. Rogamus ergo unanimiter vestram paternam pietatem,
quatinus illud saxum per potestatem tibi a Deo tuo traditam de
medio fluminis tollatur; ac per hoc Deus tuus in suis miraculis
laudetur.' Tunc sanctus Geraldus uolens populum nouiter conuer-
sum³ in fide Trinitatis consolidare, lapillum illum, quem de utero
matris secum in manu portabat, super saxum illud grande proiecit;
et mox in minutissimos lapillos grandis ille lapis diuisus est. Tunc
omnes qui aderant, in laudem omnipotentis Dei ac sui sancti pro-
ruperunt; ac decimacionem⁴ piscature illius fluminis sancto Geraldo
ac suis successoribus usque in seculum optulerunt.

viii. Post hec rex famosus Conactensium, Ragallus nomine, audita
fama sancti Geraldi atque suorum⁵, misit ad eum nuncios, ut sanctus
uir dignaretur ad presentiam suam uenire, promittens agros et queque
necessaria pro construenda abbacia sibi et suis monachis. Cumque
dicta regis nuncii referrent sancto Geraldo ceterisque de collegio
sanctorum, consilium ineuntes ad presentiam regis se offerunt. Rex
quoque benigne ac cum magna reuerentia eos suscepit; et promissa
per nuncios opere complens, terram pro abbacia construenda contulit,
que postea Maguncia⁶ nuncupata est.

ix. In eadem quoque regione erat quidam famosus magus, qui
multos sue artis habebat discipulos. | Hic quoque in monticulo quodam f. 110^a
iuxta monasterium sanctorum cum suis habitabat, uendicans sibi ius
hereditarium in eadem terra. Unde usque in hodiernum diem Collis
magorum nominatur.⁷ Sancti quoque monachi, [qui] cum uiro Dei
habebant, cum feruore spiritus speciosa⁸ fructecta hinc inde se-
ctantes⁹, ignem maximum construxerunt¹⁰. Huius quoque ignis
fumum magus prefatus Intuens, dixit ad suos¹¹: 'Ex arte magica didici
quod ille ignis hodie accensus, nisi cito extinguatur, usque ad finem tem-
poris non extinguetur.' Exiens quoque locum illum, ac arma¹² capiens,
equum suum ascendit, ut celerius ignem extingueret. Set Dei
voluntate factum est, ut pedes equi sui in quadam petra immobili
firmissime, ac si essent fixi¹³, detenerentur; atque ipse magus sic

¹ Muayd R³.² 1 Pet. ii. 8.³ nouiter conuersum om. F Colg. B.⁴ -ne R³; decimam F Colg. B.⁵ atque suo uiuendi modo F Colg.⁶ maguntia F in text; on margin: Maigheonia uel Maighin.⁷ appellatur

F Colg. B.

⁸ ? spaciosa.⁹ ? secantes; v. Glossary; spectantes Colg.¹⁰ R³ f. 205^a.¹¹ socios Colg. B (not F).¹² exiens ergo et [et om. F]

arma F Colg. B.

¹³ saxo fixi F Colg. B.

dorso sui [equi]¹ adherebat, ut nequaquam se inde mouere quiret². Stupefactus igitur magus de eo quod sibi acciderat, ac diuinam senciens preualere suis uiribus uirtutem, ait ad suos: 'Aduertite, amici mei, quod qualescunque sunt spiritus magicis artibus suffragantes, a precibus istorum uirorum apud Deum celi vincuntur. Quapropter hiis Christicolis attente³ supplicate, ut me de hoc intolerabili tormento absoluant; et me ipsum et omne semen meum in seruicium eorum et successorum eorum usque in sempiternum deuoueo.' Uoto ergo sic emisso, ipse cum equo de uinculis suis miraculose absoluuntur; set in eadem petra uestigia equi indelebiter⁴ usque in hodiernum diem impressa remanent.

x. Post hec uir sanctus suos fratres in tres diuisit turmas, quarum unam ad Anglicanas deputauit partes, ut inde necessaria uite pro fratribus laborantibus adducerent. Aliam quoque turmam ad murorum circa monasterium constructionem instituit; qui et templa et claustra ad ultimum edificarent. Ternam quoque partem collegii f. 110^b ad diuinum officium celebrandum instituit; ut et ipsi⁵ missas et horas canonicas deuote decantarent, et pro populo Christiano puro corde orarent⁶. Talibus igitur ordinacionibus a superno dispensatore infussis, sub pio pastore Geraldo caula dominica in sublimitate honoris et reuerencie creuit; et ad ultimum ipse compleuit.

xi. Post hec omnia uenerunt quidam latrunculi numero nouem, qui inter se cognati erant, ad territorium uiri Dei, ac boues inde rapuerunt. Cumque uir Dei ordinem rei didicisset⁷, eosdem e uestigio insequens, inuenit eos in insula cuiusdam stagni, vbi latrocinia sua abscondere solebant. Cui cum introitum ex uoluntate propria ei non preberent Deus, qui mare rubrum ad libitum uoluntatis Moysi serui sui desiccauit, aquam illam⁸, acsi nunquam ibi fuisset, anichilauit. Quod uidentes⁹ nouem illi malefactores, coram uiro Dei se prosternentes, penitentiam egerunt, et se sibi ac suis successoribus seruituros in posterum uouerunt. Tunc sanctus Geraldus ait ad eos: 'Seruicium ac famulatum vestrum non respuo; set ne iustitia Dei uideatur rigorem suum amississe, semen vestrum¹⁰ post uos non crescat ultra numerum nouenarium.'

xii. Eodem¹¹ tempore duo reges Hibernie¹², qui tunc correгнаuerant, uidelicet Dermicius et Blathmecus, edictum in omni parte Hibernie

¹ om. R¹ R².   ² nequiret R¹ R².   ³ suppliciter F Colg. B.   ⁴ indelebitur R².   ⁵ For the passage 'qui et templa . . . ipsi' F Colg. B merely have 'et aliam, ut ipsi'.   ⁶ similiter deputauit add. F Colg. B.   ⁷ discussisset F Colg. B.   ⁸ An erasure after *illam* R¹.   ⁹ intendentes R² F Colg. B.

¹⁰ R² f. 205^b.   ¹¹ On margin of R¹ in late Irish hand: Nota causam pestilentie que dicitur Buidhe Concall.   ¹² i. da meic Aodha Slaine, i. Blathmac 7 Diarmaid ag comflaitheas for Erin, i. e. two sons of Aedh Slaine, Blathmac and Diarmait in joint sovereignty over Erin, *ib*.

fecerunt, ut omnes clerici ac layci ad Themoriam ciuitatem peruenirent, ut edicti regalis causam audirent. Erat enim tunc fames magna in terra. Tanta enim tunc erat multitudo hominum, ut non sufficeret eis tota terra ad agriculturam. Vnde cuilibet colono in porcionem legitimam dabantur nouem iugera uel septem de terra plana, et octo de a[s]pera, et nouem de silua. Et ideo consilium fecerunt maiores terre, ut populus conueniret ad | unum locum, et f. 110° omnes, tam layci quam clerici, ieiunarent et orarent ad Deum de illa multitudine onerosa populi inferioris, [ut] dignaretur per aliquam pestilentiam partem tollere, ut per hoc ceteri comodius possint uiuere. Cumque conuenissent in vnum populus ac clerus, ac super hac re diuersimode etiam ipsi uiri sancti qui aderant, sensissent, duos famosos abbates ac sanctitate precipuos, uidelicet sanctum Geraldum et sanctum Fekinum elegerunt, ut quod illi duo de petenda [h]ac re sentirent, omnes vnanimiter consentirent. Set isti inter se in sentenciando non omnino concordabant; quia sanctus Geraldus dicebat non esse iustam petitionem, ut Deus tolleretur homines per aliquam pestilentiam¹; quia potens est de modica annona pascere plurimos, sicut filios Israel in deserto de manna, et sicut de quinque panibus quinque millia hominum, et etiam de modicis granis et tam paucis in terra seminatis totum genus humanum annuatim. Fekinus uero asserebat multitudini petentium esse credendum; quia omnes maiores terre peteba[n]t ut nimia multitudo wlgi per infirmitatem aliquam tolleretur; quia numerositas populi erat occasio famis. Cumque multitudo preualeret in petenda pestilencia, ecce angelus Domini in sompnis apparuit cuidam uiro sancto², dicens: 'Heu quod non cibum a largitore bonorum omnium³ petistis, quia hoc uobis non denegaret; non enim Deo difficilius cibos multiplicare quam homines. Set quia contra uoluntatem Dei petistis mortem inferiorum de populo, ideo iusto Dei iudicio maiores morientur.' Quod et factum est. Nam ira Dei in consilii illius suasores deseuiens, duos illos famulos⁴ correngantes⁵ in tota terra, vna cum rege Ultonie, et rege Momonie, et cum multis aliis⁶ per infirmitatem que yctericia uocatur, occidit. Hec enim infirm[ita]s in Hibernico f. 110^d dicitur Budi Conayll. Hac enim pestilencia mortui sunt tot homines, quod non remansit nisi tertia pars populi. Illa enim passione mortuus est sanctus Fekinus, eo quod consensum aliis prebuit; et multi alii de clero. Et addidit angelus: 'Quia uero sanctus Geraldus abbas quod rectum est in oculis Domini iudicauit, diuina pietas ei parcet.' Quod totum, ut angelus predixit, euenit.

xiii. Post hec sanctus Geraldus ad terram Conacie properans, in

¹ om. R²; pestem F Colg. B.   ² om. F Colg. B.   ³ omnium bonorum R² F Colg. B.   ⁴ reges F, but erased; om. Colg. B, ? famosos.   ⁵ corrag- R¹.
⁶ R² f. 205°.

regione que Corand dicitur, inuenit magnam hominum multitudinem eadem pestilencia detenta[m].¹ Preerat enim multitudini quidam famosus dux, Etranus nomine, qui eandem incurrit cum ceteris infirmitatem. Et quia multiplicatae sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt ad medicum qui potens erat² eorum tollere languorem. Videntes enim uirum Dei Geraldum in finibus suis aduenisse, atque firmiter credentes eum sufficientem super morbo quo grauabantur potestatem habuisse, ecce vndeque ad eum cucurrerunt, dicentes: 'O sancte uir Dei, miserere nostri, et medere langores nostros, quoniam potens es³. Grauis enim est infirmitas nostra, et cito morituri sumus, nisi subuenias.' Et ait pastor pius ad ducem: 'Tu cum prole tua sub tegumento cuculle mee festinate, ac 'uos' subponite.' Cumque dux cum prole iussa pii abbatis complerent⁴, ecce omnes alii de plebe currunt, et se sub ueste Geraldii ponere attemptabant. Set cum modica cuculla omnes capere intra se non sufficeret⁵, ecce diuina uirtus tantam contulit uesti latitudinem, ut omnes capere intra⁶ sufficeret⁷. Quotquot ergo a cuculla sancti Geraldii sunt contacti⁸, sanati sunt ab illa infirmitate. Ne ergo ingrati beneficio liberationis uiderentur, familiare suum obsequium ac seminis post eos sancto Geraldo promiserunt.

f. III^a xiv. Post hec sanctus | abbas perrexit ad monasterium suum quod Elitheria dicebatur. Vbi cum de morte care sororis sue, Sigresie, audisset⁹, et centum sanctimonialium de eius collegio vna cum quinquaginta de suis discipulis, qui omnes ex illa pestilencia obierunt, ad Magunnensem ecclesiam ipse cum suis deuenit. Ibi quoque sanctissimus uir usque in finem vite moram trahens, in amore Dei et proximi permansit. Tunc temporis sanctus abbas Adampnanus, post visitacionem totius Hibernie, ad sanctum Geraldum perrexit, ut fraternam cum eo contraheret societatem. Cui¹⁰ sanctus Geraldus fundum cum fonte limpido contulit, atque sibi suam commendauit ecclesiam, vt a persecucione laycorum post obitum suum eam defensaret. Quod totum sanctus Adampnanus se completurum promisit, atque opere compleuit.

xv. Non multo enim post hec tempore, post innumera miracula, et monasteria constructa, sanctus Geraldus apud Maionensem ecclesiam in pace quieuit, tertio idus Marcii. Post eius uero obitum sanctus Adampnanus Maionensem ecclesiam per septem annos indefesse rexit, claustrales in caritate perfecta instruens, uolumina

¹ -ta R¹ R² F.   ² est et erat F Colg. B.   ³ om. R¹; est R².   ⁴ -ret R².
⁵ tegere non ualeret F Colg. B.   ⁶ se add. F Colg. B.   ⁷ -ciret R¹ R².
⁸ q tecti R¹; where q is probably a mistake for the abbreviation for con; quasi tecti R²; sunt tecti F; sunt tacti Colg. B.   ⁹ audiret R² F Colg. B.
¹⁰ R² f. 205^d.

conscribi faciens, atque manu propria librum quatuor euangeliorum scribens, campanas etiam ad reuerenciam ecclesie fabrificiens. Inde ad Iouensem¹ perrexit abbatiam, et ibi feliciter obiit in Christo, et sepultus est.

xvi. Porro sanctus Geraldus, quamuis multa in uita sua petrauerit miracula, post obitum tamen non minora ostendit, ubi fides et deuotio petencium non defuit. Post mortem eius Turgetius Noruagiensis, tyrannus ualde crudelis, totam deuastans Hyberniam, tandem ad Maionensem deueniens ecclesiam, templum quod fuit ibi a sanctis constructum, ac asseribus plumbeis contextum, in contemptum Dei et sanctorum comburendo destruxit. In hoc quoque templo quidam vir a facie persequentis fugiens de incendio, f. 111^b tanquam alter Daniel, illesus per merita Geraldii euasit. Quedam uero paupercula uidua per merita Geraldii, per anni circulum sola aqua cum herbis refecta, ibi permansit. Cum enim guerrarum commociones cogerent ciues illam relinquere ecclesiam, ita quod durante persecucione ad propria redire per annum non auderent, sola illa uidua, non valens pedibus post alios incedere, sic miraculose per suum sanctum Deus paut. In hiis et in multis aliis signis mirificauit Dominus suum sanctum abbatem Geraldum, cuius meritis et precibus dignetur pietas diuina [misereri nostri. Amen]².

¹ ? Iouensem.

² R¹ R² end imperfectly; the missing words are from F; R¹ R² F have no explicit.

Wincestrie, in quo multos egrotos curauit ; et claudos ac paraliticos, et quolibet morborum¹ genere uexatos per Spiritus Sancti operationem² sanauit. Fama quoque sanctitatis eius³ circumquaque diffusa, multos monachos ad obediendum sibi humiliter⁴ coadunauit.

iii. Si quis uero dubitauerit quare tam nobilis abbas cum suis fratribus ad Hiberniam insulam peruenerit, atque ibidem usque ad finem uite permanserit, aduertere potest quod triplici de causa ad eandem insulam peruenit. Prima causa fuit, quoniam prelati Anglie vna cum clero contra sanctum Colmanum archiepiscopum tanquam extraneum conspirauerunt, et eum temere de finibus suis expulerunt. Set ueri⁵ discipuli eius, silicet abbas Geraldus cum suis fratribus, tum propter amorem magistralem, tum propter morum
f. 108^d eius | honestatem, cum tribus milibus bone uoluntatis uirorum illum secuti sunt ad Hiberniam. Secunda causa fuit quare Anglicanam terram dereliquerunt, quia matre eorum defuncta, et patre aliam in scelere, [et in contemptu legis]⁶ diuine⁷ tenente⁸, consortium scelerosi patris euitantes, suam pro Christo⁹ patriam deseruerunt. Uolebant enim cum sancto cohabitare, et perversi societatem fugere. Tercia causa fuit, ut mandatum dominicum, quo dictum est : ' Exi de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui,'¹⁰ spretis mundi uanitatibus perfectissime¹¹ complerent. Ut ergo perfecti essent discipuli illius qui¹² in ewangelio suo dixit : ' Qui non odit patrem suum, et matrem, et uxorem et filios, adhuc et animam suam, non potest meus esse discipulus¹³' ; ideo patrem et terram natiuitatis sue reliquerunt, et ad Hiberniam se transtulerunt.

iv. Parata igitur classe nauium non modica, ac necessariis pro itinere collectis, intrantes naues Gubernatori omnium se commiserunt ; atque prospere ad hostium fluminis Muady¹⁴ in terra Conactie applicuerunt. In illa uero terra erat quidam crudelis regulus principatum tenens, qui uiris sanctis qui ibidem seruiebant, multum infestus erat. Hic uocabatur Ayllelus ; de ipso quoque magna postmodum posteritas in¹⁵ regione illa processit. Cumque nunciatum esset regi de adventu tante multitudinis alienigenarum ad prouinciam, celeriter nuncios ad terminos terrarum suarum mittens, congregato exercitu, moliebatur uel illos penitus extinguere, uel sibi [in] seruitutem redigere. Tunc de secretariis regis, a Deo tanquam prouidens consiliarius missus, veritatem asseruit, dicens illos uiros religiosos fore,

¹ moruioborum R¹ m. pr.   ³ -ni R².   ⁸ R² f. 204^a.   ⁴ om. F Colg.
⁵ uerbi R¹ m. pr. R².   ⁶ supplied by conjecture.   ⁷ om. F Colg.   ⁸ MSS. -do.
⁹ proximo *for* pro Christo R² (wrong expansion) ; om. F Colg.   ¹⁰ Gen. xii. 1 ; Acts vii. 3.   ¹¹ om. F Colg.   ¹² ut igitur profecti sunt discipuli eius qui F Colg.
¹³ Luke xiv. 26.   ¹⁴ Sinnady R² (due to joining the s of 'fluminis' to the beginning of 'muady') ; Synnadii F ; Synnadii Colg., who might have known that the mouth of the Shannon is not in Connaught.   ¹⁵ in bis R¹.

et amicos Dei celi; et quod ille qui eos offenderet, Deum eorum indubitanter offenderet. Et ait: 'Testis est mihi Deus quod uera sunt que dico uobis. Debetis ergo impetum vestrum | refrenare, et f. 109^a propositum reuocare; quoniam ecce ipse conspexi quod monachi sunt, longas habentes cucullas, et libros nitidos in¹ manibus tenentes; et Deum celi deuote depreca[n]tur. Uidi quoque quosdam ex uobis spicula in eos mittentes; set in nullo pertingunt, immo potius in litore maris cadunt, Deo eosdem protegente. Consilium ergo sanum uobis do, ne in alico permittatis eos ledi; ne ulcio diuina in uos seuire continguat.'

v. Dumque talia a prefato consiliario dicerentur, ecce nuncius ad regem aduenit, qui unicam suam filiam iam defunctam fore² narraret. Audita quoque vnice filie morte, eo quod filium non haberet, rex uehementer expauit. Set postea resumptis uiribus ad sodales suos ait: 'O precordiales consiliarii, atque secreti commissi fideles amici, nullus uestrum pandat coram hiis extraneis sanctis quod filia mea sit defuncta, set quod filius vnicus meus sit mortuus.' Et subdidit dicens: 'Et nisi resuscitauerint mihi pro nata filium, eos omnino³ captiuabo.' Cumque sanctus abbas cum sociis suis maturioribus ad presentiam regis adducerentur, rex ait ad eos: 'Si uelletis abbaciam rebus et agris opulentam in terris nostris fundare, filium meum modo defunctum, qui est spes unica regni mei, a mortis faucibus a Deo uestro resuscitari procurete. Si uero hoc optinere non poteritis, sine honore de finibus nostris exibitis, aut in seruitute nobiscum manebitis.' Audientes igitur uiri sancti uerba hec, ad locum ubi puella regia mortua iacebat, accelerant; et conuersus ad eam sanctus Geraldus taliter orabat: 'O Deus eterne, qui es protector omnium in te sperantium, qui angustias tuorum fidelium extollis, qui mare rubrum Israelitis⁴ captiuis desiccasti, qui Petrum a uinculis mirabiliter ab-|soluisti, nos quoque a barbaris hiis captiuatos de hoc nodo difficultatis, f. 109^b silicet de morte filie regis, misericorditer absoluas, quatenus de mortua filia filium uiuum tua mirabili potencia efficias, [et] per ministerium nostrum eum viuacitati sensus et motus condones. Post hanc oracionem ad regem conuersus ait: 'O rex, dicito mihi in veritate, an sit natus uel nata, quem resuscitari desideras.' Cui rex ait: 'O uir sancte, salua tua reuerentia, vnicus meus natus expirauit, quem ad uitam reuocare digneris.' Tunc sanctus abbas Geraldus ait: 'Licet sit⁵ natus uel nata, Deus qui est condonator uite, et cui omnia⁶ possibilia sunt, masculum tibi resuscitare dignetur.' Quo dicto, aquam benedictam de lapide illo, quem secum de uentre matris portauit, cum signo crucis in os eius effudit; et cum admiracione astantium

¹ R² f. 204^b.
⁶ om. R² F Colg.

² om. R² F Colg.

³ omnes F Colg.

⁴ Irr- R¹.

⁵ R² f. 204^c.

iuuenis regalis de feretro statim surrexit. In hoc insolito miraculo infidelitas abicitur, fides uero credencium¹ roboratur, atque Deus in suis sanctis mirabilis² ab omnibus predicatur. Hunc quoque iuuenem, sic miraculose resuscitatum, uir Dei Geraldus baptizauit, et ex consensu parentum hoc nomine Catholus appellatus est. Ex illo enim propter benedictionem uiri Dei multi ualentes proceres ac potentes in terra illa processerunt. Tunc rex cum suis ducibus prouiderunt filio nouo de triginta uil[is] terre cum suis contentis.

vi. Cupiens uero sanctus abbas Geraldus cultum Dei amplius in terra multiplicare, ait ad regem : ' O rex, quia donum utile et magnificum tibi per preces nostras a Deo donatum est, ne te redargui a bonorum omnium largitore contingat; prouidere te decet seruis Altissimi de loco ubi Deo seruire commode ualeant.' [Et rex ait]³ : f. 109⁶ ' Omne semen meum⁴ in tui ac tuorum successorum | seruicium usque in⁵ sempiternum condono⁶. Et filius resuscitatus ait ad abbatem : ' O abba sanctissime, in uno⁷ agrorum meorum locum monasterii cum tribus uillis et decimis aruorum meorum tibi et tuis successoribus condono, usque in sempiternum.' Et hiis preordinatis, atque in decretum constitutis, sanctus Geraldus abbaciam nominatam ualde repleuit, quam Elitheriam ex euentu rei nominauit. Cum enim quidam Christianus uaccam lactiferam cum suo uitulo uiro Dei in usum monachorum condonaret, ecce luppus ex improviso adueniens, uitulum interfecit. Uacca uero, silicet⁸ solacio uituli destituta, lac refundere, ut consueuerat, denegabat. Tu[n]c Geraldus ad fratres ait : ' Interfector uituli in loco eius adueniat, et uicem eius suppleat⁹. ' Quod et factum est. Nam luppus iussis abbatis sancti obtemperans, et ad uaccam properans, more uituli se gerens, lac mulgentibus vacca in eius conspectu copiose prebebat. Set quia feritas luppina moleste ferebat obsequium mansuetudinis, natura dictante, uel potius Spiritu Dei sibi suggerente¹⁰, ad montana proximiora conscendens, hinnulum a sua matre rapiens, vicarium pro se ipsi uacce uiuum subposuit. Perpendens uero cerua ablatum sibi dilectum filium, sequendo eius uestigia peruenit¹¹ ad monasterium, atque inibi permanens usque ad finem vite remansit. Vnde ab illa cerua ibidem miraculose commorante nominata est illa abbacia Elitheria ; cerua enim in Hibernico sonat idem quod elitt.

vii. Hiis quoque ac aliis pluribus prodigiis a uiro Dei Geraldo ibidem ostensis, rex terre atque ceteri de terra reputabant eum uirum sanctum ac reuerencia dignum, et ad¹² impossibilia potentem. Vnde

¹ -densium R¹ m. pr.   ² miraculis R¹ R².   ³ om. R¹ R²; from F.
⁴ ac successorum meorum add. F Colg.   ⁵ usque in om. R² F Colg.
⁶ -dona R¹ R².   ⁷ meo R¹; om. R²; in meis agris F Colg.   ⁸ om. F Colg.
⁹ impleat F Colg.   ¹⁰ -tem R¹ R².   ¹¹ R² f. 204^d.   ¹² humanitus add. F Colg. B.

rex de quodam saxo durissimo | ac grandi, quod erat in medio f. 109^d
fluminis, Muady¹ nomine, situm, conquestus est, quod non modicam
prebebat piscatoribus ceterisque ibidem nauigantibus molestiam.
'Lapis', inquit, 'offensionis, et petra scandali'² est nobis omnibus saxum
prefatum; nam gregibus piscium de mari ad aquas dulces currere
uolentium prestat impedimentum, et retia piscatorum frequenter
dirumpit. Rogamus ergo unanimiter vestram paternam pietatem,
quatinus illud saxum per potestatem tibi a Deo tuo traditam de
medio fluminis tollatur; ac per hoc Deus tuus in suis miraculis
laudetur.' Tunc sanctus Geraldus uolens populum nouiter conuer-
sum³ in fide Trinitatis consolidare, lapillum illum, quem de utero
matris secum in manu portabat, super saxum illud grande proiecit;
et mox in minutissimos lapillos grandis ille lapis diuisus est. Tunc
omnes qui aderant, in laudem omnipotentis Dei ac sui sancti pro-
ruperunt; ac decimacionem⁴ piscature illius fluminis sancto Geraldo
ac suis successoribus usque in seculum optulerunt.

viii. Post hec rex famosus Conactensium, Ragallus nomine, audita
fama sancti Geraldi atque suorum⁵, misit ad eum nuncios, ut sanctus
uir dignaretur ad presentiam suam uenire, promittens agros et queque
necessaria pro construenda abbacia sibi et suis monachis. Cumque
dicta regis nuncii referrent sancto Geraldo ceterisque de collegio
sanctorum, consilium ineuntes ad presentiam regis se offerunt. Rex
quoque benigne ac cum magna reuerentia eos suscepit; et promissa
per nuncios opere complens, terram pro abbacia construenda contulit,
que postea Maguncia⁶ nuncupata est.

ix. In eadem quoque regione erat quidam famosus magus, qui
multos sue artis habebat discipulos. | Hic quoque in monticulo quodam f. 110^a
iuxta monasterium sanctorum cum suis habitabat, uendicans sibi ius
hereditarium in eadem terra. Unde usque in hodiernum diem Collis
magorum nominatur.⁷ Sancti quoque monachi, [qui] cum uiro Dei
habitabant, cum feruore spiritus speciosa⁸ fructecta hinc inde se-
ctantes⁹, ignem maximum construxerunt¹⁰. Huius quoque ignis
fumum magus prefatus Intuens, dixit ad suos¹¹: 'Ex arte magica didici
quod ille ignis hodie accensus, nisi cito extinguatur, usque ad finem tem-
poris non extinguetur.' Exiens quoque locum illum, ac arma¹² capiens,
equum suum ascendit, ut celerius ignem extingueret. Set Dei
voluntate factum est, ut pedes equi sui in quadam petra immobili
firmissime, ac si essent fixi¹³, detenerentur; atque ipse magus sic

¹ Muayd R³.² 1 Pet. ii. 8.³ nouiter conuersum om. F Colg. B.⁴ -ne R³; decimam F Colg. B.⁵ atque suo uiuendi modo F Colg.⁶ maguntia F in text; on margin: Maigheonia uel Maighin.⁷ appellatur

F Colg. B.

⁸ ? spaciosa.⁹ ? secantes; v. Glossary; spectantes Colg.¹⁰ R³ f. 205^d.¹¹ socios Colg. B (not F).¹² exiens ergo et [et om. F]

arma F Colg. B.

¹³ saxo fixi F Colg. B.

dorso sui [equi]¹ adherebat, ut nequaquam se inde mouere quiret². Stupefactus igitur magus de eo quod sibi acciderat, ac diuinam senciens preualere suis uiribus uirtutem, ait ad suos: 'Aduertite, amici mei, quod qualescunque sunt spiritus magicis artibus suffragantes, a precibus istorum uirorum apud Deum celi vincuntur. Quapropter hiis Christicolis attente³ supplicate, ut me de hoc intolerabili tormento absoluant; et me ipsum et omne semen meum in serui-cium eorum et successorum eorum usque in sempiternum deuoueo.' Uoto ergo sic emissio, ipse cum equo de uinculis suis miraculose absoluntur; set in eadem petra uestigia equi indelebiter⁴ usque in hodiernum diem impressa remanent.

x. Post hec uir sanctus suos fratres in tres diuisit turmas, quarum unam ad Anglicanas deputauit partes, ut inde necessaria uite pro fratribus laborantibus adducerent. Aliam quoque turmam ad muros circa monasterium constructionem instituit; qui et templa et claustra ad ultimum edificarent. Ternam quoque partem collegii f. 110^b ad diuinum officium celebrandum instituit; ut et ipsi⁵ missas et horas canonicas deuote decantarent, et pro populo Christiano puro corde orarent⁶. Talibus igitur ordinacionibus a superno dispensatore infussis, sub pio pastore Geraldo caula dominica in sublimitate honoris et reuerencie creuit; et ad ultimum ipse compleuit.

xi. Post hec omnia uenerunt quidam latrunculi numero nouem, qui inter se cognati erant, ad territorium uiri Dei, ac boues inde rapuerunt. Cumque uir Dei ordinem rei didicisset⁷, eosdem e uestigio insequens, inuenit eos in insula cuiusdam stagni, ubi latrocinia sua abscondere solebant. Cui cum introitum ex uoluntate propria ei non preberent, Deus, qui mare rubrum ad libitum uoluntatis Moysi serui sui desiccavit, aquam illam⁸, acsi nunquam ibi fuisset, anichilauit. Quod uidentes⁹ nouem illi malefactores, coram uiro Dei se prosternentes, penitentiam egerunt, et se sibi ac suis successoribus seruitorum in posterum uouerunt. Tunc sanctus Geraldus ait ad eos: 'Seruicium ac famulatum vestrum non respuo; set ne iustitia Dei uideatur rigorem suum amississe, semen vestrum¹⁰ post uos non crescat ultra numerum nouenarium.'

xii. Eodem¹¹ tempore duo reges Hibernie¹², qui tunc correгнаuerant, uidelicet Dermicius et Blathmecus, edictum in omni parte Hibernie

¹ om. R¹ R². ² nequiret R¹ R². ³ suppliciter F Colg. B. ⁴ indelebitur R². ⁵ For the passage 'qui et templa . . . ipsi' F Colg. B merely have 'et aliam, ut ipsi'.

⁶ similiter deputauit add. F Colg. B. ⁷ discussisset F Colg. B. ⁸ An erasure after *illam* R¹. ⁹ intendentes R² F Colg. B.

¹⁰ R² f. 205^b. ¹¹ On margin of R¹ in late Irish hand: Nota causam pestilentie que dicitur Buidhe Concall.

¹² i. da meic Aodha Slaine, i. Blathmac 7 Diarmaid ag comflaitheas for Erin, i. e. two sons of Aedh Slaine, Blathmac and Diarmaid in joint sovereignty over Erin, *ib.*

fecerunt, ut omnes clerici ac layci ad Themoriam ciuitatem peruenirent, ut edicti regalis causam audirent. Erat enim tunc fames magna in terra. Tanta enim tunc erat multitudo hominum, ut non sufficeret eis tota terra ad agriculturam. Vnde cuilibet colono in porcionem legitimam dabantur nouem iugera uel septem de terra plana, et octo de a[s]pera, et nouem de silua. Et ideo consilium fecerunt maiores terre, ut populus conueniret ad | unum locum, et f. 110° omnes, tam layci quam clerici, ieiunarent et orarent ad Deum de illa multitudine onerosa populi inferioris, [ut] dignaretur per aliquam pestilentiam partem tollere, ut per hoc ceteri commodius possint uiuere. Cumque conuenissent in vnum populus ac clerus, ac super hac re diuersimode etiam ipsi uiri sancti qui aderant, sensissent, duos famosos abbates ac sanctitate precipuos, uidelicet sanctum Geraldum et sanctum Fekinum elegerunt, ut quod illi duo de petenda [h]ac re sentirent, omnes vnanimiter consentirent. Set isti inter se in sentenciando non omnino concordabant; quia sanctus Geraldus dicebat non esse iustam petitionem, ut Deus tolleretur homines per aliquam pestilentiam¹; quia potens est de modica annona pascere plurimos, sicut filios Israel in deserto de manna, et sicut de quinque panibus quinque millia hominum, et etiam de modicis granis et tam paucis in terra seminatis totum genus humanum annuatim. Fekinus uero asserebat multitudini petentium esse credendum; quia omnes maiores terre peteba[n]t ut nimia multitudo wlgi per infirmitatem aliquam tolleretur; quia numerositas populi erat occasio famis. Cumque multitudo preualeret in petenda pestilencia, ecce angelus Domini in sompnis apparuit cuidam uiro sancto², dicens: 'Heu quod non cibum a largitore bonorum omnium³ petistis, quia hoc uobis non denegaret; non enim Deo difficilior cibos multiplicare quam homines. Set quia contra uoluntatem Dei petistis mortem inferiorum de populo, ideo iusto Dei iudicio maiores mori-entur.' Quod et factum est. Nam ira Dei in consilii illius suasores deseuiens, duos illos famulos⁴ corregnantes⁵ in tota terra, vna cum rege Ultonie, et rege Momonie, et cum multis aliis⁶ per infirmitatem que yctericia uocatur, occidit. Hec enim infirmi[tas] in Hibernico f. 110^d dicitur Budi Conayll. Hac enim pestilencia mortui sunt tot homines, quod non remansit nisi tertia pars populi. Illa enim passione mortuus est sanctus Fekinus, eo quod consensum aliis prebuit; et multi alii de clero. Et addidit angelus: 'Quia uero sanctus Geraldus abbas quod rectum est in oculis Domini iudicauit, diuina pietas ei parcat.' Quod totum, ut angelus predixit, euenit.

xiii. Post hec sanctus Geraldus ad terram Conacie properans, in

¹ om. R²; pestem F Colg. B.   ² om. F Colg. B.   ³ omnium bonorum R² F Colg. B.   ⁴ reges F, but erased; om. Colg. B, ?famosos.   ⁵ corrag- R¹.
⁶ R² f. 205°.

regione que Corand dicitur, inuenit magnam hominum multitudinem eadem pestilencia detenta[m].¹ Preerat enim multitudini quidam famosus dux, Etranus nomine, qui eandem incurrit cum ceteris infirmitatem. Et quia multiplicatae sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt ad medicum qui potens erat² eorum tollere languorem. Videntes enim uirum Dei Geraldum in finibus suis aduenisse, atque firmiter credentes eum sufficientem super morbo quo grauabantur potestatem habuisse, ecce vndeque ad eum cucurrerunt, dicentes: 'O sancte uir Dei, miserere nostri, et medere langores nostros, quoniam potens es'. Grauis enim est infirmitas nostra, et cito morituri sumus, nisi subuenias.' Et ait pastor pius ad ducem: 'Tu cum prole tua sub tegumento cuculle mee festinate, ac 'uos' subponite.' Cumque dux cum prole iussa pii abbatis complerent⁴, ecce omnes alii de plebe currunt, et se sub ueste Geraldii ponere attemptabant. Set cum modica cuculla omnes capere intra se non sufficeret⁵, ecce diuina uirtus tantam contulit uesti latitudinem, ut omnes capere intra⁶ sufficeret⁷. Quotquot ergo a cuculla sancti Geraldii sunt contacti⁸, sanati sunt ab illa infirmitate. Ne ergo ingrati beneficio liberationis uiderentur, familiare suum obsequium ac seminis post eos sancto Geraldo promiserunt.

f. III * xiv. Post hec sanctus | abbas perrexit ad monasterium suum quod Elitheria dicebatur. Vbi cum de morte care sororis sue, Sigresie, audisset⁹, et centum sanctimonialium de eius collegio vna cum quinquaginta de suis discipulis, qui omnes ex illa pestilencia obierunt, ad Magunnensem ecclesiam ipse cum suis deuenit. Ibi quoque sanctissimus uir usque in finem vite moram trahens, in amore Dei et proximi permansit. Tunc temporis sanctus abbas Adampnanus, post visitacionem totius Hibernie, ad sanctum Geraldum perrexit, ut fraternam cum eo contraheret societatem. Cui¹⁰ sanctus Geraldus fundum cum fonte limpido contulit, atque sibi suam commendauit ecclesiam, vt a persecucione laycorum post obitum suum eam defensaret. Quod totum sanctus Adampnanus se completurum promisit, atque opere compleuit.

xv. Non multo enim post hec tempore, post innumera miracula, et monasteria constructa, sanctus Geraldus apud Maionensem ecclesiam in pace quieuit, tertio idus Marcii. Post eius uero obitum sanctus Adampnanus Maionensem ecclesiam per septem annos indefesse rexit, claustrales in caritate perfecta instruens, uolumina

¹ -ta R¹ R² F.   ² est et erat F Colg. B.   ³ om. R¹; est R².   ⁴ -ret R².
⁵ tegere non ualeret F Colg. B.   ⁶ se add. F Colg. B.   ⁷ -ciret R¹ R².
⁸ q tecti R¹; where q is probably a mistake for the abbreviation for con; quasi tecti R²; sunt tecti F; sunt tacti Colg. B.   ⁹ audiret R² F Colg. B.
¹⁰ R² f. 205^d.

conscribi faciens, atque manu propria librum quatuor euangeliorum scribens, campanas etiam ad reuerenciam ecclesie fabrifaciens. Inde ad Iouensem¹ perrexit abbatiam, et ibi feliciter obiit in Christo, et sepultus est.

xvi. Porro sanctus Geraldus, quamuis multa in uita sua perpetraverit miracula, post obitum tamen non minora ostendit, ubi fides et deuotio petencium non defuit. Post mortem eius Turgetius Noruagiensis, tyrannus ualde crudelis, totam deuastans Hyberniam, tandem ad Maionensem deueniens ecclesiam, templum quod fuit ibi a sanctis constructum, ac asseribus plumbeis contextum, in contemptum Dei et sanctorum comburendo destruxit. In hoc quoque templo quidam vir a facie persequentis fugiens de incendio, f. 111^b tanquam alter Daniel, illesus per merita Geraldii euasit. Quedam uero paupercula uidua per merita Geraldii, per anni circulum sola aqua cum herbis refecta, ibi permansit. Cum enim guerrarum commociones cogerent ciues illam relinquere ecclesiam, ita quod durante persecucione ad propria redire per annum non auderent, sola illa uidua, non valens pedibus post alios incedere, sic miraculose per suum sanctum Deus pauit. In hiis et in multis aliis signis mirificauit Dominus suum sanctum abbatem Geraldum, cuius meritis et precibus dignetur pietas diuina [misereri nostri. Amen]².

¹ ? Iouensem.   ² R¹ R² end imperfectly; the missing words are from F; R¹ R² F have no explicit.

Vita sancte Ite Virginis

f. 109°

INCIPIT VITA SANCTE VIRGINIS YTHE¹

i. DE VITA² et miraculis beatissime uirginis Yte aliquam commemoracionem breuiter enarrare cupimus. Multa enim de miraculis eius nos latent, quia ipsa ea semper ascondebat. Et que sibi soli contigerunt, nemini narrabat. Alia autem que scimus, propter breuitatem omittimus. Sanctissima siquidem uirgo Yta de nobilissimo genere Hybernie orta est, id est de semine Feidhlimidh Reachtmair³, a quo tota Hybernia multis annis in maxima potestate in opido regali Temoria regnabatur. Ipse uero tres filios habuit, id est, Fiacha, f. 109^d Cond, et Eochaid. Fiacha quidem, | tres filios habens, mortuus est sine regno. Conn autem⁴ totam 'Hyberniam' post patrem suum potenter in maxima fertilitate regnauit. Et ipse, proth dolor, occisus est in bello, quod conuersum est in campo Cobha a rege Ultorum⁵ qui uocabatur Tybraide Tireach⁶. Tres autem filii fratris sui, Fiacha, cum multis turbis et magno exercitu, ad terram Mumenensium de Temoria uenerunt; et ibi maximam regionem⁷ nobiliter et fortiter gladiis suis apprehenderunt. Que gens hodie na Deisi uocatur. De qua gente nobilissima virgo eximia, Yta silicet, orta est. Que a fonte baptismatis Spiritu Sancto repleta est⁸. Nam omnes mirabantur continenciam et mores infancie eius, et abstinentiam diebus quibus famula Dei debebat ieiunare. Et multa signa per eam, cum infantula esset, fieri videbantur. Et cum ualeret loqui et ambulare, prudens in sermone et opere, dulcis eloquio, constans mente apparuit, proferens semper uerba castissima de ore suo, mitis ad omnes, larga ualde, Deum timens et amans, prohibens semper mala, suadens bona; ita vixit in domo parentum suorum in puellari etate.

ii. QUODAM⁹ quoque die sancta puella Yta sola dormiuit in cubiculo; et totum illud cubiculum visum est hominibus ardere: Cum autem illi homines accessis[s]ent adiuuare, illud incombustum apparuit; et omnes mirantes hoc ualde, dictum est eis desuper, quia gratia Dei

¹ Mide virginis R. [In this life the symbol R means only R², as the life has been lost in R¹ owing to mutilation.] On the lower margin of M is a pedigree agreeing exactly with that in LL. 348°. ² = R² 169^d. ³ Fedlimini . . . cognomento Rectmhar R. ⁴ cognomento Cetfadach [lege: Cetchathach] R. ⁵ Ultonie R. ⁶ Tybrayce Tyrech R. ⁷ terram que Desy uocatur R; cf. Decl. § i. ⁸ ut etiam in teneris annis preclucida [lege: -ludia] mire ostenderet sanctitatis R add. ⁹ = R² f. 170°.

ardebat circa famulam Christi, que ibi dormiebat. Et cum surrexisset sancta Yta de sompno, tota forma eius visa est quasi forma angelica. Quia tunc habuit talem pulcritudinem, qualem nec antea nec postea habuit. Ita enim species eius tunc apparuit, vt vix amici sui potuissent eam conspiciere. Et tunc omnes cognouerunt quod gratia Dei ardebat circa eam. Et post breue interuallum in speciem suam uirgo Dei conuersa est, que siquidem satis pulcra erat.

iii. ALIO¹ die, cum dormisset sancta Yta, vidit angelum Domini ad se venire, et dare sibi tres preciosos lapides. Et cum surrexisset ancilla Christi de sompno, nesciuit quid illa visio significaret. Et de hoc sancta Dei questionem habebat in corde suo. Tunc angelus Domini descendit ad eam, dicens: 'Quid scrutaris de vissione? Illi tres lapides preciosi, quos vidisti tibi dari, significant sanctam trinam visitacionem ad te venire et te visitare; id est visitacio Patris, Christi Filii sui, et Spiritus Sancti. Et semper in sompnis et in vigiliis angeli Dei et sancte visiones ad te uenient. Tu enim templum Deitatis es, corpore et anima.' Et hec dicens, discessit ab ea.

iv. ALIO² die beatissima uirgo Yta accessit ad matrem suam, et predicauit ei diuina precepta, Spiritu Sancto docta. Et rogauit ipsam, ut patrem suum rogaret pro ea, ut cum licentia patris sui sancta Yta consecraretur Christo. Et ille nullo modo hanc licentiam uoluit dare; quia potens et nobilis adolescens petiuit ab eo eam. Et ualde hoc matri displicuit. Et aditis aliis, ut rogarent eum, ipse hoc cum iuramento negauit. Tunc sancta Yta, repleta spiritu prophetie, dixit ad omnes: 'Dimittite patrem meum ad tempus. Pater meus me modo prohibet consecrari in Christo; iterum | suadebit et precipiet. f. 110³ Quia a Domino meo Iesv Christo compelletur, ut me dimittat quocunque 'ire' uoluerit, ad seruiendum Deo.' Et ita factum est. Quomodo autem contigit posterius narrabitur.

v. POSTEA³ uero non post multum tempus, beata uirgo Yta tribus diebus tribusque noctibus ieiunauit. In illis autem diebus et noctibus per sompnia et vigilias euidenter dyabolus multis pugnibus contra uirginem Dei pugnavit. Et beatissima uirgo prudentissime in omnibus ei resistebat, tam dormiens quam vigilans. In posteriori uero nocte apparuit dyabolus tristis et lugens, et lucente die, recessit a famula Dei, dicens lugubri uoce: 'Heu non solum temet ipsam, Yta, liberabis a me; set et alios multos.'

vi. IN ILLA³ uero nocte angelus Domini uenit ad patrem sancte Yte, dicens ei: 'Cur prohibes filiam tuam, ut ipsa in Christi nomine uelamen uirginitatis acciperet? Ipsa enim magna et probata uirgo

¹ = R³ f. 170^a.² = R³ u. s.³ = R³ f. 170^b.

coram Deo et sanctis eius erit, et multorum matrona¹ in die iudicii. Tu non solum dabis ei signum uirginitatis accipere, set dimittes eam, quocunque ire uoluerit, Christo seruire. In alia iam gente seruiet Deo; et matrona² ipsius gentis ipsa erit.' Pater autem puellae sine ulla mora uenit ad eam, et hec omnia narrauit ei. Et, sicut prophetauit superius uirgo probabilis de 'eo', non solum dedit optatam licentiam, set suassit ei, ut ipso die uelamen uirginitatis acciperet, et iret quocunque uellet. Et ipso die, completo triduo ieiunio, uirgo Domini ad ecclesiam Dei que fuit in eadem plebe, accipere uelamen uirgineum perrexit.

vii. Et³ cum iter ageret beata Yta, ecce multi demones contra eam in via uenerunt, et ceperunt atrociter aduersus uirginem Dei litigare. Tunc angeli Dei desuper aduenerunt, et pugnauerunt fortiter cum demonibus pro sponsa Christi. Et cum essent demones superati ab angelis Dei, fugierunt per deuia, clamantes et dicentes: 'Ve nobis, quia ab hoc die contra hanc uirginem certare non ualebimus. Et uoluimus nostras iniurias in ea hodie vindicare; et angeli Dei a nobis eam liberauerunt. Ipsa enim nostram habitationem de multis locis destruet, et plures eripiet a nobis in hoc seculo, et ab inferis.' Virgo autem Domini, consolantes eam angeli Dei, interea ad ecclesiam peruenit; et in ea ius[s]ione⁴ angelica ilico ab ecclesiasticis uiris consecrata est, et uelamen uirginitatis accepit.

viii. DEINDE⁵ beata uirgo Yta orauit ad Dominum, ut ostenderet ei locum in quo sibi seruiret. Et ecce uenit angelus Domini ad eam, dicens: 'Relinque hanc patriam tuam, et uade ad illam regionem que uocatur Hy Conayll⁶, et manebis in occidentali parte eiusdem regionis, iuxta radices montis Luachra. Et ibi angelus Domini ueniet ad te, et ostendet tibi locum⁷ in quo erit ciuitas tua, in qua migrabis ad Christum. Tu enim matrona⁷ gentis Hua Conaill eris; que gens tibi et sancto Senano donata est a Deo.' Hiis uerbis angeli auditis, sancta Yta cum suis commitibus ad illam regionem perrexit, et mansit iuxta radices montis Luachra, sicut sibi angelus dixit. Et
f. 110^b statim angelus Domini uenit ad eam, et assignauit ei locum in quo Deo seruiret. Et ilico fama sanctissime uirginis per totam illam regionem diffusa est. Et multe uirgines hinc et inde ad sanctam Ytam uenerunt, Deo seruire sub cura eius; et ipsa pie et mente hylari recipiebat eas omnes.

ix. AUDITA⁸ vero maxima sanctitate beatissime uirginis Yte, gens Hua Conaill cum suo duce uenit ad eam, et uoluerunt omnem agrum qui erat in circuitu celle sancte Yte, sibi et Deo in eternum donare.

¹ patrona R.

² mater pia R.

³ = R² f. 170^b.

⁴ MS. uisione.

⁵ Y Conaill R.

⁶ ubi habitabis; et ibi cresces in gentem magnam R.

⁷ altered to 'patrona' m. sec.

⁸ = R² f. 170^c.

Famula autem Domini, nolens curiosa esse in secularibus curis¹, nichil de agro ab eis accepit, nisi tantum quatuor iugera in usus hortorum. Et hoc duci et suis commitibus ualde displicuit; et dixerunt: 'Quod tu non vis modo recipere, cum migrabis ad regnum Dei, tibi donabitur.' Et ita factum est. Tunc tota gens Hua Conaill sanctam Ytam matronam² suam hic et in futuro accepit, sicut angelus predixit. Et beata [Yta] eandem gentem et terram suam multis benedictionibus benedixit; que semper complentur. Et illi cum gaudio magno ad sua reuersi sunt; et magna munera et elymosinas ac donaciones ad eandem cellam ad ussum sanctarum uirginum que ibi erant, in honore beate Yte semper ferebant.

x. BEATISSIMA³ uirgo Yta omne studium in biduanis et in triduanis et frequenter in quadriduanis ieiuniis viuere dedit. Angelus autem Domini quadam die, cum ipsa esset fatigata fame, uenit ad eam, et ait ei: 'Sine mensura corpus tuum affligis ieiuniis; et ne ita facias⁴.' Sponsa vero Christi nolente onus suum laxare, dixit ei angelus: 'Tantam tibi Deus gratiam donauit, ut ab hoc die usque ad obitum tuum cibo celesti reficiaris. Et tu non poteris non comedere in quacunque hora angelus Domini ueniet ad te, afferens tibi prandium.' Tunc beata Yta inclinans se ad terram, gratias egit Deo; et de illo prandio sancta Yta aliis dabat, quibus sciebat dignum esse donari. Sicque sine ullo dubio usque ad obitum suum annona celesti vixit, ministrante sibi angelo.

xi. QUADAM⁵ die quedam uirgo sancta religiosa accessit ad sanctam Ytam, et loquebatur cum ea in diuinis preceptis. Et cum loquerentur ad inuicem, dixit uirgo illa sancte Yte: 'Indica nobis in Dei nomine, cur tu diligis plus a Deo quam alie⁶ uirgines quas scimus in mundo esse. Tibi enim prandium de celo a Deo datur; omnes languores tua oratione sanas; prophetas de preteritis et futuris; demonia ubique fugas; angeli Dei cotidie tecum loquuntur; semper in meditatione et oratione sancte Trinitatis sine impedimento persistis.' Tunc dixit ei sancta Yta: 'Tuam questionem tu ipsa soluisti, dicens: "Sine impedimento in oratione et meditatione sancte Trinitatis persistis." Si quis enim ita fuerit, Deus semper cum eo erit; et si ita ego fui ab infanzia, hec omnia, que dixisti, ideo mihi contigerunt⁷.' Sancta illa uirgo hoc uerbum audiens a beata Yta de oratione et meditatione Dei, gaudens recessit in cellam suam⁸.

¹ timens occasione temporalium uel mente distrahi, uel nimis occupari R. ² patronam R. ³ = R² f. 170°. ⁴ 'non sic igitur facias, set rationabile sit obsequium tuum; . . . natura enim non est extinguenda, set uicium.' Et respondit uirgo: 'In anteriora uellem tendere, et non reuerti' R. ⁵ = R² f. 170°. ⁶ alias m. pr. ⁷ contiguerunt m. pr. ⁸ et plus solito orationi ac contemplationi operam dabat R add.

xii. Tantam¹ iam prophetie gratiam largitus est Deus sancte Yte, ut ipsa sciret si viuerent infirmi sua infirmitate, an morerentur.

f. 110° xiii. | SANCTUS² abbas Comhghanus, cum sciret sue remunerationis tempus aduenire, rogata est a se sancta Ita, ut ueniret ad eum. Et dixit ei sanctus Comhghanus: 'En moriar hac infirmitate cicius, et rogo te in Christi nomine, ut ponas 'manus' tuas super labia mea, et claudas os meum in hora dormicionis mee. Scio enim ab angelo Dei, super quemcunque morientem posueris manus tuas, quod angeli Domini animam eius ilico deducunt³ in regnum Dei.' Dixit ei sancta uirgo: 'O pater sancte, quid tu dicis? Peccatorem hominem oporteret hoc uerbum dicere. Magna est merces tua apud Deum, et tu gloriosus eris inter sanctos Dei. Quid indiges a me?' Dixit sanctus Comhghanus: 'Vere dico; propter hoc quod ego petii, nullus demon ad iter nostrum appropinquare audebit, uel nos ullo modo accusare.' Interea uir sanctus Comhghanus de hoc seculo inter choros sanctorum angelorum migravit; et quod petiuit, perfecit sancta Yta.

xiv. DEINDE⁴ gloriosa uirgo Dei Yta ad cellam suam reuersa est. Et cum appropinquaret Dei famula suo monasterio, audiuit de propinquo magnum et immensum ululatum. Ibi enim erant tres nobiles mortui, qui illo die obierunt; et amici eorum ululantes et lugentes eos. Et illi scientes quod sancta Yta transiret, descenderunt, et uoce flebili rogauerunt famulam Dei ut ueniret, et saltem oraret pro animabus eorum. Sancta uero Yta ait illis: 'Quod plus vultis quam orare pro animabus eorum, in Christi nomine fiet uobis.' Illi hoc uerbum adhuc nescierunt. Hoc uerbum beata Yta dixit, quia nouerat⁵, 'plena' spiritu prophetie, quod resuscitaret in Dei nomine illos a morte. Et descendit sancta Dei cum illis ubi erant mortui, et orans signauit corpora iacencia signo sancte crucis; et illi ad iussionem eius surrexerunt uiui. Assignauitque Christi sponsa eos uiuos ante omnes.

xv. IN ILLO⁶ siquidem loco erat quidam homo paraliticus maxima infirmitate detentus, et amici sui, videntes mortuos suscitatos, apprehenderunt eum, et adduxerunt ad sanctam Ytam, ut sanaret eum. Ipsi enim non dubitabant quod sanaret infirmum que mortuos suscitauit. Vidensque famula Dei magnam miseriam illius, respexit in celum, et ait ad eum: 'Deus miseriatur tui.' Et hec dicens, signauit illum signo sancte crucis. Mirum dictu est ualde; famula Christi signans adhuc paraliticum, ipse ilico sanus et incolumis ante omnes surrexit, quasi nunquam fuisset paralisi deprehensus. Tunc

¹ Not in R.

² Not in R.

³ -cant m. pr.

⁴ = R² f. 170^d.

⁵ nouebat m. pr.

⁶ = R² u. s.

clamor omnis populi in celum erectus est, laudans¹ Deum, et sibi gratias agens¹, famulamque eius digno honore magnificans¹. Postea Dei famula cum suis ad suam cellam peruenit.

xvi. QUEDAM² sanctimonialis³, que fuerat sub cura sancte Yte, occulte fornicauit⁴; et in crastina die beata Yta uocauit eam ad se, et ait ei: 'Cur tu, soror, non curasti custodire uirginitatem tuam?' Illa uero negans⁵ quod fecit, dixit ei sancta Yta: 'Nonne heri in illo loco fornicasti⁶, et ita tibi contigit?' Statimque sciens illa beatam Ytam prophetissam esse de preteritis et de futuris, confessa est ueritatem rei. Et sanata est⁷, agens penitentiam secundum iussionem sancte Yte.

xvii. ALIA⁸ quoque uirgo, que erat longe a sancta | Yta, id est, in f. 110⁴ prouincia Connachtorum, cum quodam viro occulte adulterabatur. Sancta autem Yta, plena spiritu prophetie, sciens hoc, iussit sancto Brendano ut illam duceret ad eam⁹. Sanctus uero Brendanus fecit illam uenire ad sanctam Ytam. Christi siquidem sponsa narrabat ei inter cetera, quomodo concepit et peperit filiam. Illa enim illi uiro peperit filiam. At illa, audiens suam iniquitatem ex ore Dei famule, dignam egit penitentiam. Et anima eius saluti eterne red[d]ita est, postea degens in sanctitate. De cetero autem omnis familia sancte Yte, et ceteri qui cognouerant scientiam prophetie eius, timebant eam, tam absentem quam presentem¹⁰.

xviii. QUIDAM¹¹ bonus artifex¹², qui erat homo honorabilis de prouincia Connachtorum¹³, in exilio ad terram Mumenensium uenit. Et audiens beata Yta famam artis eius, rogatus est ab ea, ut ageret sibi edificia. Ille uero artifex quesiiuit sibi uxorem a sancta Yta, et agrum ad habitandum. Et beatissima Yta dedit ei sororem suam, et agrum in quo maneret. Et ille cum omni deuocione edificia in monasterio sancte Yte agebat. Contigit autem, ut duo duces bellum inter se aliquo die agerent. Et ille artifex cum vno eorum in bellum exiuit; ipse enim probatus erat in milicia. Ille autem dux cum quo erat artifex, uersus est in fugam, et sui omnes occisi sunt; inter quos ille artifex occisus est, et decollatus; caput autem eius ab eo longe ductum est¹⁴. Et cum hoc esset sancte Yte narratum, ualde sibi displicuit. Ipsa enim promisit artifici in Christi nomine, ut filium post se haberet. Et ipse tunc non habuit prolem; quia adhuc uxor eius sterilis erat. Et uenit sancta Yta cum suis ubi erat corpus

¹ altered to -ntis m. sec.

² = R² f. 171^a.

³ de collegio eius R *add.*

⁴ altered to -cata fuit m. sec.

⁵ at illa dupplicans suum peccatum negauit R.

⁶ altered to -cata fuisti m. sec.

⁷ et sanata est *om.* R.

⁸ = R² u. s.

⁹ MS. eum; se R.

¹⁰ et ideo magis sibi ab illicitis cauebant R *add.*

¹¹ lignarius R *add.*

¹² de Conoctia R.

¹³ cumque caput secum uictores eius longius portarent R.

truncum Beoani artificis. Ipse enim artifex uocabatur Beoanus. Et non inuento capite eius, orauit sancta Yta ad Deum, ut ostenderet sibi capud. Et capud diuina potencia euolauit per aera¹, et stetit ad corpus suum ante Dei famulam. Et Deus, misertus famule sue, capud corpori suo adhesit tam ualide, quasi nunquam esset abscissum; set tantum uestigium vvlneris mansit². Et orante sancta Dei, transactoque spacio hore, ille viuus surrexit, salutans famulam Dei, et gratias Deo agens. Omnesque qui ibi erant, similiter gratias Deo egerunt cum sancta Dei. Et surgens sancta Dei famula, monasterium suum adiit; et ille qui resuscitatus est, iuit in commitatu. Deinde ipse artifex Beoanus dormiuit cum sua uxore sterili, et ipsa concepit, et peperit filium, sicut promissit sancta Yta. Quem filium³ sancta Yta nutriuit, qui uocatur Mochoemhóg; et ipse est sanctissimus abbas, in cuius honore ciuitas Liath edificata est.

xix. QUIDAM⁴ uir sapiens aliquo euentu amisit suam loquelam, et effectus est mutus; et uenit ad sanctam Ytam cum suis discipulis ad querendam salutem. Et orauit sancta Dei ancilla ad Dominum pro eo; et statim ipsa adhuc orans⁵, reddita est illi loquela, et loqu[ut]us est clare. Et orantes invicem ad Deum, cum gaudio ad sua ille reuersus est. |

f. III⁶ xx. QUODAM⁴ sancto die rogauit beata Yta Deum, ut de manu digni sacerdotis corpus et sanguinem Christi illo die acciperet. Gratia autem 'Dei' duxit ancillam suam per⁶ longa spatia terrarum occulte ad ciuitatem Cluayn meic Noys⁷; et accepit de manu digni sacerdotis corpus et sanguinem Domini, sicut ipsa uoluit. Set nemo vidit eam ibi venientem, uel accipientem, aut redeuntem. Et statim ipso die inuenta est in suo loco. Et sacerdotes⁸ nescientes quid factum est de corpore et sanguine Domini, ieiunauit omnis clerus et populus cum ipsis illo die, ut misterium huius euentus ostenderet eis Deus. Postea angelus Domini uenit ad quendam sanctum senem⁹ illorum, et narrauit ei omnia que gesta fuerant. Ille autem sacerdos qui immolauit hostiam quam sumpsit sancta Yta, uenit cum aliis¹⁰ clericis longa uia ad eam, ut¹¹ benediceret eos ancilla Dei. Et cum iter agerent, vnus eorum aliquo euentu effectus est cecus. Consolantes se invicem dixerunt: 'Beata Yta, sponsa Christi, quando perueniemus

¹ tanquam auis R add. ² ob signum miraculi insoliti R add. ³ Hunc filium ancilla Christi diligenter nutriuit; qui in gratia et uirtutibus meritis sue nutricis proficere meruit, ut fieret postmodum sanctus abbas et multorum monachorum pater, Mochaemoch nomine; in cuius nomine ecclesia de Liath Mochaemoch est fundata R; cf. Mochoemog §§ i-iii. ⁴ = R² f. 171^b. ⁵ altered to -nte m. sec. ⁶ per aera tanquam Abacuch prophetam R. ⁷ que proprie quadraginta miliaria uel plus ab ea distabat R add. ⁸ de Cluayn Ferta [lege: meic Nois] R. ⁹ de collegio R add. ¹⁰ de collegio illo sancto R. ¹¹ ut benedictionem eius pro hereditate possideret R.

ad eam, prestatib Dei gratia lumen oculorum fratris nostri.' Et beata uirgo suis aduentum illorum prophetice predicauit. Et uenientes illi illuc, ancilla Dei recepit eos gaudens, et confestim illi fratri illorum ceco lumen suum Dei gratia prebuit. Et sancta Yta precepit illi sacerdoti a quo accepit in ciuitate Cluayn meic Noys occulte communionem dominicam, ut missam cantaret ante se. Et beata uirgo suis filiabus precepit, ut darent illi sancto missalia indumenta in quibus tunc immolauit. At ille renuit, dicens: 'Non possumus aliquid nunc nobiscum ducere; quia abbas noster, Aengus¹, nobis precepit, ne a te ullam rem accipiamus, nisi tantum orationem tuam.' Sancta prophetissa Yta dixit: 'Non displicebit sancto abbati uestro, Aengusso, hoc accipere a me; quia dabo uobis signum² ad eum. Quadam die ipse ad³ monasterium sancte uirginis Chinreche Dercain peruenit; et beatissima uirgo rogauit eum ut lauaret pedes suos. Et ille concessit. Tunc sanctissima uirgo Chinrecha sanctos pedes Aengusi lauit, et tersit lintheo. Ego silicet, Deo teste, capud linthei tenui, et extersi pedes eius cum tergine. Cum hoc abbas vester audierit, gausus erit, et munus meum letus suscipiet.' Postea illi accipientes, et de hiis discipuli admirantes, acceptaque benedictione sancte, in uiam suam reuersi sunt. Et ita omnia euenerunt, sicut sancta Yta predixit.

xxi. VENIT⁴ quidam uir secularis, diues multum et eloquens ualde, ad beatam Ytam, habens magnum munus argenti in elymosinam, posuitque illud ad pedes sanctissime uirginis. Que porrigens manum tetigit argentum; et paruipendens proiecit de pedibus suis, nolens illud animo uel oculis videre. Postquam igitur ancilla Dei manibus argentum supradictum tetigit, dixit filie sibi ministranti: 'Da mihi aquam, ut lauem manum que tetigit argentum corruptibile⁵.' Sic iam abhorruit aurum uel argentum, et omnia luca seculi, quasi immundum tetigisset. Deinde qui donum dedit, interrogauit beatam Ytam, dicens: 'Cui dari debet | donum? diuitibus [et] potentibus, an pauperibus et f. 111^b peregrinis?' Respondit famula Dei: Vtrisque debet dari; diuitibus et potentibus causa secularis honoris; pauperibus autem et peregrinis pro retributione in celestibus.' Ille ait: 'Si non potuero vtrisque dare, quid faciam?' Ancilla Dei respondit: 'In potestate hominis est substantiam suam pro honore seculi dare, uel Deo, sibi danti, pro eterna vita.' Ille hiis dictis edificatus, accepta benedictione recessit.

xxii. INTERROGANS⁶ sanctus Brendanus quodam tempore beatam Ytam de tribus operibus que satis Deo placent, et de tribus que satis displicent, ancilla Dei Yta respondit: 'Vera credulitas corde

¹ Engus R.

² intersignum R.

³ ad cellam talium uirginum R.

⁴ = R² f. 171^d.

⁵ corporale R.

⁶ = R² f. 171^d.

puro in Deum; simplex uita cum religione; largitas cum caritate; hec tria satis Deo placent. Os autem detestans homines; affectusque malorum in corde tenax; confidencia in diuiciis; hec tria satis Deo displicent.' Sanctus Brendanus et omnes qui ibi erant, talem sententiam audientes, glorificauerunt Deum in famula sua.

xxiii. QUEDAM¹ sancta uirgo, uolens explorare quomodo uiueret sanctissima Yta in secretissimo loco, in quo² consueuerat soli Deo uacare, exiuit quadam hora, ut uideret eam. Ingressiensi iam ibi, uidit tres soles lucidissimos, similesque isti soli mundiali³ lucentes totum locum et spacium in circuitu. Et pre terrore non potuit intrare, set statim reuersa est. Misterium huius prodigii nobis⁴ latet, nisi fuerint dona sancte Trinitatis, que fecit omnia de nichilo, cui beatissima Yta corpore et anima assidue seruiuit⁵.

xxiv. FUT¹ quedam uirgo in campo Lyffe, Rychena⁶ nomine, que sanctum alumpnum⁷, cui nomen erat Columbanus, habuit. Qui Columbanus ad insulam Yth⁸ ad sanctum Columbam pergens, illic gradum episcopalem accepit, et iterum ad suam patriam reuersus est. Qui ueniens ad nutricem suam, sanctam Richenam, dixit ei beata uirgo: 'Fili mi, magna egritudine dulcis filia mea uexatur; et ideo mecum ueni ad sanctam Ytam, ut te benedicat, et ut sodali⁹ tue subueniat.' Itaque episcopus hoc gratanter suscepit. Postea possitis equis in curru, episcopus et sua nutrix cum suis commitibus uiam carpebant. Set dyabolus multum in via cepit insidias eis facere. Beata Yta prophetissa sue familie dixit: 'Preparete balneum et conuiuium, quia hodie sancti hospites ad nos uenient de longinqua terra Laginensium.' Illo iam die illi peruenerunt illuc, et ilico ait Yta: 'Veniat episcopus ad me, et ponat manum, benedicens capud meum.' Illi mirabantur quod sancta Dei sciret quod episcopus esset, nemine sibi indicante. Benedicentes se inuicem, sicut placuit episcopo, ait beata Yta, non indicantes illi adhuc¹⁰ de uirgine infirma: 'Filia uestra, quam eduxistis, eligite ut[rum] sit sana corpore, et in peccato moriatur¹¹, an sit hic in dolore, et in eterna uita uiuat; sicut ait apostolus: "Nam uirtus in infirmitate perficitur¹²." Illi cum filia eligentes, ut hic esset in dolore, et in eterna requie uiueret, sic factum est. Conuersa beata Yta ad sanctam Richenam¹³ ait ei: 'Ancilla Dei, iter tuum prosperum non esset, nisi episcopus¹⁴ tecum ueniret, quia multum demones insidiantur nostro sexui¹⁵.' Et commanentes per

¹ = R². ³ ubi ipsa colloquebatur cum suo sponso Christo R.
² mundanali m. pr. ⁴ altered to nos m. sec. ⁵ R adds a quotation from John xiv. 23. ⁶ Rithena R. ⁷ Colmanum R. ⁸ ad Yam insulam R.
⁹ collectanie [lege: collactancee] R. ¹⁰ illi adhuc illi m. pr. ¹¹ MS. morietur.
¹² 2 Cor. xii. 9. ¹³ sic R. ¹⁴ Colmanus R add. ¹⁵ itineri uestro nitebantur insidiari R.

aliquot dies apud sanctam Ytam in vera caritate, ceperunt redire. Tunc sancta | Richena dixit ad beatam Ytam : 'Est mihi karissima f. 111° sodalis uirgo in australi plaga Hybernie. Quid iam consiliaris mihi, domina mea? si debeo adire eam?' Dixit ei beata Yta : 'Non ; set ibis cum tuis recta uia ad cellam tuam, et illa uirgo occurret uobis in confinio Laginensium et Mumenensium, uolens te adire.' Sic factum est. Illis autem euntibus cum benedictione illic predicta uirgo occurrit. Et benedixerunt Ytam prophetissam, gaudentes inuicem.

xxv. QUIDAM¹ uir occidit fratrem suum ; et tactus penitentia, uenit ad sanctam Ytam, et egit penitudinem secundum iussionem eius. Et ait ei beatissima Yta, uidens animum eius deuotum esse : 'Si adhereris meis uerbis, non subita morte morieris, set ad vitam migrabis [eternam].'² Contigit iam ei postea ire cum duce suo in bellum, quia miles erat; et, grauato bello contra suos, ipse inter ceteros occissus est. Hoc audiens beata Yta ait : 'Ego promisi uiro illi cursum vite sue feliciter consum[m]are, quia seruat que ego precepi ei.' Et ait ministris : 'Ite, et a me in Dei nomine mei in strage uocate eum uocabulo suo ; et credo quia resurget ad uos.' Illi ita agentes, ipse surrexit de cede, quasi nunquam esset iugulatus. Cucurritque ad quesitores suos, et uenit cum eis ad beatam Ytam ; et postea euenit ei, sicut promissit famula Domini.

xxvi. QUODAM³ tempore uenit uir quidam diues secularis ad beatam Ytam, dicens : 'Rogo te, sancta Dei, ut eque mee masculos pullos albi capitis et rubei coloris pariant hoc anno.' Respondit ei sancta Yta : 'Non est mee paruitatis, quod dicis ; set Dei est facere de elementis suis, quod uult.' Tunc ille grauius rogauit eam, dicens : 'Pete Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, qui Deus trinus et vnus celi et terre, maris et hominum, uestium et peccorum colores colorauit, ut ipse efficiat colores pullorum, sicut ego uolo.' Ait ei ancilla Dei : 'Quia tu credis sic in Deum, ita erunt pulli tui hoc anno, sicut vis.' Ille de tali prophetia gaudens, exiuit ; et euenerunt ei omnia, sicut dixit ancilla Dei.

xxvii. ALIO⁴ tempore in cella sanctimonialium que dicitur Doyre Cusgryd, orta est questio inquietissima de furto quod ibi factum est. Requirebatur iam illud ab vnaquaque illarum. Negantibus itaque cunctis, dixit abbatissa illius loci filiabus suis : 'Eamus ad beatam Ytam ; et credo quod soluetur per illam hec questio obscura.' Nam displicuit illi⁵, quia hec tota opinio venit super vnā innocentem uirginem Christi. Postea perrexit ad beatam Ytam ; et Yta propheticè

¹ = R³ f. 172°.² from R ; om. M.³ Not in R.⁴ = R³ u. s.⁵ illis m. pr.

familie sue dixit: 'Prepare epulas et balneum, quia Christi ancille ueniunt ad nos hodie.' Postea ille uenientes intrauerunt per ordinem ad sanctissimam Ytam, osculantes eam. Illa autem, ad quam erat opinio, non ausa est 'propius' ad famulam Dei accedere, quamuis erat innocens et pure conscientie. Tunc beata Yta dixit ei: 'Veni innocentissima Christi uirgo, et da mihi osculum¹; certum est quod non tulisti furtum quod queritur a te.' Illico ille uirgines in Christi nomine rogauerunt sanctam Ytam, ut indicaret eis personam que furata est illud. Respondit eis beata Yta: 'Illa que pro alia culpa apud uos in penitentia possita est, ipsa furata est illud, et abscondit inter f. III^d lignum ueli et pratum suum².' Et addidit dicens: 'Illud inuenietis incolume; set que furata est illud, non manebit in cella uestra. Set, ut propheta dicit: "Frons meretricis facta est ei³." Et ita omnia fuerunt⁴. Nam illud inuentum est; et illa infelix, deserens habitum suum, apud siluaticos in fornicatione constuprata permansit.

xxviii. ALIO⁵ tempore quidam uir, nomine Feargus⁶, cuius filius adhuc uiuit⁷, adductus est ad sanctam Ytam in maximo dolore⁸ oculorum et corporis. Vix enim sui sciebant si uiuus an mortuus esset. Set hic eger pene mortuus, et luminibus extinctus, et a cunctis desperatus, satis ualens corpore, et oculis perspicacissimis⁹ ad sua reddiit. Atque iam usque ad obitum suum sanus membris suis per orationem et benedictionem beatissime Yte vixit.

xxix. QUODAM⁵ tempore auunculus sancte Yte mortuus est, qui octo filios habuit. Illi habitabant in regione na n-Desi¹⁰. Misitque ad eos de terra Hua Conaill ancilla Dei, uocans illos. Qui uenientes, alloqu[u]ta est eos 'Christi sponsa', dicens: 'Auunculus meus, pater vester, mortuus est; heu nobis, quia in penis infernalibus¹¹ pro commissis suis torquetur. Mihi autem diuinitus ostensum est, quomodo cruciatur; set agamus aliquid pro salute anime sue, ut possit erui. Facite ergo quod dico; id est, ut det vnusquisque vestrum per hunc totum annum cotidie panes cum alimento carnis uel butyri pro anima eius, et totidem lucernas¹²; et in fine anni reuertimini ad me.' Illi silicet erant diuites. Feceruntque, sicut precepit eis Christi famula, et reuersi sunt post annum ad beatam Ytam. Dixit eis Dei famula: 'Pater vester ex vndis¹³ inferni dimedia parte extractus est per munera uestra et orationes meas. Nunc ite, et paria munera date hoc anno, et iterum uenite ad me.' Et ita fecerunt. Venientes iterum, sic loqu[u]ta est eis uirgo Christi: 'Pater vester ex

¹ pacis R add.   ² abscondit in tali loco R.   ³ Jer. iii. 3.   ⁴ publice enim fuit fornicata R.   ⁵ = R² f. 172^b.   ⁶ Fergus R.   ⁷ cuius . . . uiuit om. R.   ⁸ MS. dolore.   ⁹ MS. -catissimis.   ¹⁰ in terra que Desy dicitur R.   ¹¹ in duris ac diris penis R.   ¹² et candelas ad celebrandum missas R.   ¹³ ex vndis ex m. pr.; a penis per, etc. R.

toto inferno¹ ereptus est; set modo nudus est, absque uestimento, quia nemini in Christi nomine dedit uestimentum. Ergo facite elymosinas de uestimentis, ut possit indui.' Illi elymosinas de uestimentis dantes per annum illum, reuersi sunt ad sanctam Ytam. Quibus illa ait: 'Pater vester modo requiem habet per munera vestra et postulaciones meas, ymmo per Dei misericordiam. Vos ergo custodite ab illicitis secularibus pro quibus pater vester cruciatus est.' At illi, gratulantes Deo et ancille eius, redierunt ad sua.

xxx. QUODAM² die homo secularis, de morte filii sui ualde contristatus, uenit ad sanctam Ytam lacrimans, affirmansque rustice, et dicens: 'Scias hoc, sancta Dei, pro certa re, quia non recedam de habitaculo tuo, et vlulare non cessabo, donec filium meum mortuum resciscites.' Respondit ei leniter beata Yta: 'Quod petis a me, O homo, non est mee uirtutis, set apostolorum est eorumque similium.' Tunc dixit uir ille: 'Inde maxime doleo, quia prepedita est lingua filii mei ante mortem suam, ut non potuisset Deum confiteri³, nec ulla uerba nobis loqui.' Peto ergo a te, ut sanctam Trinitatem roges, ut iterum filius meus saltim vno die 'uiuat'⁴, ut et possim audire uerba eius.' Respondit ei beata Yta: 'Quanto tempore contentus eris, | si Dominus pius, qui mortuos suscitatur, miseriatur tui, et resuscitauerit f. 112⁵ filium tuum?' Ille ait: 'Gratum habeo etiam vnus diei tempus.' Dixit ei ancilla Christi: 'Septem annis et septem mensibus et septem diebus uiuet.' Postea ille mortuus, orante beata uirgine, ilico surrexit; et nec minus nec plus vixit, nisi sicut predictum est ei per os propheticę uirginis.

xxxi. ALIO⁶ tempore sanctus Luchtichernus et sanctus Lasreanus, abbates, dixerunt ad inuicem: 'Eamus visitare famulam Dei, sanctam Ytam.' Tunc quidam adolescens stulte et insipienter dixit eis: 'Quid est uobis, sapientibus et magnis uiris, ire ad anum illam uetustam?' Increpantes illum sancti, dixerunt ei: 'Male loqu[u]tus es, frater; iam enim prophetissa Dei nouerit quod tu dixisti.' Deinde perrexerunt sancti ad beatam Ytam, ducentes illum iuuenem secum. Venientes autem ad ostium monasterii, uirgines sanctum Luchtichernum agnouerunt, quia ipse frequenter visitabat beatissimam Ytam; et intrantes nunciauerunt Christi sponse, dicentes: 'Bona est dies nobis hodie, quia sanctus Luchtichernus uisitat te.' Respondit eis mater sancta: 'Non minor est apud Deum, qui cum ipso uenit, id est sanctus Lasreanus filius Colmani, quem non salutastis, quia eum non cognouistis.' Per Spiritum enim sancta Yta nouit eum nomine et merito, quem nunquam uidit. Et venientes ad beatam Ytam, ut benediceret eos, ilico famula Dei illi iuueni predicto ait: 'Cur tu

¹ totaliter . . . a penis R.   ² = R f. 172°.   ³ ne posset peccata sua confiteri in fine R.   ⁴ ad confitendum peccata sua R.   ⁵ = R² u. s.

uenisti ad anum uetustam, cum dixisti, quid prodesset sanctis uenire ad me?' Tunc ille egit penitentiam, rogantes sancti pro eo. Manentes ibi sancti feliciter triduo, accepta licentia et benedictione a felicissima Yta, ad sua redierunt.

xxxii. PROPHECIA¹ sancte Yte in multis miraculis ostensa est, sicut in hoc miraculo audietis. Quodam die Christi uirgo Yta dixit familie 'sue': 'Que uerba audio? Aspicite qui uenerunt ad locum nostrum.' Ieruntque sui foras, et viderunt duos vterinos fratres sibi notos satis. Et redientes dixerunt ancille Dei: 'Hii sunt duo fratres de hac terra, quos bene nouimus.' Tunc prophetissa mirabilis, beata Yta, gemens, ait: 'Ve ve illis, et dolor mihi de ipsis crescit; quia alter alterum cito occidet.' Quod iam ita probauit effectus. [Et]enim frater fratrem manibus suis occidit. Deinde malefactor 'ille' alligatus est in uinculis a duce regionis Hua Conaill, ad mortem cito tradendus. Set Christi uirgo miserta est ei, dicens: 'Tristis erit infelix mater illorum, dum amisit primum, et si hunc amiserit, priuata ambobus. Etiam Filius Dei, quem diligit anima mea, non vult hunc perire in peccatis suis, set seruare ad ueniam.' Postea misit ad predictum ducem, rogans eum sibi illum dimitti². Et missus est homo ille ad eam, dicentes ei nuncii: 'Solue eum uirgo Dei, et accipe in fidem tuam, si tibi bonum uidetur; et si quid mali fecerit contra regnum, super te constabit. Tolle ergo eum, et agat penitentiam.' Respondit eis sancta Yta: 'Scio quod non egerit cicius penitentiam, set postea tamen bene penitebit.' Quod ita factum est. Nam statim dimissus reus noluit agere penitentiam, set sicut sancta Yta predixit. Sponsa Christi expectabat eam³ pacienter, non iam coactam sed| f. 112^b spontaneam, quia Deus dimisit⁴ vnumquemque in suo arbitrio.

xxxiii. Huius itaque transactis, bellum magnum commotum est genti Hua Conaill a plurimis inimicis. Gens uero supradicta, presente sua matrona, beata Yta, auxilium Dei per ipsam petiuit contra maximam multitudinem inimicorum. Tunc beata Yta compaciens illis, rogabat Deum, dicens: 'Sancta Trinitas et inseparabilis Vnitas, Pater et Filius et Spiritus Sanctus, paucis et miseris meis hominibus, qui me benigne in tuo nomine in suis finibus sumpserunt, et me matronam suam receperunt, subueni⁵ auxilio; quibus non est auxilium humanum contra hanc nimiam multitudinem occidentalis Mumenie.' Gens Hua Conaill, confidens orationibus beatissime Yte, audacter⁶ exiuit contra maximam multitudinem inimicorum, et pugnavit animose. Et bellantes invicem in vulnibus maximis, illi Dei adiutorio euidenter

¹ = R² f. 172°. ² From here to the end of § xxxiii is much abbreviated in R, the slaying and raising of the fratricide being wholly omitted, and the invasion of the Ui Conaill placed after § xxxiv. ³ MS eum. ⁴ dimisit *his* m. pr.

⁵ MS. subueni ergo. ⁶ MS. audacter.

per orationem sanctissime Yte in fugam bello uersi sunt, et gens Hua Conaill maximam stragem fecit in eis. Et victoriosissime bello gens Hua Conaill reuertens gratias egit Deo et beatissime Yte matrone sue pro victoria sibi concessa. Victores Christi pauci contra plurimos erant, quia pro eis orauit sancta 'Yta'. Tunc beatissima Yta vni de ministris suis dixit: 'Perge ubi bellum gestum est, et quere ibi illum qui promisit mihi agere 'penitentiam', et adhuc non egit; et inuenies eum in str[al]ge belli¹ latitantem et vvlneratum.' Ille enim erat miles, et in prima acie belli vvlneratus est. Et inuenit eum nuncius uirginis, sicut ipsa indicauit ei. Reduxitque eum ad beatam Ytam; et benigne ab ea susceptus, sanatus est a vvlneribus suis. Et postea ille egit dignam penitentiam, secundum iussionem beatissime uirginis Yte, et in vita beata obiit.

xxxiv. ALIO² die dixit beata Yta filiabus suis: 'In hac hora anima ex nostra familia maculatur. Ite, et diligenter considerate, que modo ex nostris ab insidiante lupo nostro gregi rapitur.' Tunc familia beatissime uirginis inquisiuit scelus peractum; et non potuerunt scire que persona ex eis peccauit. Et collecta est omnis familia ad beatam Ytam, et negantes omnes singulariter, dicebant: 'Non ego feci illud peccatum.' Negans cum ceteris que peccauit, repleta spiritu prophetie, beata Yta ait illi neganti: 'Tu hodie in fornicatione peccasti.' Et non penituit illa, nec confessa est; set cum peccati ignomenia recessit. Que uagans per multa loca, effecta est ancilla in regione Connachtorum, et peperit filiam. Post iam multum tempus dixit sancta Yta familie sue: 'Nostra soror, quondam libera, modo serua est in domo cuiusdam magi³ in terra Connachtorum, que iam agit penitentiam; et si esset libera, se fideliter emendaret.' Postea beatissima uirgo Yta nuncios ad beatum Brendanum abbatem habitantem in regione Connachtorum misit, ut ipse quereretur libertatem predictae femine. Et sanctus Brendanus humilis precepto Christi sponse Yte, regem Connachtorum adiuit pro illa, et fecit eam liberam cum filia sua. Et illa missa a beato Brendano, et sua filia secum, uenit ad beatam Ytam, et recepta est ab ea, gaudens in aduentu eius. Et ipsa agens dignam penitentiam, in sanctitate usque ad obitum suum cum filia sua in monasterio piissime matrone Yte mansit.

xxxv. QUODAM⁴ die beatissima uirgo | Yta in senectute venerabili, f. 112° collectis uirginibus suis ante se, indicans obitum suum prope esse, lenis ait eis: 'Abbas Cluana meic Noys⁵, Mac Nisse, misit nuncios ad

¹ belli *bis* m. pr.   ² = R² f. 172^d; cf. § xvii.   ³ MS. maghi.   ⁴ Not in R.   ⁵ After 'Noys' the word 'et' is added above the line; probably wrongly. Mac Nisse succeeded Aengus or Oenu as abbot of Clonmacnois. At the time of Aengus's death he may have been 'Secnab' or 'tanist abbot', i. e. prior with right of succession.

uenisti ad anum uetustam, cum dixisti, quid prodesset sanctis uenire ad me?' Tunc ille egit penitentiam, rogantes sancti pro eo. Manentes ibi sancti feliciter triduo, accepta licentia et benedictione a felicissima Yta, ad sua redierunt.

xxxii. PROPHECIA ¹ sancte Yte in multis miraculis ostensa est, sicut in hoc miraculo audietis. Quodam die Christi uirgo Yta dixit familie 'sue': 'Que uerba audio? Aspicite qui uenerunt ad locum nostrum.' Ieruntque sui foras, et viderunt duos vterinos fratres sibi notos satis. Et redientes dixerunt ancille Dei: 'Hii sunt duo fratres de hac terra, quos bene nouimus.' Tunc prophetissa mirabilis, beata Yta, gemens, ait: 'Ve ve illis, et dolor mihi de ipsis crescit; quia alter alterum cito occidet.' Quod iam ita probauit effectus. [Et]enim frater fratrem manibus suis occidit. Deinde malefactor 'ille' alligatus est in uinculis a duce regionis Hua Conaill, ad mortem cito tradendus. Set Christi uirgo miserta est ei, dicens: 'Tristis erit infelix mater illorum, dum amisit primum, et si hunc amiserit, priuata ambobus. Etiam Filius Dei, quem diligit anima mea, non vult hunc perire in peccatis suis, set seruare ad ueniam.' Postea misit ad predictum ducem, rogans eum sibi illum dimitti². Et missus est homo ille ad eam, dicentes ei nuncii: 'Solue eum uirgo Dei, et accipe in fidem tuam, si tibi bonum uidetur; et si quid mali fecerit contra regnum, super te constabit. Tolle ergo eum, et agat penitentiam.' Respondit eis sancta Yta: 'Scio quod non egerit cicius penitentiam, set postea tamen bene penitebit.' Quod ita factum est. Nam statim dimissus reus noluit agere penitentiam, set sicut sancta Yta predixit. Sponsa Christi expectabat eam³ pacienter, non iam coactam sed f. 112^b spontaneam, quia Deus dimisit⁴ vnumquemque in suo arbitrio.

xxxiii. His itaque transactis, bellum magnum commotum est genti Hua Conaill a plurimis inimicis. Gens uero supradicta, presente sua matrona, beata Yta, auxilium Dei per ipsam petiuit contra maximam multitudinem inimicorum. Tunc beata Yta compaciens illis, rogabat Deum, dicens: 'Sancta Trinitas et inseparabilis Vnitas, Pater et Filius et Spiritus Sanctus, paucis et miseris meis hominibus, qui me benigne in tuo nomine in suis finibus sumpserunt, et me matronam suam receperunt, subueni⁵ auxilio; quibus non est auxilium humanum contra hanc nimiam multitudinem occidentalis Mumenie.' Gens Hua Conaill, confidens orationibus beatissime Yte, audacter⁶ exiuit contra maximam multitudinem inimicorum, et pugnavit animose. Et bellantes invicem in vulneribus maximis, illi Dei adiutorio euidenter

¹ = R³ f. 172°. ² From here to the end of § xxxiii is much abbreviated in R, the slaying and raising of the fratricide being wholly omitted, and the invasion of the Ui Conaill placed after § xxxiv. ³ MS eum. ⁴ dimisit *his* m. pr. ⁵ MS. subueni ergo. ⁶ MS. audacter.

per orationem sanctissime Yte in fugam bello uersi sunt, et gens Hua Conaill maximam stragem fecit in eis. Et victoriosissime bello gens Hua Conaill reuertens gratias egit Deo et beatissime Yte matrone sue pro victoria sibi concessa. Victores Christi pauci contra plurimos erant, quia pro eis orauit sancta 'Yta'. Tunc beatissima Yta vni de ministris suis dixit: 'Perge ubi bellum gestum est, et quere ibi illum qui promisit mihi agere 'penitentiam', et adhuc non egit; et inuenies eum in str[al]ge belli¹ latitantem et vvlneratum.' Ille enim erat miles, et in prima acie belli vvlneratus est. Et inuenit eum nuncius uirginis, sicut ipsa indicauit ei. Reduxitque eum ad beatam Ytam; et benigne ab ea susceptus, sanatus est a vvlneribus suis. Et postea ille egit dignam penitentiam, secundum iussionem beatissime uirginis Yte, et in vita beata obiit.

xxxiv. ALIO² die dixit beata Yta filiabus suis: 'In hac hora anima ex nostra familia maculatur. Ite, et diligenter considerate, que modo ex nostris ab insidiante lupo nostro gregi rapitur.' Tunc familia beatissime uirginis inquisiuit scelus peractum; et non potuerunt scire que persona ex eis peccauit. Et collecta est omnis familia ad beatam Ytam, et negantes omnes singulariter, dicebant: 'Non ego feci illud peccatum.' Negans cum ceteris que peccauit, repleta spiritu prophetie, beata Yta ait illi neganti: 'Tu hodie in fornicatione peccasti.' Et non penituit illa, nec confessa est; set cum peccati ignomenia recessit. Que uagans per multa loca, effecta est ancilla in regione Connachtorum, et peperit filiam. Post iam multum tempus dixit sancta Yta familie sue: 'Nostra soror, quondam libera, modo serua est in domo cuiusdam magi³ in terra Connachthorum, que iam agit penitentiam; et si esset libera, se fideliter emendaret.' Postea beatissima uirgo Yta nuncios ad beatum Brendanum abbatem habitantem in regione Connachthorum misit, ut ipse quereretur libertatem predictae femine. Et sanctus Brendanus humilis precepto Christi sponse Yte, regem Connachthorum adiuit pro illa, et fecit eam liberam cum filia sua. Et illa missa a beato Brendano, et sua filia secum, uenit ad beatam Ytam, et recepta est ab ea, gaudens in aduentu eius. Et ipsa agens dignam penitentiam, in sanctitate usque ad obitum suum cum filia sua in monasterio piissime matrone Yte mansit.

xxxv. QUODAM⁴ die beatissima uirgo | Yta in senectute venerabili, f. 112° collectis uirginibus suis ante se, indicans obitum suum prope esse, lenis ait eis: 'Abbas Cluana meic Noys⁵, Mac Nisse, misit nuncios ad

¹ belli *his m. pr.* ² = R² f. 172^d; cf. § xvii. ³ MS. maghi. ⁴ Not in R. ⁵ After 'Noys' the word 'et' is added above the line; probably wrongly. Mac Nisse succeeded Aengus or Oenu as abbot of Clonmacnois. At the time of Aengus's death he may have been 'Secnab' or 'tanist abbot', i. e. prior with right of succession.

me, ut reducerent aquam benedictam a me abbati Aenguso, qui ualde infirmatur; quia sperant sanitatem illi, si ita contigisset ut ipse biberet aquam consecratam a me. Modo benedicam aquam illis; tristes nuncii sunt; et dicite eis, quia ego benedixi aquam ipsam. Enim ego moriar, antequam ipsi huc uenient; et antequam ad domum redeant, ipse sanctus Aengus ad celum migrabit.' Et sic hec omnia contingerunt, secundum uaticinium felicissime prophetisse Yte.

xxxvi. POSTEA¹ sanctissima matrona Yta infirmitate correpta est; et cepit benedicere et monere suam ciuitatem, et clerum et populum Hua Conaill, que accepit eam matronam² suam. Et visitata a multis sanctis vtriusque sexus, inter choros sanctorum, letantibus angelis in obuiam anime eius, post maximam uirtutum multitudinem, felicissime in conspectu sancte Trinitatis gloriosissima uirgo Yta decimo octauo Kalendas Februarii migravit. Cuius beatissimum corpus, collectis multis populis per circuitum, peractis miraculis, que adhuc non cessant ibi ostendi, gloriose, post missarum sollempnia, in suo monasterio quod signauit ipsa sancta Yta, secunda Brigida meritis et moribus, de agro, traditum est sepulture, regnante Domino nostro Iesu Christo, qui cum Deo Patre et Spiritu Sancto uiuit et regnat, Deus in secula seculorum. Amen.

EXPLICIT³ VITA SANCTISSIME UIRGINIS YTE

¹ = R² u. s.

² altered to: in patronam.

³ No explicit in R.

Vita sancti Lasriani seu Molaiissi abbatis de Dam Inis

INCIPIT¹ VITA SANCTI MOLASSI DAMYNSI²

f. 94^b

i. Postquam, diuina gratia operante, per sancti | Patricii predica- f. 94^a
cionem infidelitatis tenebre ab insula Hibernie sunt depulse, et
claritas³ euangelice veritatis et fidei christiane successit, eidem insule
uiros fide et caritate precipuos⁴ de filiis suis, qui eam in uia⁵ manda-
torum Dei instruerent, Dominus non destitit⁶ suscitare. Inter quos
nimirum diuina gratia rutilantes beatus Lasrianus, cuius hodie
sollempnia debita ueneratione recolimus, uelut lucerna ardens et
lucens⁷, utpote Sancti Spiritus igne succenssa, miraculis corruscabat,
omnibusque uirtutibus clarissime resplendebat.

ii. Sanctus⁸ igitur Lasrianus, Christi seruus, miraculis clarus et
uirtutibus ditatus, a beato Patricio, Hibernie legato, sexaginta annis
antequam nasceretur prophetatus est. 'Terra', inquit, 'hec, nemorum
atque montium asperitatibus tortuosa, uiro sancto post sexaginta
annorum circulum nascituro est a Domino deputata, qui habitatorum
eius corda nimis aspera sacramentis fidei catholice complanabit, et
ad semitas iusticie reuocabit.'

iii. Post igitur predestinatum tempus uidit mater eius, nomine
Mugnea⁹, visionem sensu mistico plenam, silicet quod peperisset
septem poma pulcerrima forma et odore delectabilia. Quorum
septimum pomum inter manus mulieris adeo creuit, ut illud digitis
suis minime comprehendere potuisset. Ipsa igitur de sompno euigi-
lante, mox quod uiderat suo marito narrare non distulit. Ille uero
uisionem bona prefigurantem¹⁰ audiens, imperauit uxori ne cuiquam
hominum indicaret, dicens: 'Paries quidem filium, qui splendore
sapientie et¹¹ uirtutum odore nos et omnem nostram cognationem
precellet.' Muliere uero predicta uerba in mente memoriter retinente,
pariendi tempus appropinquauit.

iv. Eo tempore fuit | ibidem quidam magus, qui de infante matri f. 94^d
eius prophetauit dicens: 'Si distuleris,' inquit, 'partum usque ad
crastinum diem, filius, qui ex te nascetur¹², ab omnibus honorabitur.'

¹ R² f. 135^a; Ir. p. 17; which gives a long pedigree reaching to Adam.

² Damh. R². ³ -tatis R¹R². ⁴ -ptos R². ⁵ in uia bis R². ⁶ desistit R².

⁷ John v. 35. ⁸ R² f. 135^b; Ir. p. 18. ⁹ Monoa Ir. ¹⁰ -te R².

¹¹ R² m. pr. inserts 'intellectus' before 'uirtutum'. ¹² nascetur ex te R².

Mulier igitur inde egrediens, peruenit ad litus propinqui stagni, et ibi super saxum quoddam uoluntatem Dei expectabat. Clausit¹ igitur Deus wluam eius, et non peperit donec sequenti die lux fuit reddita mundo. Non tamen ideo Deus tempus pariendi puerum propter aliquam² corporum³ celestium constellationem expectauit, set ut beneplacitum suum adimpleret.

v. Nato quoque puero, ductus est ad episcopum, nomine Euchodio, ut ab eo baptizaretur; et postea ordinem sacerdotalem recepit. Ille ergo, dum adhuc in puerilibus subsisteret annis⁴, incessabiliter Deum laudabat; ita ut compleri in eo illud propheticum competenter uideretur: 'Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem⁵.' Infans autem de ydoleticis⁶ et aliis immundis cibis nichil gustabat. Cumque ad puerilem etatem peruenit⁷, immitatus magistrum Christum, parentibus humiliter obediebat.

vi. Postquam⁸ uero diuinam paginam sub magistratu sancti Finniani studiose didicisset, diuinitus inspiratus ad terram multo ante pre-signatam tempore peruenit. Ipse uero monachus cum monachis factus, locum desertum, silicet Damynis dicitur, elegit; ut ibi cum suis Deo deuote seruiret. Cumque secundum ewangelium talenta a Deo sibi tradita uoluisset multiplicare, multas pertransiens regiones, vi uerbi ad fidem Christi populosam multitudinem conuertit, ac miraculis confortauit.

vii. Quodam tempore, cum quidam monachorum panem ad opus necessarium prepararet, et ignem cum quo panem preparatum [in]duraret⁹ non haberet, eius¹⁰ imprudencie compassus uir Dei f. 95^a Lasri|anus, ac pietate commotus, duo ligna in manibus recipiens, benedicto ore insufflauit, et ignem in eis miraculose accendit, ac de illo igne panis induratus est.

viii. Quedam¹¹ uirgo, uentris grauata dolore, uenit ad eum, postulans ab eo sanitatem in honore Christi. Cumque uentrem eius uir Dei signo salutifere crvcis signaret, mox pristina sanitati eam restituit.

ix. Uir Dei Lasrianus cum suis monachis quodam tempore famis inedia sunt multum¹² macerati quadraginta dierum et totidem noctium spacio, [ita ut] nullo cibo¹³ corporali uescerentur, nisi tantum de grano quantum quisque in sua palma capere potuisset, et exceptis holeribus et arborum fructibus. Et licet exterius extremam sic sustinerent pauperiem, interius tamen ewangelici dulcedine uerbi

¹ Ir. p. 19.

² -quod R'R².

³ corruptum R² (wrong expansion).

⁴ a cionn mhís arna bhreith Ir., i. e. at the end of a month from his birth.

⁵ Ps. viii. 3; perfecisti laudem om. R². ⁶ 17th cent. note in R¹: ydolothytis.

⁷ peruenit et R². ⁸ R² f. 135°. ⁹ duraret R¹; dureret R². ¹⁰ eiusque R¹.

¹¹ Not in Ir. ¹² -ta R¹R². ¹³ Ir. p. 20.

recreati, mutuis sanctis colloctionibus se ipsos indesinenter consolabantur.

x. Eodem tempore duo leprosi ad uirum Dei uenerunt, suppliciter rogantes ut cibum ac hospiciū ab eo optinerent. Quos cum gaudio hospitalitatis amator admittens, cellarium monasterii cito uocauit¹, dicens ei: 'Uade,' inquit, 'et pasce illos sufficienter, quia ualde esuriunt.' Cui cellarius ait: 'Tu scis, pater, nullum cibum hodie in monasterio habemus, de quo aliquis possit saciari.' Tunc² uir Dei ait cellario: 'Uade 'ad dispensam communitalis', et conuerte te ad dexteram, et quemcunque cibum hospites petierint³, Deo largiente, et te perfecte credente, reperies.' Obediuit cellarius paterne iussioni, dispensam intrans; et, ut uir Dei predixit, sufficienter cibum et potum pro hospitibus inuenit. Hoc enim cibo miraculose reperto non solum leprosi, set et ipsi⁴ fratres sufficienter recreati sunt.

xi. Quadam⁵ uice, cum filii Deglani⁶ sanctum uirum Lasrianum uisitarent, ait ipse ad eos: 'Euangelium, si placet, scribite mihi, fratres.' Cumque paterne | iussioni contraire non auderent, et ex- f. 95^b emplarī copiam ad scribendum quererent, is qui exemplar a[c]commodauit, non nisi vnus diei spacium⁷ concessit. Volens igitur Dominus sanctum suum mirificare, duos dies naturales sub vnus diei luce quasi unum diem⁸ continuauit. Illi uero uiri Dei uerbo paruerunt⁹, ac quattuor ewangeliorum uolumen in tanto tempore scripserunt¹⁰.

xii. Non¹¹ post multos dies quidam ex monachis uidit sanctum patrem in aqua nudum atque orantem. Ipse uero, ut percepit se uisum a monacho, erubescens ait illi: 'Descende in aquam, ut simul stantes ibi, Deum nostrum oremus.' Cumque monachus obediret, aquam silicet intrans, ibi morari nequaquam ualuit, quia unda illa quasi ignis eum urebat. Cui beatus Lasrianus ait: 'Itera,' inquit, 'locum; et appropinqua mihi ex alia parte.' Et cum locum mutasset, aqua illa, que ante feruebat, in glaciale frigiditatem est conuersa, ita ut nec ibi monachus stare ad modicum ualeret. Deinde Lasriano orante, et monacho penitentiam de temeritate agente, aqua in propriam naturam conuersa est¹².

xiii. Quadam¹³ uero nocte, cum¹⁴ sanctus Lasrianus in domo cuiusdam reguli cum suis monachis hospitaretur, contigit ut hora cene flamma ascendente domum¹⁵ hospicii in quo erant arderet. Et cum

¹ -uit eum R³.   ² R³ f. 135^d.   ³ -runt R³.   ⁴ om. R³.   ⁵ Ir. p. 21.
⁶ mic Decláin Ir.   ⁷ spacio R³.   ⁸ om. R³.   ⁹ parauerunt R³.   ¹⁰ Here
in Ir. follows a most curious story how the saint visited hell in a cowl of badger
skins and released 150 souls.   ¹¹ Ir. p. 22.   ¹² Here Ir. inserts a fire
miracle similar to § xiii.   ¹³ Ir. p. 23.   ¹⁴ om. R³.   ¹⁵ um added by
later hand R¹; ? domus.

uir Dei hoc perciperet, suis precepit ut ad arma orationis confugerent, ne domus tota igne periret. Quo facto, ipse manum eleuans, domum signo salutifere crvcis signauit, et flam[m]a illa igniuoma, quasi¹ iam non fuisset, disparuit.² Rex uero insolito miraculo commonitus et communitus regionem illam³ Deo et sancto Lasriano optulit in perpetuum.

xiv. Quidam⁴ autem regulus crvdelis et impius diabolico spiritu instigatus, cui nomen erat Conallus rubeus⁵, nolens in Christum f. 95⁶ credere, persecutus est eius discipulum⁶. | Qui cum suam maliciam in uirum Dei ac suos exercere desideraret, cum magno equitatu ad monasterium eius properauit, ut eum cum suis mox exting[ue]ret. Tunc misericors Deus humiles exaltans, et superbos humilians, equos eorum deiecit in terram⁷, nec ulterius ire ualuerunt. Et cum sic essent filii Belial a desideriis suis frustrati, equos ad propria remittentes, citissime uiam currebant. Relictis ergo equis, regulus ipse cum turba sua ad extirpandum sanctum Dei⁸ de terra sua properauit. Tunc sanctus Lasrianus erat in insula quadam stagni quod uocatur Hibernice Loch Erni.

xv. Peruenientes igitur perfidi nequicia pleni ad litus predicti laci, sumentesque taurum a mago regis cum ueneno assatum, sancto uiro cum suis ad intoxicandum eos pro elemosina [ferebant. Nauigantes autem ipsi, taurus diuino⁹] nutu est resuscitatus, moxque impetuoso precipicio se gurgiti immergens, nauculam euertit, et quotquot in ea fuerant in profundum iusto Dei iudicio ferebantur. Et hii qui naufragium euaserant, ad sua cum confusione et tristitia redierunt.

xvi. Tunc vnus ex suis ad regulum rediens, sibi retulit quod duo equi eius subita morte preoccupati sunt. Quod cum regulus infidelis audisset, ad uirum Dei nuncium misit, ut ad equos eius a morte resuscitandos properaret. Et cum uir Dei salutem animarum plus quam laborem proprium curaret, ad locum ubi equi erant excoriandi potius quam resuscitandi, peruenit; ac in uirtute omnipotentis Dei uite¹⁰ eos restituit. Et postquam equos sic mirifice resuscitauit, conuersus ad tyrannum ait: 'Si,' inquit, 'Christo regi credideris, et in nomine eius baptizatus fueris¹¹, filii tui post te regnabunt.' Et ait tyrannus: 'Ego quidem de tali dono tibi non regracior, quia iure f. 95^d hereditario in hac terra regnare debeo; cum pater meus, auus, | et proauus, et abauus¹², reges ibi fuerunt.' Et cum uir Dei eum in malicia¹³ obduratum conspiceret, in ipsum fertur dedisse sententiam:

¹ R³ f. 136^a. ² -rauit R¹R³. ³ According to Ir. the place was called Druiim Clethchóir. ⁴ Ir. p. 25. ⁵ Conall Derg mac Daimin Ir. ⁶ According to Ir. Conall was told by his druid that unless he extinguished the saint's fire, the saint would possess the whole country. ⁷ mare R² m. pr. ⁸ uirum Dei sanctum R². ⁹ A line seems to have been omitted here. ¹⁰ uirtute R² m. pr. ¹¹ Ir. p. 26. ¹² actauus R¹ R³. ¹³ R² f. 136^b.

'Filii,' inquit, 'tui, et tota posteritas, regno in perpetuum priuabuntur.' Et hoc dicto, homo Dei ad suum rediit monasterium.

xvii. Regulus uero non¹ impune sententiam uiri Dei² euasit; quia cum in propria domo in cathedra quasi pestilencie sederet³, mox coram astantibus cecitate est percussus. Tunc sensiens paganus flagellum Dei uiuentis in corpore proprio, increpauit magos qui non poterant eum sanare, nec talia facere signa qualia sanctus Lasrianus faciebat. Misit ergo iterum pro uiro Dei, ut ad se ueniret, et lumen oculorum ei restitueret. Sanctus itaque Lasrianus ad illum peruenit, ac sufficienter in fide Christi instructum baptizauit; et tunc per gratiam baptismi utriusque hominis sanitatem recepit. Videns ergo rex se mirabiliter sanatum, se et sua Deo et seruo suo Lasriano optulit in sacrificium uestpertinum⁴.

xviii. Alio⁵ quoque tempore Lasriano exeunti in quadam remota terra a suis occurrunt sibi clerici quidam, quorum libros respiciens, v[nu]m ex eis⁶ scribere uoluit; pennam uero qua librum scribere posset minime habebat. Eleuatis ergo manibus ad aues supra se in aere uolantes, pen[n]a una cecidit, cum qua librum desideratum scripsit.

xix. Non post multos dies uir sanctus iter a[g]grediens lo[n]gum⁷, puer qui libros eius portabat, estuante die, siti non modica grauabatur⁸. Cumque pius pater uidisset quandam mulierem uaccas mulgentem, potum ab illa petiit, ut pueri sitem sedaret. Que petitioni eius annuens, misericordia mota ei⁹ dixit: 'Non solum puero, set et ceteris qui tecum sunt, potum tribuam.' Postquam hauserunt de lacte, dixit mulier ad uirum Dei: 'Ego,' inquit, 'sum sterilis; et ora | Deum pro me, ut parere possim.' Cui sanctus Lasrianus ait: f. 96¹⁰ 'Voca uirum tuum.' Quo uocato, imperauit ei ut aquam de fonte uicino afferret. Sanctus uero aquam portatam sibi benedixit, et mulieri bibendam tradidit. Que postquam bibit, concepit, et filium peperit, qui in uita et doctrina tantum profecit, ut episcopus deinde¹¹ ordinaretur; cui nomen erat Fynnchad¹².

xx. Beatus¹³ igitur Lasrianus diuino Spiritu instructus, sedem apostolicam uisitare proposuit. Iter¹⁴ igitur a[g]grediens, collectanum¹⁵ suum, sanctum uidelicet Edanum, antequam transfretaret visitauit. Cui sanctus Edanus dixit: 'Si mihi,' inquit, 'dimidiam partem tribuas reliquiarum, pericula uiarum tuarum in humeris meis suscipiam.'

¹ om. R³.

² om. R¹.

³ Ps. i. 1.

⁴ Ps. cxl. 2.

⁵ Ir. p. 23.

⁶ According to Ir. it was a 'lebar sliged', i.e. book of roads, itinerary.

⁷ i crich Cairbre Ir., i.e. in the district of Carbury.

⁸ grauaretur R³.

⁹ ei mota R³.

¹⁰ R³ f. 136°.

¹¹ much longer in Ir.

¹² Ir. p. 29.

¹³ iterum R³.

¹⁴ i.e. collectaneum.

Illis ergo talia mutuo promittentibus, et inuicem sibi benedicientibus, Lasrianus prospero nauigio ad portum peruenit desideratum.

xxi. Tunc¹ uero contigit ut serpens quidam uenenosus, hominibus ante pernoxius, illi fieret familiaris adeo, ut de manu sua cibum caperet, et tamen sibi non noceret. Ille postmodum ad ciuitatem sancti Martini perueniens, templum ibi quod desiderabat intrare², septem sigilli[s] signatum inuenit. Cumque uir Dei non posset ecclesiam intrare, dixit ianitori ut hostia ecclesie aperiret. Illo uero nolente mandato uiri Dei obedire, set tanquam extranei et incogniti spernere iussa, ecce continuo ecclesia, licet firmiter clausa, diuino nutu ultro est aperta.

xxii. Post hec et alia multa miracula in uia perpetrata Romam perueniens, die uesperascente, inuenit ciuitatem omnibus seris signatam. Cum uero intrare eam uoluisset, et aditum non inuenisset, ecce terremotus factus est magnus adeo, ut omnia claustra ciuitatis ultro aperta fuissent. Populus autem Romanus admirans, et causam terremotus inquirens, crastino die in vnum conuenit locum. Tunc f. 96^b quidam | stans in templo, ceteris tacentibus, uoce magna dixit: 'Me,' inquit, 'signante portam, quidam clericus occidentalis cum suis ad portam uenit³; et cum ego illi introitum denegassem, protinus terremotus factus est.' Viro igitur sancto ad populum Romanum accersito, sum[m]us pontifex ei precepit ut populo predicaret. Ipse uero paterne iussioni⁴ obtemperans, et cathedram ascendens, quasiuit ewangelium Christi. Et responderunt Romani, temptantes eum: 'Qui portas ciuitatis coram te patefecit, potest tibi librum tradere, si uult.' Beatus uero Lasrianus Deum orauit, genibus flexis; et⁵ ecce subito angelus Domini, cunctis uidentibus, tulit ei librum, relinquens in cathedra apertum. Illo adhuc loquente ad populum, et petente cymbalum, responderunt ipsi: 'A quo recepisti librum, ab eo etiam require cymbalum.' Et cum hoc petisset ab angelo, similiter obtinuit. Cumque missam celebraret, et uerbum Christi populo predicaret, ad populum se conuertens ait: 'Quodcunque horum donorum eligere uultis, hoc possidete.' Populus uero, consilio inito, ei respondit: 'Non ita fiet; set quod tibi carius ex eis uidetur, tecum ad patriam tuam reporta.' Quo audito, sanctus Lasrianus dixit: 'Paruum,' inquit, 'istud ewangelium libenter mecum portabo.' Igitur uir Dei regulis et articulis fidei correctis, et de reliquiis sanctorum Romanorum secum comportatis, ad patriam suam rediens, in quadam arbore suspensum cymbalum inuenit quod Rome reliquit. Quod cum cognouisset, ad locum ubi dimissit, ne tanquam de furto redargueretur, iussit discipulis reportari. Set ecce res

¹ Ir. p. 30.

² -ret R¹R².

³ Ir. p. 31.

⁴ iussioni paterne R².

⁵ R² f. 136^d.

contigit ualde admiranda. Redeuntes enim Roma¹ portitores predicti cymbali, ipsum | cymbalum quod Rome reliquerant, in eadem arbore f. 96° ubi prius eum inuenerunt, competerunt. Cum tertia uice Romam portaretur, tunc papa, uiso et audito miraculo, remitti ad uirum Dei iussit. Vnde et a buxo arbore in qua compertum est, cymbalum buxi uocabatur².

xxiii. Deinde³ prospero itinere peruenit ad proximum mare. Cum uero ibi nauem non inueniret ad transfretandum, uidens saxum grande in litore maris, ascendit super illud, Deum celi, cui nichil est impossibile, rogans ut super petram illam dignaretur eum ad portum optatum transuehere, sicut alios⁴ per nauem manu artificis ad hoc officium coaptatam⁵. Mirabile dictu. Petra ponderosa contra naturam suam super mare natans, uirum Dei uice nauis transuexit, et usque ad Hiberniam nutu diuino directa peruenit. Vnde in huius miraculi indicium petra prefata in modum peluis facta, in ecclesia Daminensi usque in presens tempus manet.

xxiv. Hospitatus igitur apud sanctum Edanum, silicet Moedoc⁶, eidem tradidit partem de reliquiis quas secum⁷ detulerat de curia Romana. Post⁸ hec peruenit ad suos monachos qui cum magna leticia eum receperunt. Duxit igitur secum reliquias apostolorum Petri et Pauli, et sanctorum Laurentii et Clementis, quas in suo paruo cimitherio collocauit, ut omnibus ibidem sepulturam eligentibus pro Roma eisdem reputaretur in perpetuum.

xxv. Sanctus⁹ uero Lasrianus, cum esset perfecte etatis, adiuit sanctum Fynnianum magistrum suum, rogans eum ut dignaretur secum uenire ad suum monasterium consecrandum. Cumque ille una cum aliis sanctis ad monasterium eius conuenissent, ibidem cum f. 96° eo per annum¹⁰ commorati sunt. Habitantes¹¹ quoque in quadam insula ibi que Inys Cometa hibernice dicitur, defecit eis ignis. Miserunt uero paruum puerum, cui nomen Luranus, ad proximum locum¹², ut illis ignem portaret. Ille uero ignem secum afferens, tempestate subita irruente¹³, submersus est. Sanctis uero aliis hoc ignorantibus, Lasrianus uoce magna pro pueri resuscitatione clamauit ad Dominum. Et continuo puer Luranus, quasi de graui sompno excitatus, cum ticionibus suis accensis ad eos peruenit.

xxvi. Alio¹⁴ quoque tempore cum¹⁵ apud Bencorense monasterium verbum Dei predicaret, a loco in quo sedebat usque ad fenestras

¹ Romam R². ² According to Ir. the bell was called 'in t-éloidhech', i. e. the fugitive. ³ Ir. p. 32. ⁴ aliquos R¹R². ⁵ coopt. R¹R².

⁶ Meodoc R¹R². ⁷ R² f. 137°. ⁸ Ir. p. 33. ⁹ Ir. p. 24 ad calc.

¹⁰ per annum om. R². ¹¹ Ir. p. 27. ¹² co hEdardhruim Ir., i. e. to E.

¹³ om. R². ¹⁴ Not in Ir. ¹⁵ eum R².

ecclesie eleuatus est ab angelis. Et illo die multi per ipsum in Christum crediderunt, laudantes Deum in hiis que audierant et uiderant.¹

xxvii. Quodam² alio tempore sanctus Lasrianus cum suis sanctis ad ciuitatem regiam, Themoriam nomine, peruenit. Cumque uiri Dei tentoria sua ibidem fixissent³, et illa nocte grauiter nixisset⁴, solum tentorium sancti Lasriani intactum a niue remansit. Quod uidens rex Dermicius mane surgens, a suis quesuiuit, cuius sancti tentorium illud a niue illibatum foret. Qui dixerunt ei: 'Tentorium illud est sancti Lasriani, Daminensis abbatis.' Rex intulit: 'Superexcellens,' inquit, 'ignis diuini amoris in eo refulgens, liquescere facit nives.'

xxviii. Eo⁵ tempore quesuiuit sanctus Lasrianus a propheta regis qui uocabatur Becc mac De, qui sibi contradicebat, utrum anima filii regis, qui defunctus ante erat⁶, esset⁷ in inferno uel in celo. Et respondente propheta, quod esset in celo, sanctus Lasrianus e contra dixit eam esse in inferno⁸; quod coram omnibus uerum⁹ esse ostendit. Nam Deus miraculose aperuit oculos ibi astantium, ita quod certo indicio uiderunt animam filii regis esse in penarum loco. f. 97^a Lingua uero mendacis | magi in signum sui mendacii in ore suo intumuit.

xxix. Tempore¹⁰ uero eodem quedam ingens pestis [orta est] in terra, ita ut uix sufficerent homines¹¹ ad sepeliendum morientium cadauera; propter quod uiri 'Dei' ad inuicem dixerunt, ut unusquisque eorum Deum oraret pro illa peste a populo tollenda. Et cum sanctus Lasrianus vice sua noctem in orationibus protelaret, ac capam suam in loco suo relinquens cepisset scribere, ceteris mane surgentibus, flammam ignis de capa eius in celum ascendere conspexerunt.

xxx. Erat¹² quidam sacerdos iuuenis et lasci[u]s iuxta monasterium uiri [Dei] habitans, causam carnis in desideriis per omnia faciens. Hunc uir Dei balneantem se in aqua cum uidisset, dixit ei: 'Ego,' inquit, 'ualde doleo quod tuum corpus, licet pulcrum, ad loca tenebrosa [te] trahit, et non ad lucida.' Tunc ille compunctus corde, penitentiam egit; et per orationem uiri Dei lepra percussus est. Temporalis enim illa infirmitas erat quasi custos sanitatis spiritualis in anima: 'Tunc enim sum forcior,' ait Paulus, 'quando infirmior¹³.'

¹ Lk. ii. 20. ² Ir. p. 33, according to which this incident was connected with the quarrel of St. Ruadan with Diarmait mac Cerbaill, Vita Ruad. §§ xv-xviii. ³ fixerunt R². ⁴ finxissent R¹ m. pr., nixisset m. sec. ⁵ Not in Ir. ⁶ erat ante R². ⁷ essent R¹ m. pr. ⁸ R² f. 137^b; in inferno dixit R². ⁹ uerum coram omnibus R². ¹⁰ Ir. p. 20. ¹¹ om. R². ¹² The remaining sections of this Life are not in Ir., which, *per contra*, has several sections which are not in the Latin. ¹³ 2 Cor. xii. 10. The Vulg. reads: 'cum enim infirmor, tunc potens sum.'

xxxi. Sanctus uero Columba uisitauit sanctum Lasrianum confessorem suum post bellum de Culdremni, petens ab eo salubre consilium, quomodo post necem multorum ibi¹ occisorum beneuolenciam Dei ac remissionem peccatorum optime² mereretur accipere. Beatus igitur Lasrianus, diuinarum scripturarum misteria diligenter³ perscrutans, imperauit illi ut tot animas a penis liberaret, quot animarum causa perdicionis extiterat. Et cum hoc ei precepit ut perpetuo moraretur extra Hiberniam exilio. Et inde inoleuit consuetudo, ut omnes successores sancti Columbe reuerenciam et honorem successoribus sancti Lasriani exhiberent.

xxxii. Beatus Baythinus quadam nocte dormiens, uidit uisionem mirificam, cuius misterium per se intelligere non potuit. De sompno f. 97^b igitur euigilans, beato Columbe eam interpretandam indicauit, dicens: 'Vidi enim tres cathedras nimio splendore fulgentes, et miro fulgore micantes; quarum vna erat aurea, altera⁴ argentea, et tertia uitrea.' Beatus uero Columba, cum esset quasi alter Daniel in interpretacione sompniorum, sic ait: 'Cathedra,' inquit, 'aurea, quam uidisti, est Kerani filii artificis, qui caritatis feruore et fulgenti colore tanquam aurum in colore et ualore omnes precellit suos coetaneos. Cathedra uero argentea, quam uidisti, ipsa debetur sancto Lasriano, qui eloquentie et sapientie nitore micat pre ceteris. Tercia uero cathedra, silicet uitrea, quam uidisti, mihi a Domino meo donabitur, quia natura sum fragilis, et carnalium amicorum et propinquorum amore frequenter occupatus. Quanto enim plus⁵ inferiora diligimus, tanto superiora et celestia minus diligimus.

xxxiii. Alio tempore sanctus Brandanus peregre proficiscens, beatum Lasrianum uisitauit cum suis. Cum sanctus Lasrianus nimium esset de pascendis fratribus sollicitus, eo quod in monasterio panis deesset, et dies ieiunii tunc accidisset, feruore caritatis accensus, precepit fratribus in nomine Domini ut carnes que parate erant cum gratiarum actione sumerent. Cuius precepto fratres obtemperantes, quod appositum erat, non minus obediendo quam auide appetendo sumpserunt. Quidam uero neophitus qui erat cum sancto Brandano, mandatum transgrediens, porcionem suam usque mane sequentis diei reseruauit. Cumque idem neophitus mane surgens⁶, id quod reseruauit manu contingeret, mox digiti sanguineum fuderunt ymbrem. Quo uiso miraculo, homo penitentia ductus, culpam suam recognouit, et sanguis cessauit; atque caro illa, quam reseruauit, in panem triticeum mox | conuertitur. f. 97^a

xxxiv. Quodam alio tempore cum discipulus eius, Factnatheus nomine, solum eum⁷ in oratorio suo clauso relinqueret, audiuit post

¹ om. R¹. ² optinere R¹R². ³ misteria diligenter om. R¹. ⁴ R² f. 137°.
⁵ plus in R¹R². ⁶ om. R². ⁷ om. R².

se uoces sermocinantium cum eo, atque sibi correspondentium. Cumque super hoc discipulus miraretur, rediens uirum Dei adiurauit, ut sibi archana que audierat, intimaret. Illo uero nolente tanti misterii reuelationem pandere, discipulus temere iurauit, se cibum nunquam sumpturum, nisi huius secreti faceret eum participem. Compaciens¹ uir Dei Lasrianus temeritati iurantis, dixit: 'Appropinquante,' inquit, 'mei transitus tempore de hoc mundo, beatissimi apostoli Petrus et Paulus cum matre Domini mei Iesu Christi hac hora ad me consolandum atque premonendum uenerunt, ut silicet tribulacio et mors que mihi imminent me tristem non efficient, set pocius gaudentem; quia gloria, quam Deus diligentibus se repromisit², per intercessionem horum post cursum huius uite indubitanter retribuetur.' Post uero ista miracula, et multa alia que in hoc libro non sunt scripta³, post⁴ multorum infidelium ad fidem Christi conuersionem, et post innumeras confictiones contra paganos et hereticos, homo Dei Lasrianus feliciter in Domino obdormiuit; qui cum Patre et Spiritu Sancto uiuit et regnat in secula seculorum. Amen⁵.

¹ R² f. 137^d.² James i. 12.³ John xx. 30.⁴ postquam R¹R².⁵ No explicit in R¹ or R².

Vita sancti Maedoc episcopi de Ferna

INCIPIT¹ VITA SANCTI EDANI SIUE MAODHOG² EPISCOPI ET
CONFESSORIS

f. 51°

i. FUIT³ QUIDAM UIR NOBILIS in regionibus Connachtorum, nomine Sethna⁴, et nomen uxoris eius Ethne de semine Amhlaygh. Hii non habentes heredem, rogauerunt Deum ut daret sibi filium. Et fecerunt multas elymosinas, frequentantes sanctos manentes in monasterio de Druim Leathain. Et illi sancti rogauerunt diuinam pietatem pro eis, ut haberent filium. Postea quadam nocte Sethna dormiuit cum uxore sua Ethne; et illa nocte ipse uidit sompnium, id est stellam cadentem desuper in os uxoris | sue. Et ipsa uxor uidit f. 51^d in so[m]pno lunam cadentem in os suum⁵. Surgentesque de sompno narrauerunt invicem quod viderunt. Et illa nocte sanctus Edanus, qui vulgo appellatur Maodhog, conceptus est; qui ideo a multis uocatur filius stelle. Crastina die narrantes que uiderant, uiri astuti dixerunt eis: 'Stella duxit magos ad Christum adorandum; et per idem signum ostensum est nobis filium nasciturum plenum Spiritu Sancto.'

ii. QUODAM⁶ die Ethne, mater sancti Moedhog, habens adhuc illum in utero suo, sedebat in curru⁷. O[c]currit eis in uia quidam magus. Et audiens ipse sonitum currus, dixit suis: 'Currus iste sub rege⁸ currit.' Et ueniens ad currum, uidensque quod nemo esset in curru nisi uxor Sethna cum suis commitibus, ait ad eam: 'Mulier, filium mirabilem habes in utero tuo, qui erit plenus Dei gratia.'

iii. POSTEA⁹ sanctus infans Moedhog natus est in insula que dicitur Hynis Breagh Mhuighe. Et Spiritus Sanctus statim in eo in signis et miraculis apparuit. In loco iam in quo natus est, lux¹⁰ per multum tempus non defuit. Et diligenter beatus puer Moedhog nutritus est

¹ On the lower margin of M is an Irish pedigree agreeing nearly with that in LL. 347^A, but longer; and stating that he was 'd'fearaibh Luirg o Loch Erne', i. e. of the men of Lurg from Lough Erne.

² Moedoc S, and so always; R latinizes, Medocius; V and Capg. use the simple form of the name Aidus (Aiduus).

³ = V § 1; S § 1; R¹ f. 154^d, R² f. 180^o; Ir.¹ p. 132; Ir.² c. 1.

⁴ Sema S R; Senna Ir.¹ ⁵ ré do dhul am bel an righ Ir.¹, i. e. the moon going into the mouth of the king. ⁶ = V § 2; S § 2; R¹ f. 155^a, R² f. 180^c; Ir.² c. 2.

⁷ curritabat S. ⁸ no fo grasaibh an Spiorait Naoimh Ir.², i. e. or under the grace of the Holy Ghost. ⁹ = V § 3; S R u. s. Ir.² c. 3.

¹⁰ Ir.¹ p. 133.

a parentibus suis¹, et diligenter se ipsum custodiebat ab illicitis rebus inspirante in eo gratia Dei.

iv. Cum² iam sanctus Moedhog paruulus esset in domo patris sui, rex Temorie, Anmyre nomine, coegit terram Hua Briuyn obsides sibi dare. Inter quos sanctus Moedhog datus est ei obses. Pater enim eius uir nobilis et potens erat. Apparentes iam obsides ante regem Ainmyre, apparuit gratia Dei in vultu pueri Moedhog. Et ait rex ad omnes: 'Iste puer gratosus est; et oportet eum in regali curia manere, et mecum erit. Vel, si placet ei, liberum dimittam eum ad parentes suos.' Beatissimus puer, repletus Spiritu Sancto, ait regi: 'Si me defendis, domine rex, rogo te per gratiam Dei mei, cui uolo seruire, ut pueros qui mecum adducti sunt, liberos dimittas.' Cui rex ait: 'Quod petisti, fiet tibi.' Tunc rex remisit sanctum Moedhog et omnes obsides pro quibus 'ipse' rogauit, liberos ad patriam suam, commendans se orationibus sancti Moedhog, perhibensque eum columpnam magnam futuram in ecclesia.

v. QUODAM³ die ludens sanctus puer Moedhog cum pastoribus ouium foris in agro, uidit octo luppos esurientes quasi familiares ad se uenire. Et respiciens in eos, ait eis: 'Tollite octo uervecas de grege, et commedite.' Ad hanc uocem luppi irruentes, tulerunt octo uervecas secum in siluis. Et illi uervecas erant matert[e]re sancti Moedhog, que nutriuit eum. Mittentes pastores, indicauerunt hoc f. 52^a factum predictae mulieri. Que uenit | foras cum ira magna ad beatum Moedhog. Quam uidens pius puer, ualde timuit eam, et ait: 'Domine mi Iesu Christe, adiuua me, quia in honore tuo tradidi escam esurientibus.' Illico inter ipsum et nutricem suam de propinquo loco octo uervecas apparuerunt, tales quales erant illi quos luppi rapuerunt; et familiariter in gregem intrauerunt. Nemo scit adhuc, qui essent, aut unde uenissent. Set misterium huius rei Deus omnipotens, qui eos misit gratia serui sui, nouit. Per hoc miraculum sanctus Moedhog in amore Trinitatis multum ardebat; et audientes et videntes illud in famulo suo Deum magnificabant. Cum viderent parentes sancti Moedhog tantam gratiam in eo, tradiderunt eum uiris sanctis ad studium liberale. Et cepit fama sanctitatis eius multum uulgari.

vi. ALIO⁴ die quidam uiri boni rogauerunt Deum ut ostenderet eis locum resurrectionis sue, volentes ibidem Deo seruire. Tunc angelus Domini dixit eis: 'Ite uos ad beatum Moedhog, et ostendet vobis locum resurrectionis vestre.' Venientes autem ad eum, ait eis sanctus: 'Audistis vocem cymbali venientes huc?' Illi dixerunt:

¹ postquam est baptismo renatus S *add.*

² = V § 5; S §§ 4, 5; R u. s. Ir.² c. 9.

Capg. Ir.¹

³ = V § 4; S R u. s. Ir.² c. 8.

⁴ = V § 6; Ir.² c. 10; not in S R

'Non audiuius.' Sanctus ait eis: 'Venite mecum, et ostendam uobis locum in quo resurrecturi eritis.' Abeuntes simul, ostendit sanctus Dei locum resurrectionis eorum; et ibi manserunt in vita mirabili viri illi, usque ad obitum suum.

vii. QUODAM¹ die, manens sanctus Moedhog in secreto loco, legensque ibi, lassus ceruus uenit ad eum, sequentibus eum canibus. Stetitque ceruus ante sanctum Dei, quasi petisset defensionem. Sciensque uir Dei causam ipsius, possuit ceraculum suum² super cornua ipsius. Et uenientes canes post eum, apparuit eis ceruus quasi quoddam simulacrum. Non potentes canes iam eum inuenire ibi, nec inde uestigia eius sequi, reuersi sunt. Et sic ceruus, deponens ceraculum viri Dei de cornibus suis, liber euasit.

viii. SODALES³ ambo erant sanctus Moedhog et sanctus Lasreanus⁴ Daiminsi. Contigit eis esse quodam die in vmbra duarum arborum, rogantes Deum ut ostenderet eis, si deberent simul esse, uel se separare. Tunc due arbores diuino nutu, sub quibus sancti sedebant, ceciderunt, vna ad aquilonem, et vna ad austrum. Arbor, sub qua erat sanctus Lasreanus, cecidit ad aquilonem; et arbor, sub qua erat sanctus Moedhog, cecidit ad austrum. Tunc repleti diuino Spiritu, dixerunt: 'Signum separandi datum est nobis a Deo; et sic debemus ire, sicuti ligna nostra ceciderunt.' Postea flentes, et osculantes se inuicem, beatissimus Lasreanus ad aquilonalem plagam Hybernie exiuit. Et construxit clarissimum monasterium in stangno Herne, nomine | Daim Inis, quod sonat latine bouis insula. Sanctus f. 52^b autem Moedhog ad australem plagam Hybernie perrexit. In cuius ibi honore [fundata⁵] est ciuitas Ferna; set non tunc statim perrexit.

ix. AMBULANS⁶ quodam die sanctus Moedhog in monte Bethat, uolens ire ad locum qui dicitur Aird Sinnaidh, dies defecit sibi in itinere. Rogans ipse Deum ut adiuuaret eum, ecce angeli uenerunt ad eum, et as[s]umpserunt eum in manibus suis, secundum exemplum Abachuch prophete. Et ducentes⁷ ad predictum locum, depossuerunt eum in medio castelli, ubi est posita crux in signum uirtutis, que dicitur crux sancti Moedhog.

x. ALIO DIE⁸ Damhairgidh filius Eathach, uiri potentis, cum duobus pueris mersus est in stagno Erne; et corpora eorum non sunt inuenta. Et mater eius circumiens multos sanctos, rogauit ut saltem corpora eorum gratia Dei per eos reuelaret. Vnus iam eorum ait illi, silicet

¹ = V § 7; S § 6; R¹ f. 155^b, R² f. 180^d; Ir.¹ p. 134; Ir.² c. 11. ² benn a bruit Ir.¹, i. e. the corner of his mantle; probably a guess at the meaning of 'ceraculum'; a paidrín Ir.², i. e. his rosary; also a guess. ³ = V § 8; S § 7; R u. s.; Ir.² c. 12. ⁴ qui Molassi dicitur R add. ⁵ from S. ⁶ = V § 9; S § 8; R¹ f. 155^d, R² u. s., not in Ir.² ⁷ Ir.¹ p. 135. ⁸ = V § 10; S § 9; R¹ u. s. R² f. 181^d; Ir.² c. 13.

predictus Lasreanus¹: 'Vade, et expecta iuxta lacum, donec ueniet tibi beatissimus Moedhog. Scio enim Dei dono, quod ipse eorum inueniet corpora, et per gratiam Dei resuscitabit eos.' Postea illa cum suis commitibus properauit ad lacum; et statim uenit ad eam sanctus Moedhog. At pia mater, flens ualde, narrauit ei omnia predicta. Tunc beatus Moedhog, confidens in misericordia Dei per prophetiam sancti viri Molasse, qui predixit illos resuscitandos, ingressus est aquam ubi erant mortui, et orans ad Deum, resuscitauit eos; et commitantes eum de aqua, as[s]ignauit eum matri sue cum commitibus suis. Iam dux Eochaidh, videns filium suum a morte resuscitatum, ipsum 'filium' cum semine suo, et nepotibus suis, pro Dei honore sancto Moedhog semper obtulit².

xi. POSTEA³ fama sanctitatis sancti Moedhog ualde diuulgata, multi ueniebant ad eum, et volebant esse sub magisterio eius. Tunc beatus Moedhog cepit fugere de terra sua, nolens esse in tanto honore. Sciens hoc Edus Albus, rex Hua Bruin, resistit ei; quia noluit eum terram suam dimittere. Sanctus Moedhog ait ei: 'Dimitte me ire pacifice, et tibi dabitur requies in celo.' Adhuc resistens ei rex, Deus per uirtutem suam pacifice ad fines Lagenensium duxit seruum suum. Et de finibus illis sanctus Moedhog ad Britanniam nauigauit ad beatum Dauid, episcopum ciuitatis que dicitur Ceall Muni. Mansitque apud eum multo tempore.

xii. QUODAM⁴ die legens sanctus Moedhog foris in cellula sua, uenit ad eum ycon'o'mus monasterii sancti Dauid⁵ cum irata mente, [et] f. 52^a aspere ait ei: 'Vade, O male homo, post fratres ad por[t]anda ligna de silua.' Fratres enim illo die diluculo in siluam exierunt, nesciente viro Dei. Ille iam yconomus⁶ sine causa sanctum Moedhog odiebat. Obediens velocissime sanctus Moedhog, librum apertum foris dimisit. Et iussit ei yconomus duos indomitos boues tenere, et ponere in plaustrum; et dedit ei iugum sine loris; et hec omnia fecit mali causa. Set boues mites facti sunt diuina uirtute ante virum Dei, et iugum cervicibus eorum fortiter adhesit⁷. Et ponens boues in plastro, secutus est fratres, exiens vnus puerrulus cum eo. Erat autem magna grunna inter eos et siluam, per cuius circuitum via erat. Comes sancti Moedhog ait ei: 'O quam cicus peruenissemus ad fratres, si uia esset per grunnam.' Ait illi sanctus Moedhog: 'Signa cor tuum et oculos tuos, et uidebis potenciam Dei.' Tunc sanctus Moedhog uertit boues cum plastro in grunnam. Et fecit Deus sua uirtute planum iter per grunnam, cuius uestigium usque hodie

¹ silicet . . . Lasreanus *om.* S R.

² Here Ir.² interpolates a visit to Rome, and other incidents. ³ = V § 11 (fuller); Ir.² c. 21; §§ xi-xiii are briefly epitomized in S § 10, R¹ u. s. R² f. 181^b; and so Ir.¹

⁴ Ir.¹ p. 136.

⁵ MS. -namus.

⁷ Here V inserts an additional incident.

manet; et prodest multis. Postea peruenerunt ad fratres, gratias Deo agentes.

Omnia, que fecit ei yconomus, uidit sanctus Daud episcopus, et quomodo dimisit librum apertum foris. Illo siquidem die ymber fortis fluit. Et sciens episcopus librum foris apertum, exiuit adiuuare eum. Et nulla gutta pluuiæ super librum cecidit, set apparuit siccus ante episcopum. Vidensque episcopus tale miraculum, dimisit adhuc librum ibi, et exiuit in occursum fratrum usque ad oram maris. Ciuitas enim Ceall Mune [mare] prope est. Et transiuit per omnes ad sanctum Moedhog, dicens ei: 'Cur dimisisti librum foris apertum sub pluuiâ?' Audiens hoc sanctus Moedhog, prostrauit se in terram. Et non dixit ei episcopus: 'Surge,' set statim reuersus est post fratres. Et non surrexit inde sanctus Moedhog donec peruenerunt fratres ad domum. Ille puer qui erat cum plaustro sancti Moedhog, narrabat omnibus quomodo per grunnam exierunt. Sanctus episcopus fratribus ait: 'Vbi est frater Moedhog?' Illi dixerunt: 'Non uidimus eum, postquam prostrauit se ante te in littore.' Missis fratribus ad mare¹, duxerunt sanctum Moedhog ad episcopum, magistrum suum. Tunc episcopus narrauit omnibus diuersa miracula que illo die facta fuerant per sanctum Moedhog; et increpauit illum yconomum. Omnes scientes talia facta, Deum magnificabant in mirabilibus suis.

xiii. ADHUC^a EQUONOMUS iniquo odio persequabatur innocentem Moedog. Quodam autem die per inuidiam cogitabat occidere eum. Et misit eum in silua cum layco; et suassit illi yconomus ut occideret sanctum Moedhog. Cum inclinas[set] uir Dei se, ut lignum commoueret, vibrauit homo ille securem, volens occidere sanctum Domini. Set illico manus eius diuina | potencia arefacte sunt circa securem, et f. 52^a non potuit eas mouere. Tunc confessus est culpam suam, rogans indulgenciam a uiro Dei. Sciens sanctus Moedhog hanc rem, fudit orationem ad Deum; et statim per orationem eius manus illius solute sunt. Et currens uir ille ad ciuitatem, narrauit omnibus que facta fuerant. Diuinitus est hoc reuelatum episcopo, sancto Daud. Et surgens de lecto, tenuit ficonem circa vnum pedem. Cucurritque uelocius ad siluam in occursum sancti Moedhog. Videntes fratres suum seniore cum pede nudo, currentes^b secuti sunt eum. Venitque sanctus Moedhog de silua usque ad flumen qui dicitur Gladius. Vidensque David eum, stetit, et dixit fratribus suis: 'Discedite a me paululum.' Vidit enim David agmen sanctorum angelorum circa sanctum Moedhog; et ideo dixit fratribus: 'Discedite.' Videns beatus Moedhog David se expectantem, cucurrit uelociter ad suum sanctum magistrum; ibi crux stat usque hodie. Et benedicentes Deum, et

¹ V is more original here.   ^a = V § 13; 1r.³ c. 23.   ^b cucurrentes M m. pr.

gratias sibi agentes in mirabilibus suis, reuersi sunt ad ecclesiam suam. Iam uenientes ad domum, beatus Dauid increpauit yconomum¹ coram omnibus. Tunc beatus Moedhog ait Dauid magistro suo sancto: 'Pater, ne increpes eum; quia Deus pro nobis satis increpabit eum, et cito morietur. Et nemo sciet sepulcrum eius.' Et ita illi inuido equonimo² omnia contigerunt secundum uaticinium sancti Moedhog, viri Dei.

xiv. QUODAM³ die missus est sanctus Moedhog, ut adduceret plaustrum cum ceruisia ad monasterium. Set cum uenisset ad quandam uallem, plaustrum cum bobus per casum⁴ de silice in decliuo cecidit. Set signans uir Dei signum crucis contra casum⁴, nichil fractum est de pla'u'stro, nichil periit de ceruisia, nec nocuit animalibus. Adhuc per hoc signum nomen Dei magnificatum est per sanctum Moedhog.

xv. REX⁵ Britannie habebat filium, qui erat cecus, claudus, et surdus. Audientes parentes et nutritores illius tanta miracula per sanctum Moedhog facta, miserunt filium suum paraliticum ad eum⁶, rogantes ut in Dei nomine curaret illum. Iussus beatissimus Moedhog a magistro sancto suo, rogantibus multis, accepit illum seorsum, et orauit ad Deum pro eo. Et illico sanatus est ab omnibus doloribus suis, et reddidit eum sanctus Moedhog sanum et incolumem suis, omnibus gratulantibus et benedicientibus Deum.

xvi. VIR⁷ quidam in Britannia⁸, tabulatam faciem habens, id est sine oculis et naribus ex utero natus, adductus est ad sanctum Moedhog causa curandi. Et orans sanctus Moedhog pro illo, dedit Deus per orationem serui sui illi oculos et nares. Et gratias Deo et sancto Moedhog agens, incolumis recessit.

xvii. QUODAM⁹ tempore Anglici¹⁰ congregauerunt maximum exercitum, et uenerunt in Britanniam | nescientibus Britannis¹¹. Congregantesque Britanni¹¹ repente contra Anglicos, miserunt ad Dauid, ut mitteretur sanctus Moedhog ad bellum benedicendum ante eos¹². Rogatus beatus Moedhog uenit ad locum ubi erant Brittones eminus et Anglici. Et intrantes Brittones non bene parati in bellum, uir Dei Moedhog pro Brittonibus contra Anglicos Deum orauit. Statimque Anglici in fugam uersi sunt; et Brittones persecuti sunt eos septem

¹ MS. -namum. ² Altered to yqu- m. sec. ³ = V § 14; Ir.¹ p. 137; Ir.² c. 24; not in S R. ⁴ MS. cassum. ⁵ = V § 15; S § 11; R¹ f. 155°; R² f. 181°; Ir.² c. 25. ⁶ doberar mac an righ amlabhar ana dhail for aon cois 7 aon laim 7 aon suil Ir.¹, i. e. a dumb son of the king is brought to him on one foot and one hand and one eye; cf. T B C, p. 75, for an exact parallel; but I do not understand it. ⁷ = V § 16; S § 12; R¹ R² u. s. Ir.² c. 26. ⁸ MS. -niam. ⁹ = V § 17; S § 13; R¹ f. 155^d, R² u. s.; Ir.² c. 27. Not in Ir.¹ ¹⁰ gens Anglicana R. ¹¹ MS. -nūs, -nii. ¹² ad benedicendum eos ante belli congressum S R.

diebus in magna cede. Et nemo de Brittonibus in bello illo occissus est. Et non ausi sunt Anglici reddere in Britanniam quamdiu sanctus Moedhog ibi erat, scientes illud miraculum per orationem eius [factum esse].¹

xviii. QUIDAM² potens homo uolens fallere sanctum Moedhog, ius[s]it seruis suis ducere se ad eum, dicens se esse surdum et cecum. Cui ait sanctus Moedhog: 'Ducatum tue regionis haberes, nisi uoluis[s]es fallere donum diuinum. Bene enim uides, et bene audis. Set quia mentitus es, cecus et surdus eris usque ad obitum tuum.' Et sic factum est. Multa alia signa fecit Deus in Britannia per sanctum Moedhog, que scribere breuitat[is causa] omittimus.

xix. POSTEA³ iussione⁴ et benedictione sancti Daid episcopi, magistri sui, sanctus Moedhog, acceptis discipulis, nauigauit ad Hyberniam. Et cum appropinquasset ad litus Hybernie, uidit latrones rapientes et uulnerantes peregrinos. Dixit sanctus Moedhog suis: 'Eamus propere ad miseros peregrinos qui iugulantur adiuuandos.' Tunc percussit cymbalum de mari. Et audiens dux latronum sonum cymbali a longe, dixit: 'Hec est uox cimbali hominis Dei; et ideo pulsas, ne nos ageremus tale scelus.' Et cessauerunt rapere et uulnerare peregrinos. Ille dux latronum uir potens et diues erat, habens opulentos milites sub se. Cumque uenisset sanctus Moedhog ad portum, dux ille compunctus corde, misit vnum militem, nomine Dymma, in occursum viri Dei. Et ipse miles Dymma accepit sanctum Moedhog in humeris suis de nauis. Statimque dux ille, agens penitentiam, agrum in oblacionem Deo et sancto Moedhog obtulit. Et ipse miles Dymma se ipsum et suam regionem cum suo genere beato Moedhog in eternum obtulit. Ipsa loca sunt in australi parte Hybernie que dicitur Cynnselach; et in ipsis locis vir Dei ecclesias fecit edificari.

xx. QUODAM⁵ die, cum esset sanctus Moedhog iuxta mare, dixit fratribus suis: 'Penitet me quod non interrogaui magistrum meum, Daid, ut indicaret mihi, quis in Hyberniam erit pater confessionis mee⁶. Et nolentes discipuli eius ire cum eo, uel nauim sibi parare, timentes multum mare, vir Dei ambulauit super mare, uolens ita transire usque ad Britanniam ad magistrum suum. Tunc angelus Domini uenit ad eum, dicens: 'Magnam audaciam fecisti.' Respondit ei sanctus Moedhoc, dicens: 'Pro audacia non feci, set pro

¹ Here V inserts an incident peculiar to itself and Capg. ² = V § 18^b; S § 14; R¹ R² u. s. Ir.² c. 28; not in Ir.¹ ³ = V § 19; S § 15; R¹ u. s. R² f. 181^b; Ir.² c. 29. Capg. and Ir.¹ only mention the return to Ireland, omitting the rest of the section. ⁴ diuina et angelica monitione S. ⁵ = V § 20; S § 16; R¹ R² u. s.; Ir.² c. 30. According to Ir.¹ this incident takes place on the voyage to Ireland; cf. Molua § xxxviii. ⁶ michi confessor S R¹; confortator R².

f. 53^b Dei potencia et benignitate. | Dixit ei angelus: 'Non est tibi necesse habere patrem alium confessionis preter Deum; ipse enim scit purissimam confessionem¹ tuam. Set² tamen si uis habere testem conscientie tue, habeto Moluam filium Coche patrem confessionis tue ad Deum.' Tunc reuersus est sanctus Moedhog³ de mari ad Hyberniam, et intrauit portum in regione Hua Cennselach⁴, in opido quod dicitur Ard Lathrann. Et cum ibi sedisset in loco qui dicitur Acchell, cogitauit quod oblitus esset cymbalum suum in Britannia. Cumque necesse illi esset ut percutteret cymbalum, ipsum trans mare ueniens, iuxta se uidit prope in littore. Tunc uir Dei accipiens cymbalum suum, gratias egit Deo.

xxi. QUODAM⁵ die cum sanctus Moedhog in littore freti quod diuidit Muminenses et Laginenses, positum silicet inter terram na n-Dese et Hua Cennselach⁶, esset, uolebat transire fretum ad terram na n-Dese. Ipse enim equitabat cum commitibus suis. Et non inuenientes longe nauim, equi inuite ceperunt intrare fretum. Tunc ait sanctus suis commitibus: 'Dimittite equos. Potens est enim Deus vndam facere siccam sub pedibus eorum.' Postea equi transierunt fretum; et vngule eorum non sunt tincte in freto, set diuina potencia erat siccum quasi terra. Et sic peruenerunt ad terram na n-Dese⁷.

xxii. DEINDE⁸ constituit sanctus Moedhog cellam que dicitur Dyssert Narbri; ibique habitauit aliquo tempore cum fratribus suis. Et habebant fratres duas vaccas cum uno vitulo. Quodam die cum sanctus Moedhog solus in cella esset, vidit luppos uenientes ad se, qui ululabant quasi postulantes cibum a domino. Tunc uir Dei, motus misericordia, tenuit uitulum, et tradidit eis. Lupi rapientes uitulum de manibus sancti, commederunt illum. Querens frater qui mulgebat uaccas, uitulum, dixit ei sanctus pater: 'Ne queras uitulum; ego enim, uobis absentibus, tradidi illum lupis.' Cui ille frater leniter ait: 'Quomodo sedare et mulgere poterimus uac[c]as sine uitulo?' Moedhog ait ei: 'Pone mihi caput tuum, ut benedicam illud. Et cum uiderint uacce caput tuum, diligent te, et dabunt lac suum.' Sic iam factum est. Videntes enim uacce capud illius fratris, lingebant illud, et mulgebantur cum omni mansuetudine. Multis uicibus sanctus Moedhog hoc miraculum fecit idem; morientibus uitulis, benedicebat capita mulgencium, et quasi uitulos diligebant eos uacce.

¹ conscientiam S R. ² Ir.¹ omits the part about Molua . . . ³ et fecit sicut sibi dixerat angelus S R *add.*, omitting the rest of the section, which certainly seems inconsistent with § xix. ⁴ 7 doni eglas toghaidhe ann Ir.¹, i. e. and built a noble church there.

⁵ = V § 21; S § 17; R¹ f. 156^a, R² u. s. Ir.³ c. 31^a. Not in Ir.¹ ⁶ inter U Chensalaich 7 Deysi Muman R; inter Chensaelech et Magnese S; Waterford Harbour is meant. ⁷ terram Magnese S; terram Neay R. ⁸ = V § 22; S § 18; R¹ u. s. R² f. 181^a; Ir.¹ p. 138; Ir.³ c. 31^b.

xxiii. MOLENS¹ quodam die sanctus Moedhog triticum in molendino, uir quidam de gente Ossarghi inuite² farinam accepit ab eo. Omnes enim fratres uiri Dei foris ministrabant. Iterum idem uir supradictus mutato habitu, et cecans vnum oculum, uenit quasi luscus ad sanctum Moedhog, petens farinam. Ait ei uir sanctus: 'Quare hoc fecisti? Pro nomine Domini mei dabo tibi; set tu luscus eris usque ad mortem | tuam. Et quamdiu mansurum erit genus tuum, vir cecus f. 53° non deerit de eo.' Et sic totum completum est.

xxiv. MULTA³ monasteria per circuitum regionis Cennselach sanctus Moedhog construxit. Et cum esset in vno eorum quod dicitur Cluain Mor Dicholla Gairbh (qui Dicholla erat sanctus abbas ipsius loci sub cura patris Moedhog), collegit Edus filius Ainmirech, rex Hybernie, agmen maximum ad deuastandam plebem Hua Cennselach. Brandubh enim filius Ethach, rex Hua Cennselach, erat contra eum. Multi homines illius regionis cum substantiis suis fugerunt ad sanctum Moedhog manentem in predicto loco, sperantes defensionem per sanctitatem uiri [Dei]. Hoc audiens rex Temorie, uenit tollere predam de loco illo. Exiuit sanctus Moedhog foras contra exercitum, et signauit cuspite bacculi sui contra eos⁴. Vnus autem miles, qui erat prior ceteris, uolens transire signum, ait: 'Non est qui me prohibere potest suo signo.' Et cum hec dixisset, cecidit, et mortuus est. Ceteri iam ualde timentes, reuersi sunt ad regem. Et corpus exanime secum ducebant, narrantes regi que gesta fuerant, et glorificantes sanctum Maedhog⁵. Tunc rex cum exercitu suo reuersus est, dicens: 'Non iam possumus contra Deum certare.' Ipse enim rex Temorie, Edus filius Ainmireach, iterum alia uice de aquilonali parte Hybernie, et de regionibus Connachtorum et Muminensium et Hua Neyll, ad aquilonaliu Laginensium multos exercitus collegit. Et uenit deuastare eandem regionem Hua Cennselach, et expellere inde regem eorum, silicet eundem Brandubh. Ipse uir astutissimus, et ualde probus in milicia erat. Et agens astute, intrauit audacter in castra inimicorum, et occidit ipsum regem Hybernie, Edum filium Ainmireach, et maximam cedem nobilium 'virorum' tocus Hybernie cum eo fecit.

xxv. QUODAM⁶ die uenit sanctus Moedhog ad monasterium quod dicitur Seanbotha, iuxta radices montis qui dicitur scotice Svighe Laighean⁷, id est, sessio Laginensium. Et cum iter ageret, uenit

¹ = V § 23; S § 19; R¹ f. 156^b, R² u. s. Ir.² c. 32. Not in Ir.¹ ² ? inuiste.

³ = V § 24; S § 20; R¹ R² u. s. Ir.² c. 33. ⁴ Cuires M. t¹ dia bachaill a

t¹timcheall an buair, 7 anais an sluagh gan dul an diaigh an callaigh Ir.¹, i. e. M. drew a mark with his baculus round the kine, and the host stopped from pursuing the cattle. ⁵ V omits the rest of the section. ⁶ = V § 25;

Ir.² c. 34; not in S R. ⁷ [alia]s sdvaigh Laighen, marginal note M, i. e. the arch or gable of Leinster, and so in a quatrain cited in O'Hanlon, i. 546.

luppa anelans nimis et esuriens familiariter ad eum. Vidensque uir Dei eam, ait puero qui sibi propinquus fuerat: 'Habesne aliquid cibi?' Respondit puer, nesciens quid uellet sanctus: 'Habeo vnum panem et partem piscis.' Et accipiens vir Dei, porrexit cani¹. Erubuitque puer, dicens: 'Timeo magistrum meum.' Tunc sanctus ait ei: 'Fer mihi folia.' Adductis foliis, benedixit sanctus, et diuina virtute in vsum pristinum² conversa tradidit puero, gratias agens Deo.

xxvi. QUODAM³ die rex supradictus Braundubh, accepto regno omnium Laginensium non solum, set totius Hybernie usque ad Calla Ruaidh post occissionem Edani filii Ainmireach, veniebat per littus f. 53^d quoddam, | habens magnas predas ante se de regionibus aquilonis. Occurrit ei ibi quidam leprosus, petens ab eo elymosinam. Cui rex ludarium caluum et fuluum⁴ dedit in elymosinam. Postea rex in terram suam uenit, et castrametatus est iuxta flumen Slane; et magno dolore ibi comprehensus est. Et uidit hanc uisionem ibi. Vidit se portari ad infernum, et omnes bestias inferni labiis apertis occurrere ei. Viditque vnam magnam et ferociorem ceteris in porta inferni aperto ore, que erat parata se deuorare. Cuius hanela regem ad se traxit, et pene deglutiuit eum⁵. Cumque deglutis[s]et eum bestia, quidam clericus pulcher et letus uenit ad eum, et ludarium talem qualem dedit rex ipse leproso⁶, posuit in ore bestie, et rex ab ore bestie reuersus est. Et iterum bestia traxit eum ad se, et pene deglutiuit eum. Tunc idem clericus baculo percussit capud bestie, et os eius ignitum clausit, et sic rex periculum inferni euasit; et reductus est spiritus eius ad corpus suum, et postea de extasi surrexit. Et narrauit suis familiaribus quod uidit. Deinde rex in dolore possitus, ductus est ad locum qui dicitur Inber Crumthin; ibi mansit infirmus. Tunc amici eius dixerunt ei: 'Est quidam uir sanctus, nomine Moedhog, in terra tua, qui facit magna mirabilia. Mitte ergo ad eum, ut ab ipso aqua benedicta feratur tibi.' Quibus rex ait: 'Non ita fiet; set ego potius ad hominem Dei uadam.' Statimque ascendens rex currum, uenit ad sanctum Moedhog. Audiens autem beatus Moedhog quod rex ad se ueniret, exiuit in occursum eius. Cumque rex de longe uidisset sanctum ad se uenientem, dixit: 'Iste sanctus me liberauit de ore bestie, et de omni pena infernali. Cognosco iam formam eius.' Tunc rex se prostrauit ad pedes sancti, dicens: 'Penitet me, quia multa feci mala, et quecumque dixeris

¹ Probably a reminiscence of one of the Irish names of the wolf, *cú allaid*, lit. wild dog. ² ? paniceum, or pistrinum. ³ = V § 30; S §§ 20-22; R¹ f. 156°, R² f. 181^d; Ir.² c. 35. ⁴ sic S R B; filium M; flauum Colg., who gives both 'filium' and 'fuluum' in his notes; Ir.¹ merely has: dorat almsa dó, i. e. he gave him an alms; Ir.² says it was 'mart maolodhar,' i. e. a hornless dun heifer; and so infra. ⁵ Ir.¹ p. 139. ⁶ an deirc dorad dó Ir.¹, i. e. the charity which he gave him.

mihi pro remedio anime mee, in Dei nomine implebo.' Et tunc, orante sancto, sanatus est 'rex' ilico ab omni infirmitate sua. Et 'ait' ad uirum Dei: 'Sanasti me ab infirmitate, et soluisti de inferno.' Et narrauit ei uisionem suam. Postea iterum rex ait sancto Moedhog: 'Ecce offero me ipsum tibi, ut sepeliar in cimiterio tuo, et genus meum semper apud te sepiliatur.' Et magnas dedit rex oblaciones sancto Moedhog, et agrum, in quo uir Dei construxit monasterium, quod dicitur Ferna. In quo sanctus Moedhog sepultus est; et rex Brandubh, et genus eius post eum ibi semper sepelitur. Et magna ciuitas in honore sancti Moedhog ibi creuit, que eodem nomine uocatur, id est, Ferna. Deinde facta synodo magna in terra Laginensium, decreuit rex Brandubh, et tam laici quam clerici, ut archiepiscopatus omnium Laginensium semper esset in sede et cathedra¹ sancti Moedhog. Et tunc sanctus Moedhog a multis catholicis² consecratus est archiepiscopus. |

xxvii. CONSTRUENS³ sanctus Moedhog monasterium Ferna, discipuli f. 54^a sui faciebant querelam ad eum, quod ibi aquam non haberent. Erat ante eum quedam arbor, et ait discipulis suis: 'Succidite hanc arborem, et erumpet uobis fons clarus de loco eius.' Et ilico, succisa arbore, fons lucidus apparuit, qui dicitur Tybra Moedhog, id est fons Moedhog. Consuebant enim mulieres uenire ad rium predicti fontis, ut uestimenta lauarent. Quidam enim uir plebeus, nomine Becc, habebat uillam prope monasterium sancti Moedhog, cuius ager ueniebat ad rium fontis sancti. Et ideo ueniebant mulieres ibi lauare, quasi ad suam aquam. Et hoc ualde displicuit uiro Dei; et ait illis: 'Exite hinc, et ne veniatis ad nos tam prope.' Mulieres⁴ dixerunt ei: 'Non exhibimus; noster enim locus est, et nostra aqua.' Post hoc uerbum filia predicti viri lauans uestimenta, pedibusque conculcans ea, pedes illius adheserunt uestimentis, et uestimenta lapidibus, et lapides terre. Et erat mulier quasi simulacrum siccans; et pene occubuit. Hoc audiens Becc, pater illius, uenit ad sanctum Moedhog, rogans eum humiliter, ut solueret filiam suam. Orante iam sancto pro ea, soluta est ilico femina illa. Qua soluta, uir ille Becc se et semen suum cum uilla Deo et sancto Moedhog in eternum obtulit.

xxviii. QUIDAM⁵ armentarius prope ciuitatem Ferna fuit, cuius mater graui dolore prope mortem torquebatur. Qui armentarius ad sanctum Moedhog uenit, ut ab ipso aquam benedictam postularet. Tunc beatissimus episcopus humiliter ad illam infirmam perrexit;

¹ decreuit . . . cathedra, underlined in M, and a marginal note in seventeenth-century hand: 'Metropolis Laginiae Ferna fuit.'

² = V § 26; S § 23; R¹ f. 156^d, R² f. 182^a; Ir.² c. 36. ³ a uicinis episcopis S R.

⁴ = V § 27; S § 24; R¹ R² u. s. Ir.² c. 38. Not in Ir.¹

se uoces sermocinantium cum eo, atque sibi correspondentium. Cumque super hoc discipulus miraretur, rediens uirum Dei adiurauit, ut sibi archana que audierat, intimaret. Illo uero nolente tanti misterii reuelationem pandere, discipulus temere iurauit, se cibum nunquam sumpturum, nisi huius secreti faceret eum participem. Compaciens¹ uir Dei Lasrianus temeritati iurantis, dixit: 'Appropinquante,' inquit, 'mei transitus tempore de hoc mundo, beatissimi apostoli Petrus et Paulus cum matre Domini mei Iesu Christi hac hora ad me consolandum atque premonendum uenerunt, ut silicet tribulacio et mors que mihi imminet me tristem non efficient, set pocius gaudentem; quia gloria, quam Deus diligentibus se repromisit², per intercessionem horum post cursum huius uite indubitanter retribuetur.' Post uero ista miracula, et multa alia que in hoc libro non sunt scripta³, post⁴ multorum infidelium ad fidem Christi conuersionem, et post innumeras conflictiones contra paganos et hereticos, homo Dei Lasrianus feliciter in Domino obdormiuit; qui cum Patre et Spiritu Sancto uiuit et regnat in secula seculorum. Amen⁵.

¹ R² f. 137^d.² James i. 12.³ John xx. 30.⁴ postquam R¹R².⁵ No explicit in R¹ or R².

Vita sancti Maedoc episcopi de Ferna

INCIPI¹ VITA SANCTI EDANI SIUE MAODHOG² EPISCOPI ET
CONFESSORIS

f. 51°

i. FUIT³ QUIDAM VIR NOBILIS in regionibus Connachtorum, nomine Sethna⁴, et nomen uxoris eius Ethne de semine Amhlaygh. Hii non habentes heredem, rogauerunt Deum ut daret sibi filium. Et fecerunt multas elymosinas, frequentantes sanctos manentes in monasterio de Druim Leathain. Et illi sancti rogauerunt diuinam pietatem pro eis, ut haberent filium. Postea quadam nocte Sethna dormiuit cum uxore sua Ethne; et illa nocte ipse uidit sompnium, id est stellam cadentem desuper in os uxoris | sue. Et ipsa uxor uidit f. 51^d in so[m]pno lunam cadentem in os suum⁵. Surgentesque de sompno narrauerunt invicem quod viderunt. Et illa nocte sanctus Edanus, qui vulgo appellatur Maodhog, conceptus est; qui ideo a multis uocatur filius stelle. Crastina die narrantes que uiderant, uiri astuti dixerunt eis: 'Stella duxit magos ad Christum adorandum; et per idem signum ostensum est nobis filium nasciturum plenum Spiritu Sancto.'

ii. QUODAM⁶ die Ethne, mater sancti Moedhog, habens adhuc illum in utero suo, sedebat in curru⁷. O[c]currit eis in uia quidam magus. Et audiens ipse sonitum currus, dixit suis: 'Currus iste sub rege⁸ currit.' Et ueniens ad currum, uidensque quod nemo esset in curru nisi uxor Sethna cum suis commitibus, ait ad eam: 'Mulier, filium mirabilem habes in utero tuo, qui erit plenus Dei gratia.'

iii. POSTEA⁹ sanctus infans Moedhog natus est in insula que dicitur Hynis Breagh Mhuighe. Et Spiritus Sanctus statim in eo in signis et miraculis apparuit. In loco iam in quo natus est, lux¹⁰ per multum tempus non defuit. Et diligenter beatus puer Moedhog nutritus est

¹ On the lower margin of M is an Irish pedigree agreeing nearly with that in LL. 347^A, but longer; and stating that he was 'd'fearaibh Luirg o Loch Erne', i. e. of the men of Lurg from Lough Erne.

² Moedoc S, and so always; R latinizes, Medocius; V and Capg. use the simple form of the name Aidus (Aiduus).

³ = V § 1; S § 1; R¹ f. 154^d, R² f. 180^o; Ir.¹ p. 132; Ir.² c. 1. ⁴ Sema S R; Senna Ir.¹

⁵ ré do dhul am bel an righ Ir.¹, i. e. the moon going into the mouth of the king. ⁶ = V § 2; S § 2; R¹ f. 155^a, R² f. 180^c; Ir.² c. 2. ⁷ curritabat S.

⁸ no fo grasaibh an Spiorait Naoimh Ir.², i. e. or under the grace of the Holy Ghost. ⁹ = V § 3; S R u. s. Ir.² c. 3.

¹⁰ Ir.¹ p. 133.

a parentibus suis¹, et diligenter se ipsum custodiebat ab illicitis rebus inspirante in eo gratia Dei.

iv. Cum² iam sanctus Moedhog paruulus esset in domo patris sui, rex Temorie, Anmyre nomine, coegit terram Hua Briuyn obsides sibi dare. Inter quos sanctus Moedhog datus est ei obses. Pater enim eius uir nobilis et potens erat. Apparentes iam obsides ante regem Ainmyre, apparuit gratia Dei in vultu pueri Moedhog. Et ait rex ad omnes: 'Iste puer graciosus est; et oportet eum in regali curia manere, et mecum erit. Vel, si placet ei, liberum dimittam eum ad parentes suos.' Beatissimus puer, repletus Spiritu Sancto, ait regi: 'Si me defendis, domine rex, rogo te per gratiam Dei mei, cui uolo seruire, ut pueros qui mecum adducti sunt, liberos dimittas.' Cui rex ait: 'Quod petisti, fiet tibi.' Tunc rex remissit sanctum Moedhog et omnes obsides pro quibus 'ipse' rogauit, liberos ad patriam suam, commendans se orationibus sancti Moedhog, perhibensque eum columpnam magnam futuram in ecclesia.

v. QUODAM³ die ludens sanctus puer Moedhog cum pastoribus ouium foris in agro, uidit octo luppos esurientes quasi familiares ad se uenire. Et respiciens in eos, ait eis: 'Tollite octo uervecas de grege, et commedite.' Ad hanc uocem luppi irruentes, tulerunt octo uervecas secum in siluis. Et illi uervecas erant matert[e]re sancti Moedhog, que nutriuit eum. Mittentes pastores, indicauerunt hoc f. 52^a factum predictae mulieri. Que uenit | foras cum ira magna ad beatum Moedhog. Quam uidens pius puer, ualde timuit eam, et ait: 'Domine mi Iesv Christe, adiuua me, quia in honore tuo tradidi escam esurientibus.' Illico inter ipsum et nutricem suam de propinquo loco octo uervecas apparuerunt, tales quales erant illi quos luppi rapuerunt; et familiariter in gregem intrauerunt. Nemo scit adhuc, qui essent, aut unde uenissent. Set misterium huius rei Deus omnipotens, qui eos misit gratia serui sui, nouit. Per hoc miraculum sanctus Moedhog in amore Trinitatis multum ardebat; et audientes et videntes illud in famulo suo Deum magnificabant. Cum viderent parentes sancti Moedhog tantam gratiam in eo, tradiderunt eum uiris sanctis ad studium liberale. Et cepit fama sanctitatis eius multum vlgari.

vi. ALIO⁴ die quidam uiri boni rogauerunt Deum ut ostenderet eis locum resurrectionis sue, volentes ibidem Deo seruire. Tunc angelus Domini dixit eis: 'Ite uos ad beatum Moedhog, et ostendet vobis locum resurrectionis vestre.' Venientes autem ad eum, ait eis sanctus: 'Audistis vocem cymbali venientes huc?' Illi dixerunt:

¹ postquam est baptismo renatus S *add.*

² = V § 5; S §§ 4, 5; R u. s. Ir.² c. 9.

Capg. Ir.¹

³ = V § 4; S R u. s. Ir.² c. 8.

⁴ = V § 6; Ir.² c. 10; not in S R

'Non audiuius.' Sanctus ait eis: 'Venite mecum, et ostendam uobis locum in quo resurrecturi eritis.' Abeuntes simul, ostendit sanctus Dei locum resurrectionis eorum; et ibi manserunt in vita mirabili viri illi, usque ad obitum suum.

vii. QUODAM¹ die, manens sanctus Moedhog in secreto loco, legensque ibi, lassus ceruus uenit ad eum, sequentibus eum canibus. Stetitque ceruus ante sanctum Dei, quasi petisset defensionem. Sciensque uir Dei causam ipsius, possuit ceraculum suum² super cornua ipsius. Et uenientes canes post eum, apparuit eis ceruus quasi quoddam simulacrum. Non potentes canes iam eum inuenire ibi, nec inde uestigia eius sequi, reuersi sunt. Et sic ceruus, deponens ceraculum viri Dei de cornibus suis, liber euasit.

viii. SODALES³ ambo erant sanctus Moedhog et sanctus Lasreanus⁴ Daiminsi. Contigit eis esse quodam die in vmbra duarum arborum, rogantes Deum ut ostenderet eis, si deberent simul esse, uel se separare. Tunc due arbores diuino nutu, sub quibus sancti sedebant, ceciderunt, vna ad aquilonem, et vna ad austrum. Arbor, sub qua erat sanctus Lasreanus, cecidit ad aquilonem; et arbor, sub qua erat sanctus Moedhog, cecidit ad austrum. Tunc repleti diuino Spiritu, dixerunt: 'Signum separandi datum est nobis a Deo; et sic debemus ire, sicuti ligna nostra ceciderunt.' Postea flentes, et osculantes se inuicem, beatissimus Lasreanus ad aquilonalem plagam Hybernie exiuit. Et construxit clarissimum monasterium in stagno Herne, nomine | Daim Inis, quod sonat latine bouis insula. Sanctus f. 52^b autem Moedhog ad australem plagam Hybernie perrexit. In cuius ibi honore [fundata⁵] est ciuitas Ferna; set non tunc statim perrexit.

ix. AMBULANS⁶ quodam die sanctus Moedhog in monte Bethat, uolens ire ad locum qui dicitur Aird Sinnaidh, dies defecit sibi in itinere. Rogans ipse Deum ut adiuuaret eum, ecce angeli uenerunt ad eum, et as[s]umpserunt eum in manibus suis, secundum exemplum Abachuch prophete. Et ducentes⁷ ad predictum locum, depossuerunt eum in medio castelli, ubi est posita crux in signum uirtutis, que dicitur crux sancti Moedhog.

x. ALIO DIE⁸ Damhairgidh filius Eathach, uiri potentis, cum duobus pueris mersus est in stagno Erne; et corpora eorum non sunt inuenta. Et mater eius circumiens multos sanctos, rogauit ut saltim corpora eorum gratia Dei per eos reuelaret. Vnus iam eorum ait illi, silicet

¹ = V § 7; S § 6; R¹ f. 155^b, R² f. 180^d; Ir.¹ p. 134; Ir.² c. 11. ² benn a bruit Ir.¹, i. e. the corner of his mantle; probably a guess at the meaning of 'ceraculum'; a paidrín Ir.², i. e. his rosary; also a guess. ³ = V § 8; S § 7; R u. s.; Ir.² c. 12. ⁴ qui Molassi dicitur R add. ⁵ from S. ⁶ = V § 9; S § 8; R¹ f. 155^a, R² u. s., not in Ir.² ⁷ Ir.¹ p. 135. ⁸ = V § 10; S § 9; R² u. s. R¹ f. 181^d; Ir.² c. 13.

predictus Lasreanus¹: 'Vade, et expecta iuxta lacum, donec ueniet tibi beatissimus Moedhog. Scio enim Dei dono, quod ipse eorum inueniet corpora, et per gratiam Dei resuscitabit eos.' Postea illa cum suis commitibus properauit ad lacum; et statim uenit ad eam sanctus Moedhog. At pia mater, flens ualde, narrauit ei omnia predicta. Tunc beatus Moedhog, confidens in misericordia Dei per prophetiam sancti viri Molasse, qui predixit illos resuscitandos, ingressus est aquam ubi erant mortui, et orans ad Deum, resuscitauit eos; et commitantes eum de aqua, as[s]ignauit eum matri sue cum commitibus suis. Iam dux Eochaidh, videns filium suum a morte resuscitatum, ipsum 'filium' cum semine suo, et nepotibus suis, pro Dei honore sancto Moedhog semper obtulit².

xi. POSTEA³ fama sanctitatis sancti Moedhog ualde diuulgata, multi ueniebant ad eum, et volebant esse sub magisterio eius. Tunc beatus Moedhog cepit fugere de terra sua, nolens esse in tanto honore. Sciens hoc Edus Albus, rex Hua Bruin, resistit ei; quia noluit eum terram suam dimittere. Sanctus Moedhog ait ei: 'Dimitte me ire pacifice, et tibi dabitur requies in celo.' Adhuc resistens ei rex, Deus per uirtutem suam pacifice ad fines Laginensium duxit seruum suum. Et de finibus illis sanctus Moedhog ad Britanniam nauigauit ad beatum Dauid, episcopum ciuitatis que dicitur Ceall Muni. Mansitque apud eum multo tempore.

xii. QUODAM⁴ die legens sanctus Moedhog foris in cellula sua, uenit ad eum ycon'o'mus monasterii sancti Dauid⁵ cum irata mente, [et] f. 52° aspere ait ei: 'Vade, O male homo, post fratres ad por[t]anda ligna de silua.' Fratres enim illo die diluculo in siluam exierunt, nesciente viro Dei. Ille iam yconomus⁶ sine causa sanctum Moedhog odiebat. Obediens velocissime sanctus Moedhog, librum apertum foris dimisit. Et iussit ei yconomus duos indomitos boues tenere, et ponere in plastrum; et dedit ei iugum sine loris; et hec omnia fecit mali causa. Set boues mites facti sunt diuina uirtute ante virum Dei, et iugum cervicibus eorum fortiter adhesit⁷. Et ponens boues in plaustro, secutus est fratres, exiens vnus puerrulus cum eo. Erat autem magna grunna inter eos et siluam, per cuius circuitum via erat. Comes sancti Moedhog ait ei: 'O quam cicius peruenissemus ad fratres, si uia esset per grunnam.' Ait illi sanctus Moedhog: 'Signa cor tuum et oculos tuos, et uidebis potenciam Dei.' Tunc sanctus Moedhog uertit boues cum plaustro in grunnam. Et fecit Deus sua uirtute planum iter per grunnam, cuius uestigium usque hodie

¹ silicet . . . Lasreanus *om.* S R.   ² Here Ir.² interpolates a visit to Rome, and other incidents.   ³ = V § 11 (fuller); Ir.² c. 21; §§ xi-xiii are briefly epitomized in S § 10, R¹ u. s. R² f. 181^b; and so Ir.¹   ⁴ = V § 12; Ir.² c. 22.

⁵ Ir.¹ p. 136.   ⁶ MS. -namus.   ⁷ Here V inserts an additional incident.

manet; et prodest multis. Postea peruenerunt ad fratres, gratias Deo agentes.

Omnia, que fecit ei yconomus, uidit sanctus Daudid episcopus, et quomodo dimisit librum apertum foris. Illo siquidem die ymber fortis fluit. Et sciens episcopus librum foris apertum, exiuit adiuuare eum. Et nulla gutta pluuię super librum cecidit, set apparuit siccus ante episcopum. Vidensque episcopus tale miraculum, dimisit adhuc librum ibi, et exiuit in occursum fratrum usque ad oram maris. Ciuitas enim Ceall Mune [mare] prope est. Et transiuit per omnes ad sanctum Moedhog, dicens ei: 'Cur dimisisti librum foris apertum sub pluuiā?' Audiens hoc sanctus Moedhog, prostrauit se in terram. Et non dixit ei episcopus: 'Surge,' set statim reuersus est post fratres. Et non surrexit inde sanctus Moedhog donec peruenerunt fratres ad domum. Ille puer qui erat cum plaustro sancti Moedhog, narrabat omnibus quomodo per grunnam exierunt. Sanctus episcopus fratribus ait: 'Vbi est frater Moedhog?' Illi dixerunt: 'Non uidimus eum, postquam prostrauit se ante te in littore.' Missis fratribus ad mare¹, duxerunt sanctum Moedhog ad episcopum, magistrum suum. Tunc episcopus narrauit omnibus diuersa miracula que illo die facta fuerant per sanctum Moedhog; et increpauit illum yconomum. Omnes scientes talia facta, Deum magnificabant in mirabilibus suis.

xiii. ADHUC² EQUOMOMUS iniquo odio persequabatur innocentem Moedog. Quodam autem die per inuidiam cogitabat occidere eum. Et misit eum in silua cum layco; et suassit illi yconomus ut occideret sanctum Moedhog. Cum inclinas[set] uir Dei se, ut lignum commoueret, vibrauit homo ille securem, volens occidere sanctum Domini. Set illico manus eius diuina | potencia arefacte sunt circa securem, et f. 52^a non potuit eas mouere. Tunc confessus est culpam suam, rogans indulgenciam a uiro Dei. Sciens sanctus Moedhog hanc rem, fudit orationem ad Deum; et statim per orationem eius manus illius solute sunt. Et currens uir ille ad ciuitatem, narrauit omnibus que facta fuerant. Diuinitus est hoc reuelatum episcopo, sancto Daudid. Et surgens de lecto, tenuit ficonem circa vnum pedem. Cucurritque uelociter ad siluam in occursum sancti Moedhog. Videntes fratres suum seniore[m] cum pede nudo, currentes³ secuti sunt eum. Venitque sanctus Moedhog de silua usque ad flumen qui dicitur Gladius. Vidensque David eum, stetit, et dixit fratribus suis: 'Discedite a me paululum.' Vidit enim David agmen sanctorum angelorum circa sanctum Moedhog; et ideo dixit fratribus: 'Discedite.' Videns beatus Moedhog Daudid se expectantem, cucurrit uelociter ad suum sanctum magistrum; ibi crux stat usque hodie. Et benedicentes Deum, et

¹ V is more original here.   ² = V § 13; Ir.³ c. 23.   ³ cucurrentes M m. pr.

gratias sibi agentes in mirabilibus suis, reuersi sunt ad ecclesiam¹ suam. Iam uenientes ad domum, beatus Dauid increpauit yconomum¹ coram omnibus. Tunc beatus Moedhog ait Dauid magistro suo sancto: 'Pater, ne increpes eum; quia Deus pro nobis satis increpabit eum, et cito morietur. Et nemo sciet sepulcrum eius.' Et ita illi inuido equonimo² omnia contigerunt secundum uaticinium sancti Moedhog, viri Dei.

xiv. QUODAM³ die missus est sanctus Moedhog, ut adduceret plaustrum cum ceruisia ad monasterium. Set cum uenisset ad quandam uallem, plaustrum cum bobus per casum⁴ de silice in decliuo cecidit. Set signans uir Dei signum crucis contra casum⁴, nichil fractum est de pla'u'stro, nichil periit de ceruisia, nec nocuit animalibus. Adhuc per hoc signum nomen Dei magnificatum est per sanctum Moedhog.

xv. REX⁵ Britannie habebat filium, qui erat cecus, claudus, et surdus. Audientes parentes et nutritores illius tanta miracula per sanctum Moedhog facta, miserunt filium suum paraliticum ad eum⁶, rogantes ut in Dei nomine curaret illum. Iussus beatissimus Moedhog a magistro sancto suo, rogantibus multis, accepit illum seorsum, et orauit ad Deum pro eo. Et illico sanatus est ab omnibus doloribus suis, et reddidit eum sanctus Moedhog sanum et incolumem suis, omnibus gratulantibus et benedicientibus Deum.

xvi. VIR⁷ quidam in Britannia⁸, tabulatam faciem habens, id est sine oculis et naribus ex utero natus, adductus est ad sanctum Moedhog causa curandi. Et orans sanctus Moedhog pro illo, dedit Deus per orationem serui sui illi oculos et nares. Et gratias Deo et sancto Moedhog agens, incolumis recessit.

xvii. QUODAM⁹ tempore Anglici¹⁰ congregauerunt maximum exercitum, et uenerunt in Britanniam | nescientibus Britannis¹¹. Congregantesque Britanni¹² repente contra Anglicos, miserunt ad Dauid, ut mitteretur sanctus Moedhog ad bellum benedicendum ante eos¹³. Rogatus beatus Moedhog uenit ad locum ubi erant Brittones eminus et Anglici. Et intrantes Brittones non bene parati in bellum, uir Dei Moedhog pro Brittonibus contra Anglicos Deum orauit. Statimque Anglici in fugam uersi sunt; et Brittones persecuti sunt eos septem

¹ MS. -namum. ² Altered to yqu- m. sec. ³ = V § 14; Ir.¹ p. 137; Ir.² c. 24; not in S R. ⁴ MS. cassum. ⁵ = V § 15; S § 11; R¹ f. 155^c; R² f. 181^a; Ir.² c. 25.

⁶ doberar mac an righ amlabhar ana dhail for aon cois 7 aon laim 7 aon suil Ir.¹, i. e. a dumb son of the king is brought to him on one foot and one hand and one eye; cf. T B C, p. 75, for an exact parallel; but I do not understand it. ⁷ = V § 16; S § 12; R¹ R² u. s. Ir.² c. 26. ⁸ MS. -niam.

⁹ = V § 17; S § 13; R¹ f. 155^d, R² u. s.; Ir.² c. 27. Not in Ir.¹ ¹⁰ gens Anglicana R. ¹¹ MS. -niis, -nii. ¹² ad benedicendum eos ante belli congressum S R.

diebus in magna cede. Et nemo de Brittonibus in bello illo occissus est. Et non ausi sunt Anglici reddere in Britanniam quamdiu sanctus Moedhog ibi erat, scientes illud miraculum per orationem eius [factum esse.]¹

xviii. QUIDAM² potens homo uolens fallere sanctum Moedhog, ius[s]it seruis suis ducere se ad eum, dicens se esse surdum et cecum. Cui ait sanctus Moedhog: 'Ducatum tue regionis haberes, nisi uoluis[s]es fallere donum diuinum. Bene enim uides, et bene audis. Set quia mentitus es, cecus et surdus eris usque ad obitum tuum.' Et sic factum est. Multa alia signa fecit Deus in Britannia per sanctum Moedhog, que scribere breuitatis[causa] omittimus.

xix. POSTEA³ iussione⁴ et benedictione sancti Daud episcopi, magistri sui, sanctus Moedhog, acceptis discipulis, nauigauit ad Hyberniam. Et cum appropinquasset ad litus Hybernice, uidit latrones rapientes et uulnerantes peregrinos. Dixit sanctus Moedhog suis: 'Eamus propere ad miseros peregrinos qui iugulantur adiuuandos.' Tunc percussit cymbalum de mari. Et audiens dux latronum sonum cymbali a longe, dixit: 'Hec est uox cimbali hominis Dei; et ideo pulsat, ne nos ageremus tale scelus.' Et cessauerunt rapere et uulnerare peregrinos. Ille dux latronum uir potens et diues erat, habens opulentos milites sub se. Cumque uenisset sanctus Moedhog ad portum, dux ille compunctus corde, misit unum militem, nomine Dymma, in occursum viri Dei. Et ipse miles Dymma accepit sanctum Moedhog in humeris suis de nauis. Statimque dux ille, agens penitentiam, agrum in oblacionem Deo et sancto Moedhog obtulit. Et ipse miles Dymma se ipsum et suam regionem cum suo genere beato Moedhog in eternum obtulit. Ipsa loca sunt in australi parte Hybernice que dicitur Cynnselach; et in ipsis locis vir Dei ecclesias fecit edificari.

xx. QUODAM⁵ die, cum esset sanctus Moedhog iuxta mare, dixit fratribus suis: 'Penitet me quod non interrogavi magistrum meum, Daud, ut indicaret mihi, quis in Hybernia erit pater confessionis mee⁶. Et nolentes discipuli eius ire cum eo, uel nauim sibi parare, timentes multum mare, vir Dei ambulauit super mare, uolens ita transire usque ad Britanniam ad magistrum suum. Tunc angelus Domini uenit ad eum, dicens: 'Magnam audaciam fecisti.' Respondit ei sanctus Moedhoc, dicens: 'Pro audacia non feci, set pro

¹ Here V inserts an incident peculiar to itself and Capg. ² = V § 18^b; S § 14; R¹ R² u. s. Ir.³ c. 28; not in Ir.¹ ³ = V § 19; S § 15; R¹ u. s. R² f. 181^b; Ir.³ c. 29. Capg. and Ir.¹ only mention the return to Ireland, omitting the rest of the section. ⁴ diuina et angelica monitione S. ⁵ = V § 20; S § 16; R¹ R² u. s.; Ir.³ c. 30. According to Ir.¹ this incident takes place on the voyage to Ireland; cf. Molua § xxxviii. ⁶ michi confessor S R¹; confortator R².

f. 53^b Dei potencia et benignitate. | Dixit ei angelus: 'Non est tibi necesse habere patrem alium confessionis preter Deum; ipse enim scit purissimam confessionem¹ tuam. Set² tamen si uis habere testem conscientie tue, habeto Moluam filium Coche patrem confessionis tue ad Deum.' Tunc reuersus est sanctus Moedhog³ de mari ad Hyberniam, et intrauit portum in regione Hua Cennselach⁴, in opido quod dicitur Ard Lathrann. Et cum ibi sedisset in loco qui dicitur Acchell, cogitauit quod oblitus esset cymbalum suum in Britannia. Cumque necesse illi esset ut percutteret cymbalum, ipsum trans mare ueniens, iuxta se uidit prope in littore. Tunc uir Dei accipiens cymbalum suum, gratias egit Deo.

xxi. QUODAM⁵ die cum sanctus Moedhog in littore freti quod diuidit Muminenses et Leginenses, positum silicet inter terram na n-Dese et Hua Cennselach⁶, esset, uolebat transire fretum ad terram na n-Dese. Ipse enim equitabat cum commitibus suis. Et non inuenientes longe nauim, equi inuite ceperunt intrare fretum. Tunc ait sanctus suis commitibus: 'Dimittite equos. Potens est enim Deus vndam facere siccam sub pedibus eorum.' Postea equi transierunt fretum; et vngule eorum non sunt tincte in freto, set diuina potencia erat siccum quasi terra. Et sic peruenerunt ad terram na n-Dese⁷.

xxii. DEINDE⁸ constituit sanctus Moedhog cellam que dicitur Dyssert Narbri; ibique habitauit aliquo tempore cum fratribus suis. Et habebant fratres duas vaccas cum uno vitulo. Quodam die cum sanctus Moedhog solus in cella esset, vidit luppos uenientes ad se, qui ululabant quasi postulantes cibum a domino. Tunc uir Dei, motus misericordia, tenuit uitulum, et tradidit eis. Lupi rapientes uitulum de manibus sancti, commederunt illum. Querens frater qui mulgebat uaccas, uitulum, dixit ei sanctus pater: 'Ne queras uitulum; ego enim, uobis absentibus, tradidi illum lupis.' Cui ille frater leniter ait: 'Quomodo sedare et mulgere poterimus uac[c]as sine uitulo?' Moedhog ait ei: 'Pone mihi caput tuum, ut benedicam illud. Et cum uiderint uacce caput tuum, diligenter te, et dabunt lac suum.' Sic iam factum est. Videntes enim uacce capud illius fratris, lingebant illud, et mulgebantur cum omni mansuetudine. Multis uicibus sanctus Moedhog hoc miraculum fecit idem; morientibus uitulis, benedicebat capita mulgencium, et quasi uitulos diligebant eos uacce.

¹ conscientiam S R. ² Ir.¹ omits the part about Molua. ³ et fecit sicut sibi dixerat angelus S R *add.*, omitting the rest of the section, which certainly seems inconsistent with § xix.

⁴ 7 doni eglas toghaidhe ann Ir.¹, i. e. and built a noble church there.

⁵ = V § 21; S § 17; R¹ f. 156^a, R² u. s. Ir.² c. 31^a. Not in Ir.¹

⁶ inter U Chensalaich 7 Deysi Muman R; inter Chensaelech et Magnese S; Waterford Harbour is meant. ⁷ terram Magnese S; terram Nesay R.

⁸ = V § 22; S § 18; R¹ u. s. R² f. 181^c; Ir.¹ p. 138; Ir.² c. 31^b.

xxiii. **MOLENS**¹ quodam die sanctus Moedhog triticum in molendino, uir quidam de gente Ossarghi inuite² farinam accepit ab eo. Omnes enim fratres uiri Dei foris ministrabant. Iterum idem uir supradictus mutato habitu, et cecans vnum oculum, uenit quasi luscus ad sanctum Moedhog, petens farinam. Ait ei uir sanctus: 'Quare hoc fecisti? Pro nomine Domini mei dabo tibi; set tu luscus eris usque ad mortem | tuam. Et quamdiu mansurum erit genus tuum, vir cecus f. 53° non deerit de eo.' Et sic totum completum est.

xxiv. **MULTA**³ monasteria per circuitum regionis Cennselach sanctus Moedhog construxit. Et cum esset in vno eorum quod dicitur Cluain Mor Dicholla Gairbh (qui Dicholla erat sanctus abbas ipsius loci sub cura patris Moedhog), collegit Edus filius Ainmirech, rex Hybernie, agmen maximum ad deuastandam plebem Hua Cennselach. Brandubh enim filius Ethach, rex Hua Cennselach, erat contra eum. Multi homines illius regionis cum substanciis suis fugerunt ad sanctum Moedhog manentem in predicto loco, sperantes defensionem per sanctitatem uiri [Dei]. Hoc audiens rex Temorie, uenit tollere predam de loco illo. Exiuit sanctus Moedhog foras contra exercitum, et signauit cuspide bacculi sui contra eos⁴. Vnus autem miles, qui erat prior ceteris, uolens transire signum, ait: 'Non est qui me prohibere potest suo signo.' Et cum hec dixisset, cecidit, et mortuus est. Ceteri iam ualde timentes, reuersi sunt ad regem. Et corpus exanime secum ducebant, narrantes regi que gesta fuerant, et glorificantes sanctum Maedhog⁵. Tunc rex cum exercitu suo reuersus est, dicens: 'Non iam possumus contra Deum certare.' Ipse enim rex Temorie, Edus filius Ainmireach, iterum alia uice de aquilonali parte Hybernie, et de regionibus Connachtorum et Muminensium et Hua Neyll, ad aquilonaliu Laginensium multos exercitus collegit. Et uenit deuastare eandem regionem Hua Cennselach, et expellere inde regem eorum, silicet eundem Brandubh. Ipse uir astutissimus, et ualde probus in milicia erat. Et agens astute, intrauit audacter in castra inimicorum, et occidit ipsum regem Hybernie, Edum filium Ainmireach, et maximam cedem nobilium 'uirorum' totius Hybernie cum eo fecit.

xxv. **QUODAM**⁶ die uenit sanctus Moedhog ad monasterium quod dicitur Seanbotha, iuxta radices montis qui dicitur scotice Svighe Laighean⁷, id est, sessio Laginensium. Et cum iter ageret, uenit

¹ = V § 23; S § 19; R¹ f. 156^b, R² u. s. Ir.² c. 32. Not in Ir.¹ ² ? iniuste.
³ = V § 24; S § 20; R¹ R² u. s. Ir.² c. 33. ⁴ Cuire M. tñ dia bachaill a ttimcheall an buair, 7 anais an sluagh gan dul an diaigh an callaigh Ir.¹, i. e. M. drew a mark with his baculus round the kine, and the host stopped from pursuing the cattle. ⁵ V omits the rest of the section. ⁶ = V § 25; Ir.² c. 34; not in S R. ⁷ [alia]s sdvaigh Laighen, marginal note M, i. e. the arch or gable of Leinster, and so in a quatrain cited in O'Hanlon, i. 546.

luppa anelans nimis et esuriens familiariter ad eum. Vidensque uir Dei eam, ait puero qui sibi propinquus fuerat: 'Habesne aliquid cibi?' Respondit puer, nesciens quid uellet sanctus: 'Habeo vnum panem et partem piscis.' Et accipiens vir Dei, porrexit cani¹. Erubuitque puer, dicens: 'Timeo magistrum meum.' Tunc sanctus ait ei: 'Fer mihi folia.' Adductis foliis, benedixit sanctus, et diuina virtute in vsum pristinum² conversa tradidit puero, gratias agens Deo.

xxvi. QUODAM³ die rex supradictus Braundubh, accepto regno omnium Laginensium non solum, set totius Hybernie usque ad Calla Ruaidh post occisionem Edani filii Ainmireach, veniebat per littus f. 53^d quoddam, | habens magnas predas ante se de regionibus aquilonis. Occurrit ei ibi quidam leprosus, petens ab eo elymosinam. Cui rex ludarium caluum et fuluum⁴ dedit in elymosinam. Postea rex in terram suam uenit, et castrametatus est iuxta flumen Slane; et magno dolore ibi comprehensus est. Et uidit hanc uisionem ibi. Vidit se portari ad infernum, et omnes bestias inferni labiis apertis occurrere ei. Viditque vnam magnam et ferociorem ceteris in porta inferni aperto ore, que erat parata se deuorare. Cuius hanela regem ad se traxit, et pene deglutiuit eum⁵. Cumque deglutis[s]et eum bestia, quidam clericus pulcer et letus uenit ad eum, et ludarium talem qualem dedit rex ipse leproso⁶, posuit in ore bestie, et rex ab ore bestie reuersus est. Et iterum bestia traxit eum ad se, et pene deglutiuit eum. Tunc idem clericus baculo percussit capud bestie, et os eius ignitum clausit, et sic rex periculum inferni euasit; et reductus est spiritus eius ad corpus suum, et postea de extasi surrexit. Et narrauit suis familiaribus quod uidit. Deinde rex in dolore possitus, ductus est ad locum qui dicitur Inber Crumthin; ibi mansit infirmus. Tunc amici eius dixerunt ei: 'Est quidam uir sanctus, nomine Moedhog, in terra tua, qui facit magna mirabilia. Mitte ergo ad eum, ut ab ipso aqua benedicta feratur tibi.' Quibus rex ait: 'Non ita fiet; set ego potius ad hominem Dei uadam.' Statimque ascendens rex currum, uenit ad sanctum Moedhog. Audiens autem beatus Moedhog quod rex ad se ueniret, exiuit in occursum eius. Cumque rex de longe uidisset sanctum ad se uenientem, dixit: 'Iste sanctus me liberauit de ore bestie, et de omni pena infernali. Cognosco iam formam eius.' Tunc rex se prostrauit ad pedes sancti, dicens: 'Penitet me, quia multa feci mala, et quecumque dixeris

¹ Probably a reminiscence of one of the Irish names of the wolf, *cú allaid*, lit. wild dog. ² ? paniceum, or pistrinum. ³ = V § 30; S §§ 20-22; R¹ f. 156^e, R² f. 181^d; Ir.² c. 35. ⁴ sic S R B; filium M; flauum Colg., who gives both 'filium' and 'fuluum' in his notes; Ir.¹ merely has: dorat almsa dó, i. e. he gave him an alms; Ir.² says it was 'mart maolodhar,' i. e. a hornless dun heifer; and so infra. ⁵ Ir.¹ p. 139. ⁶ an deirc dorad dó Ir.¹, i. e. the charity which he gave him.

mihi pro remedio anime mee, in Dei nomine implebo.' Et tunc, orante sancto, sanatus est 'rex' ilico ab omni infirmitate sua. Et 'ait' ad uirum Dei: 'Sanasti me ab infirmitate, et soluisti de inferno.' Et narrauit ei uisionem suam. Postea iterum rex ait sancto Moedhog: 'Ecce offero me ipsum tibi, ut sepeliar in cimiterio tuo, et genus meum semper apud te sepilietur.' Et magnas dedit rex oblationes sancto Moedhog, et agrum, in quo uir Dei construxit monasterium, quod dicitur Ferna. In quo sanctus Moedhog sepultus est; et rex Brandubh, et genus eius post eum ibi semper sepelitur. Et magna ciuitas in honore sancti Moedhog ibi creuit, que eodem nomine uocatur, id est, Ferna. Deinde facta synodo magna in terra Laginensium, decreuit rex Brandubh, et tam laici quam clerici, ut archiepiscopatus omnium Laginensium semper esset in sede et cathedra¹ sancti Moedhog. Et tunc sanctus Moedhog a multis catholicis² consecratus est archiepiscopus. |

xxvii. CONSTRUENS³ sanctus Moedhog monasterium Ferna, discipuli f. 54⁴ sui faciebant querelam ad eum, quod ibi aquam non haberent. Erat ante eum quedam arbor, et ait discipulis suis: 'Succidite hanc arborem, et erumpet uobis fons clarus de loco eius.' Et ilico, succisa arbore, fons lucidus apparuit, qui dicitur Tybra Moedhog, id est fons Moedhog. Consuebant enim mulieres uenire ad riuum predicti fontis, ut uestimenta lauarent. Quidam enim uir plebeus, nomine Becc, habebat uillam prope monasterium sancti Moedhog, cuius ager ueniebat ad riuum fontis sancti. Et ideo ueniebant mulieres ibi lauare, quasi ad suam aquam. Et hoc ualde displicuit uiro Dei; et ait illis: 'Exite hinc, et ne veniatis ad nos tam prope.' Mulieres 'dixerunt ei: 'Non exhibimus; noster enim locus est, et nostra aqua.' Post hoc uerbum filia predicti viri lauans uestimenta, pedibusque conculcans ea, pedes illius adheserunt uestimentis, et uestimenta lapidibus, et lapides terre. Et erat mulier quasi simulacrum siccans; et pene occubuit. Hoc audiens Becc, pater illius, uenit ad sanctum Moedhog, rogans eum humiliter, ut solueret filiam suam. Orante iam sancto pro ea, soluta est illico femina illa. Qua soluta, uir ille Becc se et semen suum cum uilla Deo et sancto Moedhog in eternum obtulit.

xxviii. QUIDAM⁵ armentarius prope ciuitatem Ferna fuit, cuius mater graui dolore prope mortem torquebatur. Qui armentarius ad sanctum Moedhog uenit, ut ab ipso aquam benedictam postularet. Tunc beatissimus episcopus humiliter ad illam infirmam perrexit;

¹ decreuit . . . cathedra, underlined in M, and a marginal note in seventeenth-century hand: 'Metropolis Laginiae Ferna fuit.'

² = V § 26; S § 23; R¹ f. 156^d, R² f. 182^a; Ir.² c. 36. ⁴ Ir.¹ p. 140.

⁵ = V § 27; S § 24; R¹ R² u. s. Ir.² c. 38. Not in Ir.¹

set armentarius ante uirum Dei iuit ad domum, et inuenit matrem suam mortuam. Qui reuersus homini Dei dixit: 'Noli, uir sancte, uexari; quia mater mea mortua est¹.' Cui dixit sanctus: 'Vade, et dic matri tue, ut ad me salutandum ueniat.' Ille obediens uiro Dei, dixit mortue: 'Vocat te sanctus episcopus Moedhog.' Ad hanc uocem illa surrexit, quasi de graui sompno. Et gratias agens Deo, infirma uenit in obuiam uiro² Dei.

xxix. QUODAM³ tempore sanctus episcopus Moedhog exiuit uisitare sanctum Munnu⁴ abbatem, habitantem in suo monasterio quod dicitur Teach Munnu⁵. Et cum honore magno sanctus episcopus susceptus est. Sanctus abbas fratri sibi ministranti ait: 'Dic sancto pontifici, ut omnes qui sunt in isto loco, reficiantur⁶ hac nocte in aduentu eius.' Beatus pontifex ait: 'Omnes qui sunt in hoc loco, reficiantur⁷ hac nocte.' Sanctus Munnu⁸ ait iterum ministranti sibi: 'Dic domino nostro episcopo: "Non possumus omnes reficere, quia multi infirmi ex nobis sunt."'⁹ Audiens hoc episcopus ait: 'Callide petiuit dominus abbas sanitatem fratribus suis. Potens est iam Dominus meus in aduentu meo illis omnibus tribuere sanitatem.' Et cum hoc dixisset, omnes infirmi sospitatem receperunt. Et qui vix poterant antea vivere, ualidi cum ceteris cenauerunt. Die autem tercio, cum beatus f. 54^b Moedhog ire uoluisset, dixit ei sanctus Munnu: 'Non exies | donec omnes fratres infirmi sint qui prius fuerant, eodem pondere.' Cui dixit episcopus: 'Donauit mihi Dominus eorum sanitatem.' Et beatus Munnu ait: 'Non ita fiet, nam uirtus in infirmitate perficitur¹⁰.' Tunc consenciente Moedhog, illi reuersi sunt in dolorem suum. Postea sanctus episcopus ualedicens omnibus, cum benedictione exiuit.

xxx. CUM¹⁰ esset sanctus Moedhog in loco qui dicitur Ard Lathrann, uidit inde sex boues in aratro conuersos in uechor[d]ia, properantes ad portam sue ciuitatis, Ferna. Inter illum autem locum et ciuitatem Ferna fere centum miliaria consistunt¹¹. Vir Dei diuinitus hoc uidens longissime, eleuauit manum, et benedixit. Ceciditque tunc uir arrator inter uomerem et cultrum, et non lessit eum, quia citissime boues facti sunt mites. Et sic ille euasit de tanto periculo. Interrogantibus discipulis uirum sanctum, indicauit eis hoc factum.

xxxi. QUODAM¹² tempore beatus antistes Moedog exiuit uisitare sanctas uirgines, filias Eda¹³ filii Corpri. Et duxit secum aratrum eius in elymosinam cum bobus, ut ararent uirginibus. Cumque

¹ Here there is a lacuna in R¹ caused by the loss of two leaves. ² uiri m. pr.
³ = V § 28; S § 25; R² u. s. Ir.² c. 39. ⁴ -na S; -num R². ⁵ -na S.
⁶ MS. -entur. ⁷ -entur, altered to -antur. ⁸ -nus R². ⁹ 2 Cor. xii. 9.
¹⁰ = V § 30; Ir.² c. 41; not in S R Ir.¹ Capg. ¹¹ If Ard Lathrann is Ard-
mine, the actual distance between it and Ferns is about twelve English miles.
¹² = V § 31; S § 26; R² f. 182^b; Ir.² c. 40. ¹³ Edani R².

statim aratores¹ boues ad arandum iungerent, uenit mulier leprosa, rogans ut uir Dei Moedhog largiretur ei bouem. Cui dedit sanctus electum bouem. Aratores dixerunt uiro Dei: 'Quid faciemus, quia par numerus bouum non est nobis?' Vir² sanctus ait eis: 'Expectate donec ueniat bonus bos, missus nobis a Deo.' Subito, mirabile dictu, de mari bouem conspiciunt uenientem, qui exaltans mugitum, ter³ clamauit, suumque collum apcius in iugum alterius bovis humiliter possuit. Et tribus uicibus⁴ ueris ibi ipse bos arrauit, qui in inicio cuiuscunque diei quo debebat arrare, de mare ad arandum ueniebat, et ter uocem exaltans, iterum in fine diei reuertebatur in mare. Omnes audientes et uidentes hoc miraculum, glorificabant Deum et famulum suum, sanctum Moedhog.

xxxii. ALIO⁵ tempore sanctus Dauid episcopus, magister sancti Moedhog, misit ad eum, ut ad se salutandum, antequam moreretur, exiret. Statimque obediens episcopus, in Britanniam perrexit, et aliquo tempore cum sancto magistro suo, Dauid episcopo, spiritualiter mansit. Quodam iam die sanctus Moedhog Dauid episcopo ait: 'Hodie, pater, uiris bonis promisi peruenire ad Hyberniam.' Sanctus senex Dauid respondit ei: 'Iam hodie eris in Hybernia.' Ille ait: 'Quomodo?' Venerabilis senex ait: 'Familia tua post te nauigio ueniet⁶. Tu autem accipe benedictionem meam. Et firmissima fraternitas in celo et in terra inter me et te, et inter posteros nostros semper sit. Et nunc uade ad mare, et quodcunque ignotum animal tibi uenerit, super illud ascendes, et te ducet incolumem cicus ad Hyberniam.' Et benedicens eum senex sanctus, Dauid episcopus, pius magister suus, beatus Moedhog uenit ad litus maris, et inueniens ibi magnum animal ignotum, ascendit firma fide super eum. Et ductus est uir Dei | cicus et leniter ad Hyberniam. Deposuit autem f. 54° animal virum sanctum in loco qui dicitur Inber Crumthin. Reuersumque est animal in mare, quasi petens benedictionem. Sanctus autem Moedhog, sicut promisit, 'per'uenit ad suos.

xxxiii. ALIO⁷ tempore beatissimus pontifex Moedhog secundum exemplum Moysi et Helie, ymmo secundum 'exemplum' conditoris omnium, vnici Filii Dei, Domini nostri Iesu Christi, quadraginta diebus et quadraginta noctibus ieiunauit in ciuitate sua Ferna, nichil manducans, necque quidem bibens [de] humano alimento. Et post ieiunium quadraginta dierum uir Dei uisus discipulis suis est longior et gros[s]ior quam antea⁸. Consum[m]ato ieiunio quatuor petitiones

¹ arr- m. pr. (and so elsewhere).

² Ir.¹ p. 141.

³ tribus uicibus V;

hence *uicibus* for *mensibus* infra. ⁴ tribus mensibus V (recte); per tres menses Capg.; per tres annos uernali tempore S R.

⁵ = V § 32; S § 27;

R² u. s. Ir.² c. 42. ⁶ uerumtamen non expectes eos S R *add.*, and something

of the kind seems required in the text. ⁷ = V § 33; S § 28; R² u. s. Ir.² c. 43.

⁸ R² begins the next sentence: In illo . . . then crosses these words out, and

goes on to § xxxiv; Ir.¹ also omits the rest of this section.

donauit sancto Moedhog Deus omnipotens, quas uir sanctus ab eo postulauit. Prima peticio est, ut quicumque de regali genere Laginensium, et maius de semine Brannndubh filii Eathach, sederit¹ in sede eius, et mortuus fuerit in ea, non sit secum in celo. Et quicumque suus monachus negauerit eum, et fugitiuus fuerit ab eo, similiter non sit secum in celo. Et quod infernus non claudetur super eos post diem iudicii, qui in cimiteriis eius iacebunt. Et quod animam vnā omni die de inferno soluet, vsque ad diem iudicii.

xxxiv. QUODAM² uero die sanctus Moedhog ueniens ad uadum Imgain³, dixit ei auriga suus: 'Dic mihi, domine, quis in sede tua post te sedebit episcopus?' Respondit⁴ ei sanctus: 'Qui ante nos apperiet⁵ termouelam uadi⁶, ipse post me erit sessor cathedre mee.' Et statim viderunt ad se scurriles scolasticos uenientes cum scutis et hastis in manibus causa ludendi. Cumque uidissent scolasticorum turmam, vnus ex eis exiliens termouelam eis apperuit. Videns supradictus auriga iuuenem ualde scurrilem aperientem termouelam, obstupuit, et dixit alte: 'Nunquid iste nu[gi]gerrulus apud nos post patronum nostrum erit antistes?' Tunc scolasticus ille, compunctus gratia Spiritus Sancti, humilis uenit ad sanctum Moedhog, et dixit ei: 'O sancte Dei, volo tecum ire, et viuere sub disciplina tua.' Vir sanctus ait ei: 'Vnde es, et quo nomine uocaris?' Ille ait: 'Muminensis ego sum, silicet de habitatoribus Luacra, et Cronanus vocor.'⁷ Cui ait uir Dei: 'Alio nomine diceris, id est Mochua Lochre.'⁸ Et ait ei: 'Sequere me.' Inde sequ[ut]us est Mochua Lochre⁹ sanctum Moedhog usque ad obitum suum. Qui postea effectus est sapiens et sanctus, et uir mire abstinencie, qui fecit magna miracula. Quem pro honestate vite, et pro bonitate morum, beatissimus Moedhog post se in episcopum constituit.¹⁰

xxxv. ALIO¹¹ tempore sanctus Moedhog audiens quosdam de suo genere¹² in Muminensibus, uidelicet in illa regione que dicitur Hy Conaill Ghabhra, esse captiuos, perrexerit ut eos solueret de captiuitate. Cumque illuc uir Dei peruenisset, dux illius terre noluit audire eum, nec dimisit eum in suo castello manere. Ante illius castelli ostium
f. 54^d uir Dei | triduo ieiunauit. Finito uero ieiunio, filia ipsius ducis, quam ipse ualde diligebat, subito mortua est. Sciens uxor ducis hoc factum esse causa uiri Dei, duxit corpus exanime ad sanctum Moedhog. Et rogatus multum a matre eius et a comitibus suis, famulus Domini

¹ Laginensium malus sederit S.   ² = V § 34; S § 29; R² f. 182^c; Ir.² c. 68.

³ Ath Iomdhain Ir.   ⁴ Ir.¹ p. 142.   ⁵ -riat m. pr., and so V.   ⁶ doras an

atha Ir.², i. e. the door of the ford.   ⁷ Cronanus uocor uel alio nomine Mochua Lochre [Luacra R] S R; Mochua, altered to Moling Ir.¹; Moling Luachra Ir.²

⁸ Altered to Lothra m. sec. (inepte), and so Colg. B.   ⁹ Altered to -ra m. sec., Lothra Colg.   ¹⁰ Here V inserts § xlv infra.   ¹¹ = V § 35; S § 30; R² f. 182^c; Ir.² c. 44.   ¹² brathair do Ir.¹, i. e. that a brother of his.

resuscitauit illam a morte. Set adhuc dux durus sancto Moedhog uerbis asperis resistebat. Cumque sanctus Moedhog ducem maledicere cepisset, puer quidam¹, qui prope stabat, dixit: 'Aue, senior sancte; maledictio tua² sit super hanc petram.' Et cum dixisset uir Dei: 'Sit super hanc 'petram' maledictio hec,' statim petra illa in partes duas diuisa est. Hoc iam uidens ille dux, penitentiam egit, et suos cognatos liberos dimisit sancto Moedhog. Et obtulit ei locum qui dicitur Cluain Claidhbaych, et ibi construxit uir sanctus monasterium; et benedicens locum ipsum et ducem qui dedit illum, recessit inde.

xxxvi. QUODAM³ die, cum esset sanctus Moedhog cum centum quinquaginta fratribus in messe, uenit rex Brandubh ad messem, uisitans uirum Dei. Videns iam rex dilectionem et humilitatem tot fratrum, admiratus ait ad sanctum episcopum: 'Mirabiliter isti se diligunt, et obediunt sibi inuicem.' Vir Dei ait: 'Mirabilius est, quod sunt omnes filii uite, nisi vnus tantum.' Rex ait: 'Quis est ille filius mortis? Iam uellem iugulare eum, ne esset⁴ inter oues Dei.' Sanctus episcopus respondit: 'Non iugulabis eum; set tamen scies eum modo; quia hora celebrandi opus Dei aduenit. Omnes enim fratres preter eum prostrabunt se ad terram ad opus Dei; set ipse non prostrabit se.' Cumque fratres horam terciam celebra[s]sent, pater sanctus omnesque secum ad terram se inclinauerunt, excepto filio mortis. Tunc rex interrogauit eum, dicens: 'Quare cum ceteris non inclinasti?' Ille respondit: 'Mens mea aliud modo cogitat.' Postea ille ad gentem suam in seculo perrexit; et ante ebdomade finem iugulatus est, et infelicissime obiit.

xxxvii. QUODAM⁵ tempore beatissimus Moedhog, uolens adire ciuitatem Muminensium regalem, nomine Caissel, equi currus sui in itinere immobiles steterunt, secundum exemplum asine Baalam. Mirans hoc uir sanctus, uenit ad eum angelus Domini, dicens ei: 'Vult Deus ut pergas ad aliam regionem, id est ad prouinchiam Connactorum⁶; quia Guaire Aidhni, rex Connactorum, grauissimis doloribus torquetur in cella que dicitur Ceall meic Duach. Prope mortem iam torquetur; tibi uero Deus concedit ut cures eum.' Vir Domini respondit: 'Quodcunque dixerit mihi nuncius Domini mei, libenter faciam. Igitur volo illuc ire.' Angelus dixit: 'Quamuis nolueris, tamen exhibis; quia ita vult Deus. Et equi tui per aliam uiam non ibunt.' Tunc sanctus Moedhog dixit ad aurigam suum: 'Dimitte equos ire quocunque uoluerint.' Et statim equi ad aquilonalem cursum declinauerunt. Et cum uenissent ad stagnum

¹ In Ir.¹ it is the queen who says this.

² Ir.¹ p. 143.

³ = V § 36;

S § 32; R¹ u. s. Ir.¹ c. 45.

⁴ tanquam lupus S R add.

⁵ = V § 37;

S § 32; R¹ f. 182^d; Ir.¹ c. 46.

⁶ Conoctorum R².

f. 55* Derg[d]irc¹, equi sine | impedimento sub curru siccis pedibus per lacum, quasi per aridam terram, diuina potencia perrexerunt. Postea transgresso lacu, duos uiros inuenerunt² in agro; quibus sanctus Moedhog ait: 'Indicate [nobis nostram]³ uiam.' Qui responderunt: 'In hiis locis non est uobis plana⁴ uia.' Vnus eorum dixit eis: 'Si boni clerici estis, de locis asperis planum iter facietis.' Tunc sanctus senior Moedhog ait, benedicens uiam: 'Deus scit quomodo sumus. Set ipse potest planum iter nobis facere, sicuti tu dicis.' Ad hanc uocem plana uia per montes, et siluas, et grunnas⁵, sine vno impedimento, usque ad monasterium quod dicitur Cyll meic Duach, ubi erat rex Connachtorum, Guaire Aidhni, infirmus, facta est. Et cum a sancto episcopo oratio facta esset pro eo, statim sanatus est ab omni infirmitate. Et ait uir sanctus regi: 'Regnum⁶ tuum iterum tenebis triginta annis. Et in fine uite tue tribus annis in dolore eris, et in illa infirmitate morieris. Et regnum celorum possidebis⁷ propter elymosinas et largitatem tuam.' Rex enim potuit illam sententiam complere, que dicit: 'Omni petenti te da⁷.' Et benedicens regi, et facta oratione et fraternitate inter se et sanctissimum virum⁸ in cuius honore est illud monasterium, ymmo et ciuitas, constructum, uir beatissimus Moedhog recessit in uiam suam.

xxxviii. QUIDAM⁹ uir sanctus, nomine Moluacha¹⁰, uenit ad sanctum Moedhog, dicens: 'Volo adire Romam pro perigrinatione.' Ait ei episcopus: 'Non habebis meam licentiam.' Sanctus Moluacha respondit: 'Si non uidero Romam, certe cito moriar.' Tunc as[s]umpsit eum secum sanctus Moedhog in curru; et non apparuerunt suis usque in crastinum. Et uisum est sancto Moluacha¹¹, quod essent illa nocte in Roma, et solueret sua uota ibi ad limina apostolorum. Crastina iam die, orto sole, sancti uenerunt ad ciuitatem Ferna. Et ait sanctus senex beato Moluacha: 'Nunquid uis modo ire Romam?' Ille ait: 'Quare uellem? Nonne persolui ibi heri et preterita nocte orationes meas? Set pudet me tam cito reddire ad monasterium meum.' Statim ipse episcopus perrexit cum eo; et dimisit eum in locum suum, perhibens eum fuis[s]e Rome. Misterium huius rei Deus scit; set scimus¹² quia ille sanctus peritus erat Rome, quasi fuis[s]et ibi longo tempore.

xxxix. ACCIDIT¹³ ut esset beatus Moedhog cum vno puero iuxta

¹ Dergirt S; Deyrgirc R². ² These two words, 'inuenerunt,' 'plana,' are uncertain, owing to a blot in the MS. ³ om. M; nobis uiam nostram V; uiam rectam S R. ⁴ moras R². ⁵ Ir.¹ p. 144. ⁶ V omits the rest of the section. ⁷ cf. Matt. v. 42; Luke vi. 30. ⁸ i. e. Colman mac Duach. ⁹ = V § 38; S § 33; R² f. r83^o; Ir.³ c. 47. Not in Ir.¹ ¹⁰ Moluca S; Mochua R² m. pr. altered to Molua; Molua mac Oiche Ir.³ ¹¹ Moluca S; Molua R². ¹² Hinc liquet authorem . . . uiguisse sub tempora Sancti Patricii; seventeenth-century marginal note in M. This sentence, however, is not in V. ¹³ = V § 39; S § 34; R² u. s. Ir.³ c. 67.

quandam crucem; et tunc scripsit uir Dei vnum psalmum illi puero. Et postquam scripsit, uidit ille puer sanctum Moedhog ascendentem per scalam auream inter celum et terram, portans secum ceraculum¹ pueri. Cum iam post tempus reuersus esset, non potuit puer respicere in faciem eius propter suam claritatem. Aitque puero: 'Cauere ne dicas alicui in uita mea.' Cui ait puer: 'Si mihi dixeris quo existi, ego celabo quod uidi.' Ait ei uir sanctus: 'Iam iui ad leticiam, quam f. 55^b fecit familia celi in aduentu sancti Columbe, qui fuit mihi ualde amicus.' Hec uerba post obitum sancti Moedhog ille puer, cum esset uir fidelis, narrauit coram populo.

xl. QUODAM² die yconomus sancti Mochua³ Lochre uenit ad sanctum Moedhog, dicens: 'Parum frumenti habemus; seminabimus illud, an dabimus fratribus?' Cui sanctus respondit: 'Multum seminare, et sufficienter distribuite fratribus.' Ille ait: 'Quomodo potest hoc fieri?' Homo Dei ait: 'Quod modo habetis, non deficiet in seminando et comedendo, donec panis uobis ueniet e terra. Et sic factum est secundum uaticinium uiri Dei.

xli. ALIO DIE⁴ coccus⁵ suus uenit ad sanctum Moedhog, dicens: 'Hodie in coquina nichil habemus, nisi modicum uas lactis et parum butiri. Vtrum hospitibus an fratribus illud tribuetur?' Cui sanctus ait: 'Omnibus date largiter, quasi de monte traheretis.' Postea illa nocte omnes sufficienter commederunt.

xlii. QUIDAM⁶ uiri callidi et fallaces⁷ sua uestimenta absconderunt in siluis, nudique ad sanctum Moedhog uenientes, uestimenta ab eo postularunt. Quibus sanctus ait: 'Sustinete paulisper, donec uestimenta accipietis.' Tunc sanctus Moedhog oc[c]ulte misit ministrum ubi uestimenta illorum abscondita erant, et allata sunt eis uestimenta sua. At illi, sua propria uestimenta agnoscentes, confussi recesserunt uacui.

xliii. QUIDAM⁸ comes Lagenensis euerit fidem suam contra dominum suum, et iugulauit regem Lagenensium, ymmo pene totius Hybernie, Brannndubh filium Eathach. Et illico inde rex obiit sine confessione et diuino uiatico⁹. Hoc audiens sanctus episcopus Moedhog, ualde sibi doluit; et flens et lugens ait: 'Utinam illa manus, que defensorem ecclesiarum et regionum, atque iudicem uiduarum et pauperum iugulauit, ex latere suo caderet.' Quod postea completum est. Deinde¹⁰ sanctus Moedhog ad locum, ubi erat rex mortuus, perrexit; et facta

¹ MS. ser.- ² = V § 40; S § 35; R³ u. s. Ir.³ c. 48. §§ xl, xli are not in Ir.¹ ³ sancti Medog S; sancti uiri R³. ⁴ = V § 41; S § 36; R³ u. s. Ir.³ c. 49. ⁵ dispensator S R. ⁶ = V § 42; S § 37; R³ u. s. Ir.³ c. 50.

⁷ quidam girouagi R³. ⁸ = V § 43; S §§ 38, 39; R³ f. 183^b; Ir.³ c. 52.

⁹ communicatione eucaristie S. ¹⁰ Ir.¹ p. 145.

oratione, suscitauit eum coram omnibus. Cui ait rex: 'Rogo te, pater, si mihi promittis regnum Dei, ut nunc pergam ad celum. Satis enim peregi cursum uite huius; Dominus constituet uobis alium regem.' Hec sententia placuit episcopo. Et tunc, accepto sacrificio, et facta confessione, et data indulgentia, rex Brannndubh ad celum migrauit. Et sepultus est honorifice in cimiterio sancti Moedhog, quod est in ciuitate sua, Ferna, ubi genus eius, reges Laginensium, semper sepeliuntur. Postea ille comes Saranus, qui occidit regem Brannndub, tactus penititudine, uenit ad sepulcrum regis, et egit ibi amarissime penitentiam. Lugebat enim ibi in grauissimis ieiuniis, f. 55° pene nudus, non discedens inde die ac nocte. | Cum ita esset per aliquod tempus, dixit ei uox de sepulcro, quasi uox regis: 'O Sarane brute, ignoscitur tibi quod fecisti.' Et cum hoc dixis[s]et, manus Sarani ex latere eius cecidit, sicut prius optauit sanctus Moedhog. Hoc scientes uiri catholici, duxerunt inde Saranum. Et in reliquo uite sue ipse bene uixit¹.

xliv. QUADAM² hora audiens sanctus Moedhog angelorum suauia carmina desuper canencium, rogauit Dominum ut de hoc seculo molesto ad regnum celorum migraret, et esset cum Christo, exemplo Pauli³. Set Dominus eum diucius in carne manere causa multorum uolens, ait ei uox: 'Debes adhuc viuere causa tuorum.' [Et ille]: 'Quamdiu uoluerit Deus meus me viuere, non renuo laborem.'

xlv. QUIDAM⁴ inops, a quo dominus suus censum magnum exigebat, uenit ad sanctum Moedhog querens auxilium. Tunc sanctus Moedhog erat in agro, et semen seminabatur ante eum in terra. Et uir sanctus ei petenti dimedium modium ordei dedit. Ille ait: 'Quid mihi prodest hoc?' Vir Dei dixit: 'De hoc reddes totum tuum debitum, et pro parte habebis.' Homo ipse subridens, totum illud in aurum uersum est. Dixitque ei uir sanctus: 'Redde domino tuo duci debitum, ut sis liber.' Dux uidens aurum optimum, ait ei: 'Quis tibi tantum auri largitus est?' Ille respondit: 'Beatus Moedhog fecit mihi de grano ordei.' Cui dux ait: 'Hoc aurum non conuenit mihi habere; set Deo et sancto Moedhog te offero lib'e'rum in eternum.' Tunc ille, seruus quondam, modo liber, gaudens uenit ad sanctum Moedhog, indicans ei quod sibi fecit dux. Et as[s]ignauit ille homo totum suum aurum sancto Moedhog. Et orante sancto uiro, despiciens aurum, in ordeum conuersum est totum. Iubent'e'que⁵ sancto Dei, iterum in terra seminatum est.

¹ See the curious story in Cod. Sal. col. 438 (§ 40) about Brandub's death.

² = V § 34^b (v. p. 154, n. 10); S § 40; R² u. s. Ir.² c. 53. Not in Ir.¹

³ Phil. i. 23.

⁴ = V § 44; S § 41: R² u. s. Ir.² c. 54.

⁵ et tibi partem

retine SR. ⁶ Here R¹ resumes after the lacuna.

xlvi. QUODAM¹ tempore, cum beatus Moedhog basilicam sibi edificare uoluisset, non potuit artificem tunc inuenire. Confidens in Deo, benedixit² manus cuiusdam uiri ineruditi, nomine Gobbanus; et statim factus est subtilissimus artifex. Postea in summa arte illam basilicam ipse edificauit³.

xlvii. ALIO⁴ tempore sanctus senex Moedhog exiuit ad lauandas manus ad riuum cum paucis fratribus. Tunc alii uiri, uidentes eum, dixerunt: 'Nullus homo potest commouere sanctum Moedhog ad discordiam.' Tunc rusticus quidam ex eis dixit: 'Ego iam possum.' Erat uir [sanctus] indutus pellibus. Veniens ille rusticus, proiecit uirum sanctum in riuum. Cui sanctus ait: 'Quid fecisti, o homo?' Intacta erant uestimenta eius aqua. Videns ille homo uestimenta uiri sancti arida esse, dixit: 'Penitet me quod feci; da mihi indulgentiam.' Cui sanctus ait: 'Bene fecisti confitendo et agendo penitentiam; quia, si non peniteres, terra modo te absorbuis[s]et. | Nunc f. 55^d autem celum habebis, et quadragessimo die morieris.' Et sic iam factum est.

xlvi. QUODAM⁵ die yconimus sancti Mochua Lochre uenit ad sanctum senem Moedhog, dicens: 'Nos ecclesiam edificamus, et ligna abscis[s]a sunt in siluis, et non habemus sufficienter uiros uel boues qui illa ad nos deferant.'⁶ Cui sanctus episcopus ait: 'Ite uos ad cellam uestram, et quidquid in ista nocte audieritis, nolite aspicere.' In illa autem nocte sonitum magnum audierunt de silua ad cellam, et nemo ausus est videre. Set tamen quidam stultus conuersus ex eis contra preceptum sancti Moedhog per foramen clauis prospexit. Et uidit multitudinem iuuenum pulcerrimarum formarum comis aureis usque ad scapulas ligna deferentes. Tunc audita est uox dicens angelis: 'Cessate ab hoc opere.' Quia nisi uir⁷ prospexisset, totam ecclesiam illa nocte angeli edificarent. Postea autem Gobbanus artifex, quem benedixit sanctus Moedhog, illam edificauit⁸.

xlix. ALIO⁹ tempore cum sanctus Moedhog in finibus Muminensium, scilicet in Hua Conayll¹⁰, prope monasterium beatissime uirginis Ite, esset, uolens uisitare sanctum Moluam, patrem confessionis sue, audiuit campanas multum sonantes. Et cum interrogasset uir Dei quid hoc esset, dictum est ei quod alumpna sanctissime Yte tunc mortua esset, quam famula Dei ualde amabat. Audiens ancilla Dei quod sanctus Moedhog prope esset, misit ad eum, dicens: 'Veni ad

¹ = V § 45; S § 42; R¹ f. 157^a, R² f. 183°; Ir.² c. 55.

² Ir.¹ p. 146.

³ cuiusdam pueri nomine Gobhani [Golb- S], qui extunc tanta arte claruit, quod parem sibi illis temporibus non haberet S; and practically R. ⁴ = V § 46;

S § 43; R¹ R² u. s. Ir.² c. 59. ⁵ = V § 47; S § 44; R¹ R² u. s. Ir.² c. 60;

§§ xlviii f. are not in Ir.¹ ⁶ MS. -runt. ⁷ uir Dei M (wrongly). ⁸ Postea

... edificauit om. S R. ⁹ = V § 48; S § 45; R¹ R² u. s. Ir.² c. 61. ¹⁰ Huo

Conaill S; Hu Conaylli R.

nos, sancte pater, et tua magna sanctitate suscita filiam meam.' Tunc episcopus misit vnum de suis discipulis cum baculo suo, dicens: 'Pone baculum istum supra pectus puelle extincte; confido iam de Dei mei misericordia et beatitudine sanctissime Yte, quod illa resurget.' Cumque baculus sancti supra pectus puelle mortue positus esset, statim viua et sana surrexit. Omnes audientes et uidentes tale miraculum glorificabant Deum et famulum suum.

I. QUIDAM¹ fur coronam² de peccoribus sancti Moedhog furatus est, et commedit. Cumque fur ille coram sancto Moedhog iurare uoluisset, quod animal illud non furaretur, nec commedisset, auris corone ex labiis illius uisa est. Et omnes circum astantes deriserunt eum, glorificantes Christum in sancto suo. Et ille confusus reuersus est.

li. ALIA DIE³ quidam milites occurrerunt sancto Moedhog habentes virum in vinculis, quem uolebant tradere regi Laginensium, quasi malefactorem⁴ regi. Quibus, motus misericordia, uir Dei ait: 'Dimittite mihi istum vinctum pro amore Christi.' Illi dixerunt: 'Certe non eum dimitemus donec sit redditus regi.' Cumque postea pergerent ad siluam, uisum est eis, quod multa turba inimicorum suorum ex insidiis properarent ad eos. Tunc illi huc illucque
f. 56^a fugientes, virum vinctum reliquerunt solum. Hoc uidens ille uir, statim reuersus est ad sanctum Moedhog. Rex autem hec audiens, ius[s]it illum esse liberum, magnificans gratiam Dei in sancto Moedhog.

lii. QUODAM⁵ die, cum sanctus episcopus Moedhog et beatus abbas Munnu in vno loco essent, episcopus in angulo ecclesie erexit se in gradu alto. Tunc sanctus abbas Munnu, filius Tulchani, uidens eum ita esse, dixit ei: 'Quid est quod uides? Reuela mihi illud.' Tunc beatus ponti'fex signauit oculos sancti abbatis. Et ipse ilico uidit cum sancto pontifice totum mundum ab ortu solis usque ad occasum, quasi vnum stadium. Et gratias Deo agentes, descenderunt. Narratque abbas Munnu fratribus quod contigit.

liii. ALIO⁶ die, cum sanctus Moedhog iter ageret, occurrit ei in uia Colmanus beatus, filius⁷ Fyachra. In illa hora equus Colmani mortuus est. Cui ilico sanctus episcopus equum suum sub curru Colmani dedit. Et cum inde discessis[s]ent, alius equus iacinctus, a Deo missus, sub curru sancti Moedhog statim mitis uenit. Cumque Colmanus eadem

¹ = V § 49; S § 46; R¹ f. 157^b, R² f. 183^d; Ir.² c. 62. ² unum de animalibus S; vnum animal R; caora, i. e. a sheep, Ir.¹; dam, i. e. an ox, Ir.²
³ = V § 50; S § 47; R¹ R² u. s. Ir.² c. 63; §§ li-v are not in Ir.¹ ⁴ There is a blot on the MS. here; and three or four words have been retouched by a later hand. ⁵ = V § 51; S § 48; R¹ R² u. s. Ir.² c. 64. ⁶ = V § 52; S § 49; R¹ f. 157^c; R² u. s. Ir.² c. 65. ⁷ sic S R; nepos V.

uia reuersus esset, equus suus viuus surrexit in occursum eius. Et ipse hoc sanctitati beatissimi antistitis Moedhog deputauit.

liv. QUODAM¹ die ipse sanctus senex Moedhog ligna pomifera in orto plantabat. Set uir ille, qui ei semina deferebat malarum, detulit cum ceteris infructuosa ligna, id est biculei et anli². Cum iam fide sancta beatus uir omnia communiter plantans, de lignis infructuosis fructifera cum pomis dulcibus gratia Dei fecit.

lv. ALIO³ tempore rex Temorie magnum exercitum de suis finibus collegit contra Lagenenses. Et rex Connachtorum, et rex aquilonalium partium Hybernie cum suis exercitibus uenerunt ad regem Temorie. Et ipsi tres reges cum suis ducibus multitudo maxima innumerabilis erat. Et vnanimis conuenerunt, ut deuastarent prouinchiam Lagenensium in vindictam Cumasgaydh, filii Eda, filii Ainmirech, regis Hybernie. Quem Cummasgach occiderunt Lagenenses, uolens ipse vindicare in eis patrem suum Aedha. Quem Brandubh, filius Eathach, rex Lagenensium, in bello magno occidit. Tunc rex Lagenensium uenit ad sanctum archiepiscopum suum Moedhog, querelam faciens ante eum de hac re. Cui ait uir Dei: 'Multi sancti seruiunt Deo in terra uestra; ite uos forti animo ad certamen, et nos omnes ibi erimus uobiscum. In illa iam nocte sanctus Moedhog extensis in oratione manibus stetit. Crastina silicet die rex Lagenensium, confidens in Dei auxilio per suum patronum, beatum Moedhog, commissit bellum contra nimiam multitudinem. Aquilonalesque, viginti quatuor milia fortissimorum militum, preter vulgus peditum, in fugam uersi sunt. Et magna cedes facta est in eis.

lvi. QUIDAM⁴ homo paraliticus erat Rome qui fuit potens, et per multa loca sanitatem quesiiuit et non inuenit. Cui quidam | uiri f. 56^b sancti dixerunt: 'Est quidam episcopus sanctus, nomine Moedhog, in Hybernie insula; et scimus dono Dei, si peruenis[s]es tu ad eum, ipse prestaret tibi sanitatem. Et non habebis vnquam sanitatem donec peruenies ad eum.' Cumque ille ueniret in Hyberniam, inuenit uirum Dei Moedhog mortuum in campulo. Set ipse paraliticus confidens in sanctitate famuli Dei, accessit et tetigit corpus. Et⁵ ilico coram omnibus sanatus est ab omnibus doloribus suis. Gratias Deo et suo sancto Moedhog agens, sospes⁶ et ualidus cum suis nauigauit de Hybernia.

¹ = V § 53; S § 50; R¹ R² u. s. Ir.² c. 66.

suggests 'betullae et alni'.

² = V § 54; S § 51; Ir.² c. 51; not in R.

³ = V § 55; S § 52; R¹ f. 157°, R² f. 184^a; Ir.² c. 74.

⁵ Ir.¹ p. 147.

⁶ MS. spospes.

lvii. FUIT¹ quidam homo infirmus annis triginta in finibus aquilonalium Lagenensium, nomine Finanus². Hic in festiuitate sancti Moedhog in visione uidit currum mirabilem de celo descendentem ad ciuitatem sancti Moedhog, Ferna. In quo erat senex sanctus pulcherrima facie in clericali habitu, et clarissima uirgo palleata cum eo. Et ipsi sibi inuicem dabant honorem, quasi seruus domino. Ille uir interrogauit eos, qui essent. Respondit clericus ei: 'Ista est beatissima Brigida, domina Hybernie. Ego autem sum seruus Christi Moedhog. Festum iam meum crastina die celebratur, et festum beatissime uirginis huius post cras colitur. Ideo autem uenimus, ut benedicamus loca nostra, et eos qui suis donis et oblationibus honorificant diem exitus nostri. Tu uero letus et paratus esto; quia tercio die migrabis ad celum.' Surgens ille homo de extassi, ascendit currum, et exiuit ad ciuitatem beate uirginis Brigide, nomine Kyll Dara, possitam in campo Liffi, in terra Lagenensium, narrans omnibus uisionem suam. Et, sicut predictum est ei, die tercio feliciter post uictoriam infirmitatis ad celum migravit.

lviii. CUM³ teneret beatissimus Molyng cathedram episcopalem sancti Moedhog, aliquo euentu in lecto beati uiri silicet ascendit, ubi nemo ante eum ausus est ingredi. Cui ait canonicus ipsius ecclesie⁴: 'Vsque hodie post obitum beatissimi Moedhog, patroni nostri, nemo ascendit in hoc lecto propter nimiam sanctitatem eius, qui modice ibi, euigilans spiritu Deo, post lassitudinem corporis requiescebat.' Ait ei sanctus episcopus Molyng: 'Nos qui in cathedra eius sedemus, bene possumus hic dormire.' Et cum hoc dixisset, statim dolor ualidus apprehendit eum. Cum iam torquebatur ualde, fundens orationem, petiuit Dei auxilium. Set cum dolor adhuc non cessabat urgere eum, iterum se signans signo sancte crucis, cepit inuocare frequenter sanctum Moedhog sibi in auxilium. Et cum hoc fecisset, statim feruor doloris mirabiliter discessit ab eo. Surgensque⁵ inde sanctus Molyng sospes et sanus, ait: 'Nemo in isto tempore dignus est in lectulo nostri patris sancti Moedhog dormire.' In hoc apparet quantam gratiam sanctus Moedhog habet apud Deum in celis, in f. 56^c cuius lectulo | nemo audet in terris dormire.

lix. MULTA⁶ alia signa viuens sanctus Moedhog in corpore, et post obitum eius gratia Dei per eum fecit; et adhuc ad reliquias eius non cessant ostendi. Ipse iam archiepiscopus Moedhog, fundatis multis ecclesiis et peractis maximis miraculis, felicissimo obitu 2° Kal. Februarii, ad Christum migravit. Sed sanctus et patronus noster,

¹ = V § 56; S § 53; R¹ R² u. s. Ir.² c. 75. ² Fynnianus R; Fiontan Ir.¹; Finán Lobar Ir.² ³ = V § 57; S § 54; R¹ f. 157^d, R² u. s. Ir.² c. 76 ⁴ clericus quidam V. ⁵ Ir.¹ p. 148. ⁶ = V § 57^b; S § 55; R¹ R² u. s. Ir.² c. 73.

Moedhog, inter choros angelorum et apostolorum et omnium sanctorum epulatur in celis, in gaudio sine merore, in regno sine fine, in uita sine morte, in conspectu Domini nostri Iesu Christi; Cui est honor et gloria cum Deo Patre in vnitate Spiritus Sancti, in seculorum secula. Amen.

EXPLICIT VITA SANCTI EDANI, EPISCOPI ET CONFESSORIS¹

¹ No explicit in R¹; Explicit vita sanctissimi Medocii episcopi de Ffernua ciuitate cuius meritis et precibus deleatur culpa scriptoris R¹.

Vita sancti Mochoemog abbatis de Liath Mochoemog

f. 80°   INCIPIT VITA SANCTI MOCOEMHOG¹ EPISCOPI ET CONFESSORIS

i. BEATISSIMUS² abbas Mochoemhog de prouincia Connactorum, silicet de gente Conmhaicne, paternam originem duxit. Cuius pater patriam suam deseruit propter inimicitiam, et uenit ad regiones Mumenie, et habitauit in terra Hua Conaill Gabhra cum suis, in plebe que dicitur Corco Baysce³. Ipse honorificus artifex in lignis et lapidibus erat, audax in milicia; cuius nomen Beoanus dicebatur. Ipse amauit quandam pulcram feminam, multum pudicam, ingenuam, de Mumenia, uidelicet de gente na n-Desi, que erat soror sanctissime uirginis Ythe. Ipsa femina uocabatur Ness⁴; que uolebat uiuere in castitate in eum, sicut sancte uirgines que antea virum nesciebant. Set sancta uirgo Yta, sua soror, eam dedit Beoano in vxorem, egregio artifice. Beata enim Yta, Dei prophetissa, hoc sciebat nutu diuino esse.

ii. QUODAM tempore Beoanus artifex quoddam preclarum in monasterio sancte Yte construxit edificium. Quo peracto, ait ei sancta Yta: 'Pete precium, magister, quod vis pro tue artis labore.' Ille ait: 'promitte mihi in Christo, sancta mater, quod petam.' Et promisit ei uirgo quidquid petisset. Tunc Beoanus ait ad sanctam Dei: 'Scis tu, pia mater, quod tua soror, vxor mea, sterilis est, et heredem non habemus. Roga ergo Deum pro nobis, ut filium habeamus.' Ait ei sancta uirgo: 'Habebitis iam filium, coram Deo et hominibus electum. Quod uaticinium post tempus completum est.

iii. Rex quidam crudelis, nomine Crunmoel, de australi parte Hua Conaill, multum offendebat gentem que dicitur Corco Baysce⁵. Et uenit aliquando cum multo exercitu deuastare illam plebem, et fecit cedem magnam in militibus sibi resistentibus. Inter⁶ quos Beoanus artifex decollatus est. Vxor autem sua adhuc erat sterilis, et non habebant heredem. Que uenit ad stragem cum suis querere cadauer

¹ On the lower margin of M is the following pedigree: Mochoamóc m. Beoain, m. Mellain, m. Nesain, m. Eirc, m. Cuinneda, m. Fhincain, m. . . ., m. Cuscraidh. There are pedigrees also in Rawl. B. 502 f. 52^v, Laud 610 ff. 9^v, 38^v.   ² §§ i-vi = cc. 1-5 Ir.   ³ Corcoiche Ir.; probably rightly, for Corco Bascinn is not in Uí Conaill Gabhra.   ⁴ Nessa inghen Faolain .i. ri na n-Desi, Ir. i. e. Ness daughter of Faolan King of the Desi.   ⁵ Corco Che Ir.

⁶ et inter m. pr.; and so Colg.

mariti sui. Inueniens iam caput, corpus cognoscere non potuit. Quod duxit secum, et ostendit sancte Yte, sorori sue, flens et dicens: 'Non hoc, cara soror, promisisti nobis, dicens, quod iste dimitteret filium post se. Et ecce uulua mea sterilitate clausa manet, cum ipse sit occissus.' Cui ait sancta Yta: 'Noli, soror, flere; potens est Deus nos adiuuare et meum promissum implere. Vade igitur, et compone capud ad corpus suum.' Ness, soror sua, respondit sancte Yte: 'Vtique non possumus corpus eius agnoscere in magna occissorum strage pre nimio sanguinis cruore.' Ait sancta uirgo: 'Voca eum nomine suo ter in memoria sancte Trinitatis; et surget, et ad te ueniet. Et | superponens ei caput, dicet tibi: "O mulier, quid clamasti me? f. 80^d Bene enim habui."' Et secundum hoc preceptum fecit femina. Et ille ualens anima, et corpore sano et integro, perficiens Dei potencia, ait ad uxorem suam quod predixit sancta prophetissa Yta. Deinde ipse et sua coniux simul perrexerunt, et uenerunt ad sanctam Ytam, gratias Deo agentes, et genu curuantes. Dixit ei beata Yta: 'Vis remanere, amice, in hac uita, an nunc ad celum pergas?' Respondit ei Beoanus, dicens: 'Pro nichilo hunc totum mundum computo, uelut finum in comparacione gaudii eterni.' Tunc ait sancta Yta: 'Bonum est tamen, sicuti puto, ut precium quod promisi, tibi red[d]atur.' Ibi sancta ipsa Yta lauit eum aqua, et postea nullum in eo vulnus inuentum est. Et benedixit eum et consecrauit; et misit eum cum sua vxore in domum suam. Et ipse Beoanus dormiuit cum sua vxore; et aperiens Deus vvlua illius, ipsa filium plenum Dei gratia ac uenerabilem concepit¹.

iv. Tunc temporis sanctus Fachnanus² sapiens et probus aliquo euentu factus est cecus, et nichil uidebat. Ipse sanctus in australi Ybernie plaga iuxta mare, in suo monasterio quod ipse fundauit (ibi creuit ciuitas, in qua semper manet magnum studium scholarium, que dicitur Ross Ailithry), habitabat. Vir iam sanctus, Fachnanus, fudit ad Dominum orationem, ut ostenderet sibi medecinam qua lumen oculorum reciperet suorum. Deinde angelus Domini uenit ad eum, dicens: 'Non poteris sanitatem oculorum inuenire tuorum, nisi oculos et faciem tuam laueris lacte uberum uxoris Beoani artificis. Que enim nunquam peperit, set dono Dei modo sanctum habet in utero conceptum.' Et hec angelus dicens, abscessit. Sanctus autem Dei non cognoscebat Beoanum artificem, et nesciebat in qua regione in Hybernia ille habitabat; et non indicauit ei angelus. Et ait ad suos sanctus: 'Scio quid faciam. Ibo ad Dei prophetissam, beatam Ytam; et ipsa mihi indicabit questionem meam.' Et direxit ad sanctam Ytam iter suum; via quinque dierum. Et cum intrasset plebem Corco Basce³, audierunt discipuli eius homines in quodam molendino

¹ With §§ i-iii cf. Ita, § xviii.

² Fachtna Ir.

³ Corcoiche Ir.

nos, sancte pater, et tua magna sanctitate suscita filiam meam.' Tunc episcopus misit vnum de suis discipulis cum baculo suo, dicens: 'Pone baculum istum supra pectus puellae extinctae; confido iam de Dei mei misericordia et beatitudine sanctissime Yte, quod illa resurget.' Cumque baculus sancti supra pectus puellae mortuae positus esset, statim viua et sana surrexit. Omnes audientes et uidentes tale miraculum glorificabant Deum et famulum suum.

i. QUIDAM¹ fur coronam² de peccoribus sancti Moedhog furatus est, et commedit. Cumque fur ille coram sancto Moedhog iurare uoluisset, quod animal illud non furaretur, nec commedisset, auris corone ex labiis illius uisa est. Et omnes circum astantes deriserunt eum, glorificantes Christum in sancto suo. Et ille confusus reuersus est.

li. ALIA DIE³ quidam milites occurrerunt sancto Moedhog habentes virum in vinculis, quem uolebant tradere regi Laginensium, quasi malefactorem⁴ regi. Quibus, motus misericordia, uir Dei ait: 'Dimittite mihi istum vinctum pro amore Christi.' Illi dixerunt: 'Certe non eum dimitemus donec sit redditus regi.' Cumque postea pergerent ad siluam, uisum est eis, quod multa turba inimicorum suorum ex insidiis properarent ad eos. Tunc illi huc illucque
f. 56^a fugientes, virum vinctum reliquerunt solum. Hoc uidens ille uir, statim reuersus est ad sanctum Moedhog. Rex autem hec audiens, ius[s]it illum esse liberum, magnificans gratiam Dei in sancto Moedhog.

lii. QUODAM⁵ die, cum sanctus episcopus Moedhog et beatus abbas Munnu in vno loco essent, episcopus in angulo ecclesiae erexit se in gradu alto. Tunc sanctus abbas Munnu, filius Tulchani, uidens eum ita esse, dixit ei: 'Quid est quod uides? Reuela mihi illud.' Tunc beatus ponti[f]ex signauit oculos sancti abbatis. Et ipse ilico uidit cum sancto pontifice totum mundum ab ortu solis usque ad occasum, quasi vnum stadium. Et gratias Deo agentes, descenderunt. Narrabatque abbas Munnu fratribus quod contigit.

liii. ALIO⁶ die, cum sanctus Moedhog iter ageret, occurrit ei in uia Colmanus beatus, filius⁷ Fyachra. In illa hora equus Colmani mortuus est. Cui ilico sanctus episcopus equum suum sub curru Colmani dedit. Et cum inde discessis[s]ent, alius equus iacinctus, a Deo missus, sub curru sancti Moedhog statim mitis uenit. Cumque Colmanus eadem

¹ = V § 49; S § 46; R¹ f. 157^b, R² f. 183^d; Ir.² c. 62. ² unum de animalibus S; vnum animal R; caora, i. e. a sheep, Ir.¹; dam, i. e. an ox, Ir.²
³ = V § 50; S § 47; R¹ R² u. s. Ir.² c. 63; §§ li-v are not in Ir.¹ ⁴ There is a blot on the MS. here; and three or four words have been retouched by a later hand. ⁵ = V § 51; S § 48; R¹ R² u. s. Ir.² c. 64. ⁶ = V § 52; S § 49; R¹ f. 157^c; R² u. s. Ir.² c. 65. ⁷ sic S R; nepos V.

uia reuersus esset, equus suus viuus surrexit in occursum eius. Et ipse hoc sanctitati beatissimi antistitis Moedhog deputauit.

liv. QUODAM¹ die ipse sanctus senex Moedhog ligna pomifera in orto plantabat. Set uir ille, qui ei semina deferebat malarum, detulit cum ceteris infructuosa ligna, id est biculei et anli². Cum iam fide sancta beatus uir omnia communiter plantans, de lignis infructuosis fructifera cum pomis dulcibus gratia Dei fecit.

lv. ALIO³ tempore rex Temorie magnum exercitum de suis finibus collegit contra Lagenenses. Et rex Connachtorum, et rex aquilonalium partium Hybernie cum suis exercitibus uenerunt ad regem Temorie. Et ipsi tres reges cum suis ducibus multitudo maxima innumerabilis erat. Et vnanimis conuenerunt, ut deuastarent prouinchiam Lagenensium in vindictam Cumasgaydh, filii Eda, filii Ainmirech, regis Hybernie. Quem Cummasgach occiderunt Lagenenses, uolens ipse vindicare in eis patrem suum Aedha. Quem Brandubh, filius Eathach, rex Lagenensium, in bello magno occidit. Tunc rex Lagenensium uenit ad sanctum archiepiscopum suum Moedhog, querelam faciens ante eum de hac re. Cui ait uir Dei: 'Multi sancti seruiunt Deo in terra uestra; ite uos forti animo ad certamen, et nos omnes ibi erimus uobiscum. In illa iam nocte sanctus Moedhog extensis in oratione manibus stetit. Crastina silicet die rex Lagenensium, confidens in Dei auxilio per suum patronum, beatum Moedhog, commissit bellum contra nimiam multitudinem. Aquilonalesque, viginti quatuor milia fortissimorum militum, preter vulgus peditum, in fugam uersi sunt. Et magna cedes facta est in eis.

lvi. QUIDAM⁴ homo paraliticus erat Rome qui fuit potens, et per multa loca sanitatem quesiiuit et non inuenit. Cui quidam uiri f. 56^b sancti dixerunt: 'Est quidam episcopus sanctus, nomine Moedhog, in Hybernie insula; et scimus dono Dei, si peruenis[s]es tu ad eum, ipse prestaret tibi sanitatem. Et non habebis vnquam sanitatem donec peruenies ad eum.' Cumque ille ueniret in Hyberniam, inuenit uirum Dei Moedhog mortuum in campulo. Set ipse paraliticus confidens in sanctitate famuli Dei, accessit et tetigit corpus. Et⁵ illico coram omnibus sanatus est ab omnibus doloribus suis. Gratias Deo et suo sancto Moedhog agens, sospes⁶ et ualidus cum suis nauigauit de Hybernia.

¹ = V § 53; S § 50; R¹ R² u. s. Ir.² c. 66.

² sic MS. and Colg. who

suggests 'betullae et alni'. ³ = V § 54; S § 51; Ir.² c. 51; not in R.

⁴ = V § 55; S § 52; R¹ f. 157^c, R² f. 184^a; Ir.² c. 74. ⁵ Ir.¹ p. 147.

⁶ MS. spospes.

lvii. **FUIT**¹ quidam homo infirmus annis triginta in finibus aquilonalium Laginensium, nomine Finanus². Hic in festiuitate sancti Moedhog in visione uidit currum mirabilem de celo descendentem ad ciuitatem sancti Moedhog, Ferna. In quo erat senex sanctus pulcherrima facie in clericali habitu, et clarissima uirgo palleata cum eo. Et ipsi sibi inuicem dabant honorem, quasi seruus domino. Ille uir interrogauit eos, qui essent. Respondit clericus ei: 'Ista est beatissima Brigida, domina Hybernie. Ego autem sum seruus Christi Moedhog. Festum iam meum crastina die celebratur, et festum beatissime uirginis huius post cras colitur. Ideo autem uenimus, ut benedicamus loca nostra, et eos qui suis donis et oblationibus honorificant diem exitus nostri. Tu uero letus et paratus esto; quia tercio die migrabis ad celum.' Surgens ille homo de extassi, ascendit currum, et exiuit ad ciuitatem beate uirginis Brigide, nomine Kyll Dara, possitam in campo Liffi, in terra Laginensium, narrans omnibus uisionem suam. Et, sicut predictum est ei, die tercio feliciter post uictoriam infirmitatis ad celum migravit.

lviii. **CUM**³ teneret beatissimus Molyng cathedram episcopalem sancti Moedhog, aliquo euentu in lecto beati uiri silicet ascendit, ubi nemo ante eum ausus est ingredi. Cui ait canonicus ipsius ecclesie⁴: 'Vsque hodie post obitum beatissimi Moedhog, patroni nostri, nemo ascendit in hoc lecto propter nimiam sanctitatem eius, qui modice ibi, euigilans spiritu Deo, post lassitudinem corporis requiescebat.' Ait ei sanctus episcopus Molyng: 'Nos qui in cathedra eius sedemus, bene possumus hic dormire.' Et cum hoc dixisset, statim dolor ualidus apprehendit eum. Cum iam torquebatur ualde, fundens orationem, petiuit Dei auxilium. Set cum dolor adhuc non cessabat urgere eum, iterum se signans signo sancte crucis, cepit inuocare frequenter sanctum Moedhog sibi in auxilium. Et cum hoc fecisset, statim feruor doloris mirabiliter discessit ab eo. Surgensque⁵ inde sanctus Molyng sospes et sanus, ait: 'Nemo in isto tempore dignus est in lectulo nostri patris sancti Moedhog dormire.' In hoc apparet quantam gratiam sanctus Moedhog habet apud Deum in celis, in f. 56^c cuius lectulo | nemo audet in terris dormire.

lix. **MULTA**⁶ alia signa viuens sanctus Moedhog in corpore, et post obitum eius gratia Dei per eum fecit; et adhuc ad reliquias eius non cessant ostendi. Ipse iam archiepiscopus Moedhog, fundatis multis ecclesiis et peractis maximis miraculis, felicissimo obitu 2° Kal. Februarii, ad Christum migravit. Sed sanctus et patronus noster,

¹ = V § 56; S § 53; R¹ R² u. s. Ir.² c. 75. ² Fynnianus R; Fiontan Ir.¹; Finán Lobar Ir.² ³ = V § 57; S § 54; R¹ f. 157^d, R² u. s. Ir.² c. 76 ⁴ clericus quidam V. ⁵ Ir.¹ p. 148. ⁶ = V § 57^b; S § 55; R¹ R² u. s. Ir.² c. 73.

Moedhog, inter choros angelorum et apostolorum et omnium sanctorum epulatur in celis, in gaudio sine merore, in regno sine fine, in uita sine morte, in conspectu Domini nostri Iesu Christi; Cui est honor et gloria cum Deo Patre in vnitate Spiritus Sancti, in seculorum secula. Amen.

EXPLICIT VITA SANCTI EDANI, EPISCOPI ET CONFESSORIS¹

¹ No explicit in R¹; Explicit vita sanctissimi Medocii episcopi de Ffernia ciuitate cuius meritis et precibus deleatur culpa scriptoris R¹.

Vita sancti Mochoemog abbatis de Liath Mochoemog

f. 80°   INCIPIT VITA SANCTI MOCOEMHOG¹ EPISCOPI ET CONFESSORIS

i. BEATISSIMUS² abbas Mochoemhog de prouincia Connactorum, silicet de gente Connhaicne, paternam originem duxit. Cuius pater patriam suam deseruit propter inimicitiam, et uenit ad regiones Mumenie, et habitauit in terra Hua Conaill Gabhra cum suis, in plebe que dicitur Corco Baysce³. Ipse honorificus artifex in lignis et lapidibus erat, audax in milicia; cuius nomen Beoanus dicebatur. Ipse amauit quandam pulcram feminam, multum pudicam, ingenuam, de Mumenia, uidelicet de gente na n-Desi, que erat soror sanctissime uirginis Ythe. Ipsa femina uocabatur Ness⁴; que uolebat uiuere in castitate in eum, sicut sancte uirgines que antea virum nesciebant. Set sancta uirgo Yta, sua soror, eam dedit Beoano in vxorem, egregio artifice. Beata enim Yta, Dei prophetissa, hoc sciebat nutu diuino esse.

ii. QUODAM tempore Beoanus artifex quoddam preclarum in monasterio sancte Yte construxit edificium. Quo peracto, ait ei sancta Yta: 'Pete precium, magister, quod vis pro tue artis labore.' Ille ait: 'promitte mihi in Christo, sancta mater, quod petam.' Et promisit ei uirgo quidquid petisset. Tunc Beoanus ait ad sanctam Dei: 'Scis tu, pia mater, quod tua soror, vxor mea, sterilis est, et heredem non habemus. Roga ergo Deum pro nobis, ut filium habeamus.' Ait ei sancta uirgo: 'Habebitis iam filium, coram Deo et hominibus electum. Quod uaticinium post tempus completum est.

iii. REX quidam crudelis, nomine Crunmoel, de australi parte Hua Conaill, multum offendeat gentem que dicitur Corco Baysce⁵. Et uenit aliquando cum multo exercitu deuastare illam plebem, et fecit cedem magnam in militibus sibi resistentibus. Inter⁶ quos Beoanus artifex decollatus est. Vxor autem sua adhuc erat sterilis, et non habebant heredem. Que uenit ad stragem cum suis querere cadauer

¹ On the lower margin of M is the following pedigree: Mochaomóc m. Beoain, m. Mellain, m. Nesain, m. Eirc, m. Cuinneda, m. Fhincaim, m. . . ., m. Cuscraidh. There are pedigrees also in Rawl. B. 502 f. 52^r, Laud 610 ff. 9^v, 38^c.

² §§ i-vi = cc. 1-5 Ir. ³ Corcoiche Ir.; probably rightly, for Corco Bascinn is not in Uí Conaill Gabhra. ⁴ Nessa inghen Faolain .i. ri na n-Desi, Ir. i. e. Ness daughter of Faolan King of the Desi. ⁵ Corco Che Ir.

⁶ et inter m. pr.; and so Colg.

mariti sui. Inueniens iam caput, corpus cognoscere non potuit. Quod duxit secum, et ostendit sancte Yte, sorori sue, flens et dicens: 'Non hoc, cara soror, promisisti nobis, dicens, quod iste dimitteret filium post se. Et ecce uulua mea sterilitate clausa manet, cum ipse sit occissus.' Cui ait sancta Yta: 'Noli, soror, flere; potens est Deus nos adiuuare et meum promissum implere. Vade igitur, et compone capud ad corpus suum.' Ness, soror sua, respondit sancte Yte: 'Vtique non possumus corpus eius agnoscere in magna occissorum strage pre nimio sanguinis cruore.' Ait sancta uirgo: 'Voca eum nomine suo ter in memoria sancte Trinitatis; et surget, et ad te ueniet. Et | superponens ei caput, dicit tibi: "O mulier, quid clamasti me? f. 80^d Bene enim habui." Et secundum hoc preceptum fecit femina. Et ille ualens anima, et corpore sano et integro, perficiens Dei potencia, ait ad uxorem suam quod predixit sancta prophetissa Yta. Deinde ipse et sua coniux simul perrexerunt, et uenerunt ad sanctam Ytam, gratias Deo agentes, et genu curuantes. Dixit ei beata Yta: 'Vis remanere, amice, in hac uita, an nunc ad celum pergas?' Respondit ei Beoanus, dicens: 'Pro nichilo hunc totum mundum computo, uelut fimum in comparacione gaudii eterni.' Tunc ait sancta Yta: 'Bonum est tamen, sicuti puto, ut precium quod promisi, tibi red[d]atur.' Ibi sancta ipsa Yta lauit eum aqua, et postea nullum in eo vulnus inuentum est. Et benedixit eum et consecrauit; et misit eum cum sua vxore in domum suam. Et ipse Beoanus dormiuit cum sua vxore; et aperiens Deus vvlua illius, ipsa filium plenum Dei gratia ac uenerabilem concepit¹.

iv. Tunc temporis sanctus Fachnanus² sapiens et probus aliquo euentu factus est cecus, et nichil uidebat. Ipse sanctus in australi Ybernie plaga iuxta mare, in suo monasterio quod ipse fundauit (ibi creuit ciuitas, in qua semper manet magnum studium scholarium, que dicitur Ross Ailithry), habitabat. Vir iam sanctus, Fachnanus, fudit ad Dominum orationem, ut ostenderet sibi medecinam qua lumen oculorum reciperet suorum. Deinde angelus Domini uenit ad eum, dicens: 'Non poteris sanitatem oculorum inuenire tuorum, nisi oculos et faciem tuam laueris lacte uberum uxoris Beoani artificis. Que enim nunquam peperit, set dono Dei modo sanctum habet in utero conceptum.' Et hec angelus dicens, abscessit. Sanctus autem Dei non cognoscebat Beoanum artificem, et nesciebat in qua regione in Hybernia ille habitabat; et non indicaui ei angelus. Et ait ad suos sanctus: 'Scio quid faciam. Ibo ad Dei prophetissam, beatam Ytam; et ipsa mihi indicabit questionem meam.' Et direxit ad sanctam Ytam iter suum; via quinque dierum. Et cum inisset plebem Corco Basce³, audierunt discipuli eius homines in quodam molendino

¹ With §§ i-iii cf. Ita, § xviii.

² Fachtna Ir.

³ Corcoiche Ir.

Beoanum nominantes artificem. Et ipsi eos interrogauerunt, si cognoscerent illum Beoanum artificem, uel si scirent ubi ipse habitabat. Tunc vnus illorum ait eis: 'Videtis illam mulierem ad uillam euntem?' Respondentibus illis: 'Videmus¹;' ait eis: 'Ipsa est Beoani vxor artificis.' Currit tunc illorum vnus post illam, dicens ei: 'Expecta, felix femina, paulisper, donec sanctus senior noster veniat, qui te vult salutare.' Illa stetit in loco, dicens: 'Vere magna est mihi felicitas, quod vult me Christi famulus salutare.' Sanctus iam ueniens Fachnanus interrogauit illam, si ipsa Beoani artificis vxor esset. Illa respondit suo more sobrie et pudice: 'Ego sum, domine.' Sanctus ait: 'Habesne in vtero conceptum?' Ait ei: 'Deus mihi f. 81^a sua bonitate | sterili concessit habere.' Tunc sanctus, indicans se ipsum suo nomine, ei narrauit que sibi acciderant. Beata femina ait ei: 'Domine, ubera mea non dant adhuc lac.' Sanctus ad eam inquit: 'In nomine sancte Trinitatis per tui sanctitatem² partus, mulge ea, et pro re certa lac dabunt.' Illa agens iuxta viri Dei uerbum, sua ubera ubertim lac fuderunt. Lauans igitur lacte uberum beate Nesse sanctus uxoris Beoani artificis oculos suos, ibi ilico lumen recepit suum. Et uidens lucide 'celum' et terram, gratias egit Deo suo; et benedixit illam feminam et suum conceptum. Et commendans per eandem feminam Ness orationem suam et benedictionem sancte Yte, reuersus est gaudens in Christo cum suis ad monasterium suum.

v. CUM beata Ness partui proxima esset, uenit cum suo marito ad monasterium sancte Yte, alloquentes eam. Et cum reuersi essent, tenuerunt dolores partus Nessam; et sedit in curru. Cumque sancta Yta sonitum currus audisset, ait suis: 'Sub rege sonat iste currus; videte sub quo currit.' Nuncii reuertentes dixerunt ad sanctam Dei: 'Soror tua Nessa sola sedet in curru.' Sancta ait: 'Vere sub rege sonat; quia filius qui in vtero eius est, in regno celi Dei gratia magnus sedebit.'

vi. VENIENS illa ad domum suam, peperit filium gratia plenum; et crastino die nunciatum est sancte Yte quod soror sua Nesse pariturisset filium. Et sancta multum gauissa est, dicens: 'Vnde meruit Beoanus, ut haberet talem filium, qui coram Deo et hominibus magnus erit, cuius memoria erit in eternum?' Et addidit dicens: 'Ipse erit pulcer et senex.' Inde dederunt ei nomen primum, id est Coemhghen³. Set hoc nomen euertit ipsa sancta Dei, uocans eum per dilectionem nomine quomodo vulgo nominatur, id est Mocoem-

¹ vidimus m. pr.   ² -tatis m. pr.   ³ Caomh t-sen Ir., which agrees better with the context; coem, caomh = fair, sen = old; Coemgen means 'fair birth'; cf. Coemgen, § i.

hóg, quod latine dicitur : Meus pulcer iuuenis. A fonte iam baptismatis gratia Dei in signis et prodigiis cum eo apparuit.

vii. QUODAM¹ siquidem die mater eius pergens foras, reliquit filiolum suum in conclau² solum dormire. Retro autem aspiciens, vidit globum per domum igneum sursum ascendere. Celeriter recurrens et clamans ad domum, ignis euauit, et in nullo apparuit; set inuenit puerrulum vultu hylarem, forma rubicunda, ut nec posset uidere uel attingere eum. Hoc modo ostensum est matri sue. Omnes hoc videntes uel audientes non dubitabant sanctum infantulum igne Sancti Spiritus visitari.

viii. Post hec pater et mater eius ad sanctam Ytam venerunt, dicentes : ' Gratia Dei, domina, in tuo puerulo, nostro filiolo, mirabiliter apparet, et non est conueniens nostris moribus carnalibus, et non potest nobiscum habitare, quia nos sumus carnales, ipse uero spiritualis.' Quibus sancta Yta ait : ' Ducite illum huc; me enim oportet nutrire eum.' Et per viginti annos beatissima abbatissa Yta in moribus honestis scientiaque literarum nutriuit eum Deo, nominans ipsum nomine quo supradiximus, id est Mocoemhog; ut sacerdos f. 81^b fieret, et locum Deo edificaret. Et predixit sancta Dei, quod in loco in quo sanctus Mocoemog ad celum migraret, ciuitas in honore eius cresceret ibi. Sanctus Mocoemog ait ei : ' Fiet, pia mater, sicut tu dicis.' Tunc cum licentia et benedictione parentum suorum et gloriose nutricis sue, Yte, que sua matertera erat, acceptis quinque discipulis secum, in aquilonalem Hybernie plagam, id est in provinciam Ultorum, ad sanctum abbatem multorum monasteriorum, Comgallum, sanctus Mocoemog³ perrexit. Sanctus iam Comgallus accepit eum cum letitia; et apud ipsum non post plurimos dies sanctus Mocoemog ordinatus est sacerdos.

ix. QUADAM die sanctus Comgallus et sanctus Mocoemhóg simul orantes, prior monasterii sui in quo tunc erant illi, uenit ad eos, dicens : ' Miror multum, Dei amici, visionem quam Dei concessione modo vidi in via qua ueniebam; et inde timore et horrore mea mens turbatur. Vnum enim demonem super castellum regis, quasi in ocio sedentem vidi. Multitudo autem maxima super circuitum huius nostri monasterii demonum, quasi parata ad prelium, constat atrociter.' Gratia iam Dei illi priori ostendit hanc visionem; set species eius immutata est timore et horrore demonum. Tacens adhuc sanctus pater Comgallus, ait beatus Mocoemóg : ' Surgamus, pater, et agamus Deo gratias, quia fratres seruicium Dei tenent, et in nos iniquum surgit odium, quando dyabolus multitudinem demonum

¹ §§ vii-x = cc. 6-8 Ir.

² 'sa cliabhán, Ir. i. e. in his cradle.

³ From this point Colgan latinizes the name into Pulcherius.

ad locum nostrum congregat. Vbi autem dyabolo seruitur, vnus demon ibi in ocio videtur, quasi prepositus expectans seruicium suum. Illuc enim mittit rex milites suos in armis bellicis, ubi contra eum fortiter pugnatur. Vbi autem pacem habet, illuc tantum nuncium mittit. Ita iam agit Dyabolus contra resistentes sibi.' Tunc ait sanctus senior Comgallus : 'Veraciter, fili, quod Deus ostendit seruo suo¹ exposuisti.' Ait ei sanctus Mocoemog : 'Surge, pater, et arma spiritualia nostra fortiter teneamus, et oremus ad Christum, ut videant fratres uirtute Christi demones hinc fugientes, et ut ipsi in Christum nobiscum confidant, hoc uidentes cum priore suo. Tu circunda monasterium a sinistra, ego autem a dextera ; et proiciamus demones, imperantes eis in Christi nomine ne huc iterum se congregent, usque ad diem iudicii.' Sic agentes sancti, multi viderunt demones scur[r]iles in fugam. Et peruenientes ad castellum regis, sederunt ibi quasi in presidio. Fratres hoc videntes, et deinde audientes, multum firmati sunt in Christo. Illud castellum Raith Demmayn² uocatur, in quo erat rex Ultorum. Monasterium autem nominatur Beannchor in quo et in cellis sub sancto Comgallo tria millia monachorum fuisse perhibentur.

x. Post'quam' hoc vidit sanctus pater Comgallus, dixit ad beatum|
f. 81° Mocoemhog : 'Fili, patrem aliorum oportet te esse, et locum Deo edificare ubi ipse tibi annuerit.' Et missi sunt simul hii patres cum suis discipulis a sancto Comhgallo, ut in diuersis locis per Hyberniam Christi famulos nutrent ; id est, sanctus Mocoemhog ; et beatissimus Lacteanus³, qui fundauit egregium monasterium, Achad Ur, id est ager viridis⁴, propter humiditatem riulorum qui transeunt ibi, et multa alia loca sancta ab eo constructa sunt ; et sanctus Molua filius Choche⁵ ; et sanctus Finnbarrus ; et sanctus Luctigernus. Hii omnes probati inuenti sunt in Christo Iesu.

xi. SANCTUS⁶ quoque Mocoemog cum monachis suis ad locum nomine Enach Truim, qui est in monte Bladhma, in regione Laginensium, uenit ; et cepit ibi cellam edificare. Quidam uero secularis homo uenit ad eum, dicens : 'Noli hic incassum laborare ; quia locus iste tuus non erit.' Cui sanctus Mocoemog dixit : 'Hic iam manebo, donec quis manum meam trahens, me vi expellendo,

¹ suo veraciter m. pr.   ² The MS. has Temmayn, and so (practically) Fleming, Boll., and Colgan in his notes ; in his text Colgan has Leamain, probably a misprint. It is clear that Demmayn is the required reading ; raith demain = the demon's castle. Bishop Reeves identifies it with the townland Rademan in the parish of Kilmore (Ecc. Ant. p. 216). This is about twenty miles from Bangor. O'Hanlon (iii. 341) identifies it with an ancient rath near Bangor levelled about fifty years ago. The Ir. life, owing probably to the mention of the castle as a royal residence, reads Raith Emhna, i. e. the Fort of Emain, now Navan Fort near Armagh. But this seems too remote. ³ Lachtin Ir.   ⁴ MS. -dus.   ⁵ Mac Oiche Ir.   ⁶ = Ir. c. 9.

teneat.' Tunc ille tenuit manum viri Dei, uolens expellere eum. Ait ei sanctus Mocoemhog: 'Quo nomine uocaris, O homo?' Ille ait: 'Bronach¹ est nomen meum;' quod latine dicitur tristis. Cui dixit vir sanctus: 'Congruum tibi nomen habes; quia hic et in futuro tristis eris. Tu iam hinc Dei nutu et generatio tua a duce huius regionis eris expulsus. Ego uero ero in hoc loco, donec vir Dei, Coemhanus nomine, ad me ueniat, cui dimittam hunc locum; qui erit agnominatus ex hoc loco, cuius resurrectio erit hic.' Ille homo audiens talem prophetiam, et sciens suum reatum contra ducem, sine penitentia post iniuriam factam in ira recessit. Et contigit ei omne ilico quod predixit uir sanctus. Et cum beatus Choemanus ad sanctum Mocoemog illuc venisset, dimissit ei locum illum; qui mansit ibi in magna sanctitate usque ad obitum suum. Sanctus uero Mocoemog ad regionem Mumenie perrexit.

xii. VENIENS² siquidem sanctus Mochoemog ad orientalem plagam Mumenie que dicitur Eile, contra occidentalem terram Laginensium que Osraighi nominatur, accepit ibi locum qui uocatur Cluain Mor. Deinde vir sanctus Mocoemog perrexit salutare quemdam potentem dominum, nomine Coemhanum, manentem prope in suo castro quod dicitur Raith Eanaidh³. Ille uir religiosus et fidelis erat; et ecclesiam habebat in suo castello. Qui benigne suscepit virum Dei, et honorificauit eum. Manens sanctus Mocoemog in quodam noctis spatio in illa ecclesia, vxor Coemani respiciens foras de solario uidit ecclesiam muro igneo circumdari omni parte. Et uocauit virum suum, et ipse similiter uidit. Tunc intellexerunt 'se' mirabilem hospitem habere, et ipse uisitatione angelorum stans in ecclesia uisitari. Et mirantes reuersi sunt, et Deo gratias egerunt. Crastina autem die uir ille dixit ad sanctum Mocoemhóg: | 'Domine, scimus f. 81⁴ quia homo Dei es, et multi uenient ad te; et non poteris spaciossum in hac plebe mea angusta locum inuenire. Set ambo eamus ad dominum meum, ducem regionis Eile, ut det ipse tibi locum aptum et spaciossum.' Et hoc placuit viro Dei.

xiii. ANTEQUAM ipsi uenissent ad ducem, suus magus dixit duci: 'Vir quidam ad te, domine, hodie ueniet; et si permiseris eum habitare in hac regione, potestas huius terre continget ei, et potens erit, et dominus tue regionis semper.' Dux dixit ad magum: 'Si ipse in armis uenerit ad me, fortiter resistam ei. Sin autem predicator mitis Christi, cui credimus, simpliciter uenerit, mihi placet.' Postea⁴ sanctus Mocoemhog cum suo ductore ad castrum ducis peruenit; et dux uidens eum, letus multum in aduentu eius effectus est; et genua flexit ante pedes sancti. Dux uero audiens sanctum Mocoemóg,

¹ Sen Brónach, Ir. i. e. old Bronach.

² = Ir. cc. 10, 11.

³ Enaigh Ir.

⁴ = c. 12 Ir.

repletus gratia Spiritus Sancti, ait: 'Serue Dei viui, ecce offero tibi arcem meam regalem cum omnibus que in ea sunt, et agris suis.' Cui vir sanctus ait: 'Gratias Deo agamus pro bonitate tua, cultor Christiane fidei; set tamen hic non ero, neque castrum tuum accipiam; set quere aptum mihi locum in deserto, quia plus mihi placet.' Post hec dux ait: 'Habeo quendam in deserto locum ualde secretum, magna et densissima silua consitum, iuxta grunnam stagni Lurgan positum; et ipsum tibi et Deo offero cum terminis suis, si placet tibi.' Et hoc sancto Dei multum placuit. Et ius[s]it dux subulco suo, qui bene sciebat deserta loca, ducere sanctum Dei cum suis discipulis ad predictum locum; qui renuit, dicens: 'Non possum ire, domine, cum eo; quia plurimi porcorum meorum desunt, quos debeo querere, nesciens quid illis accidit.' Cui sanctus ait: 'Veni mecum. Et cum reuersus fueris, inuenies porcos tuos omnes, quos queris, in platea huius castris incolumes.' Subulcus iam credens uerbo sancti, letus perrexerat cum eo. Et cum reuersus esset cum benedictione, porcos suos, sicut dictum est sibi, inuenit.

xiv. CUM¹ iam peruenit sanctus Mocoemóg ad illum locum, cymbalum suum clare sonuit. Veniens enim a nutrice sua, sanctissima uirgine Yta, sanctus Mocoemog, ipsa cymbalum paruulum dedit ei, dicens: 'Hoc cymbalum mutum erit, donec peruenies, fili, ad locum resurrectionis tue. Ibi autem clare sonabit.' Audiens autem uir Dei uocem cymbali sui, gaudens Christo 'gratias' egit, sciens se resurrecturum ibi. Illico sanctus Mocoemóg inuenit illic sub umbra cuiusdam arboris maximum aprum setis suis ualde canum. Qui deponens feritatem suam, mansuetus stetit ante sanctum Dei. Tunc ad discipulos suos ait sanctus: 'Sicut est color apri istius, ita erit nomen loci huius in eternum.' Canus enim latine, | liath scotice dicitur. Et nominatur ipse locus hybernica lingua eodem nomine, id est Liath. Triduo ieiunio beatus Mocoemóg ipsum locum Deo consecrauit in primis.

xv. VISITATIO² angelorum antea frequentabat ipsum locum, quod ostensum est sancto episcopo Colmano, filio Dáre. Ipse erat in suo monasterio quod³ scotice dicitur Dayre Mor, id est, nemus magnum; et est positum in confinio Muminensium et Luginensium, set tamen positum est in regione Muminensium, in regione silicet Eile. Qui Colmanus episcopus de gente regali Mumenie, id est de Eoganacht, natus est. Quidam ex fratribus eiusdem episcopi perlustrans predictam siluam, antequam illic uenisset sanctus Mocoemóg, detulit inde dulcia poma secum, et dedit ea sancto episcopo. Interrogans eum episcopus unde attulit poma, ille inquit: 'De illa silua attuli tibi, domine.' Tunc ait ei sanctus Colmanus episcopus: 'Multitudo

¹ = Ir. c. 13.² = Ir. c. 14.³ quod dicitur m. pr.

angelorum descendencium et ascendencium sepius mihi de illa silua apparet, quasi examen apum. Ibi iam erit magnus de familia Domini exercitus.' Ille ait: 'Da mihi, pater, licentiam eundi et manendi illuc.' Ait ei sanctus: 'Vade in pace; et si potueris ibi habitare, uadam ipse ad te, ut sit ibi resurrectio nostra.' Ille autem quinque monachos incipientes operari ibi inuenit. Quos videns, nichil moratus, reuersus est, et indicauit Colmano episcopo. Beatus episcopus dixit ei: 'Illis ipse locus a Deo seruatus est. Vade igitur, frater, et interroga abbatem illorum, si ipse ueniet ad me, an ego ibo ad illum.' Hoc¹ audiens sanctus abbas Mocoemóg, ait: 'Ego ad summum pontificem ibo; ego enim debeo sanctis eius instrui exemplis.' Et gauisus est sanctus episcopus in aduentu eius multum; et precepit ei pontifex in caritate balneare. Et beatus abbas propter obedientiam se balneauit. Postea colloquentes invicem sancti, videlicet episcopus Colmanus et abbas Mochoemhóg, episcopus prophetauit, dicens: 'Mi frater et conserue in Christo, frequenter iste locus meus desertus erit, ut nec saltim presbyter possit hic habitare propter bella que in hoc confinio² sepius erunt. Tuus autem locus semper habitabitur, et in maius crescet.' Dixit ei sanctus Mocoemog³: 'Ego, pater, propter honorem tuum precipiam ut de loco meo, cum fuerit iste locus desertus, sacerdos huc ueniet, ut celebret⁴ hic.' Insunt enim quatuor millia⁵ fere inter ipsa loca, et non plus. Deinde [fraternitatem] firmantes inter se sancti, et benedicentes se invicem et loca sua, beatus Mocoemog ad suum locum cum suis regressus est. Mansit autem in suo loco sanctus episcopus. Inde⁶ cepit sanctus Mocoemog edificare monasterium in suo loco, et creuit ibi ciuitas, sicut predixit beatissima prophetissa sancta Yta. Que ciuitas Lyath Mocoemog uocatur. Et dispersa est longe lateque fama religiositatis beatissimi Mocoemhog; et confluebant ad eum multi vndique, et subdebant se iugo Christi sub ipso. |

xvi. POSTEA⁷ supradictus dux, qui benigne suscepit sanctum f. 8a^b Mocoemog, et locum suum ei dedit cum aliis donis, mortuus est. Alius quoque surrexit post eum in regno, Ronanus nomine, filius Bledini⁸, qui decreuit sanctum Mocoemog de finibus suis expellere. Et uenit cum militibus multis in furore ire, sanctum Dei expellere cum contumelia. Set ipse descendens in loco, pedes eius adhererunt solo; et nec ullo modo potuit se mouere de loco. Vidensque quosdam monachos, vocati sunt ipsi ad eum; et dixit eis: 'Vocate sanctum abbatem vestrum ad me; ecce enim miraculum in me factum

¹ = Ir. c. 15.

² Here begins the fragment in T.

³ -moc, altered to

-moch T, and so frequently; the middle syllable being sometimes *choem*, sometimes *chem*, sometimes *chom*.

⁴ do radh aifrinn Ir., i. e. to say mass.

⁵ beccan le míle Ir., i. e. a mile and a bittock.

⁶ = Ir. c. 16.

⁷ = Ir. c. 17.

⁸ Beldini Ir.

est. Quippe quia mala cogitatio contra sanctum Dei erat in corde meo.' Dixerunt ei monachi: 'Ipse Deo modo sacrificium offert; et postea tertiam cantabit horam; et antequam hec fient, non audemus ei indicare.' Celebrata igitur tertia, indicauerunt sancto fratres quod accidit duci. Respondit sanctus: 'Hodie foras non egrediar donec sit nona celebrata.' Mansit itaque eodem modo dux usque ad nonam immobilis. Cantata iam nona, sanctus Mocoemog uenit ad ducem, dicens ei: 'Tyranne, quid prodest tibi modo tua terrena 'potestas'¹ et crudelitas? Tu venisti destruere hunc locum, in quo² sepelieris utique.' Dixit ei dux: 'Serue Dei, quecunque mihi dixeris, ego faciam; set quesso solue me de hoc vinculo.' Tunc iussit ei sanctus abire, et ilico solutus est. Statimque coram principibus suis eundem locum, sicuti antecessor suus, obtulit Deo; et se ipsum suamque generacionem in ipso loco sepeliri decreuit. Et benedicens eum vir sanctus, gaudens recessit. Qui ualde erat obediens sancto Mocoemóg, et sanctus multum eum diligebat.

xvii. Et³ factum est post tempus, quod mortuus est ipse dux Ronanus, et sepultus est apud sanctum Mocoemhog, sicut ipse adoptauit. Post mortem autem Ronani quidam scribe ad monasterium sancti Mocoemhog venit, et audiens ipse sanctum Mocoemhog commendantem Ronani ducis animam Deo, increpauit multum sanctum de commendacione anime viri qui in voluptatibus suis de seculo migravit. Et sanctus Finnianus⁴ tunc in monasterio Liath cum aliis sanctis erat; et ille scribe magnum conflictum ante sanctum Finnianum contra beatum Mocoemhóg de anima Ronani ducis disputauit. Set sanctus Mocoemhog opponens multa exempla illi de clemencia diuina, ait: 'Anima Ronani est in potestate Dei, ut indulgeat ei peccata sua propter me. Vt scias, qui es⁵ cecatus tua scientia, quia ita est, et quod tua contencio sit inuutilis, mors tibi imminet, et sepulcrum tuum semper ignotum erit omnibus hominibus. Set te non excommunicabo, ne sis expers regni Dei.' Et discedens ille f. 8a^o scribe inde, separatus⁶ nutu Dei a suis, mortuus est; et ubi sit sepultus omnibus ignotum est, iuxta uerbum viri Dei.

xviii. Post⁷ haec Suybhne⁸ filius Diarmoda ducatum regionis Eile⁹ arripuit. Ipse enim Foelanum¹⁰, filium Ronani ducis, de regione expulsi, et erat exul ab eo. Set post tempus sanctus Mocoemog pacem fecit inter eos. Slebinus¹¹ autem, filius Suybhne⁸, occidit manu sua per dolum Foelanum¹² filium Ronani, quem sibi et fratri suo 'per fidem' commendauit sanctus Mocoemhog. Hoc audiens sanctus

¹ potestas tua terrena T.   ² in hoc loco T.   ³ = Ir. c. 18.   ⁴ Finan Ir.
⁵ qui es *bis* m. pr.   ⁶ indesperatus M T.   ⁷ = Ir. cc. 19, 20.   ⁸ Suibhne Ir.; Suydhne T.   ⁹ Hele T.   ¹⁰ Feidhlim Ir.   ¹¹ Elebinus Ir.
¹² Feidhlimidh Ir.

Mocoemhog, nimis sibi displicuit, et ipse iuit ad corpus eius effe-
rendum¹ ad sepulturam. Et ponens sanctus Mocoemhog mastigiam
suam in terra ibi, oblitus est eam; que creuit in magna arbore que
usque hodie manet; et ipsa nomine Mocoemog uocatur in signum
virtutis. Venientes ad monasterium, sanctus Kynnechus² abbas venit
illuc. Et uolentes corpus humo tradere, beatus Kainnichus³ dixit
ad sanctum Mocoemog: 'Hunc hominem, qui repente occissus est,
non debes sepelire inter monachos tuos.' Respondit sanctus Mo-
coemog: 'Nolo contradicere tibi, pater; sic sepelietur corpus eius
seorsum interim; set tamen anima eius coram presencia Dei in celo
est, et ideo resurreccio eius debet esse inter monachos. Baculus
meus et crismale⁴ cum isto interim in extremo loco sepelientur; et
inde non soluentur donec huc corpus Slebyni⁵, qui istum iuuenem
occidit infideliter, ueniet. Manus eius iam cicus vindicta Dei a latere
suo cadet, de qua istum occidit. Et inde statim morietur, et hic
sepelietur. Veniet autem iterum iste Foelanus⁶, et postea sepelietur
inter monachos.' Et sic omnia facta sunt. Slebynus⁷ autem, cadente
dextera manu⁸ eius a latere suo, mortuus est. Et ueniens corpus
eius ad monasterium, euolutum est corpus Foelani de sepulcro, et
tunc lauatum est aqua; et stantibus omnibus, ipse ante sanctum
revixit. Et accipiens ipse sacrificium de manu sancti Mocoemog,
ait ei: 'Vis, fili mi, hic in seculo ad tempus viuere, an nunc ad celum
migrare?' Ille autem, dans clara testimonia de requie iustorum et
de⁹ penis impiorum, ait ad sanctum Mocoemog: 'Domine pater,
gloria huius seculi nichil est; dimitte ergo me cicus ad Christum
migrare.' Et benedicens eum sanctus, ilico emisit feliciter spiritum.
Et sepultum est corpus eius digno honore inter monachos. Slebinus¹⁰
autem occissor eius foris sepultus est, ubi erat prius Foelanus¹¹
humatus. Suybhne¹² autem dux, pater Slebyni, videns Dei vindictam
repente in filio suo euenisse, uenit, et egit penitentiam ante sanctum
Mocoemog, dicens: 'Domine sancte magister, Christi fidelium pastor,
ego paciar libenter martirium, siue in peregrinacionem ibo longin-
quam, si iusseris. Et si quid mihi dixeris, Christo me adiuuante,
complebo.' Videns uir Dei eum vissitatum uera penitentia, ait ei:
'Confitere peccata tua, et esto de cetero fidelis in omnibus, et ely-
mosinas Christi ecclesiis pro anima tua et anima Ronani antecessoris
tui da; quia promptus est Deus ad se conuertentibus | dare indul- f. 8a^d
genciam.' Ipse iam dux egit que sibi precepta sunt, gaudenter.
Et in castello suo, in quadam insula in medio fluminis Syure¹³, bono
fine obiit.

¹ aff. T.   ² Chynnechus T; Cainneach Ir.   ³ crismal T.   ⁴ Slebini T.
⁵ Feidlimthi Ir.   ⁶ Elebinus Ir.   ⁷ manus T.   ⁸ de om. T.   ⁹ Feidh-
limidh Ir.   ¹⁰ Suydae T.   ¹¹ Syuri T; in castello . . . Syure om. Ir.

xix. ALIQUANDO¹ Falbe Fland², rex Muminensium, qui regnabat in arce regali Cassel, iussit suis aurigis pascere equos suos in agro monasterii sancti Mocoemog, in quo erat fenum multum. Hoc audiens sanctus Mocoemhog, properauit illuc, et aspere expulsiit equos de agro suo, et male eos tractauit. Cum hoc nunciatum esset regi, iratus iussit suos obsides regionis Hele, quos tenebat in vinculis, interficere, nisi dux Eile et parentes obsidum sanctum Mocoemog de finibus suis expellerent. Sciens uir Dei hoc edictum, perrexit uelocius ad ciuitatem Cassel alloqui ibi regem. Et irati altercantes ad inuicem, rex ait sancto Mocoemhog: 'Calue parue, tibi honor hic non dabitur; set de regno nostro eris expulsus.' Ait ei sanctus: 'Si ego sum caluus, tu eris luscus.' Ad hanc uocem acri dolores vrere oculum regis intollerabiliter ceperunt; et illico extinctum est lumen eius. Et amici regis magnis precibus uirum sanctum rogauerunt, ut in Dei nomine regem adiuuaret. Et ait sanctus: 'Dolores eius prohibebuntur, set lumen non videbit.' Tunc benedixit aquam sanctus, et lauans rex inde oculum suum, dolores sui releuati sunt, set priuatus erat lumine; de quo non curabat rex, quia dolores cessauerunt torquere oculum suum. Et ita dormiuit sequenti nocte rex.

xx. In ipsa silicet nocte visio mirabilis diuina dispensatione apparuit regi. Vidit enim seniore pulcrum cum forma fulgurea ad se uenire, qui tenens manum regis de sede sua duxit eum ad australem murum arcis Cassel³, et possuit eum ibi; et uidit totum Campum Femyn⁴, cui imminet arcx Cassel, plenum synodo candida sanctorum, excelsa et pulcra forma. Et interrogauit rex seniore, que esset illa synodus venerabilis. Dixitque senex regi: 'Sanctus archiepiscopus Patricius, patronus Hybernie, et omnes sancti Hybernie cum eo sunt in synodo ista, qui uenerunt adiuuare sanctum Mocoemog, quem tu despicias. Dico tibi, O rex, quia nisi dederis ei placitum suum, cito morieris, et eris mersus in profundo inferni.' Adhuc dormiebat rex; et uidit quod iterum tenebat senex ille, et ducens eum secum, statuit ipsum supra murum aquilonalem arcis. Apparuitque ei ibi visio similis priori; id est campum Mossadh⁵ plenum choris pulcerrimis, qui candidis uelaminibus tegebantur. Arcx enim Cassel in confinio duorum speciosorum camporum constat, Femyn silicet et Mossadh. Et interrogans rex iterum seniore, dixit ei senior: 'Gloriosissima uirgo Brigida ibi est, et sancta uirgo Yta cum omnibus uirginibus Hybernie; que in adiutorium sancti Mocoemhog uenerunt, quem offendisti iniuste. Et ecce predico tibi, O pater patrie, nisi dederis ei uoluntatem suam, peribis; et nullus de semine

¹ = Ir. c. 21.² Failbhe Flannbecc Ir.³ Casseill T.⁴ Femin T.⁵ Magh Mosaidh Ir.

tuo regnabit in eternum.' Postea senex discessit ab eo, et surrexit rex de sompno. Et euigilans, quod vidit suis amicis et consiliariis enarrauit. Qui dixerunt ei: 'Nisi feceris quod tibi preceptum est, dies tuus finitus est.' Crastina siquidem die sedens pro tribunali | rex, uocatus est sanctus Mocoemog ante se; et narrauit ei coram f. 83^a populo que ostendit ei angelus in sompnis. Vir sanctus gratias Deo egit et sanctis eius. Et uoluntatem sancti Mocoemog rex humiliter compleuit. Et benedicens sanctus Mocoemog regem, remisit rex eum ad suum monasterium cum magno honore.

xxi. ALIO¹ tempore rex Cassel, Falbe, offendit Colmano episcopo filio Dare, amico sancti Mocoemog, cuius superius mencionem fecimus². Qui rogauit sanctum Mocoemog, ut ueniret secum ad regem. Et pergentes sancti ambo, uenerunt ad regem. Rex tunc erat in supradicta ciuitate regali Cassel. Noluit iam rex consentire sanctis, set superbe in sua potestate respondit eis. Tunc ait ei sanctus Mocoemog: 'Non decet te respondere ita summo pontifici, qui est sanctissimus secundum Deum, et nec est minor te secundum nobilitatem huius seculi. De vna enim natione nati estis. Set duo demones dominantur tibi, equitantes super te semper; id est demon elacionis, et alter fornicacionis.' Respondit rex: 'Quomodo sciam si ita habitant in me?' Sanctus Mocoemog ait ei: 'Habebis signa. Vna femina, quam diligis, hac nocte morietur; et duo equites in equis albis cras primo mane ad te uenient, et confabulabuntur tecum; et nescies vnde uenient aut quo uadent.' Tunc rex perterritus huius dictis petiuit indulgenciam, et uoluntatem sanctorum pie adimpleuit. Hoc videntes sancti, beatus Mocoemog demoni qui superbiam regi suadebat, ait: 'Fuge, seminator loliorum, de isto loco, et sede super lapidem illum, donec ad te ueniet socius tuus; et loquar ego ibi uobiscum.' Deinde alium demonem qui libidinem in rege incendebat, expulsi post socium suum. Qui dixerunt sancto: 'Quo ibimus modo?' Dixit eis sanctus: 'Ite in duos illos rupes, qui sunt in latere aquilonali huius arcis Cassyl³, ubi non est accessus hominum, et nemini inde nocebitis usque ad diem iudicii.' Et ille locus formidulosus est, et sepe perturbantur animalia que illuc difficile scandunt; et clamor et murmur eorum ibi sepius auditur. Rex autem hec omnia sciens, gratias egit Deo; et sanctos eius honorabiliter remissit ad sua.

xxii. QUADAM⁴ die monachi sancti Mocoemog ad occidentalem plagam monasterii in silua propinqua laborabant. Set vnus eorum separabat⁵ se ab aliis seorsum, et abscidit solus magnam arborem. Cadens silicet arbor constrinxit caput fratris contra aliud lignum,

¹ = Ir. c. 22.   ² § xv.   ³ Cassill T.   ⁴ = Ir. c. 23.   ⁵ -auit T.

et, mirum dictu, capud non fregit; set frater¹ inde non potuit se² mouere, nec³ potuit loqui. Fratres autem, cum uenisset hora, reuersi sunt domi, putantes illum fratrem secum uenisse. Sedentes postea ad mensam, respexit pius pater Mocoemog fratres, et non videns illum fratrem, interrogauit ubi ipse esset. Et profitentes omnes se nescire, ait pater sanctus: 'O filioli mei, fratrem vestrum in magno obliti estis periculo.' Hec dicens, surrexit ilico de mensa, et sequentes eum fratres, perrexit recto itinere ad locum in quo frater erat in eculeo; set nullo modo potuerunt eum iuuare. Si enim lignum absciderent, statim frater periret. Hoc magnum videns f. 83^b sanctus | Mocoemog periculum, conuersus ad arborem, dixit: 'Precipio tibi in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, surge et sta in gradu tuo pristino.' Ad hanc uocem arbor ilico paulatim surrexit, et stetit in statu suo firmiter. Set signum scissionis in ligno multo tempore quo stabat, videbatur. Pater iam sanctus et sui monachi, recipientes suum fratrem incolumem de tanto periculo, gratias Deo egerunt, et cum gaudio reuersi sunt ad cellam suam.

xxiii. ALIO⁴ quoque die monachi sancti Mocoemog metentes segetem, tres fratres subito in rure sunt mortui. Hoc audiens sanctus Mocoemog, cicius perrexit ad eos; displicuit enim sibi ualde, quod monachi sui subitanea morte perirent. Et benedixit aquam, que diuinitus postea vim vini habuit. Et cum aspergeret aqua mortuos, surrexerunt viui, set erant inualidi. Gustantes autem illam aquam, firmi facti sunt, et cum ceteris operati sunt, et commederunt; et multis diebus postea vixerunt. Rediens inde sanctus Mocoemog ad cellam, vidit quandam arborem plenam fructu, qui erat hominibus inutilis pre amaritudine nimia. Benedixitque signo sancte crucis arborem, et omnes fructus eius ilico in dulcedinem conuersi sunt. Hec tria miracula vno die per sanctum Mocoemog diuino nutu facta sunt; id est, vinum de aqua factum est, mortui resuscitati sunt, amaritudo conuersa est in dulcedinem.

xxiv. Duo⁵ fratres aliquando in monasterio sancti Mocoemog infirmabantur, iuuenis et senex decrepitu. Absente uero sancto patre, iuuenis ille mortuus est, et sepultus; senex autem viuebat. Reuerente itaque sancto Mocoemog, orans ipse ad Dominum, ait: 'In quo merui, Domine mi Iesu Christe, iuuenes meos, quos tibi uellem nutrire, ut tibi seruirent, morte in iuuentute finire, et senes decrepitos, quos vis corporea deserit, viuere?' Hec dicens, iussit sepulcrum aperiri, atque ad mortuum: 'Surge in nomine Iesu Christi, fili mi.' Et surrexit statim, benedicens Christum Saluatorem

¹ pater M T.² se non potuit T.³ uel T.⁴ = Ir. cc. 24, 25.⁵ = Ir. c. 26.

omnium. Deinde interrogauit sanctus Mocoemog predictum senem infirmum, si uellet migrare ad Christum. Senex dixit: 'Debet decrepitus ambire migrare ad Christum¹.' Accipiensque tunc sacrificium senex, emisit feliciter spiritum. Tunc angelus Domini ueniens ad sanctum Mocoemog, dixit ei: 'Sicut tu scis et vis, Christi famule, dispone et iudica, quamdiu vixeris, familiam tuam.' Hoc priuilegium sibi datum a Deo vir sanctus Mocoemog dispensauit diuinitus suis.

xxv. QUODAM² die constituto beatissimus abbas Kainnichus³ promisit se uenturum hora nona ad sanctum Mocoemog usque ad Liath. Hanc promissionem sanctus abbas Kainnichus oblitus est, usque ad nonam illius diei in suo monasterio manens, Achadh⁴ Bo uidelicet, in regione Osraighi⁵. Recordans autem, ingemuit ad Deum, quia non adimpleuit⁶ quod promisit sancto. Inspiratus Dei dispensacione, cepit currere; set tam cito agitatus est, quod ipsam nonam in monasterio Liath cum sancto Mocoemog cantauit. Deus, qui conduxit eum⁷ citissime, ipse scit quid illi accidit, quia sibi et nobis latebat, nisi quod ipse viribus perambulare suis. Iter iam vnus diei multis peditibus inter ipsa duo | monasteria, Liath silicet f. 83⁸ et Achadh⁴ Bo, constat. Et precepit sanctus Mocoemog balneum parari. Et ait sancto Kainnico: 'Canta nobis, pater, interim missam, donec fratres de obedientia redeant.' Set sanctus Kaynnichus noluit. Sedentes postea in refectorio ad mensam, beatus Kainnichus abscedit panem; set sanguinis riuum de pane in terram concurrere fratres viderunt. Tunc ei leniter sanctus Mocoemog dixit: 'Domine pater, redeamus ad ecclesiam, et sacrifica Deo sacrificium laudis, quia hoc ego et fratres mei ualde ambimus.' Et beatus senior Kaynnichus tunc Deo missam cantauit, sicut desiderabat sanctus Mocoemog. Reuersis autem sanctis post sacrificium, panem nitidum sine abscisione viderunt. Et gratias Domino Iesu Christo agentes, cum leticia spirituali commederunt.

xxvi. ALIO⁹ tempore quidam fratres ad monasterium Liath uenerunt, volentes videre et alloqui sanctum Mocoemog. Tunc sanctus Mocoemog cum fratribus suis laborabat in agro prope monasterium. Et interrogantes quis esset sanctus Mocoemog, indicatus est eis. Videntesque eum super genua sua operantem, mirabantur. Alloquentes autem eum, prophetauit eis, dicens: 'Fratres, cogitate de remedio animarum uestrarum; mors enim imminet uobis, et cito omnes moriemini, nisi ille puerulus qui est uobiscum.' Illi de hoc uaticinio

¹ Senex dixit . . . Christum *om.* M, owing to homoioteleuton; so Colg., Fleming, and Bolland. The missing words are in T and Ir. ² = Ir. c. 27.

³ Chinnechus T, and so throughout this section. ⁴ Acath T. ⁵ Ossaraigi T. ⁶ compleuit T. ⁷ eum tam T. ⁸ = Ir. c. 28.

ad locum nostrum congregat. Vbi autem dyabolo seruitur, vnus demon ibi in ocio videtur, quasi prepositus expectans seruicium suum. Illuc enim mittit rex milites suos in armis bellicis, ubi contra eum fortiter pugnat. Vbi autem pacem habet, illuc tantum nuncium mittit. Ita iam agit Dyabolus contra resistentes sibi.' Tunc ait sanctus senior Comgallus : 'Veraciter, fili, quod Deus ostendit seruo suo ¹ expossuisti.' Ait ei sanctus Mocoemog : 'Surge, pater, et arma spiritualia nostra fortiter teneamus, et oremus ad Christum, ut videant fratres uirtute Christi demones hinc fugientes, et ut ipsi in Christum nobiscum confidant, hoc uidentes cum priore suo. Tu circunda monasterium a sinistra, ego autem a dextera ; et proiciamus demones, imperantes eis in Christi nomine ne huc iterum se congregent, usque ad diem iudicii.' Sic agentes sancti, multi viderunt demones scur-[r]iles in fugam. Et peruenientes ad castellum regis, sederunt ibi quasi in presidio. Fratres hoc videntes, et deinde audientes, multum firmati sunt in Christo. Illud castellum Raith Demmayn² uocatur, in quo erat rex Ultorum. Monasterium autem nominatur Beannchor in quo et in cellis sub sancto Comgallo tria millia monachorum fuisse perhibentur.

x. Postquam hoc vidit sanctus pater Comgallus, dixit ad beatum
f. 81° Mocoemog : 'Fili, patrem aliorum oportet te esse, et locum Deo edificare ubi ipse tibi annuerit.' Et missi sunt simul hii patres cum suis discipulis a sancto Comhgallo, ut in diuersis locis per Hyberniam Christi famulos nutrent ; id est, sanctus Mocoemog ; et beatissimus Lacteanus³, qui fundauit egregium monasterium, Achad Ur, id est ager viridis⁴, propter humiditatem riuiorum qui transeunt ibi, et multa alia loca sancta ab eo constructa sunt ; et sanctus Molua filius Choche⁵ ; et sanctus Finnbarrus ; et sanctus Luctigernus. Hii omnes probati inuenti sunt in Christo Iesu.

xi. SANCTUS⁶ quoque Mocoemog cum monachis suis ad locum nomine Enach Truim, qui est in monte Bladhma, in regione Laginensium, uenit ; et cepit ibi cellam edificare. Quidam uero secularis homo uenit ad eum, dicens : 'Noli hic incassum laborare ; quia locus iste tuus non erit.' Cui sanctus Mocoemog dixit : 'Hic iam manebo, donec quis manum meam trahens, me vi expellendo,

¹ suo veraciter m. pr.   ² The MS. has Temmayn, and so (practically) Fleming, Boll., and Colgan in his notes ; in his text Colgan has Leamain, probably a misprint. It is clear that Demmayn is the required reading ; raith demain = the demon's castle. Bishop Reeves identifies it with the townland Rademan in the parish of Kilmore (Eccl. Ant. p. 216). This is about twenty miles from Bangor. O'Hanlon (iii. 341) identifies it with an ancient rath near Bangor levelled about fifty years ago. The Ir. life, owing probably to the mention of the castle as a royal residence, reads Raith Emhna, i. e. the Fort of Emain, now Navan Fort near Armagh. But this seems too remote.   ³ Lachtin Ir.   ⁴ MS. -dus.   ⁵ Mac Oiche Ir.   ⁶ = Ir. c. 9.

teneat.' Tunc ille tenuit manum viri Dei, uolens expellere eum. Ait ei sanctus Mocoemhog: 'Quo nomine uocaris, O homo?' Ille ait: 'Bronach¹ est nomen meum;' quod latine dicitur tristis. Cui dixit vir sanctus: 'Congruum tibi nomen habes; quia hic et in futuro tristis eris. Tu iam hinc Dei nutu et generatio tua a duce huius regionis eris expulsus. Ego uero ero in hoc loco, donec vir Dei, Coemhanus nomine, ad me ueniat, cui dimittam hunc locum; qui erit agnominatus ex hoc loco, cuius resurrectio erit hic.' Ille homo audiens talem prophetiam, et sciens suum reatum contra ducem, sine penitentia post iniuriam factam in ira recessit. Et contigit ei omne ilico quod predixit uir sanctus. Et cum beatus Choemanus ad sanctum Mocoemog illuc venisset, dimissit ei locum illum; qui mansit ibi in magna sanctitate usque ad obitum suum. Sanctus uero Mocoemog ad regionem Mumenie perrexit.

xii. VENIENS² siquidem sanctus Mochoemog ad orientalem plagam Mumenie que dicitur Eile, contra occidentalem terram Laginensium que Osraighi nominatur, accepit ibi locum qui uocatur Cluain Mor. Deinde vir sanctus Mocoemog perrexit salutare quemdam potentem dominum, nomine Coemhanum, manentem prope in suo castro quod dicitur Raith Eanaidh³. Ille uir religiosus et fidelis erat; et ecclesiam habebat in suo castello. Qui benigne suscepit virum Dei, et honorificauit eum. Manens sanctus Mocoemog in quodam noctis spatio in illa ecclesia, vxor Coemani respiciens foras de solario vidit ecclesiam muro igneo circumdari omni parte. Et uocauit virum suum, et ipse similiter vidit. Tunc intellexerunt 'se' mirabilem hospitem habere, et ipse vissitatione angelorum stans in ecclesia vissitari. Et mirantes reuersi sunt, et Deo gratias egerunt. Crastina autem die uir ille dixit ad sanctum Mocoemhog: | 'Domine, scimus f. 81⁴ quia homo Dei es, et multi uenient ad te; et non poteris spaciossum in hac plebe mea augusta locum inuenire. Set ambo eamus ad dominum meum, ducem regionis Eile, ut det ipse tibi locum aptum et spaciossum.' Et hoc placuit viro Dei.

xiii. ANTEQUAM ipsi uenissent ad ducem, suus magus dixit duci: 'Vir quidam ad te, domine, hodie ueniet; et si permiseris eum habitare in hac regione, potestas huius terre continget ei, et potens erit, et dominus tue regionis semper.' Dux dixit ad magum: 'Si ipse in armis uenerit ad me, fortiter resistam ei. Sin autem predicator mitis Christi, cui credidimus, simpliciter uenerit, mihi placet.' Postea⁴ sanctus Mocoemhog cum suo ductore ad castrum ducis peruenit; et dux uidens eum, letus multum in aduentu eius effectus est; et genua flexit ante pedes sancti. Dux uero audiens sanctum Mocoemog,

¹ Sen Brónach, Ir. i. e. old Bronach.

² = Ir. cc. 10, 11.

³ Enaigh Ir.

⁴ = c. 12 Ir.

repletus gratia Spiritus Sancti, ait : 'Serue Dei viui, ecce offero tibi arcem meam regalem cum omnibus que in ea sunt, et agris suis.' Cui vir sanctus ait : 'Gratias Deo agamus pro bonitate tua, cultor Christiane fidei ; set tamen hic non ero, neque castrum tuum accipiam ; set quere aptum mihi locum in deserto, quia plus mihi placet.' Post hec dux ait : 'Habeo quendam in deserto locum ualde secretum, magna et densissima silua consitum, iuxta grunnam stagni Lurgan positum ; et ipsum tibi et Deo offero cum terminis suis, si placet tibi.' Et hoc sancto Dei multum placuit. Et ius[s]it dux subulco suo, qui bene sciebat deserta loca, ducere sanctum Dei cum suis discipulis ad predictum locum ; qui renuit, dicens : 'Non possum ire, domine, cum eo ; quia plurimi porcorum meorum desunt, quos debeo querere, nesciens quid illis accidit.' Cui sanctus ait : 'Veni mecum. Et cum reuersus fueris, inuenies porcos tuos omnes, quos queris, in platea huius castri incolumes.' Subulco iam credens uerbo sancti, letus perrexit cum eo. Et cum reuersus esset cum benedictione, porcos suos, sicut dictum est sibi, inuenit.

xiv. CUM¹ iam peruenit sanctus Mocoemóg ad illum locum, cymbalum suum clare sonuit. Veniens enim a nutrice sua, sanctissima uirgine Yta, sanctus Mocoemog, ipsa cymbalum paruulum dedit ei, dicens : 'Hoc cymbalum mutum erit, donec peruenies, fili, ad locum resurrectionis tue. Ibi autem clare sonabit.' Audiens autem uir Dei uocem cymbali sui, gaudens Christo 'gratias' egit, sciens se resurrecturum ibi. Ilico sanctus Mocoemóg inuenit illic sub umbra cuiusdam arboris maximum aprum setis suis ualde canum. Qui deponens feritatem suam, mansuetus stetit ante sanctum Dei. Tunc ad discipulos suos ait sanctus : 'Sicut est color apri istius, ita erit f. 82ª nomen loci huius in eternum.' Canus enim latine, | liath scotice dicitur. Et nominatur ipse locus hybernica lingua eodem nomine, id est Liath. Triduo ieiunio beatus Mocoemóg ipsum locum Deo consecrauit in primis.

xv. VISITATIO² angelorum antea frequentabat ipsum locum, quod ostensum est sancto episcopo Colmano, filio Dáre. Ipse erat in suo monasterio quod³ scotice dicitur Dayre Mor, id est, nemus magnum ; et est positum in confinio Muminensium et Laginensium, set tamen positum est in regione Muminensium, in regione silicet Eile. Qui Colmanus episcopus de gente regali Mumenie, id est de Eoganacht, natus est. Quidam ex fratribus eiusdem episcopi perlustrans predictam siluam, antequam illic uenisset sanctus Mocoemóg, detulit inde dulcia poma secum, et dedit ea sancto episcopo. Interrogans eum episcopus vnde attulit poma, ille inquit : 'De illa silua attuli tibi, domine.' Tunc ait ei sanctus Colmanus episcopus : 'Multitudo

¹ = Ir. c. 13.² = Ir. c. 14.³ quod dicitur m. pr.

angelorum descendencium et ascendencium sepius mihi de illa silua apparet, quasi examen apum. Ibi iam erit magnus de familia Domini exercitus.' Ille ait: 'Da mihi, pater, licentiam eundi et manendi illuc.' Ait ei sanctus: 'Vade in pace; et si potueris ibi habitare, uadam ipse ad te, ut sit ibi resurrectio nostra.' Ille autem quinque monachos incipientes operari ibi inuenit. Quos videns, nichil moratus, reuersus est, et indicauit Colmano episcopo. Beatus episcopus dixit ei: 'Illis ipse locus a Deo seruatus est. Vade igitur, frater, et interroga abbatem illorum, si ipse ueniet ad me, an ego ibo ad illum.' Hoc¹ audiens sanctus abbas Mocoemóg, ait: 'Ego ad summum pontificem ibo; ego enim debeo sanctis eius instrui exemplis.' Et gauisus est sanctus episcopus in aduentu eius multum; et precepit ei pontifex in caritate balneare. Et beatus abbas propter obedientiam se balneauit. Postea colloquentes invicem sancti, videlicet episcopus Colmanus et abbas Mochoemhóg, episcopus prophetauit, dicens: 'Mi frater et conserue in Christo, frequenter iste locus meus desertus erit, ut nec saltim presbyter possit hic habitare propter bella que in hoc confinio² sepius erunt. Tuus autem locus semper habitabitur, et in maius crescet.' Dixit ei sanctus Mocoemog³: 'Ego, pater, propter honorem tuum precipiam ut de loco meo, cum fuerit iste locus desertus, sacerdos huc ueniet, ut celebret⁴ hic.' Insunt enim quatuor millia⁵ fere inter ipsa loca, et non plus. Deinde [fraternitatem] firmantes inter se sancti, et benedicentes se invicem et loca sua, beatus Mocoemog ad suum locum cum suis regressus est. Mansit autem in suo loco sanctus episcopus. Inde⁶ cepit sanctus Mocoemog edificare monasterium in suo loco, et creuit ibi ciuitas, sicut predixit beatissima prophetissa sancta Yta. Que ciuitas Lyath Mocoemog uocatur. Et dispersa est longe lateque fama religiositatis beatissimi Mocoemhog; et confluebant ad eum multi vndique, et subdebant se iugo Christi sub ipso. |

xvi. POSTEA⁷ supradictus dux, qui benigne suscepit sanctum f. 8a^b Mocoemog, et locum suum ei dedit cum aliis donis, mortuus est. Alius quoque surrexit post eum in regno, Ronanus nomine, filius Bledini⁸, qui decreuit sanctum Mocoemog de finibus suis expellere. Et uenit cum militibus multis in furore ire, sanctum Dei expellere cum contumelia. Set ipse descendens in loco, pedes eius adhaeserunt solo; et nec ullo modo potuit se mouere de loco. Vidensque quosdam monachos, vocati sunt ipsi ad eum; et dixit eis: 'Vocate sanctum abbatem vestrum ad me; ecce enim miraculum in me factum

¹ = Ir. c. 15.

² Here begins the fragment in T.

³ -moc, altered to

-moch T, and so frequently; the middle syllable being sometimes *choem*, sometimes *chem*, sometimes *chom*.

⁴ do radh aifrinn Ir., i. e. to say mass.

⁵ beccan le míle Ir., i. e. a mile and a bittock.

⁶ = Ir. c. 16.

⁷ = Ir. c. 17.

⁸ Beldini Ir.

est. Quippe quia mala cogitatio contra sanctum Dei erat in corde meo.' Dixerunt ei monachi: 'Ipse Deo modo sacrificium offert; et postea tertiam cantabit horam; et antequam hec fient, non audemus ei indicare.' Celebrata igitur tertia, indicauerunt sancto fratres quod accidit duci. Respondit sanctus: 'Hodie foras non egrediar donec sit nona celebrata.' Mansit itaque eodem modo dux usque ad nonam immobilis. Cantata iam nona, sanctus Mocoemog uenit ad ducem, dicens ei: 'Tyranne, quid prodest tibi modo tua terrena 'potestas'¹ et crudelitas? Tu venisti destruere hunc locum, in quo² sepelieris utique.' Dixit ei dux: 'Serue Dei, quecunque mihi dixeris, ego faciam; set quesso solue me de hoc vinculo.' Tunc iussit ei sanctus abire, et ilico solutus est. Statimque coram principibus suis eundem locum, sicuti antecessor suus, obtulit Deo; et se ipsum suamque generacionem in ipso loco sepeliri decreuit. Et benedicens eum vir sanctus, gaudens recessit. Qui ualde erat obediens sancto Mocoemóg, et sanctus multum eum diligebat.

xvii. Et³ factum est post tempus, quod mortuus est ipse dux Ronanus, et sepultus est apud sanctum Mocoemhog, sicut ipse adoptauit. Post mortem autem Ronani quidam scribe ad monasterium sancti Mocoemhog venit, et audiens ipse sanctum Mocoemhog commendantem Ronani ducis animam Deo, increpauit multum sanctum de commendacione anime viri qui in voluptatibus suis de seculo migravit. Et sanctus Finnianus⁴ tunc in monasterio Liath cum aliis sanctis erat; et ille scribe magnum conflictum ante sanctum Finnianum contra beatum Mocoemhóg de anima Ronani ducis disputauit. Set sanctus Mocoemhog opponens multa exempla illi de clemencia diuina, ait: 'Anima Ronani est in potestate Dei, ut indulgeat ei peccata sua propter me. Vt scias, qui es⁵ cecatus tua scientia, quia ita est, et quod tua contencio sit inuiliis, mors tibi imminet, et sepulcrum tuum semper ignotum erit omnibus hominibus. Set te non excommunicabo, ne sis expers regni Dei.' Et discedens ille f. 82° scribe inde, separatus⁶ nutu Dei a suis, mortuus est; et ubi sit sepultus omnibus ignotum est, iuxta uerbum viri Dei.

xviii. Post⁷ haec Suybhne⁸ filius Diarmoda ducatum regionis Eile⁹ arripuit. Ipse enim Foelanum¹⁰, filium Ronani ducis, de regione expulsi, et erat exul ab eo. Set post tempus sanctus Mocoemog pacem fecit inter eos. Slebinus¹¹ autem, filius Suybhne⁸, occidit manu sua per dolum Foelanum¹² filium Ronani, quem sibi et fratri suo 'per fidem' commendauit sanctus Mocoemhog. Hoc audiens sanctus

¹ potestas tua terrena T.   ² in hoc loco T.   ³ = Ir. c. 18.   ⁴ Finan Ir.
⁵ qui es bis m. pr.   ⁶ indesperatus M T.   ⁷ = Ir. cc. 19, 20.   ⁸ Suibhne
 Ir.; Suydhne T.   ⁹ Hele T.   ¹⁰ Feidhlim Ir.   ¹¹ Elebinus Ir.
¹² Feidhlimidh Ir.

Mocoemhog, nimis sibi displicuit, et ipse iuit ad corpus eius effe-
rendum¹ ad sepulturam. Et ponens sanctus Mocoemhog mastigiam
suam in terra ibi, oblitus est eam; que creuit in magna arbore que
usque hodie manet; et ipsa nomine Mocoemog uocatur in signum
virtutis. Venientes ad monasterium, sanctus Kynnechus² abbas venit
illuc. Et uolentes corpus humo tradere, beatus Kainnichus³ dixit
ad sanctum Mocoemog: 'Hunc hominem, qui repente occissus est,
non debes sepelire inter monachos tuos.' Respondit sanctus Mo-
coemog: 'Nolo contradicere tibi, pater; sic sepeliatur corpus eius
seorsum interim; set tamen anima eius coram presencia Dei in celo
est, et ideo resurreccio eius debet esse inter monachos. Baculus
meus et crismale⁴ cum isto interim in extremo loco sepelientur; et
inde non soluentur donec huc corpus Slebyni⁵, qui istum iuuenem
occidit infideliter, ueniet. Manus eius iam cicus vindicta Dei a latere
suo cadet, de qua istum occidit. Et inde statim morietur, et hic
sepeliatur. Veniet autem iterum iste Foelanus⁶, et postea sepeliatur
inter monachos.' Et sic omnia facta sunt. Slebynus⁷ autem, cadente
dextera manu⁸ eius a latere suo, mortuus est. Et ueniens corpus
eius ad monasterium, euolutum est corpus Foelani de sepulcro, et
tunc lauatum est aqua; et stantibus omnibus, ipse ante sanctum
revixit. Et accipiens ipse sacrificium de manu sancti Mocoemog,
ait ei: 'Vis, fili mi, hic in seculo ad tempus viuere, an nunc ad celum
migrare?' Ille autem, dans clara testimonia de requie iustorum et
de⁹ penis impiorum, ait ad sanctum Mocoemog: 'Domine pater,
gloria huius seculi nichil est; dimitte ergo me cicus ad Christum
migrare.' Et benedicens eum sanctus, ilico emisit feliciter spiritum.
Et sepultum est corpus eius digno honore inter monachos. Slebinus¹⁰
autem occissor eius foris sepultus est, ubi erat prius Foelanus¹¹
humatus. Suybhne¹² autem dux, pater Slebyni, videns Dei vindictam
repente in filio suo euenisse, uenit, et egit penitentiam ante sanctum
Mocoemog, dicens: 'Domine sancte magister, Christi fidelium pastor,
ego paciar libenter martirium, siue in peregrinacionem ibo longin-
quam, si iusseris. Et si quid mihi dixeris, Christo me adiuuante,
complebo.' Videns uir Dei eum vissitatum uera penitentia, ait ei:
'Confitere peccata tua, et esto de cetero fidelis in omnibus, et ely-
mosinas Christi ecclesiis pro anima tua et anima Ronani antecessoris
tui da; quia promptus est Deus ad se conuertentibus | dare indul- f. 82^d
genciam.' Ipse iam dux egit que sibi precepta sunt, gaudenter.
Et in castello suo, in quadam insula in medio fluminis Syure¹³, bono
fine obiit.

¹ aff. T.   ² Chynnechus T; Cainneach Ir.   ³ crismal T.   ⁴ Slebini T.
⁵ Feidlimthi Ir.   ⁶ Elebinus Ir.   ⁷ manus T.   ⁸ de om. T.   ⁹ Feidh-
limidh Ir.   ¹⁰ Suydne T.   ¹¹ Syuri T; in castello . . . Syure om. Ir.

xix. ALIQUANDO¹ Falbe Fland², rex Muminensium, qui regnabat in arce regali Cassel, iussit suis aurigis pascere equos suos in agro monasterii sancti Mocoemog, in quo erat fenum multum. Hoc audiens sanctus Mocoemhog, properauit illuc, et aspere expulsi equos de agro suo, et male eos tractauit. Cum hoc nunciatum esset regi, iratus iussit suos obsides regionis Hele, quos tenebat in vinculis, interficere, nisi dux Eile et parentes obsidum sanctum Mocoemog de finibus suis expellerent. Sciens uir Dei hoc edictum, perrexit uelocius ad ciuitatem Cassel alloqui ibi regem. Et irati altercantes ad inuicem, rex ait sancto Mocoemhog: 'Calue parue, tibi honor hic non dabitur; set de regno nostro eris expulsus.' Ait ei sanctus: 'Si ego sum caluus, tu eris luscus.' Ad hanc uocem acri dolores vrere oculum regis intollerabiliter ceperunt; et illico extinctum est lumen eius. Et amici regis magnis precibus uirum sanctum rogauerunt, ut in Dei nomine regem adiuuaret. Et ait sanctus: 'Dolores eius prohibebuntur, set lumen non videbit.' Tunc benedixit aquam sanctus, et lauans rex inde oculum suum, dolores sui releuati sunt, set priuatus erat lumine; de quo non curabat rex, quia dolores cessauerunt torquere oculum suum. Et ita dormiuit sequenti nocte rex.

xx. In ipsa silicet nocte visio mirabilis diuina dispensatione apparuit regi. Vidit enim seniore pulcrum cum forma fulgurea ad se uenire, qui tenens manum regis de sede sua duxit eum ad australem murum arcis Cassel³, et possuit eum ibi; et uidit totum Campum Femyn⁴, cui imminet arcx Cassel, plenum synodo candida sanctorum, excelsa et pulcra forma. Et interrogauit rex seniore, que esset illa synodus venerabilis. Dixitque senex regi: 'Sanctus archiepiscopus Patricius, patronus Hybernie, et omnes sancti Hybernie cum eo sunt in synodo ista, qui uenerunt adiuuare sanctum Mocoemog, quem tu despicias. Dico tibi, O rex, quia nisi dederis ei placitum suum, cito morieris, et eris mersus in profundo inferni.' Adhuc dormiebat rex; et uidit quod iterum tenebat senex ille, et ducens eum secum, statuit ipsum supra murum aquilonalem arcis. Apparuitque ei ibi visio similis priori; id est campum Mossadh⁵ plenum choris pulcerrimis, qui candidis uelaminibus tegebantur. Arcx enim Cassel in confinio duorum speciosorum camporum constat, Femyn silicet et Mossadh. Et interrogans rex iterum seniore, dixit ei senior: 'Gloriosissima uirgo Brigida ibi est, et sancta uirgo Yta cum omnibus uirginibus Hybernie; que in adiutorium sancti Mocoemhog uenerunt, quem offendisti iniuste. Et ecce predico tibi, O pater patrie, nisi dederis ei uoluntatem suam, peribis; et nullus de semine

¹ = Ir. c. 21.² Failbhe Flannbecc Ir.³ Casseill T.⁴ Femin T.⁵ Magh Mosaidh Ir.

tuo regnabit in eternum.' Postea senex discessit ab eo, et surrexit rex de sompno. Et euigilans, quod vidit suis amicis et consiliariis enarrauit. Qui dixerunt ei: 'Nisi feceris quod tibi preceptum est, dies tuus finitus est.' Crastina siquidem die sedens pro tribunali | rex, uocatus est sanctus Mocoemog ante se; et narrauit ei coram f. 83* populo que ostendit ei angelus in sompnis. Vir sanctus gratias Deo egit et sanctis eius. Et uoluntatem sancti Mocoemog rex humiliter compleuit. Et benedicens sanctus Mocoemog regem, remisit rex eum ad suum monasterium cum magno honore.

xxi. ALIO¹ tempore rex Cassel, Falbe, offendit Colmano episcopo filio Dare, amico sancti Mocoemog, cuius superius mencionem fecimus². Qui rogauit sanctum Mocoemog, ut ueniret secum ad regem. Et pergentes sancti ambo, uenerunt ad regem. Rex tunc erat in supradicta ciuitate regali Cassel. Noluit iam rex consentire sanctis, set superbe in sua potestate respondit eis. Tunc ait ei sanctus Mocoemog: 'Non decet te respondere ita summo pontifici, qui est sanctissimus secundum Deum, et nec est minor te secundum nobilitatem huius seculi. De vna enim natione nati estis. Set duo demones dominantur tibi, equitantes super te semper; id est demon elacionis, et alter fornicacionis.' Respondit rex: 'Quomodo sciam si ita habitant in me?' Sanctus Mocoemog ait ei: 'Habebis signa. Vna femina, quam diligis, hac nocte morietur; et duo equites in equis albis cras primo mane ad te uenient, et confabulabuntur tecum; et nescies unde uenient aut quo uadent.' Tunc rex, perterritus huius dictis petiuit indulgenciam, et uoluntatem sanctorum pie adimpleuit. Hoc videntes sancti, beatus Mocoemog demoni qui superbiam regi suadebat, ait: 'Fuge, seminator loliorum, de isto loco, et sede super lapidem illum, donec ad te ueniet socius tuus; et loquar ego ibi uobiscum.' Deinde alium demonem qui libidinem in rege incendeat, expulsi post socium suum. Qui dixerunt sancto: 'Quo ibimus modo?' Dixit eis sanctus: 'Ite in duos illos rupes, qui sunt in latere aquilonali huius arcis Cassyl³, ubi non est accessus hominum, et nemini inde nocebitis usque ad diem iudicii.' Et ille locus formidulosus est, et sepe perturbantur animalia que illuc difficile scandunt; et clamor et murmur eorum ibi sepius auditur. Rex autem hec omnia sciens, gratias egit Deo; et sanctos eius honorabiliter remissit ad sua.

xxii. QUADAM⁴ die monachi sancti Mocoemog ad occidentalem plagam monasterii in silua propinqua laborabant. Set vnus eorum separabat⁵ se ab aliis seorsum, et abscidit solus magnam arborem. Cadens silicet arbor constrinxit caput fratris contra aliud lignum,

¹ = Ir. c. 22.² § xv.³ Cassill T.⁴ = Ir. c. 23.⁵ -auit T.

et, mirum dictu, capud non fregit; set frater¹ inde non potuit se² mouere, nec³ potuit loqui. Fratres autem, cum uenisset hora, reuersi sunt domi, putantes illum fratrem secum uenisse. Sedentes postea ad mensam, respexit pius pater Mocoemog fratres, et non videns illum fratrem, interrogauit ubi ipse esset. Et profitentes omnes se nescire, ait pater sanctus: 'O filioli mei, fratrem vestrum in magno obliti estis periculo.' Hec dicens, surrexit ilico de mensa, et sequentes eum fratres, perrexit recto itinere ad locum in quo frater erat in eculeo; set nullo modo potuerunt eum iuuare. Si enim lignum absciderent, statim frater periret. Hoc magnum videns f. 83^b sanctus | Mocoemog periculum, conuersus ad arborem, dixit: 'Precipio tibi in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, surge et sta in gradu tuo pristino.' Ad hanc uocem arbor ilico paulatim surrexit, et stetit in statu suo firmiter. Set signum scissionis in ligno multo tempore quo stabat, videbatur. Pater iam sanctus et sui monachi, recipientes suum fratrem incolumem de tanto periculo, gratias Deo egerunt, et cum gaudio reuersi sunt ad cellam suam.

xxiii. Alio⁴ quoque die monachi sancti Mocoemog metentes segetem, tres fratres subito in rure sunt mortui. Hoc audiens sanctus Mocoemog, cicius perrexit ad eos; displicuit enim sibi ualde, quod monachi sui subitanea morte perirent. Et benedixit aquam, que diuinitus postea vim vini habuit. Et cum aspergeret aqua mortuos, surrexerunt uiui, set erant inualidi. Gustantes autem illam aquam, firmi facti sunt, et cum ceteris operati sunt, et commederunt; et multis diebus postea vixerunt. Rediens inde sanctus Mocoemog ad cellam, uidit quandam arborem plenam fructu, qui erat hominibus inutilis pre amaritudine nimia. Benedixitque signo sancte crucis arborem, et omnes fructus eius ilico in dulcedinem conuersi sunt. Hec tria miracula vno die per sanctum Mocoemog diuino nutu facta sunt; id est, vinum de aqua factum est, mortui resuscitati sunt, amaritudo conuersa est in dulcedinem.

xxiv. Duo⁵ fratres aliquando in monasterio sancti Mocoemog infirmabantur, iuuenis et senex decrepitu. Absente uero sancto patre, iuuenis ille mortuus est, et sepultus; senex autem viuebat. Reuerente itaque sancto Mocoemog, orans ipse ad Dominum, ait: 'In quo merui, Domine mi Iesu Christe, iuuenes meos, quos tibi uellem nutrire, ut tibi seruirent, morte in iuuentute finire, et senes decrepitos, quos vis corporea deserit, viuere?' Hec dicens, iussit sepulcrum aperiri, aitque ad mortuum: 'Surge in nomine Iesu Christi, fili mi.' Et surrexit statim, benedicens Christum Saluatorem

¹ pater M T.² se non potuit T.³ uel T.⁴ = Ir. cc. 24, 25.⁵ = Ir. c. 26.

omnium. Deinde interrogauit sanctus Mocoemog predictum senem infirmum, si uellet migrare ad Christum. Senex dixit: 'Debet decrepitus ambire migrare ad Christum'. Accipiensque tunc sacrificium senex, emisit feliciter spiritum. Tunc angelus Domini ueniens ad sanctum Mocoemog, dixit ei: 'Sicut tu scis et vis, Christi famule, dispone et iudica, quamdiu vixeris, familiam tuam.' Hoc priuilegium sibi datum a Deo vir sanctus Mocoemog dispensauit diuinitus suis.

xxv. QUODAM² die constituto beatissimus abbas Kainnichus³ promisit se uenturum hora nona ad sanctum Mocoemog usque ad Liath. Hanc promissionem sanctus abbas Kainnichus oblitus est, usque ad nonam illius diei in suo monasterio manens, Achadh⁴ Bo uidelicet, in regione Osraighi⁵. Recordans autem, ingemuit ad Deum, quia non adimpleuit⁶ quod promisit sancto. Inspiratus Dei dispensacione, cepit currere; set tam cito agitatus est, quod ipsam nonam in monasterio Liath cum sancto Mocoemog cantauit. Deus, qui conduxit eum⁷ citissime, ipse scit quid illi accidit, quia sibi et nobis latebat, nisi quod ipse viribus perambulare suis. Iter iam vnus diei multis peditibus inter ipsa duo | monasteria, Liath silicet f. 83⁸ et Achadh⁴ Bo, constat. Et precepit sanctus Mocoemog balneum parari. Et ait sancto Kainnico: 'Canta nobis, pater, interim missam, donec fratres de obedientia redeant.' Set sanctus Kaynnichus noluit. Sedentes postea in refectorio ad mensam, beatus Kainnichus abscedit panem; set sanguinis riuum de pane in terram concurrere fratres viderunt. Tunc ei leniter sanctus Mocoemog dixit: 'Domine pater, redeamus ad ecclesiam, et sacrifica Deo sacrificium laudis, quia hoc ego et fratres mei ualde ambimus.' Et beatus senior Kaynnichus tunc Deo missam cantauit, sicut desiderabat sanctus Mocoemog. Reuersis autem sanctis post sacrificium, panem nitidum sine abscisione viderunt. Et gratias Domino Iesu Christo agentes, cum leticia spirituali commederunt.

xxvi. ALIO⁸ tempore quidam fratres ad monasterium Liath uenerunt, volentes videre et alloqui sanctum Mocoemog. Tunc sanctus Mocoemog cum fratribus suis laborabat in agro prope monasterium. Et interrogantes quis esset sanctus Mocoemog, indicatus est eis. Videntesque eum super genua sua operantem, mirabantur. Alloquentes autem eum, prophetauit eis, dicens: 'Fratres, cogitate de remedio animarum uestrarum; mors enim imminet uobis, et cito omnes moriemini, nisi ille puerulus qui est uobiscum.' Illi de hoc uaticinio

¹ Senex dixit . . . Christum *om.* M, owing to homoioteleuton; so Colg., Fleming, and Bolland. The missing words are in T and Ir. ² = Ir. c. 27.

³ Chinnechus T, and so throughout this section. ⁴ Acath T. ⁵ Ossaraigi T. ⁶ compleuit T. ⁷ eum tam T. ⁸ = Ir. c. 28.

non dubitantes, penitentiam egerunt; et post paucos dies mortui sunt. Ipsi enim numero quinque erant. Et puerulum eorum retinuit apud se sanctus Mocoemhog, et ipsemet docuit eum. Ipse est sanctus Daganus abbas, qui iam in suo monasterio, nomine Inbyr Dayle¹, in oriente Hybernie plaga, in regione Laginensium, silicet in plebe Dal Macscorb², posito, iuxta mare iacet. Et alius puer cum sancto Dagano apud beatissimum patrem Mocoemog legebatur.

xxvii. QUODAM quoque die sanctus pater Mocoemog dixit beato Dagano: 'Fili mi, si bene legeris, communionem corporis et sanguinis Christi antequam morieris, de manu mea accipies.' Set post paucos dies ipse sanctus puer occissus est. Gens enim Osraighi venit devastare regionem Heile³; et illo die sanctus Daganus cum suo sodali vitulos vaccarum monasterii custodiebat. Ceteri enim omnes in diuersis operibus occupabantur. Satellites autem ducis Osraighi contingentes piis pastoribus, decollauerunt sanctum Daganum. Alter uero iugulatus euasit⁴. Tunc erat sanctus Kaynnichus⁵ in monasterio Liath. Et ueniens iugulatus qui euasit ad sanctos, Mocoemog silicet et Chainnichum, cum suis fratribus, gratia⁶ Dei ipsum ilico per sanctos suos sanauit. Corpus autem sancti Dagani tanquam truncum reductum est ad monasterium, et caput cum eo. Et ait sanctus Mocoemog ad sanctum Cainnichum: 'Huic iuueni, sancte pater, promisi communionem diuinam ante mortem dare; set adhuc non compleui. Diuina uirtus in eo per nos magnificetur. Coniunge igitur, pater, capud corpori, ac⁷ roga Deum ut reuiuat.' Sanctus Kaynnichus⁸ ait: 'In Christi nomine capud coniungam corpori; tu f. 83^d uero | pete Deum remittere animam suam huic⁹. Et componens beatus senex Kaynnichus capud, fortiter adhesit corpori, sicuti antea; set cicatrix quasi circulum circa collum usque ad obitum suum permansit. Orans autem sanctus Mocoemog, tenensque sanctus Kaynnichus⁸ eum adhuc suis manibus, felicissimus iuuenis Daganus surrexit uiuus et sanus ad sanctos, benedicens Dominum. Et accepit communionem de manibus sancti Mocoemhog, sicut promissum est ei. Et postea longo tempore ipse sanctus Daganus vixit, cuius vita miraculis claret. Et in suo loco memorato pater monachorum extitit¹⁰.

xxviii. QUODAM¹¹ tempore Colmanus filius Feraiidhe¹², dux Osraidhi, putans inimicum suum, nomine Finanum, ante se fugere ad mona-

¹ Inber T Ir.; Daoile Ir.   ² Messcorb Ir.   ³ Hele T.   ⁴ do aincetar andara fer, Ir. i. e. they spared the other man; Colg. Flem. Boll. all read 'iniugulatus' here and again below.   ⁵ Chinnechus T, and so generally.   ⁶ MS et gratia.   ⁷ an T and M m. pr.   ⁸ Kynnechus T.   ⁹ huic animam suam T.   ¹⁰ Here the Irish Life inserts the pedigree of Dagan up to Cucorb (cf. LL. 351^f) adding: ocus la roimh feil na croiche isin fhoghmar lá an Dagain sin, i. e. and the day before the festival of the Cross in autumn [Exaltation of the Cross, Sept. 14] is the day of this Dagan.   ¹¹ = Ir. c. 29.   ¹² mac Feradhaigh Ir.

sterium sancti Mocoemhog, et ibi lateri, uenit, et scrutatus est omne edificium monasterii ad perdendum illum. Cui ait sanctus Mocoemog : 'Contra te a Deo meo tres petitiones petiui, set due negate sunt ; tertia autem mihi concessa est. Prima peticio mea contra te erat, ut cito morereris ; set sancto Fachnano¹ Deus donauit ut adhuc uiuas quatuordecim² annos. Secunda uero erat, ut ne celum habitares ; set propter sanctum Kainnichum³ conceditur tibi celum habitare. Tertia iam, ut ante finem huius mensis a regno tuo sis separatus ; que mihi a Deo meo donata est.' Hec audiens uerba, dux egit penitentiam, et obtulit oblaciones Deo et sancto Mocoemog. Et sanctus Mocoemog ait illi : 'Eris iam expulsus potencia tua, et vix periculum mortis euades ; set quia sanctos viros amicos habes, in omni potencia tua post triduum dominaberis. Sanctus iam senex, amicus meus Kaynnichus, in omnibus te adiuuabit.' Postea dux, de tali prophetia gaudens, cum benedictione recessit.

xxix. QUANDAM⁴ cellam sanctus Mocoemog suo commendauit discipulo qui uocabatur Mocombe⁵. Et ipse edificauit ibi primitus ecclesiam et refectorium. Interea sanctus Mocoemog et sanctus Kainnichus⁶ et sanctus Molua filius Choche⁷ et sanctus Mofecta conuenerunt vna nocte ad eandem cellam. Nullaque domus ibi tunc⁸ erat tecta, nisi ecclesia sola. Et ille discipulus, prepositus loci, ait illis : 'Ite uos in ecclesia⁹, quia aliam domum paratam non habemus.' Sanctus Mofecta, qui dicitur et Fecheanus, ait ei : 'Non ; set ibimus in refectorium, quamuis sit nudum ; et Deus noster non sinet uentum uel pluuiam super nos descendere hac nocte.' Commendentes ibi sancti, id est in refectorio nudo, et manentes illic postea, sanctus Molua dixit : 'In hoc loco, in quo facta est hec cena nobis caritatiua, habundantia diuiciarum semper erit.' Sanctus Mocoemog dixit : 'Hoc nudum culmen meum, sub quo Deus nos hac nocte tempestiua defendit uento et pluua, benedictum erit ; et clarum edificium hic non deficiet usque in eternum.' Sanctus Kaynnichus dixit : 'Filius mortis in hoc loco non morietur.' Ita sancti benedixerunt illum locum ; et benedictio illorum¹⁰ semper non fallitur ibi. Et recedentes inde patres, ille pius discipulus Mocombe, magister loci, ait eis : 'Me solum, sancti Dei, hic dimittitis?' Dixerunt ei sancti : 'Spiritualiter tecum hic erimus, et | tu eris sanctus in hoc f. 84ª loco, et tu nobiscum ad iudicium Dei conuenies ; et hoc signum habebis.' Tunc sancti quinque lapides paruos posuerunt ibi in sancto cymeterio, qui usque hodie immobiles ibi gratia sanctorum permanent in signum sue promissionis ; et nemo potest illos inde mouere.

¹ Cinán Ir.   ² ceithre, Ir. i. e. four.   ³ Kynnechum T.   ⁴ = Ir. c. 30.
⁵ Mochombe T ; Mocoimbe Ir.   ⁶ Kynnechus T.   ⁷ Coche T ; mac Oiche Ir.
⁸ tunc ibi T.   ⁹ -iam T.   ¹⁰ eorum T.

xxx. ALIO¹ tempore comes nepotum Ae[n]ghusa² de gente na n-Deisi³, de qua gente mater sancti Mocoemog erat nata, ut superius diximus⁴, et alius comes de eadem gente, nomine Foelanus⁵ filius Eathach⁶, qui erant inimici invicem, coniurauerunt pacem inter se in conspectu sancti Mocoemog, et alter alterum de manu sancti in fidem acceperunt. Set postea comes nepotum Ae[n]ghusa², non custodiens fidem suam, occidit Foelanum⁵ filium Eathach⁶. Hoc audiens sanctus pater Mocoemog, in ira magna uenit maledicere eum uel uocare ad penitentiam. Set induratum est cor illius dicens: 'Non curo si quid facies, Mocoemog; quia sanctissimus Cumminus Longus filius Fyachna benedixit me diligenter, et regnum celi et terre mihi promisit.' Hec dicta audiens sanctus Mocoemog dixit: 'Quem sanctus Cumminus benedixit, non maledicam; set vxorem tuam et filium tuum maledicam.' Tunc illa domina cum filio suo uenit ad sanctum Mocoemog, flectentes genua ante eum et dicentes: 'Parce nobis, domine, in Christi nomine; et quidquid dixeris nobis, libenter faciemus. Et scis, domine pater, quoniam dominum nostrum, qui te⁷ offendit, non possumus corripere.' Sanctus Mocoemog accipiens satisfactionem eorum dixit: 'Stagnum istud, quod circumdat eum, et est multum sibi tutamen, maledicam.' Castellum enim illius comitis, tutum valde, in medio stagni profundissimi⁸ erat. Et maledicens uir sanctus stagnum ipsum, statim terra apparuit, illis nescientibus quo recessit aqua. Adhuc in duricia cordis sui ille comes permansit. Tunc sanctus dixit: 'Maledicam filiam tuam, quam multum diligis, et equum tuum fortissimum et uelocissimum, in quo ad bella confidis.' Et maledicens eos, statim mortui sunt. Hoc videns comes, corde penituit, et fecit satisfactionem, sanctum in nomine Christi rogans pro suo stagno et filia et equo. Et ait sanctus: 'Domino Deo nostro omnia possibilia sunt⁹. Set ego orabo, et fiat uoluntas Christi in eis.' Et orans sanctus Mocoemog, stagnum repletum est aquis suis repente, sicuti antea fuerat, et filia resuscitata est, et equus reuixit fortis et uelox. Hec videns comes, agrum Deo et sancto Mocoemhog obtulit ad ecclesiam construendam. Et sanctus Mocoemhog imponens illi penitentiam, ordinansque cellam illam, reuersus est, Deo gratias agens, ad monasterium suum.

xxxi. SANCTUS¹⁰ episcopus Furseus, et beatissimus abbas Mocoemog iuuenem vnum multum diligebant, qui dicebatur alumpnus¹¹ eorum, quia frequenter vitam suam a puericia apud eos ducebat. Et docebant et nutriebant eum sancti in uera religione et honestate vite. Ipse f. 84^b erat Scanlanus filius Foelani de nobili genere. Cuanus¹² | iam dux

¹ = Ir. 31. ² Engusa T. ³ Dese T. ⁴ § i. ⁵ Feidlimthe Ir. ⁶ Echdach, Ethdach T. ⁷ tibi T. ⁸ profundiosi T; and so M m. pr. ⁹ Matt. xix. 26; Mk. x. 27. ¹⁰ §§ xxxi-v = Ir. cc. 32-5. ¹¹ alunus T. ¹² Cvana Ir.

alligauit iuuenem illum, et posuit eum in custodia. Timebat enim eum multum, quia iuuenis Scanlanus debebat dux esse, sicuti Cuanus. Hoc audientes sancti, Furseus silicet et Mocoemog, ilico perrexerunt rogare ducem Cuanum pro dilecto suo Scanlano. Et ait sanctus Mocoemog duci: 'Domine dux, dimitte nobis nostrum amicum incolumem, quia tibi innocens est.' Et ait dux: 'Vere adhuc nichil mihi mali fecit, set timeo se facturum, contendens contra me regionem.' Respondit sanctus Mocoemhog: 'Ego promitto quod ipse non nocebit tibi in vita tua.' Dux factus serenus, dixit: 'Faciám quod vultis. Set uenite mecum ad ciuitatem Cassel¹, et dimittam vobis illum coram rege, ut sit ipse testis.' Et peruenientes illuc, dedit eis coram rege iuuenem Scanlanum. Et pacem habentes, discesserunt ab inuicem. Cum ergo² rogasset³ sanctus Mocoemhog Cuanum ducem pro Scanlano iuene, tunc sanctus archiepiscopus ciuitatis Ymleach⁴ manebat cum rege in ciuitate Cassel, et dixit propheticæ ad regem: 'Domine rex, diligis ducem tuum Cuanum?' Ait rex: 'Vere diligo.' Dixit ei episcopus: 'Mitte ergo ad eum cicius, ut det placitum suum sancto Mocoemog. Quacumque enim die displicuerit ei, morietur.' Sic enim factum est postea. Offendens autem dux Cuanus iterum sancto Mocoemog, petensque vir sanctus diuinum auxilium contra eum, statim mortuus est. Et Scanlanus filius Foelani⁵, alumpnus sanctorum, gratia sancti Mocoemhog dux sue regionis a rege ordinatus est. Et ait rex ad episcopum predictum: 'Qualis meriti putas, episcope, Mocoemog esse?' Respondit sanctus episcopus: 'Scio hoc uere, ut si dixisset sanctus Mocoemhog, mons Guach⁶ transiret in locum campi Femyn⁷ trans flumen Syur⁸; et campus Femyn⁷ de loco suo pro eo exiret. Hoc utique Dominus pro honore ipsius fecisset.' Tunc rex benedixit Dominum, gratias agens ei.

xxxii. QUIDAM uir bonus, nomine Dyma, amicus sancti Mocoemog erat fidelis. Cuius pater Foethenus⁹ erat. Ipse Dyma in sancte Trinitatis nomine rogauit sanctum Mocoemog, ut si quando infirmaretur, uir sanctus ad eum uenire dignaretur, ut communionem dominicam de manu eius in hora mortis sue acciperet. Et hoc uir Dei illi promisit. Post multum uero tempus infirmatus Dyma¹⁰ misit nuncium ad sanctum Mocoemog, ut ueniret ad se. Set tunc uir sanctus in monasterio quod dicitur Hynis Leamhnachta¹¹, in australi regionis Osraidhi¹² plaga, iuxta fretum maris, in quo flumen¹³ Heoyr fluit, manebat. Illud audiens Mocoemog, perrexit festinus. Set antequam ipse ueniret, Dyma¹⁰ amicus eius mortuus est, et planctus

¹ Casseill T.   ² autem T.   ³ rogatus M.   ⁴ Ymlech T.   ⁵ mac-
Faoláin Ir.   ⁶ Guua, altered to Ghua T; slíab Cúa Ir.   ⁷ Femin T.
⁸ Suyr T.   ⁹ Feichin Ir.   ¹⁰ Dima T.   ¹¹ Innys Leamchnoch T; Insi
Leamblachta Ir.   ¹² -gi T.   ¹³ flumine M.

magnus erat super eum ; set non fuit sepultus, donec sanctus Mocoemog illuc peruenit. Et uir sanctus illa nocte cum ceteris circa corpus uigilabat. Media nocte, acceptaque lucerna ardente¹, surrexit sanctus Mocoemog ad feretrum solus, et signans signo sancte crucis corpus, ait ad eum : Mi amice care, Dyma, surge in Christi nomine, ut accipias de manu mea viaticum diuinum, sicut fides tua acquisiuit.'

f. 84° Ad hanc uocem Dimma² ilico | quasi de graui sompno surrexit, benedicens Deum. Et ait ei uir sanctus³ : ' Quid tibi modo placet ? viuere cum tuis iterum, an ad requiem quam uidisti reuerti ? ' Audientes qui erant in domo colloquutionem eorum, conuenerunt. Et videntes dominum suum uiuum, gratias Deo egerunt. Ille autem eligens et orans migrare de hoc seculo, dedit ei sanctus Mocoemog coram omnibus communionem. Et optulit semen suum post se semper sepeliendum apud sanctum Mocoemog, et redormiuit in pace. Et sanctus Mocoemog cum suis corpus eius in suo monasterio Liath sepeliuit.

xxxiii. ALIQUANDO beatissimus abbas Mocoemog vnum de monachis suis ad occidentalem Hyberniae plagam misit ; set ille rediens, mortuus est in ciuitate Imleach⁴, que est in planicie Muminie⁵, et sepultus est ibi. Ipse monachus uocabatur Cuancherr. Hoc audiens sanctus Mocoemog, exiuit, ut adduceret corpus illius ad suum monasterium. Set archiepiscopus illius ciuitatis non dimisit ei corpus monachi sui. Et disputantes inuicem, ait pontifici sanctus Mocoemog : ' Putas iustum esse, ut corpus monachi mei, qui in meo monasterio corpus et animam suam Deo optulit, retineas ? ' Dixit ei pontifex : ' Deus scit, non ego. ' Hoc audiens sanctus Mocoemog dixit ei : ' Vt scias quia inique agis, domine episcopo, videbis uirtutem Christi in eo. ' Et accedens sanctus Mocoemog ad sepulcrum monachi sui, apertum est sepulcrum a Deo ante eum. Et tenens manum fratris sui⁶ sanctus pater, frater cum eo de sepulcro surrexit. Tunc episcopus magna uoce glorificans Christum, dixit ad omnes : ' Viuum monachum, quem Deus meus pro meritis famuli sui secundum exemplum Lazari resuscitauit, non debeo retinere. Scit Deus quod non pro malicia feci, set uolens, ut sancte reliquie essent in cimiterio huius ecclesie. ' Postea accepta licentia et benedictione presulis, sanctus Mocoemog et suus monachus Cuancherr, gaudens in Christo ad suum⁷ monasterium reddierunt. Postea ipse Cuancherr ius[s]u⁸ sancti magistri sui Mocoemog monasterium edificauit quod uocatur G[I]ass Mor⁹ ; et ipse ibi multis diebus in magna sanctitate, in miraculis diuinis mansit ; et in fine felici migravit ad Christum.

¹ a medonoidhche tainic solas dealraighthech ann Ir., i. e. at midnight there appeared a brilliant light. ² Dima T. ³ sanctus bis T. ⁴ Ymlech T.

⁵ Mumenie T. ⁶ sui om. T. ⁷ suum om. T. ⁸ iussi T. ⁹ Glass Móir T ; Gass M.

xxxiv. Aliquo euentu uirgo sacrata, nomine Cainer, lumen oculorum suorum amisit; et erat ceca multo tempore. Que ducta ad sanctum Mocoemhog, rogauit eum in Christi nomine ut benediceret oculos eius. Et uir Dei benedixit oculos eius¹; et consecrauit aquam uir Dei, benedicens oculos eius², et iussit ei ut faciem suam ea lauaret. Illa sancta uirgo lauans faciem suam inibi, ilico recepit lumen suum coram omnibus. Et videns celum et terram, regressa est ad cellam suam; gaudensque ex corde benedixit Deum in miraculis suis per famulos suos sanctos.

xxxv. Postquam patronus noster beatissimus Mocoemog lumen temporale red[d]idit Dei dono, ad eternum lumen Deus eum uocauit, cohabitare cum sanctis. Infirmatus autem, fratres et sua loca benedixit, et coram collecta multitudine sanctorum tertio Idus Marcii felicissime sanctam animam Deo reddidit suam. Et sepultus est | cum f. 84^d honore debito in suo sancto monasterio Lyath, ubi per eum a Christo multa miracula patrantur. Cui est honor et gloria cum Deo Patre et Spiritu Sancto in secula seculorum. Amen.

EXPLICIT VITA SANCTI MOCOEMOG ABBATIS ET CONFESSORIS

¹ et uir . . . eius *om.* M.

² uir Dei . . . eius *om.* T.

magnus erat super eum; set non fuit sepultus, donec sanctus Mocoemog illuc peruenit. Et uir sanctus illa nocte cum ceteris circa corpus uigilabat. Media nocte, acceptaque lucerna ardente¹, surrexit sanctus Mocoemog ad feretrum solus, et signans signo sancte crucis corpus, ait ad eum: Mi amice care, Dyma, surge in Christi nomine, ut accipias de manu mea viaticum diuinum, sicut fides tua acquisiuit.²

f. 84° Ad hanc uocem Dimma³ ilico | quasi de graui sompno surrexit, benedicens Deum. Et ait ei uir sanctus⁴: 'Quid tibi modo placet? viuere cum tuis iterum, an ad requiem quam uidisti reuerti?' Audientes qui erant in domo colloquutionem eorum, conuenerunt. Et videntes dominum suum uiuum, gratias Deo egerunt. Ille autem eligens et orans migrare de hoc seculo, dedit ei sanctus Mocoemog coram omnibus communionem. Et optulit semen suum post se semper sepeliendum apud sanctum Mocoemog, et redormiuit in pace. Et sanctus Mocoemog cum suis corpus eius in suo monasterio Liath sepeliuit.

xxxiii. ALIQUANDO beatissimus abbas Mocoemog vnum de monachis suis ad occidentalem Hyberniae plagam misit; set ille rediens, mortuus est in ciuitate Imleach⁴, que est in planicie Muminie⁵, et sepultus est ibi. Ipse monachus uocabatur Cuancherr. Hoc audiens sanctus Mocoemog, exiuit, ut adduceret corpus illius ad suum monasterium. Set archiepiscopus illius ciuitatis non dimisit ei corpus monachi sui. Et disputantes inuicem, ait pontifici sanctus Mocoemog: 'Putas iustum esse, ut corpus monachi mei, qui in meo monasterio corpus et animam suam Deo optulit, retineas?' Dixit ei pontifex: 'Deus scit, non ego.' Hoc audiens sanctus Mocoemog dixit ei: 'Vt scias quia inique agis, domine episcope, videbis uirtutem Christi in eo.' Et accedens sanctus Mocoemog ad sepulcrum monachi sui, apertum est sepulcrum a Deo ante eum. Et tenens manum fratris sui⁶ sanctus pater, frater cum eo de sepulcro surrexit. Tunc episcopus magna uoce glorificans Christum, dixit ad omnes: 'Viuum monachum, quem Deus meus pro meritis famuli sui secundum exemplum Lazari resuscitauit, non debeo retinere. Scit Deus quod non pro malicia feci, set uolens, ut sancte reliquie essent in cimiterio huius ecclesie.' Postea accepta licentia et benedictione presulis, sanctus Mocoemog et suus monachus Cuancherr, gaudens in Christo ad suum⁷ monasterium reddierunt. Postea ipse Cuancherr ius[s]u⁸ sancti magistri sui Mocoemóg monasterium edificauit quod uocatur G[l]ass Mor⁹; et ipse ibi multis diebus in magna sanctitate, in miraculis diuinis mansit; et in fine felici migravit ad Christum.

¹ a medonoidhche tainic solas dealraighthech ann Ir., i. e. at midnight there appeared a brilliant light. ² Dima T. ³ sanctus bis T. ⁴ Ymleach T.

⁵ Mumenie T. ⁶ sui om. T. ⁷ suum om. T. ⁸ iussi T. ⁹ Glass Móir T; Gass M.

xxxiv. ALIQUO euentu uirgo sacrata, nomine Cainer, lumen oculorum suorum amisit; et erat ceca multo tempore. Que ducta ad sanctum Mocoemhog, rogauit eum in Christi nomine ut benediceret oculos eius. Et uir Dei benedixit oculos eius¹; et consecrauit aquam uir Dei, benedicens oculos eius², et iussit ei ut faciem suam ea lauaret. Illa sancta uirgo lauans faciem suam inibi, ilico recepit lumen suum coram omnibus. Et videns celum et terram, regressa est ad cellam suam; gaudensque ex corde benedixit Deum in miraculis suis per famulos suos sanctos.

xxxv. POSTQUAM patronus noster beatissimus Mocoemog lumen temporale red[d]idit Dei dono, ad eternum lumen Deus eum uocauit, cohabitare cum sanctis. Infirmatus autem, fratres et sua loca benedixit, et coram collecta multitudine sanctorum tertio Idus Marcii felicissime sanctam animam Deo reddidit suam. Et sepultus est | cum f. 84^d honore debito in suo sancto monasterio Lyath, ubi per eum a Christo multa miracula patrantur. Cui est honor et gloria cum Deo Patre et Spiritu Sancto in secula seculorum. Amen.

EXPLICIT VITA SANCTI MOCOEMOG ABBATIS ET CONFESSORIS

¹ et uir . . . eius *om.* M.

² uir Dei . . . eius *om.* T.

Vita sancti Mochua abbatis de Tech Mochua

f. 114^b

INCIPIT¹ VITA SANCTI MOCHUA² ABBATIS³

i. Clarus genere uir erat, nomine Mochua, filius Lonani, ex Lugnensibus⁴ Connactie trahens originem. Hic in primeua etate uir erat multum bellicosus, ac de hostibus suis semper uictoriam habens. Triginta annis sic laycaliter uixit, antequam militiam Christi exerceret. Set expletis triginta illis annis, diuina inspiratione admonitus, et diuini timoris telo percussus, ad fidem Christi conuersus, et monachus factus, clericalem assumpsit habitum. Cui auunculus suus quandam
f. 114^a villam donauit. Quam sanctus Mochua cum omnibus suis rebus incendi iussit, ne de peccatoris elemosinis uel possessionibus famulus Christi portionem aliquam [haberet].⁵ Post hec uir⁶ Dei ad locum ubi hodie Tech Mochua⁷, que principalis silicet sedes eius est, diuina prouisione deuenit. Hunc locum ipse in nomine Domini edificauit, et multis signis et miraculis adornauit.

QUALITER SANCTO COLMANO SUAM SAPIENTIAM RESTITUIT

ii. Inter eiusdem uiri sancti insignia miracula hoc, quod sequitur, celebriter commemorat[ur]. Quidam namque clericus nobilis et sapiens, nomine Colman Ela, cum quadam die cellam suam apud Glenn Ussen circuiret, tunc de statu suo et corporis pulcritudine, et de scientie sue profunditate spiritu superbie inflatus, mundana de se sapiebat. Postquam autem sederat in cubili suo sic elatus, omnem suam scientiam, ac si nihil penitus ante sciuisset, obliuioni tradidit. Stupefactus igitur super hoc, et non modicum admirans, nocte sequenti ieiunauit, Deum suppliciter exorans ut a se spiritum ignorantie dignaretur tollere, et pristinam scientiam restituere. Cui angelus in sompnis apparens, ait: 'Colmane, cur ieiunas? quid petis ut tibi det Deus?' Respondit Colmanus: 'Peto ut mihi scientia, quam ante habui, a Deo restituatur.' Et ait angelus: 'Id quod quaeris,' inquit, 'habebis.' Et Colmanus: 'Cui,' inquit, 'commisit Deus mei

¹ R² f. 93^a.   ² Both MSS. add *Balla* after *Mochua*. But the Life itself shows clearly that Mochua of Tech Mochua (Timahoe), not Mochua of Balla, is the person intended.   ³ abbatis *add.* R²; R¹ m. sec. and R² add the date iii. Kal. Apr. (March 30). This would be right for Mochua of Balla.   ⁴ Lugne F B; Lugne, with mark of abbreviation, R¹ R².   ⁵ sic F B; *om.* R¹ R²; tribueret, late hand in R².   ⁶ R² f. 94^a.   ⁷ Machua R¹.

curam?' Et angelus: 'Vade,' inquit, 'ad sanctum Mochua, qui te de animi tui superbia¹ et ignorantia liberabit.'

iii. Colmanus igitur cum quindecim² aliis honestis³ clericis iter a[g]rediens, ad cellam viri Dei recto itinere peruenit. Sanctum vero Mochua rusticano habitu indutum, virgasque portantem in humeris, extra uillam inuenit. Colmanum vero intuens sanctum⁴ | Mochua f. 114⁴ ipsum salutauit. Dumque mutuo sic salutassent, ecce subito quaedam auicula virgarum illarum insidens summitati, garriendo quasi vnum versum cecinit. Quo audito sanctus Mochua Colmanum interrogauit, quid auicula illa cecinisset. Cui Colmanus se nescisse respondit. Sanctus Mochua dixit: 'Mira refers; dum ego, qui nunquam noui scripturas, id quod cecinit intelligo.' Et⁵ iterum ait: 'Hoc,' inquit, 'dixit auis: "Nullum verbum de sapientia quam tu habuisti menti tue inheret".' Tunc Colmanus dixit: 'Fateor,' inquit, 'me nichil⁶ scire; et ideo Deus me misit ad te ut saner.' Tunc sanctus Mochua ait: 'Spiritus immundus, qui in te habitat, exeat a te. Sic enim concessum est ei ad tempus in te habitare.' Ilico, audito uiri Dei imperio, demon a Colmano discessit, ac sua scientia plenarie est ei restituta. Ipso enim culpam elationis sue recognoscente, atque lumine gratie cor illustrante, princeps tenebrarum effugatus est.

iv. Tunc hoc miraculo ostenso, sanctus Mochua Colmanum cum suis ad cellam suam perduxit; et ut⁷ ignis ad balneum eis portaretur, suis mandauit. Cui quidam de clericis sancti Colmani ait: 'Non igne,' inquit, 'terreno soliti sumus calefieri, nec balneum nostrum cum eo consueuit preparari⁸.' Quo audito, sanctus Mochua palmas mundas suas ad celum extendens, ignem de celo petiuit. Et exaudita est oratio eius. Quia lapis ignitus de celo lapsus per⁹ cacumen domus ubi erant¹⁰, in foco cecidit; ex quo copiosus ignis pro necessitatibus fratrum est constructus.

[QUALITER SANCTUM MUNNUM A LEPRO CURAUIT¹¹]

v. Quodam alio¹² tempore vir sanctus, Munnus nomine, dum in cella sua triduo moram faceret, angelica visione, qua cotidie visitabatur, per idem | tempus frustrabatur. Cumque angelus Domini post triduum f. 115⁴ se uiro Dei presentaret, et ab eo, cur tantam moram faceret, sciscitaretur¹³, respondit: 'Sancti¹⁴,' inquit, 'celicole communem conuentum atque consilium habuerunt, expectantes animam cuiusdam viri sancti, nomine Molua, qui viam¹⁵ vniuerse carnis ingressus est. Et hec causa

¹ -bia, on erasure, R¹.   ² xv R¹; decem quinque R².   ³ -tiis R¹.   ⁴ -tus F B.   ⁵ R² f. 94^b.   ⁶ on erasure, R¹.   ⁷ ut et R².   ⁸ preparari consueuit R² F.   ⁹ pro R².   ¹⁰ erat R² F.   ¹¹ Heading not in MSS.   ¹² aliquo R².
¹³ ciac- R¹.   ¹⁴ -tus R¹ R².   ¹⁵ viam bis R².

retardationis mee fuit, ne ad te tempore solito uenirem.' Ad quem sanctus Munnu dixit: 'In quibus,' inquit, 'meritis vir ille precellebat uitam meam, dum sic sim neglectus, et illius memor es¹?' Cui angelus respondit: 'Faciebat,' inquit, 'dum uixit, quod tu non facis. Quia, quandiu uitam duxit in terris, nulli presenti maledixit, nec absenti unquam detraxit. Insuper et dispositionem² omnis temporis secundum diuinam voluntatem, siue in serenitate siue in tempestate³, equanimitè sustinuit et commendauit. Tu quoque superbus es, et Dominus tuus uult ut humilieris.' Cui sanctus Munnu respondit: 'Hoc libenter sufferam, si, quod ipse eligerò, a Deo meo mihi concedatur.' Cui angelus: 'Quod petis a Deo, tibi concessum est.' Tunc ait Munnu: 'Lepram mihi inter infirmitates⁴ corporales eligo.' Per uerbum ergo angeli sanctus Munnu leprosus factus est; et lepram illam usque ad septem annos sustinuit.

vi. Completis vero illis septem annis cum magna animi patientia, ecce idem angelus ad eum rediens, virum Dei consolatus est, dicens: 'Quia,' inquit, 'patienter tuam infirmitatem huc usque sustinuisti, ideo modo a Deo tuo concessum est tibi et finem laboribus imponere, et munditiam a lepra tua optinere.' Ad quem iterum sanctus Munnu ait: 'Cui,' inquit, 'commisit Dominus curam sanitatis mee recuperande?' Et angelus ad eum: 'Sancto Mochua,' inquit. His dictis, sanctus Munnu iter arripuit, et ad cellam uiri Dei properauit. Cumque ad locum sancti Mochua peruenisset, diuersor[i]um⁵ inibi introiuit. | f. 115^b Qui domum ingrediens, et neminem ibi reperiens, set nudum uestibulum cernens⁶, pelliculam quandam quam ibi inuenit sibi subpossuit, et super eam [cubuit]⁷; vermes uero, qui de eius corpore per pauimentum transibant, cum scopa quadam ad se recolligebat, et in locum, unde exierant, remittebat. Cumque sanctus Mochua tunc absens foret, Spiritu ei reuelante ad cellam accelerans, angelicam administrationem supra domum in qua uir Dei sedebat, aspiciens, ministrum, qui eum comitabatur, ad uidendum quis domi foret, sine mora premisit. Cumque domum intrasset, cernens hominem caluum leprosum, et ulcerosis plagis horribilem, pauore attonitus et stupefactus, de domo festinans, illum quem in domo uiderat, sancto Mochua nunciando descripserat. Audiens uir Dei hominis descriptionem, et⁸ intelligens eum [esse]⁹ sanctum Mundum, ait: 'Vere,' inquit, 'martir Dei Munnu est, qui a Deo ad me missus est, ut a lepra sua curetur.' Tunc domum intrans, uirum Dei amplexatus est; et a uertice capitis lingua eum lambens, pristinae sanitati eum restituit. Et, quod¹⁰ ceteris difficilius

¹ *memor es*, by second hand on blank space in R¹; *om.* R²; F *om.* et illius . . . es. ² -ne R². ³ R² f. 94°. ⁴ firm- R¹. ⁵ -sorum R¹ R² m. pr. ⁶ nernens R¹ m. pr. R²; *om.* F B. ⁷ *om.* R¹ R²; cubans F B. ⁸ et F B; cum R¹ R². ⁹ *om.* R¹ R²; from F. ¹⁰ R² f. 94^d.

erat, nares eius emungens, tribus uicibus successiue ore sacro sumens, tria extraxit flegmata. Set meritis vtriusque, vt reor, hec tria flegmata conuersa sunt in tria auri obrizi talenta, que in eius scrinio, uelut tria aurea poma, recondita sunt. Postquam uir Dei Munnu mirifice sic fuit curatus, ad cellam suam laudans Deum suum reuersus est.

vii. Postquam vero beatus Munnu iam a lepra curatus est, cum ad medium peruenisset iter, pes alterius equi qui currum eius ferebat, fractus est. Quod cum sanctus Mochua percepisset, ceruum de monte vicino uocans, qui se sponte currui subiciens, mansueti equi ministerium implens, vir Dei Munnu ad domum suam prospere ductus est.

QUALITER IMPE|TRAUIT SANCTUS MOCHUA AERIS SERENITATEM f. 115^a
 SANCTO KYENNANO ECCLESIAM SUAM CONSTRUENTI¹ PER ANNUM
 ET DIMEDIUM

viii. In[ter]jea² sanctissimus vir Kyennanus cum feruore spiritus ecclesiam cepit Domino edificare lapideam; quia ante illam in Hibernia³ non fuit vsus construendi ex lapidibus ecclesias. Eo quoque tempore contigit opus quodam modo retardari atque impediri, eo quod cementarii ceterique operarii dicebant quod si pluuias uel ymber inter duos colles circumpositos unquam deflueret tempore illo⁴, mox ab eo desisterent. Quo audito, sanctus Kyennanus singulos Hibernie sanctos sanctasque adiens, rogabat vt aeris serenitatem a Deo pro complendo opere impetrarent. Cumque a singulis aliquod tempus serenitatis, utpote septimanam ab uno, mensem ab alio, et tres menses ab alio optineret, et⁵ adhuc tamen ad opus complendum unius anni indigeret spatio, quadam nocte uir Dei ieiunans, Deum rogauit ut sibi reuelaret ad quem sanctorum se pro anno illo optinendo conuerteret. Et qui reuelat misteria eum docuit ut ad cellam sancti Mochua, que domus Mochua modo dicitur, pro optinenda sua petitione properaret. Et cum illuc cum quindecim⁶ clericis veniret, honorifice est receptus, et quod petierat, adeptus est. Nam, orante sancto Mochua ac ieiunante, a datore superno serenitatem vnus anni cum dimedio pro complendo opere illo optinuit. Hoc igitur dono concesso, sanctus Mochua Kyennanum⁷ rogauit ut, opere illo completo, nunciaretur ei; ut et ipse ad consecrationem ecclesie ueniret, et ad prime noctis procuracionem superuenturis annonam prouideret.

QUALITER QUINDECIM CLERICOS VLTRA PROFUNDUM FLUUIUM IN SUA
 CLAMIDE TRANSUEXIT

ix. Hiis quoque peractis, sanctus Mochua duxit beatum Kyennanum cum suis usque ad fluuium | cui nomen est Lyn Corchaygi, qui est f. 115^d

¹ -endi R¹ R².

² in ea R¹ R²; 'ter' added by late hand in R¹.

³ -niam R¹. ⁴ illi R¹ R².

⁵ est R¹ R².

⁶ v. p. 185 note a. ⁷ R² f. 95^d.

aqua ualde impetuosa¹ pro tempore. Cumque aquam² illam profundam ac rapidam clerici cernerent³, atque inmeabilem sine scapha iudicaret, sanctus Mochua pallium suum in uirtute illius, qui in pallio Helye desiccavit aquas Iordanis, misit super aquas, et in eo sanctum Kyennanum cum suis quindecim discipulis ultra flumen, tanquam in rate tutissima, transuexit. Sancto igitur Kyennano cum suis ad cellam suam properantibus, pallium latum caritatis sancti Mochua non complic[a]tum in aliquo, nec humefactum, ad ipsum reuersum est.

QUALITER DUODECIM CERUOS RESUSCITAUIT

x. Completo igitur sancti Kyennani opere, ad sanctum Mochua nuncium misit, ut ad suam ecclesiam consecrandam, sicut promiserat, perueniret. Tunc, audito nuncio, sanctus uir iter arripiens, ac per montem, cui nomen Maigr, transitum faciens, duodecim ceruos quos ibi reperiit, secum tanquam boues domesticos ducens, singulos lignis onerauit, ac sic ad ecclesiam sancti Kyennani perduxit. Cumque ligna de ceruis deponerentur, super eosdem iussit uir Dei aquam ad carnes eorum decoquendas deferri. Quod et factum est. Post hec sanctus Mochua mandauit occidi ceruos illos duodecim; ossa tamen eorum usque in crastinum illibate conseruari. Satiatis igitur turbis pauperum atque aliis qui aderant, de uenatione mirabili sancti Mochua, die crastina ceruorum ossa coram uiris Dei collecta sunt. Quibus ut in proprio resurgerent forma, sanctus Mochua in uirtute illius mandauit, qui Lazarum fetentem solo verbo ad uitam reuocauit. Et statim ossa illa arida carnem et pellem induunt, ac spiritum uiuificum assument, atque in pristini⁴ uigoris motum membra extendunt. Hiis omnibus in laude Dei omnipotentis peractis, atque f. 116^a ipsa ecclesia conse[crata], sanctus Mochua cum ceruis illis mirifice resuscitatis usque ad montem vnde eos assumpserat, regressus est; atque ibidem eos dimittens, ad cellam suam peruenit. Et hii cerui duodecim, ut a pluribus fertur, adhuc in monte illo ab aliquibus [certis] cernuntur temporibus.

DE NUMERO ECCLESiarUM QUAS SANCTUS UIR CONSTRUXIT; ET QUALITER PREFATAM ECCLESIAM RELIQUIT PROPTER SECULARIUM TURBATIONEM

xi. Sanctus vero confessor Christi Mochua in prefata ecclesia que Tech Mochua dicitur, stabiliter permanens, fundatis ab eo in Hibernia et in Scothia triginta ecclesiis, et centum uiginti cellis constructis, terrena gloria et amicorum frequentia et colloquio disturbatus, secum deliberando, arbitrans quod, nisi terrestrem illam gloriam reliquisset,

¹ -tuasa R¹.   ² aliquam R¹ m. pr.   ³ cernent R².   ⁴ R² f. 96^b.

celestis glorie particeps minime fieret, desertum igitur petens¹, ad sanctum Patritium uersus aquilonalem terre plagam gressum direxit. Set multis locis peragrat, in quibus, si desuper esset concessum, permanere uellet, tandem in Ergallensium terram diuino nutu deuenit.

QUALITER CONSTRUXIT ECCLESIAM DE DYRINNYS

xii. Perlustrata quoque terra illa, postremo diuina dispositione ad locum quendam, uocabulo Dayrinnys, peruenit. In hoc loco cum longaeuus uiator campanulam, quam manu gerebat, pulsaret, mox lingua eius in terram decidit. Quo uiso, uir Dei non modicum doluit, eo quod locus montanus² et quasi inhabitabilis³ esset. Ad ipsius vero consolationem angelus ad eum missus est, qui dixit ei: 'Dictum est tibi a Domino Deo tuo, ut hunc locum inhabites, et ibidem ecclesiam construas.' Iussioni quoque diuine ipse per omnia se conformans, locum illum inhabitauit, et ibidem ecclesiam in nomine Domini edificauit; quam et plurimis miraculis in uita et in | morte decorauit. f. 116⁴ Ipse uero ibidem triginta annis persistens, anno uite sue nonagesimo ix^o kal. Ianuarii⁵ feliciter quieuit, prestante Domino nostro Iesu Christo, cui est laus⁶ et imperium per infinita secula. Amen.

EXPLICIT VITA⁶ SANCTISSIMI MOCHUA⁷

¹ igitur petens *bis* R¹ m. pr.   ² momentanus R²; momentaneus F B.   ³ in habitaculo R².   ⁴ Dec. 24: this is the day of St. Mochua of Timahoe.   ⁵ laus est R² F.   ⁶ om. R¹.   ⁷ cuius meritis deleatur culpa scriptoris R² *add.*

Vita sancti Molyng episcopi de Tech Molyng

f. 70^c

INCIPIT¹ VITA SANCTI MOLYNG EPISCOPI ET CONFESSORIS

i. DE² AUSTRALI LAGINENSIVM plaga que dicitur Kennselach, et ipsa est illustrior pars Laginensium, inde iam regnum eorum fortiter regnat, de plebe silicet Hua Degha, que est in orientali parte Kennselach contra mare, natus est uir vite uenerabilis, nomine Molyng³, cum quo gratia Spiritus Sancti in signis a natiuitate sua apparuit. Cuius pater Oilain⁴ dicebatur. Postquam iam sanctus infantulus Molyng natus est, angelus Domini, formam hominis as[s]umens, parentibus illius, omnibusque qui in domo eorum erant, apparuit, et infantulum inter manus matris sue statim benedixit, f. 70^d et signo crucis signauit, et parenti|bus suis 'dixit': 'Ab hoc die usque ad finem seculi non nascetur quisquam in hac insula Hybernica maior hoc puerulo in sanctitate et iusticia et uirtute, coram Deo et hominibus.' Que prophetia⁵ angelica per eum completur.

ii. DEINDE⁶ post breue spacium uenit ad eos quidam quasi sacerdos, et baptissauit sanctum infantem, et ignorabant parentes eius et amici, quis esset; et videbant baptizantem, et nesciebant unde uenit ipse. Et completo ordine baptismi, ille sacerdos euauit ab oculis eorum. Et tunc cognouerunt illi omnes, quod angelus Domini fuit. Deinde nutritus est cum omni diligencia beatissimus puer Molyng, et creuit ipse in bonis moribus. Deinde traditus est a parentibus suis ad ecclesiam Dei, et diligentissime didicit diuinam scripturam ceterasque disciplinas, et probatus effectus est in eis. Postea a fratribus et magistro suo suasus est ut acciperet gradum prespiteratus, cum doctor esset in scripturis. Post hec as[s]umens secum paucos discipulos, sanctus Molyng ad locum, cuius nomen quondam Achadh Cainnydh⁷ dicebatur, modo autem

¹ On lower margin of M an Irish pedigree of Molyng, agreeing with that in LL. 351^c. ² = S § 1, R² f. 124^a; Ir. §§ 1, 5-8. ³ Dayrshellus, qui alio nomine Molyng appellatur S R; Tarchill, qui dicitur Molling Br., which inserts a pedigree differing considerably from that cited above. It also gives the name of M.'s mother Emnat (Nemnat LL. 372^b, Nemmann BB. 213^a; cf. Mart. Don. June 17). According to the Irish Life u. s. Emnat was the sister of Faellan's lawful wife. Hence the vagueness of the Latin Lives. ⁴ Faellan Ir. Br. (recte). ⁵ -tica M m. pr. ⁶ = S R u. s. Ir. §§ 9, 10. ⁷ Cainnich Br.

Tech Molyng dicitur, qui locus est in occidentali plaga regionis Kennselach, super ripam fluminis Berba, contra regionem Osrage, perrexit; et cepit ibi habitare in sancta uita¹. Et instituit suum monasterium inter predictum flumen Berba et quendam riulum in claro loco. Constituitque sibi soli parvam domum seorsum inferius super ripam fluminis, in qua ipse ad Deum uacabat; et consuebat vnus frater certis horis uenire ad eum, et inde aliquando uir Dei uisitabat fratres. Et in ipso loco est clara ciuitas hodie in honore beatissimi Molyng, que ex parua domo eius nominatur Teach Molyng. Teach enim scotice, latine domus dicitur. Habebatque sanctus Molyng ratem in ostio cellule sue super flumen, et hospites et peregrinos propter Christi uerbum quo dicit: 'Hospes fui, et collegistis me²,' ipsemet huc atque illuc trans flumen perducebat cotidie. Inuendacio iam marina ipso loco sursum contra flumen Berba per duo miliaria uadit, et copiosa multitudo piscium in illo flumine de mari pernatat.

iii. ALIQUANDO³ sanctus abbas Molyng in predicta cellula sua tribus diebus et tribus noctibus ieiunauit, et a nullo frequentari uoluit. Et erat, sicut supra diximus, separatus solus in sua domuncula. Ille quoque frater qui suus erat minister, uenit tercio die uisitare eum, et non poterat respicere in faciem viri Dei pre claritate eius, quia lux magna tunc eum circumfulsit undique. In illa silicet hora legebat sanctus 'pater' Molyng, et facies eius sicut flamma ignis ardebat, eo quod eum gratia Spiritus Sancti repleuit⁴. Et hoc audientes fratres magnificabant gratiam Dei in suo seniore. Et secundum exemplum sancti Petri apostoli, de huius mundi maris f. 71^a fluctibus animas hominum undique per rethe euangelii ad Christum sanctus Molyng cepit colligere; et angelus Domini frequencius consolacione diuina confortabat eum⁵.

iv. QUADAM⁶ die legens⁷ ante ostium cellule sue in littore fluminis⁸, sanctus pater Molyng audiuit in altera parte fluminis hospites clamantes ex aduerso, et festinus sine ulla mora obuiam eis, quasi Christo, nauigauit; et oblitus est librum suum, id est epistolas apostolorum, in littore ubi sedebat. Inuendacio iam maris post eum repente repleuit littus, et sustulit librum sancti secum de uinda in uindam a longe. Rediensque sanctus cum hospitibus, reductus est suus liber ad se, et nulla littera extincta est in eo in sua mersione, set sic[c]us

¹ Hic quoque in arbore quadam caua, ubi postea suum fundauit monasterium per vii annos . . . heremiticam solus ducebat uitam; ac tandiu esca eius olera, et aqua potus fuit S R *add.* ² Matt. xxv. 35. ³ = S § 12, R¹ f. 50^b, R² f. 124^d.

⁴ unde locus apparitionis usque hodie Trinitas appellatur S R *add.* ⁵ unde locus in quo misterium [S R¹, ministerium R²] angelorum sic audiuit, Terram angelorum nominauit S R *add.* ⁶ = S § 11; R¹ R² u. s.

⁷ epistolas canonicas S R *add.* ⁸ nomine Berba S R *add.*

erat Dei nutu, quasi esset in sua biblioteca. Et hoc uidens uir sanctus, gratias egit Christo cum suis discipulis. Ipse uidelicet liber manet usque hodie in illo monasterio sancti Molyng.

v. ALIO¹ die, cum esset sanctus Molyng iuxta fretum solus, pro aliqua causa repentina intrauit ipse aquam, et ambulauit siccis pedibus, in similitudine Petri apostoli, ymmo in similitudine Domini nostri Iesu Christi, super undas, quasi super aridam terram. Vidensque eum quidam rusticus ambulantem super aquas retro ad terram, gratulabatur multum in re mirabili 'et' rara. Adiurauit illum sanctus Dei ne hoc alteri diceret usque ad obitum sancti viri. Ille autem magis ac magis illud miraculum omnibus narrabat.

vi. AUDITA² fama sanctitatis Molyng per prouinchiam Laginensium, ymmo per ceteras regiones Hybernie, uenit populus ciuitatis Gleanna da Loch, que est in regione aquilonalium Laginensium a sancto Coemgeno instituta, et duxit secum sanctum Molyng invite ad sedem sui patroni, sancti Coemgeni. In suo tamen predicto loco sanctus abbas Molyng alium patrem non constituit; sciebat enim se ipsum migraturum in illo loco ad Christum. Ipse³ silicet sanctus spiritum prophetie habebat, et erat uerax propheta preteritorum, presencium, et futurorum. Et fecit pulcrum carmen⁴ per suam linguam, id est per scoticam, de regno Laginensium, ymmo de regno totius Hybernie, nominans nomina regum, et quomodo regnabunt, et qualiter de hoc seculo exhibunt, siue ferro siue morte; et nominauit multa bella et loca eorum, et victores et superatos in eis usque in finem seculi. Que prophetia per⁵ seculum nullo modo fallitur. Et rexit beatissimus Molyng aliquo tempore iuste et pie et prudenter sedem et parrochiam sancti Coemgeni, que est maxima, cum sua ciuitate; et multas uirtutes fecit in ea.

vii. QUODAM die quedam mulier quoddam vas plenum lacte obtulit sancto Molyng cum discipulis suis in uia. Et volebant discipuli sancti illud ilico auide bibere. Quibus dixit sanctus Molyng: 'Si vos, f. 71^b filii, sciretis quale sit istud lac, sicuti ego scio, | non essetis audiui ad illud bibendum. Et quale sit, apparebit uobis.' Tunc sanctus Dei benedixit signo crucis sancte illud uas cum lacte; et apparuit uas sanguine plenum coagulato et sordido. Illud enim lac miscuit predicta mulier cum veneno, ut occideret sanctum Molyng cum suis. Illi enim mulieri displicebat, quod sanctus Molyng ibi habitaret causa amicorum suorum. Videntesque hoc miraculum discipuli sancti et alii qui ibi erant, magnificabant gloriam Christi in sanctis suis.

¹ = S § 4, R³ f. 124^b.

² §§ vi-xi are not in S R. ³ cf. S § 12, R¹ f. 50^b, R³ f. 124^d.

⁴ This is the so-called *Baile Molyng*, i. e. Ecstasy of Molyng. It is extant in the Y. B. L. col. 340, facs. p. 328^b. Cf. O'Curry, MS. Mat. pp. 420-1, 628-9. ⁵ MS. pro.

viii. CUM esset ciuitas sancti Aedani, qui vulgo Moedhog uocatur, post obitum episcopi sui sine pastore, miserunt ciues illius cum rege Lagenensium ex consilio principum provincie ad sanctum Molyng, ut ipsum ad episcopatum supradicte ciuitatis, siue uellet siue nollet, ducerent. Et adductus sanctus Molyng ad predictam ciuitatem, constitutus est ipse archiepiscopus in sede et in cathedra sancti Moedhog. A rege iam Lagenensium, Brandhubh filio Eathach, constitutum est, ut archiepiscopatus Lagenensium in ciuitate sancti Moedhog esset. Ipsa ciuitas uocatur Ferna, que est in terra gentis Kennselach, que gens in antiquis temporibus dicebatur Fyr Gailyan, usque ad Enna a quo Kennselaydh dicuntur, eo quod ipse aspersus ualde cruore et sanguine inimicorum in facie et in toto corpore¹ de cede aquilonalium victor venit. Beatissimus iam pontifex Molyng aliquando visitabat ciuitatem, in qua erat sedes episcopalis cum sua parrochia, predicans cordibus humanis uerba uite; set tamen in predicto suo monasterio, Teach Molyng, cursum uite sue transigebat. Ipsum enim locum ualde sanctus episcopus Molyng diligebat, in quo migravit ad Christum. Et in vna scilicet regione ciuitas Ferna et locus ipse sunt.

ix. SANCTISSIMUS pater Molyng, volens humiliare corpus suum per obedientiam corporalem, ut, sicut alii subditi sibi erant, ita ipse subditus esset Christo, riuulum aque de quodam ampane separauit ipse, et duxit illum per ardua et aspera loca ad monasterium suum per vnum miliarium. Et nullum² de suis sinebat sibi adiutorium dare in fodicione terre, set ipse solus propriis manibus sarculo ceterisque ferramentis tuber terrenum ante aquam omni die, exceptis dominicis diebus et summis festiuis, siue in sereno siue in turbido, fodiebat per septem annos et quadraginta dies. Spacio enim septem annorum et quadraginta dierum sanctus antistes opus illud egit, lacrimasque multum effundebat, orans et respiciens frequencius ad Deum in illo tempore. Et quamuis ipse lassus esset sudore corporis, et licet sitim per ardorem solis haberet, nunquam de aqua illa gustauit, nec faciem nec corpus suum 'inde' lauit, supradicto annorum et dierum numero durante, usque dum | consum[m]ato f. 71° labore ductionis aque illius, vnda de eo consecrata est in oblacionem corporis et sanguinis Christi. Et congregauit beatus Molyng plures sanctos ad consecracionem illius riuuli, et benedixerunt illam aquam, perambulantes eam contra fluccionem, usque ad illum locum in quo ipse riuulus ab ampane separatus est. Promisitque³ sanctus pontifex Molyng semper orare in hac terra et in celo post obitum suum pro peccatis eorum, qui ambulaturi sunt illam aquam eodem modo, more

¹ i. e. the writer derives Cennselach from cenn + salach, i. e. 'dirtyhead'.
² nullus M m. pr.   ³ cf. Ir. § 71.

peregrinandi, usque ad finem seculi; et clemenciam Dei animabus eorum implorare, ut requiem cum iustis haberent Christi benignitate. Et est ipse riuulus maxima peregrinatio hodie in Hybernia, quia ab illo die ab omnibus Hybernie partibus omni tempore turme maxime conueniunt ad ipsum riuulum vtriusque sexus; et ambulant in littore eius, sicut constitutum est ab antiquis, et lauant se in illa vnda, sperantes, ymmo iam non dubitantes, sordes peccatorum suorum in ipso lauacro Dei gratia per sanctitatem beatissimi patris Molyng abluere. Signaque et prodigia multa ibi a Deo patrantur¹.

x. **VOLENS** sanctus Molyng edificium in Dei honore in monasterio suo construere, uocatus est ab eo ingeniosus artifex, et cepit ipse operari quod ei imperatum est. Quadam iam die ille artifex cum operariis suis perrexit in saltum, ut abslicerent ligna ad vsum illius edificii. Et abscedentes tota die maximam querqu[u]m, circa² uesperas illa arbor contra uoluntatem eorum ruit in preceps uallis asperrime scrobibus et silua densa, que recta altitudine imminet supradicto flumini Berba; et non poterant artifices ullo modo rimari illam illic neque inde ducere. Hoc iam videntes post multum laborem et inanem artifices tristes reuersi sunt ad domum suam. Quibus ait sanctus Molyng: 'Bono animo estote, uoluntate enim Dei hoc factum est.' Postea orationem fudit sanctus pater Molyng ad Dominum, ut adiuuaret tristiciam operariorum suorum. Et omnipotens Deus propter orationem sui famuli fecit illud lignum moueri de loco suo in flumine Berba, et ueniens in vndacio marina tulit illam arborem usque ad aptum portum ante monasterium sancti Molyng. Mane iam facto, ait sanctus Molyng operariis suis: 'Ite, et diuidite lignum vestrum in portu monasterii, diuino nutu ductum ab inundacione aque usque huc.' Et illi cum aliis uelocius cucurrerunt, et videntes miraculum, sancto suo et Deo benedixerunt. Manentque partes illius ligni in vsu domus Dei usque in hodiernum tempus.

xi. **TANTAM**³ honorificentiam et amorem sancte Trinitatis sanctus Molyng habebat, ut in hac re apparet. Aliquando habebat ipse famosum artificem⁴, et uolens ille surgere ad opus suum primo
f. 71^d diluculo ait suis: 'Eamus ad opus nostrum incipiendum | in nomine Patris et Filii'; et non addidit: 'Spiritus Sancti.' Hoc audiens sanctus Molyng senior, ait illis: 'Hodie non incipietis, set uestra ferramenta per hunc diem limate.' Crastino iam die ille artifex dixit sociis suis supradicto modo: 'In nomine Patris et Filii surgamus ad incipiendum.' Tunc ait ei sanctus pontifex: 'Hodie balneate, et

¹ Here, in connexion with the digging of the watercourse, would come the story in S § 3, R² f. 124^b, of Moling's temptation by a woman, which is not in M or Ir. ² MS. et circa. ³ cf. Ir. § 34. ⁴ Gobban Sacr Ir.

reficite corpora uestra.' Et die tercio ille ait: 'Surgite cicius, quia hiis duobus diebus satis refecti sumus; et operemur in nomine Patris et Filii.' Et hoc audiens sanctus antistes, prohibuit illis simili modo. Et ita factum est per multum tempus; dabatque eis sanctus victum et precium quasi operarentur; et illi omnes mirabantur, nescientes causam. Nolebat enim sanctus indicare eis causam, donec [sciret, utrum]¹ ille a semet ipso mencionem Sancti Spiritus faceret, quam obliuioni tradebat, an non. Ille diuina gratia artifex causa viri sancti quodam mane inspiratus, dixit: 'In nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, incipiamus in hoc bono die opus nostrum.' Hoc audiens sanctus episcopus Molyng, dixit hylari vultu: 'Hodie debetis incipere, quia in hoc die gratia sancte Trinitatis, Patris, Filii, et Spiritus Sancti, apparuit uobis.' Tunc omnes, scientes quod sanctus pater Molyng prohibebat artifices², quia non dicebat magister eorum cotidie cum Patris et Filii mencione Spiritus Sancti, glorificabant honorem sancti pontificis nomini sancte Trinitatis. Et illa obedientia postea facilis et gratiosa erat mirabiliter dono Spiritus Sancti.

xii. QUODAM³ tempore beatus senior Molyng collegit plures, ut saxum magnum in quadam via offendentem mouerent de loco suo. Multos enim offendeat ille lapis. Quodam quoque die, uolentes illum lapidem mouere, set nullo modo ualentes, uenit rex Laginensium Desgabuyr⁴ per illam uiam, et precepit ei sanctus pontifex Molyng ut ipse cum suo exercitu temptarent mouere saxum de via. Et rex ipse cum suo exercitu descendit libenter, et ceperunt omnes cum maximo labore et sudore mouere lapidem; sed nichil preualuerunt. Post iam vires omnium illorum superatas, cuncti ad sua redierunt, manente petra immota. Sequenti autem nocte, relicto humano auxilio, orauit sanctus senior Molyng ad Dominum pro commutatione illius lapidis. Et illa nocte a Deo lapis ille ingens de loco suo motus est, et inuentus est crastino die in loco, in quo uolebat sanctus Molyng illum ponere. Audiens rex ille et ceteri omnes hoc factum mirabile a Deo per sanctum suum, benedixerunt Christo.

xiii. ALIUS⁵ magnus lapis alio tempore a multis ferebatur ad sanctum Molyng; set prope monasterium cecidit in terram de plastro, et fractus est in duas partes. Et omnes artifices et portatores de hoc in merore magno facti sunt. Horologium enim uolebat sanctus antistes de illo lapide facere. Et | pergens sanctus Molyng ad lapi- f. 72^a dem, orauit ad Christum, signauitque illum signo sancte crucis. Inuentusque est ille lapis crastina die per orationem viri Dei coniunctus et integer, quasi nunquam diuisus esset; et signum fractionis,

¹ These words seem required by the construction.

² MS. -cem.

³ = S § 2, R² f. 124^b.

⁴ Osrigenensis exercitus S R.

⁵ = S R² u. s.

quasi circulus, in ipso lapide manet adhuc; et ille lapis factus est horologium honorificum. Et qui tristes erant de fractione, leti facti sunt gratia Christi famuli¹.

xiv. DIE² quadam sedens beatissimus pontifex Molyng super ripam ampnis ante monasterium suum, uenit quedam mulier ad eum, habens filium suum mortuum in sinu suo. Rogauitque illa misera virum Dei magnis precibus flebiliter vt vnicum filiolum suum sibi a morte resuscitaret. Et humilians se vir Dei meritis suis, ait ei: 'Non est mee paruitatis, mulier, mortuos suscitare. "Deus dedit; Deus abstulit"³; omnes homines morientur; set sepeli eum, et ora Deum pro te et illo.' Nolebat enim sanctus Dei, ut fama resurrectionis mortuorum de se esset. Videns iam mulier quia sanctus Molyng nolebat se intromittere ad filium suum suscitandum, proiecit cadauer gelidum de volnis suis in sinum sancti. Stupefactus autem sanctus, deiecit illum in flumen. Et tangens eum uir sanctus, ilico a Deo suscitatus est ille, et cepit perite natare, quod ante nesciebat, recte ad sanctum Molyng. Vidensque sanctus episcopus illum viuum et natantem, hylariter suscepit eum de vnda, et reddidit eum matri sue, gratias Christo agens. Et que uenit tristissima, portans cadauer mortuum, leta ualde cum filio suo viuificato et secum pedibus suis ambulante, magnificans Deum et sanctum suum, ad sua rediuit.

xv. ALIUS⁴ quoque paralyticus, qui erat leprosus, cecus, mutus et claudus, et vix parentes sui eum alebant, ductus est ad sanctum Molyng, ut curaret eum in Christi nomine. Tunc ipse sanctus Molyng calificabat cacabum plenum bapturo, aliis fratribus in aliis rebus occupatis. Et videns uir Dei miseriam illius, accepit eum, et proiecit in bapturum calidum; et statim ab omnibus infirmitatibus suis sanatus est, et incolumis, gratias agens Deo, cum suis reuersus est.

xvi. QUODAM⁵ tempore surgens gens Osraighi, que est in occidentali plaga Laginensium, in confinio Mumenie contra Laginenses, venit rex Laginensium cum suo exercitu, et deuastauit regionem Osrayghi, et deduxit greges inde et armenta animalium diuersi generis et predas magnas. Hoc audiens sanctus Molyng in suo loco, miserans plebi que deuastata est, venit in occursum Laginensium, et stetit in via contra predas, orans et respiciens ad Christum. Et nec minis necque verberibus potuerunt exercitus minare animalia

¹ Here would come the story S § 6, R¹ f. 50^a, R² f. 124°, how Moling cured a woman's son. ² = S § 7, R¹ R² u. s. ³ Job i. 21. ⁴ = S § 6^b, R¹ R² u. s.; according to which the cure was effected 'per orationis uirtutem'. ⁵ Not in S R Ir.

de loco, in quo stetit uir sanctus contra eos. Audientes Laginenses quod sanctus Molyng staret in via pugnans | contra se, et videntes ^{f. 72^b} miraculum in retencione armentorum, ad eum venerunt, et omnes predas in potestate sancti Dei tradiderunt. Benedixitque eos sanctus Molyng, 'et' promisit eis quod gens Osrayghi cicius eis esset subiecta. Et sic factum est. Greges autem et armenta illa omnemque predam gens supradicta, ualde gratulata, a sancto Molyng recepit.

xvii. ALIO¹ tempore cum esset supradictus pontifex Molyng in suo episcopatu, id est in supradicta ciuitate Ferna, ignis exarsit intus in vna domo que erat clausa firmiter seris² suis; habitatores enim eius foras perrexerunt, relinquentes ignem incaute in domo. Et vicini voluerunt intrare domum et exting[u]ere ignem; set nullo modo potuerunt. Et surgens clamor et tumultus magnus, populus ciuitatis aduenit, et cepit frangere curiam et extrema domus. Tunc fumus et flamma foras per foramina uenire ceperunt. Et vicini per circuitum domus abscondebant res suas, desperantes de domibus suis. Hoc audiens sanctus Molyng periculum, illuc perrexit, et sine licentia populi accessit³ ad ostium domus intus clausum, et ponens manum contra valuam, ilico diuino nutu aperta est ianua, et intrauit intus. Et globus fumi mixtus flammis per ostium foras ueniebat, et neminem propius sinebat accedere. Tunc populus cepit flere et uiolare, non causa ignis, set putans suum sanctum episcopum intus comburi, et nullo modo ualens eum adiuuare. Set sanctus senior intra fumum et flammis gratia Spiritus Sancti protectus, quasi quondam pueri in fornace, illesus permansit. Et statim orans signansque sancto signo domum, ignis adeo radicitus extinctus est, quasi aliquid tinctum in profunda aqua, combusta parte magna domus. Deficiente fumo et flammis, conuenerunt multi in domum, et videntes ignem extinctum et sanctum incolumem et intactum igne, clamorem in laudem Dei extulerunt, et leti glorificantes Christum et sanctum suum, in domibus suis redierunt.

xviii. SANCTISSIMUS⁴ pontifex Molyng consuebat expectare peregrinos, ut commederent secum. Volebat enim sanctus episcopus semper cum illis in typum Christi manducare. Et ieiunabat cotidie, nisi in dominicis et summis festiuis, usque ad occasum solis, nisi hospites et peregrini aduenirent.

xix. QUODAM⁵ tempore profectus est sanctus Molyng cum legatis Laginensium ad regem H'uo' Neyll, qui erat tunc in regali agone qui dicitur Ænach Tailltean, cum suis principibus et ducibus, uolentes ludere ibi annuali ludo. Et nepotes Neill non erant leti in aduentu

¹ = S § 2; R² f. 124^b.   ² MS. seriis.   ³ bis M m. pr.   ⁴ Not in S R Ir.
⁵ = S § 5, R² 124^b (very short), Ir. §§ 57-70.

sancti Molyng, scientes causam eius. Laginenses iam regibus Temorie, ubi regnabant nepotes Neill regnum Hybernie, multo tempore reddebant census maximum uac[er]arum omni anno in debito f. 72^c regali per multum | tempus. Et incipiens regnum decrescere a Temoria, tunc sanctus Molyng missus est a Laginensibus, ut ille census sibi dimitteretur pro amicitia. Set principes et duces nepotum Neill non dederunt debitum honorem sancto Molyng, necque ullo modo debitum dimiserunt. Rex uero eorum non male respondit sancto episcopo. Dominus autem omnipotens, uolens honorem dare suo sancto, fecit pluuiam magnam grandine mixtam pluere super illos, et non sinebat eos ludere; et hoc multum displicuit eis. In loco autem ubi erat sanctus Molyng, pluuiam non descendit. Hoc illi miraculum videntes, rogauerunt sanctum Molyng ut in nomine Domini pluuiam ab eis expelleret, ut ipsi luderent, et promiserunt facere uoluntatem sancti post ludum. Vir Dei credens eis, orauit ad Deum, et benedicens celum, ilico sine ulla mora cessauit pluuiam, et apparuit sol lucidus. Et illi gratulantes iocunde luserunt¹ diuersis ludis. Post ludum autem, non adimplentes promissionem suam, iterum contradixerunt sancto Molyng. Et vnus dux ex illis acerrime pre ceteris repugnabat contra sanctum Molyng. Ille erat eminens ante faciem sancti episcopi. Vidensque uir sanctus asperitatem eius, signauit signo crucis pectus ipsius, et ilico pacificus ipse effectus est cum sancto Molyng. Et pro episcopo cepit multum alios rogare ut uoluntatem sancti Molyng facerent, dimittendo debitum uaccarum. Alii autem adhuc contradicentes erant; et dixit sanctus Molyng regi (ille autem rex Fynneachta uocabatur): 'Da mihi saltim, O rex, in Christi honore inducias usque ad diem lune.' Putans rex quod nominaret sanctus illam feriam secundam, dedit ei inducias exigendi debitum. Sanctus autem diem lune pro fine huius seculi possuit, quia luna defectionem in scripturis significat². Ab illo ergo die illud debitum nullo modo usque hodie redditum est, necque semper reddetur. Et post datas inducias ilico sanctus Molyng cum suis reuersus est ad regionem suam festinanter. Post iam discessum sancti magi sui ad regem uenerunt, et interrogauerunt si aliquid nouum factum est in consilio. Et dixerunt ad regem, audientes de sancto Molyng: 'Nisi illum hominem, O rex, captum reduxeris, et prohibeas ei inducias, semper non exiges illud debitum, necque alius post te usque in finem mundi, sicut habuit Molyng in corde suo.' Tunc rex misit exercitum cum ira post sanctum Molyng, ut occiderent eum cum suis. Hoc sciens sanctus senior Molyng, indicauit suis ut uelocius viam irent, orantes Dominum. Et ipse

¹ luderunt M m. pr.   ² In Irish *día luain, lá an luain*. The latter phrase is still in use for doomsday. The explanation of the ambiguity is to be found in the popular belief that the world would end on a Sunday, R.C. xiii. 122.

incepit sanctum carmen scotica lingua¹, in quo multos sanctos orando et laudando nominavit, incipiens a uirginitate et finiens in eadem; id est, primo faciens mencionem beatissime uirginis Brigide, et memoriam genitricis Marie in postremo. Et cum finiret sanctus canticum suum pene ipse | cum suis captus est a persequentibus. f. 72^d
 Desperantes iam commites sancti Molyng de incolumitate corporum suorum, ipse uero confidens in Christo, lucida nebula a Deo de celo inter inimicos et sanctum cecidit; et amplius illi nullo modo potuerunt uidere vel persequi sanctum Dei. Et sic beatus antistes Molyng cum suis de regione nepotum Neill euasit. Illud silicet canticum sancti Molyng semper honorifice in Hybernia habetur, quod cantant boni homines iter a[g]gredientes, et per gratiam sancti Molyng ceterorumque sanctorum, quorum in illo memoria canitur, a diuersis periculis Deus omnipotens liberat eos. Set ilico supradictus rex Fianachta, volens adhuc debitum suum, inimicaciter a Laginensibus decollatus est. In qua uidelicet hora ille occissus est, beatissimus Molyng in suo monasterio, uidens spiritu prophetico, dixit discipulis suis: 'Modo, fratres, Fianehta, gloriosus rex Temorie decollatur; ipse enim mercedem census maximi accipiet in futuro quem² nobis concessit; sed postea mali et diabolici viri seduxerunt eum. Auditis his miraculis et dictis prophetis, diuulgatum est nomen sancti Molyng per totam Hyberniam.

xx. QUODDAM³ aliud miraculum quod fecit Christus per sanctum suum Molyng, quando ipse fuit cum predicto rege Temorie, hic ostenditur. Homo quidam in cathenis erat in castris apud regem, ut occideretur. Ille homo rogauit suos custodes ut venirent secum ad sanctum Molyng. 'Venientes autem, ipse prostrauit se ad pedes sancti Molyng', adiurans ut in nomine Christi regem pro se rogaret. Et statim uir Dei perrexit ad regem, et rogauit eum pro illo, set non impetrauit, quia ille homo pro reatu suo a rege et consilio iudicatus est ut occideretur crastino die. Tunc rediens sanctus Molyng ait illi homini: 'Confide in Christo, frater; in hac enim nocte que proxima est, solutis vinculis tuis a Deo, uenies ad me liber, et bene euades; ac deinde emenda vitam tuam.' Et secundum hoc uaticinium factum est. Ipse iam illa nocte, solutis cathenis suis diuina uirtute, uenit ad sanctum Molyng. Et dimisit uir sanctus illum liberum abire, gratias agens Deo.

xxi. BEATISSIMUS pater Molyng largus ualde et mitis in omnibus erat, non solum in hominibus, set iam et in iumentis; sicuti hic ostenditur. Aliquando triginta canes venatores uenerunt ad eum

¹ This, as the Brussels transcript notes, is the hymn beginning 'A Brigit bennach ar sét', i. e. 'O Brigit, bless our path'. It is in LL. 308°. ² MS. quod. ³ §§ xx-iv are not in S R.

de errore lassi; et motus misericordia, sanctus constituit illis locum ad quiescendum, donec prandium as[s]umerent. Et iussit sanctus antistes triginta panes cum butyro illis tribui, ut sufficienter commederent. Et cum hec ministri pararent, quindecim canes ex illis egredientes foras, circuibant locum illum, causa inde sciendi viam suam. Et cum uellent ministri cibum illis ponere, indicauerunt f. 73^a sancto patri quindecim 'canes' deesse. Et ait illis 'sanctus': 'Quod canibus parastis, date illis totum; et quod nutu[s] Dei eis ostenderit faciant, totum comedendo, uel sociis suis partes suas seruando. Eamus; alii canes cito reuertentur.' Et cum triginta panes coram quindecim canibus positi fuissent pleni butyro, singuli singulos panes acceperunt et commederunt. De aliis quindecim panibus non tetigerunt necque commederunt. Venientes quoque alii canes, similiter ipsi singuli singulos acceperunt panes et commederunt. Reassumentes post refectionem vires suas, uenerunt foras ubi uir Dei erat, et gauisi sunt auribus et caudis coram eo, quasi gratulantes pro prandio suo. Postea sanctus dans eis licentiam eundi, currendo salierunt in viam suam. Videntes et audientes 'omnes' tantam disciplinam brutorum animalium coram sancto Molyng, gratiam Christi in illo magnificauerunt.

xxii. QUODAM¹ die legens sanctus pontifex Molyng sedendo in quodam loco cum suo ministro, venit ad eum illa auis que dicitur magus auium, eo quod aliquibus prebet augurium², et ipsa est minima auis; et habebat illa muscam uiuam et vlulantem in rostro suo. Et in conspectu viri Dei deuorans auicula muscam, muriceps apprehendit ipsam auiculam, et statim occidit eam, et cepit acriter comedere. Videns sanctus Molyng hanc miseriam, motus est misericordia; et imperauit muricipi ut de faucibus suis auiculam remitteret. Et ilico muriceps audiens uocem sancti, cum timore et tremore mortuam et semicomestam auiculam de guttere suo in terram proiecit. Signansque sanctus pontifex cadauer auis, ipsa surrexit uiua et sana, et sanguine suo cruentata. Et imperauit ei sanctus ut muscam quam deglutiuit coram eo euomeret; et statim auicula euomuit muscam, quasi fimi particulam, de uentriculo suo. Et benedicens uir sanctus illud monstruolum, surrexit inde musca ualida, et circumuolabat sonans. Auis autem ad sua, gaudento garriens, euolauit. Hec uidens minister sancti Molyng, egressus est ad fratres, et hec mirabilia narrauit eis, parabolice dicens: 'Ego vidi modo, fratres, resurrectionem mortuorum ex artis sepulcris.' Scientesque fratres veritatem rei, gloriam Christo dederunt.

¹ cf. Ir. §§ 73-5.

² i. e. the wren; in Ir. *drén*, fancifully etymologized 'drui én', i. e. a druid of birds; cf. Cormac's Glossary Translated, p. 62.

xxiii. BEATISSIMUS antistes Molyng fera animalia et domestica consuebat in honore conditoris eorum alere, que sumebant cibum de manu eius. Et vulpis erat inter illa. Quodam quoque die ille vulpis gall'inam, quam habebant fratres, furatus est, et manducauit. Querimoniam inde agentes fratres, increpauit vir Dei vulpem, et accusauit perfidiam eius pre ceteris animalibus. Vulpis autem videns et respiciens dominum suum sibi iratum, abiit ad cellam sanctimoni- alium sub cura sancti Molyng viuencium, et inde callide ga'linam | rapuit, et duxit eam ad sanctum Molyng, obtulitque eam viam et f. 73^b sanam illi. Et subridens sanctus ait illi: 'Rapinam obtulisti pro furto. Hanc gallinam ad dominas suas reporta, et assigna eam eis incolumem; et postea viue sine furto, sicut cetera animalia.' Hec audiens vulpis, recepit gallinam inter dentes suos, et depossuit eam incolumem in cella dominarum suarum. Et qui uidebant tale mira- culum in vtroque loco factum, gaudentes inde benedicebant Deum.

xxiv. ALIO tempore alius vulpis librum abstulit fratribus, et abs- condit foris in vna de speluncis suis, uolens illum postea ocus comedere. Et reuertens ad monasterium inuentus est rapiens et comedens fauum mellis. Tunc fratres apprehendentes eum, duxe- runt ad sanctum Molyng, accusabantque eum de libro. Iussitque sanctus senior fratribus ut dimitterent illum liberum. Cumque esset absolutus, ait ei sanctus: 'O dolose et callide, uade, et affer cicius librum integrum ad me.' Ad hanc uocem vulpis foras egressus, de suo specu siccum librum et integrum uelocius retulit, et possuit coram sancto pontifice. Et postea iacuit super terram coram viro Dei, quasi petens indulgenciam. Inquit ei sanctus: 'Surge, miser, nichil timens; set ne vnquam vltra librum moueas.' Tunc vulpis gaudens surrexit, et mirabiliter mandata sancti compleuit; non solum enim postea libros non tetigit, set si quis pro ludo librum ei monstraret, in fugam ibat ab eo.

xxv. QUIDAM¹ duo viri cum 'dolore' nimio in emblena, id est, in ventre, et in toto corpore nimii tumoris aquosi², adducti sunt ad sanctum Molyng, ut in Christi nomine curaret eos. Tunc sanctus senior Molyng terram foris in agro cum fratribus fodiebat. Vidensque vir Dei miseriam eorum, dixit eis: 'Manducate aliquid paruum de hac humo, quam ego modo fodi.' Set vnus eorum nolens comedere, increpauit sanctum virum multis verbis, dicens quod non propter bonum iuberet ipse hominibus terram comedere. Alter uero humi- liter manducauit. Et ipse iam in conspectu sancti viri ab infirmitate sua sanatus est, et surrexit ualidus, 'et' cum suis gratias Deo agens,

¹ = S § 9, R¹ f. 50^b, R² f. 124^c.
duo ydropici.

² For 'quidam . . . aquosi' S R reads :

ambulauit. Ille autem superbus ibi, uolens redire ad sua, mortuus est et sepultus. In quibus dominice sententie complete sunt; in humili siquidem cominedente humum: 'Fides tua te saluum fecit¹;' in superbo autem nolente: 'Qui se exaltat, humiliabitur².' De hoc miraculo multi in Christo firmati sunt³.

xxvi. DIE QUOQUE⁴ alio quidam puer de regali genere ferebatur ad sanctum senem Molyng, ligatus in ualidis cathenis ferreis. Ipse enim erat furibundus maxima demencia, et non potuerunt eum amici sui tenere, nisi in cathenis ferreis. Alia enim ligamenta frangebat. f. 73° Tunc sanctus senex Molyng laua|bat corpusculum suum in calida aqua pre infirmitate. Et ait illis: 'Ponite istum iuuenem post me in ista aqua.' Et cum ille invite in dolio poneretur in aqua, mortuus est statim. Cumque esset cadauer eius ex dolio abstractum, dixerunt amici sui tristes ualde ad sanctum Molyng: 'Vsque nunc clemenciam Dei sperauimus isti subuenire; modo autem nullam spem de eo habemus.' Et sanctus senior de morte illius dolebat, et ait eis: 'Nolite flere, set tacete, et ponite corpus interim super terram⁵.' Confabulaturque sanctus pontifex cum illis modicum, consolans eos. Postea suo more preces fudit ad Christum, et signauit signo crucis Christi gelidum corpus illius. Et facto signo, ilico reuixit ille iuuenis, et surrexit, iubente sibi sancto, sanus et modestus, benedicens omnibus. Videntesque eum sui amici uiuum et sanum, gauisi sunt gaudio magno; et leti cum illo ad sua reuersi sunt, narrantes omnibus que illi iuueni acciderant. Et audientes et videntes hec magno affectu firmati sunt in fide.

xxvii. CUM⁶ esset beatissimus pontifex Molyng in sua ciuitate Fernna, turba vulpium collegit se in siluis, et postea recta via venit ad ciuitatem Fernna, et pertransiit ciuitatem, ad locum uidelicet in quo sanctus pontifex Molyng erat. Et miro modo nec ullus canis neque homo persequendo nocuit illis vulpibus tunc ad sanctum senem Molyng venientibus, uel ab eo redeuntibus. Homines iam videntes eos, dicebant quod ad sanctum Dei Molyng uenirent; canes autem nutu diuino prohibebantur. Aduentum autem illorum sanctus senex Molyng predixit suis, propheticè dicens: 'Hospites ignoti ad nos cito uenient, qui nunquam usque hodie inter homines habitauerunt; necque longo tempore cum eis habitabunt.' Et nesciebant discipuli de quibus hospitibus dicebat, donec vulpes uenerunt. Iussitque hospicium illis preparari bene stramine paratum. Et uenientes vulpes, vir Dei obuiam eis in curiam exiit; et videntes eum vulpes singuli

¹ Mark x. 52; Luke xvii. 19, xviii. 42.

² Luke xiv. 11, xviii. 14.

³ Here

S § 10, R¹ R² u. s. insert a story how Moling, when about to celebrate, gave the chalice to a leper who begged for it.

⁴ = S § 8, R¹ f. 50^a, R² f. 124^c.

⁵ in loco S m. pr. R¹ R²; in lecto S m. sec.

⁶ §§ xxvii-ix not in S R.

ad pedes eius venerunt leti, et sanctus pontifex accepit eos piissime. Et illa nocte illic manserunt, et bene refecti sunt. Mirabanturque omnes agnitionem vulpium in virum sanctum. Et crastino die reuertentes vulpes nunc leti, nunc tristes, ait eis sanctus Molyng: 'Hanc ciuitatem ego post modicum tempus relinquam, et ad locum meum reuertar.' Ad hanc uocem tristitia vulpium maior apparuit. Postea illi, benedicens eis sanctus Dei, reuersi sunt ad loca sua. Et astuti viri, audientes sanctum senem vulpibus dicentem: 'Hanc ciuitatem post modicum tempus relinquam, et ad locum meum reuertar,' coniectura vera dicebant, quod de breuitate sue vite in hoc seculo indicaret eis. Et de ipsis verbis homines cum animalibus tristes effecti sunt. |

xxviii. Post hec beatissimus pontifex Molyng, accipiens licentiam f. 73^d et orationem a populo et clero supradicte ciuitatis, et dans eis (multum timentibus de absentia eius de cetero corporali, quod eis euenit, quia post breue tempus deinde ipse ad celum exiuit) invicem benedictiones et salubria monita, perrexit ad monasterium suum predictum. Eodem tempore dormiens quidam homo foris, intrauit quoddam paruum nigrum et uenenatum multum quod Scoti dæl uocant, Latini autem scorpio, in aurem illius; et cepit fodere caput eius usque ad cerebrum cum nimio dolore. Perduxeruntque eum amici sui ad sanctum senem Molyng, et rogauerunt eum pro illo. Et videns vir Dei tribulacionem illius, posuit manum suam contra aurem eius, et imperauit bestiole in nomine Christi ut reuerteretur foras ab intimo capitis illius. Alii enim dicebant, quod tunc peruenerat bestia usque ad cerebrum illius, alii autem, quod non peruenerat. Set ilico vene[ni]fera bestiola reuersa est foras contra palmam sancti, et cecidit in terram cruentata et grossa. Et ueniens cruor et liuor, dolebat ille homo ualde feruore veneni intus; et de hoc magnam querimoniam fecit coram sancto. Tunc sanctus pontifex, orans et sufflans aurem eius, sancto signo benedixit eam; et statim cessauit fluere auris, et ille homo a dolore capitis intus et foris sanatus est, nichil dolens. Postea ipse gaudens cum suis reuersus est ad sua, et magnificabat Christum et suum sanctum.

xxix. Hoc¹ quodam modo dicemus uobis, fratres karissimi, de sanctitate beatissimi nostri patroni, sancti silicet Molyng, absque ulla dubitatione, quamuis mirum sit uobis; quia frequenter coram sanctis testibus factum est, de quibus proferemus vobis vnum; id est, ad consolandum sanctum suum famulum, nostrum videlicet patronum Molyng, Dominus noster Iesus Christus, Filius Dei viui, veniebat in forma pulcherrimi pueri, et manebat in sinu eius aliquo

¹ cf. Ir. § 39.

spatio, consolans eum de uariis laboribus quos sanctus sustinebat pro eo. Volens hoc probare et videre sanctissimus abbas Oiblan, vir pius et diligens Deum, qui erat fidelis amicus sancti Molyng, diligentes multum se invicem, venit ad sanctum Molyng, et rogauit eum magnis precibus ut ipse videret Christum in sinu eius. Tunc sanctus senex Molyng laborabat in agro cum fratribus, fodiendo terram. Et ait illi sanctus pontifex: 'Beatus Thomas apostolus non credidit aliis sibi dicentibus: "Vidimus Dominum"¹, usque dum ipse latus perforatum et fixuram clauorum in membris Christi vidit. Tu vices eius agis; non credis enim dicentibus, quod Filius Dei aliquando sedet in sinu meo, nisi videris ipse oculis tuis. Ne igitur scandalizatus sis in me, ecce uestimenta 'mea' modo sordida sunt

f. 74^a et humida terre humo; ideo da | mihi cassulam tuam mundam, et sustine modicum, et videbis Filium Dei in sinu meo.' Libenter iam sanctus Oiblan cassulam suam glorioso pontifici tradidit; et post breue spacium Iesus Christus, Filius Dei viui, apparuit in specie corporali, et sedit in sinu sanctissimi senis Molyng. Apparuitque maxima lux ibi cum Christo, et non potuit sanctus Oiblan sustinere, ut videret eam. Postea Dei Filius descendens de sinu sancti Molyng cum sua luce, postquam sua corporali presencia sanctos suos saciauit, se invicem viri sancti colloquiis 'diuinis' refecerunt. Deinde sanctus Oiblan cum gaudio maximo ad suam cellam [est] reuersus, narrans hylari vultu quomodo viderat Christum in sinu sancti Molyng. Et de hiis dictis multum fideles gaudebant, et replebantur dilectione et pietate; atque erga Christi propinquos caritas in cordibus eorum feruebat. Sanctus silicet pontifex Molyng in aduentu Domini nostri Iesu Christi in sinu suo diuersis uirtutibus replebatur, et maxime spiritu prophetie, ex cuius iam dono presencia, preterita, et futura sciebat post ab[s]cessum Domini de sinu suo; et prophetabat sicut prediximus.

xxx. ADUENIENTE² iam termino vite sancti Molyng, Christi ministri, nostri autem senis patroni, in hoc seculo, cepit corpore infirmari, anima autem vigil et fortis erat; et dans monita diuina suis, dissolutionem sui corporis imminere intimauit eis. De qua re illi effecti sunt tristes. Sanctus autem pater letus et hylaris erat, sciens remunerationem suam. Ipse enim mandata diuina, ut ore predicabat, opere complebat, omnibus caritatem, humilitatem, mansuetudinem, misericordiam, et cetera bona ostendens in factis suis. Pro hiis ergo bonis operibus beatissimus pontifex Molyng apostolicas uirtutes Dei gratia fecit; mortuos suscitauit, leprosos mundauit, claudis gressum donauit, cecos illuminauit, variosque³ langores sanauit. Post talia

¹ John xx. 25.   ² = S § 13, R¹ f. 50°, R² f. 124^d.   ³ MS. -osque.

monita et facta quindecimo Kalendas Iulii gloriosus antistes Molyng felicissime migravit ad Christum. Et collecta multitudine sanctorum, sanctissimum eius corpusculum humo traditum est in suo monasterio, id est 'Teach' Molyng, honorifice; vbi magna miracula per merita sancti Molyng diuerso temporum cursu operatur gratia Christi. Cui est honor et gloria atque potestas, cum Deo Patre in vnitate 'Sancti' Spiritus, in seculorum secula. Amen.

EXPLICIT VITA SANCTI MOLYNG

Vita sancti Moluae abbatis de Cluain Ferta Moluae

f. 112°

INCIPIT VITA SANCTI MOLUE¹ ABBATIS ET CONFESSORIS

i. FUIT² vir vite venerabilis de provincia Mumenie, de regione Hua Figenti, de plebe Corcoiche, nomine Molua; cuius pater uocabatur Carthach, set vulgo Coche dicitur. Mater vero eius Sochla, id est larga, dicebatur. Que erat de occidentali Laginensium plaga, id est Osraighi³, oriunda, et peperit tres filios, sanctum Moluam silicet et Lughuire⁴ et Iohannem. Sanctus uero Molua etate iunior erat, set maior gratia. Ipse iam ab infancia spiritali repletus est gratia, et miracula a puericia per eum fiebant.

ii. QUODAM⁵ quoque die mater sancti Molue exiuit ad domum cuiusdam viri in villa, ut peteret peccora sua ab eo, que⁶ ille habebat in custodia, eo quod illa in herbis suis inuenit. Et tunc sanctus puerulus Molua cum matre sua pergebat. Cumque mater pii pueruli domum illius viri intrasset, vidit ille uir sanctum puerulum Moluam flamma ardentem sicut fulgure. Tunc uir ille, timore perterritus, pene mortuus factus est. Postea videns pium puerum iu sua specie, dixit: 'Afferte ad me infantem illum, ut manu sua tangat⁷ caput meum. Sanctus iam ipse erit; nam gratia Dei apparet in eo.' Cumque mater eius portaret eum in sua brachia ad illum, pius fleuit puerulus, et lacrimae eius ceciderunt super illius viri pectus. Et ille uir multo tempore capud suum dolebat; et ulcus pessimum sub pectore habebat. Illico ipse tactu sancti infantis manus a dolore capitis sanatus est, et ulcus, quod sibi multum nocebat, euanuit. Et ille cum suis gratias agens pro salute sua, mater sancti pueri leta cum f. 112^d eo, abigens peccora sua, ad domum reuersa est. Et de hoc | miraculo nomen sancti pueruli Molue per propinquos cepit vulgari.

iii. OUES⁸ parentum suorum cum aliis pueris ville beatus puer Molua pascebat. Quadam quoque 'die' sedentes iuxta modicum ignem, sicut mos est pueris peccora in agro pascentibus, subito grauis pluuiarum impetus ad eos descendit, et ignem omnino extinxit. Et

¹ Vita Lugidi Cluona Ferta S¹; Molua Droma Snecta S² R². At the foot of the page in M is an Irish pedigree which agrees with the first of the three pedigrees given in LL. 348°. ² = S¹ § 1; S² § 1; R² f. 126^a. ³ Dail Birnn Osrigi S¹. ⁴ Lughith et Luger S¹. ⁵ = S¹ § 2; S² § 2; R u. s. ⁶ que ibi more plebis erant in custodia castigata S¹. ⁷ MS. tanget. ⁸ = S¹ § 3; §§ iii, iv, are not in S² or R.

post discessum ymbrium sanctus puer Molua frigidus accessit ubi erat ignis, ostendens quod uellet ignem habere. Et accepit ticionem extinctam et humidam in manu sua, irridentes eum alii pueri; et uenit angelus Domini vissibiliter ad eum, et sufflans benedixit ticionem in manu pueri sancti. Illico iam ticione igne ardente, angelus euauit; et accenso inde rogo, calefacti sunt pastores. Et audientes fideles illud miraculum, uenerunt, et illum suscepunt ignem; et per plures domos¹ diuisus est pro munere magno ab illis. In illo uero loco cruces usque hodie possite sunt, que dicuntur cruces Molue.

iv. ALIO² die cum custodiret pius puer Molua vitulos parentum suorum prope villam, sompnus cecidit super eum, et dormiuit grauiter. Tunc reuertentes uacce de pascuis, vituli introierunt ad eas; set ora nutu Dei vitulorum circa matrum vbera siccauerunt, et nec lac sugere ullo modo poterant. Adhuc pius puer dormiens, hoc vissum est a villa; et venit mater eius irata, et puerum turbide excitabat; putabat enim vitulos lac bibisse totum. Eleuansque manum suam, ut flagellaret eum, uenit angelus Domini, et tenuit manum eius, ne lederet puerum. Tunc mater corruens in terram, beatus Molua de manibus eius euasit, et separauit cum ceteris uitulos a matribus. Videntes autem ora vitulorum tantum clausa circa mamillas uaccarum quousque sanctus Molua ad eos peruenit, et lac intactum ab eis, felicitatem beati pueri a Deo benedixerunt.

v. CUSTODIEBAT³ aliquo tempore sanctus puer Molua sues cum aliis pueris in agris. Cum autem sues ab eis longe discederent, vnus de pueris inuicem reducebat eas ad subulcos. Si quando iam sanctus Molua exibat sua vice ad reducendas sues, apparebant sues ante eum oues, et grex ouium videbatur hominibus ante eum, et non grex porcorum; et sedens ipse cum ceteris, sues in suis formis hominibus iterum apparebant. Illi autem rustici figuram huius rei non plene sapiebant, set tantum in bonum coniectabant, scientes gratiam Dei in aliis signis per illum. Nos autem, scientes figuram ouium in diuina pagina, bene sapimus. Ipse electus siquidem a Deo est Christi ouium, id est iustorum hominum, pastor; et non porcorum, id est malorum et iniquorum hominum, subulcus. Etenim fundator multorum monasteriorum et cellarum, et plurimorum monachorum in eis postea ipse extitit.

vi. BEATUS⁴ puer Molua aliquando tota die et nocte defuit, et nemo ex suis cognoscere potuit ubi esset, uel quid ei accidit. Et querentes eum cognati sui per plebem, pater illius inuenit eum in agro dormi-

¹ per omnes sanctos regionis S¹.   ² = S¹ § 6.   ³ = S¹ § 4; S² § 3;
R u. s.   ⁴ = S¹ § 5; §§ vi-xii are not in S² or R.

entem; set tamen non est ausus ad eum excitandum propius accedere, quia virum in vestibus albis ante eum stantem vidit. Tunc f. 113^a ipse, inito apud se | consilio, perrexit ad cellam sanctorum filiorum Coelboth, qui erant septem fratres et presbyteri in vna cella; et narrauit eis de filio suo. Et vnus ex illis uenit cum eo, et suscitans puerum, odor ex ore pueri repleuit os eius; et ipse usque ad diem mortis sue de eo saciatus fuit. Et postea in hoc seculo usque ad obitum suum nichil commedit nisi corpus et sanguinem Christi, quando ipse offerebat. Et de eodem odore flatus tunc ueniens circa os patris sui pene inebriauit eum. Misterium¹ huius rei omnipotens Deus, cuius dono uenit, ipse scit.

vii. POSTEA² aliquando sanctus Molua frequentare solebat cellam predictorum filiorum Coelboth. Et contigit quodam die, ut quidam senex de filiis Coelboth capud suum in sinum sancti Moluae poneret³; et ibi ilico obiit. Nesciebat sanctus pius quod ille mortuus est. Tunc alii dixerunt ei: 'Mortuus est, O dilecte puer, senex sanctus in sinu tuo.' Quibus ait sanctus Molua: 'Non ita faciat mihi Dominus et Deus meus, ut in sinu meo aliquem occidat.' Deinde orans sanctus Molua, ille senex coram omnibus a morte surrexit; et postea vixit plures dies.

viii. DIE⁴ quadam estiuā beatus puer Molua in calore solis in ampnem quandam descendit, ut corpus suum lauaret. Hoc videns quidam uir infirmus, quem medici curare longo non poterant tempore, dixit coram omnibus ibi presentibus: 'Uadam et lauabo me in aqua cum puero sancto isto, ut per eum gratia Dei me sanet ab infirmitate mea.' Et lauans ille se in aqua que de puero descendebat, ibi ilico sanatus est homo ille ab omni dolore suo, et gratias agens, firmus ad sua exiuit.

ix. ALIQUANDO⁵ pedem patris sancti Moluae a digitis dolor pessimus, id est cancer, tenuit, et cepit comedere pedem. Et, ne maius crescendo totum absorberet pedem, pes a medicis abscissus est medius. Videns iam piissimus puer Molua pedem patris sui diuisum, contristatus est ualde; et accepit flens diuisam partem, et loco suo posuit. Et statim inter manus eius, medicans diuina uirtus, pes coniunctus est et conglutinator, quasi nunquam esset abscissus; set cicatrix in eo mansit. Et ab illo dolore usque ad diem mortis sue sanus fuit. Talem mirabilem rem medici cum ceteris videntes, Christi gratiam in sancto puero Molua glorificauerunt.

x. QUODAM⁶ die in aptumpno beatus puer Molua cum aliis pueris causa iocundandi moros in quodam uasse premebant⁷, ut liquorem

¹ MS. ministerium. ² = S¹ § 7. ³ ut puer a capite senis vermes colligeret S¹ add. ⁴ = S¹ § 8. ⁵ = S¹ § 9. ⁶ = S¹ § 10. ⁷ feceruntque sibi cervissiam S¹.

haberent. Et sanctus puer Molua¹ commiscuit aquam in illo liquore modico mororum, et benedicens cepit propinare aliis pueris. Set Dei nutu vis et dulcedo vini in succo mororum cum aqua mixta apparuit; et inebriati sunt inde pueri. Tunc filius Dimmai, ducis illius regionis, Faolanus nomine, cum² suis uenit per illum locum. Qui cum uidis[s]ent pueros ebrietate lesos, postulauerunt ipsi sibi potum dari. Et cum gaudio sanctus Molua propinauit eis. Et ipsi similiter inebriati sunt, et ibi dormierunt. Set Faolanus, filius ducis, visionem vidit; | id est quod beatus Molua torquem auri circa collum f. 113^b suum et claram cassulam circa corpus dedisset. Quod post multum tempus completum est. Ipse enim Faolanus in senectute sua obtulit multa bona sancto Moluae; et regnum suum relinquens, monachalem habitum apud sanctum Moluam accepit. Tunc torquem auri et stolam claram, id est coronam eternam et felicitatem uite celestis cum sanctis, sanctus Molua duci Faolano in presencia Trinitatis prebuit.

xi. BEATUS³ puer⁴ aliquando cum matre sua perrexerat Molua, ut aliquod interuallum in molendino propinquo ad molendum⁵ granum quererent; set nullum interuallum molendinarius dedit eis. Et postea tribus diebus et tribus noctibus mola stetit, et nullo modo cucurrit. Dictumque est molendinario a quibusdam⁶: 'Vere causa pueri Molua mola non currit.' Tunc beatus Molua aduocatus, misit in os mole manum suam; et statim lapis cucurrit. Hoc videns molendinarius, satisfecit uoluntati sancti pueri, et ueniam petiuit ab eo.

xii. FILIA⁷ Fintani, patruī sancti Moluae, sedecim annis a natiuitate muta erat. Quodam die ipsa sanctum puerum Moluam cognatum suum accepit in sinum suum, et amplexata est eum; et hanelā pueri exiens circa os et faciem eius, illico aperta est lingua ipsius, et loquebatur clare. Et ipsa filia Cainer uocabatur, quē ibi uirginitatem suam Deo deuouit, et effecta est sancta et mirabilis in signis et prodigiis uirgo. Et construxit monasterium quod dicitur Cluain Claraydh⁸, in quo ipsa Christi uirgo ancillas congregauit.

xiii. ALIO⁹ die tres iuuenes pulcerrimi et ignoti uenerunt, et ceperunt ludere cum sancto puero Molua in conspectu parentum suorum. Et ludentes breui interuallo, illi iuuenes eleuauerunt secum in aerem sanctum Moluam, et euauerunt ex oculis eorum. Tunc pater et mater sancti Moluae cum suis dolebant multum, nescientes quid accidit filio suo. Set post tres horas illi iuuenes, id est angeli

¹ bonus ceruisor S¹ add. ² cum suo latrunculo S¹. ³ = S¹ § 11. ⁴ MS. uir. ⁵ MS. -landum. ⁶ tunc filius Colbach dixit S¹. ⁷ = S¹ § 12. ⁸ Clarith S¹. ⁹ = S³ § 4; R³ 126^b; not in S¹.

Dei, dimiserunt sanctum puerum in terram coram suis parentibus, et beatus puer letus mente et vultu erat, et consolabatur parentes suos de visitacione sua angelica.

xiv. QUEDAM¹ mulier habuit mortuum partum tribus annis in utero suo, et nullo modo, nullaque medecina potuit illum parere, et magnos dolores inde paciebatur. Illa mulier ambulans quadam die, inuenit sanctum Moluam in via; et cognoscens quod ipse sanctus puer Molua 'esset', uenit ad eum lacrimans, et tenuit eum contra pectus suum, rogauitque ut uterum suum benediceret. Et post benedictionem sancti pueri ibi illa mulier sanata [est] a doloribus suis, et in sequenti nocte partum suum peperit.

xv. SANCTUS² abbas Comgallus de prouinchia Ultorum uenit aliquando in regionem Mumenensium, et inuenit sanctum Moluam in agro dormientem, de via parumper remotum. Et ait sanctus Comgallus vni de discipulis suis: 'Vade illuc, et respice quid ibi est.' Iuncus iam propinquus ori sancti Moluae ardebat igne diuino; et hoc prodi[d]it eum sancto Comgallo. Ille vero frater excitauit sanctum Moluam de sompno ad sanctum Comgallum. Videns sanctus f. 113^c Comgallus beatum puerum Moluam, ipse amore eius repletus est quasi vnici; sciuit enim eum esse gratia Dei plenum. Ius[s]itque sanctus Comgallus sancto Moluae, ut ostenderet ei parentes suos. Dixitque sanctus Comgallus patri et matri sancti Moluae: 'Istum uestrum filiolum afferte Domino, et ueniat nobiscum ad legendum et docendum. Ipse enim plenus 'Sancto' Spiritu est; et multa loca Deo instituet, et pater multorum spiritualis erit.' Tunc parentes sancti Moluae obtulerunt eum Deo, et commendauerunt sancto Comgallo, ut nutriret eum Deo. Et perrexit sanctus Molua cum sancto patre Comgallo ad prouinchiam Ultorum, et mansit apud eum [in] iusta conversacione multo tempore. Et signa plurima per eum a Deo ibi facta sunt, de quibus pauca narrabimus.

xvi. IPSE³ iam sanctus pater Comgallus iussit ei alphaphetum scribi, et cepit docere eum. Quadam quoque die inuenit sanctus Comgallus angelum Dei sanctum Moluam docentem, et explanabat ei literas, et consolabatur eum omni pietate. Et postea sanctus Molua acutus multum intellectu erat et ingeniosus in liberali arte. Dixitque ei sanctus Comgallus quodam die, colloquentes invicem: 'Postulasti, fili⁴ mi, rem periculosam a Deo; multi enim intellectu et arte liberali decepti sunt, et inde causam habuerunt ruine.' Respondit ei sanctus

¹ = S¹ § 14; S² § 5; R² f. 126^b. ² = S¹ § 15; S² §§ 6, 7; R u. s.; according to S² this incident occurred while Molua was keeping pigs (sues); this is no doubt original; S¹ and R have altered 'sues' to 'oues' (cf. § v). ³ = S¹ §§ 15, 24; S² §§ 6, 9; R u. s. ⁴ MS. filii.

Molua, et dixit: 'Si ego haberem intellectum Domini semper, non offenderem, et dyabolo non consentirem. Qui enim¹ sunt sine intellectu, de voluntate Dei agenda non curant, et dyabolo non resistunt, set vitam suam cum viciis perdunt.' Cui pater Comgallus ait: 'Fili, firmus fide es, et per bonum intellectum via recta intrabis ad vitam eternam.'

xvii. ALIO² die sanctus Molua cum speram ferream ex igne cum forcipe tenuisset, ut [in] incudem³ cuiusdam fratris infirmi daret ad calefaciendum, cecidit ferrum rotundum de forcipe iterum in ignem. Hoc videns sanctus Comgallus, arguit eum multis verbis. Tunc sanctus Molua confusus, missit manum in ignem, et reduxit inde ferrum ignitum, et possuit in incudem⁴, et nec ignis necque callidum ferrum nocuit ei omnino. Et fratres hoc videntes, gratias Deo egerunt⁵.

xviii. QUODAM⁶ tempore misit sanctus Comgallus tres turmas⁷ de fratribus suis per diuersas vias in regionem⁸. Et ille tres turme rogauerunt patrem Comgallum ut sanctus Molua secum pergeret. Et contendebant turbe circa sanctum Moluam, volens unaqueque turba eum secum habere. Comgallus illis dixit: 'Cum qua turba vult ipse, pergat.' Turbe exeuntes in vias suas, vissum est eis sanctum Moluam fuisse in comitatu singulorum, donec reuersi sunt. Hoc iam potencia Dei fecit propter sanctitatem sancti iuuenis Moluae. Hinc sanctus Molua postea dictus a multis puer trium turbarum⁹.

xix. AMBULANS¹⁰ aliquando sanctus Moluae cum sancto Comgallo in quodam littore iuxta mare, increpauit eum vnus de fratribus in posteriori turbe parte. Et ilico prostrauit se sanctus Molua in littore, donec illi de litore toto exierunt. Venientes iam ad terram, volebat sanctus Comgallus loqui ad sanctum Moluam, set non inventus est in commitatu. Pater Comgallus inquit eis: 'Numquid aliquis ex uobis increpauit eum?' Ille frater ait: 'Pater, ignosce; ego argui eum in litore.' 'Ite cicius', ait Comgallus, 'et querite eum.' Et redeuntes fratres, invenerunt sanctum Moluam in littore iacentem, et inunda- f. 113^d
cione maris circumdatum; set aqua latitudine domus in litore tumens planissimo, suo ritu non accessit ad eum, set surgebat quasi paries.

¹ Nam si inter me et dyabolum catena posita fuisset, non me secum traheret S¹; and to the same effect S² R. ² = S¹ § 17; S² § 8; R u. s.; which tell the incidents somewhat differently. ³ in conicem Comgalli S¹; in beati Comgelli uas S² R. ⁴ incodem m. pr. ⁵ MS. agerunt. Here S¹ has the following short section (18) peculiar to itself: Multo autem tempore fuit Lugidus minister Comgalli; cui Comgallus nomen dedit, scilicet Lugith Maccan [i. e. little son]; quia quinquaginta uiri apud Comgallum erant, et unusquisque eorum Lugidus uocabatur. ⁶ = S¹ § 19; §§ xviii-xxii are not in S² or R. ⁷ ter nouem uiros S¹. ⁸ in tres prouincias . . . tam in Hybernia, quam in Britannia S¹. ⁹ gylla na tri nonbur, S¹ i. e. the gillie of the three nines. ¹⁰ = S¹ § 20.

Hoc viso, uocauerunt eum fratres ad sanctum Comgallum. Et audiens surrexit sanctus frater Molua, nesciens adhuc se mari circumdatum; et cucurrit intactus aqua ad fratres, et uenit cum eis gaudens ad sanctum Comgallum. Illud audiens sanctus pater Comgallus, benedictiones cum suis Christo obtulit.

xx. QUODAM¹ die missus est sanctus Molua ut lac a boceto super equum deferret; set equus in via sub uassis cecidit, et funda uassorum loco suo intus trusa sunt, et lac totum effusum est in terra. Sanctus uero Molua funda uassorum iterum possuit in locis suis², et uassa impleuit aqua dicens: 'Vassa vacua ad monasterium non ducam, quia aqua ibi opus est.' Et venientes quidam de villa post eum, eleuauerunt vassa³ aqua plena cum eo super equum; et ipsi narabant vicinis: 'Aquam portat sanctus Molua ad monasterium suum pro lacte.' Set aqua illa nutu Dei conuersa est in lac optimum. Et qui bibebant eum dicebant quod sapor mellis⁴ in eo esset. Et angelus Domini uenit ad sanctum Molua, quando equus cecidit, et consolabatur eum.

xxi. MISSUS⁵ est alio die sanctus Molua ad molendinum, ut moleret quoddam granum, quod non erat triticum⁶; set nutu Dei illud per merita sancti Moluae factum est triticum purissimum. Et hoc videns yconimus beatus monasterii sancti Comgalli, non ausus est comedere illud; misitque custodiri ad oblaciones faciendas ad opus Dei.

xxii. DIXIT⁷ sanctus Comgallus aliquando sancto Moluae: 'Quere, fili, equum a preposito; et duc illum paraliticum ad locum, ad quem uult ipse venire.' Et occupato tunc preposito 'cum equis suis' in aliis rebus, dixit sanctus Molua illi paralitico, qui non poterat ante multo tempore se mouere de lecto: 'Surge, frater, ut ducam te ad locum, ad quem vis ire.' Volebat enim sanctus Molua illum in humeris suis portare. Statimque ille paraliticus sanatus a Deo, ad uocem sancti Moluae surrexit ualide de lecto, perhibens se sanum esse. Et hoc videns sanctus Molua, ait illi: 'Vade sanus in Dei nomine, quocunque uolueris, O bone homo; set si quis interrogauerit te quomodo sanus factus es, dices ei, quod sanctus pater Comgallus meus in Christi nomine sanauit te.' Ille autem homo exiens dicebat omnibus, quod sanctus Molua, discipulus sancti Comgalli, se sanum vno verbo fecit. Et si qui hoc audierunt et viderunt⁸, glorificabant Deum in sanctis suis.

xxiii. IN FINE⁹ cuiusdam sanctissime pasche noctis, cum sanctus Comgallus offerret Deo, beatus Molua tenebat ei candelam in manu

¹ = S¹ § 21.   ² According to S¹ the liquid was carried in the vessels without any bottoms.   ³ angelus . . . eleuauit uassa S¹.   ⁴ et ebrietas uini S¹ add,   ⁵ = S¹ § 22.   ⁶ granum zizaneorum S¹.   ⁷ = S¹ § 23.   ⁸ MS. viderant.   ⁹ = S¹ § 25; S² § 10; R³ f. 126^c.

sua. Dormiente vero eo paulisper, oppressus sompno, candela de manu eius iuxta altare in aquam consecratam¹ cecidit, et extincta est. Increpans eum pater Comgallus, timensque sanctus Molua multum increpacionem eius, apprehendit eam extinctam et humidam de aqua, et aspiciens in celum, repente sufflauit eam; et ilico exarsit candela in manu eius clara flamma | coram clero, quasi nunquam f. 114^a fuisset extincta². Et videntes hanc flammam, ipsi inflammati sunt in Christi amore.

xxiv. DEINDE³ coactus est sanctus Molua a sancto Comgallo accipere sacros ordines; et acceptis gradibus, dixit ei pater Comgallus: 'Accipe quosdam discipulos tecum, fili mi, et uade ad patriam tuam; ibi enim plura loca Deo edificabis.' Acceptaque licentia et benedictione sancti Comgalli et omnium fratrum, uenit sanctus Molua cum aliquibus fratribus secum a monasterio sancti Comgalli claro, Beannchor, et peruenit ad quendam locum qui dicitur Druim Sneachta; ibique aliquo tempore habitauit, et multas uirtutes fecit.

xxv. ILLIC⁴ duo pueri quodam die in stagno propinquo cum natasent, apparuit bestia terribilis ualde, cuius magnitudo erat quasi magna scaffa. Videns sanctus Molua bestiam uenientem ad pueros, uocauit eos de terra, dicens: 'Natate ad me uelociter, pueri, ut videam quis ex uobis melius 'et' uelocius natat.' Et nesciebant pueri quod bestia persequeretur se. Natabantque pueri uelocissime ad sanctum Moluam, uolentes probare natacionem suam. Peruenientesque pueri ad portum, recepit eos uir sanctus in terram; et ilico post eos percussit bestia portum pectore suo, et fecit magnum sonitum. Respicientesque pueri retro, timuit vnus de illis ualde terribilitatem et formidinem illius; et ilico ibi mortuus est. Et uolens bestia ingredi terram, iussit ei sanctus Molua in Christi nomine ut rediret in lacum, et nemini noceret inde postea usque ad finem seculi. Et ab illo die usque hodie illa bellua non inde comparuit, necque nocuit. Dolentes autem amici illius pueri de morte eius, accessit ad eum sanctus Molua, et suscitauit eum a morte coram omnibus; et ipse postea vixit multis diebus.

Volensque sanctus Molua de illo loco ad suam prouinchiam, sicut sanctus Comgallus sibi dixit, exire, uenit angelus Domini ad eum, dicens: 'Si uoueris in hoc loco manere, multe erunt posses[s]iones huius loci; et tua parrochia hic magna erit. Sin autem, perge ad patriam tuam, sicut tibi sanctus magister tuus dixit.' Et noluit

¹ aquam Pasche consecratam S¹. ² Tunc unus de senioribus ait: 'Due iste lucerne in uno loco fieri non possunt' S¹; which S² R alter into: 'Hec lucerna ... sub modio non est abscondenda,' etc. ³ = S¹ § 25; S² § 11; R u. s.

⁴ = S¹ §§ 26-7; S² § 12; R u. s.

sanctus Molua in illo loco manere¹, quia impedimentum ei seculares ibi faciebant; set ipsum locum benedixit. Et² constituto illic monasterio, uenit inde ad sanctam scolam sancti Finniani in sua ciuitate Cluain Hayard³, que est in confinio Laginensium et Nepotum Neill. In qua scola multitudo sanctorum 'Hybernie' diuinitatem apud sanctum Finnianum, virum sapientissimum, scrutabatur.

xxvi. QUODAM⁴ die missus est sanctus Molua seminare semen in quadam segite, et illud semen non erat triticum. Set ante tempus congruum illa seges creuit, et maturauit, et purum triticum fuit. Et de hoc nomen sancti Moluae apud sanctum Finnianum et suam sanctam scolam glorificatum est.

xxvii. Et⁵ post aliquod tempus accepit sanctus Molua licentiam a sancto magistro Finniano et suis sanctis discipulis, et uenit ad Mumeniam; et lustrauit patriam suam, id est nepotes Fidge, que gens est in medio Mumenie a medio planicie Mumenie usque ad f. 114^b me[di]um montis Luachra in occidente, ad australem plagam fluminis Synna. Venitque sanctus Molua cum discipulis suis quodam die ad ducem Hua Fidhgente qui uocabatur Foelanus filius Dimmai, de quo supra diximus⁶ quando ipse inebriatus est, tribuente ei sancto Molua in sua puericia liquorem mororum. Introiensque sanctus Molua ad ducem Faolanum, postulauit ab eo locum, in quo monasterium Deo construeret. Tunc dux in alea ludebat⁷, et nichil viro Domini longe respondit. Cumque dux diu taceret, quidam comes de suis dixit ei: 'Quare, domine dux, non salutas sanctos monachos, neque respondes eis? Abbas enim eorum frater noster est; iam oportet nos dare ei honorem; multa enim bona de eo audiuius.' Cui dux respondens ait: 'Vere saluto illos in corde meo, et in aduentu eorum gaudeo; et quod querit dominus meus abbas, Molua, mente cogito.' Tunc dux diuinitus inspiratus dixit sancto Moluae propheticæ: 'In hac gente tua, pater Moluae, locus nominacior tuus non erit; necque enim⁸ resurrectio tua.' Videns beatus Molua sanctum ducem spiritu prophætico inspiratum, dixit ei: 'Vbi igitur, domine dux, meus maior locus erit, et resurrectio mea?' Dux ait ei: 'In confinio iam

¹ temptatione mulierum ualde grauatus S¹; which then (§ 28) describes the annoyance caused by the women. This, though curious, is less original than the following account in S² § 13, R³ 126°. (The text, which in S³ has been tampered with by a clumsy corrector, is restored by a comparison with R.) 'Generalis autem electorum inimicus, sancti uiri emulans studiis, feminarum quarundam in uicino opido commorancium carnali eius amore animos inflammauit. Que, magistro instigante malicie, quendam rogauerunt hominem, quatenus uiri Dei capillorum aliquid pro benedictione eis deferret. Cui ille, cause non nescius, caprine cui supersedebat pellis pilos dedit; que paulo post extra monasterium ad illas auolauit.' ² = S¹ § 29. ³ Hiraïrd S¹.

⁴ = S¹ § 29, which is yet more marvellous. ⁵ = S¹ § 30; S² § 14; R³ 126°.

⁶ § x. ⁷ sicut regibus mos est S¹ add. ⁸ altered to *et* by late hand.

Muminensium et Lagenensium erit nominacior tuus locus, et 'tua' resurrectio. Multa quoque alia loca in hac patria tua et in aliis regionibus Deo edificabis, et quecunque necessaria tibi ministrabuntur a me. Et post tempus siquidem ego ipse monachus tuus ero.' Ita hec omnia silicet contigerunt.

xxviii. SCIENS¹ sanctus Molua hoc uaticinium a Deo fuisse, benedixit duci Faelano et genti sue, id est nepotibus Hua Fidhgenti, et uenit cum monachis suis ad confinium Muminensium et Lagenensium; et primitus adiuit fratres matris sue in regione Osrayghi quam locum cepit edificare. Fratres autem matris sancti Moluae duo erant, quorum vnus letus fuit in aduentu sancti Moluae, et obtulit ei hereditatem suam. Alter uero asper fuit, et dolens quod frater suus hereditatem suam sancto Moluae daret; ipse enim pessimus volebat eam habere; euaginatque gladium suum, et uenit cum suis occidere virum Dei, nisi frater eius cum Dei adiutorio defenderet; et destruxit quod sanctus Molua edificauit ibi. Cellam enim sanctus Molua in illa hereditate edificare cepit, quam ille malignus destruxit. Cui ait sanctus Dei coram omnibus: 'Priusquam vnus mensis implebitur, tu morieris, et hereditas tua post te dissipabitur.' Et secundum viri Dei uaticinium est completum.

Nolens sanctus Molua illic amplius manere, uenit angelus Domini ad eum, et ostendit ei montem Smoil², dicens: 'Adi³ montem illum; ad radices enim eius maior locus tuus erit et resurrectio tua in eo.' Direxitque sanctus Molua iter suum ad montem Smoil, qui modo dicitur mons Bladma, sicut sibi angelus dixit; et habebat quinque vac[c]las secum in possessionem⁴. Et in quocumque loco uacce expectabant, illic sanctus cum suis manebat. Et quacumque hora uacce inde ibant, sequebatur eas sanctus Molua cum suis.

Angelus⁵ iam Domini apparuit cuidam homini, nomine Bledeno, dicens: 'Cras sanctus abbas Molua cum suis sequens quinque⁶ vaccas albas auribus rubicundis ueniet ad te; | et offer illi hereditatem tuam, quia tu monachus illius eris.' Et ita factum est. In illa siquidem hereditate sanctus Molua cellam edificauit, que dicitur Ross Bualeadh⁷.

Et inde sanctus Molua ueniens, perrexit ad Berachum⁸ ducem regionis Laighse, que est in angulo Lagenensium, contra Mumenenses et nepotes Neill, et quesiiuit ab eo aptum locum monasterii. Tunc filius Berachi ducis pene mortuus est, et nullum responsum dabat. Et rogatus sanctus Molua pro eo, benedixit aquam, et aspersus est ex ea puer infirmus, et ilico coram omnibus surrexit sanus. Hoc uidens

¹ = S¹ § 31; S² § 14; R u. s.   ² Sinnoir S¹; Smoyr S² R.   ³ MS. addi.

⁴ MS. pōem.   ⁵ = S¹ §§ 32-4; S² §§ 15-17; R u. s.   ⁶ MS. v. quinque.

⁷ Ros Bilech S¹; Ros ni bulead S²; om. R. From this place also Molua was driven away by his dread of women S¹.   ⁸ filium Bacain S¹; Beccani S² R.

dux Berachus, pater illius, ait sancto Moluae: 'Ecce offero tibi et Deo istam arcem meam cum agris suis, et construe hic monasterium.' Respondit ei sanctus Molua, dicens: 'Non accipiam arcem tuam regalem; set trade mihi locum ad australem plagam montis Bladhma; sicut constituit mihi angelus Domini.' Tunc dux Layghse, Berachus, tradidit sancto Moluae locum quem quesivit; et constituit ei semper tributum a duce et gente Laygse. Benedixitque sanctus Molua illum ducem cum sua prole et gente, et uenit ad locum sibi predestinatum a Deo; et cepit ibi monasterium magnum et clarum et famosum edificare. Et constituit sanctus Molua ut nulla mulier ibi semper intraret. Et ab illo die usque hodie nulla mulier in illud monasterium audet intrare. Magnaque multitudo monachorum hinc et inde venit ad illum locum; et recipiebat eos benigne pius pater Molua. Et in ipso loco clara ciuitas, que uocatur Cluain Ferta Molua, id est latibulum mirabile sancti Moluae, eo quod ipse in sua vita multa miracula in ea fecit, et adhuc gratia Dei per eum patrantur, in honore sancti Moluae creuit; et ipsa est in confinio Laginensium et Mumenensium, inter regiones Osrayghi et Hele et Layges. Et uolentes¹ fratres sancti Moluae domum ei in claro loco construere, in primis ait eis: 'Christus abbas noster est; ipse iam in hospite recipitur. Domum igitur hospitum hic facite, et meliores de agris vestris in vssum eius tradite.' Et sic factum est; et cura hospitum et peregrinorum ualde in illo loco apud sanctum Moluam agebatur.

xxix. Post² hec [exiit]³ sanctus abbas Molua cum multis monachis ad gentem suam, id est ad nepotes Fidhgenti; et magnas oblaciones de agris et de substanciis ibi inuenit, et cellas et clara monasteria illic Deo instituit, et non solum in ipsa regione, set et in aliis, in quibus congregaciones et officia ordinauit. Et multa miracula sanctus Molua in illis locis fecit. Et adhuc in eis 'per eum' monstrantur⁴.

xxx. QUIDAM⁵ conuersus et monachus⁶ apud sanctum Moluam erat, qui nolebat peccata sua confiteri. Veniens aliquando sanctus Molua per viam que ducit ad locum qui dicitur Tuaim Domnaidh⁷, fuit predictus monachus in commitatu eius; et ait sanctus Molua illi iuxta crucem que erat in via prope locum illum, id est Tuaim: 'Peccaui vere hodie, quia confessionem alicui seniori non feci de hiis que egi hodie. Me igitur hic sustine modicum, donec vadam illuc, et confitear.' Tunc ait conuersus ille monachus, compunctus corde: 'Num est ita graue peccatum non confiteri in hoc seculo? Nonne satis nobis est, Deum solum rogare pro peccatis nostris?' Ait ei sanctus Molua:

¹ This is fuller and more original in S¹. ² = S¹ § 35; S² § 18; R² f. 126^d.
³ Supplied from S¹. ⁴ Here S¹ § 36, S² § 19, R f. 127ⁿ, relate how the saint rebuked the selfishness of a lay brother. ⁵ = S¹ § 37; S² § 20; R² f. 127ⁿ.
⁶ alius laicus S¹. ⁷ Toim Domnich S¹.

'Nisi confessus fuerit homo peccata sua, veniam non consequetur, nisi per magnum penitentie supplicium | hic a semet ipso, et post f. 114^d accusationem dyaboli pupplicam in futuro per iudicium, sua pietate donauerit sibi omnipotens Deus. Sicut enim pauimentum scoppha cotidie tergitur, ita anima cotidiana confessione.' Hoc audiens monachus a suo sancto abbate, promisit confiteri sua offendicula, et confitebatur fideliter, et sanatus est ille frater a sua preterita audacia; et gaudebant pater et fratres¹.

xxx. ALIQUANDO² vir Dei Molayssi vlcus pessimum habuit sub pectore suo, et os eius contrauersum est; et renuit ille medecinam propter magnitudinem caloris et nimiam acritatem. Hoc audiens sanctus Molua, venit ad eum, et dixit ei: 'Si mihi licet benedicere pectus tuum quo torqueris, O pater care?' Dixitque ei sanctus Molaysi: 'Benedic sancto signo et tua oratione tantum; set caue ne tangas illud ullo modo.' Et ita benedicens sanctus Molua pectus viri Dei, ilico dolor euanuit ex eo radicitus, et sanus apparuit sanctus Molaysi statim. Tunc ipsi duo sancti cum suis discipulis Christo gratias egerunt.

xxxii. DEAMBULANS³ quadam die sanctus pater Molua circa monasterium, et vnus frater secum, nomine Dochonne, cecidit in quandam fossulam; et ibi subito pes eius in tres partes confractus est, et nullo modo potuit inde se mouere. Accessit ad eum pius pater Molua, et accepit coxam diuisam in manibus suis, et conglutinauit orans os ad os, et ilico sanatus est pes fratris in manibus eius, quasi nunquam esset fractus. Et surgens frater Dochonne sospes, comminauit ei sanctus Molua, et dixit: 'Caue ne in vita mea vlli hoc factum dixeris. In quacunque enim die indicaueris cuiquam, pes tuus erit fractus, et cicius morieris, sicut modo tibi contigisset, nisi per me Deus te sanaret.' Quod factum est. Ille enim frater Dochonne⁴ post plurimos dies colloquens cum quibusdam fratribus de sancto Molua, narrauit eis predictum factum. Ibi iam ilico pes eius coram fratribus fractus est; et post breue spacium obiit, sicut vir sanctus dixit. Et fratres talia audientes et videntes, edificati sunt in suo sancto seniore.

xxxiii. QUODAM⁵ die sanctus pater Molua iuit videre armentum monasterii sui; 'et' vidit prope viam inter arbusta luppos esurientes et clamantes in celum. Et motus misericordia, ac[c]ersiuit illos secum, et collocauit in hospicio, lauit pedes eorum, et fecit vitulum occidi et coqui, et traditus est eis cum omni humanitate. Et tale

¹ Here S¹ § 38, S² § 21, R u. s. relate how the saint taught manual labour to a novice, a poet; S¹ § 39 further adds how he miraculously affixed a leather strap (commisura pellicia) to a shoe. ² Not in S¹ S² or R. ³ = S² § 32; R² f. 127^c; not in S¹. ⁴ MS. Dochonne. ⁵ Peculiar to M.

convuium anniuersario more sanctus Molua faciebat lupis. Postea luppi alacres ceperunt custodire peccora sancti Molua ab aliis lupis et a furibus; et erant quasi domestici cum pastoribus sancti, cognoscentes se invicem; et multis diebus post obitum sancti Molua hoc illi lupi faciebant.

xxxiv. QUODAM¹ die frater Finanus oblaciones faciebat in quodam cenaculo, et sanctus pater Molua adiuuabat eum. Venitque perdix auis per fenestram, et abstulit vnam oblacionem secum in rostro suo. Et signauit sanctus Molua post auem, et ilico cecidit in terram mortua. Hoc videns sanctus Molua benedixit illam orans, et suscitauit eam f. 115^a a morte, et cibauit | illam pie. Ipsa iam auis postea in vita sua familiaris fuit inter fratres.

xxxv. ALIO² die uenit episcopus Saghri, nomine Sethna, circa vesperam. Hoc audiens sanctus pater Molua, occurrit ei, dicens: 'Mane, sancte pater, apud famulos tuos hac nocte, quia vespera est.' Respondit ei episcopus Sethna: 'Vere, sancte Dei famule, non possum; quia per fidem meam promisi ciuibus meis hodie peruenire ad ciuitatem meam Saighre. Set Deum ora pro nobis, ne deficiat dies donec ad vrbem nostram perueniamus. Confidimus enim in tua sanctissima oracione hoc fore nobis, quamuis est contra naturam.' Pene enim dieta est ab aliquibus a ciuitate Molua, Cluain Fearta, vsque ad ciuitatem Saighre. Et osculantes et benedicentes se invicem sancti, episcopus in viam suam exiuit³; sanctus Molua oracioni se dedit. Sol iam lucidus episcopo cum suis in via splenduit regione tenebrosa per circuitum, donec in sua ciuitate post oracionem sedit. Ciues iam ciuitatis Saighre hoc miraculum suo sancto episcopo ascribebant; sanctus autem episcopus sancto Molua. Et nos scimus hoc factum per merita amborum a Deo fuisse.

xxxvi. QUIDAM⁴ homo captus a vinculis dimissus est a rege Themorie, vt precium libertatis a bonis hominibus quereretur; ille enim homo diuicias non habebat, set per fidem suam ad querendum precium dimissus est. Veniensque ipse ad sanctum Moluam, inuenit eum in agro mittentem semen in terra. Audiens iam sanctus Molua negocium suum, misit manus plenas de semine in sinum suum, dicens ei: 'Vade, et da hoc regi pro te.' Ille homo valde admirans, interim tacuit. Iterum aspiciens in sinum suum, vidit illud aurum pulcherrimum factum in sinu suo. Tunc ille gratias Deo et sancto Molua agens, perrexit ad regem, et dedit ei aurum. Videns rex lucidum aurum, dixit ei: 'Quis dedit tibi tale aurum?' Ille homo

¹ Peculiar to M.   ² = S¹ § 40; S² § 22; R³ f. 127^a.   ³ Ex[e]unte episcopo, Lugidus, eleuata manu, benedixit solem; et stetit sol in celo, donec episcopus Setne ad ciuitatem Segri . . . peruenit S¹.   ⁴ = S¹ § 41.

indicans regi euentum rei, ait ei rex: 'Vade tu liber a me. Hoc vero aurum reporta sancto Molua.' Ille quoque letus rediens, illud fideliter a rege sancto Moluae as[s]ignauit. Et benedicens sanctus Molua coram omnibus illud, iterum versum est in granum. Videntes et audientes hec in fide Christi firmati sunt, et in contemptu diuiciarum.

xxxvii. ALIO¹ die circumiens sanctus pater Molua leuicianam, inuenit retro sanctuarium in leuiciana quatuor fratres volentes ire in peregrinationem, et colloquentes sibi secrete. Quibus ait sanctus Molua: 'Cogitatis vere, fratres mei, ire in peregrinationem longe pro Christo; set dico vobis in Christi nomine, quod modo vbi pedes vestri sunt, ibi sepeliemini.' Illi², scientes quod verum foret, stabiles in suo monasterio postea permanserunt; et illic sepulti sunt, sicut vir Dei predixit.

xxxviii. BEATISSIMUS³ archiepiscopus Lagenensium, Moedhog⁴, voluit ire trans mare in Britanniam ad sanctum magistrum suum, Daud episcopum⁵, vt interrogaret eum, quem in Hyberniam haberet patrem confessionis sue. Venitque angelus Domini, dicens ei: 'Noli ire trans mare. Scit enim Deus omnipotens, quia confessio tua sancta et pura est; set tamen vade ad sanctum Moluam, filium Coche⁶, et sit⁷ ipse pater confessionis tue, si aliter non vis esse.' Postea venit sanctus archiepiscopus Moedhog ad sanctum Moluam, et receptus est honorifice ab eo. Fecitque sanctus Molua vitulum f. 115⁸ pinguem occidi, et parari cum aliis cibariis sancto Maedhog. Et audiens sanctus Molua quod episcopus non commederet carnes, benedixit octo partes carniū, et facte sunt octo pisces. Et cum essent appositi coram episcopo, sciensque ipse diuinitus quomodo pisces facti sunt, benedixit eos et iterum sunt octo partes carniū. Hoc videns sanctus Molua, displicuit ei. Alii enim pisces tunc non erant in monasterio. Iam iterum coram episcopo et omnibus benedixit octo partes carniū, et ilico facti sunt octo pisces. Hoc sanctus episcopus sumpsit caritatiue in Christi nomine pro honore sancti Molue, Deo gratias cum omnibus agens. Et accipiens episcopus sanctum Moluam patrem confessionis sue, cum gaudio ad sua in osculo pacis reuersus est.⁹

xxxix. ALIQUANDO⁹ sanctus Molua visitauit sanctum Erne'n'um¹⁰

¹ = S¹ § 42; S² § 33; R² f. 127^c. ² Denique illi Romam profecti sunt, et reuersi . . . in prefato sepulti sunt loco S² R. ³ = S¹ § 43^a; cf. Maedoc § xx.

⁴ Sanctus Aidus abbas Ferna Mare (of Great Ferns) S¹. ⁵ Daud ecclesie Muini, ut ipse fieret amicus anime sue S¹. ⁶ Lugid mac Coche S¹. ⁷ scit m. pr.

⁸ S¹ § 43^b (= S² § 36, R² 127^c) and S¹ § 44 are not in M. They relate how Maedoc wished to surrender Ferns to Molua, and how the latter saved a priest named Luigdech from 'scola diaboli . . . uexilla in capitibus habentes', i. e. robbers (in Irish *dibergaigh*). ⁹ = S¹ § 45; S² § 26; R² f. 127^b. ¹⁰ Emnebam S¹; i. e. Emne Bán (the White).

abbatem in regione Cennselach, non longe a flumine Berua, in monasterio Ross meic Treoin, quod sanctissimus senex Abbanus fundauit, habitantem. Et ille sanctus abbas Ernenus vir promptus in miraculis fuit; et ipse de vna natione erat natus et sanctus Molua. Rediensque sanctus Molua ad sua, inuenit sanctam sororem suam, nomine Croin, mortuam super feretrum, et sorores flentes circa eam. Quibus ait sanctus Molua: 'Gaudium eternum sit uobis in celis.' Et ipse orans iuxta feretrum, illa sobrie surrexit a morte, benedicens omnibus. Et cum se invicem [salutassent] sanctus Molua et beata sua soror Croin, ipsa elegit remori, et manere in requie cum sanctis. Acceptoque sacrificio cum benedictione et oratione sancti Molue, remigravit ad Christum, et dormiuit in pace¹.

xl. QUODAM² die sanctus senex Molua et duo discipuli secum legentes, subito ipse contristatus est, et fleuit coram eis. Et post pusillum gaudisus est, et erat hylaris in gaudio. Tunc fratres interrogantes de causa tristicie et leticie, dixit eis: 'Hac hora sanctus Gregorius in presulatum Rome electus et renuens, fleuit ipse. Set angelus Domini venit ad eum, et suasit ei ut acciperet; et ipse ex iussione angeli letificatus, suscepit. Ego secundum apostolum³ fleui cum illo flente, et cum eo gaudeo.' De tali iam diuina ostensione discipuli gaudebant⁴.

xli. AMBULANS⁵ sanctus Molua aliquando in provincia Laginensium, reginam eorum intrauerunt demones, et vexabant eam. Que alligata tribus cathenis adducta est a multis ad sanctum Moluam, ut oraret pro ea. Orante sancto Molua, ilico coram populo demones de illa dolentes exierunt; et ipsa invalida erat ad horam post vexationem demonum. Et benedicens eam sanctus Molua, soluta est; et leta cum suis, gratias agens, rediit⁶. De hoc iam gaudium magnum in illa regione factum est.

xlii. BERACHUS⁷, dux Laighys, de quo superius diximus⁸, cenam magnam regi Laginensium parauit. Set ceruisia, que parata erat ad illam cenam, amara contigit fuisse, et gustantes eam homines ilico vomebant. Et hoc duci cum suis multum displicuit. Vidensque ipse dux pauperem pretereuntem nudis pedibus, portantemque duos ficones in frigore, miratus est, et dixit ei: 'Quare, bone homo, ficones in pedibus non habes in frigore? Et quis dedit tibi eos?' f. 115⁹ Respondit pauper⁹: 'Sanctus senex Molua dedit mihi illos; et male possum ponere immundos pedes meos, vbi fuerunt pedes eius.'

¹ Here S¹ adds a curious and interesting section (46) how Molua turned the water of a well to milk. ² = S¹ § 47; S² § 31; R u. s. ³ Rom. xii. 15.

⁴ Here S¹ has a section (48) which is obviously out of place. ⁵ = S¹ § 49; S² § 23; R² f. 127^a. ⁶ reddiit m. pr. ⁷ = S¹ § 50; S² § 24; R² 127^b. ⁸ § xxviii.

⁹ MS. senex pauper.

Hoc audiens dux Berachus, abstulit ficones, et miscuit eos per omnia dolia in quibus erat liquor; et statim valida dulcedo apparuit, commitante eam sanitate. Et hoc videns dux, valde gauisus est cum suis, glorificans Deum et sanctum Moluam; et red[d]idit illi pauperi suos ficones cum magno beneficio ¹.

xlili. QUODAM ² die sanctus Molua venit ad ciuitatem sancti Kaynnici que dicitur Achad Bo ³; et ibi tres pueri paruuli, filii Darii ⁴, miserunt per pietatem manus suas in collum sancti Moluae, et palpabant cum palmulis suis, uocantes eum patrem eorum. Admirantes de hoc homines, interrogauerunt quare infantes hoc pariter egerunt. Et uolebant prohibere eos. Tunc ait illis sanctus Molua: 'Sinite istos ostendere dilectionem sine dolo per Dei inspiracionem. Isti siquidem paruuli sancti monachi mei post me erunt in monasterio meo.' Et sic factum est ⁵.

xliv. ARMENTARIUS ⁶ monasterii sancti Molue ⁷ subito mortuus est ⁸, et dolebant de hoc fratres. Tunc sanctus Molua ⁹ in alio loco erat. Equonimus ¹⁰ monasterii posuit tunicam sancti Lugidi super mortuum, et ilico surrexit ille viuus et sanus; et postea pluribus diebus vixit. Sanctus videlicet Molua pridem Lugidus nominatus est; set a matre sua per pietatem vocabatur Molua, et postea similiter a sancto suo magistro Comgallo; et inde omne vulgus vocat eum Moluam. Et sciunt primum nomen eius, id est, Lugidum.

xlv. PUER ¹¹ mutus aliquando, id est filius Maelduibh ¹², adductus est ad sanctum Moluam, ut curaret eum. Orans iam sanctus senior Molua, posuit tres digitos suos in ore illius; et ilico coram omnibus loqu[ut]us est, et benedicens omnibus, gratias egit Deo ¹³.

xlvi. SANCTUS ¹⁴ pater Molua aliquando ambulans in regionibus na n-Desi ¹⁵, inuenit ibi in quodam loco luctum magnum. Vxor enim ducis illius regionis illic mortua est dolore partus, et mortuus est infans in vtero eius. Et rogatus est sanctus Molua a duce et principibus magnis ¹⁶ precibus, vt diuinam clemenciam ¹⁷ pro illa exoraret. Et orans sanctus Molua, suscitauit vtrosque, id est ductricem et filium in vtero eius. Obtulit igitur ¹⁸ ductrix se cum filio suo sancto Molua.

¹ Here S¹ has four sections (51-4) which are not in M; §§ 51, 53 are peculiar to S¹; S¹ § 52 = S² § 28, R² 127^b; S¹ § 54 = S² § 25, R² ib. ² = S¹ § 55.

³ Acheth Boo Hele S¹.

⁴ Dari Nigri S¹.

⁵ Here S¹ has a section (56) peculiar to itself. ⁶ = S¹ § 57; S² § 29; R u. s. ⁷ nomine Cronanus S¹ S² R add. ⁸ in Achthib Critri S¹ add. ⁹ Here begins the fragment in T. ¹⁰ prior S² R. ¹¹ = S¹ § 58; S² § 30; R u. s. ¹² de genere Maile Andich S¹ add. ¹³ Deo egit T; here S¹ has a section (59) peculiar to itself. ¹⁴ = S¹ § 60; S² § 27; R u. s.; S² and R represent the incident as happening to Buonan or Buan, wife of Scanlan Mor, chief of Ossory.

¹⁵ nanesi T. ¹⁶ et magnis T. ¹⁷ -na -cia T. ¹⁸ igitur om. T.

Dux quoque na n-Desi agrum Deo et sancto Molue obtulit, in quo¹ sanctus Molua cellam edificauit², que dicitur Ard Gabrain³.

xlvi. SANCTUS⁴ abbas Daganus⁵ pergens Romam, duxit secum regulam quam sanctus Molua ordinauit et dictauit monachis suis. Et legens sanctus Gregorius papa illam regulam, dixit coram omnibus: 'Ille sanctus, cuius est hec regula, circumsepsit⁶ sepe circa familiam suam vsque ad celum.' Et mandauit sanctus Gregorius papa suam orationem et benedictionem sancto Moluae; et de hoc sanctus Molua gaudens, gratias egit Deo.

xlvi. Cum⁷ aliquando sanctus Molua venisset ad locum qui dicitur Tuaim Domnaidh⁸, inuenit ibi puerum iuxta vitulos offerentem ludo puerili; et habebat oblacionem de lymo. Hoc videns sanctus Molua, f. 115^d benedixit illam | oblacionem, et ilico 'illa' versa est in panem tritici; et de manu illius⁹ sacrificium in nomine Domini tunc accepit. Ipse iam puer postea gratia Dei de die in diem repletus est, et sanctus episcopus factus est, qui est Dochummi filius Maelainfhind¹⁰.

xlix. VNUS¹¹ de dentibus sancti Moluae in sua senectute cecidit; et ait ipse fratri sibi ministranti: 'Hunc dentem, fili, diligenter custodi; erit enim dies, quando necessarius erit; et ne sepeliatur mecum'; quod post multum tempus completum est. Nam post obitum sancti Moluae quidam monachi¹² venerunt ad Hyberniam querere reliquias sanctorum Hybernie. Et cum uenissent ad ciuitatem Cluain Ferta petere de reliquiis sancti Moluae, noluit populus scrinium aperire reliquiarum sancti Moluae. Videns ille frater anxietatem monachorum et populi, indicauit eis de illo dente, sicut supra diximus. Et vtrique letati sunt inde; et datus est illis ipse dens secundum suam petitionem.

I. ALIQUANDO¹³ sanctus Molua uenit ad sanctum Daganum abbatem¹⁴ salutandum; et interrogauit sanctus senex Molua Daganum, quis esset in loco suo post se. Et predixit propheticè sanctus Daganus, dicens: 'Beatus Lachtanus¹⁵ sedebit in sede tua post te.' Et hoc placuit sancto Moluae. Et dixit sanctus Daganus venerabili seni Moluae: 'Pater sancte, da benedictionem tuam super me et locum meum; scimus enim quia vis post breue tempus ad Christum

¹ filius regine... Berchan, locum sancto Lugido edificauit S¹. ² fundauit T. ³ Gabren T; Gobren S² R; here S¹ inserts two sections (61 and 63) peculiar to itself. ⁴ = S¹ § 64. ⁵ Deganus episcopus S¹. ⁶ MS. -cepsit. ⁷ = S¹ § 65. ⁸ Domnich T S¹. ⁹ illius pueri statim Lugidus S¹. ¹⁰ -anfinth T; mac Male Anfinth S¹; here S¹ adds two sections (66, 67) peculiar to itself. ¹¹ = S² § 34; R² 127°; not in S¹. ¹² Ienses... fratres S²; iensque... fratre R². ¹³ = S¹ § 68. ¹⁴ episcopum ad Ath Dagain S¹. ¹⁵ Lactanus T; -tenus S¹.

migrare.' Respondit sanctus senex Molua¹: 'De supernis semper benedictio tua erit.' Postea orantes, et benedicentes se invicem in osculo pacis, sanctus Molua ad sua reuersus est; sanctus autem Daganus in loco suo, qui dicitur Achad² Dagoni, mansit.

li. SCIENS³ sanctissimus senex Molua diem remigrationis sue proximum fuisse, collectis monachis suis ante se, precepta diuina mandauit eis; et inter cetera dixit: 'Mei karissimi fratres, bene colite terram, et bene laborate, vt habeatis sufficientiam cibi et potus et vestitus. Vbi enim sufficiencia fuerit apud seruos Dei⁴, ibi stabilitas erit; et vbi stabilitas in seruicio fuerit, ibi religio erit. Finis iam religionis vita eterna erit. Filii mei karissimi, sit apud vos stabilitas, sit congruum scilencium; peregrinos curate, propter orationem laborem manuum diligite⁵; hospites semper propter Christum recipite. Vacate semper orationibus mane, postea lectionibus; deinde operamini' (sic ipse diuidebat diem in tres partes⁶) 'vsque ad vesperam; vacantes ad opera Dei et alias necessitates.'

lii. POST⁷ hec et alia monita venit sanctus senex Molua ad sanctum Cronanum⁸ in insula Cre tunc habitantem, vt salutaret eum priusquam migraret de hoc seculo. Et indicans sanctus Molua sancto Cronano obitum suum prope esse⁹, communionem corporis et¹⁰ sanguinis Christi accepit ab eo; et in osculo pacis deinde post orationem et benedictionem lacrimosam inde datam, sanctus Molua ad suum sanctum monasterium, Cluain Ferta¹¹, cum suis reuersus est. Cum declinasset sanctus Molua ad quandam cellam parumper de via remotam, que dicitur Tuaim Dhomhnaidh¹², sedit ipse lassus in via in orientali plaga grunne. Gronna iam magna est inter insulam Cre et ciuitatem Cluain Ferta¹¹; et dixit sanctus Molua cuidam viro sancto, nomine Scellano, qui erat vnus de discipulis suis: 'Si quis f. 116⁴ viderit familiam celi et terre simul, ad quam deberet ire?' Respondit ei beatus Scellanus: 'Vere ad familiam vtique celi.' 'Igitur da mihi, fili carissime, sacrum sacrificium', inquit sanctus pater Molua, 'quia video familiam celi ad exitum paratam¹³ meum, ut pergam cum illis.' Et ibi accipiens sanctissimus senex Molua dominicum sacrificium de manu sancti sui discipuli, Scellani, secundo nonas Augusti¹⁴ emisit spiritum, et migravit inter choros angelorum¹⁵ ad Christum. Cuius corpus¹⁶ portatum est ad predictam cellam, id est Tuaim

¹ 'Desuper dabitur.' Illi . . . putabant quod de excelso loco sibi propinquo diceret; Ligidus uero de celo dicebat S¹. ² Ach (=Ath) T. ³ = S¹ § 62 (where it is out of place). ⁴ Dei fuerit T. ⁵ relinquit, et propter

hospites familiam sinite S¹. ⁶ cf. S¹ § 64; S² § 37; R² f. 127°. ⁷ = S¹ § 68; S² § 38; R² f. 127^d. ⁸ Ruis Cree, sedentem tunc in cella Sen Ruis S¹.

⁹ postulauit ab eo sacrificium quod secum portaret, et dedit ei Cronanus S¹.

¹⁰ et om. T. ¹¹ Fert T. ¹² Domnic T. ¹³ -tum M T. ¹⁴ in die sabbati

S¹; feria vii^a ad perhenne migravit sabbatum S² R. ¹⁵ inter angelos Dei T.

¹⁶ corpus autem eius T.

Domhnaidh¹; et erat ibi per aliquot dies. Contencio enim fuit inter Laginenses et Mumenenses² circa reliquias beati Moluae. Momenenses³ volebant illas habere, eo quod ipse de gente eorum natus esset, et in sua provincia monasteria et cellas habet; et in terra eorum, quamvis in extrema parte, migravit; Laginenses autem beatum suum corpusculum ducere ad ciuitatem suam, Cluain Ferta, quam ipse instituit in occidentali termino regionis eorum, dono Berachi, ducis Laygsy⁴, vt sepeliretur in ea. In illa contencione venit angelus Domini ad quosdam viros, et dixit eis: 'Ponite corpus sancti in plastro, duosque boues indomitos in eo; et dimittite eis ire quocunque voluerint.' Et concordantes de sententia angelica vtrique, ita fecerunt. Boues autem nutu Dei perrexerunt iter⁴ ad supradictam ciuitatem, Cluain Ferta; et steterunt cum plastro ante ostium monasterii. Et ilico quidam vir sanctus et sapiens, nomine Manchenus, venit ad plastrum, et posuit oculum suum cruentatum pene tractum extra capud ad corpus, et statim sanatus est, ac si nichil ei vnquam noceret. Postea a multitudine sanctorum beatissimum corpus sancti senis Molue cum honore debito traditum est humo in loco edificato in suo monasterio, quod ipse de agro construxit; vbi clara ciuitas creuit, in qua Christi gratia in signis et prodigiis iuxta reliquias sancti Moluae per seculum apparet.

liii. ANGELUS⁵ Domini bis in ebdomada, id est in dominica et in quinta feria, semper veniebat ad abbatem Munnu⁶, qui est in monasterio suo, Tech Munnu⁷, in australi plaga Laginensium que dicitur Chennselach; et non venit in ebdomada in qua sanctus Molua ad celum migravit. Et ostensum est diuinitus sancto Munnu, quod per septem dies post exitum sancti Molue exultacio et ingens leticia⁸ in celo erat et pene inferni releuate sunt, et tenebre a multis locis in terra fugate sunt, et dolores per orbem mediocres effecti sunt, et plures ex eis euaserunt. Et post ebdomadam veniens angelus ad sanctum Munnu, interrogauit eum sanctus Munnu, dicens: 'Quare consueto more ad me in hiis diebus non venisti, minister Dei?' Respondit angelus, dicens: 'Quia hospes venerabilis hiis diebus ad celum migravit, id est Molua filius Coche; et ideo non venerunt angeli Dei in hiis diebus ad sanctos Hybernice visitandos. Familia enim celi in aduentu eius simul hiis diebus gaudebant.' Sanctus Munnu ait: 'Nunc apparet quia ipse plus uoluntatem Dei pre omnibus nobis compleuit. Set tu vade ad Dominum, vt sciam pro qua
f. 116^b causa carius fuit | in aduentu eius gaudere, quam ad me venire.' Exiuit angelus, et post breue spacium rediens, dixit: 'Hec est

¹ Domníc T.   ² Momon- T.   ³ Laghse T.   per T.   ⁴ = S¹ § 69; S² § 40; R² f. 127^d; cf. Munnu § xxv.   ⁵ Munu T and so often; sanctum Fintanum, qui et Mundus (Munnus) dicitur S² R; sancto Fintano filio Tulchani S¹.
⁷ Muna T.   ⁸ et epulatio S¹ add.

questio tua. Nullius hominis vnquam facies a sancto Molua erubuit; mitis enim erat ad omnes, et seruos Dei monachos cum lenitate et pietate tractabat, et cum mansuetudine ad rationem corripiebat¹. Tamen tu letus esto; similem enim honorem inuenies in celo, quia penam in hoc seculo denuo vsque ad mortem tuam pacieris.' Et in feriâ quinta proxima percussus est sanctus Dei Mun[n]u lepra a planta pedis vsque ad verticem capitis; et ita mansit per viginti annos vsque ad mortem suam; et sanctitas eius in sua vita satis inuenitur.

liv. ITEM² sanctus Gregorius, papa Rome, in die exitus sancti Molue audiuit choros angelorum sua carmina³ canentes, qui suauiter dicebant: 'Sancte pater Molua, tua sancta merita non tacebo.' Et hec verba sanctus Gregorius mandauit ad Hyberniam per sanctos viros transferre. Beatissimus noster patronus Molua exemplo apostoli⁴ bonum certamen certauit, cursum consum[m]auit, fidem seruauit; proinde coronam vite eterne accepit a Domino Deo nostro Iesu Christo, cui⁵ cum 'Deo' Patre et Spiritu Sancto honor et gloria manet in secula seculorum. Amen.

EXPLICIT VITA SANCTI MOLUE ABBATIS ET CONFESSORIS

¹ tu uero cum asperitate S¹ *add.*; and practically S³ R.
S² §§ 39, 41; R u. s.

² hanc antiphonam S¹.

³ = S¹ § 69;
⁴ 2 Tim. iv. 7, 8.

⁵ qui m. pr. and T.

Vita sancti Munnu sibe Fintani abbatis de Tech Munnu

f. 127^b

INCIPIT VITA SANCTI MUNNU¹ ABBATIS

i. **FUIT**² VIR VITE venerabilis, nomine Munnu, de claro genere Hybernie, id est de nepotibus Neill. Pater eius uocabatur Tulchanus, qui de semine Conalli filii Neill ortus fuit; mater quidem sancti Munnu nominabatur Fedhelyn³, que de⁴ eadem gente nata est; id est, de semine filii Diua filii Neil. Sanctus⁵ siquidem Munnu super lapidem genitus [est], qui magno honore veneratur ab hominibus regionis illius propter gratiam sancti infantis qui natus est super eum. Mirabilia enim perficiuntur in ipso lapide; ab illo iam die usque hodie non manet nix super illum lapidem.

ii. **QUODAM**⁶ quoque die, cum sanctus Columba uenisset vbi erat sanctus puer Munnu, dixit suis: 'Ite illuc, et ducite ad me puerum⁷ pulcerrimum, quem ibi inuenietis.' Et illi duxerunt eum ad sanctum Columbam. Vir Dei Columba interrogauit cuius filius esset; et dictum est ei, quod filius Tulchani fuit. Tunc sanctus Columba repletus pietate circa eum et amore eius simul, accepit eum ad se, et dixit: 'Gratiam apud Deum et homines Tulchanus inueniet propter filium suum. Vir clarus ipse hic erit et in futuro causa filii sui.' Ad filium autem ait: 'Plenus es Spiritu Sancto, beate fili; et uocaberis inter maiores sanctos Hibernie.' Et benedixit sanctum puerum diligenter; et recedens in viam suam, perhibuit magna testimonia de eo.

iii. **QUODAM**⁸ tempore beatus puer Munnu in puerili etate sua peccora patris sui solus custodiebat in siluis. Ibi prope erat Cruimter Grellain habitans in cella que dicitur Achad Bidam⁹. Puer vero sanctus Munnu relinquebat peccora sola per deserta loca, et

¹ Munnu qui Fintanus dicitur R¹; M T S² R use the hypocoristic name Munnu throughout; S¹ only uses it in the place-name Domus Mundu (Munnu) = Tech Munnu, i. e. Taghmon. For the personal name S¹ always uses Fintanus. On the lower margin of M is an Irish pedigree of Munnu, which differs somewhat from that in LL. 349^f. ² = S¹ § 1; S² § 1; R¹ f. 121°. ³ Fedelni S²; Fedelmia R. ⁴ de genere Maini filii Neill S¹. ⁵ domus in qua . . . natus

est fundata erat super lapidem, etc. S¹. ⁶ = S¹ § 2; S² § 2; R¹ u. s. ⁷ puerulum illum album S¹ (*fun* = albus). ⁸ = S¹ § 3; S² § 3; R¹ u. s.

⁹ in Achud Broan S¹.

ibat ad virum sanctum predictum legere et discere ecclesiasticos mores apud eum. Ille autem sanctus abbas recipiebat eum, gaudens in corde suo; sciebat enim eum plenum esse Spiritu Sancto. Hoc sciens Tulchanus pater beati Munnu, eum increpauit, dicens: 'Quare uadis legere, et dimittis sola peccora lupis in deserto?' Mater autem eius leniter excussabat et defendebat, pie dicendo: 'Hucusque nichil periit.' Tunc beatus puer dixit patri suo: 'Noli timere; quia quamdiu in hoc seculo fueris, nichil de peccoribus tuis peribit a lupis, si me relinquis ad legendum ad seruos Dei.' Crastina autem die sciens Tulchanus filium suum exis[s]e ad legendum, perrexit visitare peccora sua, et perueniens vbi peccora erant, vidit duos lupos custodientes peccora sua uelut canes communes; et tunc sciuit verum esse quod dixit sibi suus filiulus sanctus, id est: 'Nichil de peccoribus tuis peribit a lupis.' Ab illo ergo die, quamdiu fuit Tulchanus secularis, peccora sua lupi custodie-^{f. 127°} bant. Ipse enim peregrinus et probatus monachus in fine vite sue effectus est. Et sanctus puer Munna cum licentia a parentibus suis missus est ad legendum.

iv. QUODAM¹ tempore sanctus abbas Comgallus venit² prope ubi erat pius puer Munnu; et volens a puerili etate esse sub magisterio magnorum virorum, venit ad eum, et pius pater Comgallus suscepit illum gaudens. Cumque quodam die in via ambulassent, tertiam horam celebrantes iuxta uadum Feine, postulauit puer beatus Munnu potum aque bibere; calor enim nimis solis erat. Cui sanctus Comgallus dixit: 'Sustine, fili, usque ad merediem.' Et cum sextam celebrassent iuxta riuulos Assail³, iterum petiuit puer poculum aque. Et dixit sanctus pater: 'Expecta paulisper usque ad nonam.' Complentes ipsi nonam prope Comar Glas⁴, precepit sanctus Comgallus beato Munnu ut sine potu usque ad uesperam expectaret. In illo autem die beatus Comgallus cum suo puero⁵ nichil habuit in victualibus, et nemo uocauit eos ad prandium. Vespere autem appropinquante, inuenerunt in uia cenam magnam sibi paratam ab angelis Dei cum optimo liquore. Tunc dixit sanctus Comgallus: 'Modo prodest quod hodie fecimus; id est, ut athletam⁶ Christi castigaremus in siti, quia pro eius siti hec optima cena nobis post magnam esuriem missa est a Christo.' Et ait: 'Implete calicem ex quo bibo, et date puero, ut ipse prius gustet cenam sibi missam a Deo; eius⁷ enim gratia nobis esurientibus hanc cenam parauit.' Agentesque ibi gratias Deo, acceperunt cenam illam, et commederunt. Et per aliquod

¹ = S¹ § 4; S² § 4; R¹ f. 121^d. ² uenit Mochoma de regionibus Chonnact, et inuenit puerum Fintanum apud Huisnech Midi; ... puer autem uoluit ire cum Comgello S¹ ³ uc Glassaid (lege -saib) Assil S¹. ⁴ uc Combur de glass (i. e. at the confluence of two streams) S¹. ⁵ populo m. pr. ⁶ diregiam S¹ (? drengum); militem S². ⁷ MS. cuius.

tempus beatus Munnu cum sancto Comgallo mansit, legens apud eum, et addiscens regulam eius.

v. DEINDE¹ accepta licentia a sancto Comgallo, venit beatus Munnu ad scolam sancti Columbe², qui tunc erat magister in loco qui dicitur scotice Ceall Mor Dhithraimh³, id est, cella magna remota. Et ibi sanctus Munnu legit apud virum sapientem Columbam. Quodam quoque die suo more sanctus Columba gratia Spiritus Sancti repletus est, et magno spacio diei cecinit de hiis que sibi Spiritus Sanctus dictabat; et postea quam gratia cessavit, dixit Columba: 'Quis mihi propinquior fuit in hora hac qua verba Spiritus Sancti cantavi?' Cui beatus Baithenus respondit, dicens: 'Ad dexteram tuam beatus Munnu sedens propinquior tibi fuit.' Tunc sanctus Columba dixit: 'Ego dico uobis, quod ipse imbutus erit Spiritu Sancto, et multorum magister spiritualis, et doctor precellens de hac omni scola⁴. Et mansit beatus Munnu ad tempus cum sancto Columba viuens satis religiose.

vi. Et⁵ accepta benedictione et oratione sancti Columbe, exiuit seruus Dei Munnu ad virum sanctum, qui fuit sapientissimus totius Hybernie 'et Britannie'; ipse uocabatur Silell filius Miannaigh⁶, et ipse erat abbas in monasterio Daimh⁷ Hynis, quod est in stagno Herne⁸, in aquilonali parte Hybernie. Et mansit ibi sanctus apud virum predictum, legens ante eum sedule; et erant alii nouem iuuenes religiosi valde secum sub grauissima regula; ipsique erant in cella seorsum. Et in hoc apparet quanta⁹ fuit asperitas vite f. 127^d eorum. Farinam enim suam non sinebant | cribrari, set tantum cum sua palea simul et aqua miscebatur in peluim, et lapidibus in igne calefactis ita coquebatur¹⁰. Et ita cum solo Sileall beatus Munnu octodecim¹¹ annis vixit.

vii. Post¹² hec sanctus Munnu perrexit ad insulam Hyth¹³, ut ibi apud sanctum Columbam monachus fieret. Set sanctus Columba ante aduentum eius migravit ad celum. Et ante obitum suum prophetauit de sancto Munnu, talia verba dicens ad beatum Baithenum: 'Post obitum meum veniet ad nos de Hybernia quidam iuuenis, moribus sanctus, ingenio clarus, corpore quidem albus¹⁴, capite crispus, et

¹ = S¹ § 5; S² § 5; R¹ f. 122^a. ² Kyle S¹ add. ³ hi Kyll Mair Diathrib S¹. ⁴ MS. precellens hac omnium scola; corrected from S¹. ⁵ = S¹ § 6; S² § 6; R¹ u. s. ⁶ S¹ omits the name; Filie Nuannaich S²; ad sanctum Synellum mac Maenaych R¹. ⁷ Dom S¹; Cluoin S²; Clayn R; this last is the most correct. Sinell, son of Mianach, was abbot of Claeen Inis, Cleenish, in Lough Erne. For this the better known Dam Inis, Devenish, has been substituted by S¹ and M. ⁸ for Lochaib Herni S¹; i. e. on the Loughs of Erne. ⁹ MS. qūo. ¹⁰ MS. -bantur. ¹¹ xix S¹. ¹² = S¹ § 7; S² § 7; R u. s. ¹³ Ie S¹; Hii S²; I, R. ¹⁴ M wrongly repeats the epithet 'clarus'; corrected from S¹ S²; corpore mundus R; the latter is intended as a play on the name Mundu or Munnu, while 'albus' alludes to the name Fintan (finn = white).

genis rubicundus, cuius nomen est Munnu, quem sepe in terra vidi, set sepius spiritualiter 'in celo' inter angelos Dei. Ad hoc autem ipse huc veniet, ut hic monachus fiat; set ne recipiatis eum, quamuis¹ multum sibi displiceat², et tu dices illi: "Reuertere, fili, ad Hiberniam, quia capud magni populi ibi eris;" et ipse vadat ad australem plagam³ Laginensium, que dicitur Cennselach; quia ibi erit honor ipsius et resurrectio. Et quamuis mea parrochia maior est in terra quam sua, tamen meus amor et mea potestas apud Deum non est maior quam ipsius.' Et ita illa omnia contigerunt.

viii. REVERSUS⁴ est iam sanctus Munnu ab insula illa ad Hyberniam, condolens in corde suo quod non est susceptus ibi; et venit ad insulam Coirmrighi⁵, et constituit ibi locum, qui dicitur Ath Cayn, id est Vadum lene⁶. Quodam quoque die vir sanctus exiit solus a discipulis suis in montem excelsum ipsius insule ad Deum orandum; ibique orans, audiuit clamorem virorum clamancium de penis inferni. In illo silicet die gestum est magnum bellum Slane⁷. Tunc sanctus Munnu deseruit illam insulam, dicens: 'Iam non habitabo in loco vbi clamorem de inferno audiui.' Ideo hoc Deus fecit, ut duceret serum suum ad locum resurrectionis sue. Cumque in via ambularet, occurrit ei quidam vir diues, nomine Enanus⁸, cuius peccora pestem habebant. Tunc rogatus vir Dei ab eo benedixit ibi quoddam uadum, et de aqua ipsa sanata sunt peccora illius diuitis. Et usque hodie, operante diuina misericordia, viri Dei gratia, homines et peccora aqua ipsius vadi sanat a morbis. Obtulitque ille diues agrum illum sancto Munnu in honore Dei; et constituit ibi vir sanctus cellam nomine Achad Leicce⁹, et reliquit ibi septem fratres de discipulis suis.

ix. EXINDE¹⁰ venit vir sanctus ad patriam suam, et ad gentem vbi natus est. Set tamen regionem non vidit, nisi tantummodo viam quam ipse ambulabat. Nolebat enim manere ibi nec videre terram; set necesse sibi erat transire per eam; et nec salutauit ibi aliquem de cognatis suis, nec matrem, nec fratres, nec sorores, qui tunc viui fuerant. Direxitque iter suum ad provinciam Mumenensium, et mansit in regione Hely. Et edificauit ibi monasterium quod dicitur Teach Telli¹¹; fuitque ipse ibi quinque annis.

x. MISIT¹² aliquando mater sua ad sanctum Munnu in eodem loco manentem legacionem, rogans eum ut daret ei licentiam venire ad

¹ quamuis sibi m. pr.   ² natura enim illius uiri aspera est S¹ add.   ³ dexteram partem S¹.   ⁴ = S¹ §§ 8-9; S² §§ 8-9; R¹ f. 122^b, R² f. 148^a; the fragment in R³ begins just after this point.   ⁵ Cuirmrighi, altered to Cuirin S⁴; Cuyrm- R; Cuin- S¹.   ⁶ id . . . lene om. S¹ R; not S⁴.   ⁷ Slenne S¹.   ⁸ Enan macc Nisse S¹.   ⁹ Acheth S¹; Liacc S¹ S².   ¹⁰ = S¹ § 10; S² § 10; R u. s.   ¹¹ Tech Tailli meicc Segeni S¹.   ¹² = S¹ § 11; S² § 11; R¹ R² u. s.

abbatem in regione Cennselach, non longe a flumine Berua, in monasterio Ross meic Treoin, quod sanctissimus senex Abbanus fundavit, habitantem. Et ille sanctus abbas Ernenus vir promptus in miraculis fuit; et ipse de vna natione erat natus et sanctus Molua. Rediensque sanctus Molua ad sua, invenit sanctam sororem suam, nomine Croin, mortuam super feretrum, et sorores flentes circa eam. Quibus ait sanctus Molua: 'Gaudium eternum sit vobis in celis.' Et ipse orans iuxta feretrum, illa sobrie surrexit a morte, benedicens omnibus. Et cum se invicem [salutassent] sanctus Molua et beata sua soror Croin, ipsa elegit remori, et manere in requie cum sanctis. Acceptoque sacrificio cum benedictione et oratione sancti Molue, remigravit ad Christum, et dormiuit in pace¹.

xl. QUODAM² die sanctus senex Molua et duo discipuli secum legentes, subito ipse contristatus est, et fleuit coram eis. Et post pusillum gaudisus est, et erat hylaris in gaudio. Tunc fratres interrogantes de causa tristicie et leticie, dixit eis: 'Hac hora sanctus Gregorius in presulatum Rome electus et renuens, fleuit ipse. Set angelus Domini venit ad eum, et suasit ei ut acciperet; et ipse ex iussione angeli letificatus, suscepit. Ego secundum apostolum³ fleui cum illo flente, et cum eo gaudeo.' De tali iam diuina ostensione discipuli gaudebant⁴.

xli. AMBULANS⁵ sanctus Molua aliquando in provincia Laginensium, reginam eorum intrauerunt demones, et vexabant eam. Que alligata tribus catenis adducta est a multis ad sanctum Moluam, ut oraret pro ea. Orante sancto Molua, ilico coram populo demones de illa dolentes exierunt; et ipsa invalida erat ad horam post vexationem demonum. Et benedicens eam sanctus Molua, soluta est; et leta cum suis, gratias agens, rediit⁶. De hoc iam gaudium magnum in illa regione factum est.

xlii. BERACHUS⁷, dux Laighys, de quo superius diximus⁸, cenam magnam regi Laginensium parauit. Set ceruisia, que parata erat ad illam cenam, amara contigit fuisse, et gustantes eam homines ilico vomebant. Et hoc duci cum suis multum displicuit. Vidensque ipse dux pauperem pretereuntem nudis pedibus, portantemque duos ficones in frigore, miratus est, et dixit ei: 'Quare, bone homo, ficones in pedibus non habes in frigore? Et quis dedit tibi eos?' f. 115⁶ Respondit pauper⁹: 'Sanctus senex Molua dedit mihi illos; et male possum ponere immundos pedes meos, vbi fuerunt pedes eius.'

¹ Here S¹ adds a curious and interesting section (46) how Molua turned the water of a well to milk. ² = S¹ § 47; S² § 31; R u. s. ³ Rom. xii. 15.

⁴ Here S¹ has a section (48) which is obviously out of place. ⁵ = S¹ § 49; S² § 23; R² f. 127^a. ⁶ reddiit m. pr. ⁷ = S¹ § 50; S² § 24; R² 127^b. ⁸ § xxviii.

⁹ MS. senex pauper.

Hoc audiens dux Berachus, abstulit ficones, et miscuit eos per omnia dolia in quibus erat liquor; et statim valida dulcedo apparuit, commitante eam sanitate. Et hoc videns dux, valde gauisus est cum suis, glorificans Deum et sanctum Moluam; et red[d]idit illi pauperi suos ficones cum magno beneficio¹.

xlili. QUODAM² die sanctus Molua venit ad ciuitatem sancti Kaynnici que dicitur Achad Bo³; et ibi tres pueri paruuli, filii Darii⁴, miserunt per pietatem manus suas in collum sancti Moluae, et palpabant cum palmulis suis, uocantes eum patrem eorum. Admirantes de hoc homines, interrogauerunt quare infantes hoc pariter egerunt. Et uolebant prohibere eos. Tunc ait illis sanctus Molua: 'Sinite istos ostendere dilectionem sine dolo per Dei inspiracionem. Isti siquidem paruuli sancti monachi mei post me erunt in monasterio meo.' Et sic factum est⁵.

xliv. ARMENTARIUS⁶ monasterii sancti Molue⁷ subito mortuus est⁸, et dolebant de hoc fratres. Tunc sanctus Molua⁹ in alio loco erat. Equonimus¹⁰ monasterii posuit tunicam sancti Lugidi super mortuum, et ilico surrexit ille uiuus et sanus; et postea pluribus diebus vixit. Sanctus uidelicet Molua pridem Lugidus nominatus est; set a matre sua per pietatem vocabatur Molua, et postea similiter a sancto suo magistro Comgallo; et inde omne vulgus vocat eum Moluam. Et sciunt primum nomen eius, id est, Lugidum.

xlv. PUER¹¹ mutus aliquando, id est filius Maelduibh¹², adductus est ad sanctum Moluam, ut curaret eum. Orans iam sanctus senior Molua, posuit tres digitos suos in ore illius; et ilico coram omnibus loqu[ut]us est, et benedicens omnibus, gratias egit Deo¹³.

xlvi. SANCTUS¹⁴ pater Molua aliquando ambulans in regionibus na n-Desi¹⁵, inuenit ibi in quodam loco luctum magnum. Vxor enim ducis illius regionis illic mortua est dolore partus, et mortuus est infans in vtero eius. Et rogatus est sanctus Molua a duce et principibus magnis¹⁶ precibus, vt diuinam clemenciam¹⁷ pro illa exoraret. Et orans sanctus Molua, suscitauit vtrosque, id est ductricem et filium in vtero eius. Obtulit igitur¹⁸ ductrix se cum filio suo sancto Molua.

¹ Here S¹ has four sections (51-4) which are not in M; §§ 51, 53 are peculiar to S¹; S¹ § 52 = S² § 28, R² 127^b; S¹ § 54 = S² § 25, R² ib. ² = S¹ § 55.

³ Acheth Boo Hele S¹. ⁴ Dari Nigri S¹. ⁵ Here S¹ has a section (56) peculiar to itself. ⁶ = S¹ § 57; S² § 29; R u. s. ⁷ nomine Cronanus S¹ S³ R add. ⁸ in Achthib Critri S¹ add. ⁹ Here begins the fragment in T. ¹⁰ prior S³ R. ¹¹ = S¹ § 58; S² § 30; R u. s. ¹² de genere Maile Andich S¹ add. ¹³ Deo egit T; here S¹ has a section (59) peculiar to itself. ¹⁴ = S¹ § 60; S² § 27; R u. s.; S³ and R represent the incident as happening to Buonan or Buan, wife of Scanlan Mor, chief of Ossory.

¹⁵ nanesi T. ¹⁶ et magnis T. ¹⁷ -na -cia T. ¹⁸ igitur om. T.

Dux quoque na n-Desi agrum Deo et sancto Molue obtulit, in quo¹ sanctus Molua cellam edificauit², que dicitur Ard Gabrain³.

xlvi. SANCTUS⁴ abbas Daganus⁵ pergens Romam, duxit secum regulam quam sanctus Molua ordinauit et dictauit monachis suis. Et legens sanctus Gregorius papa illam regulam, dixit coram omnibus: 'Ille sanctus, cuius est hec regula, circumsepsit⁶ sepem circa familiam suam vsque ad celum.' Et mandauit sanctus Gregorius papa suam orationem et benedictionem sancto Moluae; et de hoc sanctus Molua gaudens, gratias egit Deo.

xlvi. Cum⁷ aliquando sanctus Molua venisset ad locum qui dicitur Tuaim Domnaidh⁸, inuenit ibi puerum iuxta vitulos offerentem ludo puerili; et habebat oblacionem de lymo. Hoc videns sanctus Molua, f. 115^d benedixit illam | oblacionem, et ilico 'illa' versa est in panem tritici; et de manu illius⁹ sacrificium in nomine Domini tunc accepit. Ipse iam puer postea gratia Dei de die in diem repletus est, et sanctus episcopus factus est, qui est Dochummi filius Maelainfhind¹⁰.

xlix. VNUS¹¹ de dentibus sancti Moluae in sua senectute cecidit; et ait ipse fratri sibi ministranti: 'Hunc dentem, fili, diligenter custodi; erit enim dies, quando necessarius erit; et ne sepeliatur mecum'; quod post multum tempus completum est. Nam post obitum sancti Moluae quidam monachi¹² venerunt ad Hyberniam querere reliquias sanctorum Hybernie. Et cum uenissent ad ciuitatem Cluain Ferta petere de reliquiis sancti Moluae, noluit populus scrinium aperire reliquiarum sancti Moluae. Videns ille frater anxietatem monachorum et populi, indicauit eis de illo dente, sicut supra diximus. Et vtrique letati sunt inde; et datus est illis ipse dens secundum suam petitionem.

l. ALIQUANDO¹³ sanctus Molua uenit ad sanctum Daganum abbatem¹⁴ salutandum; et interrogauit sanctus senex Molua Daganum, quis esset in loco suo post se. Et predixit propheticè sanctus Daganus, dicens: 'Beatus Lachtanus¹⁵ sedebit in sede tua post te.' Et hoc placuit sancto Moluae. Et dixit sanctus Daganus venerabili seni Moluae: 'Pater sancte, da benedictionem tuam super me et locum meum; scimus enim quia vis post breue tempus ad Christum

¹ filius regine . . . Berchan, locum sancto Lugido edificauit S¹. ² fundauit T.
³ Gabren T; Gobren S² R; here S¹ inserts two sections (61 and 63) peculiar to itself. ⁴ = S¹ § 64. ⁵ Deganus episcopus S¹. ⁶ MS. -cepsit.
⁷ = S¹ § 65. ⁸ Domnich T S¹. ⁹ illius pueri statim Lugidus S¹.
¹⁰ -anfinth T; mac Male Anfinth S¹; here S¹ adds two sections (66, 67) peculiar to itself. ¹¹ = S² § 34; R³ 127°; not in S¹. ¹² Ienses . . . fratres S²; iensque . . . fratre R². ¹³ = S¹ § 68. ¹⁴ episcopum ad Ath Dagain S¹.
¹⁵ Lactanus T; -tenus S¹.

migrare.' Respondit sanctus senex Molua¹: 'De supernis semper benedictio tua erit.' Postea orantes, et benedicentes se invicem in osculo pacis, sanctus Molua ad sua reuersus est; sanctus autem Daganus in loco suo, qui dicitur Achad² Dagoni, mansit.

li. SCIENS³ sanctissimus senex Molua diem remigrationis sue proximum fuisse, collectis monachis suis ante se, precepta diuina mandauit eis; et inter cetera dixit: 'Mei karissimi fratres, bene colite terram, et bene laborate, vt habeatis sufficientiam cibi et potus et vestitus. Vbi enim sufficiencia fuerit apud seruos Dei⁴, ibi stabilitas erit; et vbi stabilitas in seruicio fuerit, ibi religio erit. Finis iam religionis vita eterna erit. Filii mei karissimi, sit apud vos stabilitas, sit congruum scilencium; peregrinos curate, propter orationem laborem manuum diligite⁵; hospites semper propter Christum recipite. Vacate semper orationibus mane, postea lectionibus; deinde operamini' (sic ipse diuidebat diem in tres partes⁶) 'vsque ad vesperam; vacantes ad opera Dei et alias necessitates.'

lii. Post⁷ hec et alia monita venit sanctus senex Molua ad sanctum Cronanum⁸ in insula Cre tunc habitantem, vt salutaret eum priusquam migraret de hoc seculo. Et indicans sanctus Molua sancto Cronano obitum suum prope esse⁹, communionem corporis et¹⁰ sanguinis Christi accepit ab eo; et in osculo pacis deinde post orationem et benedictionem lacrimosam inde datam, sanctus Molua ad suum sanctum monasterium, Cluain Ferta¹¹, cum suis reuersus est. Cum declinasset sanctus Molua ad quandam cellam parumper de via remotam, que dicitur Tuaim Dhomhnaidh¹², sedit ipse lassus in via in orientali plaga grunne. Gronna iam magna est inter insulam Cre et ciuitatem Cluain Ferta¹³; et dixit sanctus Molua cuidam viro sancto, nomine Scellano, qui erat vnus de discipulis suis: 'Si quis f. 116⁴ viderit familiam celi et terre simul, ad quam deberet ire?' Respondit ei beatus Scellanus: 'Vere ad familiam vtique celi.' 'Igitur da mihi, fili carissime, sacrum sacrificium', inquit sanctus pater Molua, 'quia video familiam celi ad exitum paratam¹⁴ meum, ut pergam cum illis.' Et ibi accipiens sanctissimus senex Molua dominicum sacrificium de manu sancti sui discipuli, Scellani, secundo nonas Augusti¹⁵ emisit spiritum, et migravit inter choros angelorum¹⁶ ad Christum. Cuius corpus¹⁶ portatum est ad predictam cellam, id est Tuaim

¹ 'Desuper dabitur.' Illi . . . putabant quod de excelso loco sibi propinquo diceret; Lugidus uero de celo dicebat S¹. ² Ach (=Ath) T. ³ = S¹ § 62

'where it is out of place). ⁴ Dei fuerit T. ⁵ relinquit, et propter hospites familiam sinite S¹. ⁶ cf. S¹ § 64; S² § 37; R² f. 127°. ⁷ = S¹ § 68;

S² § 38; R² f. 127^d. ⁸ Ruis Cree, sedentem tunc in cella Sen Ruis S¹.

⁹ postulauit ab eo sacrificium quod secum portaret, et dedit ei Cronanus S¹.

¹⁰ et om. T. ¹¹ Fert T. ¹² Domnic T. ¹³ -tum M T. ¹⁴ in die sabbati

S¹; feria vii^a ad perhenne migravit sabbatum S² R. ¹⁵ inter angelos Dei T.

¹⁶ corpus autem eius T.

sanctus Molua in illo loco manere¹, quia impedimentum ei seculares ibi faciebant; set ipsum locum benedixit. Et² constituto illic monasterio, uenit inde ad sanctam scolam sancti Finniani in sua ciuitate Cluain Hayard³, que est in confinio Lagenensium et Nepotum Neill. In qua scola multitudo sanctorum 'Hybernie' diuinitatem apud sanctum Finnianum, virum sapientissimum, scrutabatur.

xxvi. QUODAM⁴ die missus est sanctus Molua seminare semen in quadam segite, et illud semen non erat triticum. Set ante tempus congruum illa seges creuit, et maturauit, et purum triticum fuit. Et de hoc nomen sancti Moluae apud sanctum Finnianum et suam sanctam scolam glorificatum est.

xxvii. Et⁵ post aliquod tempus accepit sanctus Molua licentiam a sancto magistro Finniano et suis sanctis discipulis, et uenit ad Mumeniam; et lustrauit patriam suam, id est nepotes Fidge, que gens est in medio Mumenie a medio planicie Mumenie usque ad
f. 114^b me|dium montis Luachra in occidente, ad australem plagam fluminis Synna. Venitque sanctus Molua cum discipulis suis quodam die ad ducem Hua Fidge, qui uocabatur Foelanus filius Dimmai, de quo supra diximus⁶ quando ipse inebriatus est, tribuente ei sancto Molua in sua puericia liquorem mororum. Introiensque sanctus Molua ad ducem Faolanum, postulauit ab eo locum, in quo monasterium Deo construeret. Tunc dux in alea ludebat⁷, et nichil viro Domini longe respondit. Cumque dux diu taceret, quidam comes de suis dixit ei: 'Quare, domine dux, non salutas sanctos monachos, neque respondes eis? Abbas enim eorum frater noster est; iam oportet nos dare ei honorem; multa enim bona de eo audiuius.' Cui dux respondens ait: 'Vere saluto illos in corde meo, et in aduentu eorum gaudeo; et quod querit dominus meus abbas, Molua, mente cogito.' Tunc dux diuinitus inspiratus dixit sancto Moluae propheticæ: 'In hac gente tua, pater Moluae, locus nominaciō tuus non erit; necque enim⁸ resurrectio tua.' Videns beatus Molua sanctum ducem spiritu prophético inspiratum, dixit ei: 'Vbi igitur, domine dux, meus maior locus erit, et resurrectio mea?' Dux ait ei: 'In confinio iam

¹ temptatione mulierum ualde grauatus S¹; which then (§ 28) describes the annoyance caused by the women. This, though curious, is less original than the following account in S² § 13, R² 126°. (The text, which in S² has been tampered with by a clumsy corrector, is restored by a comparison with R.) 'Generalis autem electorum inimicus, sancti uiri emulans studiis, feminarum quarundam in uicino opido commorantium carnali eius amore animos inflammauit. Que, magistro instigante malicie, quendam rogauerunt hominem, quatenus uiri Dei capillorum aliquid pro benedictione eis deferret. Cui ille, cause non nescius, caprine cui supersedebat pellis pilos dedit; que paulo post extra monasterium ad illas auolauit.' ² = S¹ § 29. ³ Hiraire S¹.

⁴ = S¹ § 29, which is yet more marvellous. ⁵ = S¹ § 30; S² § 14; R² 126°. ⁶ § x. ⁷ sicut regibus mos est S¹ add. ⁸ altered to *et* by late hand.

Muminensium et Laginensium erit nominacior tuus locus, et 'tua' resurrectio. Multa quoque alia loca in hac patria tua et in aliis regionibus Deo edificabis, et quaecunque necessaria tibi ministrabuntur a me. Et post tempus siquidem ego ipse monachus tuus ero.' Ita hec omnia silicet contigerunt.

xxviii. SCIENS¹ sanctus Molua hoc uaticinium a Deo fuisse, benedixit duci Faelano et genti sue, id est nepotibus Hua Fidhgenti, et uenit cum monachis suis ad confinium Muminensium et Laginensium; et primitus adiuit fratres matris sue in regione Osrayghi quam locum cepit edificare. Fratres autem matris sancti Moluae duo erant, quorum vnus letus fuit in aduentu sancti Moluae, et obtulit ei hereditatem suam. Alter uero asper fuit, et dolens quod frater suus hereditatem suam sancto Moluae daret; ipse enim pessimus volebat eam habere; euaginaitque gladium suum, et uenit cum suis occidere virum Dei, nisi frater eius cum Dei adiutorio defenderet; et destruxit quod sanctus Molua edificauit ibi. Cellam enim sanctus Molua in illa hereditate edificare cepit, quam ille malignus destruxit. Cui ait sanctus Dei coram omnibus: 'Priusquam vnus mensis implebitur, tu morieris, et hereditas tua post te dissipabitur.' Et secundum viri Dei uaticinium est completum.

Nolens sanctus Molua illic amplius manere, uenit angelus Domini ad eum, et ostendit ei montem Smoil², dicens: 'Adi³ montem illum; ad radices enim eius maior locus tuus erit et resurrectio tua in eo.' Direxitque sanctus Molua iter suum ad montem Smoil, qui modo dicitur mons Bladma, sicut sibi angelus dixit; et habebat quinque vac[c]as secum in possessionem⁴. Et in quocumque loco uacce expectabant, illic sanctus cum suis manebat. Et quacumque hora uacce inde ibant, sequebatur eas sanctus Molua cum suis.

Angelus⁵ iam Domini apparuit cuidam homini, nomine Bledeno, dicens: 'Cras sanctus abbas Molua cum suis sequens quinque⁶ vaccas albas auribus rubicundis ueniet ad te; | et offer illi hereditatem tuam, quia tu monachus illius eris.' Et ita factum est. In illa siquidem hereditate sanctus Molua cellam edificauit, que dicitur Ross Bualeadh⁷.

Et inde sanctus Molua ueniens, perrexit ad Berachum⁸ ducem regionis Laighse, que est in angulo Laginensium, contra Mumenenses et nepotes Neill, et quesiiuit ab eo aptum locum monasterii. Tunc filius Berachi ducis pene mortuus est, et nullum responsum dabat. Et rogatus sanctus Molua pro eo, benedixit aquam, et aspersus est ex ea puer infirmus, et ilico coram omnibus surrexit sanus. Hoc uidens

¹ = S¹ § 31; S² § 14; R u. s.   ² Sinnoir S¹; Smoyr S² R.   ³ MS. addi.
⁴ MS. poem.   ⁵ = S¹ §§ 32-4; S² §§ 15-17; R u. s.   ⁶ MS. v. quinque.
⁷ Ros Bilech S¹; Ros ni bulead S²; om. R. From this place also Molua was driven away by his dread of women S¹.   ⁸ filium Bacain S¹; Beccani S² R.

dux Berachus, pater illius, ait sancto Moluae: 'Ecce offero tibi et Deo istam arcem meam cum agris suis, et construe hic monasterium.' Respondit ei sanctus Molua, dicens: 'Non accipiam arcem tuam regalem; set trade mihi locum ad australem plagam montis Bladhma; sicut constituit mihi angelus Domini.' Tunc dux Layghse, Berachus, tradidit sancto Moluae locum quem quesivit; et constituit ei semper tributum a duce et gente Laygse. Benedixitque sanctus Molua illum ducem cum sua prole et gente, et uenit ad locum sibi predestinatum a Deo; et cepit ibi monasterium magnum et clarum et famosum edificare. Et constituit sanctus Molua ut nulla mulier ibi semper intraret. Et ab illo die usque hodie nulla mulier in illud monasterium audet intrare. Magnaque multitudo monachorum hinc et inde venit ad illum locum; et recipiebat eos benigne pius pater Molua. Et in ipso loco clara ciuitas, que uocatur Cluain Ferta Molua, id est latibulum mirabile sancti Moluae, eo quod ipse in sua vita multa miracula in ea fecit, et adhuc gratia Dei per eum patrantur, in honore sancti Moluae creuit; et ipsa est in confinio Laginensium et Mumenensium, inter regiones Osrayghi et Hele et Layges. Et uolentes¹ fratres sancti Moluae domum ei in claro loco construere, in primis ait eis: 'Christus abbas noster est; ipse iam in hospite recipitur. Domum igitur hospitum hic facite, et meliores de agris vestris in vssum eius tradite.' Et sic factum est; et cura hospitum et peregrinorum ualde in illo loco apud sanctum Moluam agebatur.

xxix. POST² hec [exiit]³ sanctus abbas Molua cum multis monachis ad gentem suam, id est ad nepotes Fidhgenti; et magnas oblationes de agris et de substanciis ibi inuenit, et cellas et clara monasteria illic Deo instituit, et non solum in ipsa regione, set et in aliis, in quibus congregaciones et officia ordinauit. Et multa miracula sanctus Molua in illis locis fecit. Et adhuc in eis 'per eum' monstrantur⁴.

xxx. QUIDAM⁵ conuersus et monachus⁶ apud sanctum Moluam erat, qui nolebat peccata sua confiteri. Veniens aliquando sanctus Molua per viam que ducit ad locum qui dicitur Tuaim Domnaidh⁷, fuit predictus monachus in commitatu eius; et ait sanctus Molua illi iuxta crucem que erat in via prope locum illum, id est Tuaim: 'Peccaui vere hodie, quia confessionem alicui seniori non feci de hiis que egi hodie. Me igitur hic sustine modicum, donec vadam illuc, et confitear.' Tunc ait conuersus ille monachus, compunctus corde: 'Num est ita graue peccatum non confiteri in hoc seculo? Nonne satis nobis est, Deum solum rogare pro peccatis nostris?' Ait ei sanctus Molua:

¹ This is fuller and more original in S¹. ² = S¹ § 35; S² § 18; R³ f. 126^d.
³ Supplied from S¹. ⁴ Here S¹ § 36, S² § 19, R f. 127^r, relate how the saint rebuked the selfishness of a lay brother. ⁵ = S¹ § 37; S² § 20; R³ f. 127^r.
⁶ alius laicus S¹. ⁷ Toim Domnich S¹.

'Nisi confessus fuerit homo peccata sua, veniam non consequetur, nisi per magnum penitentie supplicium | hic a semet ipso, et post f. 114^d accusacionem dyaboli pupplicam in futuro per iudicium, sua pietate donauerit sibi omnipotens Deus. Sicut enim pauimentum scopha cotidie tergitur, ita anima cotidiana confessione.' Hoc audiens monachus a suo sancto abbate, promisit confiteri sua offendicula, et confitebatur fideliter, et sanatus est ille frater a sua preterita audacia; et gaudebant pater et fratres¹.

xxx. ALIQUANDO² vir Dei Molayssi vlcus pessimum habuit sub pectore suo, et os eius contrauersum est; et renuit ille medecinam propter magnitudinem caloris et nimiam acritatem. Hoc audiens sanctus Molua, venit ad eum, et dixit ei: 'Si mihi licet benedicere pectus tuum quo torqueris, O pater care?' Dixitque ei sanctus Molaysi: 'Benedic sancto signo et tua oratione tantum; set caue ne tangas illud ullo modo.' Et ita benedicens sanctus Molua pectus viri Dei, ilico dolor euanuit ex eo radicitus, et sanus apparuit sanctus Molaysi statim. Tunc ipsi duo sancti cum suis discipulis Christo gratias egerunt.

xxxii. DEAMBULANS³ quadam die sanctus pater Molua circa monasterium, et vnus frater secum, nomine Dochonne, cecidit in quandam fossulam; et ibi subito pes eius in tres partes confractus est, et nullo modo potuit inde se mouere. Accessit ad eum pius pater Molua, et accepit coxam diuisam in manibus suis, et conglutinauit orans os ad os, et ilico sanatus est pes fratris in manibus eius, quasi nunquam esset fractus. Et surgens frater Dochonne sospes, comminauit ei sanctus Molua, et dixit: 'Caue ne in vita mea vlli hoc factum dixeris. In quacunque enim die indicaueris cuiquam, pes tuus erit fractus, et cicius morieris, sicut modo tibi contigisset, nisi per me Deus te sanaret.' Quod factum est. Ille enim frater Dochonne⁴ post plurimos dies colloquens cum quibusdam fratribus de sancto Molua, narrauit eis predictum factum. Ibi iam ilico pes eius coram fratribus fractus est; et post breue spacium obiit, sicut vir sanctus dixit. Et fratres talia audientes et videntes, edificati sunt in suo sancto seniore.

xxxiii. QUODAM⁵ die sanctus pater Molua iuit videre armentum monasterii sui; 'et' vidit prope viam inter arbusta luppos esurientes et clamantes in celum. Et motus misericordia, ac[c]jersiuit illos secum, et collocauit in hospicio, lauit pedes eorum, et fecit vitulum occidi et coqui, et traditus est eis cum omni humanitate. Et tale

¹ Here S¹ § 38, S² § 21, R u. s. relate how the saint taught manual labour to a novice, a poet; S¹ § 39 further adds how he miraculously affixed a leather strap (commissura pellicia) to a shoe. ² Not in S¹ S² or R. ³ = S² § 32; R f. 127°; not in S¹. ⁴ MS. Dochonne. ⁵ Peculiar to M.

convuium anniuersario more sanctus Molua faciebat lupis. Postea luppi alacres ceperunt custodire peccora sancti Molua ab aliis lupis et a furibus; et erant quasi domestici cum pastoribus sancti, cognoscentes se invicem; et multis diebus post obitum sancti Molua hoc illi lupi faciebant.

xxxiv. QUODAM¹ die frater Finanus oblaciones faciebat in quodam cenaculo, et sanctus pater Molua adiuuabat eum. Venitque perdix auis per fenestram, et abstulit vnam oblacionem secum in rostro suo. Et signauit sanctus Molua post auem, et ilico cecidit in terram mortua. Hoc videns sanctus Molua benedixit illam orans, et suscitauit eam f. 115^a a morte, et cibauit illam pie. Ipsa iam auis postea in vita sua familiaris fuit inter fratres.

xxxv. ALIO² die uenit episcopus Saghri, nomine Sethna, circa vesperam. Hoc audiens sanctus pater Molua, occurrit ei, dicens: 'Mane, sancte pater, apud famulos tuos hac nocte, quia vespera est.' Respondit ei episcopus Sethna: 'Vere, sancte Dei famule, non possum; quia per fidem meam promisi ciuibus meis hodie peruenire ad ciuitatem meam Saighre. Set Deum ora pro nobis, ne deficiat dies donec ad urbem nostram perueniamus. Confidimus enim in tua sanctissima oracione hoc fore nobis, quamuis est contra naturam.' Pene enim dieta est ab aliquibus a ciuitate Molua, Cluain Fearta, vsque ad ciuitatem Saighre. Et osculantes et benedicentes se invicem sancti, episcopus in viam suam exiuit³; sanctus Molua oracioni se dedit. Sol iam lucidus episcopo cum suis in via splenduit regione tenebrosa per circuitum, donec in sua ciuitate post oracionem sedit. Ciues iam ciuitatis Saighre hoc miraculum suo sancto episcopo ascribebant; sanctus autem episcopus sancto Molua. Et nos scimus hoc factum per merita amborum a Deo fuisse.

xxxvi. QUIDAM⁴ homo captus a vinculis dimissus est a rege Themorie, vt precium libertatis a bonis hominibus quereretur; ille enim homo diuicias non habebat, set per fidem suam ad querendum precium dimissus est. Veniensque ipse ad sanctum Moluam, inuenit eum in agro mittentem semen in terra. Audiens iam sanctus Molua negocium suum, misit manus plenas de semine in sinum suum, dicens ei: 'Vade, et da hoc regi pro te.' Ille homo valde admirans, interim tacuit. Iterum aspiciens in sinum suum, vidit illud aurum pulcerrimum factum in sinu suo. Tunc ille gratias Deo et sancto Molua agens, perrexit ad regem, et dedit ei aurum. Videns rex lucidum aurum, dixit ei: 'Quis dedit tibi tale aurum?' Ille homo

¹ Peculiar to M.   ² = S¹ § 40; S² § 22; R² f. 127^a.   ³ Ex[c]unte episcopo, Lugidus, eleuata manu, benedixit solem; et stetit sol in celo, donec episcopus Setne ad ciuitatem Segri . . . peruenit S¹.   ⁴ = S¹ § 41.

indicans regi euentum rei, ait ei rex: 'Vade tu liber a me. Hoc vero aurum reporta sancto Molua.' Ille quoque letus rediens, illud fideliter a rege sancto Moluae as[s]ignauit. Et benedicens sanctus Molua coram omnibus illud, iterum versum est in granum. Videntes et audientes hec in fide Christi firmati sunt, et in contemptu diuiciarum.

xxxvii. ALIO¹ die circumiens sanctus pater Molua leucianam, inuenit retro sanctuarium in leuciana quatuor fratres volentes ire in peregrinationem, et colloquentes sibi secrete. Quibus ait sanctus Molua: 'Cogitatis vere, fratres mei, ire in peregrinationem longe pro Christo; set dico vobis in Christi nomine, quod modo vbi pedes vestri sunt, ibi sepeliemini.' Illi², scientes quod verum foret, stabiles in suo monasterio postea permanserunt; et illic sepulti sunt, sicut vir Dei predixit.

xxxviii. BEATISSIMUS³ archiepiscopus Laginensium, Moedhog⁴, voluit ire trans mare in Britaniam ad sanctum magistrum suum, Daud episcopum⁵, vt interrogaret eum, quem in Hybernia haberet patrem confessionis sue. Venitque angelus Domini, dicens ei: 'Noli ire trans mare. Scit enim Deus omnipotens, quia confessio tua sancta et pura est; set tamen vade ad sanctum Moluam, filium Coche⁶, et sit⁷ ipse pater confessionis tue, si aliter non vis esse.' Postea venit sanctus archiepiscopus Moedhog ad sanctum Moluam, et receptus | est honorifice ab eo. Fecitque sanctus Molua vitulum f. 115^b pinguem occidi, et parari cum aliis cibariis sancto Maedhog. Et audiens sanctus Molua quod episcopus non commederet carnes, benedixit octo partes carnum, et facte sunt octo pisces. Et cum essent appositi coram episcopo, sciensque ipse diuinitus quomodo pisces facti sunt, benedixit eos et iterum sunt octo partes carnum. Hoc videns sanctus Molua, displicuit ei. Alii enim pisces tunc non erant in monasterio. Iam iterum coram episcopo et omnibus benedixit octo partes carnum, et ilico facti sunt octo pisces. Hoc sanctus episcopus sumpsit caritatiue in Christi nomine pro honore sancti Molue, Deo gratias cum omnibus agens. Et accipiens episcopus sanctum Moluam patrem confessionis sue, cum gaudio ad sua in osculo pacis reuersus est.⁸

xxxix. ALIQUANDO⁹ sanctus Molua visitauit sanctum Erne'n'um¹⁰

¹ = S¹ § 42; S² § 33; R² f. 127^c. ² Denique illi Romam profecti sunt, et reuersi . . . in prefato sepulti sunt loco S² R. ³ = S¹ § 43^a; cf. Maedoc § xx.

⁴ Sanctus Aidus abbas Ferna Mare (of Great Ferns) S¹. ⁵ Daud ecclesie Muini, ut ipse fieret amicus anime sue S¹. ⁶ Lugid mac Coche S¹. ⁷ scit m. pr.

⁸ S¹ § 43^b (= S² § 36, R² 127^c) and S¹ § 44 are not in M. They relate how Maedoc wished to surrender Ferns to Molua, and how the latter saved a priest named Luigdech from 'scola diaboli . . . uexilla in capitibus habentes', i. e. robbers (in Irish *gibergaigh*). ⁹ = S¹ § 45; S² § 26; R² f. 127^b. ¹⁰ Emne-bam S¹; i. e. Emne Bán (the White).

abbatem in regione Cennselach, non longe a flumine Berua, in monasterio Ross meic Treoin, quod sanctissimus senex Abbanus fundauit, habitantem. Et ille sanctus abbas Ernenus vir promptus in miraculis fuit; et ipse de vna natione erat natus et sanctus Molua. Rediensque sanctus Molua ad sua, inuenit sanctam sororem suam, nomine Croin, mortuam super feretrum, et sorores flentes circa eam. Quibus ait sanctus Molua: 'Gaudium eternum sit uobis in celis.' Et ipse orans iuxta feretrum, illa sobrie surrexit a morte, benedicens omnibus. Et cum se invicem [salutassent] sanctus Molua et beata sua soror Croin, ipsa elegit remori, et manere in requie cum sanctis. Acceptoque sacrificio cum benedictione et oratione sancti Molue, remigravit ad Christum, et dormiuit in pace¹.

xl. QUODAM² die sanctus senex Molua et duo discipuli secum legentes, subito ipse contristatus est, et fleuit coram eis. Et post pusillum gaudis est, et erat hylaris in gaudio. Tunc fratres interrogantes de causa tristitie et leticie, dixit eis: 'Hac hora sanctus Gregorius in presulatum Rome electus et renuens, fleuit ipse. Set angelus Domini venit ad eum, et suasit ei ut acciperet; et ipse ex iussione angeli letificatus, suscepit. Ego secundum apostolum³ fleui cum illo flente, et cum eo gaudeo.' De tali iam diuina ostensione discipuli gaudebant⁴.

xli. AMBULANS⁵ sanctus Molua aliquando in provincia Laginensium, reginam eorum intrauerunt demones, et vexabant eam. Que alligata tribus cathenis adducta est a multis ad sanctum Moluam, ut oraret pro ea. Orante sancto Molua, ilico coram populo demones de illa dolentes exierunt; et ipsa invalida erat ad horam post vexationem demonum. Et benedicens eam sanctus Molua, soluta est; et leta cum suis, gratias agens, rediit⁶. De hoc iam gaudium magnum in illa regione factum est.

xl.ii. BERACHUS⁷, dux Laighys, de quo superius diximus⁸, cenam magnam regi Laginensium parauit. Set ceruisia, que parata erat ad illam cenam, amara contigit fuisse, et gustantes eam homines ilico vomebant. Et hoc duci cum suis multum displicuit. Vidensque ipse dux pauperem pretereuntem nudis pedibus, portantemque duos ficones in frigore, miratus est, et dixit ei: 'Quare, bone homo, ficones in pedibus non habes in frigore? Et quis dedit tibi eos?'

f. 115^c Respondit pauper⁹: 'Sanctus senex Molua dedit mihi illos; et male possum ponere immundos pedes meos, vbi fuerunt pedes eius.'

¹ Here S¹ adds a curious and interesting section (46) how Molua turned the water of a well to milk. ² = S¹ § 47; S² § 31; R u. s. ³ Rom. xii. 15.

⁴ Here S¹ has a section (48) which is obviously out of place. ⁵ = S¹ § 49;

S² § 23; R³ f. 127^a. ⁶ reddiit m. pr. ⁷ = S¹ § 50; S² § 24; R³ 127^b. ⁸ § xxviii.

⁹ MS. senex pauper.

Hoc audiens dux Berachus, abstulit ficones, et miscuit eos per omnia dolia in quibus erat liquor; et statim valida dulcedo apparuit, committante eam sanitate. Et hoc videns dux, valde gauisus est cum suis, glorificans Deum et sanctum Moluam; et red[d]idit illi pauperi suos ficones cum magno beneficio¹.

xliii. QUODAM² die sanctus Molua venit ad ciuitatem sancti Kaynnici que dicitur Achad Bo³; et ibi tres pueri paruuli, filii Darii⁴, miserunt per pietatem manus suas in collum sancti Moluae, et palpabant cum palmulis suis, uocantes eum patrem eorum. Admirantes de hoc homines, interrogauerunt quare infantes hoc pariter egerunt. Et uolebant prohibere eos. Tunc ait illis sanctus Molua: 'Sinite istos ostendere dilectionem sine dolo per Dei inspiracionem. Isti siquidem paruuli sancti monachi mei post me erunt in monasterio meo.' Et sic factum est⁵.

xliv. ARMENTARIUS⁶ monasterii sancti Molue⁷ subito mortuus est⁸, et dolebant de hoc fratres. Tunc sanctus Molua⁹ in alio loco erat. Equonimus¹⁰ monasterii posuit tunicam sancti Lugidi super mortuum, et ilico surrexit ille uiuus et sanus; et postea pluribus diebus vixit. Sanctus uidelicet Molua pridem Lugidus nominatus est; set a matre sua per pietatem vocabatur Molua, et postea similiter a sancto suo magistro Comgallo; et inde omne vulgus vocat eum Moluam. Et sciunt primum nomen eius, id est, Lugidum.

xlv. PUER¹¹ mutus aliquando, id est filius Maelduibh¹², adductus est ad sanctum Moluam, ut curaret eum. Orans iam sanctus senior Molua, posuit tres digitos suos in ore illius; et ilico coram omnibus loqu[ut]us est, et benedicens omnibus, gratias egit Deo¹³.

xlvi. SANCTUS¹⁴ pater Molua aliquando ambulans in regionibus na n-Desi¹⁵, inuenit ibi in quodam loco luctum magnum. Vxor enim ducis illius regionis illic mortua est dolore partus, et mortuus est infans in vtero eius. Et rogatus est sanctus Molua a duce et principibus magnis¹⁶ precibus, vt diuinam clemenciam¹⁷ pro illa exoraret. Et orans sanctus Molua, suscitauit vtrosque, id est ductricem et filium in vtero eius. Obtulit igitur¹⁸ ductrix se cum filio suo sancto Molua.

¹ Here S¹ has four sections (51-4) which are not in M; §§ 51, 53 are peculiar to S¹; S¹ § 52 = S² § 28, R³ 127^b; S¹ § 54 = S² § 25, R² ib. ² = S¹ § 55.

³ Acheth Boo Hele S¹. ⁴ Dari Nigri S¹. ⁵ Here S¹ has a section (56) peculiar to itself. ⁶ = S¹ § 57; S² § 29; R u. s. ⁷ nomine Cronanus S¹ S² R add. ⁸ in Achthib Critri S¹ add. ⁹ Here begins the fragment in T. ¹⁰ prior S² R. ¹¹ = S¹ § 58; S² § 30; R u. s. ¹² de genere Maile Andich S¹ add. ¹³ Deo egit T; here S¹ has a section (59) peculiar to itself. ¹⁴ = S¹ § 60; S² § 27; R u. s.; S² and R represent the incident as happening to Buonan or Buan, wife of Scanlan Mor, chief of Ossory. ¹⁵ nanesi T. ¹⁶ et magnis T. ¹⁷ -na -cia T. ¹⁸ igitur om. T.

Dux quoque na n-Desi agrum Deo et sancto Molue obtulit, in quo¹ sanctus Molua cellam edificauit², que dicitur Ard Gabrain³.

xlvi. SANCTUS⁴ abbas Daganus⁵ pergens Romam, duxit secum regulam quam sanctus Molua ordinauit et dictauit monachis suis. Et legens sanctus Gregorius papa illam regulam, dixit coram omnibus: 'Ille sanctus, cuius est hec regula, circumsepsit⁶ sepe circa familiam suam vsque ad celum.' Et mandauit sanctus Gregorius papa suam orationem et benedictionem sancto Moluae; et de hoc sanctus Molua gaudens, gratias egit Deo.

xlvi. CUM⁷ aliquando sanctus Molua venisset ad locum qui dicitur Tuaim Domnaidh⁸, inuenit ibi puerum iuxta vitulos offerentem ludo puerili; et habebat oblacionem de lymo. Hoc videns sanctus Molua, f. 115^d benedixit illam | oblacionem, et ilico 'illa' versa est in panem tritici; et de manu illius⁹ sacrificium in nomine Domini tunc accepit. Ipse iam puer postea gratia Dei de die in diem repletus est, et sanctus episcopus factus est, qui est Dochummi filius Maelainfhind¹⁰.

xlix. VNUS¹¹ de dentibus sancti Moluae in sua senectute cecidit; et ait ipse fratri sibi ministranti: 'Hunc dentem, fili, diligenter custodi; erit enim dies, quando necessarius erit; et ne sepeliatur mecum'; quod post multum tempus completum est. Nam post obitum sancti Moluae quidam monachi¹² venerunt ad Hyberniam querere reliquias sanctorum Hybernie. Et cum uenissent ad ciuitatem Cluain Ferta petere de reliquiis sancti Moluae, noluit populus scrinium aperire reliquiarum sancti Moluae. Videns ille frater anxietatem monachorum et populi, indicauit eis de illo dente, sicut supra diximus. Et vtrique letati sunt inde; et datus est illis ipse dens secundum suam petitionem.

I. ALIQUANDO¹³ sanctus Molua uenit ad sanctum Daganum abbatem¹⁴ salutandum; et interrogauit sanctus senex Molua Daganum, quis esset in loco suo post se. Et predixit propheticè sanctus Daganus, dicens: 'Beatus Lachtanus¹⁵ sedebit in sede tua post te.' Et hoc placuit sancto Moluae. Et dixit sanctus Daganus venerabili seni Moluae: 'Pater sancte, da benedictionem tuam super me et locum meum; scimus enim quia vis post breue tempus ad Christum

¹ filius regine... Berchan, locum sancto Lugido edificauit S¹. ² fundauit T.
³ Gabren T; Gobren S² R; here S¹ inserts two sections (61 and 63) peculiar to itself. ⁴ = S¹ § 64. ⁵ Deganus episcopus S¹. ⁶ MS. -cepsit.
⁷ = S¹ § 65. ⁸ Domnich T S¹. ⁹ illius pueri statim Lugidus S¹.
¹⁰ -anfinth T; mac Male Anfinth S¹; here S¹ adds two sections (66, 67) peculiar to itself. ¹¹ = S² § 34; R² 127°; not in S¹. ¹² ienses... fratres S²;
 iensque... fratre R². ¹³ = S¹ § 68. ¹⁴ episcopum ad Ath Dagain S¹.
¹⁵ Lactanus T; -tenus S¹.

migrare.' Respondit sanctus senex Molua¹: 'De supernis semper benedictio tua erit.' Postea orantes, et benedicentes se invicem in osculo pacis, sanctus Molua ad sua reuersus est; sanctus autem Daganus in loco suo, qui dicitur Achad² Dagoni, mansit.

li. SCIENS³ sanctissimus senex Molua diem remigrationis sue proximum fuisse, collectis monachis suis ante se, precepta diuina mandauit eis; et inter cetera dixit: 'Mei karissimi fratres, bene colite terram, et bene laborate, vt habeatis sufficientiam cibi et potus et vestitus. Vbi enim sufficiencia fuerit apud seruos Dei⁴, ibi stabilitas erit; et vbi stabilitas in seruicio fuerit, ibi religio erit. Finis iam religionis vita eterna erit. Filii mei karissimi, sit apud vos stabilitas, sit congruum scilencium; peregrinos curate, propter orationem laborem manuum diligite⁵; hospites semper propter Christum recipite. Vacate semper orationibus mane, postea lectionibus; deinde operamini' (sic ipse diuidebat diem in tres partes⁶) 'vsque ad vesperam; vacantes ad opera Dei et alias necessitates.'

lii. POST⁷ hec et alia monita venit sanctus senex Molua ad sanctum Cronanum⁸ in insula Cre tunc habitantem, vt salutaret eum priusquam migraret de hoc seculo. Et indicans sanctus Molua sancto Cronano obitum suum prope esse⁹, communionem corporis et¹⁰ sanguinis Christi accepit ab eo; et in osculo pacis deinde post orationem et benedictionem lacrimosam inde datam, sanctus Molua ad suum sanctum monasterium, Cluain Ferta¹¹, cum suis reuersus est. Cum declinasset sanctus Molua ad quandam cellam parumper de via remotam, que dicitur Tuaim Dhomhnaidh¹², sedit ipse lassus in via in orientali plaga grunne. Gronna iam magna est inter insulam Cre et ciuitatem Cluain Ferta¹³; et dixit sanctus Molua cuidam viro sancto, nomine Scellano, qui erat vnus de discipulis suis: 'Si quis f. 116¹⁴ viderit familiam celi et terre simul, ad quam deberet ire?' Respondit ei beatus Scellanus: 'Vere ad familiam vtique celi.' 'Igitur da mihi, fili carissime, sacrum sacrificium', inquit sanctus pater Molua, 'quia video familiam celi ad exitum paratam¹⁵ meum, ut pergam cum illis.' Et ibi accipiens sanctissimus senex Molua dominicum sacrificium de manu sancti sui discipuli, Scellani, secundo nonas Augusti¹⁶ emisit spiritum, et migravit inter choros angelorum¹⁷ ad Christum. Cuius corpus¹⁸ portatum est ad predictam cellam, id est Tuaim

¹ 'Desuper dabitur.' Illi . . . putabant quod de excelso loco sibi propinquo diceret; Ligidus uero de celo dicebat S¹. ² Ach (=Ath) T. ³ = S¹ § 62 'where it is out of place). ⁴ Dei fuerit T. ⁵ relinquit, et propter

hospites familiam sinite S¹. ⁶ cf. S¹ § 64; S² § 37; R³ f. 127°. ⁷ = S¹ § 68; S² § 38; R³ f. 127^d. ⁸ Ruis Cree, sedentem tunc in cella Sen Ruis S¹.

⁹ postulauit ab eo sacrificium quod secum portaret, et dedit ei Cronanus S¹.

¹⁰ et om. T. ¹¹ Fert T. ¹² Domnic T. ¹³ -tum M T. ¹⁴ in die sabbati S¹; feria vii^a ad perhenne migravit sabbatum S² R. ¹⁵ inter angelos Dei T.

¹⁶ corpus autem eius T.

Domhnaidh¹; et erat ibi per aliquot dies. Contencio enim fuit inter Laginenses et Mumenenses² circa reliquias beati Moluae. Momenenses³ volebant illas habere, eo quod ipse de gente eorum natus esset, et in sua provincia monasteria et cellas habet; et in terra eorum, quamvis in extrema parte, migravit; Laginenses autem beatum suum corpusculum ducere ad ciuitatem suam, Cluain Ferta, quam ipse instituit in occidentali termino regionis eorum, dono Berachi, ducis Laygsy⁴, vt sepeliretur in ea. In illa contencione venit angelus Domini ad quosdam viros, et dixit eis: 'Ponite corpus sancti in plastro, duosque boues indomitos in eo; et dimittite eis ire quocunque voluerint.' Et concordantes de sententia angelica vtrique, ita fecerunt. Boues autem nutu Dei perrexerunt iter⁴ ad supradictam ciuitatem, Cluain Ferta; et steterunt cum plastro ante ostium monasterii. Et ilico quidam vir sanctus et sapiens, nomine Manchenus, venit ad plastrum, et posuit oculum suum cruentatum pene tractum extra capud ad corpus, et statim sanatus est, ac si nichil ei vnquam noceret. Postea a multitudine sanctorum beatissimum corpus sancti senis Molue cum honore debito traditum est humo in loco edificato in suo monasterio, quod ipse de agro construxit; vbi clara ciuitas creuit, in qua Christi gratia in signis et prodigiis iuxta reliquias sancti Moluae per seculum apparet.

liii. ANGELUS⁵ Domini bis in ebdomada, id est in dominica et in quinta feria, semper veniebat ad abbatem Munnu⁶, qui est in monasterio suo, Tech Munnu⁷, in australi plaga Laginensium que dicitur Chennselach; et non venit in ebdomada in qua sanctus Molua ad celum migravit. Et ostensum est diuinitus sancto Munnu, quod per septem dies post exitum sancti Molue exultacio et ingens leticia⁸ in celo erat et pene inferni releuate sunt, et tenebre a multis locis in terra fugate sunt, et dolores per orbem mediocres effecti sunt, et plures ex eis euaserunt. Et post ebdomadam veniens angelus ad sanctum Munnu, interrogauit eum sanctus Munnu, dicens: 'Quare consueto more ad me in hiis diebus non venisti, minister Dei?' Respondit angelus, dicens: 'Quia hospes venerabilis hiis diebus ad celum migravit, id est Molua filius Coche; et ideo non venerunt angeli Dei in hiis diebus ad sanctos Hybernice visitandos. Familia enim celi in aduentu eius simul hiis diebus gaudebant.' Sanctus Munnu ait: 'Nunc apparet quia ipse plus uoluntatem Dei pre omnibus nobis compleuit. Set tu vade ad Dominum, vt sciam pro qua
f. 116^b causa carius fuit | in aduentu eius gaudere, quam ad me venire.' Exiuit angelus, et post breue spacium rediens, dixit: 'Hec est

¹ Domníc T.   ² Momon- T.   ³ Laghse T.   per T.   ⁴ = S¹ § 69; S² § 40; R² f. 127^d; cf. Munnu § xxv.   ⁵ Munu T and so often; sanctum Fintanum, qui et Mundus (Munnus) dicitur S² R; sancto Fintano filio Tulchani S¹.
⁷ Muna T.   ⁸ et epulatio S¹ add.

questio tua. Nullius hominis vnquam facies a sancto Molua erubuit ; mitis enim erat ad omnes, et seruos Dei monachos cum lenitate et pietate tractabat, et cum mansuetudine ad rationem corripiebat¹. Tamen tu letus esto ; similem enim honorem inuenies in celo, quia penam in hoc seculo denuo vsque ad mortem tuam pacieris.' Et in feriâ quinta proxima percussus est sanctus Dei Mun[n]u lepra a planta pedis vsque ad verticem capitis ; et ita mansit per viginti annos vsque ad mortem suam ; et sanctitas eius in sua vita satis inuenitur.

liv. ITEM² sanctus Gregorius, papa Rome, in die exitus sancti Molue audiuit choros angelorum sua carmina³ canentes, qui suauiter dicebant : 'Sancte pater Molua, tua sancta merita non tacebo.' Et hec verba sanctus Gregorius mandauit ad Hyberniam per sanctos viros transferre. Beatissimus noster patronus Molua exemplo apostoli⁴ bonum certamen certauit, cursum consum[m]auit, fidem seruauit ; proinde coronam vite eterne accepit a Domino Deo nostro Iesu Christo, cui⁵ cum 'Deo' Patre et Spiritu Sancto honor et gloria manet in secula seculorum. Amen.

EXPLICIT VITA SANCTI MOLUE ABBATIS ET CONFESSORIS

¹ tu uero cum asperitate S¹ *add.* ; and practically S² R.

S² §§ 39, 41 ; R u. s.

⁵ qui m. pr. and T.

³ hanc antiphonam S¹.

² = S¹ § 69 ;

⁴ 2 Tim. iv. 7, 8.

Vita sancti Munnu sibe Fintani abbatis de Tech Munnu

f. 127^b

INCIPIT VITA SANCTI MUNNU¹ ABBATIS

i. FUIT² VIR VITE venerabilis, nomine Munnu, de claro genere Hybernie, id est de nepotibus Neill. Pater eius uocabatur Tulchanus, qui de semine Conalli filii Neill ortus fuit; mater quidem sancti Munnu nominabatur Fedhelyn³, que de⁴ eadem gente nata est; id est, de semine filii Diua filii Neil. Sanctus⁵ siquidem Munnu super lapidem genitus [est], qui magno honore veneratur ab hominibus regionis illius propter gratiam sancti infantis qui natus est super eum. Mirabilia enim perficiuntur in ipso lapide; ab illo iam die usque hodie non manet nix super illum lapidem.

ii. QUODAM⁶ quoque die, cum sanctus Columba uenisset vbi erat sanctus puer Munnu, dixit suis: 'Ite illuc, et ducite ad me puerum⁷ pulcherrimum, quem ibi inuenietis.' Et illi duxerunt eum ad sanctum Columbam. Vir Dei Columba interrogauit cuius filius esset; et dictum est ei, quod filius Tulchani fuit. Tunc sanctus Columba repletus pietate circa eum et amore eius simul, accepit eum ad se, et dixit: 'Gratiam apud Deum et homines Tulchanus inueniet propter filium suum. Vir clarus ipse hic erit et in futuro causa filii sui.' Ad filium autem ait: 'Plenus es Spiritu Sancto, beate fili; et uocaberis inter maiores sanctos Hibernie.' Et benedixit sanctum puerum diligenter; et recedens in viam suam, perhibuit magna testimonia de eo.

iii. QUODAM⁸ tempore beatus puer Munnu in puerili etate sua peccora patris sui solus custodiebat in siluis. Ibi prope erat Cruimter Grellain habitans in cella que dicitur Achad Bidam⁹. Puer vero sanctus Munnu relinquebat peccora sola per deserta loca, et

¹ Munnu qui Fintanus dicitur R¹; M T S³ R use the hypocoristic name Munnu throughout; S¹ only uses it in the place-name Domus Mundu (Munnu) = Tech Munnu, i. e. Taghmon. For the personal name S¹ always uses Fintanus. On the lower margin of M is an Irish pedigree of Munnu, which differs somewhat from that in LL. 349^f. ² = S¹ § 1; S³ § 1; R¹ f. 121°. ³ Fedelni S³; Fedelmia R. ⁴ de genere Maini filii Neill S¹. ⁵ domus in qua . . . natus est fundata erat super lapidem, etc. S¹. ⁶ = S¹ § 2; S³ § 2; R¹ u. s.

⁷ puerulum illum album S¹ (*finn* = albus). ⁸ = S¹ § 3; S³ § 3; R¹ u. s.

⁹ in Achud Broan S¹.

ibat ad virum sanctum predictum legere et discere ecclesiasticos mores apud eum. Ille autem sanctus abbas recipiebat eum, gaudens in corde suo; sciebat enim eum plenum esse Spiritu Sancto. Hoc sciens Tulchanus pater beati Munnu, eum increpauit, dicens: 'Quare uadis legere, et dimittis sola peccora lupis in deserto?' Mater autem eius leniter excussabat et defendebat, pie dicendo: 'Hucusque nichil periit.' Tunc beatus puer dixit patri suo: 'Noli timere; quia quamdiu in hoc seculo fueris, nichil de peccoribus tuis peribit a lupis, si me relinquis ad legendum ad seruos Dei.' Crastina autem die sciens Tulchanus filium suum exis[s]e ad legendum, perrexit visitare peccora sua, et perueniens ubi peccora erant, vidit duos lupos custodientes peccora sua uelut canes communes; et tunc sciuit verum esse quod dixit sibi suus filiulus sanctus, id est: 'Nichil de peccoribus tuis peribit a lupis.' Ab illo ergo die, quamdiu fuit Tulchanus secularis, peccora sua lupi custodie-^{f. 127°} bant. Ipse enim peregrinus et probatus monachus in fine vite sue effectus est. Et sanctus puer Munna cum licentia a parentibus suis missus est ad legendum.

iv. QUODAM¹ tempore sanctus abbas Comgallus venit² prope ubi erat pius puer Munnu; et volens a puerili etate esse sub magisterio magnorum virorum, venit ad eum, et pius pater Comgallus suscepit illum gaudens. Cumque quodam die in via ambulassent, tertiam horam celebrantes iuxta uadum Feine, postulauit puer beatus Munnu potum aque bibere; calor enim nimis solis erat. Cui sanctus Comgallus dixit: 'Sustine, fili, usque ad meridiem.' Et cum sextam celebrassent iuxta riuulos Assail³, iterum petiuit puer poculum aque. Et dixit sanctus pater: 'Expecta paulisper usque ad nonam.' Complentes ipsi nonam prope Comar Glas⁴, precepit sanctus Comgallus beato Munnu ut sine potu usque ad uesperam expectaret. In illo autem die beatus Comgallus cum suo puero⁵ nichil habuit in victualibus, et nemo uocauit eos ad prandium. Vespere autem appropinquante, inuenerunt in uia cenam magnam sibi paratam ab angelis Dei cum optimo liquore. Tunc dixit sanctus Comgallus: 'Modo prodest quod hodie fecimus; id est, ut athletam⁶ Christi castigaremus in siti, quia pro eius siti hec optima cena nobis post magnam esuriem missa est a Christo.' Et ait: 'Implete calicem ex quo bibo, et date puero, ut ipse prius gustet cenam sibi missam a Deo; eius⁷ enim gratia nobis esurientibus hanc cenam parauit.' Agentesque ibi gratias Deo, acceperunt cenam illam, et commederunt. Et per aliquod

¹ = S¹ § 4; S² § 4; R¹ f. 121^d. ² uenit Mochoma de regionibus Chonnact, et inuenit puerum Fintanum apud Huisnech Midi; ... puer autem uoluit ire cum Comgello S¹ ³ uc Glassaid (lege -saib) Assil S¹, ⁴ uc Combur de glass (i. e. at the confluence of two streams) S¹. ⁵ populo m. pr. ⁶ diregiam S¹ (? drengum); militem S². ⁷ MS. cuius.

tempus beatus Munnu cum sancto Comgallo mansit, legens apud eum, et addiscens regulam eius.

v. DEINDE¹ accepta licentia a sancto Comgallo, venit beatus Munnu ad scolam sancti Columbe², qui tunc erat magister in loco qui dicitur scotice Ceall Mor Dhithraimh³, id est, cella magna remota. Et ibi sanctus Munnu legit apud virum sapientem Columbam. Quodam quoque die suo more sanctus Columba gratia Spiritus Sancti repletus est, et magno spacio diei cecinit de hiis que sibi Spiritus Sanctus dictabat; et postea quam gratia cessavit, dixit Columba: 'Quis mihi propinquior fuit in hora hac qua verba Spiritus Sancti cantavi?' Cui beatus Baithenus respondit, dicens: 'Ad dexteram tuam beatus Munnu sedens propinquior tibi fuit.' Tunc sanctus Columba dixit: 'Ego dico vobis, quod ipse imbutus erit Spiritu Sancto, et multorum magister spiritualis, et doctor precellens de hac omni scola⁴. Et mansit beatus Munnu ad tempus cum sancto Columba viuens satis religiose.

vi. ET⁵ accepta benedictione et oratione sancti Columbe, exiuit seruus Dei Munnu ad virum sanctum, qui fuit sapientissimus totius Hybernie 'et Britannie'; ipse uocabatur Silell filius Miannaith⁶, et ipse erat abbas in monasterio Daimh⁷ Hynis, quod est in stagno Herne⁸, in aquilonali parte Hybernie. Et mansit ibi sanctus apud virum predictum, legens ante eum sedit; et erant alii nouem iuuenes religiosi valde secum sub grauissima regula; ipsique erant in cella seorsum. Et in hoc apparet quanta⁹ fuit asperitas vite f. 127^d eorum. Farinam enim suam non sinebant | cribrari, set tantum cum sua palea simul et aqua miscebatur in peluim, et lapidibus in igne calefactis ita coquebatur¹⁰. Et ita cum solo Sileall beatus Munnu octodecim¹¹ annis vixit.

vii. POST¹² hec sanctus Munnu perrexit ad insulam Hyth¹³, ut ibi apud sanctum Columbam monachus fieret. Set sanctus Columba ante aduentum eius migravit ad celum. Et ante obitum suum prophetauit de sancto Munnu, talia verba dicens ad beatum Baithenum: 'Post obitum meum veniet ad nos de Hybernia quidam iuuenis, moribus sanctus, ingenio clarus, corpore quidem albus¹⁴, capite crispus, et

¹ = S¹ § 5; S² § 5; R¹ f. 122^a. ² Kyle S¹ add. ³ hi Kyll Mair Diathrib S¹. ⁴ MS. precellens hac omnium scola; corrected from S¹. ⁵ = S¹ § 6; S² § 6; R¹ u. s. ⁶ S¹ omits the name; Filcell Nuannaith S²; ad sanctum Synellum mac Maenaych R¹. ⁷ Dom S¹; Cluoin S²; Clayn R; this last is the most correct. Sinell, son of Mianach, was abbot of Clae Inis, Cleenish, in Lough Erne. For this the better known Dam Inis, Devenish, has been substituted by S¹ and M. ⁸ for Lochaib Herni S¹; i. e. on the Loughs of Erne. ⁹ MS. qñ. ¹⁰ MS. -bantur. ¹¹ xix S¹. ¹² = S¹ § 7; S² § 7; R u. s. ¹³ Ie S¹; Hii S²; I, R. ¹⁴ M wrongly repeats the epithet 'clarus'; corrected from S¹ S²; corpore mundus R; the latter is intended as a play on the name Mundu or Munnu, while 'albus' alludes to the name Fintan (finn = white).

genis rubicundus, cuius nomen est Munnu, quem sepe in terra vidi, set sepius spiritualiter 'in celo' inter angelos Dei. Ad hoc autem ipse huc veniet, ut hic monachus fiat; set ne recipiatis eum, quamvis¹ multum sibi displiceat², et tu dices illi: "Reuertere, fili, ad Hiberniam, quia capud magni populi ibi eris;" et ipse vadat ad australem plagam³ Laginensium, que dicitur Cennselach; quia ibi erit honor ipsius et resurrectio. Et quamvis mea parrochia maior est in terra quam sua, tamen meus amor et mea potestas apud Deum non est maior quam ipsius.' Et ita illa omnia contigerunt.

viii. REVERsus⁴ est iam sanctus Munnu ab insula illa ad Hyberniam, condolens in corde suo quod non est susceptus ibi; et venit ad insulam Coirmighi⁵, et constituit ibi locum, qui dicitur Ath Cayn, id est Vadum lene⁶. Quodam quoque die vir sanctus exiit solus a discipulis suis in montem excelsum ipsius insule ad Deum orandum; ibique orans, audiuit clamorem virorum clamancium de penis inferni. In illo silicet die gestum est magnum bellum Slane⁷. Tunc sanctus Munnu deseruit illam insulam, dicens: 'Iam non habitabo in loco vbi clamorem de inferno audiui.' Ideo hoc Deus fecit, ut duceret seruum suum ad locum resurrectionis sue. Cumque in via ambularet, occurrit ei quidam vir diues, nomine Enanus⁸, cuius peccora pestem habebant. Tunc rogatus vir Dei ab eo benedixit ibi quoddam uadum, et de aqua ipsa sanata sunt peccora illius diuitis. Et usque hodie, operante diuina misericordia, viri Dei gratia, homines et peccora aqua ipsius vadi sanat a morbis. Obtulitque ille diues agrum illum sancto Munnu in honore Dei; et constituit ibi vir sanctus cellam nomine Achad Leicce⁹, et reliquit ibi septem fratres de discipulis suis.

ix. EXINDE¹⁰ venit vir sanctus ad patriam suam, et ad gentem vbi natus est. Set tamen regionem non vidit, nisi tantummodo viam quam ipse ambulabat. Nolebat enim manere ibi nec videre terram; set necesse sibi erat transire per eam; et nec salutauit ibi aliquem de cognatis suis, nec matrem, nec fratres, nec sorores, qui tunc viui fuerant. Direxitque iter suum ad provinciam Mumenensium, et mansit in regione Hely. Et edificauit ibi monasterium quod dicitur Teach Telli¹¹; fuitque ipse ibi quinque annis.

x. MISIT¹² aliquando mater sua ad sanctum Munnu in eodem loco manentem legacionem, rogans eum ut daret ei licentiam venire ad

¹ quamvis sibi m. pr.   ² natura enim illius uiri aspera est S¹ add.   ³ dexteram partem S¹.   ⁴ = S¹ §§ 8-9; S² §§ 8-9; R¹ f. 122^b, R² f. 148^a; the fragment in R³ begins just after this point.   ⁵ Cuirmighi, altered to Cuirin S²; Cuyrm-R; Cuin- S¹.   ⁶ id . . . lene om. S¹ R: not S².   ⁷ Slenne S¹.
⁸ Enan macc Nisse S¹.   ⁹ Acheth S¹; Liacc S¹ S².   ¹⁰ = S¹ § 10; S² § 10; R u. s.   ¹¹ Tech Tailli meicc Segeni S¹.   ¹² = S¹ § 11; S² § 11; R¹ R² u. s.

salutandum eum. Cui ille remisit, dicens: 'Veni ad locum qui dicitur Lughmadh¹, et ne propius huc accedas; et ego ad ipsum locum ad te veniam.' Venit ergo mater eius, et tres filie, due vxorate², et vna f. 128^a virgo, et alii | cum eis. Cumque ipsa matrona in ciuitate Lugmodh³ aduentum filii sui sancti expectasset, filia eius virgo, dolore percussa, mortua est et sepulta. Crastino autem die aduenit sanctus Munna ad predictum locum. Cumque ad ecclesiam prius causa orandi iret, vidit nouum sepulcrum; et repletus spiritu prophetie, dixit fratribus suis: 'Istud sepulcrum Conchinne sororis mee est.' Tunc sua mater tristis venit ad eum, dicens: 'Rogo te, fili mi, in nomine Domini, cuius famulatum a natiuitate tua tenuisti, ut re'su'scites filiam meam, que propter te huc venit.' Vir sanctus ait: 'Recede a me modo, et cras venias ad me, et videbis potenciam Dei.' Appropinquante iam nocte, vir Dei eiecit a se omnes; et per noctem solus iuxta sepulcrum orauit ad Deum pro illa. Et diuina potencia sepulcrum apertum est ante virum Dei; et sana uirgo surrexit ex eo, et incolumis cum matre sua reuersa est. Dixitque eis vir sanctus: 'Cauete ne iterum veneritis ad me; nam si aliter feceritis, deseram totam Hiberniam, et transnauigabo in⁴ regionibus longinquis.' Et dans eis monita salubria, dimisit eos in pace, et cum suis reuersus est.

xī. Et cum⁵ peruenisset beatus Munnu ad quandam cellam⁶, habitatores illius loci callide dixerunt ei: 'O sancte Dei, ecce vir infirmus in domo iacet, et responsum nobis non dat; veni ergo, ut in nomine Domini benedicas eum.' Ille autem vir mortuus erat; mortem vero eius illi celauerunt. Tunc vir Dei exiit cum eis ad illum, ignorans quod mortuus esset; benedixitque eum puro corde simpliciter in nomine Iesu Christi signo sancte crucis; et statim ille sanus surrexit, benedicens Deum, et perhibens testimonium quia mortuus fuit. Postea seruus Dei illis gratias Deo agentibus valedicens, exiuit in viam suam.

xīī. Cum⁷ beatus Munnu quinque annis habitasset in regione Hely, venit ad eum quedam virgo, nomine Emher⁸, cum aliis uirginibus quinque; iuitque minister hospitum salutare eam et recipere in hospicio. Cui ancilla Dei ait: 'Vade ad⁹ famulum Christi senioreme uestrum, et dic ei, det mihi locum vbi potuero Deo seruire cum meis filiabus.' Hoc autem audiens vir Dei, dixit suis: 'Fratres, non est hic resurrectio nostra; ideo relinquamus hunc nostrum locum et

¹ -math S¹; -mod S²; -bud R¹; -bu R². ² due mulieres penitentes S¹.
³ -mith S¹. ⁴ in Britanniam S¹. ⁵ = S¹ § 12; S² § 12; R¹ f. 122^a, R² f. 148^b. ⁶ in cella Bicsiche S¹. ⁷ = S¹ § 13; S² § 13; R¹ R² u.s. This section is cited by Colgan, AA. SS. p. 15^a. ⁸ Emer S¹; Kyear S¹; Kera R.
⁹ ad uirum fortem, qui hic habitat, et dic . . . locum istum; quia fortior est ille cum suis quinquaginta iuuenibus, quam ego cum meis v ancillis S¹.

laborem uirginibus Dei; et nichil vobiscum ducetis, exceptis necessariis in via¹, et libris officialibus ac crismalibus, et cotidianis uestimentis, et de animalibus tantum duos boues in plastro². Cum iam ancilla Dei postulasset ab eo benedictionem, respondit ei: 'Benedictio sit super locum istum, et erit benedictus coram Deo et hominibus³; set tamen locus iste non nominabitur in nomine tuo⁴.' Illa dixit: 'In cuius igitur nomine nominabitur?' Sanctus Munna ait: 'Vir ille qui hodie tres iubilationes in agro Midhluachra⁵ fecit, possidebit hunc locum. Ipse est Telli⁶ filius Segeni, qui postea ad hunc locum veniet; et in nomine eius nominabitur.'

xiii. DEINDE⁷ exiit sanctus Munna ad fines Lagenensium, et quadam nocte mansit iuxta cruces in campo Methe⁸; et eadem nocte dux Fothard⁹, nomine Dimma¹⁰, cum sexaginta militibus venit ad illum locum; quos coegit vir Dei comedere, et iussit vnum bouem de suis illis parari. Illi vero non valentes ei resistere, commederunt. Dux autem Dimma locum illum Deo et sancto Munna obtulit, in quo f. 128^b nunc est monasterium in honore eius¹¹. Crastino autem die vnus bos plastrum vehebat fortiter; et vir quidam occurrit eis in via cum indomitis bobus, qui dixit eis: 'Tenete vnum bouem, et ponite in plastro'; et statim vnus, mitis factus, positus est sub iugo.

xiv. POST¹² hec exiit sanctus Munnu¹³ secundum vaticinium Columbe in regionem Hua Cennselaich, et mansit in loco qui dicitur Ayrd¹⁴ Cremha¹⁵, inter nepotes Barraidh¹⁶; ille locus iuxta mare est; ibi erat cella, in qua erant monachi sancti Comgalli; et alumpnus eius, nomine Aedh Gobbain, magister¹⁷ illius loci erat. Ipse sanctum Munna ad se pie uocauit, et commendauit sibi locum suum, exiens ipse in peregrinationem. In illo autem loco duodecim annis sanctus Munna fuit; et dedit illi Deus copiosum fructum maris et terre, qualis nec antea nec postea in illo loco erat.

xv. QUODAM¹⁸ quoque die venit Guaire filius Eogani querens regnum Cennselach, et deuastauit plebem nepotum Barraidh, et peccora et armenta secum abstulit. Tunc mulieres et paruuli plebis venerunt ad sanctum Munnu, et fleverunt coram eo. Videns vir Dei miseriam

¹ exceptis securibus S¹. ² cum libris S¹ add.; the rest of the section is omitted in S¹. ³ tu uero non meruisti benedictionem a me; et non possum claudere celum contra te S¹ add.

⁴ et pyramidem tuam pauci scient S¹ add.

⁵ super acerem [lege aggerem] Midlochre S¹; this shows that the scribe of M or his exemplar has confused between 'agger' and 'ager'. The Slighe Midhluachra is meant, the great road leading from Tara into Ulster, v. A. U. 1101.

⁶ Taulli S¹. ⁷ = S¹ § 14; S² § 14; R¹ f. 122^d, R² f. 148^b. ⁸ Mete S¹ S². ⁹ de Fothartib S¹. ¹⁰ filius Aidi Croin S¹ add. ¹¹ monasterium . . . eius om. S¹;

S² R omits the remainder of the section. ¹² = S¹ § 15; S² § 15; R u. s.

¹³ MS. ut. ¹⁴ Ard R; Arid S¹; Arit S². ¹⁵ Crama S¹. ¹⁶ Barridie S¹;

Barraichi S². ¹⁷ princeps S¹. ¹⁸ = S¹ § 16; S² § 16; R¹ R² u. s.

eorum, dixit monachis suis: 'Ite, salutate tyrannum Guaire; et rogat eum ex me ut in nomine Domini dimittat mihi predam istorum pauperum. Et si preces vestras audierit, dicite illi quod rex erit usque ad senectutem, et semper non iugulabitur¹; et genus eius regnum Cennselach usque ad finem seculi tenebit. Set tamen scio, quod ipse durus non audiet vos, et nichil vobis reddet; et superbe ante vos tondetur. Et dicetis ei: "Si non dimiseris nobis pro Dei honore² que rapuisti, iterum non tonderis; set, priusquam crescat barba tua, iugulaberis, et capud tuum decollabitur." Exierunt ergo illi, et fecerunt sicut precepit eis sanctus senior. Ille siquidem eos et sua verba despexit, et in quinto die, sicut prophetauit beatus Munnu, ille tyrannus occisus est ab inimicis suis et decollatus.

xvi. Post³ ergo obitum sancti Comgalli quidam fratres de monachis eius venerunt, volentes expellere sanctum Munnu de loco suo. Quibus sanctus ait: 'Hoc faciam, si uenerit beatus Aedh, qui mihi hunc locum commendauit ante duodecim annos.' Illi dixerunt: 'Vade, et⁴ quere eum.' Tunc vir Dei cum quinque monachis surrexit, et profectus est foras. Cumque processissent paulisper, occurrit eis Aedh, a peregrinatione veniens post duodecim annos. Osculantes et salutantes se invicem, simul reuersi sunt in cellam suam. Tunc vir Dei ait illis: 'Ego hinc ibo; set post meum recessum locus vester decreset, et nec parrochiam habebit, et mare non dabit ei fructum suum.'

xvii. Tunc⁵ venit angelus Domini ad sanctum Munnu, dicens ei: 'Surge, et vade ad locum qui dicitur Achadh Liathdrom⁶, quia ibi est resurrectio tua.' Perrexit iam sanctus ad locum [illum]⁷, stetitque ibi. Quadam autem die cum sanctus Munnu [solus ibi esset in silu]a⁸ manibus laborans, vidit tres viros [in vestibus albis] ad se venientes. Et statim bene[diccionem]⁹ postulauit ab eis. Qui dixerunt ei: 'Veni nobiscum paulisper.' [Cumque ambulas]sent, dixerunt ei: 'In hoc loco [erit ciuitas tua.] Et designa]uerunt coram eo quatuor¹⁰ loca, in quibus [essent postea princi]palia ciuitatis edificia. At vir Dei [posuit cru]ces quatuor¹¹ in ipsis locis.

f. 128^c xviii. QUADAM¹² nocte¹³ dux Dimma filius Aedha¹⁴ erat cum magno

¹ nec pertransibit per gladium S² R.

² Here begins the fragment in T.

³ = S¹ § 17; according to which Munnu was offered three choices: (a) election to the abbacy of Bangor; (b) retention of Ard Crema on condition of acknowledging the superiority of Bangor; (c) expulsion. ⁴ et om. T. ⁵ = S¹ §§ 18, 19; S² § 17; R¹ f. 122^a, R¹ f. 148^c.

⁶ Liachdrom T; Aicheth Liacc Ech Dromma in regionibus Fothar[t] S¹; Achad Liac Ech Droma S². ⁷ M is defective here; the words in brackets are supplied from T. ⁸ in insula S² R.

⁹ orationem S¹.

¹⁰ vii S¹.

¹¹ om. T.

¹² = S § 20; S² § 18; R¹ f. 123^a, R² f. 148^b.

¹³ nocte Fintanus cum suo populo, eleuatis iuxta crucem uocibus, clamauerunt ad Dominum. Et e contrario in eadem nocte dux quidam de Fothartis, etc. S¹ (perhaps omitted here by homoiotel. 'nocte . . . nocte'). ¹⁴ Eda T; Aidi Croin cum suis satellitibus circa caput laici interfecti iubilationem fecerunt S¹.

gaudio in suo castello, quod fuit prope vbi erat sanctus Munna. Et ideo gauisi erant, quia tunc inimicum suum decollauerunt. Dux ille compunctus corde dixit militibus suis: 'Dissimile est gaudium nostrum, et gaudium sancti Munnu cum monachis suis; nostrum gaudium est¹ pro uoluntate dyaboli, gaudium vero illorum pro uoluntate Dei.' Mane siquidem facto, ille dux uenit ad sanctum Munnu, et obtulit ei agrum in quo nunc est ciuitas eius; et dixit dux: 'Quid mihi dabitur pro hac oblatione?' Vir Dei respondit: 'Regnum celorum dabitur tibi.' Dux dixit: 'Cum hoc uolo longitudinem uite huius, et ne sim occisus²; et ut hic inter monachos tuos sepeliar.' Vir Dei ait illi: 'Hec omnia tibi dabuntur; vbi modo es, ibi sepultus eris.' Et ille dux gaudens reuersus est. Ibi sanctus Dei suum monasterium edificauit, sicut sibi angeli Dei constituerunt. Et ciuitas in circuitu edificata est, que vno nomine dicitur [atque] monasterium, id est Teach Munna³, quod dicitur latine domus Munna.

xix. Tunc⁴ has petitiones vir sanctus petiuit⁵ a Deo, quas Deus sibi donauit per angelum suum; id est, ut iunior ante seniore[m] in suo monasterio non moriatur, et quod nemo de genere eius uiuus fuerit septem annis ante diem iudicii; et quod⁶ quicumque fuerit sepultus in cimiterio quod sua manu depinxit, vitam eternam habebit; et quicumque fuerit sepultus in illo termino quo auditur⁷ vox cymbali eius, quod in commitatu eius semper fuit, et non pulsatur nisi in exitu anime, non claudetur infernus super eum post diem iudicii⁸.

xx. ERAT⁹ quidam agens penitentiam in ciuitate sancti Munnu, nomine Becanus¹⁰, et ille infirmatus, benedixit vir Dei conicem eius; et ex illa die per septem annos lac in conice eius gratia Dei erat, quamuis aqua¹¹ hauriebatur ei.

xxi. Dux¹² Fothartorum¹³ dedit vnum filium suum, qui dicebatur Ceallach¹⁴, ad monasterium sancti Cuain¹⁵, alterum uero, nomine [C]hyllenum¹⁶, ad sanctum Munnu. Quodam die dux ille uenit cum optimatibus suis videre filios suos; et viderunt filium, qui erat apud Cuanum¹⁷, cum omni honore et exultatione; multumque placuit illis optimatibus, dicentes: 'Bene nutritur hic filius vester.' Deinde venerunt ad monasterium sancti Munnu; et viderunt ibi Cyllenum¹⁸

¹ circa caput S¹ add. ² sic T.; otiosus M; et castiges me ad clericatum, donec ego ipse uelim S¹ add. ³ Tech Munnu T. ⁴ = S¹ § 21; S² § 19; R¹ R² u. s.

⁵ quasdam petitiones fecit, etc. R (omitting the petitions) ⁶ quod om. T.

⁷ tempore quo auditur S¹ ⁸ ideo precepit ut monachi eius in aliis locis non sepelientur S¹ add. ⁹ = S¹ § 22, which is fuller; not in S² R. ¹⁰ filius Bledeni S¹ add.

¹¹ quamuis ex uno uase cum ceteris penitentibus aqua candida S¹. ¹² = S¹ § 24; S² § 20; R¹ f. 123^a, R² f. 148^b; S¹ is much the most original.

¹³ nomine Dimma Camchoss (i. e. Crookshank) S¹ add.

¹⁴ Chellach T; Kellacanus S¹. ¹⁵ in Airbriu apud Cuanum anchoritam S¹.

¹⁶ Hyll- M; Hill- T; Chill- S²; Killinus S¹. ¹⁷ Airbri S¹ add. ¹⁸ Chill- T.

in seruili habitu, ducens plastrum cum ceteris monachis¹. Et hoc multum displicuit commitibus ducis, dicentes: 'In hoc loco non est honor vester; quia filius vester hic male tractatur.' Tunc dixit dux² eis: 'Male dicitis; quia hoc vere sanctus Munnu diuina uirtute in sua cella audit.' Tunc vir Dei, vocato magistro hospitum³, [ait ei: 'Vade] et suscipe ducem cum suis, et bene cura [eos; et dic eis: "Ille filius] qui pompatice nutritur⁴ apud Cua[num, nec celum nec terram habebit, et] plebs Laginensium iugula[bit eum. Filius uero qui hic nutritur] quasi seruus, sapiens erit, et [scriba, anchorita, dominus ecclesi]e et episcopus; regnumque Dei posside[bit]."'] Et sic completum est. Hec] prophetia placuit, et displicuit eis.

xxii. [Post⁵ hec ipse dux] postulauit aliquod munusculum a sancto [Munnu. Deditque ei] vir sanctus tunicam suam⁶; qua fuit ipse indu-
f. 128^d [tus una noc]te; et ait duci: 'Hanc tunicam diligenter | custodi; quia ueniet dies quando necessaria tibi erit, et de magno periculo liberabit te.' Postea Ceallacus⁷ filius ipsius ducis effectus est laicus; et ipse iugulauit Aedh Slane, filium Crimmail⁸ regis Cennselach et Laginensium. Crimmail siquidem, as[s]umpto maximo exercitu, conclusit predictum ducem cum suo filio et militibus in insula Barry⁹ in stagno Eachtach¹⁰. Sed dux ille super equum suum ex insula euasit, habens tunicam sancti Munnu circa se; et sic exiuit per exercitum, et nemo uidit illum, quia gratia Dei abscondit eum per tunicam viri Dei. Vastatis autem militibus eius, octaginta de optimatibus suis¹¹ alligati sunt¹²; et filius eius Ceallacus¹³, sicut vir Dei predixit, interemptus est; et duo ex illis cotidie occidebantur. Et¹⁴ persequens ipse dux exercitum regis, ipse captus est. Tunc sanctus Munnu ait fratribus suis: 'Oportet nos ire ad regem, quia tenetur apud eum in vinculis dux qui obtulit nobis hunc locum; et rex vult eum occidere cras.' As[s]umptisque duodecim monachis, vir Dei venit ad castra regis. Hoc audiens rex, dixit militibus suis: 'Ducite oc[c]ulte ducem extra castra, et cito occidite eum, antequam ueniat ad nos¹⁵ Munna.' Deinde peruenit uir sanctus ad regem; et ait ei: 'Dimitte nobis ducem, quia amicus noster est.' Rex dixit ei: 'Interfectus est ipse.' Vir Dei inquit: 'Hoc fieri non potest, quia non occidetur in eternum.' Viri silicet illi qui missi fuerant occidere eum, non poterant manus suas eleuare; nec gladii neque haste poterant¹⁶ lacerare eum. Hoc audiens rex, donauit illum cum omnibus suis

¹ S¹ adds interesting descriptions of the dress, &c., of the two boys ² dux dixit T. ³ Here M is again defective; bracketed words from T. ⁴ nutritur pompatice T; in Airbriu S¹ add. ⁵ = S¹ § 25; S² § 21; R¹ f. 123^b, R² f. 148^d. ⁶ lineam S¹ add. ⁷ Chell. T. ⁸ Odo Slane f. Cruindmail S¹. ⁹ Bara T. ¹⁰ Echdach T; conclusit Fothartu in Inso Bairri for Loch Edidach S¹. ¹¹ om. M. ¹² in insula Tobairri S¹ add. ¹³ Chellachus T. ¹⁴ uolens se uindicare S². ¹⁵ ad nos ueniat T. ¹⁶ poterant om. T.

sancto Munna. Et fecit vir Dei pacem inter eos; et benedicens, reuersus est ad suum locum.

xxiii. QUIDAM¹ miles², nomine Mael Morche³, erat cum Cellaco filio predicti ducis occidens Aedh Slane⁴, filium regis Crimthaind⁵. Ipse apprehensus est a rege, et decreuit rex eum occidi; et ille amicus sancti Munnu erat. Tunc erat rex in insula Liachani⁶. Vir Dei dixit fratribus⁷: 'Exite, ut amicum nostrum liberetis in periculo positum.' Exeuntes quinque monachi, steterunt in portu insule. Hoc sciens rex, dixit militibus: 'Ducite virum vinctum in naui, et occidite eum super aquas ante monachos.' Cumque paulisper recessissent, nauis stetit in vno loco, et nec potuit huc uel illuc moueri; et manus militum circa arma sua siccauerunt; sicque per dimidium diei steterunt. Tunc rex, uocatis monachis, penitentiam egit, et dimisit eis illum militem incolumem.

xxiv. MULIER⁸ quedam, fluxum sanguinis longe paciens, ducta est ad monasterium sancti Munnu, ut curaretur. Hoc⁹ magister hospitum¹⁰ viro Dei narrauit, postulans ut ab eo aqua benediceretur mulieri. Cui vir Dei ait: 'Numquid vis ut facias me exorcistam mulieribus Laginensium?' Et surrexit inde sanctus, timens se inquinari vvlgo plebis. Tunc magister hospitum cassulam eius oc[c]ulte secum abstulit¹¹, et posuit eam super mulierem; et statim sanguis stetit, et curata est gratia viri Dei; et¹² ad domum suam incolumis cum suis reuersa est.

xxv. ANGELUS¹³ Domini duobus diebus semper in ebdomada ad sanctum Munnu veniebat; id est, dominica et quinta die. Accidit autem ut quadam quinta feria angelus | non venit ad eum usque ad f. 129^a sequentem dominicam. Cui sanctus Munna ait: 'Dic mihi, si mee culpe sit¹⁴, quod die solito ad me non venisti.' Angelus respondit: 'Non est tue culpe nec mee negligencie, quod ad te non veni; set in hiis diebus hospes carissimus intrauit in celum, in cuius aduentu omnes angeli in vna exultacione et gaudio in hac ebdomada occupati, ad salutandos sanctos Hybernie non venerunt.' Sanctus interrogauit: 'Quis fuit ille?' Angelus dixit: 'Molua¹⁵, filius Coche, Cluana Ferta ipse est.' Sanctus ait: 'Lucide apparet, quia ipse solus pre nobis mandata Dei veracius impleuit. Vade ergo, et cum responso reuertere 'ad me'¹⁶, ut sciam pro qua re melius erat in aduentu Molue magis gaudere, quam solito more ad me venire.' Angelus quoque iterum venit ad eum, dicens: 'Audi questionem tuam solutam¹⁷. Ideo omnis

¹ = S¹ § 26; S² § 22; R¹ R² u. s. ² laicus monachus S¹. ³ Marche T; Malmarke S¹. ⁴ Sclane T. ⁵ Crimail T. ⁶ Liacani T. ⁷ suis T add. ⁸ = S¹ § 27; S² § 23; R¹ f. 123^a, R² f. 149^a. ⁹ hoc . . . plebis om. S² R. ¹⁰ Finiapus S¹ add. ¹¹ sic T; obtulit M. ¹² et om. T. ¹³ = S¹ § 28; S² § 24; R¹ R² u. s.; cf. Molua § liii. ¹⁴ MS. sint. ¹⁵ Lugid S¹. ¹⁶ ad me cum responso reuertere T. ¹⁷ solutam om. T.

familia celi occupata in aduentu sancti Molue gaudebat, quia faciem alicuius hominis nunquam erubuit, et sui monachi plures sunt sicuti¹ tui, et illos Dei famulos pie et sapienter, quasi prudens pater filios, tractauit. Tu vero tuos monachos in rubore asperius corripis; non ita tractandi sunt serui Dei.' Tunc sanctus Munna ait: 'Scio ego quid faciam. Solus in peregrinationem ibo, et zelum ad emendandos et congregandos monachos ultra non agam.' Cui angelus dixit: 'Non ita fiet; sed in secunda feria corpus tuum tangetur, et pacienter pacieris; et sicut gaudium in celo fuit in aduentu sancti Moluae, sic erit in die exitus tui.' In illa siquidem nocte vir Dei Munna lepra magni doloris percussus est repente, et sic mansit viginti quatuor annis. Ab illo die, ut periti ferunt, vir Dei nec corpus suum radebat nec balneo lauabat, nisi semel in anno² in honorem Pasche.

xxvi. QUODAM³ tempore erat magnum consilium populorum Hibernie in campo Albo⁴, inter quos erat contencio⁵ circa ordinem pasche. Lasreanus enim abbas monasterii Leighlinne⁶, 'cui' suberant mille quingenti⁷ monachi, nouum ordinem defendebat, qui nuper de Roma⁸ venit; alii vero veterem defendebant. Sanctus autem Munna ad hoc consilium statim non peruenit, et omnes expectabant eum; ipse⁹ iam veterem defendebat ordinem. Tunc Svibne filius Donaldi¹⁰, dux regionis Hua m-[B]archi¹¹, dixit: 'Quare tam longo tempore illum expectatis leprosum¹²?' Cui abbas Lasreanus ait: 'O dux, ne dicas tale verbum de sancto Munnu; quia, quamuis absens corpore est, spiritu tamen presens. Et certe quod tu dicis hic, vbi ipse est¹³ iam audit; et vindicabit in te Deus iniuriam famuli sui.' Illo iam die ante vesperam sanctus Munna venit ad consilium, et conuenerunt sancti in obuiam eius. Cumque sanctus Lasreanus et sanctus Munnu salutas[s]ent se invicem, affuit etiam predictus dux Svibhne¹⁴ postulans benedictionem a sancto Munnu. Cui vir Dei ait: 'Cur postulas benedictionem ab homine leproso? Vere tibi dico, quia quando de me male loqu[u]tus¹⁵ es, Christus in dextra Patris sui erubuit; iam verum Christi membrum sum, et ipse capud meum est; et quicquid nocet membro, inde dolet capud. Ideo antequam mensis iste compleatur, occident te consanguinei tui, et decollabunt te¹⁶; et caput

¹ Both in M and T there is the following marginal note: Serui Dei pie et prudenter et non aspere nec cum rubore tractandi siue corripiendi sunt iuxta doctrinam angelicam ut hic. ² silicet in Cena Domini S¹. ³ = S¹ § 29; S² § 25; R¹ f. 123^d, R² f. 149^a. ⁴ campis Ailbe S¹. ⁵ per totum annum S¹ add. ⁶ Leglinne T; Lethglinne S¹. ⁷ quingenti M. ⁸ de curia Romana R (only). ⁹ ipse . . . erat princeps et primus eorum qui uetus pascha defendebant S¹. ¹⁰ Subne f. Domnaill T. ¹¹ Hua Mairche T; Hua Marge S², Hu Wargi R; Ambarriche S¹. ¹² Etsi ille aduenerit, pascha Lassiriani usque ad diem iudic[i] principatum tenebit S¹ add. ¹³ sit T. ¹⁴ Subne T. ¹⁵ -cutus T. ¹⁶ et sanguis tuus commiscetur et baptuta S¹.

tuum proicietur in flumen | Berbha¹, et ultra² non apparebit. Et sic f. 129^b completum est³. Nam in ipso mense filius fratris sui iuxta riuulum Blathac⁴ occidit illum; et capud eius proiectum est in flumine Berbha¹ iuxta vaticinium viri Dei.

xxvii. POSTEA⁵ sanctus Munna Lasreano abbati coram omnibus populis dixit: 'Nunc tempus est, ut hoc consilium finiatur, vt vnusquisque ad locum suum redeat⁶.' Contententes de ordine pasche, dixit sanctus Munnu: 'Breuiter disputemus; set in nomine Domini agamus iudicium⁷. Tres opciones dantur tibi, Lasreane; id est, duo libri in ignem mittentur, liber veteris ordinis et noui, ut videamus, quis eorum de igne liberabitur; vel duo monachi, vnus meus, alter tuus, in vnam domum recludantur; et domus comburatur, et videbimus, quis ex eis euadat intactus igne. Aut eamus ad sepulcrum mortui iusti monachi, et resuscitemus eum, et indicet nobis⁸, quo ordine debemus hoc anno pascha celebrare.' Cui sanctus Lasreanus ait: 'Non ibimus ad⁹ iudicium tuum; quoniam scimus, quod pre magnitudine laboris tui et sanctitatis, si diceres ut mons Marge commutaretur in locum campi Albe, et campus Albus¹⁰ in locum montis Mairge, hoc propter te Deus statim faceret.' Erant enim illi tunc in campo Albe¹¹, cui imminet mons Marge¹². Postea consentientes populi cum sanctis, ad sua reuersi sunt.

xxviii. QUIDAM¹³ monachus de gente Britonum erat apud sanctum Munnu, et habebat cellam seorsum, et erat quasi heremita. Et sciebat artem in lignis, et plaustra et alia instrumenta fratribus faciebat. Quodam quoque die sanctus Munnu diluculo venit ad cellam ipsius; et erat tunc in domo ignis ad siccanda ligna plaustris. At ille monachus genu¹⁴ flexit ante virum sanctum, et dixit: 'Pater, paulisper sede in cathedra iuxta ignem, ut califacerentur pedes tui.' Ad quod vir Dei assensit; et sedens iuxta ignem, accepit ille monachus ficones¹⁵ eius, et inuenit in eis humidam arenam. Tollensque eam ligauit in sudario suo; et dixit viro Dei: 'Rogo te, pater, in Dei nomine, ut indices mihi, que sit ista arena.' Cui vir sanctus dixit: 'Promitte mihi in fide tua, quod alicui in vita mea non dicas.' Et illo promittente, vir sanctus ait ei¹⁶: 'Modo ego vere a terra repro-

¹ Berow T. ² intra M T; ultra S¹ S² R. ³ S² R omit the rest of the section. ⁴ Blathach T S¹. ⁵ = S¹ § 30; S² § 26; R¹ f. 124^a, R² f. 149^b; there is no new section here in M, but there is in T. ⁶ recedat T.

⁷ id est T *add.* ⁸ pascha quod in hoc anno celebratur in celo S¹. ⁹ in T.

¹⁰ pro campis Ailbe, et campi Ailbe S¹. ¹¹ Albo T. ¹² Tunc Fintanus ait:

'Unusquisque ergo faciat quod credit et rectum sibi uideatur' S¹ *add.*

¹³ = S¹ § 31; S² § 27; R¹ u.s., R² f. 149^c. ¹⁴ genua T. ¹⁵ caluos ficones S¹.

¹⁶ The version of S¹ is so interesting here that I give it in full: 'Ego nunc ueni a terra reprobationis, in qua nos quattuor congregati nostra loca constituimus: scilicet Columba kille et ego, duo loca nostra simul circa uadum consistunt; Kannechus uero et Brandinus macu Althe circa alterum uadum sua loca con-

missionis venio; eratque mecum sanctus Columba, et sanctus Brendanus, sanctusque Canonicus; et Dei potentia nos illuc duxit, et inde reduxit. Et inde hanc arenam attuli mecum ad cimiterium meum.' Ille iam monachus post obitum viri Dei hanc parabolam narravit, et ostendit arenam, que posita est in cimiterio, sicut vir¹ sanctus viuens precepit.

xxix. QUIDAM² monachus in monasterio sancti Munnu qui dicebatur Finanus³, rogavit virum Dei ut ad suam patriam dimitteret eum, visitare suos amicos. Cui ait vir Dei: 'Vade in pace; scio enim quia a Deo est. Set caue ne aliud bibas nisi aquam donec invicem nos tecum salutemus.' Et benedixit vir Dei conicem illius fratris pergentis. Set postquam ille profectus est, sanctus Munnu ad celum migravit. Audiens ille frater obitum abbatis sui, decrevit non bibere nisi aquam donec migraret de hoc seculo. Vixit enim triginta annos, non bibens nisi aquam. Quodam die abbas Mochoemhog⁴ gustavit f. 129^c incaute de conice illius, et invenit saporem optimi vini in aqua | que erat in ea⁵; et hoc narravit fratri. Tunc ait ei frater: 'Pater, da mihi diuinum viaticum; iam enim tertia die ad celum migrabo. Sanctitas enim sancti Munna et clemencia Dei saporem vini cum vi prestitit in aqua ante multum tempus; et a Deo ostensum est mihi, quacumque hora⁶ alius hoc sciret, tertia die post ego migrarem ad celum.' Et illis agentibus gratias Deo, sic factum est.

xxx. CUIDAM⁷ fratri sano sanctus Munna quodam die dixit: 'Ecce tempus aduenit ut pergas ad celum.' Iam frater ille tertia die ad celum migravit. Et tunc vir Dei alii fratri ualde infirmo multo tempore ait: 'Surge, et opera illius qui mortuus est, age.' Et illico ille fortis et sanus surrexit, et operabatur cum fratribus. Hoc diuinum donum sanctus Munnu habuit, quod cogitaciones omnium suorum monachorum sciebat; et indicabat eis omnibus quecumque essent in cordibus eorum; et omne verbum quod loquebantur fratres

sistunt. Nomen autem loci Columbe Kyle Ath Cain [i. e. Fair Ford] uocatur, et nomen loci mei Port Subi [i. e. Port Joy]; nomen loci Kannechi Set Bethath [i. e. Path of Life] uocatur, et nomen loci Brandani Aur Phardus [i. e. Brink of Paradise]. Si ergo uobis temptatio perueniet quam sustinere non poteritis, exhibitis ad terram illam sanctam; et licitum est si in hoc loco semper uobiscum sint xii plaustrea noua, et xii cacabi enei ad preparationem ambulationis. Exhibitis ergo ad Montem Lapidum [Sliabh Liacc] in regione generis Bogeni ad consistorium quod extendit in mare, et ibi incipietis nauigare, occidentes boues uestros, et licitum est uobis comedere carnes bouum. Forsitan enim pre celeritate proficiscendi non poteritis preparare uobis uiaticum, et in pellibus bouum uestrorum prospere nauigabitis ad terram sanctam repositionis.¹ vir om. M. ² = S¹ § 23; S² § 28; R¹ 124^b, R² u. s. ³ Fintanus filius Eugen S¹. ⁴ Mocoemmoc T; -commoc S¹ S². ⁵ et a capite usque ad pedes commutauit eum licor iste S¹ add. ⁶ die T. ⁷ = S¹ §§ 32-5; S² §§ 29, 30; R¹ u. s., R² f. 149^d. S¹ is the fullest and best.

in absencia illius sciebat, propter quod illos vel laudabat vel increpabat, quasi fuisset cum eis presens; et benedicens corda malorum ab eis Dei gratia omne malum expellebat.¹ Omnia verba et opera sancti Munnu diuina gratia plena erant. Quodam autem die, sciens vir sanctus diem remuneracionis sue venisse, precepit ad se uocari populum suum, quos benedicens, omnibus diuina mandata mandauit. Postea accepto corpore et sanguine Christi, spiritum suum, presentibus discipulis suis, feliciter inter choros angelorum xii Kal. Nouembris emisit ad presentiam Christi Iesu, qui cum Deo Patre et Spiritu 'Sancto' viuunt et regnat in secula seculorum. Amen.

EXPLICIT VITA SANCTI MUNNU ABBATIS¹

¹ si aliquem hospitem uerbo aspero et repentino salutasset, nunquam comedit cibum priusquam hospes ille leniter placatus esset; et dicebat: 'Ego preterita hora carnaliter filius Tulchani; nunc uero spiritualiter filius Dei sum' S¹ add. ² abbat is om. T; no explicit in R.

Vita sancti Ruadani abbatis de Lothra

f. 86^b

INCIPIT VITA SANCTI RUADANI¹ ABBATIS ET CONFESSORIS

i. BEATISSIMUS² abbas Ruadhanus de nobilissimo genere Hybernie, id est de gente Eoghonacht³, natus est. Cuius pater Byrra⁴ uocabatur, qui erat ortus de semine Duach; et ipse, sicut diximus, de gente Eoghonacht fuit, set habitauit in occidentali plaga Laginensium que dicitur Osraighi, cuius semen nepotes Duach dicuntur, qui in eadem regione adhuc habitant. Sanctus iam Rua'dha'nus ex vulua matris sue a Deo est electus, et ab infanzia Deum dilexit toto corde. Ceperuntque miracula a puericia per eum oriri. Qui inspiratus Sancto Spiritu, reliquit patriam et parentes, et perrexit ad sanctum Finnianum virum sapientissimum, qui habitabat in sua ciuitate Cluayn Iarhaird⁵, que est in confinio Laginensium et regionis Midhi. Mansitque ibi beatus Ruadhanus apud predictum sanctum Finnianum, legens diuersas scripturas, et multum proficiens in eis. Et beatitudo f. 86^c vite sancti Ruadhani multis | magisterium prebuit.

Cumque beatus Ruadhanus in omnibus disciplinis eruditus esset, coegit eum sanctus Finnianus, magister suus, accipere gradum sacerdotalem⁶. Accepto iam gradu presbyteratus, misit eum sanctus abbas Finnianus in suam prouinchiam, silicet Mumeniam, cum aliquibus monachis, ut ibi locum Deo edificaret. Et ualedicens beatus Ruadhanus sancto magistro suo Finniano, venit cum discipulis suis ad prouinciam Mumenensium⁷. Et intrauit in regionem que dicitur Muscra⁸ Thire; et inuento ibi loco⁹, monasterium Deo construere cepit.

ii. Cum¹⁰ iam in illo loco sanctus Ruadhanus aliquo tempore in magna sanctitate mansisset, uenit ad eum angelus Domini, dicens ei: 'Resurrectio tua, serue Dei, in hoc loco non erit; set resurges ad Christi aduentum in loco qui dicitur Lothra¹¹.' Et obediens uoci

¹ On the lower margin of M is an Irish pedigree of Ruadan, agreeing nearly with those in LL. 350^v, and the Irish Life. On the right-hand margin is a note in a fifteenth-century hand, partly cropped by the binder: Istius sancti manum [ui]di in ciuitate Can[tuaria] in Anglia, uidelicet [in theca . . .] cum auro et a[r]gento] cooperta et [honorifice] condita in ecclesia sub . . . prope sepulcrum [sancti martyris] Thome cuius ca[r]nem] aridam ego [cum mea] propria manu [tetigi]. T always spells the name Ruadanus. ² = S §§ 1, 2; R¹ f. 145^a, R² f. 97^b; Br. cc. 1, 2. ³ filius Birri . . . de Dubrugii nepotum Duach S.

⁴ Birra T; the pedigrees call Ruadan's father Fergus Bern. ⁵ alias Hayayrd M marg. Cluain Iarhaird, alias Hayrarid T. ⁶ sacerdotalem gradum T.

⁷ Mumin- T. ⁸ Muscraig S. ⁹ apud Maccu Necthin S add.; an Ara Mac ua Neitt Br. ¹⁰ = S § 2; R¹ f. 145^b, R² f. 97^d; Br. c. 2. ¹¹ in Vrmumain (in Ormond) Br.

angeli, sanctus Ruadhanus ordinavit suum locum, et inde perrexit ad locum resurrectionis sue.

iii. VENIENSQUE¹ sanctus Ruanus² ad predictum locum, aper paude ante se ex concauo exiliuit. Desertus enim ipse locus erat antea. Qui quidem locus est in supradicta regione Muscray. Illic sanctus pater Rua'dha'nus fundavit monasterium magnum, vbi ipse sepultus est, quod uocatur Lothra. Et ibi creuit clara ciuitas, que eodem uocatur nomine; et ibi admirabilem uitam sanctus Ruanus³ duxit; et multa miracula in uita sua Deus per eum fecit; et gratia eius adhuc frequentantur.

iv. SANCTUS⁴ abbas Brendanus⁵ cellam haut procul a monasterio sancti Ruadhani edificauit, in loco qui dicitur scotice Tulach Brenaynd⁶, id est collis Brendani. Et sonus cymbali vtrorumque ad vtrumque audiebatur locum. Quodam die beatus Brendanus, diuina inspiratione instigante, dixit ad suos: 'Hanc regionem sancto Ruadhano relinquam, et uadam in aliam prouinciam.' Et quesiiuit beatus Brendanus benedictionem et orationem sancti Ruadhani. Sanctusque Ruadanus eum benedixit et iter eius⁷. Et sanctus Brendanus perrexit ad prouinciam Connachtorum, et ibi suam ciuitatem, que dicitur Cluain Ferta, fundavit, in qua ipse sepultus est.

v. QUODAM⁸ tempore beatus pater Ruadhanus monasterium suum Lothra sanctis viris commendauit, et cum quibusdam monachis ad aquilonalem plagam Hybernie perrexit, uolens uerbum Dei gentibus seminare. Ibiq;e multas uirtutes in Dei nomine fecit, et magnam parrochiam inuenit.

vi. IN QUODAM⁹ loco uoluit sanctus Ruadanus cellam edificare; set vir quidam, cuius ager erat locus ille, prohibuit edificari cellam illam; et fecit magnam iniuriam sancto Dei. Et alloquens ad illum sanctus Ruadhanus, ipse tenuit manum viri Dei, et trahens eum, expulsiuit cum rubore de loco. Et hoc sanctus Dei pacienter sustinuit. Set iniuriam eius Christus cito vindicauit. Nam ipsa hora arena et mare illum agrum operuit. Et ab illo die usque hodie inhabitabilis est ipse locus.

vii. ALIO¹⁰ tempore cum sanctus Ruadhanus ad ciuitatem que dicitur Snam Luthir, in regione Cairbre Mhoir¹⁰, venisset, eadem

¹ = S § 2; R¹ R² u. s.; Br. c. 2.   ² Note the phonetic spelling, which occurs frequently in M.   ³ = S § 3; R¹ R² u. s.; Br. c. 3.   ⁴ maccu Altí S add.   ⁵ Brenaynn T.   ⁶ dicens: 'ciuitas tua non erit infirmior quam mea ciuitas' S add.   ⁷ = S § 4; R¹ R² u. s.; §§ v, vi are not in Br.; quoddam T.   ⁸ = S § 4; R¹ R² u. s.   ⁹ = S § 5; R¹ R² u. s.; Br. c. 4.   ¹⁰ Carbre Moir T.

hora dux regionis ipsius mortuus ferebatur ad ciuitatem suam. Et erat tota illa plebs circa illum lugens. Et videntes sanctum Ruadhanum, querimoniam lugubri clamore de morte sui ducis¹ fecerunt. Tunc sanctus Ruadhanus, motus miseria eorum, compassus est eis. Et accedens fide plenus ad feretrum, orauit Christum pro anima ducis. Et ipso orante, statim dux surrexit incolumis, et salutauit omnes, gratias agens Deo et sancto Ruadhano. Sciebat enim 'se' reuiuum per orationem eius. Et optulit dux supradictam ciuitatem, Snam Luthir, et territorium suum Deo et sancto Ruadano in eternum.

viii. QUODAM² die, cum conueniret sanctus Ruadhanus ad locum qui dicitur Ross Ernem, in regione na n-Airthir³, inuenit ibi turbam illius plebis collectam, et interrogauit eos quid illic agerent. At illi responderunt, dicentes: 'In hac uilla thesaurus erat, in quo multa substantia nostra⁴ fuerat, et sublatus est multo tempore⁵, et absconditus est in hoc agro, et⁶ nescimus in quo loco. Et male possumus euertere totum agrum. Ideo te, serue Dei, per Christum rogamus ut in nomine Domini indices nobis locum in quo est.' Tunc sanctus Ruadhanus in Dei nomine adiuratus, exiuit per circuitum loci⁷. Et signans terram baculo suo, benedicebat, et orabat. Et perueniens ad locum in quo erat thesaurus, statim apperuit terra os suum, et apparuit substantia magna. Tunc plebs gratias egit Deo⁸, et obtulit sancto Ruadano predictam villam cum habitatoribus suis. Sanctus iam Dei ordinauit ibi ecclesiam, et sanctos uiros de discipulis suis.

ix. POST⁹ hec et alia miracula reliquit sanctus Ruadhanus aquilonem, et uenit ad austrum Hybernicae; et similiter loca Deo ibi edificauit, et magna miracula per eum facta sunt. Set cum iter ageret, uenit ad sororem suam, que uocabatur Dare¹⁰; et ipsa habitabat in finibus Hilela¹¹. Et habitatores illius terre quendam locum sancto obtulerunt Ruadhano. Et ibi vir sanctus monasterium construxit, quod uocatur Senchue.

x. QUODAM¹² tempore quidam minister coquine monasterii sancti Ruadani portabat lac a fetu¹³ ad monasterium super caballum. Set intrans per porticum ciuitatis, lac cotidie per septem dies in terram

¹ domini ducis T. ² = S § 6; R¹ f. 145^b, R² f. 97^d; Br. c. 5. ³ do Rus Eirnine i crich na n-Oirthir Br.; probably Ernem is a mistake for Erneni; Roys Enni S. ⁴ nostra substantia T. ⁵ tempore magne illius pestilentie R; which a marginal note in R¹ explains to be the Budi Conaill. ⁶ quia mortui sunt qui absconderunt R¹. ⁷ suum percussus cimbalum S add.; and practically R and Br. ⁸ cotard-sat an eiredha eistiph iarttain in onoir Ruadhain, i. e. and they stripped off their garments afterwards in honour of Ruadan Br. add. ⁹ = S § 7; not in R or Br. ¹⁰ Daroi S. ¹¹ nepotum Aillella S. ¹² = S § 8; R¹ f. 145^b, R² f. 98^a; Br. c. 6. ¹³ a boceto S.

effundebatur. Alia quoque die sanctus pater Ruadhanus, volens scire unde esset hoc malum, perrexit, ut istius mali causam cognosceret. Veditque in porticu duos demones, vnum a dexteris et alterum a sinistris, habentes malleos ferreos in manibus suis, quibus percuciebant uassa; atque¹ fracta cadebant in terra. Et interrogans sanctus Ruadhanus demones, cur hoc malum inferre Christi famulis audebant, ipsi fatebantur, dicentes: 'Hoc malum vobis inferre audemus propter maliciam ministri², quia ipse malum habet uotum.' Et hiis dictis, misit sanctus Ruadhanus demones in profundum lacu propinqui, et precepit eis in Christi nomine ut ibi³ manerent, nemini nocentes. Et ita factum⁴ est, sicut sanctus Dei precepit.

xi. IUUENIS⁵ quidam de gente que dicitur Arayd⁶ Cliach, in regione Mumenie, volens discere medicinam, uenit ad sanctum Ruadhanum, rogauitque eum ut ipse⁷ benediceret suas manus et oculos et mentem. Et benedixit sanctus Ruadhanus oculos illius et mentem, et arte medicinali ilico peritus factus est ille.

xii. EODEM⁸ tempore uxor comitis regionis Cualand, in orientali | plaga Laginensium contra mare, insanabili torquebatur dolore. Et f. 87^a quinquaginta medici ferebant⁹ medicinam ei; set nichil sanitatis ei inferebant¹⁰. Postea illa domina reliquit omnes medicos, et commendauit se Christo et sancto Ruadhano longe a se manenti. Venitque angelus Domini ad sanctum Ruadhanum, dicens ei: 'Vxor comitis regionis Cualand morbo pessimo tenetur; et nullo modo medici poterant eam curare. Tibi enim donauit¹¹ Deus, ut per te illa sanitatem recipiat¹², cuius morbum medici nesciunt. Habet enim in vtero cruentum partum, et non potest parturire.' Deinde nocte quadam pater sanctus Ruadhanus ostendit se¹³ Dei nutu in sompnis per visionem illi domine cum clara luce, dicens ei: 'Noli timere, sanabo iam te in Christi nomine. Mittam enim ad te quendam iuuenem, qui te curabit. De aliis autem medicis ne cures, sicut cepisti eos negare, qui nichil medicine tibi inferre possunt.' Et post hec recessit ab ea. Crastina iam die sanctus Ruadhanus iuuenem quendam¹⁴ ad se uocauit, et benedixit aquam, et proiecit saliuam suam in illam; et ait iuueni: 'Vade¹⁵ ad regionem Laginensium; et adiuua comitissam regionis Cualand, que ualde infirmatur, et Christi sperat pietatem per me.' Et ille frater obediens, accepit aquam in uasse eneo de

¹ et que T. ² quia cocus (dispensator cocus R¹, disp. totus R²) non erat curialis hospitibus S. ³ ubi T. ⁴ factum om. T. ⁵ = S § 9; R¹ R² u. s.; Br. c. 7. ⁶ Araid T. ⁷ ut ipse bis T. ⁸ = S R¹ R² u. s.; Br. c. 8. ⁹ 'inferebant T. ¹⁰ prodebant T. ¹¹ donabit T. ¹² -piet M. ¹³ in forma Ruadani angelus Domini apparuit R. ¹⁴ illum cuius manuus benedixerat S. ¹⁵ uade et sic facies. Benedices aquam et saliuam tuam in aquam proicies, et potum dabis regine, et salua erit. (This is done, and the queen is cured.) S and practically R and Br.

manu viri Dei; et exiuit longa via ad comitissam illam, et dedit ei aquam benedictam sancti Ruadhani. Gaudens iam comitissa, bibit aquam, et aspersit corpus suum inde; et ilico quod fuit in uentre eius liquefactum est, et euanuit. Ipsaque domina, soluta doloribus suis, sana et incolumis effecta est; agebatque gratias Deo et sancto Ruadhano. Volens comitissa munera sancto Ruadhano mittere, renuit minister eius omnia, nisi lintheamen quoddam comitis¹, quod erat super altare Lothra, monasterii sancti Ruadhani, multo tempore. Ita enim precepit ei eunti sanctus Ruadhanus.

xiii. QUODAM² tempore nauis sancti Brendani in freto quod dicitur Luymnech³, in occidentali plaga Mumenie contra oceanum, mersa est; et filius regis Bitannie dormiens in prora nauis mersus est. Sanctus Brendanus ait quibusdam de discipulis suis: 'Ite cicius ad sanctum Ruadhanum, et rogate eum ex me uenire ad nos; donauit enim ei Dominus, ut nauem nostram eleuet, et iuuenem mersum resuscitet.' Illos autem audiens sanctus Ruadhanus, statim perrexit cum eis ad sanctum Brendanum. Oransque ubi nauis mersa est, ilico de profundo freti surrexit⁴, et ad terram ubi erat sanctus uenit. Similiter et filius regis, qui erat mersus, de imis pelagi uiuus surrexit, dicens quia⁵ baculus sancti Ruadhani circa se erat, et se resuscitatum ab eo. Virtutes iam duorum sanctorum in hoc miraculo monstrantur; id est prophetia sancti Brendani, et ualido orationis sancti Ruadhani. Et ille qui erat mersus, postea multis diebus vixit.

xiv. QUINQUAGINTA⁶ monachi in monasterio Lothra apud sanctum Ruadanum erant, quibus Deus omnipotens, sine ullo labore, excepta f. 87^b oratione | et flectione genuum, victum donauit. Erat enim quoddam lignum in curia monasterii, cuius succus sufficebat supradictis monachis et hospitibus. Sucus enim ipsius arboris dulcis ualde erat, et sufficebat omnibus de eo gustantibus tam cibo quam potu. Hoc audientes, per totam Hyberniam monachi fugiebant de cellis suis ad locum in quo tantam Dei gratiam audiebant. Nichil enim aliud supradicti monachi cum suis hospitibus gustabant nisi supradicte arboris sucum⁷ cum oleribus. Inde indignantes Hybernici sancti, inito consilio, rogauerunt sanctum Finnianum, magistrum sancti Ruadhani, ut alumpnum suum, scilicet Ruadhanum, cum monachis suis a vita ociosa cessare rogaret, ne murmuracionem ceteris prestaret sanctis, quorum monachi fugiebant ad sanctum Ruadhanum. Iam⁸

¹ comitis T; regis SR; brat dianid ainm Levia Br., i. e. a cloth named Levia; for *Levia*, Du. reads *leine*, i. e. a shirt; *leine* airfrinn, lit. 'mass-shirt,' means an alb. ² = S § 10; R¹ f. 145^d, R² f. 98^b; Br. c. 9. ³ Limryense R. ⁴ quasi penna unius auis superascendit R *add.* ⁵ quod sanctus Ruodanus suum cuculum circa illius caput possuisset, ne sentiret aquam S; and practically R and Br. ⁶ = S § 11; R¹ f. 146^a, R² u. s.; Br. c. 10; quinquaginta ter S Br.; c et xl^a R. ⁷ saporem uini habente[m] S *add.* ⁸ Iam T.

iussione sanctorum Hybernie 'sanctus' pater¹ Finnianus de suo monasterio Cluain Hayraird² ad Lothra, monasterium sancti Ruadhani, perrexit. Et cum licencia sancti Ruadhani³ signavit signo sancte crucis arborem; et arbor ilico manare cessavit suum sucum. Cealarius⁴, hoc facto, dixit sancto Ruadhano: 'Quid comedent et bibent fratres et hospites hac nocte?' Cui sanctus Ruadanus ait: 'Refectionem nobis Deus omnipotens⁵ mittet; aquam autem infunde in uassibus tuis, et potencia Christi propter patrem meum Finnianum conuertet illam in vinum.' Ita omnia contingerunt. Cellarius ipse cum ministris de riulo monasterii aquam hauriens, piscis mire magnitudinis per lapidem prorupit, qui habitatoribus illius loci illa nocte suffecit, cuius uestigium in lapide usque hodie manet. Et aqua conuersa 'est' in vim et saporem⁶ vini⁷, et gratias Deo agebant, magnificantes sanctos eius. Benedixitque sanctus Finnianus agrum monasterii Lothra, dicens ad monachos eius: 'Orate Deum, et colite terram, et sine ulla stercore cultura pre ping[u]edine sua dabit uobis fructum suum semper Dei dono'; et ita est. Et benedicentes se inuicem sancti, sanctus Finnianus in pace recessit in uiam suam⁸. Sanctus autem Ruadhanus in monasterio suo Lothra mansit, iubens monachis suis viuere sicut ceteri.

xv. EODEM⁹ tempore rex potens et pacificus erat in Hybernia, qui regnabat in Themoria, cuius nomen dicebatur Diarmoid filius Cearbayll¹⁰. Et ipse firmissimam in regno suo pacem fecit, et precepit ut alapham saltem nemo alicui dare auderet per iram. Set prefectus regis perrexit in prouinchiam Connachtorum, silicet in regione Hua Mane¹¹; et erat preco eius¹² cum eo. Preco autem ipse a dyabolo persuassus est ut nollet transire in castellis, nisi frangerentur ea castella, ita quod posset ipse intrare habens hastam transuersam in ore suo; et iactans tam potenciam regis in aliena patria¹³. Et perueniens ad quoddam castellum, ipsum destructum est ei, ut supradiximus, propter timorem prefecti et regis. Rex autem hoc nesciebat. Veniens iam dominus supradicti castelli¹⁴ ad domum suam, et videns castelli sui ostium destructum, repletus ira intollerabili occidit illum preconem. Et propter timorem regis reliquit patriam suam cum suis

¹ pater sanctus T.   ² Hairaird T.   ³ cum . . . Ruadhani *om.* S R Br.
⁴ Cell. T; cocus S; dispensator R.   ⁵ omnipotens Deus T.   ⁶ saporem et uim T.   ⁷ et de aqua in uinum conuersa hospites inebriati sunt, et sopor Dei cecidit super illos S *add.*   ⁸ suam uiam T.   ⁹ = S § 12; R¹ f. 146^b, R² f. 98^b; Br. c. 11; R gives a special heading to this section: Qualiter maledixit Themoriam. With §§ xv-xvii cf. the Irish stories in Silva Gad. i. 66-8, 75-8.   ¹⁰ Cherbaill T.   ¹¹ generis Mani S; que Y Mani dicitur R.
¹² nomine Bacc Lomm (*or* Lomin) S *add.*; Bacc Lamh Br.; Becc Lomyn R.
¹³ et sic, licet noua essent edificia [MSS. officia], oportebat ad longitudinem haste hinc inde aperiri. Cumque hac arte diabolica multorum perderet edificia, tandem ad domum potentis uiri, nomine Æd Guari, deueniens, domum eius ante hastam [MSS. hostiam] suam aperiri iussit R *add.*   ¹⁴ Ed Guori S.

f. 27^c omnibus, | et uenit ad prouinchiam Mumenensium¹, ad regionem Muscraighi², ad quendam sanctum episcopum, nomine Senachum. Ille dominus, qui occidit preconem predictum, Aedhus uocabatur; et ipse erat miles audax. Mater iam ipsius Aedhi³ et mater sancti Senachi due sorores erant. Et beatus episcopus, non ualens secum reum ipsum habere, duxit eum ad sanctum Ruadhanum, ut defenderet 'eum'. Sanctus autem Ruadhanus accepit illum in defensione sua, uolens miseriam eius adiuuare. Due sorores sancti Ruadhani, Chel⁴ et Ruadhnit⁵, Senachum episcopum nutriuierant. Rex autem Diarmoyd audiens occisionem hominis in regno suo, indignatus est ualde; et misit persecucionem post illum, ne posset uiuere⁶. Sciens itaque rex Diarmaid Aedum fugisse in Britanniam, misit legacionem suam ad regem Britannie⁷, ne Aedhanus⁸ posset ibi manere. Aedus quoque, non audens esse in Britannia, reductus est ad Hyberniam occulte ad sanctum Ruadhanum; et absconditus est ipse apud sanctum Ruadhanum in quadam fouea in terra. Set ab inuidis et malificis hoc narratum est regi. Rex itaque sciens hoc, uenit ipse ad sanctum Ruadhanum, ut ab eo tolleret Aedum. Multa loca, sicut supra diximus⁹, sanctus Ruadhanus edificauit, et in vno eorum tunc erat sanctus Ruadhanus, quando rex perrexit ad eum. Et illud monasterium uocatur Poll Ruadhayn¹⁰, quod est in australi plaga regionis Osraighi, super ripam fluminis Syuri contra regionem na n-Deisi¹¹. Perueniensque rex ad monasterium predictum sancti Ruadhani, id est Poll Ruadhayn¹², misit suos milites¹³, ut Aedum ad se foras adducerent¹⁴. Cumque auriga regis ante omnes in cellam introisset, cecati sunt oculi eius; ceteri autem timentes, reuersi sunt ad regem. Tunc rex ipse, sciens quod sanctus Ruadhanus non diceret mendacium, intrauit¹⁵, et interrogauit eum, dicens: 'Vbi est Aedus, reus regis?' Respondit ei sanctus: 'Nescio, nisi sit sub te.' Stabat enim rex super foueam in qua erat Aedus. Tunc rex non interrogans amplius sanctum Ruadhanum, egressus est procul a cella. Set ibi rememoratus est, scrutans uerba sancti Ruadhani, id est: 'Nescio, nisi sit sub te.' Et reuersus est rex ilico ad predictum locum, et, accensa lucerna, iussit vni de satellitibus suis qui dicebatur Donnanus, ut foderet foueam in qua Aedus erat. Cumque ille manum cum sarculo eleuasset, manus eius ilico aruit, et mansit immobilis. Et penitentiam agens, ipse miles Donnanus sanatus est, et auriga qui cecatus est cum eo; et ipsi habitum sanctum accipientes¹⁶ apud patrem Ruadhanum, postea

¹ Mumin- T.   ² Muscraigh Thire T.   ³ Odonis Guori S.   ⁴ Kyel S R ; Cael Br.   ⁵ Ruadnait S R¹ ; Ruanat Br.   ⁶ Tunc Odo Guori a sancto Ruodano in Britanniam ductus [missus R] est S R Br. *add.*   ⁷ ad maiores terre illius R.   ⁸ Aedus T.   ⁹ § ix.   ¹⁰ id est fouea Ruadhani, uel quam sanctus fecit pro illo occultando, uel sibi ipsi se ibidem puniendo R *add.*   ¹¹ Desi T.   ¹² Ruadain T.   ¹³ suos milites *bis m. pr.*   ¹⁴ perduc- T.   ¹⁵ cellulam illam ubi uir Dei orabat R *add.*   ¹⁶ ipsi habentes sanctum acceperunt M T.

in magna sanctitate vixerunt. Hii duo sancti in ipso monasterio Poll Ruadhayn¹ iacent nominati, quorum vita multis bona exempla prestatuit.

xvi. REX UERO² Diarmoid monasterium intrauit, et eduxit de fouea Aedum, et iussit suis ut tollerent ad Themoriam illum³, suam videlicet ciuitatem, ut omnes viderent tormenta eius. Sanctus autem Ruadhanus percussit cymbalum suum super regem⁴. Et uolens adhuc defendere Aedum, cum rege ad Themoriam perrexit, et sanctus Brendanus⁵ | cum eo. Aduenientes ad Themoriam sancti, f. 87^d videlicet Ruadhanus et Brendanus, eleuatis cymbalis suis, canebant ieiuni contra regem. Set rex in prima nocte non audiuit eos parui-[pen]dens⁶. In illa silicet nocte duodecim filii duodecim ducum Hybernie⁷, qui erant nutriti apud regem in Themoria, quos rex multum diligebat, mortui sunt. Et luctus magnus ortus est in aula regis. Et nutritores filiorum et parentes eorum uenientes, dixerunt ad regem: 'Ruadhanus occidit filios nostros.' Crastina autem die uenerunt nutritores filiorum lugentes ad sanctum Ruadhanum, et querimoniam miserabilem ante eum de morte filiorum innocentium fecerunt. Sanctus uero Ruadhanus, motus misericordia, orauit Dominum pro mortuis, et ilico, ipso orante, duodecim pueruli a morte surrexerunt. Et qui uidebant tam magnum miraculum, timore repleti sunt, et glorificabant Christi gratiam in sancto Rua'dha'no. Rex autem pactum regni sui noluit relaxare.

xvii. SANCTI⁸ ieiunabant et orabant contra regem. Hoc sciens rex, ieiunabat et orabat contra sanctos. Et nichil ei sancti ualebant, ieiunans et orans ipse rex. Rex enim defensor patrie pacificus erat, adiutor ecclesiarum et pauperum, uerax in sermone, equus in iudicio, et⁹ firmus in fide. Quadam iam nocte sancti simulabant se commedere, et non commederunt. Et putans rex sanctos commedissee, ipse commedit, et illa nocte dormiuit. In¹⁰ ipsa iam nocte rex sompnium uidit. Vidit iam arborem preclaram pertingentem usque ad celum, sub cuius umbra constabat Hybernia; et uidit duodecim seniores cum suis discipulis numero centum quinquaginta succidentes illam cum securibus. Et vnus illorum forcior omnibus succidebat arborem; arborque cecidit in terra. Sonitusque arboris cadentis regem a sompno territum suscitauit. Clamorque senodi tunc canentis repleuit aures eius. Omnemque visionem suam rex ipse diuinitus ilico sciuit; id est,

¹ RuadainT. ² = S § 12; R¹ f. 146^d, R² f. 99^a; Br. c. 12. ³ illum ad Themoriam T, ad ciuitatem Temrach S; regni Hibernie tunc principale caput R add.

⁴ uel forte ad terrendum eum, uel ad uindictam capiendam R add. ⁵ Brénaínn Biorra (i. e. Brendan of Birr) Br., but probably the other Brendan is meant. In S and R Brendan does not appear. ⁶ paruipendens non audiuit eos T. ⁷ regum Temrach S. ⁸ The first part of this section 'sancti

... dormiuit' is not in S R Br. ⁹ et om. T. ¹⁰ = S § 12; R¹ u. s., R² f. 99^b; Br. c. 13.

semet ipsum illam arborem, qui Hyberniam gubernabat; et illos duodecim seniores cum ceteris succidentes arborem, sanctum Ruadhanum et sanctum Brendanum cum aliis decem sanctis patribus cum discipulis; et Ruadanum forcius arborem succidentem¹; et casum arboris, terminum vite sue et regni sui, sanctis a Deo dari². Et sic rex interpretatus est sompnium amicis suis. Et ipse rex ad sanctos vigilantes aduenit, et ait eis: 'Ego firmaui regiones, et pactum firmum feci in omni loco, ut pax firma ecclesiis et plebibus esset vbique. Ego bonum defendo secundum legem Christi; uos autem malum operamini defendentes reum mortis³. De paruo enim multa surgent.' Conuersus est ad sanctum Ruadhanum rex, et dixit ei: 'Pro hac re quam egisti, Ruadhane, vindictam a sancta Trinitate recipies. Nam tua parrochia prima in Hybernia deficiet.' Tunc miserabilem conflictum rex Diarmoid et ipse⁴ 'sanctus' Ruadhanus inter se invicem fecerunt. Sanctus enim Ruadanus respondit regi, dicens: 'Regnum tuum prius deficiet, et de semine tuo nullus semper f. 88^a regnabit.' Rex ait: 'Tuus dilectus locus desertus | erit, et suis naribus subvertent eum sues.' Ruadhanus dixit: 'Hec tua ciuitas regalibus Themorie⁵, in qua regnum Hybernie regnatum est multis annis, centenis annis prius uacua erit.' [Rex respondit]⁶ 'Corpus tuum ab hoc die maculam habebit, et de membris tuis vnum peribit; et alter oculus tuus semper non videbit lucem.' Ruadhanus respondit: 'Corpus tuum ab inimicis iugulabitur, et tua membra ab inuicem separabuntur.' Rex dixit: 'Ferox aper suo dente tuam pyramidem perfodi[e]t.' Ruadhanus ait: 'Femor tuum⁷, quod non eleuatum est ante me, cum tuo corpore non sepeliatur; set veniet dies quando vir quidam super trullam suam illud de sterquilinio ouium suarum proiciet.' Tunc rex videns quia sibi sanctus Ruadhanus peiora dixisset, conuersus ad omnes sanctos dixit: 'Vos, patres, uere iniquitatem defenditis; ego autem iam in Christi nomine ueritatem defendo. Vos interfecistis me, et regnum meum perdidistis; Deus enim plus diligit uos pro meritis uestris quam me; set in Dei mei misericordia sperabo. Ite ergo, et virum illum ducite liberum; et reddite precium regno pro eo.' Hoc uerbum libenter sancti audierunt.

xviii. POSTEA⁸ triginta equi iachincti¹⁰ coloris apparentes de mari¹¹, uenerunt ad Temoriam, et intrauerunt per omnes audacter ad sanctum Ruadhanum. Et ait ipse regi: 'Accipe hos claros equos¹² et ueloces in precium captiui tui a Deo missos.' Rex autem dedit ipsos equos ducibus et principibus Hybernie. Postea sancti et rex Diarmoid

¹ MS suscid-. ² dare M T. ³ ne sanguinis uindictam recipiat R *add.*
⁴ ipse *om.* T. ⁵ Temoria T. ⁶ These words are not in M or T. ⁷ -fodit
M T. ⁸ tuus m. pr. ⁹ = S § 12; R¹ f. 147^a, R² f. 99^b; Br. c. 13. ¹⁰ iacinti
T; iacintini SR. ¹¹ iuxta Pollum Ruodani S *add.*; fri Poll Ruadain andes Br.,
i. e. to the south of Pollrone. ¹² equos claros T.

placati, orauerunt pro se inuicem. Set que prius in conflictu e contra sanctus Ruadhanus et rex sibi dixerunt, ueraciter cotidie complentur. Et sanctus Ruadhanus, dinisso Aedo¹ libero, placatus a Themoria ad sua reuersus est. Supradicti autem equi post modicum tempus per se in mari reuersi sunt, vnde venerunt.

xix. CUMQUE² sanctus Ruadhanus a Temoria recessisset, quidam leprosi occurrerunt ei in via, rogantes eum ut daret eis elymosinam. Et dedit eis sanctus Ruadhanus equos currus sui. Statimque duo cerui³ de silua propinqua ad sanctum Ruadhanum venerunt, et possuerunt colla sua domita mites sub curru sancti. Et sic exierunt cum sancto Ruadhano donec ad cellam peruenit suam.

xx. QUADAM⁴ die cum iter sanctus Ruadanus cum discipulis suis ageret⁵, invenerunt arborem iacentem in via transversam; et non potuerunt currum ducere propter arborem illam. Hoc videns sanctus Ruadhanus, benedixit signo sancte crucis arborem illam; et statim lignum surrexit in altum, et per multa tempora illa arbor stetit erecta.

xxi. ALIO⁶ tempore precepit Ruadhanus monachis suis ut in aduentu sanctorum hospitem carnes comederent⁷. Set erat ibi quidam conuersus monachus⁸, qui noluit in cena cum fratribus carnes comedere in caritate. Et [panis]⁹ quem¹⁰ ille commedebat, apparuit omnibus quod caro cruda et sanguinea esset. Hoc videns sanctus pater Ruadhanus benedixit quandam partem carnis, quam ipsi commedebant, et fecit coram illo conuerso panem de¹¹ ea. Tunc ille conuersus penitentiam | egit coram sanctis, et sanatus est. Et benedicente f. 88^b sancto Ruadhano carnem crudam que in manu illius conuersi de pane propter inobedienciam suam caro sanguinea facta est, iterum in panem conuersa est. Et sancti hospites et fratres talia videntes, in¹² Dei amore et sancti Ruadhani honore firmati sunt.

xxii. DIE¹³ quadam in estate duodecim leprosi ad sanctum Ruadhanum in terra arida uenerunt, elymosinam ab eo querentes. Tunc sanctus Ruadhanus baculum suum pressit in terram, et statim inde fons¹⁴ lucidus surrexit; et fecit ibi piscinam, et iussit leprosis ut lauarent 'se'¹⁵ in ea. Lauantesque se leprosi in illa, mundati a lepra omnes uenerunt de aqua. Et videntes se mundatos esse, gratias Deo et sancto Ruadhano egerunt. At illa piscina ex nomine sancti Ruadani usque hodie uocatur¹⁶.

¹ Edo T.   ² = S § 13; R¹ f. 147^b, R² f. 99^e; Br. c. 14.   ³ serui T.
⁴ = S § 14; R¹ R² u. s.; not in Br.   ⁵ ageret cum discipulis suis T.   ⁶ = S § 15; R¹ R² u. s.; Br. c. 15.   ⁷ in diebus quadragessime S add, and practically R Br.   ⁸ quidam laicus S; conuersus laycus R; athlaech Br.
⁹ supplied from S.   ¹⁰ so T; the reading of M is doubtful.   ¹¹ ex T.   ¹² et in T.   ¹³ = S § 16; R¹ R² u. s.; Br. c. 16.   ¹⁴ fons inde T.   ¹⁵ se lauarent T.   ¹⁶ Topar Ruadhain Br., i. e. Ruadan's well.

xxiii. SUPERUENIENTIBUS¹ aliquando in die frigido hospitibus, iussit sanctus Ruadhanus suis discipulis ut ignem illis frigidis cicius accenderent. Non inuento autem uasse statim in quo ignis ad domum hospitum portaretur, sanctus pater Ruadhanus caritate feruens, suis manibus misit ignem in sinu cuiusdam discipuli, et non solum uestimenta eius non sunt combusta, set nec color uestimenti eius mutatus est.

xxiv. VENIEBAT² per multum tempus quedam cerua ad sanctum Ruadhanum circa occasum solis, et mulgebatur ea sancto Ruadhano. Et eadem cerua, currens uelociter longo itinere, crastino die ueniebat mane ad sanctum Colmanum Ela, et mulgebatur ei cerua. Sicque uiuebat cerua inter duos sanctos, et sancti uiuebant de lacte eius.

xxv. ALIO³ tempore⁴ cum sanctus Ruadhanus in monasterio quod olim dicebatur Dayre⁵ Ethnech⁶ (modo autem Daire na Fland dicitur, in quo semper viri religi[o]ssimi habitant, et est positum in confinio regionum Eile et Eoganacht⁷) cum monachis suis habitaret; sanctus episcopus Columbanus filius Darane⁸, qui habitabat in loco qui dicitur Daire mor, vas⁹ plenum misit butyro sancto Ruadhano et monachis suis in carro per duos boues¹⁰. Grunna¹¹ maxima et humidissima est inter loca predicta, que dicitur gronna stagni Lurgan. Stagnum enim olim ibi erat, in quo bestia ualde¹² venenosa erat, que multos occidit. Et ipsam quidam heros fortissimus nomine Ferdomuyn gladio in duas partes vno ictu diuisit; set postrema pars bestie, natans ad eum per aquam, abscidit eum per ventrem iuxta terram, et mortuus est ibi. De quo fertur quod ipse in vno bello sexcentos occidit milites. Ipse iam de genere Lagenensium erat¹³. Et cum uenissent boues ad gronnam illam¹⁴, invenerunt viam planam ac durissimam in gronnam usque ad cellam sancti Ruadani; quam viam ante uel post nullus¹⁵ ibi invenit. Ab inicio iam ueris usque pentecosten diuidebatur illud uas¹⁶ apud sanctum Ruadhanum centum quinquaginta monachis cum hospitibus suis; et in die pentecostes illud uas Dei dono butyro plenum inuentum est.

f. 88^v xxvi. QUODAM¹⁶ tempore, cum esset | sanctus senex Rua'dha'nus in quodam loco¹⁷, quedam mulier cum lacrimis venit ad eum, rogans

¹ = S § 17; R¹ f. 147^c, R² f. 99^c; not in Br. ² = S § 18; R¹ u. s., R² f. 99^d; Br. c. 17. ³ = S § 19; R¹ R² u. s.; Br. c. 18. ⁴ aroile urtosach erraigh Br., i. e. once at the very beginning of spring. ⁵ Daere T. ⁶ Ednech R. ⁷ Ele et Eoganach T. ⁸ R only calls him 'quidam uir'; S and Br. call him 'son of Darane' (Dairine), omitting the name Colman. ⁹ corticem magnam S.

¹⁰ immites S add. ¹¹ Grunna maxima . . . Lagenensium erat om. S R Br. ¹² ualde om. T. ¹³ per grunnam a Dairi Moir S; per moram . . . que mora de Hely dicitur R. ¹⁴ nullus ante uel post T. ¹⁵ cortex iste S. ¹⁶ = S § 20; R¹ R² u. s.; Br. c. 19. ¹⁷ in Araib S; in Aradhaibh Br.

eum ut suum filium defunctum a morte in Christi nomine resuscitaret. Videns senex sanctus miseriam illius, orauit ad Deum pro eo. Et orante sancto Ruadhano, puer a morte surrexit, et dedit illum matri sue viuum.

xxvii. ALTERUM¹ puerum in regione Hua Luigdech sanctissimus senex Ruadhanus gratia Dei a morte resuscitauit. Nam cum esset puer mortuus sub casula sancti Ruadhani positus, statim surrexit a morte, et vixit per multos dies.

xxviii. TERTIUM² quoque puerum beatissimus senex Ruadhanus in regione Eile a morte resuscitauit. Et ille locus in quo ipse puer mortuus suscitatus est, olim Cullen³ uocabatur, nunc autem Tulach Ruadayn, id est collis Ruadani nuncupatur. Pater enim filii resuscitati ipsum filium cum illo agro Deo et sancto Ruadhano obtulit.

xxix. FUIT⁴ vir pessimus in regione Midhi⁵ nomine Eighmach⁶, qui aliquando vicum sancto episcopo Aedo filio Brich⁷, ut ibi cellam Deo edificaret, obtulit. Et sanctus episcopus illi uiro impio regnum celi promisit⁸. Postea ille homo mortuus est; et demones eum secum rapuerunt. Sanctus autem episcopus Aedus, uolens complere quod promisit in Deo, rogauit Christum, et pro anima eius contra demones in aere pugnavit. Cumque demones superas[s]ent, et animam illius miseri a sancto episcopo ducere cepissent⁹, ipse sanctum Ruadhanum et sanctum Columbam Cylli¹⁰ in auxilium sibi uocauit. Sancti autem spiritualiter longe audierunt eum, et uenerunt cicius ad eum simili modo quo ipse exiuit; et ilico superauerunt demones, et animam predicti hominis ad requiem deduxerunt. Misterium¹¹ autem huius rei omnipotens Deus et ipsi sancti sciunt. Et descendentes sancti de celo, salutauerunt se invicem; et¹² vnusquisque eorum ad uocem proprii cymbali tunc¹³ sonantis cucurrit. Sanctus itaque Columba habebat in manu sua pugillarem de quo scribebat¹⁴, que colore splendebat auri, et dedit eam sancto Ruadhano. In illo tempore sanctus Columba in Iona¹⁵ insula manebat. Sanctusque Baithenus, qui succedit sancto Columbe, quadam die interrogauit

¹ = S § 21; R¹ R² u. s.; Br. c. 20.   ² = S § 22; R¹ R² u. s.; Br. c. 21.
³ Cuillen T.   ⁴ = S §§ 23, 24; R¹ f. 147^d, R² f. 99^d; Br. c. 22; this section is printed by Colgan, Tr. Th. p. 461^a.   ⁵ in finibus nepotum Neill S; and practically R Br.   ⁶ Egmach T; Odo Egmech⁷ S; quod sonat Odo clamorus R (which miswrites the epithet 'egnech'); Br. calls him (per antiphrasin) Aodh eiccintach, i. e. Aedh the guiltless; another Irish version of the story calls him Aodh Eagach, or the innocent.   ⁷ Odoni . . . filio Bricc S.   ⁸ For 'et sanctus . . . promisit' R substitutes: 'ut sanctus pro eo ad Deum oraret.'   ⁹ eo quod hominis [peccata] ponderabant plus quam bona facta R add.   ¹⁰ Chille T.
¹¹ misterium . . . sciunt om. S R Br.   ¹² et uterque eorum in loco suo subito fuit R.   ¹³ sui tunc T.   ¹⁴ aureum de quo ipse pueris scribebat S; R¹ gives a gloss on pugillaris from Hugucio of Pisa.   ¹⁵ Ioua T; apud I insulam R.

eum, dicens: 'Vbi est pugillaris tua quam habes multis diebus?' Respondit ei sanctus Columba: 'Ego et sanctus Ruadhanus repugnantes contra demones pro anima miseri viri¹ cum sancto Aedho episcopo, dedi eam in manu sancti Ruadhani.' De hoc admirans sanctus Baithenus, ait ei sanctus Columba: 'Tu uadis modo in Hyberniam²; adi³ sanctum Ruadanum, et inuenies apud eum pugillarem meam, et defer eam tecum mihi huc.' Sanctus autem Ruadhanus preuidit prophetice aduentum sancti Baitheni ad se venientis, et iussit ei necessaria parari. Et sanctus Baithenus, sicut predixit ei sanctus Columba, inuenit; et in osculo pacis a sancto Ruadhano reuersus est.

xxx. Post hec⁴ et alia similia miracula sanctissimus noster senex Ruadhanus in uenerabilissima senectute cepit egrotare ad mortem. Et multi sancti hinc inde conuenerunt ad exitum eius. Pater iam f. 88^d Ruadhanus, sicuti ipse de gente regum | erat natus, formam habuit regalem. Longitudo enim corporis eius duodecim pedum erat. Foris erat pulcer; set pulcrior intus. Nobilis secundum homines; set secundum Deum nobilior. Magnus corpore; set gratia maior. Magnus coram hominibus⁵; set maior coram Deo. Ipse erat plenus caritate et humilitate, paciencia et misericordia, et ceteris bonis operibus. Pro hiis ergo optimis rebus patronus noster Ruadhanus magnam gloriam apud Deum et homines adeptus est; xvii Kalendas Maii beatissimus senex Ruadhanus migrauit ad celum; et corpus eius felicissimum a sanctis patribus honorifice sepultum est in sua ciuitate Lothra. Beneficia enim Dei ad reliquias eius omni tempore perficiuntur. Ipse enim honorem et premium sempiternum in celis [habet] in conspectu eterni Patris, et Iesu Christi Filii eius, Domini nostri, sanctique Spiritus Paracliti, cui trino et vno Deo est honor et gloria in seculorum secula.⁶ Amen.

EXPLICIT VITA SANCTI RUADHANI⁷ EPISCOPI ET CONFESSORIS

¹ viri miseri T.   ² Cf. Vita Cainnici, § xxii (i. 160), for a different account.
³ MS adii.   ⁴ = S § 25; R¹ f. 147^d, R² f. 100^a; Br. c. 23.   ⁵ set gratia . . .
hominibus om. M; supplied from T.   ⁶ secula seculorum T.   ⁷ de Lothra.
Cuius meritis deleatur culpa scriptoris R¹.

Vita sancte Samthanne uirginis

INCIPIIT VITA SANCTE SAMTHANNE VIRGINIS¹

i. Sancta² et venerabilis virgo Samthana³ de Ultorum genere f. 150^b originem duxit, cuius pater Dyamranus, mater uero Columba uocabatur. Etate crescente, nutritor eius, rex Corpreorum, Cridan, nobili eam desponsauit. Hic, antequam nupciarum celebrarentur sollempnia, media nocte apertis oculis quasi solis radium per culmen domus | in⁴ f. 150^c lectum in quo Samtana cum duabus filiabus regis iacebat, extensum uidit; qui stupens ex uisione insoliti tali hora luminis, subito surrexit, et ad lectum accedens sponse sue, faciem radio illo perfussam inuenit. Letatus quoque est ualde, eo quod talem meruit adipisci coniugem, que luce celesti sic perfundebatur⁵. Sequenti uero nocte celebratis nupciis, ambo, ut moris est, intrantes talamum, sponsus ait ad eam: 'Exue,' inquit, 'uestes tuas, ut in unum conueniamus.' At illa respondit: 'Inducias peto, usque quo qui in domo sunt dormiant.' Consensiens sponsus, post paululum sopor oppressit eum. Tunc ipsa orationi instabat, pulsans ad fores misericordie diuine, ut uirginitatem illibatam custodiret. Et exaudiuit Deus depre[ca]cionem eius, et Dominus orationem eius suscepit.⁶ Circa mediam etenim noctem opidum illud, in quo sic erant, uidebatur hiis qui extrinsecus erant ardere, ac flam[m]a mire magnitudinis de ore sancte uirginis ad culmen domus ascendere. Fit clamor ingens ex[t]erius in opido; et omnes qui intus erant a sompno ex[c]itantur, atque ad exting[u]endum ignem simul perorant.

ii. Interea⁷ sancta uirgo Samtana fugiens abscondit se in quodam filiceto uicino; et statim ignis ille sine ulla opidi lesione disparuit. Mane autem facto, nutritor eius, silicet rex Carpreorum, ad querendum uirginem perrexit. Et cum eam inuenisset, ait regi: 'Numquid preterita nocte opidum uestrum est combustum?' Respondit rex, dicens: 'Non.' At illa: 'Deo⁸,' inquit, 'gratias ago, quod non combustum.' Et ait iterum ad eum regem: 'Quare,' inquit, 'hanc miseram Dei omnipotentis ancillam uoluisti sine suo consensu alicui sponso⁹ tradere¹⁰?' Tunc ait rex: 'De cetero te uiro | non tradam; set f. 150^d iudicium sit in manu tua.' Et ait illa: 'Hoc est iudicium meum, ut amodo me Deo offeratis, et non homini, in sponsam.' Tunc rex,

¹ This title is from R².   ² R² f. 167^c.   ³ -thanna R².   ⁴ per R².
⁵ profund- R².   ⁶ Ps. vi. 10.   ⁷ R² f. 167^d.   ⁸ Domine R².   ⁹ sine
suo inserted after sponso R¹ m. pr.   ¹⁰ traderes R¹ R².

flexis 'genibus', ait: 'Sponso,' inquit¹, 'quem optas, Deo, te copulamus, et offerimus in sponsam.' Deinde illa cum sponsi licentia uirginis Co'g'nate² monasterium, quod Ayrnaidy³ dicitur, est ingressa. Ibi quoque aliquanto tempore degens, dispensatricis officium deuote ac fideliter gessit.

iii. Quadam⁴ autem die sancta uirgo Samtanna, summo surgens diluculo, cuiusdam leprosi uocem ultra stagnum audiuit, qui clamorose rogabat ut trans fretum duceretur. Cuius desideriis parens, uirgo pia raticulam cum baculo suo regens, illum transuexit; eique de paupertate ac nuditate conquerenti vaccam cum uitulo ac maiorem clamidis sue partem, tanquam alter Martinus, tradidit. Qui, cum interrogaretur unde uenisset⁵, de monasterii sancti Ultani uenisse se respondit. Et hoc dicto, disparuit. Res mira tunc apparuit. Vacca enim illa, quam leprosus accepit, cum vitulo in suo boceto, ubi ante erat, est inuenta; et nullum uestigium [s]cis[s]ionis in ueste sancte Samtanne comparuit.

iv. Alio⁶ quoque tempore, cum ipsa esset dispensatrix rerum monasterii de n-Ayrnidi⁷, contigit ut unum vas butiri anno integro tam sororibus quam hospitibus per eius benedictionem sufficeret. Quedam uero nuper de seculo conuersa⁸ cellarium sororum, ipsa Samtanna nesciente, intrauit; predictum uas butiri fere plenum aspiciens, ait: 'Butirum hoc,' inquit, 'ut uidetur, nunquam deficiet.' Qua egressa, sancta uirgo, locum illum intrans, uas uacuum reperit. Quo uiso, admirans quod accidit, obstupuit; et propheticis spiritu f. 151^a affla|ta ait: 'Locus iste nunquam erit oppulentus.' Et quod dixit de loco, adimpletum est in euidenti.

v. Eo⁹ tempore sancta uirgo Funecha, monasterii quod Cluayn Bronich¹⁰ dicitur fundatrix, sanctam Samtannam¹¹ sompniauit in specie cuiusdam scintille¹² ignis aduenisse, que totum comburens monasterium, in magnam excreuit flammam. Quod sompnum sororibus narrans, interpretando ait: 'Samtana¹³,' inquit, 'igne Spiritus Sancti exardescens, locum istum meritorum suorum uirtute ac miraculorum splendore coruscare faciet.' Mittens ergo sancta Funecha pro Samtanna¹⁴, suo monasterio eam preesse fecit.

vi. Suscepta¹⁵ autem cura regiminis, in primis oratorium¹⁶ de lignis leuigatis construere uolens, carpentarios atque alios operarios ad

¹ sponso inquit *bis* R¹ R². ² Conate R². There is a Cognat of Earnaidhe in Mart. Don. at Feb. 11. ³ Ayrnaid R². ⁴ R² f. 167^d. ⁵ Here R¹ R² insert by anticipation: respondit. ⁶ R² f. 168^a. ⁷ The prefixed *n* is perhaps the *n* of the Irish article; it might also be read Uayrnidi; Urnaide or Ernaide (= ernaigthe) means 'prayer', and hence 'oratory'. ⁸ R¹ inserts again: de seculo. ⁹ R² u. s. ¹⁰ Bronaich R². ¹¹ Samth- R². ¹² sint- R². ¹³ -thanna R². ¹⁴ R² u. s. ¹⁵ Hence the name Ernaide, *v. s.*

incidendum ligna in nemora uicina transmisit. Videns autem vnus carpentariorum tunc annone paucitatem et operariorum multitudinem, cogitando apud se, ait: 'O si nunc quadraginta panes triticeos cum butiro et caseo et lacte haberemus; tot enim panes nobis sufficerent.' Nec frustratus est homo a desiderio suo in alico ex hiis que desiderauit anima sua¹. Nam meritis sancte Samtanne, omnia que cogitauit, coram se posita uidit. Tunc famula Christi subridens ait: 'Nonne cogitacio cordis tui adimpleta est?' Et ait ille: 'Vtique, domina; nec quicquam superest, nec quicquam deest.' Tunc omnes Deo et sue ancille gratias agentes, sufficienter refecti sunt.

vii. Alio² tempore sancta Samtanna misit nuncios ad quendam regem, Kennedum nomine, qui uinctum in uinculis tenebat, ut ob preces eius eundem uinctum solueret. Set superbus rex preces eius contempnens, minime eis acquieuit. Misit quoque illa iterum nuncios, dicens: 'Si non dimiserit illum a uin|culis exire, dicite uincto: "In f. 151^b nomine sancte Trinitatis a uinclis soluaris, et ad Samtannam, eiusdem Trinitatis ancillam, securus uenias."' Rege vero in impietate sua adhuc perdurante, uincto, sicut³ mandauerat ancilla Christi, dixerunt nuncii. Quibus ille dixit: 'Credo,' inquit, 'quod, sicut illa dixit, sic fiat.' Quo rex audito, in contemptum uirginis vincula ei duplicauit; ac sequenti nocte octo custodes ad hostium carceris, totidemque ad portam opidi posuit. Media uero nocte prefatus uinctus, diuino solutus auxilio, surrexit. Cumque primos custodes transiret, dixerunt ei: 'Quis es tu, qui sic uadis?' Respondit ille: 'Ego sum Fallamain, qui in uinculis fui'; sic enim uocabatur ille uinctus. Dixerunt ei custodes: 'Si tu ille esses, non te sic proderes.' Deinde ille secundam custodiam deuigans, uallum ex alia⁴ parte transcendit⁵, et sic euadens, tercio die sine ullo periculo ad sanctam peruenit Samtannam⁶.

viii. Eadem⁷ quoque uirgo uicini stagni bestias, hominibus et peccoribus ante nociuas⁸, per orationis uirtutem compescuit⁹; set nec cuiquam postea nocuerunt.

ix. Nec¹⁰ silencio pretereundum est, quod aliquando eadem uirgo unius vacce lacte quinquaginta hospites sufficienter pauerit in admirationem multorum. Nichil enim aliud quo illos reficeret tunc temporis habebat. Facta ergo oratione, ipsa beata uirgo vaccam mulsit, tantumque lactis expressit quantum tot hominibus sufficit.

x. Alio¹⁰ quoque tempore abbatem¹¹ Daminensis monasterii cum centum quadraginta aliis vno farinae modio in duo diuiso in cibo et potu per septimanam refecit.

¹ suo R¹ R². ² R² u. s. ³ sic R². ⁴ aliqua R² (wrong expansion of contraction). ⁵ transiuit R² (wrong expansion of contraction). ⁶ -thannam R². ⁷ R² f. 168^b. ⁸ noctiuas R¹. ⁹ composuit compescuit R². ¹⁰ R² u. s. ¹¹ bis R¹.

xi. Quidam¹ clericus lasciuus² monasterium sororum eius ingressus, quandam inibi pulcram intuens puellam, eam adamauit³, et amanti uicem amoris ipsa impendit. Cumque ille ad siluam vicinam se preire f. 151° promitteret, et puella sequi eum deberet, ad sanctam | Samtannam prius ipse se conuertens, orationem ab ea pro itinere expediendo peciit. Cui interroganti quo ire uellet, 'In Connacciam,' inquit, 'uolo ire.' Tunc sancta uirgo ad eum ait: 'Quocumque ieris noli sorores meas uerbis illecebrosis⁴ aut factis malis uexare.' Et respondit ille: 'Absit hoc a me, domina.' Et hoc dicto, egressus est. Cumque riuum quendam transire inciperet, excrescens aqua, usque ad cingulum sibi peruenit; ac tunc mire magnitudinis ang[u]illa, lumbos eius mordens, eum fortiter circumcingit. Quo facto uehementer ille perterritus, ad uirginem Dei reuersus, genua flexit, ueniamque peciit. Qua data, de lumbis eius anguilla statim cecidit. Itaque uexacio dans⁵ sibi intellectum, ad monasterium uirginum se nunquam iterum uenturum cum iuramento promisit.

xii. Quodam⁶ alio tempore Connactenses et Techuatenses post longam concertationem fedus inierunt. Quapropter rex Techuatensium cuiusdam uidue filium obsidem illis traditurus⁷, eum uinciuit. Cuius uidue rogatu sancta Samtanna⁸ priorissam monasterii cum⁹ quinque alis uirginibus et duobus uiris ad prefatum regem causa liberandi vinctum illum misit. At ille, minime illis acquiescens, quod petebatur negauit, ac dixit: 'Quodcumque,' inquit, 'illa preter a me petierit, indubitanter impetrabit.' Tunc Nathea priorissa vincto dixit: 'In nomine Domini nostri Iesu Christi et sancte Samtanne ancille sue, a uinculis solutus, nobiscum uenias.' Quo audito, custodes arctius illum circumdederunt, timentes ne uirtute orationis illius euadere posset manus eorum. Ibat enim tunc rex ad flumen, Synand nomine, ut, firmata ibi pace cum Conactensibus, obsidem eis, filium uidue, traderet. Res mira tunc accidit. Reuer[t]entibus enim sancte uirginis nunciis, ecce filium uidue secum conspiciunt in itinere. Quo f. 151^d uiso, | multum gaudent; et Deo et sue ancille Samtanne¹⁰ gratias agunt. Eiusdem sic mirabiliter soluti presentia nec regi¹¹ prefato nec suis custodibus defuit, ut estimabant. Cum autem ad prefatum flumen peruenissent, ac uinctum illum in rate transportare uoluissent, vacua decidit cathena qua uinctum putabant tenere inter eos; et ille, quem se tenuisse putabant, non comparuit. Tunc omnes Dominum in sua ancilla¹² mirabilem glorificauerunt.

xiii. Erat¹³ quidam nobilis, Fland nomine, filius Conlae, qui magnum pietatis studium sancte ancille Christi impendebat. Si quando

¹ R² f. 168^b.

² Lasciuus nomine R².

³ admauit R².

⁴ -bris R¹.

⁵ dans bis R¹; cf. Is. xxviii. 19.

⁶ R² f. 168°.

⁷ -ris R¹ R².

⁸ sanctam

Samthannam R².

⁹ ad cum R² m. pr.

¹⁰ -thanne R²; and so generally.

¹¹ regi om. R².

¹² in sua ancilla Dominum R².

¹³ R² u. s.

enim in bellum uel expeditionem iturus esset, ad eam accipiendo causa benedictionis uel orationis ueniebat. Quodam autem¹ tempore Connactenses depredati sunt Techuatenses; contra quos ille, sed sine benedictione sancte Samtanne, congressus est, et occisus ab eisdem. Eadem uero hora qua occisus est, ipsa dixit sororibus de eius morte; ait enim sic: 'Orationi instanter intendite; nunc enim anima amici nostri Flanni a demonibus ad penalia ducitur loca.' Et hoc² dicto, facta est ipsa in extasi. Post paululum uero euigilans sororibus ait: 'Gratias Deo agite; quoniam anima, pro qua orastis, per nostras intercessionem ac Dei immensa[m] misericordiam a tormentis ad quietem deducta est.'

xiv. Quodam³ alio tempore, edificia monasterii, ad ampliandum eius spacium, mutata sunt; set oratorium non nisi innumere⁴ multitudinis auxilio transferri potuit. Missum est ergo ad comprouinciales, ut uenirent ad hoc opus. Sequenti autem nocte, uocatis nondum aduenientibus, sancta⁵ Samtanna, diuinum inuocans adiutorium, orationibus instabat ut sibi consuetum⁶ gratie sue in hoc opere subsidium preberet. Crastina uero die octo tantum hominibus transmo- uere oratorium precepit⁷. | Qui iussui eius obediens, ad locum f. 152⁸ ubi poni debuit, sine ullo impedimento illud oratorium apte mutauerunt.

xv. Item⁹ alio tempore, cum ipsum oratorium renouari debuisset, artifices cum prioris[s]a Nathea in siluam perrexerunt, ut meremum aptum inciderent. Cumque ad hoc opus aptam arborem inciderent, architector ait: 'Si in hanc partem arbor ceciderit¹⁰, inutilis erit; si uero in illam, ualebit.' Cepit autem arbor inclina[re] in partem in quam nolebant artifices eam cadere. Quod cum Nathea uideret, zonam sancte Samtanne, quam secum habebat, ex ea parte poni iussit. Et cum zona poneretur sic, ecce concita uenti procella irruens, illam arborem contrariam prostrauit.

xvi. Alio¹¹ quoque tempore sancta ancilla Christi cenaculum ad opus sororum construere uolens, Natheam prioris[s]am cum artificibus in Connacteorum nemora pro lignis pineis misit. Cumque tribus diebus talia quererent, set non inuenirent ligna, quarta die fatigati uoluerunt ad propria redire. Dormientibus quoque eis illa nocte, ecce sancta Samtanna apparuit in sompniis discipule sue Nathee, dicens: 'Crastina die palustres¹² salices radicitus amputate; ibique iacentes pynus sufficienter inuenietis.'¹³ Lucescente uero die, fecerunt, sicut

¹ quoque R².² on erasure R¹ m. sec.³ R² f. 168^d.⁴ in munere R².⁵ bis R² m. pr.⁶ consumptum R¹ R².⁷ Here in R¹ is the end of a

fold, as is shown by the catchword at the bottom of the page. The remainder of the MS. is in a very inferior hand.

⁸ R² u. s.⁹ so R¹ m. sec.;inciderit R¹ m. pr.; incederit R².¹⁰ plaustres R².¹¹ -ientis R¹ m. pr.

illa precepit; et inuenerunt pynus, ut desiderauerunt. Videns uero nemorum illorum dominus tantam pynuum copiam: 'Has,' inquit, 'arbores, nisi emeritis, non habebitis.' Cui Nathea dixit: 'Libenter,' inquit, 'eas ememus.' Sequenti uero nocte sancta Samtanna, homini illi per visionem apparens, minaci uoce locuta est, dicens: 'Quid temptas, O homo, oblata Deo retrahere?' Et post hoc baculo latus f. 152^b eius percussit, dicens: | 'Miselle, nisi penitentiam egeris, morituum te cito scias.' Facto itaque mane, homo ille penitentia compunctus, nullo precio interueniente, ligna illis concessit. Hiis autem circumquaque innotescentibus, incole illius regionis, Dominum in sancta magnificantes Samtanna, sexaginta iuga bouum accommodauerunt, quibus uniuersa ligna illa ad monasterium deportata sunt.

xvii. Niallus¹ filius Fergail, Hybernie rex, sancte uirginis Samtanne baculum peciit, ut eum auro argentoque ornaret. Set quia lignum illud erat obliquum et uetustum, uidebatur artificibus incongruum in eius ornamento laborare. Sequenti uero nocte baculus² ad parietem supra lectum regis ponebatur. Set ob deuocionem pii regis³, et propter merita ancille sue Samtanne, Christus lignum illud ante obliquum sic rectificauit, quod nullum uestigium obliquitatis in eo apparuit. Gausis est quoque rex gaudio magno, quia, quod humana facultas non ualuit, pietas diuina [fecerat]. Quapropter ipse rex totusque eius populus in summo honore baculum illum habuit.

xviii. Eo⁴ tempore erant due moniales juxta monasterium Kynnechi abbatis, quarum una diabolica suggestionem concepit, et postea peperit filium. Set communi parcens honestati in illis partibus nutrire eum noluit. Audita uero sancte Samtanne fama, inito inter se consilio, ambe ille moniales cum infantulo eam adierunt. Quibus illa compaciens, infantem nutriendum suscepit, ac ipsis propter scandalum euitandum ac suspicionem noctu procedere⁵ precepit. Quibus abeuntibus, et per nemus quo'dam iter agentibus, latrones quidam facti sunt obuiam illis. Quos uidentes moniales, timuerunt ualde; quia declinare eos non ualuerunt. Set tunc dextera Domini [fecit] uirtutem⁶; quia ingens arbor, cui tunc approximabant, aperiens se, f. 152^c concauum eis | sinum prebuit, et exterius reintegrata⁷, eas sic miraculose inclusit. Cum uero latrones eas huc illucque quererent, densissima caligo obtexit eos, nec quidquam uidere poterant, donec moniales de arboribus exeuntes, aliquantam itineris partem transierunt. Sancta uero Samtanna predictum nutriuit infantem, ac deinde literis imbui fecit. Qui post temporis decursum in monasterio sancti Kynnechi⁸ factus est abbas famosus.

¹ R³ f. 169^a; Niallanus R¹.

² baculum R¹.

³ pii patris regis R².

⁴ R² u. s.

⁵ pre- R¹ R².

⁶ Ps. cxvii. 16.

⁷ re integrata R².

⁸ Kynnici R¹.

ix. Cum¹ aliquando sancta Samtanna a monasterio quod Granard dicitur ad proprium rediret, ad quandam ingentis magnitudinis quercum deuenit, cuius ramorum quidam trans uiam excreuit, ita ut a sedentibus in curru trans[i]ri non posset. Set beata uirgo baculum suum contra impedimentum opponens, et ut eis secederet imperando tetendit. Nec mora, ramus ille propriam arborem flexuose ambiens, et in altum se tendens, transitum illis facilem dedit.

xx. Interrogauit¹ aliquando quidam monachus sanctam Samtannam de modo orandi; an, silicet, iacendo uel sedendo aut stando orare oporteat. Cui illa respondit: 'Omni,' inquit, 'statu est orandum.'

xxi. Regulus¹ quidam, Rectabra nomine, uxorem habuit sterilem; que accessit ad sanctam Samtannam, sperans per eius orationem, detersa sterilitatis ignominia, prole beari. Cuius uterum illa benedicens, prophetauit, dicens: 'Paries,' inquit, 'filium, et uocabis nomen Inrechta'c'h. Erit² enim ipse sapiens, et dominus gentis sue.' Quod omnino completum est.

xxii. Erat¹ quidam regulus de Corchodubhni, qui cuiusdam uidue filium tenebat in uinculis. Huius uidue rogatu, pia uirgo, misericordie affectu compaciens, ad prefatum regulum nuncios misit, quatenus eius² in[ter]uentu uinctum illum solueret, ac matri sue redderet. Cumque rex crudelis precibus eius non acquiesceret, uxor sua sic ait: 'Si tu illum ob preces sancte Samtanne non solueris, Deus illum per orationem eius liberabit.' Tunc illi uincto nuncii dixerunt: f. 152^d 'Mandauit tibi Samtanna uirgo ut hac nocte ad eam solutus uenias.' Et ecce non longe post clamor per prouinciam insonuit, quod hostes ad deuastrandam patriam aduenerunt. Quo audito, rex cum suis concite exeunt, ut contra hostes dimicarent. Interea uinctus ille, catena qua uinciebatur³ soluta, a[u]fugit, et sequenti nocte sine ullo impedimento ad uirginem peruenit.

xxiii. Quodam⁴ alio tempore conventus fratrum de Ioua insula quosdam cum naui lana plena ad sanctam Samtannam miserunt; quibus equoream sulcantibus planiciem, subito mutata⁵ est aeris serenitas. Cumque uentorum nimietatibus eleuati fluctus in mortem⁶ illorum seuirent,⁷ quidam iuuenis ex illis stulte locutus est, dicens: 'Eiciamus,' inquit, 'anicule lanam in mare, ne submergamur.' Quod negans fieri, gubernator nauis ait: 'Immo cum lana illius anus aut uiuemus aut moriemur.' Quo dicto, tanta serenitas maris secuta est, ut⁸, cessantibus omnino uentis, remigio uterentur. Tunc iterum idem iuuenis dixit: 'Quare nunc anicula non prestat nobis uentum?'

¹ R² f. 169^b. ² erat R². ³ om. R². ⁴ uincebatur R². ⁵ R² f. 169^c.
⁶ muta R¹. ⁷ morte R². ⁸ seruirent R¹ R². ⁹ nec R².

Tunc gubernator ait: 'Credimus quod per merita eius auxiliabitur nobis Deus.' Et ecce subito uentus repleuit uela eorum, cuius beneficio tribus diebus [et] totidem noctibus utentes, ad portum, nomine Colptha¹, applicuerunt. Qui dum ad beate uirginis monasterium peruenissent, introgressi² salutantes eam, osculati sunt manum eius. Prefato autem iuueni ad eam accedenti ait uirgo: 'Quid de me locutus es in mari, cum tempestas uobis mortem minitaret³?' Qui pudore confusus, nichil respondit. Cui illa: 'Ne,' inquit, f. 153^a 'confundaris in hoc; set si quando angustie⁴ tibi immineant, me audacter appella.'

xxiv. Quidam⁵ aliquando magister, nomine Dayrcellach⁶, ad uirginem accedens, dixit ei: 'Studium postponere propono, et orationi uacare.' Cui illa: 'Quid ergo,' inquit, 'mentem tuam stabilire possit, ne uagetur, si studium spirituale neglexeris?' Et iterum ait magister: 'Ad peregrinandum,' inquit, 'cupio transfretare.' Respondit ipsa: 'Si citra mare Deus inueniri non posset⁷, utique nos transfretaremus. Cum ergo prope est Deus omnibus inuocantibus eum⁸, nulla nobis transfretandi necessitas incumbit. Ab omni enim terra perueniri potest ad regnum celorum.'

xxv. Hec⁹ de multis pauca dicta sunt. Quis enim cuncta quibus eam Deus ditauit enumerare posset? Erat enim bonorum operum gratia plena, omnium uirtutum decore ornata, tociusque uite bonis exemplis ditata; subiectorum pia magistra, set in exhibicione corporis humillima ministra. Pauper erat spiritu et rebus. Agros quoque¹⁰ possidere respuit; nec plures unquam simul quam sex vac[c]as habuit. Erga omnes, et maxime suos domesticos, caritate sollicita. Nam, ut de multis vnum huius rei testimonium dicatur, cum elymosine que illi offerebantur, sororibus diuiderentur, ipsa per singulas casulas connumerabatur¹¹. Quotquot enim sorores simul cohabitabant, pars eius illis¹² superaddebatur. Erat enim hylaris in tribuendo, uerecunda in accipiendo, pia in compaciendo, efficax in subueniendo. Quid per singula opus est discurrere? Nullum pietatis opus eam preteriit. Sicque in sanctitate et iustitia coram sponso suo, Christo, presentis uite cursu consum[m]ato, quarto f. 153^b decimo kalendas Ianuarii coram eo accepit, quam ipse ab eterno preparauit diligentibus se¹³.

xxvi. Ea¹⁴ nocte, qua spiritum celo reddidit, sanctus abbas Lasrianus,

¹ Colptha R². ² inter- R². ³ immitaret R¹ R². ⁴ angustie quando R².
⁵ R² f. 169°. ⁶ Tayr- R². ⁷ potest R² m. pr. ⁸ Ps. cxliv. 18. ⁹ om. R².
¹⁰ This is the reading of R²; in R¹ the word is contracted and uncertain. If R² is right, the meaning seems to be that Samthann's share which she gave up to the other sisters was multiplied so as to give an extra portion to each.
¹¹ illius R¹ R². ¹² a Tim. iv. 8. ¹³ R² f. 169^d.

cuius superius¹ memoriam fecimus, duas lunas apertis oculis uidit, quarum vna ad eum descendit. Qui sue petitionis memor, rogauit enim illam, ut, quando ad celestia regna migraret, ad eum declinaret; et cognoscens ipsam esse in specie sideris, ait: 'Euge,' inquit, 'fidelis Dei ancilla, Samtanna, quia intratura es modo in gaudium Domini² ac sponsi tui.' Et sic ipsa disparuit, ascendens in celum, ubi uita fruitur eterna in secula seculorum. Amen³.

¹ § x.² Matt. xxv. 21.³ No explicit R¹ R².

Vita sancti Tigernaci episcopi de Cluain Bois

f. 116^b

INCIPIIT VITA TYGERNACI EPISCOPI ET CONFESSORIS

i. Venerabilis¹ presul Tigernacus, regali ex² progenie natus, nepos Echachi regis fuit³, qui iuxta⁴ Clochorensem urbem extitit. De cuius sancti uiri miraculis succincte aliquid enarrare, prout a maioribus traditum est, necessarium duximus.

ii. Predictus⁵ igitur rex Echacus, cum⁶ tres filias pulcerrimas in palacio suo⁷ nutritas haberet, vna ex eis, Dêrfraych, quendam uirum nobilem de militibus patris sui, Laginensem genere, nomine Corbreum, admauit. Que, cum ab eodem concepisset, donec pareret, a conspectu hominum se occultabat. Cumque filium pareret, mox pater eius ipsum accipiens, ad patriam propriam cum festinatione perrexit. Dumque ciuitatem sancte Brigide ingrederentur, mox beata Brigida, Spiritu reuelante, aduentum eorum intellexit, et familie sue intimauit, dicens: 'Modo honorabiles hospites ad nos ueniunt, quos hilariter suscipere debemus.' Ipsa vero beata virgo eis obuiam uenit, ac in sinu suo puerum amplexens, ab episcopo prefate ciuitatis⁸ baptizari eum fecit. Cui beata uirgo nomen imponens, dixit: 'Quia multorum dominorum et regum nepos est, Tigernach uocetur.' Quo peracto, pater puerum secum⁹ ad patriam suam perduxit.

iii. Post¹⁰ hec sanctus puer a piratis patriam suam¹¹ depredantibus capitur, et ad regem Britannorum captius ducitur. Qui pro uenusti uultus specie et Dei gratia in eo rutilante in tantum dilectus est, ut f. 116^a eum in lecto suo secum | dormire permetteret¹². Set tanquam alter rubus Moysi apparens, lectus regius multotiens ardere uidebatur. Tunc regina dixit: 'Puer Hiberniensis hunc ignem de celo super nos descendere facit. Quapropter a nobis remoueatur, et inter nostros filios in alio lecto iaceat.' Cum uero inter duos filios regis de nocte dormiret, mane inuenti sunt ambo mortui. Rex uero et regina filios suos defunctos uidentes, miserunt ad sanctum uirum nomine Monennum, rogantes ut ad eos veniret, et quid faciendum esset in hoc¹³ facto indicaret. Qui cum venisset, sancto puero indixit

¹ R² f. 95°; S § 1.   ² ex om. R² F.   ³ fuit om. S.   ⁴ qui iuxta bis R¹ m. pr.   ⁵ R² u. s.; S §§ 1, 2.   ⁶ om. R².   ⁷ suo cum R¹ m. pr. R²; F.   ⁸ prefate ciuitatis R¹ m. sec. on erasure; om. R² F; ab episcopo Conlatheo S.   ⁹ secum om. R² F.   ¹⁰ R² u. s.; S § 3.   ¹¹ suam bis R¹ m. pr.; second suam altered to illam; suam illam R²; patriam illam S (omitting suam altogether).   ¹² prom- R¹ R².   ¹³ et hoc R¹ m. pr.; R².

ut inter defunctos iaceret; eisque, ut secum resurgerent, iuberet. Qui mox sancti uiri ius[s]is obediens, vnus uertici, alterius uero oculis manus imprimens, eos, Christo in se operante, ad uitam resuscitauit. Quorum vnus ob memoriam miraculi clausis oculis, alter uero caluo uertice, quandiu uixerat¹, permansit.

iv. Deinde² beatus puer libertati restitutus, sancti Monenn³ disciplinis et monitis in Rosnatensi monasterio, quod alio nomine Alba uocatur, diligenter⁴ instructus, in⁵ uirum perfectum sanctitate et moribus est prouectus. Cum autem quodam die, presente magistro, dormiret, uir⁶ sanctus diligenter eum intuens, ipsum primo anelam albi coloris, secundo rubei coloris, tertio [flauo]⁷ colore infectam efflare deprehendit. Cui excitato ait: 'Fili, quid uidisti?' Qui respondens ait: 'Tria flumina de celo manancia ori meo infusa esse sompniaui; quorum primum lactis noui, secundum uini, tertium olei fuit. Et cum hoc uirum venerandi et candidi habitus assistentem uidi, qui vaticinatus est mihi, dicens: 'In terra matris tue claram fundabis ecclesiam.' Quod de Cluanensi⁸ monasterio dictum esse certissime probatur.

v. Post⁹ hec, accepta benedictione | magistri sui, Romam adiit; f. 116⁴ atque inde sanctorum apostolorum Petri et Pauli reliquias asportans, ad patriam suam, secundum quod in prefata uisione admonitus est, redire festinauit. Cum autem beatus uir, sancto eum Kerano Euchodii filio comitante, iter ageret, hiemali tempore ad ciuitatem sancti Martini peruenit, ubi in hospicio in quo nouem defuncti illa nocte¹⁰ iacebant, susceptus est. Tunc sanctus Keranus, comes eius, immoderatis clamoribus pla[n]gencium misertus¹¹, beato Tygernacho dixit: 'Tota hac¹² nocte omnipotentem Deum deprecemur, quatenus per suam ineffabilem clemenciam hos mortuos resuscitare dignetur.' At continuo pius pater, caritatis uisceribus plenus, sancti uiri petitionibus adquiescens, puras atque deuotas orationes pro illis ad Dominum effudit. Qui, dilecti amici sui postulaciones ad eum uacuas redire non ferens, ad laudem et gloriam sui nominis [et]¹³ seruorum suorum, illos nouem mortuos ad uitam reuocauit. Tunc sanctus Tygernacus et sanctus Keranus dexteris sibi inuicem societatis dederunt¹⁴.

vi. Cum¹⁵ autem homo Dei ad mare Hibernicum¹⁶ perueniret, contigit ut tunc filia regis Momonensium, Ethnea nomine, ad coniu-

¹ quam dixerat F (underlined and overlined). ² R³ f. 95^d; S § 4. ³ Altered to Monenni R¹ m. sec., and so S. ⁴ dilectus R¹ R². ⁵ et R¹ R². ⁶ ubi R¹ m. pr.; R² (wrong expansion of contraction). ⁷ flauo om. R¹ R²; S; it is in F. ⁸ Cluanensi S. ⁹ R² u. s.; S §§ 5, 6. ¹⁰ so S; nocte om. R¹ R²; R¹ m. sec. has altered *illa* into *illic*; F omits it altogether. ¹¹ miseratus S. ¹² ac R¹ m. pr.; R² taking this *ac* to be the conjunction, reads: *tota die ac nocte*; so F. ¹³ et om. R¹ R²; S; insert F. ¹⁴ Gal. ii. 9. ¹⁵ R² f. 96^a; S §§ 7, 8. ¹⁶ Hibernientium S.

gium regis Britannorum de Hibernia ablata, ab eiusdem¹ militibus duceretur ad portum in quo uir Dei prosperum expectabat ventum. Que uidens beatum uirum cum suis discipulis in portu, deprecabatur eum, dicens: 'Sancte pater, ne me apud infideles permittas remanere, quia Christo me deuoui, cuius fidem et dilectionem tota mente retineo.' Tunc beatus uir deprecatus est milites ut puellam sibi dimitterent². Qui precibus sancti viri annuere despicientes, ad regem Britannorum eam perduxerunt. Que ipsa nocte, postquam³ f. 117⁴ invite vna cum rege⁴ est collocata lecto | eodem, protinus⁵ mortua est. Rex autem, admirans quod ei acciderat, interrogauit milites de hiis que in via egerant; et, ut omnia secundum ordinem sibi narrarent, precepit. Qui regie ius[s]ioni obtemperantes, se quendam peregrinum clericum puellam dari rogantem⁶ contempsisse, et eius precibus nolle consentire, retulerunt. Quibus rex iussit ut statim puellam mortuam ad sanctum virum sine⁷ mora perducerent. Quo facto, uir Dei corpus puelle in tumba reponens, nautis nauigare precepit. Cumque vela in altum sustulissent, et a terra aliquantulum elongari cepissent, interim uir Dei ad missam se preparat celebrandam. Cum autem tempus adesset aptum ut aqua uino commisceretur, diuino nutu secundum morem solitum cecidit stilla aque de celo. Postquam autem prospero nauigio ad portum peruenerunt⁸ preoptatum, homo Dei, ad puellam se conuertens, ait: 'O Ethnea, longo grauata es sompno. In nomine Iesu Christi⁹ surge, et prior omnium nostrum de naui descende.' Que continuo surgens, cum admiracione astantium incolumis de naui est egressa. Que postea toto vite sue tempore in utriusque hominis castitate Deo deuote seruiuit.

vii. Aliud¹⁰ quoque miraculum per eundem uirum Dei factum referendum esse¹¹ iudicamus. Turibulum enim, quod in portu Britannico de quo uenerant, per obliuionem reliquerunt, in portu Hibernie ad quem peruenerant, inuenerunt¹².

viii. Deinde¹³ ad terram [Mo]nensium¹⁴ peruenit, in qua erat

¹ eisdem R². ² -ret R². ³ priusquam, 'MS. nostrum' B. ⁴ rege om. R¹ R²; supplied from S; uno cum rege F. ⁵ om. R² F; F reads: in eodem mortua est. Fitzsimon's MS. cited in B recasts the whole sentence. ⁶ -te R¹ R². ⁷ suum sine R², expanding the contraction in R¹ first as *suum* and then as *sine*; so F. ⁸ -rant S. ⁹ om. S. ¹⁰ R² f. 96^b; S § 9. ¹¹ om. R² F. ¹² Here B inserts from MS. Fitzsimon: — 'Deinde ad monasterium sancte Brigide uirginis [communi] consilio progressi sunt, que eos cum magno gaudio ac ingenti honore suscepit; et crastina die, miraculis que diuina potentia per sanctum uirum ibidem egerat, auditis, suum locum sibi et successoribus suis deuote beata Brigida in perpetuum concessit. Crescente beati uiri fama, populus undique ad eum confluebat; et eius salutaribus monitis ad fidem Christi conuersus, baptizati sunt.' If this addition is genuine, the omission in R¹ R² S would be due to the fact that both this passage and § viii begin with the words 'deinde ad', and end with 'baptizati sunt'. But it may be a later interpolation designed to exalt Clones at the expense of Kildare. ¹³ R² u. s.; S § 10. ¹⁴ Monensium R¹ R² S.

ydolum de quo demon responsa dans, adorabatur ab hominibus. Demon vero aduentum uiri Dei suis prenunciauit, ac eum ypocritam et seductorem nominans, suis cultoribus eum iugulare persuadebat. f. 117^b Qui mox iussis sui principis obsequentes, ad occidendum uirum Dei properarunt. Set uir Dei clipeo fidei munitus, et consueta arma orationum deuotarum apprehendens, Christum deprecatus est, ut eorum furorem mitigaret. Quibus statim per misericordiam Dei placatis, ait: 'Cessate, miseri, et mihi annuite; ut uobis illum, quem colitis, in sua forma ostendam¹.' Quo dicto, signum crucis ydolo imprimens, demonem² in forma sua turpi³ coram omnibus assistere coegit, atque illum mala sua⁴ confiteri compulit. Cui uir Dei⁵ ut in quandam rupem in mari prope positam, ubi luctus et vlulatus eius multociens auditur, ire precepit. Omnes uero ydolatre illi⁶, cultum demonum relinquentes, fidem Christi confitentes, a sancto uiro baptizati sunt.

ix. Deinde⁷ ad suam patriam reuersus, locum in quo monasterium fundaret, a rege terre, nomine Fyechra, postulauit. Cui ille, quod petierat, tradere non distulit; suisque, ut circa eundem locum fossam profundam facerent, precepit⁸. Insuper possessiones agrorum ad opus monasterii in perpetuum dedit. Denique, cum quadam necessitate rex compulsus, ab aliquo ministrorum suorum parum feni, quod plante sue in calciamento subponeret, ipse postularet; hoc accepto, eidem ait: 'Vnde hoc habuisti?' Ille respondit: 'De terra⁹ quam sancto uiro tradidisti.' Tunc ille clara uoce coram astantibus ait: 'De fructu¹⁰ terre quam Deo obtuli, amodo¹¹ in posterum in meis usibus¹² uel necessitatibus nunquam utar.'

x. Postmodum¹³ uero deuotus rex uirum Dei obnixè rogauit ut ad regem celi preces funderet, quatenus de hostibus contra eum crastina die pugnaturis uictoriam optineret. Quod sanctus pontifex se facturum promisit, atque compleuit. Sequenti etenim die hostes, f. 117^b priusquam arma armis i[u]ngerent¹⁴, terga uerterunt; et plurimi eorum¹⁵ secundum opinionem persequentium interfecti ac decollati sunt. Vere¹⁶ quoque propter sancti uiri¹⁷ orationem tantummodo fugati sunt, set non interfecti. Denique rex eiusque exercitus ad propria rediens¹⁸, decollatorum capita secundum eorum estimacionem secum tulerunt. Set non uere capita, set glebas¹⁹ palustres cum suis

¹ ostendendam R² (wrong expansion of contraction of R¹). ² declinationem R² (wrong expansion of contraction of R¹). ³ turpissima S. ⁴ sua om. R¹ R²; from S. ⁵ Here R¹ R² F wrongly insert *precepit*; erased in F. ⁶ R² places *illi* after *demonum*. ⁷ R² u. s.; S § 11. ⁸ facerent. Precepit R¹ R². ⁹ de terra om. R²; ex terra F. ¹⁰ -te R¹. ¹¹ a me R² F. ¹² om. R¹ R²; in F added above the line; from S. ¹³ R² f. 96°; S § 12. ¹⁴ ingerent R¹ R² S, altered F m. sec. to ingererent. ¹⁵ ipsorum S. ¹⁶ ue R². ¹⁷ viro R¹. ¹⁸ redientes S. ¹⁹ glegas R².

fenis prolixis esse cognouerunt. Hoc quoque¹ cognito, beatum uirum glorificauerunt, cuius precibus hostilis exercitus, neminem ledens, a nemine lesus, in fugam conuersus est.

xi. Fundato² autem ibi monasterio, religiosisque fratribus ibi relictis, ad matrem suam spiritualem, que eum olim³ de fonte baptismatis leuauit, sanctam uidelicet Brigidam, in Kyllarensi⁴ monasterio iam⁵ tunc commorantem profectus est. Que mysticis commonita signis, ac Spiritu ei reuelante quod filius suus spiritualis⁶ episcopali dignus esset⁷ honore, conuocatis episcopis, eum ad pontificalis ordinis apicem prouehi fecit. In hoc enim a clero et a populo totius Hibernie erat ipsa beata⁸ Brigida privilegiata, ut quemcunque ipsa ordinandum⁹ iudicaret¹⁰, ab omnibus eligeretur.

xii. Hiis¹¹ itaque peractis, uenerabilis presul Tigernacus cum licentia virginis et episcoporum ad regem Eochodium¹², auum silicet suum maternum, gressum tetendit. Qui cum magno suscepit eum gaudio. Tantum enim ac talem se habere nepotem non mediocriter gratulabatur. Necnon et uiscera materna, uiso filio, ineffabili repleta sunt letitia¹³. Prefatus vero rex, carnali deuictus¹⁴ amore, sancti episcopi Maenchatini dignitatem ac sedem, Clochorensis¹⁵ silicet monasterium, f. 117^d eidem optulit; seque prefatum episcopum a suis finibus expulsurum promisit. Quod uir Dei, ueluti honoris mundani uerus contemptor, abhorrens, regem parentesque fugiens, protinus abcessit, ad montemque procul positum festinus gressum direxit; ubi in cella, quam ibidem fundauerat, diu permansit.

xiii. Fama¹⁶ autem sanctitatis eius atque uirtutum circumquaque diffusa, religiosi uiri ad sanctitatis eius exempla imitanda conuenerunt. Quorum vnus fuit uir uenerabilis Doachus, egregius Patriciane sedis archiepiscopus, quem ille pio aff[ec]tu hilarique uultu suscepit, et corporali ac spiritali refectione pro¹⁷ uiribus paut; atque pro eo crastina die in uiam pergente¹⁸ deuotas orationes ad Dominum fudit¹⁹. Archiepiscopus uero Ardmachanus iter agens eadem die in Magh Glas²⁰, hoc est in campo quodam sic dicto, morte preuentus est. Quod protinus, Spiritu Dei reuelante, uiro Dei cognitum factum est. Qui mox aurige suo precepit ut equis imponeret currum, eoque currum²¹ ascendente, ut oculos non aperiret sine eius licentia precepit. Angelos enim se in illo ytinere comitatueros²² presciuit. Insuper se illa die

¹ hocque S.   ² R² f. 96°; S § 13.   ³ oculi R¹ m. pr. R².   ⁴ Keldar- S.
⁵ tam R²; om. F.   ⁶ spiritu R¹ R²; from S.   ⁷ esse R¹ R².   ⁸ om. S m. pr.
⁹ ordinis R².   ¹⁰ iudicauerit R²; ordinandum iudicandum ordinaret S.
¹¹ R² u. s.; S § 14.   ¹² Ech- R².   ¹³ licentia R¹ R².   ¹⁴ so S m. sec.
probably rightly; derectus S m. pr.; deiectus R¹ R².   ¹⁵ -sem R² S.
¹⁶ R² f. 96°; S § 15.   ¹⁷ om. R².   ¹⁸ progente R¹ R².   ¹⁹ fundit R².
²⁰ Magur Glays R²; Machuire Glas F.   ²¹ curru R¹ R².   ²² communi-
caturus R².

equorum¹ habenas esse² recturum promisit; quod et fecit. Ascendente itaque eo currum, mira celeritate, angelico ducatu³ viam prolixam pertransibant. Quod auriga prescians⁴, miro stupore percussus⁵, capite discooperto contra iussa presulis, set non impune, circumspexit. Alter enim oculus eius statim crepuit. Quem beatus pontifex signo crvcis edito⁶ statim sanauit. Cuius signum in oculo eius depictum, quamdiu uixit, apparebat. Cum autem ad archiepiscopi corpus exanime peruenisset, aquam benedicens, illud aspersit. Dehinc, flexis⁷ in terram genibus⁸, Deum omnipotentem suppliciter deprecatus | est, quatenus ad ostensionem sue omnipotentie defuncti f. 118^a serui sui animam ad corpus redire iuberet⁹. Mox ut orationem compleuit, qui erat iam mortuus incolumis surrexit, ac dixit: 'Tigernacus¹⁰ in terra, Tigernacus¹⁰ in celo'; hoc est in terra, corpore; in celo, animo et conuersacione. Post hec sancti uiri, dato osculo pacis, ac federe in perpetuum inito, a se inuicem discesserunt.

xiv. Non¹¹ multo post¹² tempore angelus Domini sancto Tigernaco¹³ apparens, dixit ei: 'Ad ultimos fines regionis cui Euchodius rex, auus silicet tuus, presidet, perge; ibique¹⁴ inter occidentem et austrum loca sancta, Deo auxiliante, fundabis.' Qui continuo, angelicis iussionibus¹⁵ obediens, iter suum cepit. Cum ad locum promissum perueniret, Gaballinense¹⁶ monasterium ibi construxit, ubi cum sancto suo collegio regi seculorum uiriliter deseruiuit, ac miraculorum coruscacionibus, instar solis, effulsit. De quibus pauca dicemus.

xv. Aliquando¹⁷ septem obsides, pro crimine parentum iam morti destinatos, ab Edo rege, filio Cormaci, liberos sibi dimitti postulauit. Quos ille tali dimisit pacto, silicet ut ipse de maiori quod incurreret¹⁸ periculo, per uirum Dei liberaretur. Quod postea completum est. Nam cum hostes super eum in ipso opido ex improviso irruerent, nomenque sancti patroni sui, Tigernaci, ne ab inimicis occiderentur, ipse rex et uxor eius deuotissime inuocarent, diuina potentia, ne eos hostes agnoscerent, protexit, ac illesos ire permisit. Obsides autem illos beatus uir clericos fecit, de quibus duos ad pontificalis ordinis culmen prouexit. Vxor quoque predicti regis, nomine Bardubhe, uuluam, uicio sterilitatis hucusque inclusam, signo salutifere crvcis consignauit; | que postea duos filios eidem regi¹⁹ genuit, quorum unus, f. 118^b nomine Fechinus, pater plurime²⁰ gentis, alter vero, Romanus, abbas fuit.

¹ et quorum R¹ R².   ² se S.   ³ ducat R¹ R².   ⁴ per- S.
⁵ percussus S.   ⁶ Here ends S, mutilated.   ⁷ flexus F.   ⁸ om. R³ F.
⁹ iubebat R².   ¹⁰ Tyg- R².   ¹¹ R³ f. 97^a.   ¹² plus R³ F.   ¹³ sancto
Tigernaco om. R².   ¹⁴ que om. R².   ¹⁵ visionibus R³ F.   ¹⁶ Gaballinense F.
¹⁷ R² u. s.   ¹⁸ incurrent R².   ¹⁹ eidem duos filios regi R²; eidem regi
duos filios F.   ²⁰ presbyterine F B.

xvi. Quadam¹ uero altera die accipitrem galline pullum rapientem aspiciens, pius pater, uisceribus caritatis plenus, eidem precepit ut pullum matri sine ulla lesione permetteret. Vixque verba compleuerat, et statim precepto uiri Dei obtemperans, pullum galline remisit. Insuper, ne ausu temerario id reiterare presumeret, ei sub interdicto sic precepit, dicens: 'Tu, tuique generis aues, ab hoc die in posterum Gabalniensis monasterii² gallinarum custodes eritis, non raptores.'

xvii. Quorundam³ quoque sibi familiarium in lacu⁴ vicino laborantium necessitati quasi ultime, licet absens, compaciens, orauit ad Dominum; et continuo sedata tempestate⁵, a mortis faucibus continuo liberati sunt. Et ab illa die in eadem parte stagni per uirtutem orationis eius nullus⁶ demersus est.

xviii. Interea⁷ uir Dei, diuina inspirante gratia, admonitus est ut dilecto suo Comgallo monasterium illud regendum committeret, ipse uero versus orientalem⁸ plagam non longe ad ampliorem ac fertiliorum terram, ubi monasterium construeret, properaret. Quod uir Dei continuo compleuit; ac postmodum Cluniacense monasterium fundauit; ubi sacrorum uirorum ac monialium ab antiquo Deo multitudo fideliter deseruiuit. Triginta uero etatis sue postremis annis corporis, non mentis, cecitate percussus, in secreta⁹ sua cella persistens, solius¹⁰ contemplatiue uite dulcedinem pregu[s]ans, anacoriticam¹⁰ vitam quasi ducebat. Appropinquante uero huius uite termino, multitudo f. 118° celestis exercitus obuiam anime eius descendens, eam | de sancto corpore suauiter atque quiete suscepit, ac de perigrinatione huius incolatus ad celestem patriam cum dulci melodia secum perduxit, ubi perhenni perfruitur gloria in secula seculorum. Amen.

YMPNUS AD VESPERAS¹¹

Adest dies celebris sancti Tigernaci,
 Quam clerus et populus debet uenerari,
 In qua senes pueris decet collectari¹².
 Nos oportet hodie valde gloriari,
 Ut uelimus alibi per hunc honorari,
 Namque sic merebimur ab hoc exaltari.
 Solum instet quilibet¹³ festo uiri tanti;
 Lux sollempnis omnibus festum sui sancti,
 Poli portas aperit qui se postulanti.

¹ R² f. 97^a. ² -rium R¹ R². ³ R² f. 97^b. ⁴ lacu Erne B. ⁵ tempestate sedata R¹ F. ⁶ ullus R¹. ⁷ orientalem R¹ (abbreviated); originale R². ⁸ secura F B. ⁹ solus R². ¹⁰ anacoritam R²; anchorcatam F, underlined and overlined. ¹¹ R² u. s. ¹² collectari R². ¹³ instat cuilibet F B.

Sanitatem¹ erogat sicut infirmanti,
 Daturum² sic cetera crede peroranti;
 Iubilemus igitur hec ita prestanti.
 Templum sui corporis caste custodiuit,
 Preter quod sit licitum, nichil concupiuit,
 Et mandatis Domini semper obediuit.
 Spiritualis tritici semen erogauit,
 Dogmatizans populis culpas relaxauit,
 Sua dans pauperibus, se Deo donauit.
 Meritis et precibus huius deprecamur,
 Ut iungi celestibus, Christe³, mereamur,
 Et regno cum angelis celi confruamur⁴.

Amen.

YMPNUS AD MATUTINUM⁵

Tigernach igne gratie amans superna querere,
 Direxit ad spem patrie intentionem pontifex.
 Dulces dapes abiecerat⁶, uentris repellens crapulam,
 Carnis redegit infimas libidines, multum premens.
 Vnam probans scientiam, contempsit uana discere;
 Elacionem comprimens, superbiam uitauerat;
 Honorem omnem respuens, laudes inanes fugerat.
 In caritatis culmine pre ceteris excreuerat,
 Spretis caducis actibus, uitam quesiiuit splendidam.
 Mentem trahens a seculo, iter parauit plurimis;
 Multis⁷ sonans miraculis, uerbis docens et moribus.
 Morbos mederi fecerat, donum salutis largiens,
 Cecis aperte cernere, claudis gradiri contulit.
 Et mortuos ab inferis ad uitam excitauerat.
 Christum precamur⁸ uiribus sancti Tigernach⁹ presulis
 Nobis cum illo perfrui donet beata gloria.

Amen¹⁰.

¹ -tis R¹ R².   ² datur uni R² F.   ³ Christo R¹ R².   ⁴ contamur
 R¹ R²; maneamus F B; the reading in the text is conjectural.   ⁵ R² f. 97°.
⁶ adiecerat R¹; adecerat R²; desererat F.   ⁷ multi R¹ R².   ⁸ precemur
 R² F.   ⁹ -nachi R¹; -naci R² F; but cf. line 1 above, where the name is
 given in its Irish form.   ¹⁰ There is no explicit in R¹; explicit vita sanctissimi
 Tygernachi, cuius meritis et precibus delectatur culpa scriptoris. Amen. R².
 According to B. Fitzsimon's MS. ended: 'XI Kal. Ian. migravit ad Christum';
 on which the editor remarks: 'quo die necdum in ullis fastis nomen eius
 reperimus.'

APPENDIX I

A

Vita secunda sancti Brendani abbatis de Cluain Ferta¹

p. 213^a i. [P]redecessorum sacra facta nostrorum ne taceantur, quoniam a sapientibus audita et memorie tradita mentis et locutionis enormitates² et labes resecant, et unicuique illorum recte faciendi quae sua sunt maximam subministrant idoneitatem³, ideo⁴ de quodam Dei caro⁵ narrare decreui, quo⁶ facilius exemplum prebeatur auditoribus, quoniam qui carum Dei fieri se promereri satagit, nunquam a desiderio suo iusto defraudabitur, secundum quod dictum est: 'Querite et inuenietis, pulsate et aperietur uobis'. Comitetur, queso, huius operis executionem uirtus Christi, qui bonorum omnium est initium, et suos conuocat ad salutem.

ii. Fuit igitur uir iste Brendanus in insula occidentali, Hybernia nomine, a preclaris parentibus, regali scilicet stemate oriundus, qui rerum temporalium, quae uere transitoria nuncupantur, delicias tempnens, habitum monachalem suscepit, ut quasi in exilio positus uitam degeret; animaduertens quia a conuictu hominum non est facile labem non contrahere. Qui ordinem susceptum ita mirifice custodiuit, ut, uoluntate propria repugnante, in abbatis dignitatem electus est et receptus. Cuius arte et industria multi ordinem susceperunt, quorum anime pro merito eorum in sinu Abrahae collocatae sunt. Monachorum uero suorum numerus usque ad tria milia erat, qui partim in cellis⁷ partim in abbazia constituti, eius exemplo in bonum certatim nitebantur.

Brendanus abbas in bonis eruditus, ieiuniis et elemosinis nunquam fatigatus, orationibus semper insistebat pro se et suis, et pro uiuis et defunctis, memoriter tenens illud: 'Qui pro aliis orat, pro se ipso laborat.' Sed quoddam precipuum cotidianis orationibus a Domino impetrabat, ut scilicet paradisu sibi ostenderet, in qua prothoplaustum formauerat, quae nobis ius hereditarium esset, nisi commisso Ade

¹ A space is left blank for the rubricator to add the title, which he has not done. A seventeenth century hand has written: 'Vita Sci. Brendani Hiberni.'

² MS. -tis. ³ idoneitatem m. pr. ⁴ MS. et ideo. ⁵ MS. choro, on erasure.

⁶ MS. quo ut. ⁷ Matt. vii. 7; Luke xi. 9. ⁸ celis m. pr.

patris nostri defraudaremur. Hoc ideo fecit, quoniam legerat hunc locum esse deliciarum et glorie, in quo nullis, nisi | crimine mundis, p. 213^b patet introitus. E contra inferni fetida claustra uidere cupiit, que gurgite insatiabili suos recipiunt, et in penarum afflictum detrahunt, ubi domus luctus et horroris est sempiternus.

iii. Propositum suum prosequitur Brendanus; religionis sue instinctu ad quendam Dei ministrum secessit, qui Barrus¹ nomine dictus est. Hic autem moribus et honestate uite precellens, quedam deuia nemoris habitabat cum trecentis monachis sibi subditis. Cui Brandanus se confessum reddidit, et, postulato ab eo consilio, ait se quandam² insulam uidisse, que affinis paradiso fuerat, quam nec aeris corruptio nec tempestatum seuitia te[ti]gerat, ibidemque se florum odore in paradiso crescentium pastum fuisse fatebatur, quam etiam³ Mernocum filiolum suum per diuersa mundi climata quesierat, qui illac transierat, quique⁴ frater illius loci fuerat in quo Barrus abbas erat.

Audiente Brandano quoniam Barrus se talia uidisse fatebatur, maiorem fiduciam dictis eius prebuit; magisque ac magis mentis cupiditate captus est ut propositum perficeret; inuicemque ualedicto, ad propria redit habitacula; ibidemque quattuordecim monachos elegit, quos fide et religione nouerat prestantiores, quibus que in mente habuit secundum tenorem propositi omnia enucleauit. Hii autem bini et bini incedentes, inuicemque audita uersantes, in consilium unum reuersi sunt, asserentes illis gratum esse; et gratias agentes, preces multas addiderunt ut premeditata adimpleret⁵, et eos secum duceret⁶; et ut securus ex eis esset, Brandano postulante, omnes⁷ unanimiter securitatem promiserunt.

iv. Responso ab eis accepto, abbas e uestigio electos in capitulum conduit; quos sic affatur: 'Vos amici mei atque preelecti, per quos religio nunquam passa est detrimentum, et uos, dulce pecus, fundi nostri fundamentum, qui semper ecclesie⁷ bonorum prestitistis fomentum, quam audacis mentis est concipere, quam magni facti adimplere quod proposuimus, non dubitamus. Ideoque Deum celi deprecemur ut doctor nobis sit et ductor ad propositi perfectionem, et ieiunium quoddam quadraginta dierum in honore Spiritus Sancti statuamus, unaquaque ebdomada tribus diebus ieiunantes.' His dictis omnes assensum prebuerunt. Abbas uero nunquam ab orationibus cessauit, | donec Dominus noster Iesus Christus per angelum suum p. 214^a que perpetraturus esset nunciauit, et sancto flamine inspirauit, ita quod pro rato et constante satis habebat Dei uoluntatem ad iter suscipiendum pronam esse.

¹ Barinaz Fr.   ² quandam m. pr.   ³ on erasure.   ⁴ MS. quicque.
⁵ MS. -rent.   ⁶ MS. et omnes.   ⁷ MS. ē.

Dehinc autem narrauit fratribus suis ea que contigerant, et eos priori tanquam pastori tradidit, et eius sicut suis subministrare iussit preceptis; et singulis singula tradidit oscula, et in amplexus ruunt¹ diutissimos, et uale subiuncto lacrimas multi effuderunt, quoniam non nisi illos quattuordecim ducere uolebat.

v. [P]astor iustus cum fratribus uersus mare iter carpit, ubi Dominus per angelum premonstrauerat se profundo committere. Erat autem ibidem montis cuiusdam cacumen erectum in nubibus, et in oceanum longe extensum, quod adhuc a compatriotis Saltus Brandani nuncupatur; in cuius frontem mare se prouoluens, portum quandam paruam fecerat, ita quod pro eius tranquillitate tutamen naui prestare potuisset. Hic abbas quam² plurima atraxit ad ratem suam struendam, quam ex asseribus intrinsecus compegit, et extrinsecus coriis bouinis circumtextit, et supra pice liniuit, ut uiam rectam per undarum ebullitum dirigeret. Exhinc autem suppellectilia et utensilia imponuntur, similiter et uictus qui quadraginta diebus eis sufficeret.

vi. Dixit deinde Brendanus: 'Intrate, fratres, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti; quoniam prosperum uentum dedit nobis Dominus.' Cuius preceptis omnes paruerunt, et ingressi sunt, Brendano sequente. Quo facto, ecce tres de fratribus suis cursu citissimo sequentes, qui palmas suas tendentes dixerunt: 'Pater noster et pastor, absentiam tuam pati non potuimus; ideoque secuti sumus te. Noli nos post te relinquere, sed itineris commites nos accipe.' Abbas eos nouit, et in consortium eius suscipit, et spiritu prophetie quid de illis contingeret Dei uoluntate preuidit, dicens eis: 'Duo uestrum in baratro cum Dathan et Abiron supplicium possidebunt sempiternum, et tertius, multis temptationibus fatigatus, Dei tamen gratia saluabitur.'

vii. Hoc dicto, manus suas ad celum erexit, et Deum supplex orauit ut fideles suos a tempestatum tormentis seruet, et in uiam rectam dirigat; et manu dextera erecta, sancte crucis munimine omnia
p. 214^b muniuit. Malus statim erigitur, et uelum sinus suos pandens uentis | se prestitit; et, Choro flante, iter uersus orientem dirigitur. Nec mora terra eorum uisu se recondit, ita quod tantum nubibus et ponto prestetur intuitus. Ventus qui eis prosper fuerat, non, ut de more solet, desidiā in eis generauit. Sed omnes pro amore Iesu corpora sua laborare cupientes, manus remis apponunt, ut uelo uentum retardarent.

viii. Sic per dies quindecim hylares asportantur, donec uentus cessatus eis negabat processum. Vnde omnes stupore confecti

¹ MS. erant, above the line.

² MS. cum quam.

desolantur. Quos abbas, cuius animus semper firmus fuerat, 'adhortari' cepit, dicens: 'Nolite, fratres, contristari. Sed cum uentus suffraganeus fuerit, leti summite; et cum 'contrarius', auxilium postuletur.' Tunc omnes tractu diutissimo et conabili in transtra cadunt, et nomen Domini inuocant. Sed ignotum est eis quo intendant, aut quo proram dirigant¹.

ix. Mense toto integro uento nunquam adiuuante² remos cessauit, et stuporem iniecit, et magnum parturiebat pauorem. Sed ex isto euentu sumamus exemplum, quoniam qui pro Dei amore grauia sibi assumunt onera, semper sibi affine sciant Dei amminiculum. Isti enim qui paulo ante metu et erumpnis quam plurimis desolati fuerant, leti fiunt et incolumes. Terram enim altam et eminentem prospiciunt, et qui ante remorum impulsu fatigati sunt, requiem sumpserunt, et uenti flamine ad terram uisam deferuntur; sed ad eam nullus eis patebat accessus, quoniam terra procera supra mare fuerat, que inferius³ lapidosa fuerat, in qua mare concauitatem magnam naus fecerat, in quam prosiliens, reperiens quodam statim reuoluitur, ita quod, si accederet, eam cito periclitare faceret.

x. Hanc terram circumeunt, in qua tribus diebus portum querentes, tunc demum paruum quendam inuenerunt, qui solummodo naui uni subministrare posset requiem. Quo inuento leti, nauem fune affirmant, et terram ascendunt, et per uiam quam inuenerant deambulant, ad castellum quoddam peruenerunt circumuallatum muro cristallino, quale nunquam prius uiderant. Hii ingrediuntur, et domus⁴ pulcras inueniunt, non ex lignis compositas, sed marmore pollentes, et gemmis splendida auri preciosi luore fulgentibus. Affectuosa quidem cuncta sibi fuerant, excepto eo quod neminem ibi uiderant.

xi. Abbas cum sociis suis in palatium ingressus, super cathedram preciosam sedit; dixitque discipulis suis: 'Abite, et circumdagatē | huius⁵ domus officinas, et querite utrum nobis necessaria aliqua p. 215⁶ inuenire poteritis.' Abeunt, et que sibi opportuna fuerant inueniunt; silicet dapibus et potu et uasibus argenteis et aureis loca aptissime referta; et quecumque sibi idonea iudicarent. Quibus abbas dixit: 'Afferte nobis dapem unde refici possimus; sed curam impendite ut, temperantie adherentes, que maxima uirtutum est anime, medio-criter sumatis, et Deum humiliter precibus circumuenite unusquisque pro se, ut nullus uestrum peculantis carnis blandiciis assentiens, fraude demonis in aliquo delinquat.' Hoc autem dixit, prenoscens quid contingeret. His uerbis cuncti fauorem prebentes, escam non supra

¹ MS. erigant.² ? uentus nunquam adiuuans.³ MS. infernus.⁴ MS. domas.⁵ MS. huis.

modum at[t]ulerunt, et quantum ad horam eis sufficeret ¹ prandebant; et, ut doctor eorum iusserat, orationibus conanter insistebant.

xii. Totaque nocte perendinare cupientes, ibidem morati sunt. Cumque hora cubandi aduenerat, cubiculis requiem capiebant. Quibus undique sopitis, ecce Satanas, qui unum eorum dolosis illecebris ² seduxit, et affectum furandi aurum animo eius iniecit. Sed abbas, cuius animus semper inuigilabat, aspexit qualiter ciphum aureum sibi porrexerat, et qualiter ille surgens cepit, et in peram suam recondi[di]t, et deinde regrediens in cubiculo recubuit. Hoc autem sine luminarii administratione abbatem uidisse ne miremur; quoniam quod a Deo monstratur absque cerei adiumento monstrari potest.

xiii. Exhinc fratres tribus diebus ibi morati sunt, et quarto recesserunt. Dixitque Brendanus: 'Ne deferatis hinc aliquid, fratres, nisi quod huc attulistis, nec etiam panem aut aquam.' Et fusis lacrimis dixit: 'Videte, fratres, istum, qui tanta mentis dementia ³ captus est, ut hac nocte furando ⁴ minister demonis factus est.' Aduertens autem reus operis illum hoc scire, coram pedibus eius se prouoluens, omnibus confessum se reddit, dicente Brendano ⁵: 'Orate fratres pro illo, quia hodie eum mori uidebitis.' Tunc uero, uidentibus illis, Satanas a corpore eius exiuit, et exclamans dixit: 'Qua ratione, Brendane, ex domo mea 'me' proicis?' Tunc autem, confessione et absolutione recepta, mortis nexibus occupatus, uiam carnis uniuerse aggreditur; et spiritus migravit ad domum Dei in p. 215 ^b requiem eternam, et corpus statim sepulture traditur, sociis suis orationes fundentibus; vir quidem dicens quod nunc euidenter apparet.

xiv. Accedunt cominus ad litora, quos quidam Dei nuntius ⁶, qui panem et potum eis attulerat, sic affatur: 'Accipite hoc; et quicquid periculi uideatis, fide firma roborati non perterreamini, sed securi estote quod omne bonum dabit uobis Dominus. Et uirtute Christi, que magna quidem est, quod penis uexati queritis, leti uidebitis. Nolite expauescere quod uictus carientia uos mestificet; antequam uictus iste uobis deficiat, maiorem copiam alterius habebitis'. Et, inclinato capite, uale intermiscetur utrimque ⁷, et recedens plura non loquitur.

xv. [L]iquet Dei seruis illorum itineri Dei gratiam assensum prebere; et, uisis miraculis, Deo ouanter gratias et laudes reddunt. Et, quia Dei dono uictus sufficientia eis prestabatur, animi eorum proni sunt ad orationes. Ventus eos in nauem ingressos in remotas

¹ sufficeret eis m. pr.

² MS. doloso illecebris.

³ uehementia m. pr.

⁴ furendo m. pr.

⁵ Bran. m. pr.

⁶ MS. denuntius.

⁷ MS. -miscitur utrumque.

marium partes cito deuehit; et Dei semper comes est suffragium. In maris autem peragratione magna pars anni consumitur, et labore magno confecti sunt. Tandem terram uidentes, illuc nauem dirigebant, et naus cursum remorum impulsibus augentes, applicuerunt. Secundo ad insulam, ubi greges ouium erant, uenerunt. Tunc exilientes greges ouium conspiciunt albis uelleribus uelatarum. Quarum magnitudo ceruorum magnitudini compar fuerat. Tunc dixit eis abbas: 'Mora nostra triduana erit hic. Hodie dies solutionis est. Festum eius celebremus qui pro nobis mortem passus est. Ipse 'pro' nobis in omnibus propicius est. Nauem uestram super aridam ponite; et unam istarum ouium ad diem occidite paschalem; et, cum alius non sit presens, a Deo capiamus licentiam.'

xvi. Precepto eius paruerunt, et tres dies ibidem morati sunt. Die uero tertia quidam Dei nuntius 'uenit' ad eos, et ex parte Dei salutat eos. Pilos habuit senili albedine affectos, et oculos iuuenili radio micantes. Longo quidem 'tempore' absque omni periculo uixerat. Panem ex patria sua eis attulit, placentas silicet magnas, albas ualde et azimas; et si carientia alicuius quod eis opportunum esset illos mestificet, spondet se suffragium conferre. Esse eius abbas querit, sed, nescio an ausus sit, parum ei manifestauit. Copiam tum omnium p. 216^a eorum que mente cuperet, dicit se habere. Tunc abbas percunctari cepit de copia et magnitudine¹ ouium. Cui dixit: 'Ne mireris, quoniam cura pascendi molestiam non ingerit pastori. Omnis abest corruptio aeris, et omnis turbo hyemalis; nemo ex infirmitate hic moritur. Ingredere nauem cum fratribus tuis, et uade apud insulam quam uides, et nocte ibi moraberis, et crastina die festum paschale celebrabis, et ante noctem discedes. Causa autem tam maturi discessus tibi apparebit. Dehinc autem iuxta hanc terram transibis, et ad alium locum transmeabis; et illuc te sequar, et quecumque tibi fuerint necessaria subministrabo.'

xvii. Brendanus ingreditur, et uento in puppi flante, proram ad insulam dirigit, ad quam, quamuis aliquantulum remotam², cito transfertur. Excepto abbate, omnes exeunt. Dehinc autem orationibus nocturnis insistent; et mane facto matutinis laudibus leti seruitium paschale in naui, sicut in ecclesia, excellenter perficiunt. Quo perfecto, carnem coquendam ad terram iubent[ur] portare, ut modo paschali preficerentur. Prandium statim paratum est, et sedere iubentur. Interim insula mouebatur, et naui fugiens elongari cepit, et omnes in clamorem magnum proruperunt, dicentes: 'Brendane pater, noli 'nos' deserere.' Quibus ait: 'Ne perterreamini, fratres, sed in Deo sit fiducia uestra fixa. Colligite escam nostram totam, et intrate.'

¹ -done m. pr.

² remoram m. pr.

modum at[t]ulerunt, et quantum ad horam eis sufficeret ¹ prandebant; et, ut doctor eorum iusserat, orationibus conanter insistebant.

xii. Totaque nocte perendinare cupientes, ibidem morati sunt. Cumque hora cubandi aduenerat, cubiculis requiem capiebant. Quibus undique sopitis, ecce Satanas, qui unum eorum dolosis illecebris ² seduxit, et affectum furandi aurum animo eius iniecit. Sed abbas, cuius animus semper inuigilabat, aspexit qualiter ciphum aureum sibi porrexerat, et qualiter ille surgens cepit, et in peram suam recondi[di]t, et deinde regrediens in cubiculo recubuit. Hoc autem sine luminarii administratione abbatem uidisse ne miremur; quoniam quod a Deo monstratur absque cerei adiumento monstrari potest.

xiii. Exhinc fratres tribus diebus ibi morati sunt, et quarto receserunt. Dixitque Brendanus: 'Ne deferatis hinc aliquid, fratres, nisi quod huc attulistis, nec etiam panem aut aquam.' Et fusis lacrimis dixit: 'Videte, fratres, istum, qui tanta mentis dementia ³ captus est, ut hac nocte furando ⁴ minister demonis factus est.' Aduertens autem reus operis illum hoc scire, coram pedibus eius se prouoluens, omnibus confessum se reddit, dicente Brendano ⁵: 'Orate fratres pro illo, quia hodie eum mori uidebitis.' Tunc uero, uidentibus illis, Satanas a corpore eius exiuit, et exclamans dixit: 'Qua ratione, Brendane, ex domo mea 'me' proicis?' Tunc autem, confessione et absolutione recepta, mortis nexibus occupatus, uiam carnis uniuerse aggreditur; et spiritus migravit ad domum Dei in p. 215 ⁶ requiem eternam, | et corpus statim sepulture traditur, sociis suis orationes fundentibus; vir quidem dicens quod nunc euidenter apparet.

xiv. Accedunt cominus ad litora, quos quidam Dei nuntius ⁷, qui panem et potum eis attulerat, sic affatur: 'Accipite hoc; et quicquid periculi uideatis, fide firma roborati non perterreamini, sed securi estote quod omne bonum dabit uobis Dominus. Et uirtute Christi, que magna quidem est, quod penis uexati queritis, leti uidebitis. Nolite expauescere quod uictus carientia uos mestificet; antequam uictus iste uobis deficiat, maiorem copiam alterius habebitis'. Et, inclinato capite, uale intermiscetur utrimque ⁸, et recedens plura non loquitur.

xv. [L]iquet Dei seruis illorum itineri Dei gratiam assensum prebere; et, uisis miraculis, Deo ouanter gratias et laudes reddunt. Et, quia Dei dono uictus sufficientia eis prestabatur, animi eorum proni sunt ad orationes. Ventus eos in nauem ingressos in remotas

¹ sufficeret eis m. pr.

² MS. doloso illecebr.

³ uehementia m. pr.

⁴ furendo m. pr. ⁵ Bran- m. pr. ⁶ MS. denuntius. ⁷ MS. -miscitur utrumque.

marium partes cito deuehit; et Dei semper comes est suffragium. In maris autem peragratione magna pars anni consumitur, et labore magno confecti sunt. Tandem terram uidentes, illuc nauem dirigebant, et naus cursum remorum impulsibus augentes, applicuerunt. Secundo ad insulam, ubi greges ouium erant, uenerunt. Tunc exilientes greges ouium conspiciunt albis uelleribus uelatarum. Quarum magnitudo ceruorum magnitudini compar fuerat. Tunc dixit eis abbas: 'Mora nostra triduana erit hic. Hodie dies solutionis est. Festum eius celebremus qui pro nobis mortem passus est. Ipse 'pro' nobis in omnibus propicius est. Nauem uestram super aridam ponite; et unam istarum ouium ad diem occidite paschalem; et, cum alius non sit presens, a Deo capiamus licentiam.'

xvi. Precepto eius paruerunt, et tres dies ibidem morati sunt. Die uero tertia quidam Dei nuntius 'uenit' ad eos, et ex parte Dei salutatur eos. Pilos habuit senili albedine affectos, et oculos iuuenili radio micantes. Longo quidem 'tempore' absque omni periculo uixerat. Panem ex patria sua eis attulit, placentas silicet magnas, albas ualde et azimas; et si carientia alicuius quod eis opportunum esset illos mestificet, spondet se suffragium conferre. Esse eius abbas querit, sed, nescio an ausus sit, parum ei manifestauit. Copiam tum omnium p. 216^a eorum que mente cuperet, dicit se habere. Tunc abbas percunctari cepit de copia et magnitudine¹ ouium. Cui dixit: 'Ne mireris, quoniam cura pascendi molestiam non ingerit pastori. Omnis abest corruptio aeris, et omnis turbo hyemalis; nemo ex infirmitate hic moritur. Ingredere nauem cum fratribus tuis, et uade apud insulam quam uides, et nocte ibi moraberis, et crastina die festum paschale celebrabis, et ante noctem discedes. Causa autem tam maturi discessus tibi apparebit. Dehinc autem iuxta hanc terram transibis, et ad alium locum transmeabis; et illuc te sequar, et quicumque tibi fuerint necessaria subministrabo.'

xvii. Brendanus ingreditur, et uento in puppi flante, proram ad insulam dirigit, ad quam, quamuis aliquantulum remotam², cito transfertur. Excepto abbate, omnes exeunt. Dehinc autem orationibus nocturnis insistent; et mane facto matutinis laudibus leti seruitium paschale in naui, sicut in ecclesia, excellenter perficiunt. Quo perfecto, carnem coquendam ad terram iubent[ur] portare, ut modo paschali preficerentur. Prandium statim paratum est, et sedere iubentur. Interim insula mouebatur, et naui fugiens elongari cepit, et omnes in clamorem magnum proruperunt, dicentes: 'Brendane pater, noli 'nos' deserere.' Quibus ait: 'Ne perterreamini, fratres, sed in Deo sit fiducia uestra fixa. Colligite escam nostram totam, et intrate.'

¹ -done m. pr.

² remoram m. pr.

modum at[t]ulerunt, et quantum ad horam eis sufficeret ¹ prandebant; et, ut doctor eorum iusserat, orationibus conanter insistebant.

xii. Totaque nocte perendinare cupientes, ibidem morati sunt. Cumque hora cubandi aduenerat, cubiculis requiem capiebant. Quibus undique sopitis, ecce Satanas, qui unum eorum dolosis illecebris ² seduxit, et affectum furandi aurum animo eius iniecit. Sed abbas, cuius animus semper inuigilabat, aspexit qualiter ciphum aureum sibi porrexerat, et qualiter ille surgens cepit, et in peram suam recondi[di]t, et deinde regrediens in cubiculo recubuit. Hoc autem sine luminarii administratione abbatem uidisse ne miremur; quoniam quod a Deo monstratur absque cerei adiumento monstrari potest.

xiii. Exhinc fratres tribus diebus ibi morati sunt, et quarto receserunt. Dixitque Brendanus: 'Ne deferatis hinc aliquid, fratres, nisi quod huc attulistis, nec etiam panem aut aquam.' Et fusis lacrimis dixit: 'Videte, fratres, istum, qui tanta mentis dementia ³ captus est, ut hac nocte furando ⁴ minister demonis factus est.' Aduertens autem reus operis illum hoc scire, coram pedibus eius se prouoluens, omnibus confessum se reddit, dicente Brendano ⁵: 'Orate fratres pro illo, quia hodie eum mori uidebitis.' Tunc uero, uidentibus illis, Satanas a corpore eius exiuit, et exclamans dixit: 'Qua ratione, Brendane, ex domo mea 'me' proicis?' Tunc autem, confessione et absolutione recepta, mortis nexibus occupatus, uiam carnis uniuerse aggreditur; et spiritus migravit ad domum Dei in p. 215 ^b requiem eternam, | et corpus statim sepulture traditur, sociis suis orationes fundentibus; vir quidem dicens quod nunc euidenter apparet.

xiv. Accedunt cominus ad litora, quos quidam Dei nuntius ⁶, qui panem et potum eis attulerat, sic affatur: 'Accipite hoc; et quicquid periculi uideatis, fide firma roborati non perterreamini, sed securi estote quod omne bonum dabit uobis Dominus. Et uirtute Christi, que magna quidem est, quod penis uexati queritis, leti uidebitis. Nolite expauescere quod uictus carientia uos mestificet; antequam uictus iste uobis deficiat, maiorem copiam alterius habebitis'. Et, inclinato capite, uale intermiscetur utrimque ⁷, et recedens plura non loquitur.

xv. [L]iquet Dei seruis illorum itineri Dei gratiam assensum prebere; et, uisis miraculis, Deo ouanter gratias et laudes reddunt. Et, quia Dei dono uictus sufficientia eis prestabatur, animi eorum proni sunt ad orationes. Ventus eos in nauem ingressos in remotas

¹ sufficeret eis m. pr.

² MS. doloso illecebr.

³ uehementia m. pr.

⁴ furendo m. pr.

⁵ Bran- m. pr.

⁶ MS. denuntius.

⁷ MS. -miscitur utrumque.

marium partes cito deuehit; et Dei semper comes est suffragium. In maris autem peragratione magna pars anni consumitur, et labore magno confecti sunt. Tandem terram uidentes, illuc nauem dirigebant, et naus cursum remorum impulsibus augentes, applicuerunt. Secundo ad insulam, ubi greges ouium erant, uenerunt. Tunc exilientes greges ouium conspiciunt albis uelleribus uelatarum. Quarum magnitudo ceruorum magnitudini compar fuerat. Tunc dixit eis abbas: 'Mora nostra triduana erit hic. Hodie dies solutionis est. Festum eius celebremus qui pro nobis mortem passus est. Ipse 'pro' nobis in omnibus propicius est. Nauem uestram super aridam ponite; et unam istarum ouium ad diem occidite paschalem; et, cum alius non sit presens, a Deo capiamus licentiam.'

xvi. Precepto eius paruerunt, et tres dies ibidem morati sunt. Die uero tertia quidam Dei nuntius 'uenit' ad eos, et ex parte Dei salutat eos. Pilos habuit senili albedine affectos, et oculos iuuenili radio micantes. Longo quidem 'tempore' absque omni periculo uixerat. Panem ex patria sua eis attulit, placentas silicet magnas, albas ualde et azimas; et si carientia alicuius quod eis opportunum esset illos mestificet, spondet se suffragium conferre. Esse eius abbas querit, sed, nescio an ausus sit, parum ei manifestauit. Copiam tum omnium ^{p. 216^a} eorum que mente cuperet, dicit se habere. Tunc abbas percunctari cepit de copia et magnitudine¹ ouium. Cui dixit: 'Ne mireris, quoniam cura pascendi molestiam non ingerit pastori. Omnis abest corruptio aeris, et omnis turbo hyemalis; nemo ex infirmitate hic moritur. Ingredere nauem cum fratribus tuis, et uade apud insulam quam uides, et nocte ibi moraberis, et crastina die festum paschale celebrabis, et ante noctem discedes. Causa autem tam maturi discessus tibi apparebit. Dehinc autem iuxta hanc terram transibis, et ad alium locum transmeabis; et illuc te sequar, et quecumque tibi fuerint necessaria subministrabo.'

xvii. Brendanus ingreditur, et uento in puppi flante, proram ad insulam dirigit, ad quam, quamuis aliquantulum remotam², cito transfertur. Excepto abbate, omnes exeunt. Dehinc autem orationibus nocturnis insistent; et mane facto matutinis laudibus leti seruitium paschale in naui, sicut in ecclesia, excellenter perficiunt. Quo perfecto, carnem coquendam ad terram iubent[ur] portare, ut modo paschali preficerentur. Prandium statim paratum est, et sedere iubentur. Interim insula mouebatur, et naui fugiens elongari cepit, et omnes in clamorem magnum proruperunt, dicentes: 'Brendane pater, noli 'nos' deserere.' Quibus ait: 'Ne perterreamini, fratres, sed in Deo sit fiducia uestra fixa. Colligite escam nostram totam, et intrate.'

¹ -done m. pr.

² remoram m. pr.

Et funes proiecit ad eos; tamen in accessione pannos eorum humefecerunt.

xviii. Omnes intrant; sed insula cursu citissimo abfugit, et ignem quem desuper fecerunt uidere poterant spacio decem leucarum ('uel miliarium') interposito. Brendanus, quem nullum latebat uerum, socios suos affatur dicens: 'Ne miremini, fratres, insulam fugientem; quoniam terra non est, sed quedam maris belua que magnitudine omnes alias excellit. Ideoque illam nobis ostendi uoluit Dominus, ut eo magis cognosceremus, quoniam "mirabilis Deus in sanctis suis"¹, et quanto magis uidebitis, tanto magis fide firmiores eritis, et Deum magis timebitis.' Hoc dicto, magnam maris partem iam p. 216^b transierant; et terram eminentem, prout | frater predixerat, uidebant; 'ad quam cito peruenerunt.'

xix. Tertio uenerunt ad insulam quam uiderant², 'que uocabatur paradisi auium'; et applicantes exierunt, et per riuum quendam nauem suam super aridam traxerunt. Erat autem in illius rui fonte arbor quedam, que albedine tota affecta est, lata habens folia, que quidem rubea erant, sed albis maculis passim superseminata. Procera nimis fuerat cacumen eius in nubibus extendens, et a summo usque deorsum ramis et foliis fecundissima; ita ut pro eius densitate et latitudine terram undique obumbraret, et solis aspectui subiaccere non permetteret. Obsita auibus albis erat, quales homo nunquam uiderat.

xx. Brendanus ex uisis ualde miratur, et Deum sedulus deprecatur ut eum certificet de auibus quarum copiam³ uidit, et de loco in quo fuerat. Oratione perfecta, una illarum auium statim descendit, et ab alis aere percusso, sonus quidam⁴ fit ad modum cimbali sonantis. Que postquam super nauem sederat, abbas dicere cepit: 'Si tu Domini nostri Iesu Christi creatura es, curam adhibe dictis meis. Reuela michi quid sis, et quid in hoc loco facias, et similiter de aliis auibus.' Respondens autem auis dixit: 'Angeli sumus, et cum illo de celo cecidimus, qui superbia propria deuictus, cum infinitis sociis ruinam passus est, quorum magister et pastor fuerat, quosque pro sapientia eius magna uirtute Dei instruere tenebatur. Set superbia commotus, uirtutem in uitium⁵ redigens, ex Lucifero Letifer dictus, Domini sui uerbum contempsit. Nos autem postea ei, sicut et prius, paruimus; ideoque eiecti sumus. Set quia illius rei perpetratores non fuimus, uirtute Dei penis non affligimur, sicut et illi qui secum superbia commoti sunt. Nullius boni carentiam habemus, nisi quod maiestatem Domini non uidemus, nec presentiam, nec in conspectu

¹ Ps. lxxvii. 36.

² MS. que ueneriunt.

³ MS. quopiam.

⁴ quidem m. pr.

⁵ MS. uitum.

eius gloriam. Hic paradisus est auium; et hodie quidem annus transigitur ex quo maris passus es tormenta. Sex uero adhuc restant, antequam ad paradisum peruenias. Oceanus quam plurimis laboribus te contorquebit,¹ et quolibet istorum annorum festum paschale super maris beluam celebrabis.' His dictis, ascendit super arborem de qua descenderat.

xxi. Cum sol cursu suo decliui ad | occasum tenderet, omnes p. 217^a concentu² pari et uoce dulci canere ceperunt, et Deo altissonis modulationibus laudes et gratias dabant, quod illis exulatis³ hominem humane creationis uidere licuit. Quod quidem mirum solatium eis fuerat, quia humanam gentem ante hoc ad illos Deus nunquam transmiserat. Hoc audiens Brendanus dixit sociis suis: 'Audite, fratres, quanta gloria istis angelis Dei ex nobis. Laudate et glorificate Deum, quia magis nos diligit quam credatis.' Viri sancti requiem terre desiderantes, super litus sedentes reficiuntur, et postea in completis celebrandis cura impenditur. Dehinc et membra sua fessa cubiculis sternerunt requiem receptura. Labore fessi cito sopiti sunt, et tamen in gallicantu matutine deuotissime celebrantur, et in re[s]pensionibus aues simul cum eis respondent.

xxii. Mane autem facto, et sole radios suos fundente, ecce Dei minister cuius erudicione edocti sunt, et administratione uictum habent, qui eos alloquitur, dicens: 'Victus sufficientiam uobis dabo, et sine labore acquisitionis hic usque ad octauas pentecostes morabimini, quia post labores longos et graues mora duorum mensium uobis conceditur.' Licentia uero sumpta discessit, et die tertio reuenit; sicque unaquaque ebdomada amicos suos uisitans confortabat; qui secundum consilium eius opera sua disposuerunt. Appropinquante mete prefixe tempore, nauem suam compaginibus firmauerunt, et coriis bouinis circumsuunt, quoniam fluctuum crebra impulsio alios dissoluerat.

xxiii. Sic in omnibus sibi prouiderant, ut nulla egestate coacti ab itinere eorum deficerent, et ille Dei famulus panem et potum habundanter eis tribuit ad spacium octo mensium, nec eo amplius nauis pati poterat, et singulis oscula iunxit, et discedunt. Fletum magnum intermiscens, eis monstraui qua parte cursum suum dirigerent. Interea una illarum auium super malum des[cen]dens dixit: 'Abite, fratres, celeriter. Cursum magnum et fastidiosum per octo menses duraturum facturi estis, antequam ad insulam Albei perueniatis, ubi in natale Domini morab[im]ini.' Nec plura loquente aue, uela uentis | panduntur, et asportantur.

p. 217^b¹ MS. -quet.² consentu m. pr.³ MS. exulatis; en lur eisel Fr.

xxiv. Ex uenti prosperitate cun[c]ti letantur, et, dum prosper est, in cursum uelocem nituntur. Set uento crescente, creuit et timor eorum. Exhinc post quatuor menses terram uiderunt, set difficilis ad eam erat accessus, ita quod demum in fine sexti mensis labore contorti ad terram uenerunt. Sed nec portus nec quies naui inueniri poterat, ita quod quadraginta diebus terram circumeuntes, tandem applicuerunt, quia terra scopulosa erat supra pontum erecta, et natura operatrice quendam portum habebat in quo requiem capiebant.

Quod quidem gratum eis fuerat, quia turbine et timore fatigati erant. Tunc dixit eis abbas: 'Exeamus, et uideamus an aliqua nobis necessaria inuenire possimus.' Et ex[e]junctes duos fontes statim inuenerunt, ex quorum uno aqua liquida ebulliuit, et ex alio aqua turbulenta scaturiuit. Hi sicut sitientes a[c]currunt, cupientes sitim eorum sedare. Quos abbas dictis suis incr'ep'auit, dicens: 'Abstinetes uos a desideriis uestris, donec locuti fuerimus cum hominibus huius patrie. Nescimus enim cuius nature sint riuuli quos inuenimus; et idci'r'co prohibeo ne gustetis.' Dictis abbatis fidem prestiterunt, et sitim eorum premunt.

xxv. Interea senex quidam magnus ualde, motu citissimo currens, ueniebat ad eos. Hic quidem stuporem et pauorem eis iniecisset, nisi habitum monachalem habuisset. Erat quippe monachus, set uerbum nullum proferens, coram pedibus Brendani se prouoluit; set cito manu a Brendano erigitur. Deinde uero, capite humiliter inclinato, abbatis dexteram sumpsit, ut 'ad' mansionem suam illum duceret, et sociis suis signa fecit comitandi. Euntibus illis, abbas querere cepit quis locus ille esset; set non respondit ei uerbum. Vultu tamen hylari intuens, signum gaudii magni fecit; et am'b'ulantes, locum ad quem ituri erant, uidebant. Erat autem ibi abbatia quedam, cui nulla sub trono Dei uenustate et bonitate comparari poterat.

xxvi. Abbas ecclesie reliquias iubet exportare, cruces 'silicet', scrinia, texta simul preciosa auro et gemmis fulgentia, cum turribus
 p. 218^a auro et lapidibus preciosis nitentibus. Vestimenta quidem | eorum auro micabant, quo melius Arabia non habebat. Sardinibus quidam magnis decorantur, et topaziis et iaspidibus; clariores uero iaspides non habent. Monachi omnes indutis albis cum abbate exeunt, et cum gaudio magno¹ et letitia pompam faciunt; et, osculatis aliis, singulos singuli manu capiunt, et introducunt. Introductis illis, seruitium honestissimo 'modo' celebratur. Post hec refectorium ingressi sunt, ubi nulli loqui permissum est, preterquam solo lectori. Pane albo dulci et sano reficiuntur, et honestate gaudentes, loco dapium splendorum radices com[e]derunt, et inde optime saturati

¹ magna m. pr.

sunt. Aquam dulcem potabant, que palato grata est gustu, et sanitatis est seruatrix. Quibus refecti¹, a mensa surgunt; et psallendo 'miserere'² ad ecclesiam gradiuntur. Illi uero qui ad prandium seruiebant, in refectorio sunt refecti.

xxvii. Deinde etiam, pulsato tintinnabulo, et hora cantata, abbas extra eos conducit, et explicauit eis esse eius et monachorum suorum, et qui fuit, et unde uenerunt, et quantum ibi morati fuerint; dicens quoniam 'uiginti quatuor sumus in hoc atrio conuersantes. Octoginta autem anni³ transacti sunt post patris nostri Albei peregrini obitum. Qui quidem diues homo fuerat, et terram magnam habebat. Set pro amore istius loci possessionem suam totam reliquit, quia Dei nuntius ei apparuit, et ad hunc locum duxit, et eam ecclesiam promptam, quam adhuc possidemus, sibi commendauit. Postquam uero audiuius quoniam pius Albeus hic habitasset, gratia Dei hic coadunauimus, et quamdiu durauit Albeus, ei ut magistro et pastori paruimus. Set postquam in religione et ordine seruandis nos eruditos fecerat, Dei uoluntate fatis concessit, et obiit, octoginta annis iam euolutis. Postea quam Dominus nos sic seruauit, nullum⁴ malum nos mesti'ficauit, nec ulla aduersitas nobis contigit⁵, nec ulla corporis infirmitas aut inbe'cillitas nos debilitauit. Ex Deo escam nostram habemus, nec aliunde habere putamus; quoniam non est dapifer qui afferat aut tribuat, | nec adquisitor qui perquirat aut p. 278^b disponat. Set unoquoque die non festo binis panem in promptu inuenimus, die uero festo binis binos, ut bis in die reficiamus. Illorum quidem fontium quos hodie uidistis, et fere bibistis, ille qui liquidus est, frigidus quidem est, et potum nobis subministrat; et alius calidus est, et ad lauandum nos aquam prestat. Ignis in lampadibus nostris accenditur horis conuenientibus, nec olei aut cere materia illo igne consumitur, et nullius nostrum opera indiget, quia per se extinguitur et reaccenditur. Antequam aduentum uestrum sciremus, Deus nos dappibus muniuit, quia plus quam solitus est nobis dedit, et scimus inde quia uoluit uos hic recipere. Vsque ad octabas epiphanie nobiscum morabi'mi'ni, tunc autem discedetis.' Respondit Brendanus: 'Nescio locum in quo libentius manerem quam hic.' Et dixit abbas: 'Quere locum qui a patria tua te alienauit, et ad patriam tuam redibis; ibique morieris, ubi uite sumpsisti exordium.'

xxviii. Accedente 'die' quo Brendanus discedere debuit, accessit ad abbatem, et licentiam ab eo impetrauit. Qui cum monachis suis Brendanum cum sociis uersus 'mare' conduxit. Nauem intrant, et uento prospero flante, Albei insula propter nimiam elongationem uisui intuitum prebere non poterat obstaculum; sicque diu currunt.

¹ MS. -tis.   ² Ps. l.   ³ MS. annis.   ⁴ MS. quod nullum.   ⁵ MS. -tingit.

nullam terram uidentes. Dehinc et, uento deficiente, fames magna et sitis creuerunt; et maris et aeris nimia tranquillitas corpora eorum languida fecit. Et quia aqua ad modum paludis spissa erat, quidam eorum salutem desperabant.

xxix. Set Dei solamen affine erat; quoniam uentus prosper fit; terram uident et portum; et ex eo iudicant se a Deo diligere. Ingressum naui inueniunt, qualem corde premeditari scirent. Aquam liquidam inueniunt, et in ea copiam piscium sumunt. Dixitque eis Brendanus: 'Ex hac aqua, fratres, ultra modum ne bibatis.' Illi autem fidem dictis non prestantes, secundum sitim eorum sumpserunt. Tantum p. 219^a biberunt, quod stulti iure dici possent. Quia sompnus | subitus per membra eorum surrepere cepit; et qui ultra modum sumpserat, secundum quantitatem potus eorum dormiuit, quidam die uno, quidam duobus, quidam uero tribus. Assidue orabat Brendanus pro monachis suis, de quorum infortunio immoderanter doluit. Post somnum, quando in sensu proprio constituti sunt, pro stultis se reputabant. Dixitque eis Brendanus: 'Fugiamus hinc, ne iterum a uobis Deus obliuioni tradatur. Melius est nobis famem honestam sustinere quam Deum nostrum obliuisci.'

xxx. Deinde mari se co[m]mendarunt, angustias patientes usque ad diem absolutionis Christi; quo ad terram illam rediit, in qua anno precedente fuit. Et ecce hospes eorum aduentus pre[s]cius, qui tentorium quoddam fecerat, et balneo quod fecerat eis membra eorum fessa molliens, pannis nouis induit. Feceruntque Cenam prout in lege cautum est; et usque ad diem tertium morati sunt. Sabbato discedunt, et uento agitati ad piscem perueniunt, et, iubente Brendano, exeunt. Exeuntes aeneum suum anno precedenti ibi relictum nunc inueniunt. Et quia Gasconius tam bene seruauerat, securiores sunt super eum, et pulcrius festum faciunt. Nocte tota¹ usque ad mane in celebratione seduli sunt; et die paschali seruitium plenarie perficiunt. E[x]hinc circa meridiem nauem ingressi, ad terram ubi aues fuerant iter tendunt.

xxxi. Nec mora, arborem albam, et aues desuper uiderunt. Que quidem propter aduentum eorum plausu magno canere non cessabant, donec applicuerunt. Nauem suam traxerunt in gurgite ubi prius portum habuerunt; et ecce hospes qui tentorium eis parat, quique² nauem suam dape farcierat³. Et dixit eis: 'Ad octauas⁴ pentecostes hic morabi mi'ni. Abire⁵ me oportet; et inde mesticia ne cruciemini, quoniam, cum opere precium uobis fuerit, uenire non differam.' Nauis eorum anchora retenta est, et octo septimanas pernoctauerunt.

¹ toto m. pr.

² MS. quicque.

³ farx- m. pr.; it should be farserat.

⁴ MS. octauuas.

⁵ abite m. pr.

Tempore autem di[s]cessus una illarum auium ab arbore demittitur, et in girum uolitans super nauem descendit, et signum fecit loquendi. Hoc uidens Brendanus, sociis silentium imponit; et auis dixit: 'Sciatis [quod] quolibet¹ annorum septem futurorum, | non procedentes, set p. 219^b quasi orbiculariter commeantes, natiuitatem Domini super insulam Albei celebrabitis, Cen'am' uero et Mandatum, ubi hospes uester precepit, facietis. Deinde et super piscem pascha immolabitis.' Nec plura loquens, 'arborem' ascendit. Nauis profundo committitur, et ecce hospes, eorum non immemor, qui nauem suam uictu refertam uacuauit, et aliam honerauit, deprecans Dominum pro eorum salute. Exhinc reueniendi terminus proponitur, et in di[s]cessu lacrimae funduntur.

xxxii. [F]vnes undique baiulantur, et locis propriis disposite. Nauem in cursum pronam faciunt, et uelum uento impletur, ita quod, gibboso quodam tractu ad proram distentum, illos celeres ad partes orientales rapiat. Post hec autem mare languidum fuerat, quod quidem eque citum ut pr'ius negabat progressum; ita quod rostri ruentis impetu direptum, utraque parte carine ebullitum, quodam [modo] in spumam quam plurimam transubstantietur. Sic cum sex ebdom[ad]arum spacium equore agitati² essent, timor immoderatus ad eos accessit, et uenas frigore mortificauit, et neruos contraxit. Quippe tempestas ualida, feruore maris crescente, nauem fere mersit supinam. Dehinc et quoddam infortunium isto intollerabilius eis contigit; quoniam serpens quidam marinus, ad instar fornacis³ flammiumus, eos audacter inuasit. Ex cuius ore flamma exiens, facies quoque intuentium calefaciens, mortem crudelissimam minabatur. Corporis quidem magnitudo modum excedit. Ore quoque uox emissa quindecim taurorum uocem posset⁴ ebetare. Dentium eius atrocissime uoracitati hominum mille et octingenti non resisterent. Vnde fluctuantes que ex corporis sui impulsione fiebant, sole ad periculum sufficerent. Appropinquante serpente, Brendanus, cuius fidei firmitas nullis impulsionebus quateretur, sociis⁵ suis dixit: 'Videte ne intentio uestra ita sedula sit in timore, ut ab orationibus fundendis tota dirimatur⁶, et sic a uia recta uobis pereuntibus, Dei negetur subsidium. Erigite corda | uestra, et, timore abiecto, Dei p. 220^a absperate solatium, quod quidem omni successu prestantius cito nos uindicabit.' Et hoc dicto orauit, et a uoluntate sua non fraudatus est.

xxxiii. Nec mora, aliam quandam beluam accedentem cernunt, que iure priori posset resistere, [et] ad nauem recto itinere tendens, uocem ad modum fragoris arborum emittit. Hec audiens prior, nauem

¹ quolibet m. pr.   ² MS. uegetati.   ³ MS. fornascis.   ⁴ MS. possent.

⁵ sociis m. pr.   ⁶ MS. -metur.

reliquid, et ad aduersariam suam se transtulit, et utrimque magnis clamoribus [et] concursibus concurrunt. Et erectis alte capitibus, e naribus in nubes sursum ignis efflatur. Dentium morsibus utrimque uulnerantur, quorum acies armorum acumine magis est nocua. Ex tractibus dentium sanguis emanans aquam rubeam reddit; et in largis uulneribus aqua relabens salsa iram concitat pugnantium. Duellum seuissimum tandem terminatur, quia a postrema prior uicta, mortis passa est angustiam. Nec mirum, quia acumine dentium in tres partes distraxit. Et postquam ex uindicta facta corda spectantium titillauerat, ad mansionem propriam rediit. Dixitque sociis¹ suis Brendanus: 'Fidei lorica induamini, et spe muniti, karitate roborati, pre omnibus 'Dominum' diligite, et illi in timore seruite.² In multis enim periculis nos saluauit, et nunc etiam a morte im[m]inenti miro suffragio nos eripuit. Aliis omnibus postpositis, illi soli magna deuotione 'et' mente sedula seruimus.' Dictis eius assensum presterunt, et nocte tota agitati, terram mane facto conspiciunt.

xxxiv. Ad quam tendentes statim applicuerunt, et exilientes corporibus suis requiem que'rebant. Dehinc et tentorium fecerunt, et ad aridam nauem suam traxerunt. His factis, tempestas aucta est, et uentus eis contrarius ex nubibus nimboris et coagulatis dissolutione quadam facta procellam magnam iniecit; insuper et [uictus] defectus³ famem crudelissimam minabatur. Set uiri fortes nullis infortuniis desolari possunt, quia animi eorum sermone Brendani mitigati sunt, et bonorum memores que Deus sibi in aduersis contulerat, nullatenus possunt contristari. Nec mora, pis[cis] occisi tertiam partem unda imp'e[l]ente terram uident attingere, que, temp'es'tuoso flamine c[o]gente, per cuiusdam unde summitatem ad siccum transmittitur. Dixitque abbas: 'Videte, fratres, quanta est gratia Dei. Qui prius nobis nocuus, in mortem nostram parandam feruescens tota opera nitebatur, nunc quidem opifer ad uite nostre sustentationem quasi sponte collaturus est suffragia. Ex illo enim cibabitis, quamuis toruo uultu nos infestauerit, et ex illo tantum sumite, quod tribus his mensibus uobis uictus non deficiat.' Quod factum est. Et idriis suis et doliis aqua dulci repletis, uento prospero ueniente abierunt.

xxxv. Et ad aliud tormentum accesserunt, quod quidem maius priore esset, si prius illo contigisset⁴, set ex aduersis min'ime' expauescunt, quia Deus in aduersis eis solet propiciari⁵. Non mora, grifo quidam ex aere descendens, et ad modum fluminis seuiens, ad eos capiendos ungulas tendit. Rictus autem deformis, et horror qui in membris circumquaque fuerat, feris omnibus metuenda iure uid'e-

¹ socios m. pr.   ² Ps. ii. 11; cf. 1 Thess. v. 8.   ³ defe- on erasure. Fr. reads: 'E li cunreiz li ert failiz.'   ⁴ MS. -tigeret.   ⁵ MS. propiciari.

rentur. Asser in naui tam firmus non fuerat, quem non erueret, si pedibus occuparet. Alis suis creberrime percutientibus aera tam fortiter uerberauit, ut nauem fere cogeret periclitare. Grifone isto[s] fugante, ecce quidam draco ignis candore inflammatus, qui ceruice erecta et motis alis uersus illum tetendit. Et in iram concitati, concussibus o[b]uiis duellum ineunt¹ acerbissimum². Ita quod 'ex flamma' exeunte aer circumquaque illuminatur. Ex ictibus et flammis et impulsibus ether sonat et splendet. Grifo magnus ualde erat et fortis; set draco macer erat et acer, 'qui' quidem propter agilitatem eius grifonem uictum in mare strauit, et uictor abiit. Hoc uidentes serui Dei gauisi sunt, et gratias Deo reddiderunt, et leti di[s]cesserunt.

xxxvi. Adueniente festo beati Petri apostoli, qui imperio³ Neronis occisus est, festum eius cum d'e'uotione et gloria celebrare studuerunt. Cum autem secundum legis traditionem abbas officium uoce clara et preconio dulci honestasset, dixerunt fratres sibi: 'Voce demissa canta, domine; alioquin naufragium patiemur. Quia aqua | adeo clara est, ut 'ad' maris fundum inspicere possimus; et pisces p. 221⁴ magnos et crudeles uidemus innumerabiles, quales nunquam humano patebant aspectui, quos si cantu tuo commoueris, moriemur.' Tunc abbas eos uituperans, et pro stultis reputans, chachinnauit, dicens: 'Fidem uestram cur a uobis expellit? Nolite timere quicquam nisi Dominum Deum nostrum, et eum in timore diligite. Multa pericula uos temptauerunt; set Deus in omnibus nobis remedium semper contulit⁴ salutare. Nondum uobis im[m]inet periculum. Ut quid desperatis?' Et reuersus Brendanus sollempnius celebrauit. Dehinc et monstra marina undique emergere ceperunt, et pre gaudio diei festi exultantia, nauem secuta sunt. Perfecto autem diei seruitio, statim discesserunt.

xxxvii. Paulo post procedentes⁵ columpnam quandam uiderunt, cuius materia⁶ tota iaguntia⁷ saphir erat; cuius basis ad fundum maris extenditur, et summitas ad nubes erigitur. Ex summo autem usque ad maris superficiem tentorium quoddam in latitudinem crescens descendit. Quod quidem auro fulgebat precioso, et opere pollebat subtilissimo. Cuius op[er]is precio totus 'mundus' non sufficeret. Ad hanc tendentes, Brendanus uelo erecto cum sociis et nauis in tentorium intrat. Altare quoddam uidit, ubi columpna in mare descendit, quod ex marmore uenuste factum erat; sacrarium autem ex sardonio, et pauimentum ex calcidonio. Trabes autem aurea subportabat, que⁸ in columpna firmabatur. Lampades ex

¹ MS. iniunt. ² acc- m. pr. which points to a reading 'in prato'.

⁶ MS. materiam. ⁷ = iacinthina.

³ MS. in patro; al pred Nerunt Fr., ⁴ contigit m. pr. ⁵ pre- m. pr.

⁸ MS. aureos . . . qui.

berrillo erant, que in preclaritatis proprie fulgore lumen intrinsecus contentum¹ intuentibus potius augerent quam minuerent.

xxxviii. Hic usque ad diem tertium morabantur. Brendanus autem secum deliberans², et premeditans secreta Dei non esse inuestiganda, sociis³ suis dixit: 'Discedamus. Via restat transeunda.' Sumpsitque secum abbas calicem quendam cristallinum, in Deo confusus se non male egisse, quia non cupiditatis stimulo, set ad misterium Dei honeste faciendum absportauit. Peregrini et serui Dei interuallo magno a patria sua sunt remoti; et tamen iter preteritum pro
p. 221^b nichilo reputantes, in uiam carpendam audaces sunt et seduli, et pre nimia dilectione prosequendi propositum labor improbus in eis fastidium generare non potuit; set leti semper spe tota ad finem tendunt laboris, non quia labor infestus eis fuerit, set quia propositum prosecutum fuisse tota dilectione cupiebant.

xxxix. Velo igitur uentoque agitati terram quandam uident, que tetra quadam caligine obnubilosa obfuscata, fumum et putredinem emittit. Hii autem propter horrorem terre uise eius absentiam magis cupiebant quam presentiam. Alias iter tendere sedule nitebantur; set uento cogente illac transire oportebat. Abbas uero, omne gaudium illinc abesse sentiens, sociis suis dixit: 'Nunc quidem precipue Dei indigemus suffragio, quia baratrum nobis est affine.' Et, manu dextera leuata, se et illos crucis munimine muniiuit. Quanto magis appropinquabant, tanto magis malorum copia eis apparebat; eminentiusque puteum illum infernalem uidere potuerunt. Qui ex cauernis suis fetidis et uallibus horrendis flammis et laminas igne candentes, et faculas et cautes igne accensas⁴ in nubes emittit. Que quidem in aere uagantia alteque commeantia, pre copia eorum nimia diei ab eis adimunt claritatem, et eos suppositos obnubilant. Ex igne inferius ascendente sonus quidam gignitur ad modum tonitruui magni.

xl. Transeuntibus illis per cuiusdam montis confinia, satelles quidam qui in ore calefactus fuerat eis apparuit; stuporemque magnum iniecit. Quippe magnus erat enim ualde, et malleum quendam ad modum columpne magnum manu portabat. Cumque oculis suis flammantibus inमितem eis aspectum redderet, in dampnum eorum statim pronus ruit⁵, et flammis ex ore suo euomens, largis passibus ad cauernam suam regreditur. Et celer in reditum laminam quandam candentem forcipe mediante⁶ portabat. Forceps autem decem bobus onus competens esset. Quam alte erectam conamine magno ad illos proiecit. Telum missile, aut plumbum balia⁷ con-

¹ MS. contemptum.

² MS. -ratis.

³ sociis m. pr.

⁴ MS. -sos.

⁵ MS. fuerat.

⁶ meditante m. pr.

⁷ = balista, MS. palea, Fr. arbeleste.

tortum, eam sulleuatam uelocitate superare non posset; que | quanto p. 222^a magis extollitur, tanto magis uis ignis ex uento obuiente augetur. Quod si nauem attingeret, aut ictu seuiente perforaret, aut ignis ustione funditus consumeret. Set, Dei gratia subueniente, nauem transiens in mare cecidit, et calorem suum diu retinuit. Ex elementorum siquidem dupplici repugnantia sonus magnus et feruor orti sunt. Dei serui in fugam seduli, uento prospero longe statim remoti sunt; et tamen continue retro aspexerunt. Insulam illuminatam uiderunt, et fumo coopertam. Demonum milia cernebant. Vlu'la'tus et fletus et plactus et clamores dampnatorum audierunt. Ex fumi autem exeuntis et per aera undique sparsi putredine nasi eorum rugam traxerunt. Et quam bene potuere sustinentes eos¹, tota co[r]pora absentauerunt.

xli. Nocte autem transacta et mane facto, terram quandam eis affinem conspiciunt, que nubium densitate circumamicta erat. Ad quam uento cogente peruenerunt. Erat autem terra illa procera ualde, ita quod altitudo eius a uisibus eorum discerni non potuit. Nec partes suas exteriores magis subsidere aut extolli fecit quam medias, set tota quasi ad unum cacumen extensa undique equaliter alta extiterat, et nigro tota calore affecta. Coram illis omnibus unus sociorum² suorum nunquam rediturus, exilit; et, audientibus illis, abbate tantum³ uidente, dixit: 'Pro peccatis meis, fratres, coactus⁴ et raptus a uobis discedo.' Deinde abbas centum uidit demones illum trahentes plorantem et ululantem. Ideoque ex se ipsis pauescentes illinc discesserunt. Et ad tergum pre timore respicientes, montem paulisper a nubibus expoliatum uiderunt. Infernusque illis manifestatus est, qui ignes et flammās et trabes obustas⁵, et laminas candentes picemque et sulphur in nubes proiecit et 'deinde'⁶, flamme seuientis impetu deficiente, in se ipsum reuertentia recepit. Et sic semper igni ue[hem]enti et tamen non consumenti⁷ materiam prestitit. Que, quia sulphure commiscetur, ignem dampnandis alitura est eternum. A quo Ipse nos eripiat, qui regnat in secula seculorum. Amen. |

xlii. Serui⁸ Domini, solo eius amore moti⁹, quanto magis erumpnis p. 222^b affliguntur, tanto digniores fiunt ad mirabilia eius exploranda. Et quia eius presidio eis prospera in itinere contigerant, in omnibus accidentibus¹⁰ audatiores sunt et tutiores. Ideoque in processu eorum quiddam uidentes ad modum scopuli paulisper a ponto erecti, reuera tamen quid esset ignorantes, audacter et tute, abbate¹¹ exortante, accesserunt. Erat autem homo quidam scopulo herens¹², qui nudus et incomptus, et figura miseranda dilaceratus, uultum suum uelamine

¹ † eam.² MS. sosc-.³ MS. tñ ñ.⁴ MS. rogatus.⁵ MS. tos.⁶ den m. pr.⁷ MS. consummti.⁸ Large illuminated S as if for

beginning of a new division.

⁹ MS. mori.¹⁰ MS. audientibus.¹¹ MS. ab abbate.¹² herentis m. pr.

cuiusdam panni amictum habebat, et a scopulo sustentabatur. Vndarum autem fluctuantium creberrimis ictibus percuciebatur. Vnda quidem ueniens 'eum' in altum sustulit, et fere manus suas a saxo priuauit. Set di[s]cedens uallem quandam post se fecit, in qua¹, ui manuum ex² magna [parte] deficiente, et corporis sui pondere cogente, quasi casurus ruinam minabatur. Sicque superius et inferius, anterieus et posterius³, dextrorsum et sinistrorsum periculum promtum imminebat. Hic autem, cum unda eum repulisset, questus et planctus uoce rauca et obtusa emittebat, dicens: 'Ha Iesu pie, si fas esset ad te clamarem. Ha Iesu, rex in maiestate, uenietne unquam terminus mali mei? Iesu, per quem firmamentum et sidera mouentur, Tu propicius e'ris et misericors, quem ex Maria credo genitum. Eritne unquam dies mihi remedii? Spes et oratio poteruntne prodesse? Possumne sperare, qui talia feci⁴, que nulla possunt [pena satis] puniri? Audeone orare, qui mortem me ipso operante passus sum⁵?'

xlili. Hoc audiens Brendanus, dolorem in corde suo concepit, quali nunquam antea concitatus erat. Et manu erecta, omnes crucis signo muniiuit, et appropinquauit. Quo⁶ appropinquante, uentus statim sedatus est, et mare a motu cessatum⁷ tranquillum fiebat. Dixitque Brendanus: 'Coniuro te per illum quem inuocas, ut dicas mihi cur istis crucieris erumpnis, et quis sis.' Quia fletibus et lacrimis et singultibus insistebat, plura loqui non potuit. Tunc respondens uoce
p. 223^a humili | et fessa, dixit ei: 'Sum Iudas, qui Domino seruiebam, quem tradebam. Sum, qui Dominum uendidi, et laqueo me suspendi. Sum, qui ore osculum dedi, mente uero discors factus sum. Sum, qui sumptuum eius seruator fui, set latenter in malis consumpsi. Sum, qui oblationes ei oblatas⁸ seruaui, quas cum pauperibus erogandas destinauit, ego miser in marsupiiis meis celabam. Ide'o'que iure penas possideo. Illi modo diuites sunt, et ego miserrimus inter cre'aturas. Sum, qui iniquitates meas ab illo abscondi posse putaui qui futura presentialiter intuetur, et qui quolibet loco⁹ totaliter est contentus¹⁰. Sum, qui Dominum meum odio habui, et qui agnum mitem¹¹ lupis uorandum tradidi. Qui, cum pius in manus perfide gentis Iudaice commissus erat, modo uilissimo tractabatur, et spinis coronatus ad crucifigendum ductus est. Dehinc ex latere eius lancea perforato sanguis emanauit. Animaduertens ego me uenditore hoc factum fuisse, triginta argenteos capere nolentibus obtuli, et quia non confessus sum, set seuiens me ipsum occidi, penis crucior miserandis. Hic autem penas non patior; set requiem hic habeo laboris, que a sero sabbati inchoans, die tota dominica durat. In

¹ MS. quo.² MS. aut.³ MS. et anterieus posterius.⁴ MS. fieri.⁵ passum m. pr.⁶ MS. qua.⁷ MS. cessatus.⁸ abl. m. pr.⁹ MS. loquo.¹⁰ tentus m. pr.¹¹ mentem m. pr.

natiuitate Domini similiter quindecim diebus, et in pascha, et in pentecosten, et in diebus festis sancte Dei genitricis Marie, hic requiesco; set sero diei dominice ad tormenta discedo.¹

xliv. Tunc dixit Brendanus: 'Cum hic sit requies, dic, queso, quid pro pena tibi reputetur? Hinc discedens, quo uadis? Quis est locus tormentorum tuorum?' Respondens Iudas dixit: 'Demonum habitatio affinis est; nec maior est intercapedo, quam¹ que sufficiat, ut a me non audiantur. Sunt autem ibi duo inferni; eorumque tormenta fine sunt caritura. Quorumque qui minus est horrendus, suos ita punit, ut nullam penam sue putent comparabilem. Non est autem, me solo excepto, qui utriusque illorum tormenta possit diiudicare. Quilibet enim uno illorum contentus est; set ego solus miser utriusque patior tormenta. | Vnus illorum in monte situs est, et alius in p. 223^b ualle; quos quidem mare ingens separat; set mirum est illud totum 'igne' non cremari. Ille qui in monte est, pena est tetrior², set qui in ualle, horribilior. Qui in monte est, calidus est et sudorificus, in aera extensus; et qui in ualle, frigidus est et fetidus, in mare demissus. Die tota cum nocte sursum moror; et postea die sequenti iusum³ descendo. Sicque alternatim ascendens et descendens, nouis penis torquendus transmigro, non ad malorum detrimentum set augmentum.

xlvi. 'Die⁴ lune cum nocte comitante in inferno superiori in rota quadam sum positus, et uenti agitatione raptus, orbiculariter circumuolo⁵, propria uestigia uelorum sequens. Die martis sequente ad infernum inferiorem, mare transuolans, migro; ibidemque statim ferro ligatus sum. Et demonibus conclamantibus, in grabato quodam positus sum super stimulos, plumbumque et saxa superponuntur, ibique uerutus sum, sicut nunc in corpore meo perforato apparet. Die mercurii sursum ascendo ad penam renouandam, quia spacio diei magno in pice bullio, et colore tetro⁵ intingor, ut nunc ap'p'aret in cute. Dehinc in ter duos ignes coquendus ad postem ligatus sum in fetor'e', qui solus ad mortem iure posset sufficere. Postis uero iste non ob aliud, nisi propter me solum, ibi est; qui quidem candet non secus quam si decem annis follibus sufflantibus in igne accenderetur⁶. Dehinc ad augmentum tormenti mei pix qua⁷ circumlinior igne accenditur. Post hec ad picem redeo. Non est marmor adeo durus qui huic pene posse't resistere, quin statim adnichilaretur. Set ego miser, quicquid patiar, adnichilari non possum.

xlvi. 'Die iouis rursum descendo, et in loco frigidissimo et tenebroso sum positus, ita quod pro fr'igore nimio calorem pati malletm

¹ MS. quanti.   ² MS. tuicior, Fr. plus penible.   ³ MS. iusa.   ⁴ The D of each *die* is illuminated in blue, to mark the separate torments.
⁵ on erasure.   ⁶ MS. asc-; -rentur m. pr.   ⁷ quam m. pr.

diei precedentis. Sic uero cuiuslibet pene supplicium, dum presens est, omnibus aliis mihi grauius esse uidetur. Die ueneris rursum ascendo, mortuis infinitis obuius. Tunc quidem excoriatus sum, nulla parte¹ pellis mee remanente. Postea cum palis ardentibus in sale detrusus sum; ibique in illo supplicio noua pelle statim indutus sum. Et sic decies in die excoriatus, et tociens in sale noua p. 224^a pelle indutus, plumbum calidum cum cupro bibere cogor. | [D]ie sabbati ad infernum inferiorem descendo, ibique in carcerem absque corde adiumento demissus sum. Inmundiorem infernus non habet. Ibique iacens in tenebris et fetore, uitam meam fere consumo. Plumbum et cuprum que potaui meo obstant uomitui. Ideoque ex inflatione intrinsecus genita cor meum fere findere cogitur. Sicque calore et frigore, putredine et dolore crucior miserandus. Set, ut de more, soleo er[ui] infra nonam et meridiem; huc ueniens requiem sumpturus sum laboris usque ad noctem. Tunc autem a mille demonibus retentus ad tormenta redibo. Set, si potens es, hac nocte, queso, me immunem fac esse laboris. Potentem quidem te credo, qui ad hec loca tutus ab omni accedis periculo.'

xlvi. Brendanus, maxillis lacrimis rigatis, querere cepit quid pannus, quo uultus eius uelabatur, quidque petra, qua subportabatur, portenderent. Qui respondens dixit: 'Bona que in uita mea gessi, que quidem pauca fuerant, et mala, que quidem multa, prout feci nunc apparent. Ex elemosina quam custodiebam, pannum cuidam nudo emeram; ideoque uultus meus co[n]tra undarum impulsiones hoc munitur uelamine. Set quia ex censu proprio emptum non fuerat, nullum in inferno mihi confert solatium. Preterea ultra aquam quandam, qua multi perierant, pontem quandam struxi, quo multi postea euaserunt. Ideoque hoc saxo subportatus, miserie mee hic habeo refrigerium.'

xlvi. Die uesperascente, Brendanus demonum mille cum tormentis et periculis uidit appropinquare. Quorum recto itinere ad Iudam accedentium unus prosiliens in misellum uncum iniecit. Dixit autem Brendanus: 'Dimit[t]atur hic in crastinum diem lune.' Illi autem proteruientes illum affirmant non remansurum. Tunc dixit Brendanus: 'Precipio uos ex Patre Iesu Christi, ut absque impedimento uestro mecum h'ac nocte moretur.' Tunc illi, eo relicto, inuiti abierunt, et a Brendano tota nocte morante[s] non multum remoti, penam Iude duplandam promit[t]ebant, uoce demissa et susurrante murmurantes. p. 224^b Quibus dixit abbas: 'Aliud supplicium non | habebit, quam quod recto iudicio habuerit.' Et mane facto, diem multum moratam ducentes, Iuda comitante discesserunt. Felix turma uirtute Christi

¹ morte m. pr.

roborata discedit, et Deum ex successibus qui eis contigerant, laudare non desinit.

xlix. Numeratis demum sociis¹, unum in numero deesse comperti sunt. Cuius absentiam ammirantes, duos amisisse recordantur; set quo istum tertium amiserunt, ignorant. Abbas, cui uera patebant, dixit: 'Uoluntas Domini de eo impleta est, de eo ne cogitatis; premium pro merito possidet.' Procedentibus illis, montem quandam super mare erectum uiderunt, ad quem statim accesserunt; set propter altitudinem terre exitus eis erat difficilis. Quibus abbas dixit: 'Sinite me solum ire; nullus uestrum mecum exeat.' Et montem ascendens, diu ambulauit. Deinde per scopulum quandam iter carpens, casulam quandam inuenit, ex qua homo quidam exiuit, qui religiosus ei et pius uidebatur. Hic abbatem nomine proprio, quod Deo doctore presciuit, nuncupauit, et osculum iunxit, rogauitque ut socios¹ suos adduceret. Brendanus regreditur, et, naue ad cautem firmata, cuncti uenerunt. Quibus singulatim nom'in'atis oscula singula tradidit, et postea esse suum eis manifestauit. Illi autem eum et habitum eius mirantes, in loco quo precepit eis requiescebant. Uestimento nullo induebatur, set pilos ad instar niuis candidos, quibus undique obsitus erat, pro ueste habuit. Uultus eius quasi angelicus erat, et corpus eius quasi celeste.

l. Quesiuit autem ab eo Brendanus quis esset. Cui ipse respondit: 'Paulus uocor nomine, et sum heremita, qui Deo doctore huc ueniens, ab omni immunis dolore diu hic mansi. Ego quidem secularis existens, uitam heremite in nemore habitans aliis preëlegi, et pro posse meo et sensu Domino libens seruiebam. Ibique mandauit mihi Dominus ut huc uenirem, et gloriam meam hic expectarem. Tunc quidem nauem ingressus quam promptam inueni, Deo ductore hic applicui; dehinc et nauis itinere recto regressa est. Nonaginta annis iam | transactis post aduentum meum, nullam p. 225⁶ temporis hic uidi distemperantiam. Dei mei uoluntate diem iudicii hic expecto, ad quem absque ulla infirmitate in carne mea et ossibus duraturus, anime mee et corporis separatione tunc primum facta, cum iustis resuscitabor. Annis triginta luter quidam piscibus me pauit; quia unaquaque ebdomada tribus diebus tres pisces mihi ad uictum tulit, et sacculum similiter alga sicca plenum collo eius suspensum portabat, unde piscis meus coqueretur, Deum probans in sanctis suis mirabilem.²

li. 'Tali modo annis triginta primis absque al[i]o cibi alterius aut potus adiumento pastus eram; set postmodum amplius non reuenit.

¹ sosc. m. pr.

² Ps. lxvii. 36.

Non quia me indignum in despectu habuerit; set Deus uictum meum foris uenire non uoluit; et ideo fontem quendam hic mihi fecit, ex quo si quis gustauerit, uelut ex dapibus splendidis op[or]tune saturatum se sentiet. Ex hac quidem 'aqua' annis sexaginta uixi, qui precedentibus additi nonaginta constituunt. Secularis quidem antehac annis fui quinquaginta, quibus istis nonaginta additis centum et quadraginta anni etatis mee adimpleuerunt. Brendane frater, 'ecce' narraui tibi quis sim, queque in uita mea gesserim. Hinc modo dis'ce'dens ibis ad paradysum, quam septem annis iam fere euolutis quesuisti. Set ad hospitem tuum te adhuc redire oportet, qui multa bona tibi fecit. Ille ductor tuus erit, et tu libens eum sequere in paradysum, que mansio 'est' piorum. Ex hac aqua tecum porta, que famem et sitim possit expellere. Ventus adest prosper; sine mora nauem ingredere.'

lii. Brendanus discedit, data sibi licentia; et pro benefactis suis gratias egit. Vento et mari nauis commit[t]itur, et ad hospitem illorum iter dirigunt. Nebula eos densa solis aspectu recondidit; et cum uia recta gradientes, quamuis labore magno, die¹ cene aduenerunt, ibique, prout solent, usque ad sabbatum morantes, iter ad Gasgonium peruenerunt. Super quem pro more festum pasc'h'ale celebrauerunt, iudicantes hunc annum esse septimum postquam Gasconius ita eis famulabatur. Post hec Deo gratias agentes, ad naues tendunt, et duos menses morati sunt, hospitem suum expectantes, qui ad paradysum cum illis iturus erat. Ille quidem adquisitor sedulus erat eorum que eis oportuna fuerunt; et bene sciens paradysum remotam | esse, uiatice ad sufficientiam secum sumpsit. Hospes et socii² nauem ingressi, discedunt illic nunquam redituri.

liii. Hospite comite tristitia omnis absens erat; et leti ad partes te[n]dunt orientales. Sicque quadraginta diebus uento prospero agitati sunt, ita quod nichil nisi pontus et ether eorum subiaceret aspectui. Tunc autem gratia Domini nostri Iesu Christi ad calliginem illam accedunt, que ambitu suo paradysum circumcingit. Nubes dense obscuritatem generabant, ne successoribus Ade in eam pateret ingressus. Caligo quidem adeo magna erat, quod si quis in ea esset, se lumine priuatum iudicaret. Dixit autem hospes eis: 'Pandite uelum, ut uento impleatur.' Appropinquantibus autem illis ad calliginem, nubes d'rimuntur, et spacium quoddam fit ad modum uici. Per quod ingressi, nubibus ex utraque parte condensatis, quasi in uia quadam tuti et³ hospite comite procedunt. Per uiam illam currentes tres dies consumunt, et die quarto exeuntes, leticia magna impleti sunt.

¹ MS. diei.² MS. socios.³ MS. ex.

liv. Terram enim illam uiderunt quam toto mentis affectu uidere cupierunt, et quam sudore et labore ineffabili diu quesierunt. In eius extremitate murus quidam eis apparuit, qui in nubibus erectus apprimè altus erat, cuius materiam non nouerunt peregrini. Candor eius niuem superans hunc ab illo artifice factum fuisse testabatur qui cuncta ex nichilo formauit. Planus absque omni sculptura erat, set gemmis preciosis undique fulgebat. Crisoliti in gut[t]is aureis siti, nitorem maximum generabant. Topasiis et grisophrariis¹, iagunciis² et calcedoniis, smaragdinibus et sardoniiis, iaspidibus et amatistis, oniclis et cristallis, berillis cum aliis lapidibus preciosis quam plurimis murus undique proportionaliter radiabat, ac si arte magica et industria lapides in illo locati essent. Murus iste paradysum ambiens super montem quendam altum fundatus est, qui in suprema parte sui aureus est, et ad mare descendens marmoreus, ad quem mare a muro longe remotum undarum suarum ictibus reuerberat.

lv. Porta quedam ingens 'ingressum' prestabat; ad quam peruenientes ingressum difficillimum inuenerunt.³ Dracones enim seu-issimi et ignis ardore micantes eam custodiebant. Preterea lancea quedam in introitu pendit, que mortem ingreditibus minabatur. Cuspis eius terram prospiciebat, et finis eius celum; sub qua ingredi oportebat. Nullum | genus metalli aut etiam adamas aciei cuspidis p. 296⁴ resistere potuit. Set affine eis erat Dei adiutorium. Quoniam ecce quidam formosus iuuenis ualde, qui illos ad litus iussit accedere, quos applicantes recepit, et singulos nominibus propriis nominatos osculatus est, et draconibus mitigatis et ad terram cubantibus, et lancea ab angelo quodam retenta, portas paradisi leti ingrediuntur.

lvi. Per fines paradisi, iuvene comitante, gradientes, terram nemoribus et aquis fecundam conspiciunt, pomariis similiter et pratis que incessanter florent. Flores quidem miro modo et dulci fragrant, sicut iustorum interest habitationis. Arbores pulcre, et flores deliciosi, et fructus preciosi, et odores placabiles, amenitatem⁴ maximam⁵ generabant. Arbores et flores in qua parte zodiaci sol contineatur non resp[ic]iunt, set semper aptissime fetus suos producunt. Estas mitis semper presens copiam fructuum promptam prestat. Nemora bestiis, et flumina pi[s]cibus sunt referta. Fluuui lactei ibi fluebant, et ros de celo subtiliter stillans mel dulcissimum erat. Montes aurum purissimum erant, et arena gemme preciosissime. Solis nitor incessanter ibi fulgebat; nec et pilus uento [uel] aura mouebatur. Nulla nubium condensatio ibi fuerat que solis adimeret claritatem. Huius loci habitatores calorem⁶, frigus, nec tristitiam, famem, sitim,

¹ = chrysoprasia.² = iacinthis.³ MS. -nirent.⁴ MS. -te.⁵ MS. -mum.⁶ colorem m. pr.

nec penuriam, nec ulla aduersa patientur. Bonorum omnium copiam habebunt; set, quod magis est, uoluntas eorum in omnibus adimplebitur.

lvii. Brendanus spacium more presentis breue indicabat, quare in deliciis illis spectandis curam sedulam adibebat. Quem quidem inuenis alias duxit, et multa sibi monstraui; et multa docens, et uaria distinguens, illos sequentes super montem quendam altum duxit. Super quem positi, innumerabilia uiderunt, que mente concipere non potuerunt. Videruntque angelos, et audierunt qualiter propter eorum 'aduentum' plaudebant. Set natura humana et complexio, et caro imbecillis armoniam et melodiam illorum nullo modo sustinere potuerunt. Dixitque iuuenis illis: 'Redeamus; non licet uobis procedere, quoniam parum ad hoc estis scientes. Ecce, Brendane, paradisum nunc uidēs, quam uidere a Domino sepiissime p. 226^b post|ulasti. Set centies¹ milies gloria hic prope maior est quam uidisti. Nec ad tempus plura uidebis; carnaliter enim nunc uenisti, set spiritualiter cito uenies, et iudicium hic expectabis. Ad memoriam et signum paradisi ex his lapidibus tecum porta.' Et lapidibus secum sumptis, et licentia a caris sanctis impetrata paradysi², Brendanus cum sociis³ ad nauem redit; quos iuuenis comitatus est, et naues ingressos sancte crucis signaculo muniuit. Velum statim erigitur, et uento prospero sinus suos pandebat. Relictoque hospite suo in paradiso, que mansio propria eius erat, leti uento nunquam impediēte tribus mensibus ad Hiberniam perue'n[e]runt. Ecce quam magna gratia Dei cursus, qui prius uix septem annis perfectus est, nunc 'tribus' mensibus totus adimpletur.

lviii. Fama uulgaris per partes terrarum statim difunditur, que aduentu[m] Brendani a paradiso nuntiauit. Ex quo non solum parentes eius letati sunt, set et omnes comites ad quos fama peruenit, et precipue fratres eius, qui patrem suum et pastorem recuperauerunt. Quibus ipse omnia, prout sibi contigerant, explanauit, prospera simul et aduersa. Set ipse nulla pro aduersis reputabat, quoniam Dei auxilium in pro[m]tu semper erat. Dixitque eis qualiter ea que quesierat, et etiam plura quam quesierat, inuenit. Exemplo quidem eius multi eorum honestate morum iustiores fiebant. Sicque quamdiu uixit auditores corrigere nunquam cessauit; et postquam fatis concessit, ad paradisum spiritualiter regressus est. Cuius gaudia in intercessione Brendani possidere mereamur; per eundem, qui cum Patre et Filio et Spiritu Sancto uiuit et regnat, Deus per omnia secula seculorum. Amen.

¹ MS. senties.² MS. -disy,³ MS. sosclis,

B

[DE SANCTO BRENDANO VERSVS SATIRICI¹]

Hic poeta, qui Brendani uitam uult describere,
Graue crimen uiro Dei uidetur inurere.
O quam stultum et uesanum est de sancto credere,
Quod ter mille fratrum curam, quos suscepit regere,
Et pro his tremendam Deo rationem reddere,
Pro rumore quodam sibi nunciato uespere
Inaudita leuitate uellet mox relinquere,
Ac per mare septem annis uagando discurrere;
Sanctum pascha supra piscem septem annis facere,
Currens semper ad occasum uelo, uento, remige;
Quod promittitur in celis, hoc in salo querere;
Quod patenter prudens quisque deputat insanie.
O rem miram, risu dignam, et plenam stulticie!
Pastorali fratres domi nudantur regimine;
Alto mari piscis ingens pausat in solamine.
Ter milleni fratres domi festum habent lugubre;
Abbas, fratres, supra piscem festum agunt celebre.
Piscis hic tam magnus est, ut formam prestat insule;
Similis Britannie non nouit latus uertere,
Et ab orbe condito non cessat caudam querere.
Dictum uerum et antiquum placet hic inserere,
Fabulosum est, non uerum, neque ueri simile;
Istic queque scripta uides, sunt aniles fabule.
His fabellas addit plures, non cessando fingere,
Demonas saluandos fore, laudes Deo soluere;
Quod est nimis inimicum fidei catholice.
Recta quippe fides habet, quod, ruente principe,
Nullus nisi periturus secum posset ruere;
Iste uero magne parti locum cedit uenie.
Origenes omnes saluans, dampnatur uesanie,
Quem post mortem legimus percussum anathemate,
Quod sunt libri eius tincti multiformi scismate.
Hinc Brendanus, paradisi situm uolens promere,
Terram nudam et lapillos nititur ingerere.
Hanc post mundi finem sanctis donandam pro munere,
Velud olim repromissam, conatur asserere.
O quam macra et infelix spes est Hibernensium,
Quibus post hanc uitam tota merces operum
Terra nuda et lapilli atque flores arborum!

¹ From MS. Coll. Linc. Oxon. XXVII. There is no title in the MS.

Non sic nobis pius Iesus uoluit promittere,
Semet ipsum quondam nobis donandum pro munere;
Et ut sol in regno Patris spopondit splendescere,
Angelorum et consortes iugiter existere,
Atque sacrum Patris uultum mundicordes cernere.
Ergo nugis his qui credit, notatur stulticie,
Quas qui scribit, et qui legit, tempus habet perdere.
Expedit magis fratrem psalmos Dauid scribere,
Vel pro suis atque fratrum culpis Deo psallere,
Quam scripturis tam impuris idiotas fallere.
Ergo, frater, has fabellas decet igni tradere,
Vt sic saltem suos ignes ualeas euadere;
Cunctis nobis quod concedat Rex celestis patrie. Amen.

APPENDIX II

Vita sancti Aidui siue Maedoc episcopi ex Codice Cottoniano

INCIPIT VITA SANCTI AIDUI EPISCOPI
ii KAL. MART.¹

f. 96 v°

i. Fuit² uir quidam nobilis in regionibus Connactorum, nomine Sedia³, qui habebat uxorem nomine Eithne, de semine Amolgida, de nepotibus Macc Uaies. Hic autem uir et uxor eius, non habentes prolem, ad quosdam sanctos qui habitabant Druim Lethan uenientes, rogauerunt eos ut Dominum Iesum orarent propter suam sterilitatem. Tunc sancti illi rogauerunt Dominum celi ut ipsis hominibus ad se uenientibus conceptionem boni filii donaret. Deinde sancti ad eos dixerunt: 'Ite in nomine Domini, et in uestrum coniugium reuertimini.' In nocte autem sequenti, ante quam in coniugium se coniungerent, uidit uir, Sethneus nomine, stellam candidam de celo cadentem in os uxoris sue Eithne dormientis. Et ipsa uidit in uisione lunam lucidam in os suum cadentem. Expergefacti autem, sibi inuicem que uiderant nunciauerunt parentes. Post aliquot autem interuallum impleta sunt sompnia, Deo complente petitionem illorum. Et mulier illa, que erat sterilis, concepit filium plenum gratia Dei et miraculis, sicut in uita eius monstratur.

ii. Illo⁴ enim nondum nato, cum uenisset mater sancti Aidui in curru sedens secus magnum concilium in plebe sua, quidam magus de turba audiens sonitum currus, dixit: 'Currus sub rege resonat, aut sub gratia Dei.' Id est quia tunc Aidus in utero matris sue pregnantis erat.

iii. In insula autem Breccrimaige sanctus Aidus natus est. Et in terra illa, in qua natus est, lux non defuit in ea usque in hodiernum diem.

iv. Fuit quidam rex magnus, Ainmiri, et ipse in misericors in plebes sibi subiectas, et de filiis plebium obsides tenuit. Et traditi sunt ei quinquaginta ter pueri, et ipse Aidus unus erat ex ipsis. Tunc

¹ sic MS. ; it should, of course, be *Febr.*

² Capg. i. 18, 1.

³ sic Capg.

⁴ §§ ii-iv not in Capg.

Aidus super manus suas uenit ad regem; uidensque eum rex Ainmerus dixit: 'Meus est iste puer, et in meam partem ipse ueniet.' Cui puer dixit: 'O rex, si me defendis, ceteros pueros mecum defende.' Tunc puer Aidus et semetipsum et quinquaginta ter pueros secum liberauit de potestate ipsius regis, et postea reges Connactorum liberauit.

v. Alio¹ idem tempore sanctus puer Aidus pastor ouium fuit, f. 97¹⁰ pascens | oues octo et berbices ('i. uerueces') octo. Quadam autem die, cum uidisset Aidus octo lupos ualde esurientes, misertus illis, [iussit] ut octo berbices manducarent; statimque lupi esurientes comederunt octo berbices. Post modicum interuallum, cum uidisset puer nutricem suam, id est sororem matris, ad se uenientem, timuit eam causa² berbicum, et clamauit ad Dominum, dicens: 'Domine, adiuua me.' Exaudiuit autem Dominus preces pueri sancti, et misit Dominus octo berbices ad octo oues, ut fuerant prius.

vi. Quodam³ autem tempore supradicti sancti rogauerunt Dominum ut locum resurrectionis eorum ostenderet eis; et uenit ad eos angelus, et dixit eis: 'Puer sanctus uobiscum perseueret, Aidus nomine, ipse uobis locum uestre resurrectionis ostendet.' Tunc interrogauerunt puerum, qui dixit eis: 'Nunquid auditis uocem cimbali?' Et dixerunt: 'Non audimus.' Et puer sanctus dixit eis: 'Uenite mecum.' Et duxit eos per densas siluas, et posuit eos in loco resurrectionis eorum, et designauit eis locum.

vii. Alio⁴ quoque die sanctus puer Aidus eleuata uoce in campis legebat. In illa quoque hora, uenator quidam cum canibus ceruum celeriter in eisdem persequabatur campis. Tunc ceruus in itinere lassus, sancti pueri uocem audiens, diuertit ad eum, auxilium ab eo postulans, coram puero genua flexit in terram; sanctusque Aidus suum ceraculum ('i. uolumen'⁵) supra cornua ipsius ponens, legebat. Canesque, perfrequenter discurrentes, ceruum uidere non poterant. Et sic ceruus illesus euasit.

viii. Alio⁶ quoque die erant simul in uno loco legentes sanctus Aidus et sanctus Molassus, qui collactanei erant; et inter se cogitabant peregrinare, et nesciebant quo irent. In illa autem hora erant coram ipsis duo ligna magna. Et tunc inspirati a Deo, dixerunt his lignis: 'In nomine Domini reuelate nobis quid faciemus, et quid nobis futurum est indicate.' Statimque ista duo ligna ceciderunt in terram, unum ad aquilonarem⁷ 'partem', et aliud ad australem; ut per hoc intelligerent quod unus eorum, id est Molassus, ad aqui-

¹ Capg. i. 18, 9.

² MS. causam.

³ Not in Capg.

⁴ Capg. i. 18, 16.

⁵ 'librum' added on margin.

⁶ Capg. i. 18, 21.

⁷ -arem, on erasure.

lonalem¹ insulam² Boum, Aidus autem ad dexteram, id est in fines Laginensium pergeret.

ix. Alio³ iterum die, cum sanctus puer Aidus esset in monte qui dicitur mons Betho, in fine diei uoluit uenire ad locum in quo habitat Aired Siniuch⁴. Tunc angeli uenerunt ad eum, et in manibus⁵ tollentes eum deduxerunt ad locum suum, et dimiserunt illum iuxta crucem in medio castelli sui, antequam nox ueniret.

x. Altero⁶ autem tempore fuit quidam puer iuxta stagnum Erne, nomine | Bos Argenti⁷, filius Echdach meic⁸ Crimthain; et puer f. 97 v° iste cum duobus secum pueris demersi fuerant in profundum stagni. Tunc mater eius, predicti uidelicet pueri, lugens circuibat omnes sanctos, rogans eos ut sibi filium suum resuscitarent. Uenitque ad sanctum Molassum, qui dixit ad eam: 'Uade, et expecta iuxta stagnum in quo filius tuus mersus est, ibique superueniet ad te sanctus Aidus iter agens; et rogabis illum, et ipse resuscitabit tibi filium tuum.' Uenit ergo mater, et fecit ita. Cumque uenisset ad eam Aidus, fleuit contra illum. Tunc Aidus, siccis pedibus supra stagnum ambulans, perrexit ad locum ubi pueri in stagno dimersi sunt; ibique orans, tres istos pueros resuscitauit ad uitam. Et rex Euchait obtulit filium suum cum omni genere suo sancto Aido in eternum; et sanctus Aidus dedit sancto Molasso filium eundem cum omni genere suo.

xi. Cum autem sanctus Aidus uoluisset suam gentem et patriam deserere, et in exilium ire, rex gentis sue, nomine Albus, noluit dimittere eum. Cui sanctus Aidus dixit: 'Dimitte me ire in exilium, et tibi dabo regnum celorum.' Cui rex ait: 'Unde hoc sciam, quod mihi dabis regnum celorum?' Sanctus Aidus respondit: 'Accipies tonsuram nouam de manu mea, et eris usque ad senectutem et mortem sub tonsura noua.' Rex dixit: 'Michi placet quod promittis, si sustinueris mecum usque ad tempus tonsure, ut uideamus si iterum capilli crescant.' Et sustinuit sanctus Aidus apud eum usque ad tempus; et sic dimisit eum in peregrinationem. Et ipse rex usque ad senectutem sub 'illa' noua tonsura mansit. Sanctus Aidus in fines Laginensium uenit; uolensque sanctas scripturas legere, nauigauit⁹ trans mare in regiones Brittonum, ibique apud sancti Dauid ciuitatem legens multo mansit tempore, et multa miracula ibi fecit.

¹ altered to -arem. ² ad insulam m. pr. ³ Capg. i. 18, 28. ⁴ in quo Airedus quidam sanctus habitabat Capg. ⁵ 'super' added after 'manibus', but erased. ⁶ Capg. i. 18, 32. ⁷ nomine Bos, Capg. ⁸ MS. mater, a wrong expansion of m. the Irish abbreviation of *mac* and its cases. ⁹ Capg. i. 18, 36; omitting the former part of the section.

xii. Quadam¹ autem die, cum ibi sanctus puer Aidus sedens legeret, uenit ad eum equonomus, dicens: 'Surge, et accipe plaustrum, ut cum fratribus ad necessaria onera deferenda pergas.' Statimque puer obediens cito surrexit, et pro uelocitate librum apertum dimisit; pluuiaque magna descendens librum non lesit, donec ipse Dauid ad librum peruenit. Dixitque equonomus sancto puero, ut duos boues indomitos et asperos teneret. Set boues isti statim mites et domiti facti sunt sub manu pueri. Dedit quoque equonomus puero iugum sine loris; et adhesit iugum ceruicibus boum, quasi loris fortiter f. 98 r° constringeretur. Quesiuitque ab equonomo puer | lignum transuersum quod coniungeret plaustrum (id est *huili ar in feni*²). Cui equonomus ait: 'Pro isto ligno digitum tuum pone.' Et sic obediens puer fecit; set tamen digitus eius non lesus est.

Precesserunt ergo eum omnes operatores, et remansit sanctus Aidus, et puer paruulus cum eo. Et dixit ei puer: 'Rectum erat nobis hoc iter transgredi.' Et ait Aidus puero paruo: 'Signa oculos tuos, et ueni post me.' Et pertransierunt trans grunnam³ ualde humidam. Via autem perseuerat usque in hodiernum diem. Et preuenit Aidus iterum operatores cum plaustris suis. Et in ista hora exiuit Dauid usque ad maritimam oram maris cum familia sua; ibique puero sancto dixit: 'Quare dimisisti librum apertum sub pluuiis?' Hoc audiens puer Aidus genua flexit, et prostrauit se coram Dauid; et non surrexit, donec diceret ei senior Dauid. Et non dictum est ei: 'Surge.' Ueneruntque fratres ad domum suam; et puer remansit prostratus in litore. Postea interrogauit Dauid ubi esset puer. Dixeruntque fratres: 'Non uidimus eum, nisi quando uidimus prostratum in litore.' Tunc misit Dauid familiam suam ad litus, et inuenerunt plenum mare, et puerum iacentem in mari. Et in circuitu illius mare subleuatum est; et in funiculo traxerunt eum in nauem.

xiii. Alio⁴ quoque tempore equonomus inuidia commotus, sanctum puerum Aidum occidere cogitabat. Quadam autem die misit puerum cum alio uiro laico et uehiculo, ut ligna deferrent ex siluis. Suasitque equonomus laico illi ut puerum in siluis occideret. Iunctis ergo bobus, laicus simul et puer sanctus perrexerunt in siluas. Cumque ibi puer se inclinasset ut lignum commoueret, laicus, eleuata secure, ictum in capud ipsius uibrauit. Sed manus illius sursum erecte siccauerunt in aere. Tunc laicus culpam suam confessus est; et sic per orationem sancti solutus est. Hoc autem opus sancto Dauid reuelatum est, statimque ipse cito surrexit, ficonemque circa unum pedem tenens, cucurrit. Tunc fratres turbati, uidentes senio-

¹ Capg. i. 18, 39.

² i. e. the crook (lit. elbow) for the wagon; perhaps the peg or bolt which fastened the body of the cart to the frame.

³ MS.

transgressionem.

⁴ Capg. i. 19, 15.

rem sine ficone ambulare, secuti sunt eum. Uenit autem sanctus puer cum uehiculo ad fluuium qui dicitur Gladius. Cum autem uidisset Dauid puerum uenientem, stetit ibi, et dixit fratribus: 'Nolite sequi me.' Uidit enim sanctus Dauid innumerabilia agmina angelorum circa puerum uenientem. Uidens autem puer de longe sanctum Dauid se expectantem, uenit cito per fluuium, et per asperas uias ubi hominum nullus prius ambulauit, recto itinere ad locum ubi uidit Dauid stantem; ibique crux posita stat usque in hodiernum diem. Cum autem fratres ad domum redissent, cepit Dauid increpare equonum. Et dixit puer sanctus: 'Non est necesse | ut illum f. 98 v^r increpes; si enim increpaueris eum, ipse mox morietur, et sepulchrum illius nemo sciet.' Et sic euenit.

xiv. Alio¹ autem die sanctus puer Aidus portauit uas tributi plenum de ceruis[i]a ad suam ciuitatem. Cum uero uenisset ad aliud² iter difficile iuxta uallem, cecidit plaustrum cum uase in uallem et cum bobus. Puer autem sanctus signauit uas et boues, et non perit etiam una gutta de uase, donec peruenit plaustrum³ incolume⁴ ad terram planam.

xv. Quadam⁵ autem die filius regis, qui erat cecus et claudus et surdus, adductus est ad sanctum puerum Aidum; et orante illo, filium regis ab omni languore sanauit.

xvi. Alio⁶ quodam die ductus est ad eum uir quidam tabulatam faciem habens sine oculis et naribus, et benedixit Aidus faciem eius, et dedit ei 'Deus' oculos et nares.

xvii. Alio⁷ quoque tempore Saxones uenerunt ad bellum contra Brittones. Tunc uero puer sanctus rogatus, cum Brittonibus in bellum perrexit. Statimque Saxones uidentes eum, in fugam uersi sunt; et Brittones septem diebus persecuti sunt eos; sed, benedicente puero sancto, etiam unus homo in ipso bello non cecidit. Et⁸ quamdiu sanctus puer Aidus in regionibus Brittonum cum sancto Dauid habitauit, Saxones illuc uenire non ausi sunt.

xviii. Quidam⁹ latrunculi de Saxonibus in istas regiones Brittonum uenerunt, ut ibi¹⁰, si possent, alicui nocerent. Hoc sciens Aidus, eius imprecationibus statim ceci facti sunt; et neminem ledentes nec iugulantes, retro reuersi sunt, et per totum annum ceci fuerunt.

Rex quidam de Saxonibus ad eum probandum uenit, dicens: 'Cecus sum et surdus.' Cui e contrario sanctus Aidus respondit: 'Neque surdus es, neque cecus; set, sicut temptando me mentitus es, ex

¹ Not in Capg.

² = Ir. araille, which means both 'alius' and 'quidam'.

³ per plaustrum MS.

⁴ MS. -men.

⁵ Capg. i. 19, 31.

⁶ Capg. i. 19, 33.

⁷ Capg. i. 19, 34.

⁸ From here to 'rex non eris' in § xviii, in a different hand and ink.

⁹ 'Quidam . . ceci fuerunt' only in V, and Capg. i. 19, 39.

¹⁰ MS. ubi.

hodierno die rex non eris; et usque ad diem mortis tue cecus et surdus manebis.' Quod completum est sic.

xix. Post hec autem sanctus Aidus cum benedictione beati Dauid ad Hiberniam insulam nauigauit¹, uenitque ad regiones Fothart campi Itha. Et cum appropinquasset ad terram, uidit de mari occisionem quorundam peregrinorum, qui cum barcis in istam regionem uenerunt, et a rege gentis illius occisi sunt. Tunc sanctus Aidus dixit familie sue: 'Cito eamus, ut ipsos miseros, qui nunc iugulantur, adiuuemus'; percussitque Aidus suum cimbalum de f. 99^d mari. Audiens autem rex uocem cimbali, dixit: 'Ista uox | cimbali hominis cum gratia.' Et dimiserunt occidere peregrinos. Cum uero Aidus ad portum uenisset, misit rex unum de suis, nomine Dimma filium Cainre, et sanctum Aidum suis humeris de naui accepit. Statimque rex obtulit ei regionem nomine Brentrocht; ipse quoque dimittens suam regionem cum suo genere, sancto Aido optulit in eternum.

xx. Cumque² sanctus Aidus in illa regione esset, cogitauit in corde, dicens: 'Penitet me apud doctorem meum non interrogasse: "Quis in hac insula Hibernie erit mihi amicus anime?"' Tuncque surrexit, ut iret trans mare ad sanctum Dauid. Cumque sicco pede super mare ambularet usque ad tertiam partem maris, ecce angelus Domini occurrit ei, dicens: 'Magna fiducia est quod fecisti, ut supra mare pedibus ambulares.' Cui Aidus respondit: 'Non pro fiducia hoc feci, set pro fidei fortitudine.' Et dixit ei angelus: 'Non est tibi necesse ut anime amicum habeas; amat enim te Deus, et inter te et Deum medius non erit. Et si anime amicum uolueris, habebis Molue mac³ Choche.' Tunc Aidus reuersus est in Hibernia.

Post hec uenit Aidus in illam regionem que dicitur Ard Ladrang. Et cum ibi resedisset in loco qui dicitur Accel, cogitauit quod cimbalum suum in Brittonum regione oblitus est. Cumque necesse illi fuisset ut suum cimbalum hora legitima percuteret, cimbalum ipsius de Britannia trans mare ueniens, iuxta se repositum conspexit statim, et in eius aduentu gauisus, gratias egit Deo.

xxi. Alio quoque die sanctus Aidus in suo curru per mare magnum perrexit a loco illo, qui dicitur Ard Ladrang, usque ad eum locum Findubuir i cri[c]h na n-Desse⁴; et ungule equorum et rote non sunt tincte in mare; set erat mare solidum, quasi terra durissima.

¹ Capg. i. 20, 4 has only the return to Ireland, omitting the rest of the section.

² Capg. i. 20, 5.

³ Here again the MS. has 'mater'; cf. p. 297, note 8. Capgrave, sorely puzzled by this female confessor, reads: 'habebis uiduam Molue nomine'! He must therefore have used V or some closely related MS.

⁴ i. e. in the territory of the Dese; na bis in MS.

xxii. Post¹ hec uenit Aidus ad locum qui dicitur Dissert Naubri; ibique cum suis fratribus habitauit, et habuit duas uaccas cum uno uitulo. Quadam autem nocte cum audisset sanctus Aidus clamorem luporum esurientium cibum a Domino postulantium, misertus est eis; tenensque uitulum duarum uaccarum, ante ora luporum deposuit, et comederunt eum. Mane autem facto, surgens cocus cepit querere uitulum. Cui Aidus dixit: 'Noli querere; ego illum, uobis dormientibus, lupis esurientibus tradidi.' Cocus respondit: 'Quomodo uaccas sedare poterimus?' Cui Aidus dixit: 'Tribue | modo capud f. 99 v° tuum, ut benedicam illud.' Benedixitque capud ipsius, et ait illi: 'Vade, et tuum capud uaccis ostende.' Uidentes autem uacce capud clerici, ueniebant et lambebant illud, et sic mulgebantur, donec iterum uitulos genuerunt. Et hanc uirtutem sanctus Aidus non una uice fecit; nam, morientibus uitulis, sanctus Aidus capud ministri benedicebat, et quasi uitulum diligebant eum uacce,

xxiii. Quodam² autem die, cum sanctus Aidus esset in molendino molens farinam tritici, uir quidam de genere Ossani³ uenit ad Aidum, postulans ab eo farinam; cui Aidus bonam farinam dedit. Iterumque idem uir, mutato habitu, oculumque suum alterum cecans, uenit ad sanctum Dei, in nomine Domini farinam rogans. Set sanctus Aidus calliditatem eius cognoscens, ait illi: 'Quare hoc fecisti, ut iterum uenires et postulares? Ego tibi pro nomine Domini farinam dabo; set usque ad diem mortis tue cecus eris, et de genere tuo cecus non deerit in eternum.' Quod sic completum est.

xxiv. Alio⁴ autem tempore, cum esset sanctus Aidus in loco illo qui dicitur Cluain Mar, homines plebis istius ueniebant ut sua munera apud sanctum Aidum in custodia commendarent. Cumque Rex nepotum Neill, Aidus filius Ainmereth, cum suo exercitu illam uenisset regionem, nunciatum est illi, quod multa munera plebis in custodia apud sanctum Aidum essent. Uenit ergo rex cum suis satellitibus, ista munera auferre uolens. Tunc sanctus Aidus posuit uestigium sui baculi inter hostem et locum in quo erant munera deposita. Quidam autem preco uenit trans uestigium baculi, dicens: 'Non est clericus qui me prohibere possit transire.' Et cum hoc dixisset, statim mortuus est. Hoc autem ceteri uidentes, non ausi sunt uenire; set nimio timore perterriti, reuersi sunt, preconem mortuum secum portantes, et sanctum Aidum glorificantes.

xxv. Venit⁵ quoque sanctus Aidus ad locum qui dicitur Senboth Endi, habitansque ibi, uidit quadam die lupam cancellantem, nimisque esurientem. Tunc interrogauit puerum qui secum habitabat: 'Num-

¹ Not in Capg.

² Capg. i. 20, 21.

³ sic MS. It should be Ossargi.

⁴ Not in Capg.

⁵ Capg. i. 20, 26.

quid habes cibum?' Puer respondit: 'Habeo unum panem et partem piscis.' Aidus autem ipsum panem accipiens, lupe porrexit; et puer erubuit. Cui Aidus dixit: 'Affer mihi folium.' Qui cum attulisset, benedicens Aidus, panem de folio fecit, et puero tribuit. |

f. 100r^o xxvi. Post¹ hec uenit Aidus ad portam Fernann,² ibique sub quadam arbore sedit. In illo autem loco aqua non erat. Tunc Aidus dixit suis: 'Succidite arborem istam'; et continuo fons aque surrexit, qui usque hodie dicitur Tipra Moedoc.

Tunc uir quidam, nomine Bec filius Eogin, uenit ad eum, et dedit ei fundamentum loci sui; ibique sanctus Aidus mansit. Ueniebant autem mulieres et filia Becce, ut in propinquo flumine uestimenta lavarent; viroque sancto mulieres videre non placuit. Qui dixit eis: 'Exite.' At illi dixerunt: 'Non exhibimus.' Tunc mulier uestimenta lauans pedibusque conculcans, atque sursum exiliens, subito pedes illius adhererunt pelli, et pellis adhesit terre, totaque mulier herens pene mortua fuit. Audiens hoc Bec, uenit ad uirum Dei, rogans eum ut suam solueret filiam. Qua soluta, obtulit Bec suum habitaculum et suum genus sancto Aiduo in eternum.

xxvii. Alio³ autem tempore quidam armentarius iuxta locum Fernan habitauit, cuius mater grauissimo dolore prope ad mortem torquebatur. Ipseque armentarius ad sanctum Aidum uenit, ut ab ipso aquam benedictam matri postularet. Tunc sanctus Aidus surrexit, et cum ipso armentario ad matrem perrexit. Set ipse armentarius ante uirum Dei citus ad domum percucurrit, suamque matrem mortuam inuenit. Qui reuersus ad sanctum Dei uirum dixit: 'Homo Dei, noli uexari, mater enim mea mortua est.' Cui Aidus respondit: 'Vade, et dic matri tue ut ad me salutandum ueniat.' Pergensque armentarius matri locutus est, dicens: 'Surge, uocat te sanctus Aidus.' Statimque illa de morte, quasi de sompno, sana surrexit; festinansque ad sanctum Aidum cucurrit, et gratias egit Deo nostro et sancto eius.

xxviii. Alio⁴ autem die sanctus Aidus uenit cum suis auditoribus ad sanctum Fintanum, filium Tulchani; et cum magno gaudio et honore in hospicio recepti sunt. Cenaque facta, dixit Fintanus ministro suo: 'Vade, et dic sancto Aido ut in hac nocte fiat eis refectio.' Et dixit Aidus ministro: 'Hoc quod dixit Fintanus faciemus; atque illi dices ut simili modo omnibus qui in isto loco consistunt refectio fiat.' Respondit Fintanus ministro: 'Dic Aido sancto: 'Non possumus nos omnes refici; multi ex nobis doloribus cruciantur grauissimis; et, [nisi] his doloribus positis, refici non

¹ Capg. i. 20, 30, merely mentions the fountain, omitting the rest of section.
² MS. -naun. ³ Capg. i. 20, 31. ⁴ §§ xxviii-xxx are not in Capg.

possumus'. Et dixit sanctus Aidus: 'Potens est Deus illis omnibus | sanitatem tribuere.' Et cum hoc dixisset, statim in illa hora omnes f. 100 v° infirmi sanati sunt, nec ulla macula inuenta est in eis. Die autem tercio, cum sanctus Aidus ab illo loco exire uoluisset, dixit ei Mundú: 'Non exies de hoc loco, donec dederis unicuique suum dolorem, sicut prius habuit.' Cui respondit Aidus: 'Donauit mihi Dominus sanitatem illorum.' Et dixit sanctus Mundú: 'Etsi donauerit tibi Dominus sanitatem illorum, non exies de hoc loco, donec cuique proprium suum dolorem dederis.' Tunc sanctus Aidus unicuique suum dolorem dedit; et exiuit cum benedictione.

xxix. Alio autem tempore uenit rex Brandub, filius Eochae, cum armento magno per litus Echdromo. Et ecce quidam leprosus ueniens, aliquid ab eo postulabat. Cui rex Brandub ludarium caluum et furum dedit. Rex autem cum armento ad amnem qui dicitur Slane, perrexit; ibique in illa nocte manens, grauissimus dolor pene usque ad mortem super ipsum cecidit; et in ipsa doloris grauitate uisionem uidit. Portatus est enim ad infernum, et omnes bestias inferni ore, labiis apertis, uidit inhiare; aliamque bestiam magnam in porta inferni ore aperto uidit, cuius anela¹ ad se regem trahebat. Cum pene deglutisset eum bestia, quidam clericus amoenus superueniens, ludarium caluum et fuluum in os bestie proiecit. Et cum bestia ludarium deuorasset, interim rex ab ore ipsius retro reuersus est. Et iterum anela bestie post regem ueniens retraxit, et pene deglutit eum. Tunc idem clericus amoenus baculo suo bestie percussit caput, et os eius ignitum clausit; et sic rex Brandub inferni periculum euasit, et portatus est rex in dolore ad locum qui dicitur Inber Crimthain², ibique in graui dolore fuit. Tunc amici eius dixerunt ei: 'Quidam uir, nomine sanctus Aidus, in hac plebe consistit; mitte ergo, ut ab ipso aqua benedicta aportetur tibi.' Quibus rex ait: 'Ego potius ipse uadam ad hominem Dei.' Ascendensque [currum] uenit ad locum sancti Aidui. Cumque rex Brandub de longe uidisset sanctum Aidum ad se uenientem, dixit suis: 'Hic est clericus qui me de inferno liberauit.' Tunc rex ad pedes sancti se prostrauit, et dixit: 'Penitet me omne malum quod feci; et omnia quecunque mihi dixeris, in omni uita mea ego implebo. Tu enim me de penis inferni et eius bestiis soluisti.' Et in illa hora rex ab omni dolore, sancto benedicente, sanatus est. Et contulit Brandub sancto Aido multam terram, et in tota uita sua amici fuerunt inuicem. |

xxx. Quadam autem die, cum sanctus Aidus uenisset a loco qui f. 101 r° dicitur Ard Ladrand, uenit ad scopulam Druinne. Et uidit sanctus

¹ 'uel alitus,' interlined.

² MS. in Bercrimthain.

Aidus sex aratra in errorem exire iuxta portam Fernand; et, eleuata manu benedixit ea¹ de longe; ceciditque unus uir de aratoribus inter cultrum et uomerem, et non lesus est. Et apud eos nichil periit nisi una lora modica. Sanctus Aidus, suis comitibus interrogantibus, hoc indicauit.

xxx. Alio² autem tempore exiit sanctus Aidus ad sanctas uirgines, filias Aido filii Cohirbri, secumque aratrum cum bobus tulit, ut apud eas araret. Cumque boues ad arandum iungerent, ecce quedam mulier leprosa aduenit, rogans ut sibi Aidus bouem largiret; cui dedit Aidus electum de ceteris bouem. Tunc aratores dixerunt ei: 'Quid faciemus? et quomodo arare poterimus?' Quibus dixit Aidus: 'Expectate paulisper bouem ad nos uenientem uelociter.' Subito autem ex propinquo mari bouem ad se uenire conspiciunt, qui suam uocem exaltans, tribus uicibus clamauit, suumque collum in iugum alterius bouis humiliter posuit, et tribus mensibus ueris apud illos arauit; qui in inicio diei uniuscuiusque ad arandum de mari ueniens, et ter uocem exaltans, iterum in fine diei reuertebatur in mare.

xxxii. Alio³ uero tempore ad sanctum Aidum misit sanctus Daid, ut ad salutandum illum exiret. Statimque Aidus obediens in regiones Brittonum perrexit. Cumque tempus aduenisset ut iterum reuerteretur, dixit ad sanctum Daid: 'Quomodo uadam per mare?' Cui beatus Daid respondit: 'Uade ad mare, et quodcumque animal uenerit tibi, super illud ascendens, gradere⁴ per mare.' Tunc ad mare Aidus uenit in Brittonum regione, et uidit animal magnum in similitudinem equi magni; super cuius humerum⁵ sedens, uenit trans mare in Hiberniam, ad locum qui dicitur Imber Cremthain, et animal reuersum est in mare.

xxxiii. Alio⁶ quoque tempore sanctus Aidus ieiunauit quinquaginta diebus et quinquaginta noctibus in ciuitate sua, nichil manducans nec bibens. Et corpus illius magis in ieiunio creuit; auxit enim pugnum super longitudinem eius corporis, et alium pugnum super cingulum eius. Et consummato ieiunio quatuor petitiones donauit illi Deus; primam: quicumque de genere Laginensium sederit in sede illius, non⁷ erit secum in celo. [Et quicumque suus monachus negauerit eum, et fugitiuus fuerit ab eo, similiter non sit secum in celo⁸.] Et quod non claudetur infernus super familiam ipsius | f. 101 v° post diem iudicii. Et quod uirum uniuscuiusque diei de inferno soluet⁹ usque ad diem iudicii.

¹ MS. que.   ² Capg. i. 20, 39.   ³ Capg. i. 21, 5.   ⁴ et gradere MS.
⁵ dorsum interlined; Capg. reads dorsum.   ⁶ Capg. i. 21, 13.   ⁷ partly
erased.   ⁸ These words are inserted from M; they have evidently been
omitted owing to homoioteleuton. Otherwise there are only three boons,
instead of four.   ⁹ MS. -uit.

xxxiv. Alio¹ autem die, cum sanctus Aidus in curru suo uenisset ad uadum Imgoin, dixit ei auriga: 'Dic mihi, quis post te in sede tua sedebit?' Cui Aidus respondit: 'Vir, qui ante nos aperiat termouelam uadi istius, ipse post me princeps erit.' Exinde cito uiderunt scolam magnam cum scutis et h'astis in manibus. Erat autem hyemps et gelu. Cumque scolastici currum uidissent, unus ex eis exiliens, abiectis armis, termouelam aperuit. Videns autem auriga iuuenem absque linea² aperientem, obstupuit; et intra se cogitans, dixit: 'Nunquid iste apud nos post sanctum Aidum principatum tenebit?' Scolasticus ille dixit sancto: 'Uolo tecum ire.' Cui Aidus ait: 'Unde es? et quo nomine uocaris?' Scolasticus dixit: 'De genere Mumunensium ego sum, et de habitatoribus Hirlocre, et Cronanus [nomen] meum³.' Cui Aidus dixit: 'Congruum est, Mochue Locre, sequere me.' Et statim secutus [est] eum. Hic est Mochue Locre, uir sanctus et religiosus, quem constituit sanctus Aidus post se in principatum. Ipse⁴ autem sanctus Aidus, consummatis bonis operibus, in bona senectute inter choros angelorum suauius carmina canentium, cum magno gaudio et triumpho migrare ad Dominum, et esse cum Christo, exemplo beati Pauli, concupiuit. Set Dominus eum diutius in carne manere multorum causa uoluit.

xxxv. Alio⁵ autem tempore sanctus Aidus in fine Mumunensium in regiones nepotum Neil⁶ Cluana Cladbig iuit, quo suos propinquos de captiuitate solueret, et ante ostium regis, cum quo genus ipsius captium fuit, uenit. Vir sanctus triduum ieiunauit. In ipsa autem nocte ieiunii eius filia regis mortua est; quam sanctus Aidus, a regina rogatus, suscitauit. Set rex durus uiro sancto uerbis asperis resistebat. Cumque sanctus Aidus regem maledicere cepisset, puer, qui iuxta stabat, dixit: 'Aue, senior, tuam maledictionem super hanc petram effunde.' Et cum sanctus Aidus illam petram malediceret, statim illa petra in duas partes diuisa est. Hoc autem uidens rex, penitentiam egit; et suum genus dimisit ei, et dedit ei rex fundum Cluain Cladbig.

xxxvi. Alio⁷ quoque die sanctus Aidus erat in segete cum fratribus suis numero ter quinquaginta uiri; uenitque rex Brandub ad messem. Videns autem concordiam et humilitatem tanti populi admiratus ait: 'Mirabile est hoc.' Cui sanctus Aidus dixit: 'Mirabilius⁸ est illud, quod | in isto numero filius mortis non est, nisi unus.' Cui rex ait: f. 102r⁹ 'Quis est filius mortis, ut iugulem¹⁰ eum?' Beatus Aidus respondit:

¹ Not in Capg.

² i. clauē (interlined).

³ MS. mecum.

⁴ The remainder of this section corresponds with M § xlv.

⁵ Capg. i. 21, 15.

⁶ Probably a mistake for Conaill; cf. M.

⁷ Not in Capg.

⁸ MS. -lior.

⁹ MS. uigilem.

'Scies illum, quando hora celebrandi aduenerit.' Cumque horam terciam celebrassent, et cantassent: 'Pater noster,' omnes ad terram se inclinauerunt, excepto filio mortis. Tunc rex exiens, interrogauit eum, dicens: 'Quare cum ceteris te non inclinasti?' Ille respondit: 'Mens mea aliud cogitat; quia gentem meam expecto, ut ad meam prouinciam me portent.' Et sic uenientes portauerunt illum; et ante ebdomadis finem iugulatus est.

xxxvii. Quodam¹ tempore perrexit sanctus Aidus in regiones Mumunensium, ad arcem Cassil. Tunc equi sub curru steterunt immobiles. Ueniensque ad eum angelus, dixit ei: 'Uult Deus ut in aliam pergas uiam, id est² ad cellam filiorum Duach in regionibus Connacte; quia ibi rex Guare grauissimis doloribus prope mortem torquetur, ut cures eum.' Cui Aidus respondit: 'Volo ire.' Angelus dixit: 'Quamuis nolueris, tamen ibis; quia hoc uult Deus.' Tunc Aidus dixit ad aurigam: 'Relinque equos ire quocunque uoluerint.' Et declinauerunt equi ad aquilonalem partem. Cumque uenissent ad stagnum Dercderc, equi sub curru siccis pedibus per stagnum, quasi per aridam terram, perrexerunt. Post hec inuenerunt in uia duos uiros, quibus Aidus dixit: 'Indicate nobis uiam nostram.' Qui responderunt: 'In his locis uia plana non est.' Alter dixit: 'Si boni clerici sunt, de locis asperis planum faciant³ iter.' Tunc sanctus Aidus benedicens uiam, per montes et siluas et gronnas sine impedimento usque ad cellam filiorum [Duach] perrexerunt. Ibique regem Guare sanauit, et dixit ei: 'Regnum tuum tenebis triginta annis; et in fine uite tue iterum eris in dolore, ut regnum celorum accipias.' Et sic euenit.

xxxviii. Quidam⁴ uir sanctus, uolens peregrinare, nomine Molocca filius Dimme, fuit, qui uenit ad sanctum Aidum, dicens: 'Uolo ire in exilium.' Cui sanctus Aidus respondit: 'Nolo te peregrinari.' Et dixit Molocca: 'Si non perrexero Romam et ad externas gentes, mortuus ero.' Tunc Aidus assumpsit eum secum in currum igneum, et perrexerunt simul ad Romam. Cumque in ea una nocte mansissent, iterum reuersi sunt ad ciuitatem Fernan. Et dixit ei Aidus: 'Nunquid uis ire Romam?' Molocca respondit: 'Nolo; uolo uero' ire ad plebem meam; set pudet me ire per uiam qua ueni.' Tunc
f. 102 v° sanctus Aidus iterum assumpsit eum secum | in currum igneum, et profectus est cum eo; et dimisit eum in loco suo, in medio plebis sue.

xxxix. Alio autem die erat sanctus Aidus iuxta crucem in ostio domus abbatis, scribens psalmum cuidam puero. Ipse autem puer

¹ Capg. i. 21, 23.

² idem m. pr.

³ MS. -iunt.

⁴ §§ xxxviii-xli not in Capg.

subito uidit sanctum Aidum ascendentem per scalam auream, positam inter celum et terram, portans secum librum uel ceraculum pueri. Et post longum tempus iterum reuersus, non potuit puer sustinere anelam eius et faciem. Et dixit Aidus puero: 'Vide, alicui hoc ne dicas in uita mea.' Cui puer respondit: 'Si mihi dixeris, ad quod existi, ego celabo quod uidi.' Cui Aidus dixit: 'Ego exiui ad leticiam, quam fecit familia celi in aduentu Columbe, qui fuit amicus meus.'

xl. Quadam autem die uenit equonomus Mochue Locre, ut sanctum Aidum interrogaret quid faceret de modico spicarum scamno quod remansit in horreo, utrum in terram mitteretur an familie daretur. Cui Aidus respondit: 'Illud in terram fortiter seminate; et cotidie fratribus habundanter tribuite; et illud modicum non deficiet, donec iterum panis nouus adueniat.' Et sic euenit. Nam in fine autumnus scamnus iste spicarum integer inuentus est.

xli. Alio quoque die cocus uenit ad eum, dicens: 'Hodie mecum in coquina nichil habetur, nisi modicum uas lactis et parua pars butiri. Utrum illud hospitibus an fratribus tribuetur?' Cui dixit Aidus: 'Omnibus da, et sic largiter diuides, quasi de monte uel de aqua detraheres.' Tunc cocus abiiciens cuculum suum, habundanter diuidit cibum omnibus, quantum unusquisque accipere uoluit.

xlii. Quidam¹ uiri callidi et fallaces sua uestimenta in siluis absconderunt, [nudique ad sanctum Aidum uenientes,²] uestimentum ab eo postulauerunt. Quibus Aidus dixit: 'Sustinete paulisper, donec uestimenta accipiatis.' Tunc Aidus occulte misit ministrum suum, ubi uestimenta eorum abscondita erant. Et allata sunt eis uestimenta sua. At illi, sua propria agnoscentes uestimenta, confusi recesserunt uacui.

xliii. Alio³ autem die quidam uir, nomine Saran, iugulauit regem Laginensium Brandub. Hoc audiens Aidus, dixit: 'Vtinam illa manus que Brandub iugulauit, ex latere illius uiri caderet, set tamen post penitentiam.' Quod completum est. Nam Saranus ille iuxta sepulcrum regis complosis manibus⁴ suis die ac nocte iacebat, donec | rex dixit ei de sepulcro: 'O Sarane brute, ignoscitur tibi quod f. 103 r° fecisti.' Et cum hoc fecisset, manus Sarani ex suo latere cecidit. Sanctus autem Aidus perrexit ad sepulcrum regis Brandub, et resuscitauit eum de sepulcro. Cui rex dixit: 'Si mihi dederis regnum celorum, rogo te ut nunc ad celum pergam.' Tunc, accepto sacrificio, perrexit ad celum; et sepultus est in ciuitate Fernan.

¹ Capg. i. 21, 39. ² From M; Capg. reads: abscondentes. Probably he had a text resembling V, and mended it in this way. ³ Capg. i. 22, 2.

⁴ This represents the Irish 'lam-chomairt' (literally 'hand-smiting') which glosses 'lamentatio'; v. O'Davoren's Glossary, ed. Stokes (1904), p. 407; cf. Ab. § xxii.

xliv. Quidam¹ uir inops, a quo census multum rex exigebat, uenit ad sanctum Aidum, ut ab eo auxilium quereretur. Tunc Aidus semen in terram mittens, dimidium modii ordeï in sinum petentis dedit, statimque in aurum uersum est. Et dixit ei Aidus: 'Hoc regi da, et eris liber.' Rex autem uidens hoc aurum, dixit seruo: 'Quis tibi tantum auri largitus est?' Ille respondit: 'Sanctus Aidus dedit mihi.' Cui rex dixit: 'Hoc aurum non accipiam; set Deo et sancto Aido dimitto te liberum in eternum.' Tunc seruus ille uenit ad Aidum; et Aidus granum illud² seminauit in terram.

xlv. Alio³ autem tempore cum sanctus Aidus oratorium edificare uoluisset, nec tamen artificem habuisset, benedixit manus cuiusdam uiri ineruditi, nomine Gobban; et statim sapientissimus artifex factus est, et fecit optimum oratorium. Dixit sanctus Aidus: 'Usque ad diem iudicii hoc oratorium non deficiet.' Quod completum est.

xlvi. Quidam⁴ autem die exiit sanctus Aidus ad lauandas manus in fonte. Tunc alii de fratribus uidentes eum⁵ inter se dixerunt: 'Nullus homo potest commouere sanctum Aidum ad discordiam.' Tunc uir quidam brutus ex eis dixit: 'Ego possum commouere eum ad discordiam.' Erat autem Aidus indutus pellibus uulpium. Exiens autem uir ille brutus, proiecit sanctum Aidum in fontem. Cui Aidus dixit: 'Brucior es, iuuenis, de isto opere.' Uestimenta sancti Aidi iuuenis uidens arida esse sine una gutta aque, dixit: 'Penitet me quod feci.' Cui sanctus respondit: 'Bene fecisti agendo penitentiam; nam si non peniteres, terra te absorbuisset. Nunc celum habebis, et quadragesimo die morieris.'

xlvii. Alio⁶ autem die uenit ad eum equonomus idem⁷ Mochoe Locre⁸, dicens: 'Quid faciemus? quia iam materiam ecclesie cesam in siluis habemus, sed tamen uiros, qui multa ista onera et grauia deferant, non habemus.' Cui Aidus dixit: 'Uos ite in domum uestram, et quicquid in ista nocte audieritis, nolite aspicere.' In f. 103^v illa autem | nocte magnum sonitum audierunt in ciuitate, et nemo ausus est uidere. Tunc quidam relaicus⁹ ex eis per foramen clauis prospexit, et uidit multitudinem iuuenum bonarum formarum, cum comis aureis usque ad scapulas, ligna deferentes; et isti angeli metiti sunt fundamenta ecclesie. Tunc sanctus Aidus dixit angelis: 'Cessate ab hoc opere.' Quia nisi uir prospexisset, totam ecclesiam angeli facerent. Postea Gobbanus fecit¹⁰.

xlviii. Quodam¹¹ autem tempore, cum sanctus Aidus in finibus Mumunensium ambularet, haut procul a cella sancte Ite, audiuit

¹ Capg. i. 22, 12.

² illum m. pr.

³ Not in Capg.

⁴ Capg. i. 22, 20.

⁵ MS. animi.

⁶ Not in Capg.

⁷ MS. id est.

⁸ MS. locre.

⁹ v. Glossary.

¹⁰ MS. faciet, altered to faciat.

¹¹ Capg. i. 22, 27 (very short).

longum sonum cimbali. Cumque Aidus interrogasset: 'Quis est iste sonus?' dictum est ei: 'Alumna sancte Ite nunc mortua est; ueni ergo ut resuscites eam.' Tunc sanctus Aidus misit unum de suis cum baculo suo. Cumque baculus uiri sancti supra puellam positus esset, uiua et sana surrexit.

xlix. Quidam¹ fur coronam de peccoribus sancti Aidi furatus est, et comedit. Cumque fur ille coram sancto Aido iurare uoluisset quod animal illud non comedisset, auris corone in labiis illius uisa est, et omnes circumstantes deriserunt eum.

i. Alio autem die uenerunt secus Aidum quidam uiri habentes secum unum, [quem] uinctum duxerunt. Cumque per siluam pergerent, quidam latrunculus inimicorum suorum occurrit illis. Tunc illi huc illucque fugientes, uirum uinctum reliquerunt. Et hic uinctus reuersus est ad sanctum Aidum, et liberatus est.

li. Quadam autem die sanctus Aidus in angulo ecclesie sue stetit longo statu. Tunc sanctus Mundu, filius Tulchani, uidens eum, dixit illi: 'Quid est quod uides illuc? reuela mihi.' Tunc sanctus Aidus signauit oculos sancti Mundu, et uidit sanctus Mundu totum mundum ab ortu solis usque ad occasum.

lii. Alio² autem tempore, cum sanctus Aidus in uia ambularet, occurrit ei Colmanus nepos Fiacrach. Illa autem hora equus Colmani mortuus est. Tunc Aidus equum suum sub curru Colmani dedit. Et cum ab inuicem discessissent, alius equus iacinctus, a Deo missus, sub curru sancti Aidi statim uenit. Cumque Colmanus reuersus esset, equus ipsius uiuus et sanus surrexit in occursum eius.

liii. Quodam autem die, cum sanctus Aidus ligna pomifera in terram plantasset, uir, qui ei semina malorum³ deferebat, detulit cum ceteris infructuosa ligna, id est brensei et pruni. | Set sanctus f. 104 r⁴ Aidus omnia communiter plantans, de⁴ his arboribus infructuosis ligna fructifera cum pomis fecit.

liv. Alio autem tempore multitudines populorum nepotum Neill, et Connectorum, et Vathanensium, et Dail Riati, et Dail Aradii, et aquilonaris totius partis, uenerunt, ut [regem Laginensium, Brandub nomine,] deicerent de regione sua in uindictam Cummascaig, filii Aido, filii Ain[m]eredii. Tunc rex Brandub exiit ad salutandum Aidum. Cui Aidus dixit: 'Ite ad certamen, et nos omnes in certamine

¹ §§ xlix-li not in Capg.   ² Capg. i. 22, 29. After this section Capg. has only a mention of the saint's death, which, like V, he dates 'pridie Kal. Marcii' instead of 'Febr.'; and a note of his own on his various names 'Aidus, Aidanus, Moedok'; the last, 'quod est Hibernicum,' being that by which he was known at St. David's.   ³ altered m. sec. to 'malarum'.   ⁴ MS. et de.

erimus.' In illa autem tota nocte sanctus Aidus tensis manibus in oratione stetit; et rex Brandub commisit bellum, aquilonales in fugam uersi sunt, et uiginti quatuor certamina¹ in una nocte dederunt se in fugam.

Iv. Quidam homo uenit a Roma paraliticus, qui per totum mundum sanitatem sui doloris quesuiuit, et non inuenit. Cui² omnes dicebant: 'Nullus potest te sanare nisi sanctus Aidus in Hibernia.' Cumque uenisset trans mare, inuenit sanctum Aidum mortuum. Set saliuā, quam in ore sancti Aidi inuenit, illum sanauit ab omnibus doloribus suis.

Ivi. Fuit uir quidam infirmus annis triginta in finibus Laginensium, nomine Finanus. Hic in die festiuitatis sancti Aidi, quae est ii Kal. Martii³, uidit currum mirabilem de celo descendentem ad ciuitatem Fernan, in quo erat clericus amoenus et femina palliata. Et interrogauit eos quinam⁴ essent. Et respondit clericus: 'Nos sumus sancta Brigida et Aidus, uenimusque ut benedicamus loca nostra et eos qui nos suis donis et oblationibus honorificant in die exitus nostri. Tu uero letus esto, quia in die tercio ad celum ibis.' Post hec exiit currus ad cellam Daro.

Ivii. Alio autem tempore sanctus Malling in Lochar principatum Fernan tenuit, et in lectum sancti Aidi ascendit. Cui quidam clericus dixit: 'Noli ascendere in lectum sancti uiri.' Dixitque Malling: 'In illo dormiam'. Cumque in lectulum ascendisset, statim dolor grauissimus apprehendit eum. Tunc ait Malling⁵:

A Ísu;
Ó ro fetor ar saethu,
Galar fil form, inmain de,
Cé nombebad, a Ísu.

Set tamen dolor non cessabat urere illum; iterumque dixit Malling:

A Ísu;
Ó ro fetor ar lussu,
Nommicc, na bad iar n-assu
Nimthá liaig, acht tussu.

¹ Translates Ir. *catha*, which means both 'battles' and 'battalions'.
² MS. cum.

³ So also in heading; it should, of course, be 'Februarii'; Capg. i. 22, 34 has also 'pridie Kal. Marcii,' as date of M.'s death.

⁴ MS. quis.

⁵ The following Irish verses are extraordinarily corrupt in the MS. I give them as conjecturally restored by Dr. Kuno Meyer in *Cymmrodor*, xiii. 92. The following translation is by the same scholar: 'O Jesu! as thou knowest our afflictions, the disease which is on me is welcome, though I should die of it, O Jesu! O Jesu! as thou knowest our (healing) herbs, heal me! let it not be too late! I have no leech, save Thee. Thy cross, O Son of the living God! against every disease, if it come to me. Unless that heal me, there is not under heaven a sign that heals it.'

Sed tamen dolor non cessabat torquere eum ualde. Iterumque Malling dixit:

Do croch, a meic Dé bii,
Ar cech galar, ma domthi,
Minomicca sin, ni fil
Arde nodicca fo nim.

Tunc Malling surrexit de lectulo, et promisit quod in illo lectulo non | dormiret iterum. Et dixit Malling: 'Non quisque dignus est f. 104 v° dormire in lectulo sancti Aidi; ego non dormiam in eo.'

In hoc apparet quantam gloriam sanctus Aidus habet in celis, in cuius lectulo nemo potest dormire in terris. Sanctus enim Aidus inter choros angelorum et apostolorum et omnium sanctorum epulatur in celis, in gaudio sine merore, in regno sine fine, in uita sine morte, in conspectu Domini nostri Iesu Christi, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.

EXPLANATION OF THE INDEXES

Names which occur in the lives printed in these volumes, or in parallel texts cited in the critical notes, are given in thick type; names occurring elsewhere are given in small capitals. The lives are cited by sections, the Introduction by pages; references to the Introduction follow those to the lives. Where a passage of the Introduction is a mere citation from one of the lives, and does not give any additional information, it is not specially indexed.

The varieties of spelling, and the fact that names occur sometimes in an Irish, sometimes in a Latin dress, sometimes in their original, sometimes in their hypocoristic forms, have necessitated a large number of cross references, which, it is hoped, will facilitate identification and research. Letters in round brackets ( ) are sometimes written by the scribes and sometimes not; letters in square brackets [ ] are supplied by the editor; k and y, which are no Irish letters, are generally treated as identical with c and i respectively; h is also not an independent letter in Irish, and is often neglected.

Many names of places and tribes are made up of a common noun with the genitive of a proper name depending on it. Where these names are in Latin, the proper name comes first in the Index, but in Irish the common noun has to come first in accordance with the rules of Irish syntax; thus, Duach nepotes, but, Úi Drona.

Where the interpretation of an Irish name is given in Latin, it is taken from the texts themselves; where it is in English it is due to the editor.

The following abbreviations are used:—d = daughter of; f = father of; m = mother of; s = son of; k = king of; abp. = archbishop; bp. = bishop; bar. = barony; par. = parish. For the abbreviations used in citing the various lives, see p. clxxxix.

The Index of places comes first, then the Index of persons, then a subject-index to the Introduction, and finally a Glossary.

INDEX LOCORVM

Aband, **Abhann Mor**, i. e. ampnis magnus, the Munster Blackwater, Ba. § 5 note; Car. §§ 40, 65; Dec. § 2; v. Nem.

Abbaindun, probably intended for Abingdon, which is etymologized as Dún Abbain, i. e. Abban's Fort, Ab. § 14; p. xxv note 5.

ABINGDON, v. **Abbaindun**.

Aoah Cumreoh, v. **Achad Cayrach**.

Aoath Bo, v. **Achad Bo**.

Aoel, **Aoehel**, in **Úi Cennselaig**, near Ard Ladrang, Maed. § 20.

Aochaoh Drummata, v. **Achith D. cella**.

Achad Bídám (v. l. Broan), Mun. § 3.

Achad Bo, i. e. ager boum, **Aoath Bo**, **Acheth Boo Hele**, **Akaohbo** (*dat.* in **Achuth Bo**), **Aghaboe**, bar. Upper Ossory, Queen's Co., Cain. §§ 39, 45 and note, 46; Mochoem. § 25 and note; Lug. § 43 and note.

Achad Broan, Mun. § 3 note.

Achadh Caimnich, **Cainnydh** (Cainnech's meadow), ancient name of Tech Moling, q.v., Mol. § 2 (not to be confounded with **Achad bo Caimnich** = **Aghaboe**).

Achad Cayrach, i. e. collis ouium, **Aiketh Kereoh**, **Aoah Cumreoh**, in Co. Limerick, unidentified, Ail. § 31.

Achaid Oritri (*dat.* in **Achthib C.**), apparently near Clonfertmulloe, Lug. § 44 note.

Achad Dagain, **Ath Dagain** (field or ford of Dagan), Lug. § 50 and note.

Achad Dian, i. e. ager uelox, in Kerry, near the R. Maine, Car. § 8.

Achad Draygnichi (**Draignige**), in or near Medraige, q.v., Enda § 28.

Achad Durboon, in Munster, identified by some with Gougane Barra, between Glengariff and Macroom, bar. Muskerry, Co. Cork; and this agrees with the statement of the Irish life of Baire that it was in Muscraige Mitine (cf. F.M. ii. 999, O'Hanlon ix. 563), Ba. § 2 note; § 12.

Achadh Firghlais, **Aketh Arolayss**, now Agha, bar. Idrome E., Co. Carlow, Fint. § 19 and note.

Achad, **Acheth Liacc**, **Leicoe** (field of the flagstone), Mun. § 8. There is an **Achad Liacc** in bar. Athlone, Co. Roscommon, F.M. 770. There are several **Aghaleagues** in the Census Index.

Achad Liathdrom, **Liachedrom**, **Aicheth Liacc Eoh Droma** (field of the grey ridge, or of the flagstone of the horse-ridge), in Fothart, Mun. § 17.

Achad Mebri, v. **Membri**.

Achad na Derba, i. e. Collis Mulctri, Bo. § 23.

Achadh h-Uabhair, **Nuair**, i. e. ager superbie, Ab. § 41.

Achad Ur (i. e. the fresh field), now **Freshford**, bar. Crannagh, Co. Kilkenny, Mochoem. § 20.

Achaid Oritri, *pl.* (*dat.* in **Achthib C.**), Lug. § 44 note.

Acheth Boo Hele, v. **Achad Bo**.

Acheth Liacc, v. **Achad Liacc**.

Achith Drummoto cella, **Acht Droma cella**, **Cella apud Achaoh Drummata** (Ir. Cell Achaid Droma foda, i. e. the Church of the Mead of the Long ridge), Killeigh, bar. Geashill, King's County, Cain. § 32 and note.

Acht Droma cella, v. **Achith Drummoto cella**.

Ae, **Aei Campus** (Ir. Magh n-Ai), later called **Machaire Chonnacht**, i. e. the Plain of Connaught, in Co. Roscommon (for its extent see **Hy Fiachrach**, p. 179 note), Br. i. § 10; Ci. C. §§ 1, 4; p. li note 3.

Aedhani, **Aidani** **Bedhaire cella**, earlier name of **Cell Fiachna**, q.v., Car. § 35.

Aei campus, v. **Ae campus**.

Aenghusa, **Engusa nepotes**, Ir. **Úi Aenghusa**, a sept of the Deise, comes, Mochoem. § 30.

AESTII, German tribe, p. clxxx note 1.

AFRANE, v. **Ath Medhoin**.

AGHA, v. **Achadh Firghlais**.

AGHABOE, v. **Achad Bo**.

Aicheth Liacc Eoh Droma, v. **Achad Liathdrom**.

Aidani Bedhaire cella, v. Aedhani R. C.
Aiketh Kereoh, v. Achad Cayrach.
Aidibuir Semen (would be *Sil n-Ail-debair* in Ir.), Cron. § 22. (There is a *Clann Aeilabra* mentioned in F. M. 1172.)
Aileoh, Elagh in Inishowen, N. of Derry, a royal residence (v. Magh Rath, pp. 36, 204), Coem. § 19.
Aileoh, 'in Britannia,' Br. i. § 86 note; v. l. Auerech, q. v.
Aillella nepotes, Rua. § 9 note; v. Hilela fines.
AINE CLIACH, v. Ani C.
Airard, in *Úi Dróna*, now Ullard, on the Barrow, on the borders of Cos. Carlow and Kilkenny, Com. § 57.
Airbre, a district in *Úi Cennselaig*, Mun. § 21 note.
Aird Cremha, v. Ard Crema.
Aird Finain, Ardfinnan, bar. Iffa and Offa W., Co. Tipperary, Car. § 62.
Aird Sinnaidh († *Ard Sinnaigh*, i. e. Foxhill), apparently near Slieve Beagh, Maed. § 9 M. (in the V text this is made the name of a man, *Aired Siniuch* = *Airedus quidam sanctus*, Capg. There is an *Aireid saccart*, i. e. priest, in Mart. Don. at Aug. 26).
AIRGHIALLA, v. Ergallenses.
Airnaidi, *Airnidi* (Ir. *Ernaide*, an oratory, hence the prefixed article in Sam. § 4), Urney, on the borders of Tyrone and Donegal, S.W. of Strabane.
Airne insula, *Airne airthir insula*, v. Aru.
Airther, regio na n- (*gen. pl.* of Irish article) = *Crich na n-Oirther*, the Oriors, Co. Armagh, Rua. § 8 and note.
AIRTHIR CLIACH, v. Cliach.
Ait Bresail, v. Bresail atrium.
Ait Declain, v. Declani atrium.
Ait Dobrain, v. Dobrani atrium.
Aitohe mons, *Sliab n-Aidohe* (*Sliab n-Echtghe*), Slieve Aughty, on the borders of Galway and Clare, Br. i. § 12 note.
Akaohbo, v. Achad Bo.
Aketh Arolays, v. Achadh Firghlais.
Alba, *gen.* Alban, Scotland, King of (Aedan a. Gabran), Ber. § 14 note; p. c note 2.
Alba, i. e. *Candida casa*, Whitern, Tig. § 4; v. Rosnat.
Albei insula, v. Index nominum, s.v. Ailbeus.
Albus, *Albe campus*, *Ailbe campi* (Ir. *Magh Ailbe*), on the borders of

Cos. Carlow and Kildare, Mun. §§ 26, 27.
Alosilus, Co. E. § 1 note; v. Fidh Elo.
Amalechitae, the *Amalekites*, Br. i. § 6.
Amalgida, *Amhlaygh semen* (Ir. *Úi Amalgadha*), Tirawley, Co. Mayo, Maed. § 1 (cf. Mart. Don. Jan. 31; F. M. 449 note).
Amolngith genus, perhaps identical with the preceding, Aed § 34 note.
Angelorum crux († Ir. *Croch na n-Angel*), at Emly, Ail. § 29.
Angelorum crux, at Rathen, Car. § 57.
Angelorum terra († Ir. *Tir na n-Angel*), name of a spot at St. Mullins, Mol. § 3 note.
Angin, *Angina insula* (Ir. *Inis Ain-gin*), Hare Island, in Lough Ree, Ci. C. §§ 25-8.
Angila, Ail. § 4 note; Car. § 65 (where it is distinguished from Britannia); Ger. §§ 2, 3; Rua. § 1 note.
Anglicanus, English, A. terra, Ger. §§ 2, 3; A. partes, Ger. § 10; A. gens Maed. § 17 note.
Angliot, the English, Fech. § 18; Maed. § 17 (M); p. lxxv note 4.
Anglicus, an Englishman, Fech. §§ 18, 19.
Ani Cliach, *Aine Cliach*, a district round Knockany, Co. Limerick, Ail. § 1 note.
ANNADOWN, v. Enach Duin.
ANNAGH, v. Enach Midbreuin.
ANNATRIM, v. Enach Truim.
Ara, v. Aru.
Ara = *Ara Cliach*, q. v.
Ara, *Araid Cliach* (*gen.* *Arad*, *Arath*, *dat.* *Aradaibh*), a district in the NE. of Co. Limerick, Ail. §§ 1, 44; Rua. §§ 11, 26 note.
Arabia, Br. ii. § 26.
Aradenium genus (Ir. *Dal n-Araide*, q. v.), Ci. C. § 1 note; Com. § 1 note.
Aradenium populus, i. e. the people of *Ara Cliach*, q. v., Ail. § 44 note.
Ara Mao ua Neitt, in Muscraige Thire, Rua. § 1 note.
Arann, v. Aru.
ARDAMINE, v. Ard Lathrann.
ARDBRACKAN, bar. Lower Deece, Co. Meath, p. xci note 4.
Ard Brenaind (i. e. the height of Brendan), on the Suir, Car. § 62.
Ard Olannaughta, now the bar. Ferrard, Co. Louth, Enda § 1 (miswritten *Ard Kyannacht*); p. lxiv note 5.

Ard (Aird, Arid, Arit) Crema, Crema (i. e. height of the wild garlic), in bar. Bargo, Co. Wexford, Com. § 42; Mun. § 14 and note, § 16 note.

ARDFINNAN, v. Aird Finain.

Ard Gabrain (Gabren, Gobren), in the Desi, Lug. § 46.

Ard Lathrann (Ladrand) in *Úi Cennselaig*, perh. Ardamine, bar. Ballagheen, Co. Wexford, Maed. §§ 20, 21 (V), 30 (cf. LL. 311^b 46, 'Ladru a quo Ard Ladrand,' but the writer of the life probably connects the name with the 'latrones' of § 19, Ir. latrand, as if it meant the robbers' height).

Ardmahanus, of or belonging to Armagh, archiepiscopus, Tig. § 13.

Ard Mantain, on the Shannon, Ci. C. § 28.

Ardmor, i. e. altitudo magna, Ardmore, bar. Decies within Drum, Co. Waterford, Dec. §§ 15, 17, 32, 39; pp. lxi f., cxiii note i.

Ard na Coersach, i. e. altitudo ouium, ancient name of Ardmore, Dec. § 15.

Ard na Crooh, Ard na Caorach, a height in Aranmore, Enda § 16 (v. note a. l.).

ARDSKEACH, v. Firt Squethe.

Ard Sratha, Arid Srathó (i. e. height of the strand), Ardstraw, bar. Strabane, Co. Tyrone, Caia. § 22.

ARDS OF ULSTER, v. Ultorum altitudo.

ARDSTRAW, v. Ard Sratha.

Ard Tiprat (i. e. Height of the Fountain), ancient name of Cluain meic Nois, q. v., Ci. C. § 28 note.

ARD ULAD, v. Ultorum altitudo.

Arid (Arit) Crema, v. Ard Crema.

Arid Srathó, v. Ard Sratha.

ARMAGH, pp. xcii note 3, c note 2, clv note 4; v. Ardmahanus.

ARMORICA, p. cli note 6; v. Letha.

Arrensais, of Ara, abbas (Enda), Ci. C. § 20 note; v. Aru.

ARRAN, Isle of, Scotland, p. lxxxii note.

Artrigi regio (= Artraige Cliach LL. 373^a 4), perh. = Araid Cliach, q. v., Ail. § 1.

Aru, Ara, Arann, A(i)rne insula (áru = kidney, cf. Enda § 10 'i. e. ren', the name being derived from the shape of the island), Aranmore in the Bay of Galway, Ail. § 25 and note; Br. i. §§ 14, 71, 98; Ci. C. § 12 note; § 21; Enda §§ 10, 12-19,

22, 25, 28-9, 31, 33 note; pp. lxiii note, lxiv note 2, clxx note 4; Airne Airthir insula, i. e. Inisheer, or the eastern island of the Aran group, Br. i § 77; Airne insula in this sense, ib. § 71, v. Orientalis insula; v. Media insula.

Assail riuli, Ir. Glaisai Assail, apparently in Westmeath, Mun. § 4 (*dat.* uc Glassaib Assail, ib. note).

ASSAROE, v. Es Ruaidh, Ruaid gurges, &c.

Assiri, the Assyrians, Br. i. § 101.

Ath Cain, i. e. uadium lene (*rather* uadium pulchrum), in island of Coimrighe, Mun. § 8.

Ath Cain (i. e. Fairford), imaginary place in the Land of Promise, Mun. § 28 note.

Ath Cliath (i. e. the hurdle-ford), Dublin, Coem. § 29.

Ath Dagain, v. Achad D.

Ath Dam Dichlethi (i. e. the ford of the hidden oxen), Ab. § 52 (corruptly written: Ath Daimh dha Cheilt, and Ath Deib Dichlit).

Ath Dara, i. e. uadium Dara, on the R. Barrow, Ail. § 27.

Ath Deib Dichlit, v. Ath Dam Dichlethi.

ATH FENE, v. Feine uadium.

Ath Iomhdain, v. Imgain uadium.

Ath Lagen, on the coast of Corcomroe, Co. Clare, Br. i. § 98.

Ath Medhoín, i. e. uadium aluei (or Ford of the Middle), on the Blackwater, now Affane, opposite Mount Rivers, Car. § 64. (According to local tradition the place where St. Carthach crossed the Blackwater was Mount Rivers, a mile and a half below Cappoquin. The tide still comes up as far as Mount Rivers, and it is quite possible that the occurrence of some unusual tide may have occasioned the belief that a miracle had occurred. Cf. Froude, v. 444.)

Ath Sallohair (i. e. the muddy Ford), probably on the Brosna, Ci. S. § 31.

Ath Ubla, i. e. uadium pomi, on the Blackwater, now Ballyhooly [= Baile Atha ubla], bar. Fermoy, Co. Cork, Car. § 40.

ATLANTICUS OCEANUS, p. xli note.

Anerech insula, v. l. Ailech, 'in Britannia' Br. i. § 86; cf. p. cxv note 16; it is possible that these forms are corruptions respectively of Reoric and Relic, names belonging

to Flatholme and Steepholme in the Severn estuary, v. my Anglo-Saxon Chron. ii. 128. These islands, under the name of Echni, are connected with Gildas, L. Land. p. 131 (138); C.B.S. p. 66 (cf. ib. p. 63, 'Echni qui modo Holma uocatur'). It is in favour of this view that Brendan goes to Auerech or Ailech immediately on leaving Gildas. Possibly the island is to be sought among the Western Isles of Scotland; and in favour of this might be urged the mention shortly after of the 'regio Heth' (R, M) or 'Terra Ethica' (S²), i. e. Tiree. In R, however, the visits to Auerech and Heth are separated by a voyage to Ireland.

AUGHRI, v. Echdrum.

ANILUM INSULA, 'que vulgariter dicitur En inis,' Cain. § 25 (Reeves, Adamn. p. 123, places this in the Western Islands of Scotland, but on rather precarious grounds).

AUR PHARDUS, i. e. Brink of Paradise, imaginary place in the Land of Promise, Mun. § 28 note.

BABILON, Babylon, Enda § 17.

BAILE ATHA UBLA, v. Ath Ubla.

BAILE BARRIGH, v. Barrig Cella.

BAILE MUIRNE, v. Burnech.

BALLA, bar. Clanmorris, Co. Mayo, Moehua § 1 note; pp. xci note 4, clii note 5.

BALLYHOOLY, v. Ath Ubla.

BALLYSADARE, v. Esdara.

BALLYVOURNEY, v. Burnech.

BANAGH BARONY, v. Bogene generis regio.

BANDAN, the R. Bandon, Co. Cork, Ba. § 5 note.

BANGOR, v. Benchor.

BANGOR BAY, v. Inbher Beg.

BÁOI BHÉARA, Bearhaven, N. of Bantry Bay, Ba. § 5 note.

BARGY, barony of, v. Barrichi nepotes.

BARRA, isle of, Outer Hebrides, p. xxxi note 3.

BARRŌHI, BARRAIDH, BARRIDIE nepotes, in Úi Cenasaig (Ir. Úi Barrchi, &c.); the name survives in the bar. Bargo, Co. Wexford (the reading Barrchi is therefore probably correct), Mun. §§ 14, 15 and note.

BARRI, BARA, TOBAIRRI insula, INIS BAIRRI, in Echdach stagnum, q.v., Mun. § 22 and note.

BARRIG cella in Magh Liffi, Enda

§ 11 (Colgan a. l. says that in his day it was called Baile Barrigh, and was on the banks of the Liffey in the County and diocese of Kildare).

BARRINTHI cella (Ir. Cell Bairrinn), Kilbarron, N. of Ballyshannon, Br. i. § 13 ad finem; p. xxxi note 5.

BARROW R., v. Berba.

BEARHAVEN, v. Báoi Bhéara.

BECAI ATRIUM, v. Raith Becain.

BE(a)g ERINN, BECH ERIND, i. e. parua Hibernia, Beggery, an island in Wexford Haven, now joined to the mainland, Ab. § 9.

BEGGERY, v. Be(a)g Erinn.

BELACH GABRAIN, Gowran Pass, Co. Kilkenny, Ba. § 6 note.

BELLELEBI, miswriting of Cell Slebi, q.v., Enda § 9 note.

BENCHOR BE(a)NNHOR, BENCOUR (*gen.* -choir, -chuir), Bangor, on Belfast Lough, Car. § 15; Com. §§ 13, 16, 22, 42, 57-8; Fint. §§ 12, 17; Mochoem. § 9; Lug. § 24; Mun. § 16 note; pp. lviii note 3, cxv, cxix note 6, clii note 3; Benchorensis, Com. § 14 note; B. collis, lb. § 19 note; Bencorensis monasterium, l.as. § 26.

BENEDICTIONUM LOCUS, on the western side of Ath Medhoin, q.v., Car. § 64.

BERBA, BERBHA, BERUA, BEROW, the R. Barrow, Ab. §§ 28, 30; Ail. § 27; Com. §§ 42, 57; Fint. § 19; Moling §§ 2, 4, 10; Lug. § 39; Mun. § 26.

BEROW, v. Berba.

BERUA, v. Berba.

BETHAT, Betho mons (Ir. Sliab BETHA), Slieve Beagh, on borders of Fermanagh and Monaghan, Maed. § 9.

BIOE FIUVIUS, v. Inbher Beg.

BIOISICHE cella (Ir. Cell Bicsige, i. e. church of Bicsech), Kilbixy, bar. Moygoish, Co. Westmeath, Mun. § 11 note.

BIR, the Moyola R. which enters Lough Neagh from the NW., Co. E. § 12.

BIRRA, BIORRA (*dat.* Birraib), BIRR or Parsonstown, bar. Ballybrit, King's Co., Aed § 2; Br. i. § 94; Cain. § 28 note; Rua. § 16 note.

BLACKWATER, the Munster, v. Aband Mor; v. Nem.

BLACKWATER, the Tyrone, v. Dabull.

BLADMA, BLADHMA mons (Ir. Sliab Bladma), Slieve Bloom, on the borders of King's Co. and Queen's Co., Ci. S. § 20; Com. § 3; Fin. C. § 8; Fint. § 3; Mochoem. § 11; Lug. § 28; v. Sinoir, Smoil, Smoir Mons.

- Blathach**, brook in *Úi Bairche*, Mun. § 26.
- Bledach**, *Bledua*, in regione *Heth*, q.v., Br. i. § 87 (called in the Br. Irish life, 'Bleit i ccrich Letha,' v. p. xxxvii note).
- Boann**, *Boanna*, the river *Boyne*, Bo. § 16; *Enda* § 11 ad finem.
- Boecii monasterium** (Ir. *Mainistir Buile*), *Monasterboice*, bar. *Ferrard*, Co. *Louth*, Bo. § 9; pp. xxxvi, cxx.
- Bo Finde insula** (i. e. i. uacce albe), *Inishboffin* in *Lough Ree*, Aed § 31; p. xxvii note.
- Bogene generis regio** (Ir. *Tír Bogaíne*), the barony of *Banagh*, Co. *Donegal*, Mun. § 28 note.
- Bohinnis**, i. e. *bouina insula*, Aed § 33 note; = *Daminis*, q.v.
- Bouis campulus** = *Achad Bó*, q.v., Cain. § 39 note.
- Boum insula** = *Daminis*, q.v., Maed. § 8 (V).
- BOYNE R.**, v. *Boann*.
- Brandani saltus**, v. *B. uirtutum saltus*, Br. ii. § 5.
- Brandani sedes** (would be *Suide Brennain* in Ir., though I have not actually found that name), probably *Cnoc Brennain*, *Brandon Hill*, in Co. *Kerry*, Br. i. § 15.
- Brandani uirtutum saltus**, Br. i. § 13; v. *Cluain Ferta* (*Brenaind*).
- BRANDON HILL**, v. *Brandani sedes*.
- Breacani Ocasabus**, Co. *E.* § 12 note; v. *Cori Bracayn*.
- Breacimaige insula** (V), *hInis Breagh Muighe* (M), an island in *Brackley Lough*, bar. *Tullyhaw*, Co. *Cavan*, Maed. § 3.
- Brefnenses**, the people of *Breifne*, a district comprising the present *Cos.* of *Cavan* and *Leitrim*; King of, *Aedh dubh*, Ber. §§ 16, 19.
- Breg regio**, a district extending northwards from the *Liffey* as far (according to some) as the *Fews*, Dec. § 26 (v. *L. na g-C.* p. 11).
- Bregnenses**, the people of *Bregh*, Bo. § 9; rex (*Eochaid*), Bo. § 15, 27.
- Brendani fons**, Br. i. § 7 note.
- BRENDANICUM MARE**, v. p. xlii note.
- Brentrocht**, in *Fothart*, Maed. § 19 (V).
- Bre(a)sail**, *Bressaill atrium* (generally atrium represents the Irish *Raith*, but the Ir. *Life* translates this *Ait Bressail*, i. e. the place of *Bresal*), near *Ardmore*, Dec. §§ 16, 28.
- Brigide ciuitas**, i. e. *Kildare*, v. *Index nominum* s.v. *Brigida*.
- Brig** (*Brio*) *Gobhand*, *Goubann*, *Gobain* (i. e. hill of the smiths), *Brigown*, near *Mitchelstown*, Co. *Cork*, Ab. § 22; Dec. § 2; pp. xcviij note 2, cxix, cxxxvii note 8.
- BRIGOWN**, v. *Brig Gobhand*.
- Brí LEITH**, p. clx note 5 (from *V. Tr.* p. 90, it appears to be *W.* of *Ardagh*, Co. *Longford*).
- Bri Oss** (i. e. hill of the deer), now *Bruis*, bar. *Clanwilliam*, Co. *Tipperary*, N. of *Slievenamuck*, Br. i. § 79.
- Britanni**, *Brittanni*, Maed. § 17 (M); *Britannorum rex*, Tig. §§ 3, 6.
- Britannia**, *Brittannia*, *Brittania*, *Britania*, Ab. §§ 12 ad fin., 13; Ail. §§ 3, 4, 19; Br. i. §§ 83, 86-7, 91; Cain. §§ 3, 15, 17, 19, 44 note; Car. § 20, 65; Ci. C. § 12; Co. E. § 14; Com. §§ 13, 18 note, 22; Dec. §§ 11, 15; *Enda* §§ 6, 8, 20, 22; *Fint.* § 12; Maed. §§ 11 (M), 16 (M), 17 (M), 20, 32 (M); *Lug.* § 38; Mun. §§ 6, 10 note; *Rua.* § 15; p. cxi note 3; *Britannic rex*, Maed. § 15 (M); *Rua.* §§ 13, 15; p. cx note 7.
- Britannie dorsum** (= *Druim Alban*, the ridge of Scotland), 'it commences in *Dumbartonshire*, and forms the great separating ridge between the Eastern and Western waters from *S.* to *N.*, till it terminates in the *Ord of Caithness*,' *Skene*, *C. S. i.* 11; Cain. § 19 note.
- Britannicus**, portus, Tig. § 7.
- Brito**, *Britto*, Br. i. § 91; Coem. § 48.
- Britones**, *Brittones*, Ail. §§ 1, 3; Car. § 45; Ci. C. § 25 note; Co. E. § 14; Maed. § 17; Mun. § 28; *Britonum episcopus* (*David*), Dec. § 15; — gens, Car. § 45; Dec. §§ 14, 18; Mun. § 28; — regio, Maed. §§ 20 (V), 32 (V); — regiones, Maed. §§ 11 (V), 18 (V), 32 (V).
- Br(i)uin nepotes** (Ir. *Úi Briuin*), in *Connaught*, Ba. § 1 (according to *R. ib. Úi Briuin Ratha*, which was a subdivision of *Úi Briuin Seola*, in bar. *Clare*, Co. *Galway*, *O'Flaherty*, *Iar-Connacht*, pp. 2, 128).
- Brosnach** (*gen.* *Brosnigi*, *Brosnache*, written corruptly *Brosnaithe*, and phonetically *Brosnay*), the *R. Brosna*, or *Brusna*, falls into the *Shannon* near *Banagher*, Ab. § 24 and note; Ci. S. §§ 15, 18; Cron. § 14; p. cxlviii.
- BRUIS**, v. *Bri Oss*.

BRUSNA R., v. Brosnach.
Buanan, id est perpetuus, name of a fountain at Kilroot, Ail. § 20.
BURGUNDY, King of. p. xvii note 1.
Burneech, later called Baile Muirne, whence the modern name Ballyvourney, bar. W. Muskerry, Co. Cork (cf. F. M. vi. 2312-13; Mart. Don. Feb. 11; LL. 353⁴30), Ab. § 22 note.
CAER BDWY, near St. David's. p. xxv.
CAHERULTAN, v. Ultani ciuitas.
Caimginiil desertum, v. Coemgeni heremus.
Cainich, **Cainn Eich**, corrupt place names, Ba. § 13, v. Cenn Eich.
CAIRBRE GABRA, v. Cairbre Mor, Carprei, Coirpri genus.
Cairbre Mor, a district in Sligo now represented by the bar. Carbury, Rua. § 7 (but Cairbre Gabra, bar. Granard, Co. Longford, is really meant); prob. = Crich Cairbre, Las. § 19 note.
CAIRBRE TETHBHA, v. Carprei.
CAISEL, v. Cassel.
CAITHNESS, p. xxxi note 3.
Caldea, Ci. S. § 22.
Calla Buaidh († Calad Ruad, the red strand), apparently the northern boundary of the kingdom of Brannubh of Leinster after his victory over Aed s. Ainmire, perhaps Callary alias Mount Merrion, S. of Dublin, Maed. § 26 M.
Cann Boes, probably Camaross, bar. West Shemaliere, Co. Wexford, Ab. § § 28, 33.
CANDIDA CASA, v. Alba.
Cantuarua, Canterbury, Rua. § 1 note; p. lxxxvi note 4.
CAPE CLEAR ISLAND, v. Ciera insula.
CAPPAGH, v. Lappe atrium.
CARBUDDO, or KIRKBUDDO, Forfarshire, pp. xxxv f.
CARBURY BARONY, v. Cairbre Mor.
CARCAIR NA N-GIALL, 'prison of the hostages,' at Tara, p. cv note 1.
CARLOW, v. Cetharlach.
Carprei, **Coirprei** (Ir. Cairbre Tethbha, or Cairbre Gabra), a district in the bar. Granard, Co. Longford; rex (Cridan), Sam. § § 1, 2; cf. p. lxxxviii.
CASHEL, v. Cassel.
Cassain uallis (Ir. Glenn Cassain), near Glendalough, Coem. § § 33, 38 (Reeves and O'Hanlon, vi. 59, identify this valley with Glendasain; but the latter is N. of Glendalough, while Glenn Cassain seems to have been to the S.).

Cassel, **Cassell**, **Casel**, **Cassil**, **Caissel**, **Caissil**, **Caissell**, **Casselum** (Ir. Caisel, i. e. the stone fort), **Cashel**, Co. Tipperary, the seat of Munster royalty, Ail. § § 22, 24-5; Car. § 61; Ci. S. § 13; Cron. § 27; Dec. § § 14, 18, 19 ad fin., 21, 23-4; Enda § § 12-14; Fin. C. § 19; Maed. § 37; Mochoem. § § 19-21, 31; pp. xviii, cxli note 3; rex Caissill (Aengus mac Nadfraich), Ail. § 41; Ci. S. § 16; Dec. § 14; 'Ailill', Ci. S. § § 18, 29; rex Caissil (Failbe Flann), Car. § § 61, 62; Mochoem. § 21; reges Caissill, Dec. § 24.
CATHAIR ULTAIN, v. Ultani ciuitas.
Cathl, **Cathaoi insula** (Ir. Inis Cathaig), Scattery Island, off Kilrush, in Shannon estuary, Ci. C. § § 22, 29.
C6 campus († Ir. Magh Cé) alias Triudi campus, in Connaught, Ab. § 22 (Colgan a. l. notes that some of his MSS. of the Irish life read Magh Ele or Elle, which he says is in Co. Galway; Loch Cé is in bar. Boyle, Co. Roscommon).
Cechnemin campus († Ir. Magh C.), apparently in bar. Decies without Drum, Co. Waterford, Car. § § 63, 64.
Ceducani Desertum, Ab. § 35 note; v. Diserth Cendubhain.
CEIM AN EICH, v. Cenn Eich.
Ce(a)ll Abbain, i. e. cella Abbani, Killabban, bar. Ballyadams, Queen's Co., Ab. § § 27, 28, 32, 49; p. xxv note 5.
Ceall Achaid Conchinn, in Corkaguiny, Co. Kerry, Ab. § 22.
CELL ACHAI DROMMA FODA, v. Achith Drummoto cella.
Cell Achaid Durboon, v. Achad Durboon, Ba. § 12 note.
Ce(a)ll Ailbe, in orientali parte Midhi (v. Midhi regio), Ab. § 32.
Cell Aine (i. e. cella urinae), probably Killanny, bar. Ardee, Co. Louth, Enda § § 5, 11.
Cell Aithfe, in Magh Coincinn, q.v., Ab. § 22 note.
CELL BAIRRFINN, v. Barrinthe Cella.
Cell Barra, later name of Cuil Caissin, q.v.
CELL BECAIN, v. Cluain Aird Mobecoc.
Cell Beraich, v. Disert Beraigh, Ber. § 17.
CELL BERAICH, v. Cluain Coirpthe.
CELL BICSIGE, v. Bicsiche cella.
Cell Chaissin, v. Cuil Cassin.
Cell Chinnl, Ab. § 22 note (v. l. for

Cul Collingi of the text; the Scribe was perhaps thinking of Cell Chain-nich, i.e. Kilkenny).

CELL CLERTHE, i.e. Church of the hurdle, Kilclief, bar. Lecale, Co. Down, p. xcix note a.

Oe(a)ll Oloohair (i.e. Church of the Causeway), now Kilcloher, bar. Decies without Drum, Co. Waterford, Car. § 63.

Cell Oobthai[gh], Oobthaidh, Oobthi (i.e. the Church of Cobthach, *gen.* Cilli), on the borders of the Deisi and

Úi Liathain, i.e. near the lower course of the Munster Blackwater, Dec. § 2 (would be anglicized Kilcoffey, but I do not know of any such place. A bishop and a priest named Cobthach are mentioned LL. 365^f 366^b).

Oe(a)ll Ooluum Deirg (i.e. the Church of Colum the Red), Ossory, Dec. § 27.

Oe(a)ll Oruimthir (i.e. Church of the Priest), near Kilcullen, bar. E. Mus-kerry, Co. Cork, Ab. § 22.

CELL DA LESS, 'Church of the two Ramparts,' addenda to p. xcviil.

Cell dara (i.e. Church of the Oak), Kildare, Maed. § 57 (M); called Brigide ciuitas, Tig. § 2; Brigide monasterium, ib. note; Kelldarense, Kyllarense monasterium, Tig. § 11; pp. cxxvii, cxli note 3, clxx.

Oe(a)ll Dolue, Kell Tolue (i.e. the church of Dalua), Killaloe, Co. Clare, Cain. § 34.

CELL ENDA, v. Endei cella.

Cell Fiachna (i.e. the Church of Fiachna), now Kilfeigny, bar. Clannaurice, Co. Kerry, Car. § 35 (O'Hanlon, v. 255).

Cell inn Cantillir, v. Cell meic Cathail.

Oe(a)ll Ite, v. Ite cella.

Oe(a)ll Liadain (i.e. Church of Liadain), Killyon, bar. Eglish, King's Co., between Birr and Kinnity, Ci. S. § 8 (Misc. Celt. Soc. p. 20).

CELL MAC N-ODRAIN, v. Odrani filiorum Cella.

Cell meic Oathail, Kilmacahill, bar. Gowran, Co. Kilkenny, Ba. § 6 note; in text corrupted to Chell inn Cantillir, and Cyllin Cantiliz.

Cell, Cill mao Duach, Cella filiorum [fili] Duach, Kilmacduagh, S.W. of Gort, bar. Kiltartan, Co. Galway, Maed. § 37.

Cell mor (the great church), i.e. Cell mor Aedain, Kilmore, bar. and Co. Monaghan, Co. E. § 12 note (Ann. Ult. 748).

Oe(a)ll mor Dithraithm, Dithrib (i.e. the Great Church in the Wilderness), Kilmore, bar. Ballintober North, Co. Roscommon, Mun. § 5 (Reeves, Adamn. p. 99).

Cell Muni, Mune, Menevia, St. David's, Ail. § 19; Dec. § 15; Maed. §§ 11 (M), 12 (M); called Sancti David ciuitas, Maed. § 11 (V); pp. lxii, lxxv note 3, cxxv, clxxi note 9.

Cell na Cluaine, v. Cluaine cella.

Cell na Marbhan, i.e. cella mortuorum, near Brigown, Co. Cork, Ab. § 22.

Oeall na n-Dér, i.e. cella lacrimarum = Cluain Aird Mobecoc, q.v., Ab. § 22.

Oe(a)ll Osmadh (i.e. Church of the Sighs, a popular etymology, v. F. M. 489), Kellistown, bar. Forth, Co. Carlow, Ci. S. § 16.

Cell Ruaid (*gen.* cille, celle), Kilroot, N. of Belfast Lough, Ail. § 20.

Cell Slebl (i.e. Church of the Hill), Killeavy, bar. Upper Orior, Co. Armagh, Enda, § 9.

Cell Tulaoh (i.e. Church of the Hill), Kiltallagh, a parish in bar. Trughanacmy, Co. Kerry, Car. § 14 (O'Hanlon, v. 245).

CELL UIRD, in Fermoy, p. xlii note.

CELL USSEN, v. Glenn Ussen.

Oenn Buge, v. Chemnughe.

Oenn Bìoh (i.e. Horse-head), Ba. § 13 and note. (There is a Kineigh in Co. Kerry, and two Kineaghs in Co. Kildare; possibly the place meant is Ceim an Eich, or the Horse's stride, Keimaneigh Pass, between Gougane Barra and Glengariff.)

Oenn Btìoh (Kyn Btìyoh), Kinnity, bar. Ballybrit, King's Co., Fin. C. §§ 8, 17.

Oenn Ball (Kin), i.e. Head of the Brine, Kinsale, Co. Cork, Ail. § 37.

Cennselaoh (Oynn-), by-name of Enna, the ancestor of the Úi Cennselaig, q.v.; Cennselach alone is used for their district, Coem. § 25; Maed. § 19; Mol. § 1; Lug. § 53; Mun. § 7; Kennselaydh for Úi Cennselaig, Mol. § 8; Cennselach gens, Coem. § 19; Com. § 42; Mol. § 8; — regio, Coem. §§ 21, 42; Fint. § 19; Maed. § 24 (M); Lug. § 39; — regnum, Mun. § 15; — rex, Mun. § 22.

Oeppach na g-Copoc (i.e. the plot of the burdocks), Fin. C. § 13 note; v. Lappe Atrium.

Chemnughe, Kenn Buge, in Úi mic Uais, Cain. § 1. (Reeves read this as

- Themnughe, and identifies it with Tamnagh or Tawney, a district in par. Derryvullen, bar. Tirkennedy, Co. Fermanagh, Ann. Ult. iii. 319. In this case the *Úi mic Uais Oirgiall* is the sept intended. This is very likely right, as a correction, c and t being easily confused, but the MS. reads Chemnughe, and the reading of S Kenn- also points to C.)
- Oennaota**, v. **Ciannacti**.
- Oennaotai**, v. **Ciannactei**.
- CERDRAIGHE**, a tribe of hereditary craftsmen (*cerds*) in Munster, p. xcviij note 2.
- Oe(a)tharlach**, -looh, Carlow, Com. § 42.
- CHURCH ISLAND**, v. **Inis Ussailli**.
- Oiannaotai**, **Oennaotai**, i. e. the *Cianachta* of Bregh, Bo. § 6; terra, Bo. § 8.
- Oiannaoti**, **Oiannaotta**, **Oennaota**, i. e. the *Cianachta* of Dúngiven, represented by the bar. of Keenaght, Co. Derry, Ail. § 21 note (miswritten *Connachtii* in text, cf. Cain. § 1); *Kennacte plebs*, Cain. § 11 note; *Kyannacteorumterra*, *Cennacte regio*, Cain. § 9 note.
- Oiarani cenobium**, *ciuitas*, i. e. *Clonmacnois*, v. *Index Nominum*, s. v. *Ciaranus*.
- Oiarraighi**, i. e. C. *Luachra*, q. v.
- Oiar(r)aigi** **Ou(i)rohi**, now bar. *Kerrycurrihy*, Co. Cork, Car. §§ 37, 39; cf. L. S. line 3158.
- Oiar(r)a(i)gi** (*Kyrr*-) *Luachra*, *Lura*; latinized *Oiarraget*, the name survives in the Co. Kerry, Br. i. § 102 note; Cain. § 37 note; Car. §§ 1, 3, 4, 8, 12-15, 20, 28, 30, 32, 45; Ci. C. § 22; Fin. C. § 23; p. clxxiv; chiefs of, Br. i. § 2 note; Car. §§ 13, 18; v. *Index Nominum*, s. v. *Maeltuli*; *Chiaraigi regnum*, Car. § 13.
- Gill**, for names beginning with *Cill*, v. *Cell*.
- Oillín Oantilis**, v. *Cell meic Cathail*.
- Oined Fiaohna**, 'the race of *Fiachna*,' v. *Úi Fiachach*.
- CINEL CONAILL**, in Co. Donegal, p. civ note 6.
- CINEL EOGAIN**, the district of this tribe comprised the counties of Tyrone (Tir Eogain) and Londonderry, and parts of Donegal and Armagh, p. clxix note 5.
- CINEL FIACHACH**, v. *Clanna Fiachrach*.
- CINEL FIACHACH**, v. *Úi Fiachach*.
- Olain inis** (i. e. *clain inis*, the sloping island), *Cleenish* in Lough Erne, Mun. § 6 note (recti); v. l. *Cluoin inis*, i. e. meadow island.
- CLANN AEILABRA**, v. *Aildibuir semen*.
- Clanna Fiaohrach**, Ci. S. § 19 note. (There are many tribes of *Úi Fiachrach*; possibly the *Cinel Fiachach* in West Meath, are meant.)
- CLEENISH**, v. *Clain inis*.
- Olara insula**, *Oláire*, Cape Clear Island, Co. Cork, Ba. § 5 note; Ci. S. §§ 1, 2.
- Oliach**, a district in the NE. of Co. Limerick, Br. i. § 79; *orientalis pars regionis Cliach*, Ail. § 1 = *Airthir Cliach*, V. Tr. p. 202; v. *Ani Cliach*, *Araid Cliach*; the relations of these various districts are very obscure.
- Oloohorensis urbs**, *Clogher*, Co. Tyrone, Tig. § 1; pp. lxiv note 5, cxxix note 6, clv note 5; -se *monasterium*, Tig. § 12.
- CLONARD**, v. *Cluain Iraid*.
- CLONBRENNAN**, v. *Cluain Brenaind*.
- CLONBRONE**, v. *Cluain Bronich*.
- CLONBRONEY**, v. *Cluain Bronaich*.
- CLONCAGH**, v. *Cluain Claidbaich*.
- CLONDALKIN**, near Dublin, p. lx note.
- CLONDUFF**, v. *Cluain Daim*.
- CLONENAGH**, v. *Cluain Edhnech*.
- Clonensis ecclesia**, i. e. the church of *Cloyne*, bar. *Imokilly*, Co. Cork, Ir. *Cluain Uamha*, 'the mead of the Cave,' Br. i. § 8; p. cxxix.
- CLONES**, v. *Cluniacense monasterium*.
- CLONFERT**, v. *Cluain Ferta* (*Brenaind*).
- CLONFERTMULLOE**, v. *Cluain Ferta Molua*.
- CLONKEEN**, v. *Cluain Cain*.
- CLONMACNOIS**, v. *Cluain meic Nois*.
- CLONMORE**, v. *Cluain mor*, v. *Cluain mor Dicholla*.
- CLOONCLARE**, v. *Cluain Claraid*.
- CLOONCRIM**, v. *Cluain Cruim*.
- CLOONFINGLASS**, v. *Cluain Findghlaise*.
- CLOONINIHY**, v. *Cluain Infide*.
- CLOONSHASK**, v. *Cluain Sescainn*.
- CLOONSHKEE**, v. *Cluain inn Sithe*.
- CLOYNE**, v. *Clonensis ecclesia*.
- Cluain** (*gen.* *Cluana*) = *Cluain meic Nois*, q. v., Car. §§ 54, 55; Ci. C. §§ 30-3.
- Cluain**, v. *Cluain mac Trein*.
- Cluain Aíraid**, v. *Cluain Iraid*.
- Cluain Aird Mobecon**, also called *Cell Becain*, *Kilpeacon*, bar. *Clanwilliam*, Co. Tipperary, Ab. § 22.
- Cluain Brenaind**, *Clonbrennan*, bar. *Clonlisk*, King's Co., Car. § 33.

Cluain Bron(a)ioh, Clonbroney, bar. Granard, Co. Longford, Sam. § 5.
Cluain Bronioh, Clonbrone, par. Birt, bar. Ballybrit, King's Co., Cain. § 28 note.
Cluain Cain, i.e. the fair mead, Co. E. § 27; according to the contemporary note, near Dublin, but I cannot find any Clonkeen or Cloonkeen in that neighbourhood, though there are many in other parts of Ireland.
Cluain Claidb(a)ioh, Cladbig, perhaps Cloncagh, bar. Upper Connello, Co. Limerick, Maed. § 35.
Cluain Claraid, Clarith († mead of the planks), Lug. § 12. (There is a Cloonclare, bar. Dromahaire, Co. Leitrim, but this seems too far north.)
Cluain, Cloin Coirpthe, Corpi, Charpi (i.e. the polluted mead), now Kilbarry, i.e. Cell Beraich, the Church of Berach, near Termonbarry, Co. Roscommon, on the Shannon, Ber. §§ 11, 12; p. xxxiii note 2.
Cluain Conbruin, in W. part of Magh Femin, Ab. § 22.
Cluain Credall, earlier name of Killcedy, Br. i. §§ 3 note, 95 note; v. *Ite cella*.
Cluain Cruim (perhaps: the mead of Cromm Cruaich, an idol mentioned L.L. 213^b 40, cf. V. Tr. p. 90 note), probably Clooncrin, a townland in the par. of Kiltullagh, bar. Castle-reagh, Co. Roscommon, Ci. C. § 9.
Cluain da Ohrann (i.e. meadow of the two trees), near Rathin, Car. § 35.
Cluain Daim, Damdaim (i.e. mead of the ox), 'prope fluuium Liphy,' Clonduff, bar. Ikeathy and Oughterany, Co. Kildare, Ail. § 28.
Cluain Dallain, at Feich on the Blackwater in Fermoy, Car. § 40.
Cluain Duach, Coem. §§ 12, 15.
Cluain Edhne(a)oh, 'quod uertitur latibulum hederosum' (*gen. cluana*), Clonenagh, bar. Maryborough West, Queen's Co., Com. §§ 3, 4, 9, 10; Fint. §§ 3, 4, 13, 19, 22 note.
Cluainensis, v. *Cluain meic Nois*.
CLUAIN EOIS, v. *Cluniacense monasterium*.
Cluain Feroh, v. *Cluain Herc*; Cron. § 27 note.
Cluain Ferta, wrongly written for *Cluain meic Nois*, Ita § 20 note.
Cluain Ferta (Brenain) = *Saltus uirtutum Brandani* (Br. i. § 13),

Clonfert, bar. Longford, Co. Galway, Br. i. §§ 91, 92, 105; Rua. § 4; p. xl note 3; *Cluainfertensis ciuitas*, Br. i. § 102.
Cluain Ferta (Molua) (i.e. the mead of the miracles of Molua), Clonfert-mulloe, *alias* Kyle, bar. Upper Ossory, Queen's Co., Car. § 18; Co. E. § 27 note; Lug. §§ 1 note, 28, 35, 49, 52; Mun. § 25.
Cluain Finnglaise (i.e. the mead of the fairstream), now Cloonfinglass, bar. Clanwilliam, Co. Tipperary, Ab. § 22.
Cluain Hero (Feroh), in Munster; Cron. § 27 and note.
Cluain Iarhaird, &c., v. C. hIraird.
Cluain Immurohuir (? the mead of the ferry), apparently in Ossory, Ab. § 37 note (Mart. Don. Sept. 17).
CLUAIN INFIDE, Clooninihy, bar. Lower Ormond, Co. Tipperary, on the Shannon, p. xc note 7.
Cluain Ingrech, Ber. § 25 note.
Cluain inn Sithe (i.e. the mead of the Fairy Mound), there are three townlands called Cloonshee in Co. Roscommon, and others elsewhere, Ci. C. § 12.
Cluain (h)Ira(i)rd, (h)Airaird, Iarhaird, Iarharid, h-Airarid, h-Ayaird, Clonard, bar. Upper Moyferath, Co. Meath, Car. §§ 53, 56 note; Ci. C. § 15; Ci. S. § 36; Co. E. §§ 28, 35; Lug. § 25; Rua. §§ 1, 14; pp. cxv, cxxiv.
Cluain mac Trein, Treoin, *Cluain*, Fint. § 1 and note († = *Ross meic Treoin*, q. v.).
Cluain meic Nois, Cloin macou Nois (Co. E. § 29 note), i.e. the mead of the son (or descendant) of Nos (*gen. Cluana*). Clonmacnois on the Shannon, nine miles below Athlone, Ci. C. §§ 28-33; Ci. S. §§ 30, 32; Coem. § 28; Co. E. § 29; Com. § 11; Cron. §§ 5, 6; Enda § 27; Ita §§ 20, 35; Keranus *Cluainensis*, Aed § 15 note; ciuitas —, Ci. C. § 28 note; pp. 1 note 3, li, xciii note 3, cx note 7, cxix note 6, cxxx.
Cluain mor (i.e. the large mead), on the border of Eile and Ossory (there are, naturally, many Clonmores in Ireland), Mochoem. § 12.
Cluain mor Dicholla Gairbh (i.e. the large mead of Dicholla the Rough), *Cluain Mar*, in Uí Cennselaig; Maed. § 24 (there are four Clonmores in Wexford).

Cluain Munnir Chuir, wrong reading for Cluain Immurchuir, q.v.

Cluain Sescalinn, Sisonan (i.e. the boggy mead), Cain. § 33 (there is a Cloonshask, bar. Moycarn, Co. Roscommon; but the name is likely to have been common in Ireland).

CLUAIN UAMHA, v. Clonensis ecclesia.

Clua(i)ne, Cluene cella, Cluan, Cella de Cluain, Cella na Cluaine (i.e. Church of the Mead), Kilnacloona, bar. Courceys, Co. Cork, Ba. §§ 12, 15 and notes.

Cluanense, Cluon- monasterium, Tig. § 4; v. Cluniacense mon.

Cluniacense monasterium (Ir. Cluain Eois), Clones, Co. Monaghan, Tig. § 18; v. Cluanense mon.

Cluoin inis, v. Clain inis.

CNOC BRENNAINN, v. Brandani sedes.

CNOC NA N-DRUAD, v. Magorum collis. **Cobha campus**, Ir. Magh Cobha, in the baronies of Iveagh, Co. Down, Dec. § 1; Ita § 1 (F. M. iii. 344-5).

Coemgeni heremus, Calmginiis desertum, Disert Calmhghin, i.e. the hermitage of Coemghen, at Glendalough, Coem. § 16 and note.

Coill n-Aedha (Aedh's wood), in Magh Tuath, Ba. § 12 note (= Foithrib A.).

Coirmighi insula, Quirm-, Quirin-, Quin-, Mun. § 8.

Coirpri genus, Co. E. § 5 note; probably Cairbre Gabra, Co. Longford, is meant; but there are many districts called Cairbre or Úi Cairbre in Ireland.

Colingi crux, at Cork, Ba. § 14 ad finem (= Ulaid Eolaing, ib. note).

Colptha portus, Ir. Inber Colptha, the estuary of the Boyne, Enda § 11; Sam. § 23; v. Inber Boinni.

Comar Glas, Comber de glass (i.e. confluence of the streams, or of the two streams), apparently in Westmeath, Mun. § 4.

Concinn nepotum insula, Cain. § 45 note.

Conderensis, v. Conneire.

Oon Ingu, Inga, i.e. canina ungula (*dat. pl.* Coningnib), in Magh Femin, Car. § 35; Dec. § 25.

CONG, N. of Lough Corrib, p. lxvi.

CONMAICNE, a tribe in Cos. Longford and Leitrim, p. clxxv note 11.

Conmaicne, i.e. Conmaicne Mara or Connemara, Mochoem. § 1.

Connaet, Connaota, Conaotia, Connoitia, Con(n)ao(o)ia, Connaught, Br. i. §§ 9, 89, 101; Ita § 18 note;

Mochua § 1; Sam. § 11; fines, Ber. §§ 2, 4, 6; regiones, Maed. § 37 (V); Mun. § 4 note; terra, Br. i. § 101; Ger. §§ 4, 13; king of, Eochaid Tirm-carna, Ber. § 13 note; p. cx note 7. **Con(n)aoitei occidentales, regio**, West Connaught, Br. i. § 11.

Con(n)aoiteas, the Connaught men, Br. i. § 101; Sam. §§ 12, 13; rex, Ragallus, Ger. § 8; terra, Br. i. § 88.

Con(n)ao(h)ti, Con(n)ao(h)thi, Connaotei, Connoetei, Ir. Connachta, Connaught, Ail. § 21; Ci. C. § 25; Dec. § 2; Sam. § 16; dux, Ci. C. § 20; cf. § 28; gens, Ba. § 1; populus, Maed. § 54 (V); prouincia, Ci. C. §§ 1, 28; Coem. § 28; Co. E. § 33; Cron. § 2; Ita §§ 17, 18; Maed. § 37 (M); Mochoem. § 1; Rua. §§ 4, 15; regio, Ab. § 22; Aed § 19; Ail. § 36; Br. i. § 71; regiones, Ail. § 35; Ci. C. § 1; Co. E. § 32; Cron. § 4; Maed. §§ 1, 24 (M); rex, Ita § 34; Maed. § 55 (M); cf. Ail. § 35; Ailill, Car. § 1; Crimthán, Ci. C. § 1; reges, Ci. C. § 28; Maed. § 4 (V).

Connao(h)ti, miswritten for Cian-nachti, q.v., Ail. § 21.

Connare, v. Conneire.

Connath Dhuinne Gemhyn, corrupt for Ciannachta Duine Gemhin, v. Ciannacti, Cain. § 1.

CONNELLO, baronies of, v. Úi Conaill.

CONNEMARA, v. Conmaicne.

Conne(i)re, Connare, Connyre, Connor, bar. Lower Antrim, Co. Antrim, Co. E. § 3; Com. § 5; Conderensis ecclesia, ib. § 19 note; Connerensis episcopus, Com. § 5 note; pp. lix notes 4, 5, xcii note.

CONNOR, v. Conneire.

COOLCASHIN, v. Cul Cassin.

Corand, a district in Connaught; the name survives in the barony of Corann, Co. Sligo, Ger. § 13.

Coro(h)ach, Corosach, Corohac, Oorchaidd, Corcag(h)la, Oorchaya (*gen.* Corc(h)aige), Cork, Ba. §§ 9 note, 12-15 (miswritten Corchar, § 12 note); Corcagensis ciuitas, Ba. § 14 note; p. xxxi note 3.

Corco Ba(i)scind, Ba(i)sc(h)ynn, Baschain, Ba(i)see (*corco* means tribe), 'a territory forming the SW. part of Co. Clare, comprising . . . the present baronies of Clonderlaw, Moyarta, and Ibrickan,' F. M. i. 315 note; cf. L. S. pp. 54-6; Ci. C. §§ 22, 28; Cron. § 1; Mochoem. §§ 1, 3, 4 (here

erroneously placed in *Úi Conaill Gabra*; the true reading is *Corco Che*, v. note a. l.).

Corco Che, Corco[o] Oíche, in *Úi Conaill Gabra or Connello*, Co. Limerick, *Mochoem*. §§ 1, 3, 4 notes; *Lug*. § 1; p. lxxxiii note 1.

Corcoo, Corohu Dalann (i. e. the tribe of Dalu (†) the grandfather of Cainnech, cf. Reeves, *Adamn.* p. 220), *Cain*. § 1 note.

Corco(h)o, Corou D(h)uib(h)ne, Dub(h)ni, the name survives in the bar. of Corkaguiny, Co. Kerry, but I have found no evidence as to its ancient extent, *Ab*. § 22; *Car*. § 1; *Fin. C.* §§ 1, 8, 11, 13, 16, 17, 26; *Sam*. § 22.

Corou Laighd(h)a, Corkalee, a district comprising the baronies of Carbery, Beare, and Bantry, Co. Cork, *Ci. S.* § 1 (see *Misc. Celt. Soc.* pp. 48-57, 148, *Top. Poems*, p. lxxv); p. cxxxvii note 7.

Coroo Mochene, perhaps intended for *Corco Thene*, Co. Tipperary (*F. M.* v. 1749), *Cron*. § 22.

CORCOMROE, v. *Corcumruad*.

Corco Oíche, v. *Corco Che*.

Corco THENE, v. *Corco Mochene*.

Coro(h)umruad(h), -rad, Corohum-drueth, Corohudruoth (contracted from *Corco Modruad*), the name survives in the barony of Corcomroe, Co. Clare, but the ancient district included also that of Burrin (v. *Top. Poems*, p. lxxii), *Ail*. §§ 45, 46; *Br. i.* § 98; *Enda* § 15.

Cori Bracayn, Caeabus Brecani (*Coire Breacan*, i. e. *Breacan's Cauldron*), the whirlpool between Ireland and Rathlin Island (the name has now shifted to the strait between *Scarba* and *Jura*), *Ci. C.* § 33; *Co. E.* § 12 note.

CORK, v. *Corchach*.

CORKAGUINY, v. *Corco Dubni*.

CORKALEE, v. *Corco Laighde*.

Cornubia, Cornwall, *Ci. S.* § 39 note; pp. xxxi note 3, li note 3, lii note 1, cxxiv f., and addenda.

Corprei, v. *Carprei*.

Crait mons, v. *Crott*.

CRANFIELD, Co. Antrim, p. cli note 7.

Ore insula (*Ir. Inis Lochá Cre*), *Insula de Ross Ore, Insula Buis Cree*, *Cain*. §§ 42 note, 43; *Lug* § 52 and note; v. *Cree stagnum*, and *F. M.* i. 412.

Ore(e) stagnum, *Ir. Loch Cre, Monahinchá*, near Roscrea, Co. Tipperary, *Cain*. §§ 41 note, 42; *Cron*. §§ 16, 24, 26.

CREMORNE, a district in Co. Monaghan, chief of, p. lxxxviii.

CREMTHAIN, v. *Crimtanni*.

CRICH CAIRBRE, v. *Cairbre Mor*.

Oríoh Eiochach Coioinn, i. e. the territory of Eochaid Dog-head, in Corkaguiny, Co. Kerry, *Ab*. § 22 note.

CRICH NA N-OIRTHER, v. *Airthir*.

Orintanni, *Ir. Cremthain*, a district in Meath on the borders of Cos. Meath and Louth, *Enda*, § 6.

CROAGH PATRICK, Co. Mayo, S. of Clew Bay, p. clxxvii.

CROGHAN, v. *Cruachu*.

Crott, Croth, Crait mons, Sliabh Crot, Slieve Grud, bar. Clanwilliam, Co. Tipperary, *Ab*. § 22 note; *Dec*. § 31.

Cruachú, now Rathcroghan (i. e. Rath Cruachan, the Fort of Cruachu) or Croghan, the ancient seat of the kings of Connaught, near Belanagare, Co. Roscommon, *Br. i.* § 12 note; *Br. i.* § 11 note.

Cua(e), Cuah, Gua(o)h, Guae, Ghua mons, Sliabh Cúa, Slieve Gua, the range of which the Knockmealdown Mountains are the highest part, Co. Waterford, *Car*. §§ 17, 42, 63; *Dec*. §§ 19, 29, 31; *Mochoem*. § 31 and notes.

Cualann, a district comprising the SE. part of Co. Dublin, and the NE. part of Co. Wicklow, *Ci. C.* § 16 note; *Rua*. § 12.

Cuas Barra, i. e. the cave of Bairre, at Achad Durbcon, q.v., *Ba*. § 12 note.

CUIL DREMNE, v. *Cul Dreibne*.

CUILENN, v. *Dub Culenn*.

Cuimrighi insula, v. *Coirmrighi insula*.

Cuimrighi insula, v. *Coirmrighi insula*.

Cuimrighi insula, v. *Coirmrighi insula*.

Quirt luons, near the Suir, *Dec*. § 35.

Cu(1)l Cassin, Caisseil, Oill Chaisin, Coolcashin, bar. Galmoy, Co. Kilkenny, *Ba*. § 7 and note.

Cul Collingi, now Kilcullen, bar. E. Muskerry, Co. Cork, *Ab*. § 22 (v. l. Cell Chinni).

Cul Dreibne, Dremni, between Sligo and Drumcliff, *Br. i.* § 90 note; *Las*. § 31; p. lxxiv note 5.

Cu(1)llen, in Eile, ancient name of Tulach Ruadain, *Rua*. § 28.

Culenn, v. *Dub Culenn*.

- CULROSS**, formerly in Perthshire, now in Fife, p. cxvi note 9.
Curroch Lophi, the Curragh, Co. Kildare, Ail. § 26 note.
Custodiaria insula, **Inis Oometa** (isle of guarding), Ely Island in Lough Erne, Com. § 12; Las. § 25.
- Dabull**, the Tyrone Blackwater, which enters Lough Neagh at the SW. corner, Co. E. § 12 note.
Dail Aradil, Maed. § 54 (V), v. Dal n-Araide.
Dail Birn, in Ossory, Lug. § 1 note.
Dail Riata, **Riati**, **Dalriada**, the northern part of Co. Antrim, Bo. § 6; Maed. § 54 (V).
DAIRE, v. **Doire**.
Daire, **Enda** § 12; v. **Daire Mor**.
Daire Arand, v. **Durn Arann**.
Daire Ethneoh, **Ethneoh**, former name of **Daire na Flann**, q.v., Rua. § 25.
DAIRE LEITH, p. clxxxv note 1.
Daire Mor (i. e. the great oak wood), in **Enda** § 12 called *Daire* simply; **Mochoem**. § 15 (where it is said to be four miles [a little over a mile, note] from **Leamakevoge**, bar. **Eliogarty**, Co. Tipperary); Rua. § 25 (where it is apparently near **Derrynavlan**, which is in the adjacent bar. of **Slieveardagh**); these data are conclusive against the usual identification with **Derrymore** or **Kilcolman**, bar. **Ballybrit**, King's Co., F. M. ii. 781; Stokes in Index to **Gorman's Martyrology** cites **Hennessy** for a **Derrymore** in **Eliogarty**; this is the right district, but the index to the Ordnance Survey does not give any **Derrymore** in **Eliogarty**.
Daire na Fland (anciently **Daire Ethneoh**), **Derrynavlan**, bar. **Slieveardagh**, Co. Tipperary, Rua. § 25.
Dairinnis (i. e. Oak Island), **Derinish**, bar. Upper **Loughtee**, Co. Cavan, **Mochua** § 12; cf. Int. p. lxxx.
Da(i)l n-Ar(a)ld(h)e, **Athraide**, **Del Araide**, **Dail Aradil**, a district comprising the southern part of Co. Antrim, and the northern part of Co. Down, Ail. § 21; Co. E. § 11; Com. §§ 1, 2, 5, 52; Maed. § 54 (V); chief of, Com. §§ 1, 2, 8; v. **Aradenses**.
Dal Messoorb, **Mac(h)scorb**, **Mac(h)scorp**, i. e. **Dal Mesincuirb**, a district in Co. Wicklow, Ab. § 3; Coem. § 1; Dec. § 27; **Mochoem**. § 26.
DAL RIADA, v. **Dail Riata**.
DAL RIADA, in Scotland, p. c note 2.
- Dallain nepotes**, Ir. **Úi Dallain**, Coem. § 11.
Da(i)minis (*gen.* **Daiminsi**), **Boum insula**, **Devenish** in Lough Erne, Aed § 33; Las. § 6; Maed. § 8; Mun. § 6 (but the true reading is **Clæn-inis**); **Daminensis abbas**, Las. § 27; — **ecclesia**, Las. § 23; — **-se monasterium**, Sam. § 10; pp. lxxxviii, cxv.
DAMLIAG, v. **Lapidea ecclesia**.
DANES (i. e. the Scandinavian invaders of Ireland generally), pp. xxvii note 1, xxxvii note, lv note, lxiii note 3, xcii note, xcvi note 4, cix note 1, cxxviii note 4.
Daro oella, v. **Cell dara**, **Kildare**, Maed. § 56 (V).
DARTRAIGHE, a nomad tribe, pp. lxxix note 3, xciv.
DECIES, baronies of, v. **Desi**.
Declani atrium, v. **Declanus** in Index **Nominum**.
Declani desertulum, v. **Disert Declain**.
DERCE, baronies of, v. **Desi** (2).
Degha gena, Ir. **Úi Degha**, q.v., a territory nearly coincident with the bar. **Gorey**, Co. Wexford, Coem. § 42; v. **Top. Poems**, p. lv.
Deirmagh (i. e. the oak-plain), **Durrow**, near **Tullamore**, King's Co., Car. § 58; p. cxli note 3.
Del Araide, v. **Dal n-Araide**.
Delbna, **Delvin**, now the bar. **Garrycastle**, King's Co., Car. §§ 31, 32; chief of, ib. note.
Deliciosa insula, Br. i. §§ 13, 25, 66.
DELVIN, v. **Delbna**.
Dergdiro stagnum, **Lough Derg**, the expansion of the **Shannon** between **Portumna** and **Killaloe**, Maed. § 37.
DERINISH, v. **Dairinnis**.
DERRYMORE, v. **Daire Mor**.
DERRYNAVLAN, v. **Daire na Fland**.
Desgabair = **South**, **Laginenses Desgabair** = **L. australes**, q.v., Mol. § 12.
Desi, **Deisi**, **Des(s)er** (almost always with the Ir. definite plural article; *nom.* na, *gen.* na n-; by assimilation of the D to the n of the article the *gen.* is written *nanesi*, Lug. § 46 note; *nenese*, Ab. § 22 note), a tribe settled in **Munster**, hence called **Deisi Muman**, i. e. **Deisi of Munster**, Maed. § 21 note; their name survives in the two baronies of **Decies within** and **without Drum**, Co. Waterford, Ab. § 22; Car. §§ 17, 62, 65; Ci. C. § 11; Ci. S. § 7; Dec. §§ 2, 5, 6, 12, 14, 15, 17, 19, 21, 22, 25, 27,

29, 31, 37-39; Ita §§ 1, 29; Maed. § 21; Lug. § 46; Rua. § 15; pp. lxi, lxxiii note 3, xcv, cv note 6; chiefs of, Dec. § 25; Lug. § 46; Caineach *or* Cinaed, Dec. § 35; Colman mac Cobthaigh, Car. § 17; Erc, Dec. § 3; Faellan, Mochoem. § 1 note; Foelanus, Mochoem. § 30; Fergall, Dec. §§ 19, 22; Lebanus, Dec. §§ 16, 18, 19, 22; Maelochtraig, Car. §§ 62, 63, 65.
Deisi, *Deisi*, *Des(s)e*, i. e. the Deisi Temrach, *or* D. Breg, the Deisi of Tara, *or* of Breg, the original home of the Deisi, the name survives in the baronies of Upper and Lower Deece, Co. Meath, Dec. § 2, cf. § 26; pp. lxi, lxxiii note 3, xcv.
DESMOND, **DESMUMU**, v. *Mumenia australis*.
DEVENISH, v. *Daminis*.
Disert Beraich (i. e. the hermitage of Berach), Ber. § 17 note = Cell Beraich of text; according to Colgan ad loc. in Breg, possibly Dysart, bar. Delvin, Westmeath.
Disert *aimhgin*, v. *Coemgeni heremus*.
Disert Cendubhain (i. e. the hermitage of Cendubhan), a mile from Magh Arnaide, q.v., Ab. §§ 35, 36.
Disert Declain, *Declani desertulum*, now called Teampul Disert, i. e. the church of the hermitage, a ruined church and well of St. Declan on the shore near Ardmore, Dec. § 38; p. lxii.
DISERT N-ENNAE, in Aranmore, p. lxiii note 3.
Disert Narbri, *Naubri* (possibly written phonetically for Disert n-Darbri, i. e. the hermitage of the oak wood), apparently in the Deisi territory, perhaps Dysert, bar. Decies within Drum, Co. Waterford, Maed. § 22.
Dobrani atrium, Ir. Ait Dobrain, afterwards called Declan atrium, near Lismore, Dec. § 6.
Doire Coille (i. e. the oak wood of the forest), Ba. § 9 note.
Doire Ousgrid, Ita § 27; v. *Daire*.
Dolli Portus, Ir. Port daibche in Aranmore, Enda § 17; v. *Iar-Connaught*, p. 83.
Dolo moir ciuitas, Dol in Brittany, Ail. § 17.
Domnach Mor Boigni (i. e. the Great Church of [the plain of] Roigne), prob. Donaghmore, bar. Shillelougher, Co. Kilkenny, Cain. § 40; cf. F. M. ii. 1192.
DONAGHMORE, v. *Domnach Mor Roigni*.

Doon, v. *Dun Bleisc*.
Dornglais campua, Bo. § 8.
DROMARD, v. *Druim Ard*.
DRUIM ALBAN, v. *Britannie dorsum*.
Dru(1)m Ard (i. e. high ridge; there are many Dromards and Drumards in Ireland), perhaps Drumard, bar. Banagh, Co. Donegal, Aed §§ 11, 12 note.
Druim Beannchuir, v. *Ross Beannchuir*.
Druim Cain Ceallaigh (i. e. the fair ridge of Cellach), in *Úi Cennselaig*, Ab. § 28.
Druim Clethchoir, Las. § 13 note.
Druim Cuilinn (i. e. ridge of the Holly), Drumcullen, bar. Eglisli *or* Fircall, King's Co., Car. § 61.
DRUIM DÓTHA, p. lxiii note 3.
Druim Lethan (i. e. the broad ridge), Drumlane, bar. Loughtee, Co. Cavan, Maed. § 1; p. cxli note 3.
Druim Luohtri, *Luohtraid*, *Luoh-tarad*, somewhere between Emly and Ardmore, Dec. § 34.
Druim Rath (*gen.* *Drommo Rathe*), in Westmeath, Aed § 32; v. *Mart.* Don. Aug. 19.
Druim Sneochta (i. e. snow-ridge), Drumsnatt, bar. and Co. Monaghan, Lug. §§ 1 note, 24.
Druinne scopula, near Ferns, Maed. § 30 (V).
Druma insula, *Insula de Drum(m)a*, de Trumma, *Inis da Droma* (i. e. the island of the two ridges), now Inishdroum, in the estuary of the river Fergus, Co. Clare, Br. i. §§ 77, 81, 89.
DRUMARD, v. *Druim Ard*.
DRUMCULLEN, v. *Druim Cuilinn*.
DRUMLANE, v. *Druim Lethan*.
DRUMSNATT, v. *Druim Snechta*.
Duach siliorum oella, Maed. § 37 (V), v. *Cell meic Duach*.
Duach nepotes, *semen*, Ir. *Úi Duach*, a district in the N. of Osraige, Cain. § 33; Ci. S. § 13; Rua. § 1; see F. M. i. 484.
Dub Oulenn (*gen.* *Culinn*), according to Féilire, ed. 2, p. 246, *Cuilenn* is the name of a hill at Baltinglass, Co. Wicklow; it is uncertain whether the epithet Dub, 'black,' belongs to the hill, or to St. Colman who lived there; Co. E. § 15.
DUBLIN, v. *Ath Cliath*; v. *Dublinia*.
Dublinia, *Duibhlinn* (i. e. the black pool), Dublin, Coem. § 29; Col. E. § 27 note; p. lv note; v. *Ath Cliath*.

Dubrugli (perhaps represents an Ir. Dubraige), apparently a subdivision of the Duach nepotes, q.v., Rua. § 1 note.
DUINNICHEN, v. Dun Nechtain.
DULEEK, v. Lapidia ecclesia.

DUMA NA N-GIALL, 'mound of the hostages,' at Tara, p. cv note 1.

Dun Abbain, v. Abbaindun.

DUN BLEISC, Doon, bar. Coonagh, Co. Limerick, pp. ix note 1, cxxxvii note 8.

Dún Croibhtine, in Cinel Fiachach, Ci. S. § 9 note.

Dun Gemhin (*gen.* Duine G.), Dungen, bar. Keenaght, Co. Derry, Cain. § 1.

DUNGIVEN, v. Dun Gemhin.

DUN NA N-GIALL, 'fort of the hostages,' at Tara, p. cv note 1.

DUN NECHTAIN, Duinnichen, near Forfar, p. xxxvi.

Dun Salach (i. e. dirty fort), in Leix, Co. E. § 27.

Dunteen campus, wrong reading for Durbcon campus, v. Achad Durbcon, Ba. § 2.

Duorum stagnorum uallis, i. e. Glend da Loch, q.v., Coem. §§ 16, 17.

DURBCON CAMPUS, v. Achad Durbcon.

DURN ARANN, Dairi Arand, in Ossory, Ail. § 38 note.

DURROW, v. Deirmagh.

DYSART, v. Disert Beraich.

DYSERT, v. Disert Narbri.

Eaehille saltus, Leim Eiehille, Aeh-aill, i. e. Eachill's Leap, 'probably Leap, a townland, bar. Ballybrit,' King's Co., Ci. S. § 26.

Eaichtach stagnum, v. Echdach stagnum.

Eanid mons, a hill overlooking Glendalough on the south, Coem. § 33.

Eathach, Eohach nepotes, semen, *Úi Eathach* (*gen.* hua n-E.), i. e. the *Úi Eathach* of Munster, bar. Carbery and Kinelmeaky, Co. Cork, Ba. § 2; Car. § 36.

ESRO R., v. Hiberus.

Eohach nepotes, v. Eathach nepotes.

Eohdach, Eaichtach stagnum, Loch Edidach, not the Loch n-Echdach, or Lough Neagh in Ulster, but apparently in Fotharta, q.v., probably one of the many inlets of that coast, Mun. § 22.

Eohdruim (*gen.* -dromo), i. e. horse-ridge, perhaps Aughrim, bar. Ballinacor, Co. Wicklow, Maed. § 29 (V).

ECHNI, v. Auerech.

Eoh inia, i. e. horse island, an island in Lough Corrib, now Inishgarraun, Enda § 30.

Edardhruim, near Lough Erne, Las. § 25 note.

EGG, island of, p. cxxii note 9.

Egyptii = heathen, Enda § 15.

Egyptus, Ab. § 1; Ail. § 2 note.

Eirennach, Irish, Br. i. § 9 note.

ELAGH, v. Ailech.

El(1)le, He(1)le, Hely (*dat.* Eilibh), a district comprising the baronies of Clonlisk and Ballybrit, King's Co. (F. M. ii. 15), Ab. § 22 ad fin., 25; Car. § 61; Ci. C. § 30; Ci. S. §§ 4, 18 note, 27; Cron. §§ 1, 16, 18, 24; Mochoem. §§ 12, 15, 19, 27; Lug. § 28 ad fin.; Mun. §§ 9, 12; Rua. §§ 25, 28; chief, Suibhne, Mochoem. § 18; Ronan, ib., mora de Hely, Rua. § 25 note; v. Lurgan gronna.

Eliach, false reading for Cliach, q.v., Ail. § 1 notes.

Elitheria, name of a monastery in Connaught (the writer derives it from *elit*, a doe; Colgan suggests *ailithir*, a pilgrim), Ger. §§ 6, 14.

Elo silua, Aed § 10 note; v. Fidh Elo.

ELY ISLAND, v. Custodiaria insula.

Emain (*gen.* Emna), the Navan fort, near Armagh, Ci. C. § 1 note; Dec. § 1; pp. xcviij note 4, clxxiii; v. Raith Embna.

EMLAGH, Co. Louth, p. cxi.

EMLY, v. Imlech.

Enach Cruim, v. Enach Truim.

Enach Dalrigi, Daulrigi, Ail. § 34 note.

Enach Duin, Annadown, on E. side of L. Corrib, bar. Clare, Co. Galway, Br. i. § 102 and note.

Enach Midbrenin, Midbren, in Muscraige Tire, probably one of the three Annaghs in bar. Lower Ormond, Co. Tipperary, Aed §§ 4, 30 note.

Enach Truim, Cruim (wrongly), i. e. Marsh of the Elder tree, Annatrim, bar. Upper Ossory, Queen's Co., Fint. § 3; Mochoem. § 11.

Endei cella, Ir. Cell Enda, Killeany in Aranmore, Enda § 18.

ENGLISH CHANNEL, the, v. Icht mare.

Engusa nepotes, v. Aenghusa nepotes.

En inia, i. e. Bird Island, v. Auim Insula.

ENNERELLY, v. Inber Daile.

Eogain, Eosin fretum, Queenstown Harbour, Car. § 39.

Eoghanacht, i. e. the E. of Loch Lein or Killarney, Ab. § 22.

Eog(h)anacht, Eoghonacht, i. e. Eoghanacht Caisil, or of Cashel, the royal tribe of Munster, Dec. §§ 14, 29; Mochoem. § 15; Rua. § 1.

EOIR, v. *Heoyr flumen*.

Eolum ager, on the southern side of Slieve Mish, Gortaleen, in the parish of Kilgarrylander, bar. Trughanacmy, Co. Kerry, Car. § 5 (*gort* in Ir. means a field or garden).

Ergallenses, Ergalenses, Ir. Airghialla, Oirghialla, Oriel, a large district in Ulster, W. of the Bann and Lough Neagh, Enda §§ 1, 12; Mochua, § 11.

ERGALLIA, Oriel, p. xi.

ERISKAY, Isle of, Outer Hebrides, p. cxxii note 2.

ERNAIDE, v. *Airnaidi*.

Erne, Erní, Herne stagnum, lacus, Looch Erne, Erní, Lough Erne, Aed § 33; Ci. C. § 20 note; Com. § 12; Las. § 14; Maed. §§ 1 note (M), 8 (M), 10; Mun. § 6; Tig. § 17 note.

Es dara (i. e. Cataract of the Oak), Ballysadare, Co. Sligo, Fech. § 17 note.

ES MAIGHE, on the R. Maigue, at Caherass, bar. Coshma, Co. Limerick, p. clv note.

É(a)s Ruaidh, Tollum Ruaid, Assaroe or the Salmon leap at Ballyshannon, Cain. § 13; v. *Ruaid gurgis*, &c.

Ethar Liki, Ail. § 28 note; Clonduff (bar. Ikeathy and Oughterany, Co. Kildare) is said to be 'in Ethar Liki' (S Text). In R it is said to be 'prope fluuium Liphy'. *Ethar* in Irish means a ferry-boat. 'Liki' may be a corruption of 'Liffi', and there may have been a place on that river called 'The Liffey Ferry-boat'. But *licce* in Ir. is gen. of *lecc* 'a stone'; the name might therefore mean the ferry-boat of stone, and refer to one of the frequent legends of Irish saints crossing the water on a flagstone, p. clv.

Ethica terra, v. *Heth regio*.

Ethiops, Br. I. § 19.

FARRAN, v. *Feorann*.

Fauoria, Ir. Fobhar or Fobhar-Feichin, Fore, bar. Fore, Co. Westmeath, Fech. §§ 3, 19; p. lxvii note 5.

Fea campus, Ir. Magh Fea, bar. Forth, Co. Carlow, Ci. S. § 16.

Feabhail, Feobull stagnum, Ir. Loch Febail, Lough Foyle, Com. § 40.

Felo, Feich, on the Blackwater in Fermoy, Car. § 40 ad fin.

Feine uadum, Ir. Ath Fene, at Oris, bar. Clonlonan, Westmeath, Mun. § 4.

Femin campus, Ir. Magh Femin, S. of Cashel, Co. Tipperary, Ab. § 22 ad fin.; Ail. § 24; Car. § 62; Dec. §§ 2, 19, 25, 29, 31; Mochoem. §§ 20, 31 ad fin.

FENAGH, bar. and Co. Leitrim, p. xci note 4.

Fenna nepotes, Ir. Úi Fenna, apparently a nomad tribe, Car. § 32; cf. *Int.*, p. xcvi.

FENNOR, v. *Findubuir*.

Feorann, Farran, near Tralee, Co. Kerry, Car. § 13.

Fera . . ., v. *Fir . . .*

Fergall, v. *Fir Chell*.

FERGUS R., v. *Forgus*.

Fergusi nepotes, Ir. Úi Fergusa, in Ciarraige Luachra, Car. § 1.

Fermoy, Fermuege, v. *Fir Muighi*.

Ferna, Fearná (*gen.* Fernann), **Ferna Mór, Ffearnia**, Ferns, bar. Scarawalsh, Co. Wexford, Co. E. § 27 note; Maed. §§ 8 (M), 26 (M) ad fin., 27 (M = 26 V), 28 (M = 27 V), 30, 33(M), 38, 43, 57 (M = 56 V); 57 (V), 59 note; Mol. §§ 8, 17, 27, 28; Lug. § 38 note; pp. lxx, lxxv note 4, lxxxii, cx note 7, cxxiv.

FERRARD, v. *Ard Ciannachta*.

Fert n-Ailbei, Fert n-Éaylbi, Albei sepulchrum, at Emly, Ail. § 29.

FERT IN DRUAD, former name of

FERT IN GEDIG, p. clxv note 4.

Fews, the, v. *Fuaid mons*.

Fidgente nepotes, Úi Fidhgente, -ti, Figenti (*gen.* Hua; in Lug. § 28 we have the Latin and Irish forms combined, nepotes Hua F.), Lug. §§ 1, 27-9; chiefs of, Faelan, Lug. § 27; Nechtan, Fin. C. § 16; Fithgente regiones, Ail. § 31 note.

Fidh Elo, Fith Ela, Alo, Fiech Ela, Elo silus, Alo silus, for situation, v. *Land Elo*, Aed § 10 note; Co. E. §§ 1 note, 3.

Find Mhagh, i. e. lucidus campus, in Úi Cennselaig, close to, if not identical with Camross, q. v., Ab. § 33 (= Findmagh i. Fothartaib, Féil. p. lx).

- Findubuir**, in the territory of the Desi, Fennor, bar. Middlethird, Co. Waterford, Maed. § 21 (V).
- Fir Cheil, Ceall, Fera Ceall, Gall, Fergall**, a district in King's Co., comprising not only the bar. of Fircall or Eglish, but also those of Ballycowan and Ballyboy (F. M. iii. 22), Car. §§ 3, 61; Co. E. § 3.
- Fir Gallian, Galean, Viri Galeain**, an ancient name of some of the Leinstermen, Dec. §§ 2, 38; Mol. § 8.
- Fir Luirg**, the bar. Lurg, Co. Fermanagh, Maed. § 1 note (M).
- Fir Mu(ig(h)), Fera Muighe, Fermuege, Maige uiri** (i.e. men of the plain), the name survives in the bar. Fermoy, Co. Cork, Ab. § 22; Car. § 40; Dec. § 2.
- Fir Rois**, a tribe situated in the S. of Oriel, in the Cos. Monaghan and Louth, p. cxxiv note 4.
- Firt Squeithe** (Fert Sceithe), Ard-skeagh, bar. Fermoy, Co. Cork, Ail. § 32 note.
- Fithgente**, v. Fidgeinte.
- FLATHOLME**, v. Auerech.
- FOBHAR, FOBHAR-FEICHIN**, v. Fauoria.
- Foibran**, in Leinster, Com. § 42.
- Foithrib Aeda** (Aed's Wood), in Magh Tuath, Ba. § 12 note.
- FOMORI**, p. clxi note 2.
- FORE**, v. Fauoria.
- Forgus**, the river Fergus, Co. Clare, Br. i. § 78.
- Formag** (*dat. hi Formuig*), Ail. § 37 note.
- FORTH**, bar. of, v. Fotharta.
- Fortuatha Laighen**, i.e. the stranger tribes of Leinster, identical with the district of *Úi Mail* (I mail), bar. Talbotstown, Co. Wicklow, Coem. §§ 1 note, 25 ad fin.; v. Moel nepotes.
- FORTUNATAE INSULAE**, p. xli note.
- Fotharta, Fothard, Fotharti** (*dat. Fothartib, acc. Fothartu*), in Leinster, the name survives in the bar. Forth, Co. Wexford, Mun. § 22 note; chief of, Dimma, Mun. §§ 13, 18 note, 21; regiones Fothart, Mun. § 17 note; r. F. campi Itha = Ir. Fotharta maighe Itha, Maed. § 19 (V).
- FOWEY**, Cornwall, p. xxxi note 3.
- FRANCI**, terra Francorum, Aed § 34 note; Ail. § 4 note, p. xvii note 1.
- Fuaid mons**, Ir. Sliab Fuait, the Fewes, Co. Armagh, Coem. § 17.
- Fuarán**, i.e. the little cold (fountain), name of a spring at Seirkieran, Ci. S. §§ 3-4.
- FUDA**, Isle of, Outer Hebrides, p. cxi note 3.
- FUTERNA**, v. Rosnatense monasterium.
- Gaballinense, Gabalniense monasterium**, Ir. Gabail-liuin, Galloon, bar. Coole, Co. Fermanagh, near Upper Lough Erne (F. M. iv. 967), Tig. §§ 14, 16, 18.
- Gael**, in Fir Rois, p. cxxiv note 4.
- Galeain Viri**, v. Fir Galeain.
- Galli**, Aed § 34 note; Ci. C. § 31 ad fin.
- Gallia**, Ail. § 4; Br. i. § 99; Dec. § 11; Galliae, Bo. § 30; pp. xvii note 1, xxxvii note, c note 2, clxx.
- GALLOON**, v. Gaballinense monasterium.
- GALLORUM INSULAE**, Ir. Insi Gall, i.e. the isles of the (Scandinavian) strangers, the Hebrides, pp. cxxvi note 7, clxx note 4.
- Garman stagnum, Loch Garmun**, Wexford Haven, Ab. §§ 9 note, 18.
- GARRYCASTLE**, bar. of, v. Delbna.
- Genanni, stagnum na**, Ir. Loch na Cennainne, 'the Lough of the white-headed (cow)', in Aranmore, Enda § 22.
- Germania**, Bo. § 4; p. xxxv note 3.
- GIGHA**, Isle of, Outer Hebrides, p. cli.
- Gladus**, river near St. David's, Maed. § 13.
- Glaesi Assail**, v. Assail riuli.
- Glass mor**, i.e. the great brook, probably Glass mor in Deisi Muman, cf. Féil.² p. 72; Mochoem. § 33.
- GLASS NAEIDEN**, Glasnevin, near Dublin, p. clxxxiv note 6.
- GLENDASAIN**, v. Cassain uallis.
- GLENN CASSAIN**, v. Cassain uallis.
- Glend**, Gleann da loch, i.e. uallis duorum stagnorum, Glendalough, Co. Wicklow, Coem. §§ 1 note, 6, 21, 25 ad fin., 48 note; Mol. § 6; pp. lxxxiii, cxiii note 3, c note 2, ci note 10, cx note 7, cxxiii note 7.
- Glendalochensis, Glendaolensis**, of Glendalough, Ber. § 6.
- Glend De**, older name of Glendalough, Coem. § 6.
- GLENELLY**, v. Hoichle uallis.
- GLENGIVEN**, v. Pellis uallis.
- GLENN AICHLE**, v. Hoichle uallis.
- GLENN FHOICHLÉ**, v. Hoichle uallis.
- GLENN GEMHIN**, v. Pellis uallis.
- Glenn Ussen**, West of Carlow, in it is Cell Ussen, now Killeslin, Mochua § 2.
- GOREY**, bar. of, v. Degha gens.
- GORTALEEN**, v. Eolum ager.

GOUGANE BARRA, v. Achad Durbcon.
GOWRAN PASS, v. Belach Gabrain.
Granard, Co. Longford, Sam. § 19.
Græcus, litere, Br. i. § 84; Grecum,
Grece, the Greek language, in Greek,
ib. note.

Guæe mons, &c., v. Cuæe mons.

HARE ISLAND, v. Angin Insula.

HARRIS, the, Hebrides, p. cx.

HEBRIDES, v. Gallorum insulae.

Heiohle uallis, v. Hoichle uallis.

Hely, mora de, v. Lurgan gronna;
v. Eile.

Heoyr flumen, Ir. Eoir, the R. Nore,
Mochoem. § 3a.

Herend, in Magh Femin, near the
Suir, Dec. § 31.

Heth regio, Ethica terra, Ir. Tir
etha, 'the land of corn,' the Island of
Tiree (cf. Reeves, Adamn. pp. 48,
206-7), Br. i. 87; Cain. § 21 note;
Com. § 22; pp. xxxvii note, cxxv
note 16.

Hia, Ya, Ie, Ye, I insula, Iona, Aed
§ 36; Cain. §§ 20 note, 21 note,
22 note, 41 note; Ci. C. §§ 31, 33;
Fint. § 21; Ger. § 2; Ita § 24 note;
Rua. § 29 note; pp. l note 2, lxxi f.,
lxxxvi, cxvii, cxxvi, cli note 6, clxvi
note, clxx note 3; v. Hith, Ioua
insula.

Hibernia, Ybernia, Ireland, Ab. §§ 1,
2, 9, 16 ad fin., 17 ad fin., 21, 22, 42;
Aed § 1; Ail. §§ 1, 2, 13, 20, 22, 37;
Ba. §§ 9 note, 11; Ber. §§ 2, 15, 26;
Br. i. §§ 3, 71 note, 75, 77, 82, 85
note, 86, 88, 90 note, 95; Br. ii. §§ 2,
57; Cain. §§ 1, 5 note, 6, 7, 15, 21,
22, 25, 31; Car. §§ 1-3, 14, 16, 20,
29, 59, 65; Ci. C. §§ 1, 12, 15, 17, 21,
28, 29, 31, 33; Cl. S. §§ 1, 3, 4, 7,
13, 21, 22, 36; Coem. §§ 1, 12, 17,
19, 22; Co. E. §§ 1, 12, 15, 19; Com.
§§ 1, 3, 5, 13, 18 note, 22, 23, 52;
Dec. §§ 1, 3, 5, 7, 9, 12, 15, 17-19,
20, 23; Enda §§ 8, 10, 11, 20-2,
26-7; Fech. § 18; Fin. C. §§ 1, 8;
Fint. §§ 4, 21; Ger. §§ 3, 12, 14, 16;
Ita §§ 1, 24 ad fin.; Las. §§ 1, 31;
Maed. §§ 8 (M), 19, 20, 24 (M), 32,
55 (M), 56 M (=55 V); Mochoem.
§§ 4, 8, 10, 20, 26, 33; Mochua §§ 8,
11; Mol. §§ 1, 6, 9, 19 ad fin.; Lug.
§§ 25, 38, 49, 53, 54; Mun. §§ 1-2,
6-8, 10, 25-6; Rua. §§ 1, 5, 9, 14-18,
29; Tig. §§ 6, 7, 11; Hibernie archi-
episcopus, Ci. S. § 3; Dec. § 12;
— archiepiscopus, Col. E. § 25; Dec.

§§ 9, 21; — domina, i.e. St. Brigit,
Maed. § 57 (M); — legatus, Las. § 2;
— regio, Ab. § 36; — regiones, Br. i.
§ 11 note; Dec. § 2; — regnum, Ci. S.
§ 16; Dec. § 1; Maed. § 26 (M); Mol.
§§ 6, 19; Rua. §§ 16 note, 17; — rex,
reges, Aed, s. Ainmire, Col. E. § 3;
Maed. §§ 24 (M), 55 (M); Ailill Molt,
Ci. S. § 16; Blathmacc and Diarmait,
Ger. § 12; Cond Cetathach, Dec.
§ 1; Ita § 1; Cormac s. of Art, Dec.
§§ 1, 2; Diarmait s. of Cerball, Br.
i. §§ 90 note, 95; Rua. § 15; Fedli-
mid Rechtmar, Dec. § 1; Ita § 1;
Niall s. of Fergal, Sam. § 17; various
kings, Dec. § 1; reges, Coem. § 24;
p. cx note 7; rex pene totius Hyber-
nie, Brandubh, Maed. § 43; v. Scotia.
Hibernia parua, v. Beg Erin, Ab. § 9.
Hibernice, in Irish, Las. §§ 14, 25;
v. Scotice.

Hibernicus, Irish, gens, Br. i. § 76;
mare, Bo. § 6; Tig. § 6; natio, Fech.
§ 18; in Hibernico, in Irish, Bo.
§ 23; Enda § 11; Ger. §§ 6, 12;
Ber. § 12; cf. Maed. § 52 (V) note;
Hibernica lingua, Ba. § 4 note;
Mochoem. § 14; v. Scoticus.

Hibernenses, -nenses, the Irish, Ab.
§§ 1, 9, 13; Ail. §§ 2, 14, 22, 47; Ci.
S. §§ 1, 3; Dec. §§ 9, 21; Hiber-
nenses sancti, Cain. § 19; Hibernien-
sium mare, Tig. § 6 note; Hiber-
niensis puer, Tig. § 3; Hib. uirgo,
Br. i. § 86; Hib. lingua, Dec. § 17.

Hiberus, the river Ebro, Ab. § 1.

Hilela fines, Ailella nepotes, Ir. Tir
Ailella, Uí A., Tirerrill, Co. Sligo,
Rua. § 9 and note.

Hillean, Hylean Kathail, i.e. Oilean
Cathail, Cathal's Island, in Kerry-
currihy, Car. § 39.

Hith, Yth insula, monasterium
(gen. Hithe), Iona, Cain. §§ 21 (bis),
22; Mun. § 7; v. Hia, Ioua insula.

Hoichle, Heiohle Vallia, Ir. Glenn
Fhoichle and Glenn Aichle, Glenelly,
par. Badoney, bar. Strabane, Co. Ty-
rone, Co. E. § 1.

Hua, gen. of Uí, q.v.

Huisneach, Huisnech Midí, Usneach,
Usnagh Hill, par. Rathconrath, West-
meath, Coem. § 27; Mun. § 4 note.

Huisneach, on the borders of Eogha-
nacht and Muscraighi, Ab. § 22 (but
the true reading is probably Burnech,
q.v.).

Hu Wargi, v. Uí Barchi.

Hy, Y, later writing of Uí, q.v.

I insula, v. Hia.

Iar Mumu, v. Mumenia occidentalis.

Ibdone, Ybdan insula, Ir. Inis Ubdain, and Inis Sibtonn, King's Island at Limerick, Ail. § 34 note; Cain. § 24.

ICELAND, pp. cxxii, clxxv note.

Iocht, Ioth mare, Ir. Muir n-Icht (whence the *n* in mare n-Icht), the English Channel, Ail. § 4; Dec. § 11; p. c note 3.

Iensis, belonging to I or Iona, Lug. § 49 note.

ILEAGH, v. Uí Luigdech.

Imaid, Omei, an island in the extreme W. of Co. Galway, off Achris Point, Fech. § 12 note; pp. lxxv f.

IMAIL, v. Moel nepotes.

Imgain, Imgoín uadum, Ath Iomhdain, Maed. § 34 (there is a *Raith* Imgain, now Rathangan, NNW. of Kildare; it is on the Blackwood R., so there may well have been a ford there, bearing the same name).

Imlech fretum, Dec. § 38; v. Miletach.

Imle(a)ch, Ymlech Ybuir, Imbliuch, Emly, Co. Tipperary, Ail. §§ 29, 33, 38, 46-7; Dec. § 34; Mochoem. § 33; archiepiscopus, Mochoem. § 31.

Inbher, Inbyr Beg, i. e. the little inlet, Bangor Bay, Com. § 31 (= Ostitium fluuii nomine Bice, ib. note); v. Reeves, Eccl. Ant. pp. 290, 387.

Inber Boinni, the estuary of the Boyne, Enda, § 22; v. Colptha portus.

INBER COLPHTA, v. Colptha portus.

Inber Crimthain, Oremthain, Crumthain, Maed. §§ 26 (M) = 29 (V), 32.

Inber, Inbyr Daille, Ennereilly, nr. Arklow, Co. Wicklow, Mochoem. § 26.

INBHER NAILE, Inver, Co. Donegal, p. cl note 3.

INCHCLERAUN, v. Inis Clothrand.

INCHTQUIN, v. Maccu Chuind insula.

INIS AINGIN, v. Angin Insula.

INIS AIRTHIR, v. Orientalis insula.

INIS BAIRRI, v. Barri insula.

INIS Breagh Muighe, v. Breccrimaige insula.

INIS CATHAIG, v. Cathi insula.

INIS CELE, v. Tile insula.

INIS CELTRA, Inishcaltra, in Lough Derg, pp. lv note 3, cliii.

INISCLOTHRAND, Inchcleraun, in Lough Ree, p. clxxix.

INIS Cometa, v. Custodiaria insula.

INIS da Droma, v. Druma insula.

INIS DOIMLE, v. Nulige insula.

INISHBOFFIN, Lough Ree, v. Bo Finde insula.

INISHBOFFIN, off the coast of Mayo, p. lxxii.

INISHCALTRA, v. Inis Celtra.

INISHDADROUM, v. Druma insula.

INISHEER, v. Orientalis insula.

INISHFALLEN, in Killarney, p. lxxix.

INISHGARRAUN, v. Echinis.

INISHGLORA, off the coast of Mayo, p. clv note 5.

INISHKEA, off the coast of Mayo, p. clv note 5.

INISHMAAN, v. Media insula.

INISHMACSAINT, v. Inis Maighe Samh.

INISHMAHEE, v. Nendrum.

Inis inna n-Dam, 'the isle of the Oxen,' Ail. § 34 note; apparently near Limerick.

Inis, Hynis, Inyns Leamhnachta, Leamhlaughta, i. e. Milk Island, Mochoem. § 32; 'iuxta fretum maris in quo flumen Heoyr fluit' (therefore it can hardly be Inishlonnaght, as O'Hanlon says, iii. 356, for this is on the Suir, near Clonmel).

INIS LOCHA CRE, v. Cre insula.

INIS MAIGHE SAMH, Inishmacsaint in Lough Erne, Ci. C. § 20 note.

INIS MEDOIN, v. Media insula.

Inis meio I Chuind, v. Maccu Chuind insula.

INISMURRAY, off the coast of Sligo, pp. lxxiv note 4, cxli, cli.

INIS NA NAEM, Saints' Island, in Lough Ree, pp. xviii, xx, xxi, xxxiii note 2.

INIS PICH, v. Pich insula.

INIS SIBTONN, v. Ibdone insula.

INIS TUILE (? Thule), mythical island, p. clxviii note 1.

INIS UBDAIN, v. Ibdone insula.

Inis, Hynis Us(a)ill, Usal, in Lough Currane, now Church Island, where there are still remains of St. Finan's Church and Monastery, Fin. C. § 26; p. lxxix.

Inneoin, Hynneoyrn, i. e. the Anvil, now Mullaghnoey (Mullach n-Inneona), bar. Iffa and Offa East, Co. Tipperary, Dec. §§ 19, 22.

INSI GALL, v. Gallorum insulae.

INVER, v. Inbher Naile.

Iona, v. Hia, Hith, Ioua insula.

Iordanes, the R. Jordan, Ab. § 12; Car. § 64; Mochua § 9; p. cl note 14.

Ioua, Iona insula, Iona, Com. § 31 note; Rua. § 29; Sam. § 23; Ionensis abbatia, Ger. § 15; v. Hia, Hith.

Irluacair (gen. h-Irlocre), a territory

on the borders of Cork, Kerry, and Limerick, Maed. § 34 (V), v. Luacair.
Iséal, *Ys(s)éal*, Ir. *Isel Ciaráin*, 'the low-lying (place) of Ciarán, at Clonmacnois', Ci. C. §§ 23, 25.
Isel, *Hysséal*, in the W. of Magh Femín, on the S. of Cashel, Car. § 62; *Enda* § 13.
Israel filii, Ger. § 12.
Israelitæ, Ger. § 5.
Israelitibus populus, Br. i. § 12.
Italia, Ab. § 13 note; Bo. §§ 4, 30; Cain. §§ 5, 6; Ci. S. § 3; Dec. §§ 9, 18; p. xxxv.
Ite cella, *Oeall Ite*, alias *Cluain Credail*, Killeedy, bar. Glenquin, Co. Limerick, Br. i. §§ 3 note; Car. § 30; Maed. § 48 (V); p. lxxiii note 2.
Itha, *Hitha campus*, Ir. Magh Ithe, Fint. §§ 12 note, 15 note (this is probably the northern Magh Ithe, bar. Raphoe, Co. Donegal).
Itha campus, Ir. Magh Ithe, the southern Magh Ithe, in Fothart, q.v., Maed. § 19 (V).
Iudaica gens, Br. ii. § 43.
Iudea, Ci. S. § 22; *Enda* § 17.
KEENAGHT barony, v. *Ciannacti*.
KEIMANEIGH, v. *Cenn Eich*.
Kelldaróise monasterium, v. *Cell Dara*.
KELLISTOWN, v. *Cell Osnadh*.
Kerralgenses = *Ciarraigi*, q.v., K. genus, Br. i. § 1.
Kerrigia, *Kyrrigia*, Kerry, Br. i. § 15; Fin. C. § 10 note.
KERRY, v. *Ciarraigi Luachra*.
KERRYCURRIHY, v. *Ciarraigi Cuirchi*.
KILBARRON, v. *Barrinthe cella*.
KILBARRY, v. *Cluain Coirpthe*.
KILBERRY, Argyllshire, p. xxxiii note 1.
KILBIXY, v. *Bicsiche cella*.
KILCLIEF, v. *Cell Cleithe*.
KILCLOHER, v. *Cell Clochair*.
KILCOLMAN, v. *Daire Mor*.
KILCOWAN, v. *Index Nominum*, s.v. *Cuanus*, anchorite.
KILCULLEN, v. *Cul Collingi*.
KILDARE, v. *Cell Dara*, *Daro cella*.
KILFEIGNY, v. *Cell Fiachna*.
KILFINNAN, v. *Trethu Regum*.
KILKENNY, v. *Cell Chinní*.
KILLABBAN, v. *Cell Abbain*.
KILLALOE, v. *Cell Dolue*.
KILLANNY, v. *Cell Aine*.
KILLARE, bar. Rathconrath, Westmeath, p. xxvii note 2.
Killarensis monasterium, v. *Cell dara*.

KILLARNEY, Lake of, v. *Lein stagnum*.
KILLEANY, v. *Endei cella*.
KILLEEDY, v. *Ite cella*.
KILLEIGH, v. *Achith Drummoto cella*.
KILLESHIN, v. *Glenn Ussen*.
KILLEVY, v. *Cell Slebi*.
KILLURAGH, bar. Fermoy, Co. Cork, pp. clii note 2, cliii note 8.
KILLYON, v. *Cell Liadain*.
KILMACAHILL, v. *Cell meic Cathail*.
KILMACDUAGH, v. *Cell meic Duach*.
KILMACNORAN, v. *Odrani filiorum cella*.
KILMAINHAM, near Dublin, pp. liii note 5, cxli.
KILMORE, v. *Cell Mor*; v. *Cell Mor Dithraimh*.
KILMUN (i.e. Church of Munnu), Argyllshire, p. lxxxvi note 3.
KILNACLOONA, v. *Cluaine cella*.
KILPEACON, v. *Cluain Aird Mobeoc*.
KILROOT, v. *Cell Ruaid*.
KILROS, v. *Culross*.
KILTALLAGH, v. *Cell Tulach*.
KINCORA, near Killaloe, Co. Clare, p. clii note.
KINEAGH, *KINEIGH*, v. *Cenn Eich*.
KINELEA, v. *Úi Fiachach*.
KING'S ISLAND, v. *Ibdone insula*.
KINNITY, v. *Cenn Etich*.
KINSALE, v. *Cenn Sali*.
KINVARA, bar. Kiltartan, Co. Galway, p. cxli.
KIRKBUDDO, v. *Carbuddo*.
KNOCK BRANDON, or *Brandon Hill*, Co. Kerry, p. xli note; v. *Brandani sedes*.
KYLE, v. *Cluain Ferta Molua*.

Lag(i)nenses, Ir. *Laigin*, the Leinstermen, Ab. §§ 2, 5; Car. §§ 18, 41 note, 61; Ci. C. § 15; Coem. §§ 1, 25, 40; Co. E. §§ 1, 27; Dec. §§ 1, 2, 27; Fint. § 19; Ita § 24; Maed. §§ 21 (M), 25 (M), 55 (M); Mochoem. § 15; Mol. §§ 1, 16, 19; Lug. §§ 25, 27, 28, 41, 52; Mun. § 24; Rua. §§ 1, 12; pp. xxxiv note 2, liv note 4, xciii note 7; *Laginen-sium archiepiscopus*, Maed. § 26 (M); Mol. § 8; — *archiepiscopus*, Maedoc, Lug. § 38; — *finis*, Ab. §§ 25, 27; Cain. § 32 note; Coem. § 17; Com. §§ 42, 57, 58; Cron. § 11; Fint. § 3; Maed. §§ 8 (V), 11, 56 (V); Mun. § 13; — *gens*, Ab. § 2; Car. § 1; Dec. § 1; — *genus*, Ab. § 3; Coem. § 25; Maed. § 33 (V); Rua. § 25; — *genus regale*, Maed. § 33 (M); — *plebs*, Mun. § 21; — *populus*, *Enda* § 11; — *provincia*, Ci. C. § 32; Ci. S. § 16; Coem. § 1; Co. E. § 27;

Cluain Munnir Chuir, wrong reading for Cluain Immurchuir, q.v.

Cluain Sescainn, Sisonan (i.e. the boggy mead), Cain. § 33 (there is a Cloonshask, bar. Moycarn, Co. Roscommon; but the name is likely to have been common in Ireland).

CLUAIN UAMHA, v. Clonensis ecclesia.

Clua(i)ne, Cluene cella, Cluan, Cella de Cluain, Cell na Cluaine (i.e. Church of the Mead), Kilnacloona, bar. Courceys, Co. Cork, Ba. §§ 12, 15 and notes.

Cluanense, Cluon- monasterium, Tig. § 4; v. Cluniacense mon.

Cluniacense monasterium (Ir. Cluain Eois), Clones, Co. Monaghan, Tig. § 18; v. Cluanense mon.

Cluoin inis, v. Clain inis.

CNOC BRENNAINN, v. Brandani sedes.

CNOC NA N-DRUAD, v. Magorum collis. Cobha campus, Ir. Magh Cobha, in the baronies of Iveagh, Co. Down, Dec. § 1; Ita § 1 (F. M. iii. 344-5).

Coemgeni heremus, Caimginii desertum, Disert Caimbghin, i.e. the hermitage of Coemghen, at Glendalough, Coem. § 16 and note.

Coill n-Aedha (Aedh's wood), in Magh Tuath, Ba. § 12 note (= Foithrib A.)

Coirmighi insula, Quirm-, Quirin-, Guin-, Mun. § 8.

Coirpri genus, Co. E. § 5 note; probably Cairbre Gabra, Co. Longford, is meant; but there are many districts called Cairbre or Úi Cairbre in Ireland.

Colingi orux, at Cork, Ba. § 14 ad finem (= Ulaid Eolaing, ib. note).

Colptha portus, Ir. Inber Colptha, the estuary of the Boyne, Enda § 11; Sam. § 23; v. Inber Boinni.

Comar Glas, Comber de glass (i.e. confluence of the streams, or of the two streams), apparently in Westmeath, Mun. § 4.

Concinn nepotum insula, Cain. § 45 note.

Conderensis, v. Conneire.

Con Ingu, Inga, i.e. canina ungula (*dat. pl.* Coningnib), in Magh Femin, Car. § 35; Dec. § 25.

CONG, N. of Lough Corrib, p. lxxvi.

CONMAICNE, a tribe in Cos. Longford and Leitrim, p. clxxv note 11.

Conmaicne, i.e. Conmaicne Mara or Connemara, Mochoem. § 1.

Connaet, Connaeta, Conaotia, Connoetia, Con(n)ao(e)ia, Connaught, Br. i. §§ 9, 89, 101; Ita § 18 note;

Mochua § 1; Sam. § 11; fines, Ber. §§ 2, 4, 6; regiones, Maed. § 37 (V); Mun. § 4 note; terra, Br. i. § 101; Ger. §§ 4, 13; king of, Eochaid Tirm-carna, Ber. § 13 note; p. cx note 7.

Con[n]aoetel occidentales, regio, West Connaught, Br. i. § 11.

Con(n)aoetenses, the Connaught men, Br. i. § 101; Sam. §§ 12, 13; rex, Ragallus, Ger. § 8; terra, Br. i. § 88.

Con(n)ao(h)ti, Con(n)ao(h)thi, Connaetel, Connoetel, Ir. Connachta, Connaught, Ail. § 21; Ci. C. § 25; Dec. § 2; Sam. § 16; dux, Ci. C. § 20; cf. § 28; gens, Ba. § 1; populus, Maed. § 54 (V); provincia, Ci. C. §§ 1, 28; Coem. § 28; Co. E. § 33; Cron. § 2; Ita §§ 17, 18; Maed. § 37 (M); Mochoem. § 1; Rua. §§ 4, 15; regio, Ab. § 22; Aed § 19; Ail. § 36; Br. i. § 71; regiones, Ail. § 35; Ci. C. § 1; Co. E. § 32; Cron. § 4; Maed. §§ 1, 24 (M); rex, Ita § 34; Maed. § 55 (M); cf. Ail. § 35; Ailill, Car. § 1; Crimthan, Ci. C. § 1; reges, Ci. C. § 28; Maed. § 4 (V).

Connao(h)ti, miswritten for Cian-nachti, q.v., Ail. § 21.

Connare, v. Conneire.

Connath Dhuinne Gemhyn, corrupt for Ciannachta Duine Gemhin, v. Ciannacti, Cain. § 1.

CONNELLO, baronies of, v. Úi Conaill. **CONNEMARA**, v. Conmaicne.

Conne(i)re, Connare, Connyre, Connor, bar. Lower Antrim, Co. Antrim, Co. E. § 3; Com. § 5; Conderensis ecclesia, ib. § 19 note; Connerensis episcopus, Com. § 5 note; pp. lix notes 4, 5, xcii note.

CONNOR, v. Conneire.

COOLCASHIN, v. Cul Cassin.

Corand, a district in Connaught; the name survives in the barony of Corann, Co. Sligo, Ger. § 13.

Coro(h)ach, Coroaich, Corochac, Corohaidh, Corcag(h)ia, Corohaya (*gen.* Corc(h)aige), Cork, Ba. §§ 9 note, 12-15 (miswritten Corchar, § 12 note); Corcagensis ciuitas, Ba. § 14 note; p. xxxi note 3.

Corco Ba(i)acind, Ba(i)ao(h)inn, Baschain, Ba(i)aoe (*corco* means tribe), 'a territory forming the SW. part of Co. Clare, comprising . . . the present baronies of Clonderalaw, Moyarta, and Ibrickan,' F. M. i. 315 note; cf. L. S. pp. 54-6; Ci. C. §§ 22, 28; Cron. § 1; Mochoem. §§ 1, 3, 4 (here

erroneously placed in *Úi Conaill Gabra*; the true reading is *Corco Che*, v. note a. l.).

Corco Che, **Corco[o] Oiohe**, in *Úi Conaill Gabra* or *Connello*, Co. Limerick, *Mochoem*. §§ 1, 3, 4 notes; *Lug*. § 1; p. lxxxiii note 1.

Corco, **Corohu Dalann** (i. e. the tribe of *Dalu* (†) the grandfather of *Cainnech*, cf. *Reeves*, *Adamn.* p. 220), *Cain*. § 1 note.

Coro(h)o, **Corou D(h)uib(h)ne**, **Dub(h)ni**, the name survives in the bar. of *Corkaguiny*, Co. Kerry, but I have found no evidence as to its ancient extent, *Ab.* § 22; *Car.* § 1; *Fin. C.* §§ 1, 8, 11, 13, 16, 17, 26; *Sam.* § 22.

Corou Laighd(h)e, **Corkalee**, a district comprising the baronies of *Carbery*, *Beare*, and *Bantry*, Co. Cork, *Ci. S.* § 1 (see *Misc. Celt. Soc.* pp. 48-57, 148, *Top. Poems*, p. lxxv); p. cxxxvii note 7.

Corco Moohene, perhaps intended for *Corco Thene*, Co. Tipperary (*F. M.* v. 1749), *Cron.* § 22.

CORCOMROE, v. *Corcumruad*.

Corco Oiohe, v. *Corco Che*.

Corco Thene, v. *Corco Moohene*.

Coro(h)umruad(h), -rad, **Corohumdrueth**, **Corohudruoth** (contracted from *Corco Modruad*), the name survives in the barony of *Corcomroe*, Co. Clare, but the ancient district included also that of *Burrin* (v. *Top. Poems*, p. lxxii), *Ail.* §§ 45, 46; *Br.* i. § 98; *Enda* § 15.

Cori Bracayn, **Cacabus Breani** (*Coire Breacan*, i. e. *Breacan's Cauldron*), the whirlpool between *Ireland* and *Rathlin Island* (the name has now shifted to the strait between *Scarba* and *Jura*), *Ci. C.* § 33; *Co. E.* § 12 note.

CORK, v. *Corchach*.

CORKAGUINY, v. *Corco Dubni*.

CORKALEE, v. *Corco Laighde*.

Corrubia, *Cornwall*, *Ci. S.* § 39 note; pp. xxxi note 3, li note 3, lii note 1, cxxiv f., and addenda.

Corprei, v. *Carprei*.

Crait mons, v. *Crott*.

CRANFIELD, *Co. Antrim*, p. cli note 7. **Ore insula** (*Ir. Inis Loch Cre*), **Insula de Ross Ore**, **Insula Buis Cree**, *Cain.* §§ 42 note, 43; *Lug* § 52 and note; v. *Cree stagnum*, and *F. M.* i. 412.

Ore(o) stagnum, *Ir. Loch Cre*, *Monahinch*, near *Roscrea*, Co. Tipperary, *Cain.* §§ 41 note, 42; *Cron.* §§ 16, 24, 26.

CREMORNE, a district in Co. Monaghan, chief of, p. lxxxviii.

CREMTHAIN, v. *Crimtanni*.

CRICH CAIRBRE, v. *Cairbre Mor*.

Orloh Eachach Oioinn, i. e. the territory of *Eochaid Dog-head*, in *Corkaguiny*, Co. Kerry, *Ab.* § 22 note.

CRICH NA N-OIRTHER, v. *Airthir*.

Crimtanni, *Ir. Cremthain*, a district in *Meath* on the borders of *Cos. Meath* and *Louth*, *Enda*, § 6.

CROAGH PATRICK, *Co. Mayo*, *S. of Clew Bay*, p. clxxvii.

CROGHAN, v. *Cruachu*.

Crott, **Croth**, **Crait mons**, **Sliabh Crot**, **Slieve Grud**, bar. *Clanwilliam*, Co. Tipperary, *Ab.* § 22 note; *Dec.* § 31.

Cruachu, now *Rathcroghan* (i. e. *Rath Cruachan*, the *Fort of Cruachu*) or *Croghan*, the ancient seat of the kings of *Connaught*, near *Belanagare*, Co. *Roscommon*, *Br.* § 12 note; *Br.* i. § 11 note.

Gua(e), **Gua(h)**, **Guae**, **Ghus mons**, **Sliabh Gúa**, **Slieve Gua**, the range of which the *Knockmealdown Mountains* are the highest part, Co. *Waterford*, *Car.* §§ 17, 42, 63; *Dec.* §§ 19, 29, 31; *Mochoem.* § 31 and notes. **Cualann**, a district comprising the *SE.* part of Co. *Dublin*, and the *NE.* part of Co. *Wicklow*, *Ci. C.* § 16 note; *Rua.* § 12.

Uuas Barra, i. e. the cave of *Bairre*, at *Achad Durbcon*, q.v., *Ba.* § 12 note.

CUIL DREMNE, v. *Cul Dreibne*.

CUILENN, v. *Dub Culenn*.

Cuimright insula, v. *Coimright insula*.

Cuifrohi Campus, in *Ciarraghe Cuirchi*, q.v., *Car.* § 37.

Cuimrighti, **Cuifrin-**, *insula*, v. *Coimrighti insula*.

Cuirt lucus, near *the Suir*, *Dec.* § 35.

Cu(1)l Cassin, **Caisseil**, **Cill Chaisin**, *Coolcassin*, bar. *Galmoy*, Co. *Kilkenny*, *Ba.* § 7 and note.

Oul Collingi, now *Kilcullen*, bar. *E. Muskerry*, Co. *Cork*, *Ab.* § 22 (v. *i. Cell Chinni*).

Oul Dreibne, **Dremni**, between *Sligo* and *Drumcliff*, *Br.* i. § 90 note; *Las.* § 31; p. lxxiv note 5.

Cu(1)llen, in *Eile*, ancient name of *Tulach Ruadain*, *Rua.* § 28.

Culenn, v. *Dub Culenn*.

CULROSS, formerly in Perthshire, now in Fife, p. cxvi note 9.

CURRECH LIPHI, the Curragh, Co. Kildare, Ail. § 26 note.

CUSTODIARIA INSULA, INIS COMETA (isle of guarding), Ely Island in Lough Erne, Com. § 12; Las. § 25.

DABULL, the Tyrone Blackwater, which enters Lough Neagh at the SW. corner, Co. E. § 12 note.

DAIL ARADII, Maed. § 54 (V), v. Dal n-Araide.

DAIL BIRN, in Ossory, Lug. § 1 note.

DAIL BIATA, RIATI, DALRIADA, the northern part of Co. Antrim, Bo. § 6; Maed. § 54 (V).

DAIRE, v. DOIRE.

DAIRE, ENDA § 12; v. Daire Mor.

DAIRE ARAND, v. DURN ARANN.

DAIRE ETHNECH, EDNECH, former name of Daire na Flann, q.v., Rua. § 25.

DAIRE LEITH, p. clxxxv note 1.

DAIRE MOR (i. e. the great oak wood), in ENDA § 12 called *Daire* simply; Mochoem. § 15 (where it is said to be four miles [a little over a mile, note] from Leamakevoage, bar. Eliogarty, Co. Tipperary); Rua. § 25 (where it is apparently near Derrynavlan, which is in the adjacent bar. of Slieveardagh); these data are conclusive against the usual identification with Derrymore or Kilcolman, bar. Ballybrit, King's Co., F. M. ii. 781; Stokes in Index to Gorman's Martyrology cites Hennessy for a Derrymore in Eliogarty; this is the right district, but the index to the Ordnance Survey does not give any Derrymore in Eliogarty.

DAIRE NA FLAND (anciently Daire Ethnech), Derrynavlan, bar. Slieveardagh, Co. Tipperary, Rua. § 25.

DAIRINNIS (i. e. Oak Island), Derinish, bar. Upper Loughtee, Co. Cavan, Mochua § 12; cf. Int. p. lxxx.

DA(I)l n-AR(a)id(h)e, ATHRAIDE, DEL ARAIDE, DAIL ARADII, a district comprising the southern part of Co. Antrim, and the northern part of Co. Down, Ail. § 21; Co. E. § 11; Com. §§ 1, 2, 5, 52; Maed. § 54 (V); chief of, Com. §§ 1, 2, 8; v. ARADENSES.

DAL MESSOORB, MAC(h)SOORB, MAC(h)SOORB, i. e. Dal Mesincuirb, a district in Co. Wicklow, Ab. § 3; Coem. § 1; Dec. § 27; Mochoem. § 26.

DAL RIADA, v. DAIL RIATA.

DAL RIADA, in Scotland, p. c note 2.

DALLAIN nepotes, Ir. Úi Dallain, Coem. § 11.

DA(I)minis (*gen.* Daiminsi), BOUM insula, Devenish in Lough Erne, Aed § 33; Las. § 6; Maed. § 8; Mun. § 6 (but the true reading is Claen-inis); Daminensis abbas, Las. § 27; — ecclesia, Las. § 23; — se monasterium, Sam. § 10; pp. lxxxviii, cxv.

DAMLIAG, v. Lapidea ecclesia.

DANES (i. e. the Scandinavian invaders of Ireland generally), pp. xxvii note 1, xxxvii note, lv note, lxiii note 3, xcii note, xcvi note 4, cix note 1, cxxviii note 4.

DARO OELLA, v. Cell dara, Kildare, Maed. § 56 (V).

DARTRAIGHTE, a nomad tribe, pp. lxxiv note 3, xciv.

DECIES, baronies of, v. Desi.

DECLANI atrium, v. Declanus in Index Nominum.

DECLANI desertulum, v. Disert Declain.

DERCK, baronies of, v. Desi (2).

DEGHA gens, Ir. Úi Degha, q.v., a territory nearly coincident with the bar. Gorey, Co. Wexford, Coem. § 42; v. Top. Poems, p. lv.

DEIRMAGH (i. e. the oak-plain), Durrrow, near Tullamore, King's Co., Car. § 58; p. cxli note 3.

DEL ARAIDE, v. Dal n-Araide.

DELBNA, DELVIN, now the bar. Garrycastle, King's Co., Car. §§ 31, 32; chief of, ib. note.

DELICIOSA insula, Br. i. §§ 13, 25, 66.

DELVIN, v. DELBNA.

DERGDIRO stagnum, Lough Derg, the expansion of the Shannon between Portumna and Killaloe, Maed. § 37.

DERINISH, v. Dairinnis.

DERRYMORE, v. Daire Mor.

DERRYNALAN, v. Daire na Fland.

DESGABAR = South, Lagenenses Desgabair = L. australes, q.v., Mol. § 12. Desi, Deisi, Des(s)er (almost always with the Ir. definite plural article; *nom.* na, *gen.* na n-; by assimilation of the D to the n of the article the *gen.* is written *nanesi*, Lug. § 46 note; *nesses*, Ab. § 22 note), a tribe settled in Munster, hence called Deisi Muman, i. e. Deisi of Munster, Maed. § 21 note; their name survives in the two baronies of Decies within and without Drum, Co. Waterford, Ab. § 22; Car. §§ 17, 62, 65; Ci. C. § 11; Ci. S. § 7; Dec. §§ 2, 5, 6, 12, 14, 15, 17, 19, 21, 22, 25, 27,

29, 31, 37-39; Ita §§ 1, 29; Maed. § 21; Lug. § 46; Rua. § 15; pp. lxi, lxxiii note 3, xcv, cv note 6; chiefs of, Dec. § 25; Lug. § 46; Caineach or Cineaed, Dec. § 35; Colman mac Cobthaigh, Car. § 17; Erc, Dec. § 3; Faellan, Mochoem. § 1 note; Foelanus, Mochoem. § 30; Fergall, Dec. §§ 19, 22; Lebanus, Dec. §§ 16, 18, 19, 22; Maelochtraig, Car. §§ 62, 63, 65.

Deisi, Deisi, Des(a)e, i. e. the Deisi Temrach, or D. Bregh, the Deisi of Tara, or of Breg, the original home of the Deisi, the name survives in the baronies of Upper and Lower Deece, Co. Meath, Dec. § 2, cf. § 26; pp. lxi, lxxiii note 3, xcv.

DESMOND, DESMUMU, v. Mumenia australis.

DEVENISH, v. Daminis.

Disert Beraioh (i. e. the hermitage of Berach), Ber. § 17 note = Cell Beraich of text; according to Colgan ad loc. in Bregh, possibly Dysart, bar. Delvin, Westmeath.

Disert 'aimhgin, v. Coemgeni heremus.

Diserth Cendubhain (i. e. the hermitage of Cendubhan), a mile from Magh Arnaide, q.v., Ab. §§ 35, 36.

Disert Declain, Declain desertulum, now called Teampul Diseirt, i. e. the church of the hermitage, a ruined church and well of St. Declan on the shore near Ardmore, Dec. § 38; p. lxii.

DISERT N-ENNAE, in Aranmore, p. lxiii note 3.

Disert Narbri, Naubri (possibly written phonetically for Disert n-Darbri, i. e. the hermitage of the oak wood), apparently in the Deisi territory, perhaps Dysert, bar. Decies within Drum, Co. Waterford, Maed. § 22.

Dobrani atrium, Ir. Ait Dobrain, afterwards called Declan atrium, near Lismore, Dec. § 6.

Doire Ooille (i. e. the oak wood of the forest), Ba. § 9 note.

Doire Cusgrid, Ita § 27; v. Daire.

DoHi Portus, Ir. Port daibche in Aranmore, Enda § 17; v. Iar-Connaught, p. 83.

Dolo moir ciuitas, Dol in Brittany, Ail. § 17.

Domnach Mor Boigni (i. e. the Great Church of [the plain of] Roigne), prob. Donaghmore, bar. Shillelougher, Co. Kilkenny, Cain. § 40; cf. F. M. ii. 1192.

DONAGHMORE, v. Domnach Mor Roigni.

DOON, v. Dun Bleisc.

Dornglais campus, Bo. § 8.

DROMARD, v. Druim Ard.

DRUM ALBAN, v. Britannie dorsum.

Dru(i)m Ard (i. e. high ridge; there are many Dromards and Drumards in Ireland), perhaps Drumard, bar. Banagh, Co. Donegal, Aed §§ 11, 12 note.

Druim Beannohuir, v. Ross Beann-chuir.

Druim Caisn Ceallaigh (i. e. the fair ridge of Cellach), in Uí Cennselaig, Ab. § 28.

Druim Clethohoir, Las. § 13 note.

Druim Oullinn (i. e. ridge of the Holly), Drumcullen, bar. Eglishe or Fircall, King's Co., Car. § 61.

DRUIM DÓTHE, p. lxiii note 3.

Druim Lethan (i. e. the broad ridge), Drumlane, bar. Loughtee, Co. Cavan, Maed. § 1; p. cxli note 3.

Druim Luohtri, Luohtraid, Luoh-tarad, somewhere between Emly and Ardmore, Dec. § 34.

Druim Bath (*gen.* Drommo Rathe), in Westmeath, Aed § 32; v. Mart. Don. Aug. 19.

Druim Snechta (i. e. snow-ridge), Drumsnatt, bar. and Co. Monaghan, Lug. §§ 1 note, 24.

Druinne scopula, near Ferns, Maed. § 30 (V).

Drums insula, Insula de Drum(m)a, de Trumma, Inis da Droma (i. e. the island of the two ridges), now Inishdardrum, in the estuary of the river Fergus, Co. Clare, Br. i. §§ 77, 81, 89.

DRUMARD, v. Druim Ard.

DRUMCULLEN, v. Druim Cuilinn.

DRUMLANE, v. Druim Lethan.

DRUMSNATT, v. Druim Snechta.

Duach filiorum oella, Maed. § 37 (V), v. Cell meic Duach.

Duach nepotes, semen, Ir. Uí Duach, a district in the N. of Osraige, Cain. § 33; Ci. S. § 13; Rua. § 1; see F. M. i. 484.

Dub Oulenn (*gen.* Culinn), according to Féilire, ed. 2, p. 246, Cuilenn is the name of a hill at Baltinglass, Co. Wicklow; it is uncertain whether the epithet Dub, 'black,' belongs to the hill, or to St. Colman who lived there; Co. E. § 15.

DUBLIN, v. Ath Cliath; v. Dublinia.

Dublinia, Duithhlinn (i. e. the black pool), Dublin, Coem. § 29; Col. E. § 27 note; p. lv note; v. Ath Cliath.

- Dubrugli** (perhaps represents an Ir. Dubraige), apparently a subdivision of the Duach nepotes, q.v., Rua. § 1 note.
- DUINNICHEN**, v. Dun Nechtain.
- DULEEK**, v. Lapidia ecclesia.
- DUMA NA N-GIALL**, 'mound of the hostages,' at Tara, p. cv note 1.
- Dun Abbain**, v. Abbaindun.
- DUN BLEISC**, Doon, bar. Coonagh, Co. Limerick, pp. ix note 1, cxxxvii note 8.
- Dún Croibhtine**, in Cinel Fiachach, Ci. S. § 9 note.
- Dun Gemhin** (*gen.* Duine G.), Dungen, bar. Keenaght, Co. Derry, Cain. § 1.
- DUNGIVEN**, v. Dun Gemhin.
- DUN NA N-GIALL**, 'fort of the hostages,' at Tara, p. cv note 1.
- DUN NECHTAIN**, Duinnichen, near Forfar, p. xxxvi.
- Dun Salaoh** (i. e. dirty fort), in Leix, Co. E. § 27.
- Dunteon campus**, wrong reading for Durbeon campus, v. Achad Durbeon, Ba. § 2.
- Duorum stagnorum uallis**, i. e. Glenda Loch, q.v., Coem. §§ 16, 17.
- DURBEON CAMPUS**, v. Achad Durbeon.
- Durn Arann**, Dalri Arand, in Ossory, Ail. § 38 note.
- DURROW**, v. Deirmagh.
- DYSART**, v. Disert Beraich.
- DYSERT**, v. Disert Nabri.
- Eachille saltus**, Leim Eicheille, Achail, i. e. Eachill's Leap, 'probably Leap, a townland, bar. Ballybrit,' King's Co., Ci. S. § 26.
- Eachtach stagnum**, v. Ehdach stagnum.
- Eanid mons**, a hill overlooking Glendalough on the south, Coem. § 33.
- Eathach**, Echaoh nepotes, semen, *Úi Eathach* (*gen.* hua n-E.), i. e. the *Úi Eathach* of Munster, bar. Carbery and Kinmeaky, Co. Cork, Ba. § 2; Car. § 36.
- EBRO R.**, v. Hiberus.
- Echaoh nepotes**, v. Eathach nepotes.
- Ehdach**, Eachtach stagnum, Loch Edidach, not the Loch n-Ehdach, or Lough Neagh in Ulster, but apparently in Fotharta, q.v., probably one of the many inlets of that coast, Mun. § 22.
- Eohdruim** (*gen.* -dromo), i. e. horse-ridge, perhaps Aughrim, bar. Ballinacor, Co. Wicklow, Maed. § 29 (V).
- ECHNI**, v. Auerech.
- Eoh inis**, i. e. horse island, an island in Lough Corrib, now Inishgarraun, Enda § 30.
- Edardhruim**, near Lough Erne, Las. § 25 note.
- Egg**, island of, p. cxxii note 9.
- Egyptii** = heathen, Enda § 15.
- Egyptus**, Ab. § 1; Ail. § 2 note.
- Eirennach**, Irish, Br. i. § 9 note.
- ELAGH**, v. Ailech.
- El(i)le, He(i)le, Hely** (*dat.* Eilibh), a district comprising the baronies of Clonlisk and Ballybrit, King's Co. (F. M. ii. 15), Ab. § 22 ad fin., 25; Car. § 61; Ci. C. § 30; Ci. S. §§ 4, 18 note, 27; Cron. §§ 1, 16, 18, 24; Mochoem. §§ 12, 15, 19, 27; Lug. § 28 ad fin.; Mun. §§ 9, 12; Rua. §§ 25, 28; chief, Suibhne, Mochoem. § 18; Ronan, ib., mora de Hely, Rua. § 25 note; v. Lurgan gronna.
- Eliaoh**, false reading for Cliach, q.v., Ail. § 1 notes.
- Elitheria**, name of a monastery in Connaught (the writer derives it from *elit*, a doe; Colgan suggests *ailithir*, a pilgrim), Ger. §§ 6, 14.
- Elo silua**, Aed § 10 note; v. Fidh Elo.
- ELY ISLAND**, v. Custodiaria insula.
- Emain** (*gen.* Emna), the Navan fort, near Armagh, Ci. C. § 1 note; Dec. § 1; pp. xcvi note 4, clxxiii; v. Raith Emhna.
- EMLAGH**, Co. Louth, p. cxi.
- EMLY**, v. Imlech.
- Enach Cruim**, v. Enach Truim.
- Enach Dalrigi**, Daulrigi, Ail. § 34 note.
- Enach Duin**, Annadown, on E. side of L. Corrib, bar. Clare, Co. Galway, Br. i. § 102 and note.
- Enach Midbrouin**, Midbren, in Muscraige Tire, probably one of the three Annaghs in bar. Lower Ormond, Co. Tipperary, Aed §§ 4, 30 note.
- Enach Truim**, Cruim (wrongly), i. e. Marsh of the Elder tree, Annatrim, bar. Upper Ossory, Queen's Co., Fint. § 3; Mochoem. § 11.
- Endei cella**, Ir. Cell Enda, Killeany in Aranmore, Enda § 18.
- ENGLISH CHANNEL**, the, v. Icht mare.
- Engusa nepotes**, v. Aenghusa nepotes.
- En inis**, i. e. Bird Island, v. Auium Insula.
- ENNEREILLY**, v. Inber Daile.

Bogain, *Bogain fretum*, Queenstown Harbour, Car. § 39.

Boghanaucht, i. e. the E. of Loch Lein or Killarney, Ab. § 22.

Bog(h)anaucht, *Boghonaucht*, i. e. *Eoghanaucht Caisil*, or of Cashel, the royal tribe of Munster, Dec. §§ 14, 29; Mochoem. § 15; Rua. § 1.

BOIR, v. *Heoyr flumen*.

Bolum ager, on the southern side of Slieve Mish, Gortaleen, in the parish of Kilgarrylander, bar. Trughanacmy, Co. Kerry, Car. § 5 (*gort* in Ir. means a field or garden).

Ergallenses, *Ergalnenses*, Ir. Airghialla, Oirghialla, Oriel, a large district in Ulster, W. of the Bann and Lough Neagh, Enda §§ 1, 12; Mochua, § 11.

ERGALLIA, Oriel, p. xi.

ERISKAY, Isle of, Outer Hebrides, p. cxxii note 2.

ERNAIDE, v. *Airnaidi*.

Erne, *Erni*, *Herne stagnum*, *lacus*, *Loch Erne*, *Erni*, Lough Erne, Aed § 33; Ci. C. § 20 note; Com. § 12; Las. § 14; Maed. §§ 1 note (M), 8 (M), 10; Mun. § 6; Tig. § 17 note.

Es dara (i. e. Cataract of the Oak), Ballysadare, Co. Sligo, Fech. § 17 note.

Es MAIGHE, on the R. Maigue, at Caherass, bar. Coshma, Co. Limerick, p. clv note.

E(a)s Ruaidh, *Tollum Ruaid*, *Assaroe* or the Salmon leap at Ballyshannon, Cain. § 13; v. *Ruaid gurgies*, &c.

Ethar Liki, Ail. § 28 note; Clonduff (bar. Ikeathy and Oughterany, Co. Kildare) is said to be 'in Ethar Liki' (S Text). In R it is said to be 'prope fluuium Liphy'. *Ethar* in Irish means a ferry-boat. 'Liki' may be a corruption of 'Liffi', and there may have been a place on that river called 'The Liffey Ferry-boat'. But *licce* in Ir. is gen. of *lecc* 'a stone'; the name might therefore mean the ferry-boat of stone, and refer to one of the frequent legends of Irish saints crossing the water on a flagstone, p. clv.

Ethica terra, v. *Heth regio*.

Ethiops, Br. i. § 19.

FARRAN, v. *Feorann*.

Fauoria, Ir. *Fobhar* or *Fobhar-Feichin*, Fore, bar. Fore, Co. Westmeath, Fech. §§ 3, 19; p. lxvii note 5.

Fea campus, Ir. *Magh Fea*, bar. Forth, Co. Carlow, Ci. S. § 16.

Feabhail, *Feobull stagnum*, Ir. Loch Feabail, Lough Foyle, Com. § 40.

Feio, *Feioh*, on the Blackwater in Fermoy, Car. § 40 ad fin.

Feine uadum, Ir. *Ath Fene*, at Oris, bar. Clonlonan, Westmeath, Mun. § 4.

Femin campus, Ir. *Magh Femin*, S. of Cashel, Co. Tipperary, Ab. § 22 ad fin.; Ail. § 24; Car. § 62; Dec. §§ 2, 19, 25, 29, 31; Mochoem. §§ 20, 31 ad fin.

FENAGH, bar. and Co. Leitrim, p. xci note 4.

Fenna nepotes, Ir. *Úi Fenna*, apparently a nomad tribe, Car. § 32; cf. Int., p. xcv.

FENNOR, v. *Findubuir*.

Feorann, Farran, near Tralee, Co. Kerry, Car. § 13.

Fera . . . , v. *Fir* . . .

Fergall, v. *Fir Chell*.

FERGUS R., v. *Forigus*.

Fergusi nepotes, Ir. *Úi Fergusa*, in *Ciaraige Luachra*, Car. § 1.

FERMOY, *Fermuege*, v. *Fir Muighi*.

Ferna, *Fearna* (*gen. Fernann*), *Ferna Mór*, *Ffearnia*, *Ferns*, bar. Scara-walsh, Co. Wexford, Co. E. § 27 note; Maed. §§ 8 (M), 26 (M) ad fin., 27 (M = 26 V), 28 (M = 27 V), 30, 33 (M), 38, 43, 57 (M = 56 V); 57 (V), 59 note; Mol. §§ 8, 17, 27, 28; Lug. § 38 note; pp. lxx, lxxv note 4, lxxxii, cx note 7, cxxiv.

FERRARD, v. *Ard Ciannachta*.

Fert n-Ailbei, *Fert n-Eaylbi*, *Albei sepulchrum*, at Emly, Ail. § 29.

FERT IN DRUAD, former name of

FERT IN GEDIG, p. clxv note 4.

Fews, the, v. *Fuaid mons*.

Fidgente nepotes, *Úi Fidhgente*, -ti, *Figenti* (*gen. Hua*; in Lug. § 28 we have the Latin and Irish forms combined, *nepotes Hua F.*); Lug. §§ 1, 27-9; chiefs of, *Faelan*, Lug. § 27; *Nechtan*, Fin. C. § 16; *Fithgente regiones*, Ail. § 31 note.

Fidh Elo, *Fith Ela*, *Alo*, *Fiech Ela*, *Elo silua*, *Alo silua*, for situation, v. *Land Elo*, Aed § 10 note; Co. E. §§ 1 note, 3.

Find Mhagh, i. e. *lucidus campus*, in *Úi Cennselaig*, close to, if not identical with *Camross*, q. v., Ab. § 33 (= *Findmagh i Fothartaib*, *Fel.*¹ p. lx).

- Findubuir**, in the territory of the Desi, Fennor, bar. Middlethird, Co. Waterford, Maed. § 21 (V).
- Fir Chell, Ceall, Fera Ceall, Gall, Fergall**, a district in King's Co., comprising not only the bar. of Fircall or English, but also those of Ballycowan and Ballyboy (F. M. iii. 22), Car. §§ 3, 61; Co. E. § 3.
- Fir Gaillian, Galean, Viri Galeain**, an ancient name of some of the Leinstermen, Dec. §§ 2, 38; Mol. § 8.
- Fir Luing**, the bar. Lurg, Co. Fermagh, Maed. § 1 note (M).
- Fir Mu(1)g(h)**, *Feara Muighe, Fermuege, Maige uiri* (i.e. men of the plain), the name survives in the bar. Fermoy, Co. Cork, Ab. § 22; Car. § 40; Dec. § 2.
- Fir Rois**, a tribe situated in the S. of Oriel, in the Cos. Monaghan and Louth, p. cxxiv note 4.
- Firt Squeithe (Fert Sceithe)**, Ard-skeagh, bar. Fermoy, Co. Cork, Ail. § 32 note.
- Fithgente**, v. Fidgeinte.
- FLATHOLME**, v. Auerech.
- FOBHAR, FOBHAR-FEICHIN**, v. Fauoria.
- Foibran**, in Leinster, Com. § 42.
- Foithrib Aeda (Aed's Wood)**, in Magh Tuath, Ba. § 12 note.
- FOMORI**, p. clxi note 2.
- FORE**, v. Fauoria.
- Forcus**, the river Fergus, Co. Clare, Br. i. § 78.
- Formag (dat. hi Formuig)**, Ail. § 37 note.
- FORTH**, bar. of, v. Fotharta.
- Fortuatha Laighen**, i.e. the stranger tribes of Leinster, identical with the district of *Úi Mail* (Imail), bar. Talbotstown, Co. Wicklow, Coem. §§ 1 note, 25 ad fin.; v. Moel nepotes.
- FORTUNATAE INSULAE**, p. xli note.
- Fotharta, Fothard, Fotharti (dat. Fothartib, acc. Fothartu)**, in Leinster, the name survives in the bar. Forth, Co. Wexford, Mun. § 22 note; chief of, Dimma, Mun. §§ 13, 18 note, 21; regiones Fothart, Mun. § 17 note; r.F. campi Itha = Ir. Fotharta maighe Itha, Maed. § 19 (V).
- FOWEY**, Cornwall, p. xxxi note 3.
- FRANCI**, terra Francorum, Aed § 34 note; Ail. § 4 note, p. xvii note 1.
- Fusaid mona**, Ir. Sliab Fuait, the Fews, Co. Armagh, Coem. § 17.
- Fuarán**, i.e. the little cold (fountain), name of a spring at Seirkieran, Ci. S. §§ 3-4.
- FUDA**, Isle of, Outer Hebrides, p. cxl note 3.
- FUTERNA**, v. Rosnatense monasterium.
- Gaballinense, Gabalniense monasterium**, Ir. Gaball-luinn, Galloon, bar. Coole, Co. Fermagh, near Upper Lough Erne (F. M. iv. 967), Tig. §§ 14, 16, 18.
- GAEL**, in Fir Rois, p. cxxiv note 4.
- Galeain Viri**, v. Fir Galeain.
- Galli**, Aed § 34 note; Ci. C. § 31 ad fin.
- Gallia**, Ail. § 4; Br. i. § 99; Dec. § 11; Galliae, Bo. § 30; pp. xvii note 1, xxxvii note, c note 2, clxx.
- GALLOON**, v. Gaballinense monasterium.
- GALLORUM INSULAE**, Ir. Insi Gall, i.e. the isles of the (Scandinavian) strangers, the Hebrides, pp. cxxvi note 7, clxx note 4.
- Garman stagnum, Loch Garmun**, Wexford Haven, Ab. §§ 9 note, 18.
- GARRYCASTLE**, bar. of, v. Delbna.
- Genannt, stagnum na**, Ir. Loch na Cennainne, 'the Lough of the white-headed (cow)', in Aranmore, Enda § 22.
- Germania**, Bo. § 4; p. xxxv note 3.
- GIGHA**, Isle of, Outer Hebrides, p. cli.
- Gladius**, river near St. David's, Maed. § 13.
- Glaissi Assail**, v. Assail riulli.
- Glass mor**, i.e. the great brook, probably Glass mor in Deisi Muman, cf. Féil.² p. 72; Mochoem. § 33.
- GLASS NAEIDEN**, Glasnevin, near Dublin, p. clxxxiv note 6.
- GLENDASAIN**, v. Cassain uallis.
- GLENN CASSAIN**, v. Cassain uallis.
- Glend, Gleann da loch**, i.e. uallis duorum stagnorum, Glendalough, Co. Wicklow, Coem. §§ 1 note, 6, 21, 25 ad fin., 48 note; Mol. § 6; pp. lxxxiii, xciii note 3, c note 2, ci note 10, cx note 7, cxxiii note 7.
- Glendalochensis, Glendaoolensis**, of Glendalough, Ber. § 6.
- Glend De**, older name of Glendalough, Coem. § 6.
- GLENELLY**, v. Hoichle uallis.
- GLENGIVEN**, v. Pellis uallis.
- GLENN AICHLE**, v. Hoichle uallis.
- GLENN FHOICHLE**, v. Hoichle uallis.
- GLENN GEMHIN**, v. Pellis uallis.
- Glenn Ussen**, West of Carlow, in it is Cell Ussen, now Killeslin, Mochua § 2.
- GOREY**, bar. of, v. Degha gena.
- GORTALEEN**, v. Eolum ager.

GOUGANE BARRA, v. Achad Durbcon.
GOWRAN PASS, v. Belach Gabrain.
Granard, Co. Longford, Sam. § 19.
Grecous, litere, Br. i. § 84; Grecum,
Grece, the Greek language, in Greek,
ib. note.
Guæ mons, &c., v. Cuæ mons.

HARE ISLAND, v. Angin Insula.
HARRIS, the, Hebrides, p. cx.
HEBRIDES, v. Gallorum insulae.
Heiohle uallis, v. Hoichle uallis.
Hely, mora de, v. Lurgan gronna;
v. Eile.

Heoyr flumen, Ir. Eoir, the R. Nore,
Mochoem. § 32.

Herend, in Magh Femin, near the
Suir, Dec. § 31.

Heth regio, Ethica terra, Ir. Tír
etha, 'the land of corn,' the Island of
Tíree (cf. Reeves, Adamn. pp. 48,
206-7), Br. i. § 87; Cain. § 21 note;
Com. § 22; pp. xxxvii note, cxxv
note 16.

Hia, Ya, Ie, Ye, I insula, Iona, Aed
§ 36; Cain. §§ 20 note, 21 note,
22 note, 41 note; Ci. C. §§ 31, 33;
Fint. § 21; Ger. § 2; Ita § 24 note;
Rua. § 29 note; pp. l note 2, lxxi f.,
lxxxvi, cxvii, cxxvi, cli note 6, clxvi
note, clxx note 3; v. Hith, Ioua
insula.

Hibernia, Ybernia, Ireland, Ab. §§ 1,
2, 9, 16 ad fin., 17 ad fin., 21, 22, 42;
Aed § 1; Ail. §§ 1, 2, 13, 20, 22, 37;
Ba. §§ 9 note, 11; Ber. §§ 2, 15, 26;
Br. i. §§ 3, 71 note, 75, 77, 82, 85
note, 86, 88, 90 note, 95; Br. ii. §§ 2,
57; Cain. §§ 1, 5 note, 6, 7, 15, 21,
22, 25, 31; Car. §§ 1-3, 14, 16, 20,
29, 59, 65; Ci. C. §§ 1, 12, 15, 17, 21,
28, 29, 31, 33; Ci. S. §§ 1, 3, 4, 7,
13, 21, 22, 36; Coem. §§ 1, 12, 17,
19, 22; Co. E. §§ 1, 12, 15, 19; Com.
§§ 1, 3, 5, 13, 18 note, 22, 23, 52;
Dec. §§ 1, 3, 5, 7, 9, 12, 15, 17-19,
20, 23; Enda §§ 8, 10, 11, 20-2,
26-7; Fech. § 18; Fin. C. §§ 1, 8;
Fint. §§ 4, 21; Ger. §§ 3, 12, 14, 16;
Ita §§ 1, 24 ad fin.; Las. §§ 1, 31;
Maed. §§ 8 (M), 19, 20, 24 (M), 32,
55 (M), 56 M (=55 V); Mochoem.
§§ 4, 8, 10, 20, 26, 33; Mochua §§ 8,
11; Mol. §§ 1, 6, 9, 19 ad fin.; Lug.
§§ 25, 38, 49, 53, 54; Mun. §§ 1-2,
6-8, 10, 25-6; Rua. §§ 1, 5, 9, 14-18,
29; Tig. §§ 6, 7, 11; Hibernie archi-
episcopatus, Ci. S. § 3; Dec. § 12;
— archiepiscopus, Col. E. § 25; Dec.

§§ 9, 21; — domina, i.e. St. Brigit,
Maed. § 57 (M); — legatus, Las. § 2;
— regio, Ab. § 36; — regiones, Br. i.
§ 11 note; Dec. § 2; — regnum, Ci. S.
§ 16; Dec. § 1; Maed. § 26 (M); Mol.
§§ 6, 19; Rua. §§ 16 note, 17; — rex,
reges, Aed, s. Ainmire, Col. E. § 3;
Maed. §§ 24 (M), 55 (M); Ailill Molt,
Ci. S. § 16; Blathmacc and Diarmait,
Ger. § 12; Cond Cetcatnach, Dec.
§ 1; Ita § 1; Cormac s. of Art, Dec.
§§ 1, 2; Diarmait s. of Cerball, Br.
i. §§ 90 note, 95; Rua. § 15; Fedli-
mid Rechtmar, Dec. § 1; Ita § 1;
Niall s. of Fergal, Sam. § 17; various
kings, Dec. § 1; reges, Coem. § 24;
p. cx note 7; rex pene totius Hyber-
nie, Brandubh, Maed. § 43; v. Scotia.
Hibernia parua, v. Beg Erin, Ab. § 9.
Hibernice, in Irish, Las. §§ 14, 25;
v. Scotice.

Hibernicus, Irish, gens, Br. i. § 76;
mare, Bo. § 6; Tig. § 6; natio, Fech.
§ 18; in Hibernico, in Irish, Bo.
§ 23; Enda § 11; Ger. §§ 6, 12;
Ber. § 12; cf. Maed. § 52 (V) note;
Hibernica lingua, Ba. § 4 note;
Mochoem. § 14; v. Scoticus.

Hibernenses, -nenses, the Irish, Ab.
§§ 1, 9, 13; Ail. §§ 2, 14, 22, 47; Ci.
S. §§ 1, 3; Dec. §§ 9, 21; Hiber-
nenses sancti, Cain. § 19; Hibernien-
sium mare, Tig. § 6 note; Hiber-
niensis puer, Tig. § 3; Hib. uirgo,
Br. i. § 86; Hib. lingua, Dec. § 17.

Hiberus, the river Ebro, Ab. § 1.

Hilela fines, Allella nepotes, Ir. Tír
Ailella, Uí A., Tirerrill, Co. Sligo,
Rua. § 9 and note.

Hillean, Hylean Kathail, i.e. Oilen
Cathail, Cathal's Island, in Kerry-
currihy, Car. § 39.

Hith, Yth insula, monasterium
(gen. Hithé), Iona, Cain. §§ 21 (bis),
22; Mun. § 7; v. Hia, Ioua insula.

Hoichle, Heiohle Vallis, Ir. Glenn
Fhoichle and Glenn Aichle, Glenelly,
par. Badoney, bar. Strabane, Co. Ty-
rone, Co. E. § 1.

Hua, gen. of Uí, q.v.

Huisneach, Huisnech Midi, Usnech,
Usnagh Hill, bar. Rathconrath, West-
meath, Coem. § 27; Mun. § 4 note.

Huisneach, on the borders of Eogha-
nacht and Muscraighi, Ab. § 22 (but
the true reading is probably Burnech,
q.v.).

Hu Wargi, v. Uí Barchi.

Hy, Y, later writing of Uí, q.v.

- I insula**, v. **Hia**.
Iar Mumu, v. **Mumenia occidentalis**.
Ibdone, **Ybdan insula**, Ir. **Inis Ubdain**, and **Inis Sibtonn**, King's Island at Limerick, Ail. § 34 note; Cain. § 24.
ICELAND, pp. cxvii, clxxv note.
Iocht, **Ioth mare**, Ir. **Muir n-Icht** (whence the *n* in *mare n-Icht*), the English Channel, Ail. § 4; Dec. § 11; p. c note 3.
Iensis, belonging to I or Iona, Lug. § 49 note.
ILEAGH, v. **Úi Luigdech**.
Imaid, **Omei**, an island in the extreme W. of Co. Galway, off Achris Point, Fech. § 12 note; pp. lxxv f.
IMAIL, v. **Moel nepotes**.
Imgain, **Imgoín uadum**, **Ath Iomhdain**, **Maed**. § 34 (there is a *Raith* **Imgain**, now **Rathangan**, **NNW.** of **Kildare**; it is on the **Blackwood R.**, so there may well have been a ford there, bearing the same name).
Imlech fretum, **Dec**. § 38; v. **Miletach**.
Imle(a)oh, **Ymleoh Ybuir**, **Imbliuoh**, **Emly**, Co. Tipperary, Ail. §§ 29, 33, 38, 46-7; Dec. § 34; **Mochoem**. § 33; **archiepiscopus**, **Mochoem**. § 31.
Inbher, **Inbyr Beg**, i.e. the little inlet, **Bangor Bay**, **Com**. § 31 (= **Ostium fluuii nomine Bice**, ib. note); v. **Reeves**, **Ecll. Ant.** pp. 290, 387.
Inber Boinni, the estuary of the **Boyne**, **Enda**, § 22; v. **Colptha portus**.
INBER COLPETHA, v. **Colptha portus**.
Inber Crimthain, **Oremthain**, **Crumthin**, **Maed**. §§ 26 (M) = 29 (V), 32.
Inber, **Inbyr Daile**, **Ennereilly**, nr. **Arklow**, Co. **Wicklow**, **Mochoem**. § 26.
INBHER NALLE, **Inver**, Co. **Donegal**, p. cl note 3.
INCHCLERAUN, v. **Inis Clothrand**.
INCHQUIN, v. **Maccu Chuind insula**.
INIS AINGIN, v. **Angin Insula**.
INIS AIRTHIR, v. **Orientalis insula**.
INIS BAIRRI, v. **Barri insula**.
Inis Breagh Muighe, v. **Breccrimaige insula**.
INIS CATHAIG, v. **Cathi insula**.
Inis Cele, v. **Tile insula**.
INIS CELTRA, **Inishcaltra**, in **Lough Derg**, pp. lv note 3, clii.
INIS CLOTHRAND, **Inchcleraun**, in **Lough Ree**, p. clxxix.
Inis Cometa, v. **Custodiaria insula**.
Inis da Droma, v. **Druma insula**.
INIS DOIMLE, v. **Nulige insula**.
INISHBOFFIN, **Lough Ree**, v. **Bo Finde insula**.
INISHBOFFIN, off the coast of **Mayo**, p. lxxii.
INISHCALTRA, v. **Inis Celtra**.
INISHDADROUM, v. **Druma insula**.
INISHEER, v. **Orientalis insula**.
INISHFALLEN, in **Killarney**, p. lxxix.
INISHGARRAUN, v. **Echinis**.
INISHGLORA, off the coast of **Mayo**, p. clv note 5.
INISHKEA, off the coast of **Mayo**, p. clv note 5.
INISHMAAN, v. **Media insula**.
INISHMACSAINT, v. **Inis Maighe Samh**.
INISHMAHEE, v. **Nendrum**.
Inis inna n-Dam, 'the isle of the Oxen,' Ail. § 34 note; apparently near **Limerick**.
Inis, **Hynis**, **Innys Leamhnachta**, **Leamhlachta**, i. e. **Milk Island**, **Mochoem**. § 32; 'iuxta fretum maris in quo flumen Heoyr fluit' (therefore it can hardly be **Inishlonnaght**, as **O'Hanlon** says, iii. 356, for this is on the **Suir**, near **Clonmel**).
INIS LOCHA CRE, v. **Cre insula**.
INIS MAIGHE SAMH, **Inishmacsaint** in **Lough Erne**, **Cl. C.** § 20 note.
INIS MEDOIN, v. **Media insula**.
Inis meo I Chuind, v. **Maccu Chuind insula**.
INISMURRAY, off the coast of **Sligo**, pp. lxxiv note 4, cxli, cli.
INIS NA NAEM, **Saints' Island**, in **Lough Ree**, pp. xviii, xx, xxi, xxxiii note 2.
INIS PICH, v. **Pich insula**.
INIS SIBTONN, v. **Ibdone insula**.
INIS TUILE (! **Thule**), mythical island, p. clxviii note 1.
INIS UBDAIN, v. **Ibdone insula**.
Inis, **Hynis** **Us(s)ailli**, **Usal**, in **Lough Currane**, now **Church Island**, where there are still remains of **St. Finan's Church and Monastery**, **Fin. C.** § 26; p. lxxix.
Inneoin, **Hynneoyrn**, i. e. the **Anvil**, now **Mullaghoney** (**Mullach n-Inneona**), **bar. Ifa and Offa East**, Co. **Tipperary**, **Dec.** §§ 19, 22.
INSI GALL, v. **Gallorum insulae**.
INVER, v. **Inbher Naile**.
Iona, v. **Hia**, **Hith**, **Ioua insula**.
Iordanes, the **R. Jordan**, **Ab.** § 12; **Car.** § 64; **Mochua** § 9; p. cl note 14.
Ioua, **Iona insula**, **Iona**, **Com.** § 31 note; **Rua.** § 29; **Sam.** § 23; **Ionensis abbatia**, **Ger.** § 15; v. **Hia**, **Hith**.
Irluacair (*gen. h-Irlucre*), a territory

on the borders of Cork, Kerry, and Limerick, Maed. § 34 (V), v. Luacair.
Iseal, Ys(e)al, Ir. Iseal Ciaráin, 'the low-lying (place) of Ciaran, at Clonmacnois,' Ci. C. §§ 23, 25.
Iseal, Hyseal, in the W. of Magh Femín, on the S. of Cashel, Car. § 62; Enda § 13.
Israel filii, Ger. § 12.
Israelitae, Ger. § 5.
Israeliticus populus, Br. i. § 12.
Italia, Ab. § 13 note; Bo. §§ 4, 30; Cain. §§ 5, 6; Ci. S. § 3; Dec. §§ 9, 18; p. xxxv.
Ite cella, Oeall Ite, alias Cluain Credail, Killeedy, bar. Glenquin, Co. Limerick, Br. i. §§ 3 note; Car. § 30; Maed. § 48 (V); p. lxxiii note 2.
Itha, Hitha campus, Ir. Magh Ithe, Fint. §§ 12 note, 15 note (this is probably the northern Magh Ithe, bar. Raphoe, Co. Donegal).
Itha campus, Ir. Magh Ithe, the southern Magh Ithe, in Fothart, q.v., Maed. § 19 (V).
Iudaica gens, Br. ii. § 43.
Iudea, Ci. S. § 22; Enda § 17.
KEENAGHT barony, v. Ciannacti.
KEIMANEIGH, v. Cenn Eich.
Kelldarensē monasterium, v. Cell Dara.
KELLISTOWN, v. Cell Osnadh.
Kerraigenses = Ciarraigi, q.v., K. gens, Br. i. § 1.
Kerrigia, Kyrrigia, Kerry, Br. i. § 15; Fin. C. § 10 note.
KERRY, v. Ciarraigi Luachra.
KERRYCURRIHY, v. Ciarraigi Cuirchi.
KILBARRON, v. Barrinthe cella.
KILBARRY, v. Cluain Coirpthe.
KILBERRY, Argyllshire, p. xxxiii note 1.
KILBIXY, v. Bicsiche cella.
KILCLIER, v. Cell Cleithe.
KILCLOHER, v. Cell Clochair.
KILCOLMAN, v. Daire Mor.
KILCOWAN, v. Index Nominum, s.v. Cuanus, anchorite.
KILCULLEN, v. Cul Collingi.
KILDARE, v. Cell Dara, Daro cella.
KILFEIGNY, v. Cell Fiachna.
KILFINNAN, v. Trethu Regum.
KILKENNY, v. Cell Chinni.
KILLABBAN, v. Cell Abbain.
KILLALOE, v. Cell Dolue.
KILLANNY, v. Cell Aine.
KILLARE, bar. Rathconrath, Westmeath, p. xxvii note 2.
Killarensē monasterium, v. Cell dara.

KILLARNEY, Lake of, v. Lein stagnum.
KILLEANY, v. Endei cella.
KILLEEDY, v. Ite cella.
KILLEIGH, v. Achith Drummoto cella.
KILLESHIN, v. Glenn Ussen.
KILLEVY, v. Cell Slebi.
KILLURAGH, bar. Fermoy, Co. Cork, pp. clii note 2, cliii note 8.
KILLYON, v. Cell Liadain.
KILMACAHILL, v. Cell meic Cathail.
KILMACDUAGH, v. Cell meic Duach.
KILMACNORAN, v. Odrani filiorum cella.
KILMAINHAM, near Dublin, pp. liii note 5, cxli.
KILMORE, v. Cell Mor; v. Cell Mor Dithraimh.
KILMUN (i.e. Church of Munnu), Argyllshire, p. lxxxvi note 3.
KILNACLOONA, v. Cluaine cella.
KILPEACON, v. Cluain Aird Mobecoc.
KILROOT, v. Cell Ruaid.
KILROS, v. Culross.
KILTALLAGH, v. Cell Tulach.
KINCORA, near Killaloe, Co. Clare, p. clii note.
KINEAGH, KINEIGH, v. Cenn Eich.
KINELEA, v. Úi Fiachach.
KING'S ISLAND, v. Ibdone insula.
KINNITY, v. Cenn Etich.
KINSALE, v. Cenn Sali.
KINVARA, bar. Kiltartan, Co. Galway, p. cxli.
KIRKBUDDO, v. Carbuddo.
KNOCK BRANDON, or Brandon Hill, Co. Kerry, p. xli note; v. Brandani sedes.
KYLE, v. Cluain Ferta Molua.

Lag(i)nenses, Ir. Laigin, the Leinstermen, Ab. §§ 2, 5; Car. §§ 18, 41 note, 61; Ci. C. § 15; Coem. §§ 1, 25, 40; Co. E. §§ 1, 27; Dec. §§ 1, 2, 27; Fint. § 19; Ita § 24; Maed. §§ 21 (M), 25 (M), 55 (M); Mochoem. § 15; Mol. §§ 1, 16, 19; Lug. §§ 25, 27, 28, 41, 52; Mun. § 24; Rua. §§ 1, 12; pp. xxxiv note 2, liv note 4, xciii note 7; Lageninsium archiepiscopus, Maed. § 26 (M); Mol. § 8; — archiepiscopus, Maedoc, Lug. § 38; — fines, Ab. §§ 25, 27; Cain. § 32 note; Coem. § 17; Com. §§ 42, 57, 58; Cron. § 11; Fint. § 3; Maed. §§ 8 (V), 11, 56 (V); Mun. § 13; — gens, Ab. § 2; Car. § 1; Dec. § 1; — genus, Ab. § 3; Coem. § 25; Maed. § 33 (V); Rua. § 25; — genus regale, Maed. § 33 (M); — plebs, Mun. § 21; — populus, Enda § 11; — provincia, Ci. C. § 32; Ci. S. § 16; Coem. § 1; Co. E. § 27;

- Com. §§ 3, 9, 57; Dec. §§ 1, 2; Fint. §§ 1, 3, 21; Maed. § 55 (M); Mol. § 6; — regina, Lug. § 41; — regio, Ba. §§ 3, 6; Car. § 61; Ci. S. § 20; Coem. § 40; Com. §§ 42, 58; Enda § 22; Mochoem. §§ 11, 26; Rua. § 12; — regiones, Coem. § 16; — regnum, Fint. § 17; Maed. § 26 (M); Mol. § 6; — rex, Car. § 61; Maed. § 51 (M); Coem. §§ 40, 47; Mol. § 16; Lug. § 42; Brandubh, Coem. §§ 19, 40 (I), 47 (I); Maed. §§ 43, 55 (M) = 54 (V); Mol. § 8; Cormac, Ab. § 3; Cormac, s. Diarmaid, Com. § 42; reges, Maed. § 43 (M); ri Laigen, Ci. S. § 20 note; p. cx note 7; — terra, Ab. § 49; Ail. § 27; Cain. § 15; Ita § 24; Maed. §§ 26 (M), 57 (M).
- Laginenses aquilonales**, the northern Leinstermen, Ab. §§ 49, 50; Coem. § 29; Com. § 3; Maed. § 24 (M); dux quartæ partis, Colman s. Carbre, Coem. § 31; fines, Maed. § 57 (M); regio, Ab. § 49; Mol. § 6; rex, Colum s. Cormac, Fint. § 17; Illand s. Dunlaing, Ci. S. § 16.
- Laginenses australes**, the southern Leinstermen = *Úi Cennselaig*, q.v., Ab. §§ 50, 51; Cain. § 10; Coem. § 25; Fint. § 7; Mol. § 1; Lug. § 53; rex, Diarmaid, Fint. § 17; rex *Laginensium Desgabuir*, Mol. § 12 (v. *Desgabar*).
- Laginenses occidentales**, the western Leinstermen = *Osraighe* or *Ossory*, q.v., Ci. S. § 1; Cron. § 16; Dec. § 2; Mochoem. § 12; Mol. § 16; Lug. § 1; Rua. § 1.
- Laginensis**, Corbreus, Tig. § 2; comes, Maed. § 43 (M); rex, Fech. § 22.
- Laginstum planities**, Ir. Magh, or Machaire Laigen, in the N. of Co. Kildare, Coem. § 38; Fint. § 17.
- Laginia**, *Lagenia*, Leinster, Ber. § 6; Cain. § 45 note; Lag. australes partes (= *Úi Cennselaigh*, q.v.), Cain. § 34; rex, Colman, Ber. §§ 9, 10 and note.
- Laigin**, v. *Laginenses*.
- Laiges**, *Laigis*, *Leis* (*gen. Laig(h)se*), *Lelas*, *Leix*, a district in Queen's Co., Co. E. § 27; Com. § 3; Fint. § 21; dux, Berach, Lug. §§ 28, 42, 52; gens, Lug. § 28; regio, Lug. § 28.
- Land Eilo**, *Lann Eil(s)la*, Lynally, SW. of Tullamore, King's Co., Car. § 29; Co. E. §§ 3, 5, 13, 27 note, 36; p. xcii note.
- Láoi**, the R. Lee, Co. Cork, Ba. § 5 note.
- Lapidea ecclesia**, Ir. Dam liag 'house of stone', Duleek, Co. Meath, said to be the first stone church built in Ireland, Mochua § 8; pp. lxxx, xcix.
- Lapidis**, *Lapidum mons*, Ir. Sliabh Liacc, Slieve League, bar. Banagh, Co. Donegal, Br. i. § 13 note; Mun. § 28 note; pp. xxvii, xl note 3, clxxxiii note 3.
- Lappe atrium**, *Baeth nepotis hæ* Lappe, in Corco Duibne, Fin. C. §§ 13, 15; probably *Ralappane*, Co. Kerry, for though this is now in bar. Iraghticonnor, ancient Corco Duibne may have extended beyond the modern barony of Corcaguiny. In the Ir. Life the place is called *Ceppach na g-Copoc*, q.v. There is a Cappagh in Corcaguiny.
- LARNE**, **LATHARNA**, v. *Latronenses*.
- Latini**, Mol. § 28.
- Latium**, name of a monastery said to have been founded in Italy by Enda of Aran, Enda §§ 7, 8, 11.
- Latronenses**, *Latharna*, *Larne*, Co. Antrim, Latr. plebs, Ci. C. § 1 (where it is wrongly said to be in Meath).
- LATTERAGH**, v. *Leitreach Odhrain*.
- LAUNE**, R. v. *Lemhain*.
- LEAGH**, v. *Liath*.
- LEAMOKEVOGE**, v. *Liath Mochoemog*.
- LEAP**, v. *Eachille saltus*.
- Lebaid** in *Tolloind*, i.e. *lectus perforati capitis*, name of a tomb in Inchiquin, Br. i. § 89 and note; see *Miss Stokes*, *Three Months in the Forests of France*, pp. 135-6.
- Lebain**, *Lebuin*, *Lemdin stagnum*, *Loch Leibinn*, *Lough Leane* in Westmeath, Aed § 23; Fech. §§ 13 note, 14 note.
- Leotebhae**, v. *Letube Cainnich*.
- LEE R.**, v. *Láoi*.
- LEIGHLIN**, *Leighlenn*, v. *Lethglenn*.
- Leim Aohall**, *Richille*, v. *Eachille saltus*.
- Lein stagnum**, *Loch Lein*, *Killarney Lake*, Cain. § 38; Fin. C. §§ 10 note, 12; pp. lxix note 3, cxlix note 3, clviii; rex (stagni) *Lein*, Fin. C. § 10 (*Fedlimidh*, probably king of the *Eoganachta Locha Lein*).
- LEINSTER**, v. *Laginenses*, *Laginia*.
- Leis**, v. *Laiges*.
- Leitreach Odhrain**, *Letracha* (i.e. *Odran's slope*), *Latteragh*, bar. Upper Ormond, Co. Tipperary, Ci. S. § 25.
- LEIX**, v. *Laiges*.
- Lelas**, Co. E. § 27; v. *Laiges*.

Lemohall, i.e. elm wood, in the north of Aranmore, *Enda* §§ 14, 15, 22; **Lemchaille fons**, *Enda* § 22 (according to O'Flaherty, *Iar-Connaught*, p. 84, it should be Ochail).
Lemdin stagnum, v. *Lebain* s.
Lemhain (*gm.* *Lemhna*), the R. Laune in Kerry, *Car.* § 1.
LEPROSORUM UALLIS, *Nant y claforion*, near Tenby, p. cx note 9.
Less, **Leas**, **Li(o)s(s)** **Mor**, i.e. atrium magnum, *Lismore*, *Co. Waterford*, *Car.* §§ 3, 30, 40, 59, 63-5, 67, 68; *Dec.* § 6; pp. xlii f. notes, cxxiii note 6, cxxiv.
Letha, *Brittany*, *Ail.* § 17; pp. xxxvii note, xci note 1, cxxxiv note; cf. p. cli note 6.
LETHA = *Latium*, p. xxiv note.
Leth Quinn, i.e. Conn's Half, the northern half of Ireland, *Dec.* § 14 note.
LETHDUMA, v. *Letube*.
Lethglenn, **Le(i)g(h)lenn** (*gm.* -*glinne*), Old Leighlin, *Co. Carlow*, *Fint.* § 19; *Mun.* § 26.
Letracha, v. *Leitreach Odrain*.
Letube Caimnich, *Leotebhae*, on or near the Liffey, *Cain.* § 15 (cf. *Ann. Ult.* 772, 778; it is called *Lethduma*, *Mart. Don. Mar.* 30, and *LL.* 295^a 50, from which last it seems to have been a day's march S. of Naas).
LEYNY, *bar. of*, v. *Lugnenses Conactie*.
Li litus, *Ir. Traigh Li*, *Tralee*, *Co. Kerry*, *Car.* § 13.
Liachani insula, *Mun.* § 23.
Liath, **Liath Mochoemog**, *Leagh*, or *Leamokeyvege*, *bar. Eliogarty*, *Co. Tipperary*, *Cron.* § 19; *Ita* § 18 and note; *Mochoem.* §§ 14, 15, 17, 25-28, 32, 35.
Liathain regio, *Dec.* § 2, v. *Ui Liathain*.
LICKY R., v. *Luch*.
Liffi ampnis, **Liphy fluuius**, the R. Liffey, *Ail.* § 28 note; *Cain.* § 15; p. cxxiv.
Liffi, **Liffe**, **Liphi campus**, *Magh Liphi*, plain of the Liffey, *Cos. Dublin* and *Kildare*, *Ail.* § 26; *Coem.* §§ 38, 47; *Enda* § 11; *Fint.* § 18; *Ita* § 24; *Maed.* § 57 (M).
Limbrica ciuitas, *Limerick*, *Br. i.* § 77; cf. *Luimnich fretum*.
Limriense fretum, v. *Luimnich fretum*.
Line campus, *Ir. Magh Line*, *Moyliny*, *bar. Upper Antrim*, *Co. Antrim*, *Com.* § 52.

Lin Corohalgi, a torrent, apparently near *Timahoe*, *Mochua* § 9.
Linnan, R. Linnan, runs into the Suir a little below *Carrick-on-Suir*, boundary of *Leinster* and *Munster*, *Dec.* § 2.
Lloss Mor, v. *Less Mor*.
Liphi, v. *Liffi*.
LISMORE, v. *Less Mor*.
Lismore, in *Loch Lianhe*, *Argyllshire*, p. lix note 4.
LITTLE ISLAND, v. *Nulige insula*.
LANCARVAN, *Glamorganshire*, pp. xxxv note 3, xlv, cxxiv f.
LLANDAFF, pp. xxxv, clxx note 1.
LLANERCH BRUDY, near *St. David's*, p. xxxv.
LOCH CÉ, v. *Cé campus*.
LOCH CRE, v. *Cree stagnum*.
Loch Eddiach, v. *Echdach stagnum*.
Loch Erne, v. *Erne stagnum*.
LOCH FEBAIL, v. *Feabhail stagnum*.
Loch Gabre, i.e. stagnum equi, probably *Lough Gower*, near *Dunshaughlin*, *Meath*, *Aed* § 5.
Loch Garmun, *Ab.* § 9 note; v. *Garmun stagnum*.
LOCH LAOI, p. lix note 4 = *Luigdech stagnum*, q.v.
Loch Leibinn, v. *Lebain stagnum*.
Loch Lein, v. *Lein stagnum*.
Loch Luidheach, v. *Luigdech stagnum*.
Loch na h-Aidhe, i.e. stagnum noctis, in *Connaught*, *Aed* § 19.
LOCH NA CENNAINNE, v. *Genanni stagnum*.
Loch na Orr, i.e. stagnum gruum, possibly *Loughnagore*, *bar. Truganacmy*, *Co. Kerry*, *Ab.* § 43.
Loch na Orutthere, i.e. stagnum cytharedarum, in *Muscraige Tire*, *Ci. S.* § 14.
LOCH OIRBSEN, v. *Oirbsen stagnum*.
LOCH RIB, v. *Ri stagnum*.
Loch Rossa, v. *Ros stagnum*.
Lochar, v. *Luacair*.
LORRHA, v. *Lothra*.
Lothra, *Lorrha*, *bar. Lower Ormond*, *Co. Tipperary*, *Ci. S.* § 33; *Rua.* §§ 2-3, 5, 12, 14, 30; pp. lxxxvi note 4, lxxxvii; wrong reading, *Maed.* § 34 (M) note.
LOUGH CORRIB, v. *Oirbsen stagnum*.
LOUGH CURRANE, v. *Luigdech stagnum*.
LOUGH DERG, v. *Dercdirc stagnum*.
LOUGH ERNE, v. *Erne stagnum*.
LOUGH FOYLE, v. *Feabhail stagnum*.
LOUGH GOWER, v. *Loch Gabre*.
LOUGH LEANE, v. *Lebain stagnum*.

- LOUGHNAGORE**, v. Loch na Corr.
LOUGH REE, v. Ri stagnum.
LOUTH, v. Lughmadh.
Luabann portus, in Medraige, q.v.,
 Enda § 28.
Luacair, **Loohar** (*gen.* Luacra, Lochre),
 v. Irluacair; Br. i. § 6; Maed. §§ 34,
 40, 48 (M) = 47 (V), 57 (V).
Lu(a)o(h)ra mons, Ir. Sliab Luachra,
 Slivelougher, Co. Kerry, Br. i. §§ 3
 note, 4 note, 7; Car. §§ 12, 30, 35;
 Ita § 8; Lug. § 27.
Luasc riuns, a river near Cashel (v.
 Rawl. B. 502 f. 72^d 4), the northern
 boundary of the Munster Deisi, Dec.
 § 2.
Luoh, R. Licky, a tributary of the
 Blackwater, bar. Decies within Drum
 (Reeves), Dec. § 37.
Lug(h)madh, -modh, -math, -bud,
 Louth, Mun. § 10; p. clxv note 7.
Lugnenses Connactie, Ir. Luigne
 Connacht, a district in Mayo and
 Sligo, now represented by the dio-
 cese of Achonry; the name survives
 in the bar. Leyny, Co. Sligo, Mochua
 § 1; p. lxxi note 3; v. L. na g-C. p. 102.
Lu(i)gdech stagnum, Loch Lui-
 dheach, Lough Currane, Co. Kerry,
 Fin. C. §§ 10 note, 12 note, 26;
 p. lxix note 4.
LUIGNE CONNACHT, v. Lugnenses Con-
 nactie.
Lu(i)mnich fretum, **Limryense fre-
 tum**, the estuary of the Shannon, Car.
 § 14; Ci. C. §§ 22, 29; Rua. § 13 and
 note = pelagus Luimnidh, Br. i. § 77
 note.
Luinnaoh, Bo. § 25.
LURG, barony of, v. Fir Luirg.
Lurgan gronna, stagnum, in Eile,
 near Leamokevoige, bar. Eliogarty,
 Co. Tipperary, Cron. § 16; Mochoem.
 § 13; Rua. § 25 (where R calls it
 'mora de Hely').
Lus Mag, **Madh**, i. e. holerosus cam-
 pus, Lusma, bar. Garrycastle, King's
 Co., Cron. §§ 7, 10, 11, 16.
LYNALLY, v. Land Elo.
- MAAREE**, v. Medraichi.
Maao Uais, **Maognais nepotes**, Cain.
 §§ 1, 7 (where it is miswritten mic
 Nais); Maed. § 1 (V) (there are several
 districts called *Úi mic Uais* in Ireland,
 but I cannot identify either of these
 with certainty; the former is appar-
 ently in Keenaght of Dungiven, the
 latter in Tirawley).
- Maecu Chuind insula**, **Inis meio**
I Chuind, Inchiquin, an island in
 Lough Corrib, Br. i. §§ 88-90 (see
 Miss Stokes, Three Months in the
 Forests of France, p. 82).
Maecu Bohtaoh, **Eidagh**, i. e. de-
 scendant of Eochaid, family name of
 Fintan of Clonenagh, Fint. §§ 1 note,
 3 note.
Maecu Neothin, in Muscraige Thire,
 q.v., Rua. § 1 note.
Machaire Cholmain, i. e. Colman's
 plain, S. of R. Maine, Kerry, Car.
 § 14 note.
MACHAIRE CHONNACHT, v. **Ac Campus**.
MACHAIRE LAIGEN, v. **Laginensium**
planities.
MACHAIRE NA MUMAN, v. **Mumenie**
planicies.
MAGH N-AL, v. **Ac Campus**.
MAGH AILBHE, v. **Albus Campus**.
Mag(h) Arnaide, **Arnoide** (corruptly
 written Magh Hirnenyn, Ab. § 29),
 Moyarney, Co. Wexford, Ab. §§ 29
 note, 35, 51; p. xxv note 5.
Magh Bille, **Movilla**, bar. Ards, Co.
 Down, Com. § 28.
Magh Oobha, v. **Cobha campus**.
Magh Ooininn, now the barony of
 Magunihy, Co. Kerry, Ab. § 22 note.
MAGH ELE, **ELLE**, v. **Cé campus**.
MAGH EO, v. **Maguncia**.
MAGH FEA, v. **Fea campus**.
MAGH FEMIN, v. **Femin campus**.
Mag(h) Gabra, in the North of the
 Desi, Dec. § 29.
Magh Glas, **Moyglas**, bar. Balintober,
 Co. Roscommon, Tig. § 13; cf. V. Tr.
 pp. 94, 313.
Magh Hirnenyn, v. **Magh Arnaide**.
MAGH ITHE, v. **Itha campus**.
MAGH LAIGEN, v. **Laginensium planities**.
MAGH LAITHIMH, v. **Mollib**.
MAGH LINE, v. **Line campus**.
Magh Lippi, v. **Liffi campus**, Enda § 11.
MAGH LOCHA, v. **Stagni campus**.
Magh Molt, near Larne, Ci. C. § 1
 note.
Magh Mossaidh, v. **Mossadh campus**.
Magh na n-Gherlann, Dec. § 23 note
 = Raith na n-Irlann, q.v.
Magh na Taibhse, 'fantasmatum cam-
 pus,' Ab. § 40.
MAGH OCHTAIR, in the North of Co.
 Kildare, Coem. § 40 note.
Mag(h) Raigni, v. **Ragni campus**.
Mag(h) Soéith, **Soheth**, i. e. campus
 scuti, near Lismore, Car. § 65 (which
 shows that it is S. of the Blackwater,

between Cappoquin and Lismore); Dec. §§ 6, 8, 13 note.

Magh Tuath, Ba. § 12 note.

Magnese, wrong reading for 'na n-Dese', Maed. § 21 (M) note.

Magorum collis, Ir. Cnoc na n-Druad, now Mullaroa, bar. Tireragh, Co. Sligo, Ger. § 9 (v. Hy Fiachrach, pp. 96-9); p. cxiv note 10.

Maguncia, **Maigheonia**, Ir. Magh-Eo (na Saxan), Mayo, Ger. § 8; pp. lxxi note 3, lxxii; **Magunnensis ecclesia**, Ger. § 14; **Maionensis ecclesia**, Ger. §§ 15, 16.

MAGUNIHV, bar. of, v. Magh Coincinn.

Maige viri, v. Fir Muighi, Car. § 40.

Maighe, **aoeruas** an (where *an* is the Ir. definite art.; in Ir. the name might be Carn or Ulaid an Maighe, 'the cairn of the plain,' but I do not know any place so called), in Eile, Cron. § 1.

Maigheonia, v. **Maguncia**.

Maile Andioh genus, Lug. § 45 note.

MAIN R., v. **Min**.

MAINE R., v. **Mang**.

MAINISTIR BUIITE, v. **Boecii monasterium**.

Ma(i)rge mons, mons cui nomen **Mairg**, Ir. Sliab Mairge, Slievemargy, Queen's Co., Mochua § 10; Mun. § 27.

Mananei, i.e. **Úi Maine**, q.v., Br. i. § 90 note.

Mang, **Mand** (*gen.* Mainge, Mainne; *acc.* Mainn, Maing), R. Maine in Kerry, Car. §§ 5, 8, 9, 14.

Mani genus, v. **Úi Maine**.

Mare rubrum, the Red Sea, Ab. § 12; Bo. § 16; Br. i. § 81; Ger. §§ 5, 11.

MAYO, v. **Maguncia**.

MEATH, v. **Midhe**.

Meo Chier, **Meio Hyer nepotes**, probably = the **Úi Ciarmaic** of the Ir. Life; there was a sept called **Úi Ciarmaic** near Cloyne, v. F. M. 1162, Ba. § 12.

Meioh Tyri nepotes, Ir. **Úi mic Tire**, a sept in the bar. Imokilly, Co. Cork, Ba. § 12 note; v. F. M. 1151.

Media insula, Ir. Inis Medoin, now Inishmaan, the middle island of the Aran group, Enda § 16.

Medraichi, **Medraige**, now Maaree, a promontory on the E. of the bay of Galway, Enda § 28.

Mellifons, **Mellifont**, on the borders of Meath and Louth, Bo. §§ 2, 26.

Membrí, **Aohad Mebrí**, in Ossory, Cain. § 39 and note.

Memonenses, **Memonia**, v. **Mumen-MENEVIA**, v. **Cell Muine**.

Met(h)e campus, in Leinster, Mun. § 13 (1 cf. **Midhi campus**).

Mio Nais nepotes, v. **Macc Uaies nepotes**.

Mid(h)e, **Mighe**, **Midia**, **Meath**, Car. § 58; Dec. § 2; Enda § 22; duces, Car. § 53; dux, Co. E. § 3 (**Aed Slane**) = dux nepotum Neill, ib.; fines, Cl. C. § 1; principes, Car. § 53; regio, Aed §§ 3, 6, 21; Br. i. § 95 note; Car. § 3; Ci. C. §§ 1, 28; Ci. S., § 16; Coem. § 28; Co. E. §§ 1, 3, 23; Cron. § 24; Dec. § 2; Fin. C. § 8; Rua. §§ 1, 29; rex, Aed § 23 (= rex Neill, ib. note), v. Neill.

Midenses, the people of Meath, terra, Ber. § 17; Co. E. § 13 note; Enda § 11.

Midhi campus, in **Úi Cennselaig** (∴ not Magh Midhi, the plain of Meath), Ab. § 28 (**Magh Arnaide** is in this plain); 1 cf. **Methe campus**.

Midhi regio, not Meath, but the district of the **Úi Buide**, q. v., Ab. § 32 (where Killabban, which is in **Úi Buide**, is said to be in the northern part of this district).

Midhlusachra agger, Ir. **Slighe M.**, the great road leading from Tara into Ulster, Mun. § 12; v. note a. l.

Miletach, **Milestach** fretum, the meeting of the Suir and Barrow near Waterford, Dec. § 2; possibly miswritten Imletach, and in § 38 further corrupted into Ymlech fretum.

Min, the R. Main, which enters Lough Neagh from the N., Co. E. § 11.

Miss mons, Ir. Sliab Miss, Slieve Mish, Kerry, Car. §§ 5, 14.

Mochua domus, Ir. Tech Mochua, q.v., Mochua § 8.

Moel nepotes, Ir. **Úi Mail**, **Imail**, a district, bar. Upper Talbotstown, Co. Wicklow, Coem. § 42; see Top. Poems, p. liv; v. **Fortuatha Laighen**.

Moenmadh arx, Com. § 47; there is a district Moenmogh in Co. Galway, F. M. i. 28; possibly the 'arx' was in this.

MOLAHIFFE, v. **Mollib**.

Mollib (hí) Musorigi, i.e. in Magh Laithimh of Muskerry, now Molahiffe, bar. Magunihy, Co. Kerry, Cain. § 42 note; v. Int. p. xlv.

Momenenses, **Momon-**, **Momonien-**ces, v. **Mumenenses**.

- Momenia, Momonia, v. Mumenia.**
MONAHINCHA, v. Cree stagnum.
MONASTERBOICE, v. Boecii Monasterium.
MONASTERIUM MAGNUM, v. Rosnatense monasterium.
MONBODDO, Kincardineshire, p. xxxvi note 1.
MOSSADH campus, Magh Mossaidh, N. of Cashel, Co. Tipperary, Mochoem. § 20.
MOUNT LEINSTER, v. Suidhe Laighean.
MOUNT MERRION, v. Calla Ruaidh.
Mourne, oppidum de, Co. Antrim, Com. § 5; v. Reeves, Eccl. Ant. p. 269.
Mousehole, Cornwall, Ci. S. § 39 note.
MOVILLA, v. Magh bile.
MOY, R., v. Muaid.
MOYARNEY, v. Magh Arnaide.
MOYGLAS, v. Magh Glas.
MOYLIN, v. Line Campus.
MOYOLA R., v. Bir.
Muaid (gen. Muady), the R. Moy, Co. Mayo, Ger. §§ 4, 7.
Muchinne stagnum, in Delbna, Car. § 32.
Muine = Menevia, St. David's, Lug. § 38 note; v. Cell Muine.
MUIR N-ICHT, v. Icht mare.
MULLAGHNOKEY, v. Inneoin.
MULLAROE, v. Magorum collis.
Mumenensis, Mumon-, Mumin-, Mumen-, Momen-, Momon-, Memon-, Momonienensis, the Munstermen, Aed § 5; Ail. §§ 1, 2; Car. §§ 18, 61; Ci. S. §§ 1, 18; Dec. § 2; Fint. § 8; Ita § 24; Maed. §§ 21 (M), 35 (M); Mochoem. § 15; Lug. §§ 27, 28, 52; archiepiscopus, Ailbe, Dec. § 34; ciuitas regalis (Cashel), Maed. § 37 (M); comes, Ci. S. § 19; fines, Ail. § 26; Maed. § 49 (M) = 48 (V); finis, Maed. § 35 (V); genus, Maed. § 34 (V); prouincia, Ba. § 1; Cron. § 1; Fin. C. § 1; Mun. § 9; Rua. §§ 1, 15; regio, Ab. § 22; Ba. § 12; Car. §§ 40, 41; Ci. S. § 13; Co. E. § 22; Maed. § 24 (M); Mochoem. § 15; Lug. § 15; regiones, Cain. § 38; Maed. § 37 (V); rex, Ci. S. § 27; Tig. § 6; Aed Bennan, Car. § 8; Aengus s. Nadfraech, Ail. § 22; Dec. § 14; Enda § 12; Cathal s. Aed, Car. § 39; Failbhe Fland, Fin. C. § 19; Mochoem. § 19; terra, Fin. C. § 11; Ita §§ 1, 18; Tig. § 8.
Mumenensis, a Munster-man, Car. § 58; Maed. § 34 (M).
Mumenia, Mumoniam, Muminia, Momenia, Momonia, Memonia, Ir. Mumu, gen. Muman, Munster, Aed §§ 1, 3, 6, 7, 14, 27, 35 note, Ail. §§ 1, 21; Ba. § 3; Br. i. §§ 8, 93; Car. §§ 16, 40; Ci. C. § 28; Ci. S. §§ 8, 14, 18; Co. E. § 13; Dec. §§ 2, 14, 23, 24, 26; Fin. C. § 8; Mochoem. § 1; Mol. § 16; Lug. § 27; Rua. § 1; archiepiscopus, Dec. § 21; ciuitas regalis (Cashel), Car. § 61; fines, Ci. S. § 19; gens regalis, Mochoem. § 15; prouincia, Car. § 37; Co. E. § 22; Lug. § 1; Rua. § 1; regio, Ci. C. § 11; Ci. S. § 4; Mochoem. § 11; Rua. § 11; regiones, Ba. § 1; Mochoem. § 1; regnum, Ci. S. §§ 8, 14, 18; reges, Br. i. § 101; rex, Aed § 5; Ger. § 12; Aengus s. Nadfraech, Ci. S. §§ 13-15, 17; Dec. § 18; Ailill Olom, Dec. § 2; Ailill, Ci. S. § 28; Cairbre s. Crimthann, Car. § 37; Failbe, Car. § 61; Fingen, Cron. § 24; terra, Fin. C. § 8; Fint. § 3.
Mumenia aquilonalis, Ir. Tuathmumu, Thomond, Ab. § 22; Car. § 43; Ci. C. § 30.
Mumenia australis, Ir. Desmumu, Desmond, Ba. § 1; Car. §§ 16, 36; cf. Fint. § 8.
Mumenia occidentalis, Ir. Iar Mumu, Ab. § 22; Cron. § 1; Ita § 33; Rua. § 13.
Mumenia orientalis, Ir. Urmumu (dat. -main), Ormond, Cron. § 16; Mochoem. § 12; Rua. § 2 note.
Mumenie planities, Ir. Machaire na Muman, Dec. § 34; Mochoem. § 33; Lug. § 27; cf. F. M. 1088, 1150.
Mumu, v. Mumenia.
Munchill Monaidh, Munchilli Moni, Munchilli Mons, Sliabh Munchille, Ba. §§ 4, 5.
MURTHEMNE, a district in Co. Louth, p. clviii note 6.
Muscairighi, i. e. Muscraige Breogain, or M. uí Chuir, in bar. Clanwilliam, Ab. § 22, line 20.
Muscairighi, i. e. Muscraige Mitine, the name survives in the baronies of Muskerry, Co. Cork, but from Cain. § 42 note, the ancient district extended into Kerry, Ab. § 22 lines 10, 11; Cain. § 42.
Muscairighi Hirthir, i. e. Muscraige Iarthair Femin, i. e. of the west of Magh Femin (v. Femin campus), Car. § 62.

Musor(a)ig(h)i, **Muscraige**, **Muscra**, **Musgrai T(h)ire**, a territory to the E. and NE. of Lough Derg, Aed § 1; Br. i. § 93; Ci. S. §§ 14, 15, 25; Cron. § 10; Rua. §§ 1, 3, 15. **MUSKERRY**, baronies of, v. **Mus-craighi** (2).

NANT Y CLAFORION, v. **Leprosorum uallis**.

NAVAN FORT, v. **Emain**.

Neill(1) nepotes, **Ūi Neill**, q.v. (Neill by itself is often used in the sense of Ūi Neill), the southern O'Neills or O'Neills of Bregia, often identified with Meath, Aed §§ 1 note, 5; Car. §§ 16, 61; Ci. C. § 15; Coem. § 40; Co. E. § 1; Mol. § 19; Lug. §§ 25, 28; Mun. § 1; duces, Car. § 53; Ci. C. § 28; Mol. § 19; p. cx note 7; dux, Aed Slane, Co. E. § 3; fines, Rua. § 29 note; Neill fines, Co. E. §§ 3, 13; Neill genus, Co. E. § 26; populus, Maed. § 54 (V); regio, Ci. C. § 28; Mol. § 19; Neill regiones, i. e. Midhi, Ci. C. § 28; Co. E. § 3 note; rex, Aed. § 5; Aed s. Ainmire, Maed. § 24 (V); Finnachta, Mol. § 19; reges, Ci. C. § 28; Neill rex, Aed § 23 note; terra, Car. § 61; Ci. C. § 15.

Neill[1] nepotes, Maed. § 35 (V); probably a mistake for Conaill, cf. (M); I know of no O'Neills in Limerick.

Nem, ancient name of the Abann Mor, q.v., or Munster Blackwater, Car. §§ 17, 40, 42, 63-5; Dec. § 2.

NENDRUM, or **Inishmahee**, in Strangford Lough, p. clxxxvi.

NEW ROSS, v. **Ross meic Treoin**.

NORE, R., v. **Heoyr flumen**.

NORUAGIENSIS, Norwegian, Ger. § 16.

Nulige insula, Cain. § 1 note (according to Forbes, Calendars, p. 295 = Inis Doimle, or Little Island, SE. of Waterford).

OCHAILL, v. **Lemchaill**.

Oohe, near Tara in Meath, Ci. S. § 16.

Odrani florum cella, in Corco Bascinn, Cron. § 1, would be Cell mac n-Odrain in Ir.; there is a Kilmacnoran in Cavan, but I cannot find any such place in Clare.

OFFALLY (Ūi Failge), a district comprising parts of Kildare and King's and Queen's Counties, chief of, p. cxxxiv note 2.

OILEN CATHAIL, v. **Hillean Kathail**.

OILEN NA NAEM, v. **Inis na Naem**.

OILEN TILE, v. **Tile insula**.

O(1)rbesen stagnum, Ir. Loch Oirbsen, now Lough Corrib, Co. Galway, Br. i. § 88 note; Enda, §§ 29, 30.

OIRGHIALLA, v. **Ergallenses**.

Oirthir, crich na n-, Rua. § 8 note, v. **Airthir**.

OMEY, v. **Imaid**.

ORCADES, p. cxxvi note 7.

ORIEL, v. **Ergallenses**.

Orientalis mare, the Irish Channel, Com. § 13.

Orientalis insula, Ir. Inis Airthir, Inisheer, the Eastern Island of the Aran group, Enda § 16; v. **Aru**.

ORIORES, THE, v. **Airthir**.

ORISTOWN, v. **Raith Irthair**.

ORMOND, v. **Mumenia Orientalis**.

Osra(i)g(h)i, **Osraidhi**, **Os(s)arg(h)i**, **Ossirgi**, **Ossargia**, **Ossory**, a territory in SW. Leinster (v. **Laginenses occidentales**) coincident with the present diocese of Ossory (cf. Ci. S. §§ 16, 35, where it is the 'parochia' of St. Ciaran), Ba. § 7 note; Ci. S. §§ 1, 25 note; Mochoem. §§ 12, 32; Lug. § 1; p. liv; dux, Mochoem. § 27; Colman s. Feradach, ib. § 28; Cain. §§ 39, 40; Concraid, Ci. S. § 16; Faelchar, p. lxiii note 3; Scanlan Mor, Lug. § 46 note; fines, Ab. § 37; Ail. § 38; Maed. § 23; Mol. § 16; gens, Ci. S. §§ 1, 7, 35, 37; Cron. § 18; Dec. § 2; Mochoem. § 27; regio, Ail. § 39; Ci. S. §§ 16, 35; Dec. § 27; Mochoem. § 25; Mol. §§ 2, 16; Lug. § 28; Rua. § 15; rex, Scanlan Mor, Ail. § 38 note; terra, Ci. S. § 13; Cron. § 16; Dec. § 2 (v. F. M. iii. 20-1; Top. Poems, p. lviii).

Osrigenenses, the men of Ossory, rex, Conraduo, Ci. S. § 16 note.

Osrigenensis, exercitus, Mol. § 12 note.

Ossory, v. **Osraighi**.

PADSTOW, v. **Petrokstwowe**.

Padua, Ab. § 13 note.

PALESTINE, p. clxxxiii.

Paradisus autum, Br. i. § 23; Br. ii. §§ 19, 20.

PARSONSTOWN, v. **Birra**.

Patrioti fons, in Magh Femin, near the Suir, Dec. § 19 ad finem.

Pellis uallis, Ir. Glenn Gemhin, Glengiven, the valley of the R. Roe, bar. Keenaght, Co. Derry, Cain. § 1 note; 'Dungiven and Glengiven may be latinized "Munitio pellium" and "Vallis pellium"; and it is a curious coincidence to find them both a

- thousand years after they received these names, accidentally granted to the *Shinners' Company*, Reeves, Colton's Visitation, p. 41; cf. Duin Gemhin.
- PERRANZABULOE, Cornwall, Ci. S. § 39 note; p. lii note 1.
- Petrokstowne, Padstow, Cornwall, Ci. S. § 39 note.
- Pìgh insula, Ir. Inis Pìgh, Spike Island, in Queenstown Harbour, Car. § 39.
- Pìotl, the Pìcts (of Alba), fines, Bo. § 4; rex (Brudeus), Cain. § 20; (Nectanus), Bo. § 5.
- Pìotones, the Pìcts, Com. § 22.
- Pìsalbe (? Lis Albe, Ailbe's fort; or Inis Albe, A.'s island), Ail. § 21 note.
- PLEA, mythical submarine city, pp. cxxvii, cxlix.
- Poll Ruadain (id est fouca Ruadani), Pollrone, bar. Iverk, Co. Kilkenny, Rua. §§ 15, 18 note.
- Poroi mons, Ir. Sliabh Muice, now Slievenamuck, s. of Tipperary, Br. i. § 79 note.
- PORT DAIBCHE, v. Dolii Portus.
- Port in t-Sosceóill (i.e. Port of the Gospel), in Hare Island, Ci. C. § 27 note.
- Port Subl, i.e. Port Joy, imaginary place in the Land of Promise, Mun. § 28 note.
- Puellarum fons, Aed § 12 note. [On the west shore of Teelin Bay, under Slieve League, close to the curing station, is a ruined chapel of St. Aed mac Bric, and near to it on the side of the hill is a fountain called Tobur na m-bannaomh, i.e. the fountain of the female saints, this may be the 'fons puellarum', v. p. xxvii note 2.]
- QUEENSTOWN HARBOUR, v. Eogain fretum.
- RADEMAN, v. Raith Demmain.
- Ragni campus, Mag Raygni, a plain in the W. of the Co. Kilkenny, Cain. § 40.
- RAHARA, v. Raith Fera.
- RAHIN, v. Raithen.
- RAITH AEDA, or Rath Aeda mic Bric, Rathhugh, Bar. Moycashel, Co. Westmeath, Aed § 34 note; cf. F.M. 771, 857, 1382.
- RAITH AILELLA, a mythical fort, p. xcviij note 4.
- RAITH AIRTHIR, v. Raith Irthair.
- Baith Bailb, 'hoc est Arx balbutientis uel muti,' Aed § 9 note.
- Baith Becain, Becani atrium (*gen.* Ratha B.), in Eile, Ab. § 23; Cron. § 24.
- Baith Oonail, Bo. § 22.
- Baith Crimthain (Crimthan's Fort), in Magh Ai, Co. Roscommon, Ci. C. § 1; p. li note 3.
- Baith Demmain (MS. Temmayn), Rademan, bar. Kinelarty, Co. Down, Mochoem. § 9, and note.
- Baith Ed(h)in, Cron. § 20.
- Baith Eimhna, Mochoem. § 9 note; v. Emain.
- Baith Einaigh, Eanaidh, in Eile, Rathenny, bar. Clonlisk, King's Co., Mochoem. § 12.
- Baith Fera, probably Rahara, bar. Athlone, Co. Roscommon, Ci. S. § 12; cf. F.M. 816.
- Baith Fìdhalta, Cron. § 21.
- RAITH IMGAIN, v. Imgain uadum.
- Baith Irthair, Hyrair, Raith Airthir, Oristown, Co. Meath, Ba. § 8.
- Baith Lochmuighi, Ci. S. § 27 note.
- Baith Luin, v. Raithlenn.
- Baith Maighe (i.e. the fort of the plain), probably Rathmoy, bar. Kilmanagh, Co. Tipperary, Ci. S. § 27.
- Baith Moin, Fint. § 17 note.
- Baith Mor, i.e. atrium magnum, Rathmore, bar. Upper Antrim, Co. Antrim, Com. § 52.
- Ba(1)th Mhor, i.e. atrium magnum, in planitie Laginensium, prob. Rathmore, bar. Naas, Co. Kildare, Fint. § 17 (v. l. R. Moin).
- Baith na n-Irlann, Yrland, i.e. atrium cuspidum, to the W. of Cashel, Dec. § 23.
- Baeth nepotis he Lappe, v. Lappe atrium.
- Baith Tamnaoh, perhaps Rathdowney, Queen's Co., Ci. S. § 23 note; cf. F.M. 874, 909.
- Baith Temmayn, v. Raith Demmain.
- Ba(1)then, Ba(1)thin, Rahin, near Tullamore, bar. Ballycowan, King's Co., Car. §§ 3, 19, 20, 25, 28, 29, 31, 32, 34-7, 39, 40-3, 47, 53; 55, 56, 59, 61; Co. E. § 36.
- Baithlenn, Baith Luin, seat of the chief of Uí Eathach Muman, bar. Kinelmeaky, Co. Cork, Ba. §§ 1, 2; Fin. C. § 23 note; v. L. na g-C. pp. 59, 256.
- RALAPPANE, v. Lappe atrium.

RATHANGAN, v. *Imgain uadum*.
RATHCROGHAN, v. *Cruachu*.
RATHDOWNEY, v. *Raith Tamnach*.
RATHENNY, v. *Raith Enaigh*.
RATHUGH, v. *Raith Aeda*.
Rathin, *Rathann*, † in *Connaught*,
 Ber. § 20 : = *Rathonn*, p. ciii note 4.
RATHLIN I., v. *Rechran insula*.
RATHMORE, v. *Raith Mor*.
RATHMOY, v. *Raith Maighe*.
RATHONN, v. *Rathin*.
Rechran, *Reachraynd insula* (Ir.
Rechru, *gen.* *Rechran*), *Rathlin I.*
 off the N. coast of Co. Antrim, Com.
 § 50.
RELIC, v. *Auerech*.
REORIC, v. *Auerech*.
Ri, *Ril*, *Righ stagnum*, Ir. *Loch Rib*,
 Lough Ree, an expansion of the Shan-
 non N. of *Athlone*, Aed, § 31; *Cl. C.*
 § 25.
Roma, Ab. §§ 11, 13, 16, 17, 19-21; *Ail.*
 §§ 4, 8, 13, 37; *Ba.* §§ 7, 11, 13, cf. 9
 note; *Ber.* § 25; *Cain.* § 5; *Car.* §§ 2,
 46; *Ci. S.* § 3; *Co. E.* § 15; *Dec.* §§ 9,
 15, 18; *Enda* §§ 7, 8, 20, 21; *Las.*
 §§ 22, 24, cf. 20; *Maed.* §§ 10 note,
 38, 56 (M) = 55 (V); *Lug.* §§ 37 note,
 40, 47, 54; *Mun.* § 26; *Tig.* § 5; pp.
 xvii note, xlii note, lxiii note 3.
Romani, *Ail.* § 15; *Enda* § 20; *Las.*
 § 22; *rex*, *Dec.* §§ 9, 10; pp. xxiv
 note, lxiv note.
Romanus, *abbas* (i. e. the pope), *Enda*
 § 20; *clerus*, *Dec.* § 9; *curia*, *Enda*
 § 23; *Las.* § 24; *Mun.* § 26 note;
ecclesia, *Dec.* § 9; *exercitus*, *Ail.* § 5;
institutio, *Dec.* § 9; *pontifex*, *Enda*,
 §§ 20, 23; *populus*, *Ail.* § 15; *Ci. S.*
 § 3; *Dec.* § 9; *Las.* § 22; *sedes*, *Dec.*
 § 9; *urbs*, *Ail.* § 8; *Enda* § 20.
RONA, Outer Hebrides, p. clxx note 7.
Bonani regio, Ab. § 31.
Ros *Ohoille*, another name of *Sliabh*
Muinchille, *Ba.* § 4 note.
ROSCREA, v. *Ross Cree*.
ROSMead, bar. *Delvin*, *Westmeath*,
 p. lxxiii note 2.
Rosnatense monasterium, *Whitern*,
Enda §§ 6-7, 20; *Tig.* § 4; pp. lxiii
 note 3, cxvii; v. *Alba*.
Ros, *Rosso stagnum*, *Loch Rossa*,
 apparently in *Meath*, *Cain.* § 27.
Ross Ailithry, *Ross Carbery*, bar.
East Carbery, Co. *Cork*, *Mochoem.*
 § 4; cf. *Int.* p. cxv.
Ross Beannchuir, *Rossmagher*,
 bar. *Bunratty Lower*, Co. *Clare*, *Ci. S.*
 §§ 21-22 (v.l. *Druim B.*).

Ross Beg, in *Kerrycurrihy*, Co. *Cork*,
Car. § 39.
Ross Bileoh, v. *Ross Bualadh*.
Ross Brocc, former name of *St.*
Mullin's, p. lxxxi note.
Ross Bualadh, *Ross Bileoh*, appar-
 ently near *Slieve Bloom*, *Lug.* § 28.
Ross Carbery, v. *Ross Ailithry*.
Ross Ore(e), *Roscree*, bar. *Ikerrin*,
 Co. *Tipperary*, *Car.* § 61; *Cron.* §§ 17,
 27, 29; *Lug.* § 52 note; v. *Cree*.
Ross Ore, *insula da*, v. *Cree insula*.
Ross Ernem, *Enni* (lege : *Erneni*), in
 the *Oriors*, Co. *Armagh*, *Rua.* § 8.
Ros(s) Gí(a)llain, *Rostellan*, bar. *Imo-*
killy, Co. *Cork* (*Reeves*), *Car.* § 16.
ROSSINVER, bar. *Roslogher*, Co. *Lei-*
trim, p. xci note 4.
ROSSMAGHER, v. *Ross Beannchuir*.
Ross meic Treoin, *New Ross*, Co.
Wexford, on the *Barrow*, *Ab.* § 28 ;
Lug. § 39.
Ross Mor, in *Kerrycurrihy*, Co. *Cork*,
Car. § 39.
ROSTELLAN, v. *Ross Giallain*.
ROWDILL, in the *Harris*, p. cxxix.
Ruadani filii, *Car.* § 17; † a sept of
 the *Deisi*.
Ruaid(h) gorges, *tollum*, *tullum*, Ir.
Es Ruaid, q.v., *Assaroe*, or the *Sal-*
mon-leap at *Ballyshannon*, bar. *Tir-*
hugh, Co. *Donegal*, *Cain.* § 13 note;
Cron. §§ 2, 3.
Ruis Cree insula, v. *Cree insula*.

Sabrinum mare, the *Severn estuary*,
Ci. S. § 39 note.
Saig(h)er, *Saig(h)ir* (*gen.* *Saighre*,
Saghri, *Segri*), *Seirkieran* (i. e.
Saigher Ciarain), bar. *Ballybrit*,
King's Co., *Car.* § 61; *Ci. C.* § 30;
Ci. S. §§ 1 note, 4, 9, 21, 22, 25, 30-
 33, 33 note; *Lug.* § 35.
ST. DAVID'S, v. *Cell Mune*.
ST. ERNAN'S, *Donegal Bay*, ii. 345.
ST. MULLINS, v. *Tech Moling*.
SAINTS' ISLAND, v. *Inis na Naem*.
SALMON-LEAP, v. *Es ruaidh*.
Saxones, *Maed.* §§ 17 (V), 18 (V); pp.
 lxxv note 4, c note 3.
SCATTERY ISLAND, v. *Cathi insula*.
Sooth, *Soothi*, *Soothi*, the *Irish*, *Ab.*
 § 1; *Aed* § 33; *Dec.* §§ 6, 10, 15 ad
 fin., 36; *Mol.* § 28; *Scotorum archi-*
episcopus, *Patrick*, *Dec.* § 37; *gens*,
Com. § 57; v. *Hibernienses*, etc.
Sooth, the *Scots*, *rex*, *Aedan mac Ga-*
brain, *Ber.* § 17; pp. xxxiii, cxvii
 note 7.

- SCOTIA, *Scotia*, Ireland, Dec. § 17.
 Sootia, *Scotia*, *Soothia*, Scotland, Cain. § 20 note; Mochua § 11; rex, Aedan mac Gabrain, Ber. § 14.
 Sootice, *Soothice*, in Irish, Ab. §§ 17, 27, 33, 40, 41, 43, 52; Aed. §§ 5, 19; Ba. § 4; Br. i. § 89 note; Car. §§ 58, 64, 65; Ci. C. § 1; Ci. S. § 8; Coem. §§ 6, 16, 29; Com. § 52; Maed. § 25 (M); Mochoem. §§ 14, 15; Mol. § 2; Rua. § 4.
 Sootious, Irish, lingua, Ab. § 3; Ail. § 42; Dec. § 21; Mol. §§ 6, 19; nomen, Car. § 65.
 Sootious, Scotch, gens, Ber. § 14.
 Souti campus, Dec. §§ 8, 13; v. Magh Scéith.
 SDAUGH LAIGEN, v. *Suidhe Laighean*.
 Sean both Ard, i. e. 'vetusta casa alta', in *Úi Cennselaigh*; perhaps = *Senbotha Sine*, *Templeshanbo*, bar. Scarawalsh, Co. Wexford, Ab. § 47.
 Seanbotha, *Senboth Eindi* (in F.M. 601 and elsewhere S. Sine), *Templeshanbo*, bar. Scarawalsh, Co. Wexford, near Mount Leinster, Maed. § 25.
 SEIRKIERAN, v. Saiger.
 Senchue, *Shancoe*, bar. Tirrerrill, Co. Sligo, Rua. § 9.
 Se(a)n Ross (*gen. Ruiss*), near Loch Cre, Cron. §§ 16, 17; Lug. § 52 note.
 Set Bethath, i. e. Path of Life, imaginary place in the Land of Promise, Mun. § 28 note.
 SEVERN, v. *Sabrinum mare*.
 SHANCOE, v. *Senchue*.
 SHANNON, v. *Sinnand*.
 SÍL FAELCHAIR, 'the seed of Faelchair,' a clan in Ossory, p. lxiii note 3.
 SÍL MUIREDHAIGH, the O'Conors of Connaught, settled in Co. Roscommon, p. clxxvi.
 Sin(n)and, *Sinna* (Ir. *Sinann*, *gen. Sinna*), the R. Shannon, Ci. C. §§ 21, 28, 29; Coem. § 28; Cron. § 15; Enda §§ 26, 32; Fint. § 3; Lug. § 27; Sam. § 12.
 Sinoir mons, *Slabh Sinoir* = *Bladhma mons*, q. v., Fin. C. § 8 note; Fint. § 3 note; Lug. § 28 note; v. Smoil, Smoir mons.
 Sion mons, Br. i. § 6.
 Siur, *Suir*, (*gen. Siure*, -ri), R. Suir, Ab. §§ 22 ad fin., 30 note; Car. § 62; Dec. §§ 2, 19, 31, 35; Mochoem. §§ 18 ad fin., 31 ad fin.; Rua. § 15.
 Slane, R. Slaney, which runs into Wexford Haven, Ab. § 18; Maed. § 26 (M) = § 29 (V).
 Slane, v. *Slemain*.
 SLANORE, v. *Snam Luthir*.
 Slemain (*gen. Slenne*, for *Slemne*, cf. Ann. Ult. 600), *Slane*, *Slewen* or *Slane*, near Mullingar, Co. Westmeath, Mun. § 8 and note.
 SLETTY, Queen's Co., p. cxxviii note 11.
 Slab n-Aidohe, v. *Aithe mons*.
 SLIAB BETHA, v. *Bethat mons*.
 SLIAB BLADMA, v. *Bladma mons*.
 Slabh Orot, v. *Crott mons*.
 Slabh Cúa, v. *Cuae mons*.
 SLIAB N-ECHTGE, v. *Aithe mons*.
 SLIAB FUAT, v. *Fuaid mons*.
 SLIAB LIAC, v. *Lapidis mons*.
 SLIAB MAIRGE, v. *Mairge mons*.
 SLIAB LUACHRA, v. *Luachra mons*.
 SLIAB MISS, v. *Miss mons*.
 SLIAB MUICE, v. *Porci mons*.
 Slab Muinohille, v. *Munchill Mo-naidh*.
 Slab Sinoir, v. *Sinoir mons*.
 SLIEVE AUGHTY, v. *Aithe mons*.
 SLIEVE BEAGH, v. *Bethat mons*.
 SLIEVE BLOOM, v. *Bladma mons*; Sinoir, Smoil, Smoir mons.
 SLIEVE GRUD, v. *Crott mons*.
 SLIEVE GUA, v. *Cuae mons*.
 SLIEVE LEAGUE, v. *Lapidis mons*.
 SLIEVE LOUGHER, v. *Luachra mons*.
 SLIEVEMARGY, v. *Úi Barchi*.
 SLIEVEMARGY, v. *Mairge mons*.
 SLIEVENISH, v. *Miss mons*.
 SLIEVENAMUCK, v. *Porci mons*.
 Slige Assail, 'uia regalis,' the main road leading westwards from Tara, Aed. § 29; v. R.C. xv. 45; L na g-C. pp. lviii f.; F. M. i. 104.
 SLIGE MIDHLUACHRA, v. *Midhluachra agger*.
 SLIGO, Book of, Dec. §§ 2 note, 34 note.
 Smoil mons = *Bladma mons*, q. v., Ci. S. § 20; Lug. § 28.
 Smoir mons = *Bladma mons*, q. v., Fin. C. § 8; Lug. § 28 note.
 Snam Luthir, *Slanore*, bar. Upper Loughtee, Co. Cavan, Rua. § 7; v. Reeves, Adamn., pp. 172-4.
 SPAIN, p. c note 2.
 SPIKE ISLAND, v. *Pich insula*.
Stabilis collis, south of the Suir, Dec. § 35.
 Stagni campus, Ir. Magh Locha, near the Suir, Dec. § 35.
 STEEPHOLME, v. *Auerech*.
 Suidhe Laighean, i. e. *Sessio Lagi-*

nensium alias Sduaiġh L., Mount Leinster, on the borders of Wexford and Carlow, Maed. § 25 (M) and note. **SUIR**, R., v. **SUIR**.

TAGHMON, v. **Tech Munnu**.

Tailltiu (*gen.* -ten), Telltown, Meath, **Ænach** Tailltean, the fair of Telltown, Mol. § 19; pp. xlix note 4, clxxxi note 16.

TALLAGHT, Co. Dublin, p. cxxiv.

TAMNACH, v. **Chemnughe**.

TARA, v. **Temoria**.

TAWNEY, v. **Chemnughe**.

TEAMPUL DISEIRT, v. **Disert Declain**.

Tech Dercain, i. e. house of Dercan, former name of Coninga, q. v., on Magh Femin, Dec. § 25.

Tech Mochua = **Mochua domus**, q. v., **Timahoe**, near Maryborough, Queen's Co., **Mochua** §§ 1, 11; cf. Int. p. lxxx.

Tech Moling, i. e. domus **Moling**, **Timoling** or **St. Mullins**, on the Barrow, Co. Carlow, Mol. §§ 2, 4, 8, 30; pp. lxxxi f., cxi.

Tech Munnu, i. e. domus **Munnu**, **Taghmon**, bar. **Shelmaliere W.**, Co. Wexford, Coem. § 21; Maed. § 29 (M); Lug. § 53; Mun. § 18.

TECH SAXAN, **Tisaxon**, bar. **Kinsale**, Co. Cork, p. lxxi note 3.

Tech Tellu, **Tech Tailli meico** **Se-gen**, **Tehelly**, near **Durrow** in **King's Co.**, Mun. § 9; p. clii note 3.

Techuastenses (for **Tethbhat**-), the people of **Tethbha**, Sam. §§ 12, 13; rex, Sam. § 12; v. **Teffei**.

Teffei, the people of **Tethba**, q. v., chief of, **Odo** (Aed), Ber. § 16.

TEHELLY, v. **Tech Tellu**.

TELE INSULA, v. **Tile insula**.

TELTOWN, v. **Tailltin**.

TEMAIR, v. **Temoria**.

Temoria, Ir. **Temair** (*gen.* **Temrach**), **Tara**, bar. **Skreen**, Co. Meath, 'oppidum regale,' 'ciuitas regia,' the seat of the overking, so that **King of Tara** is equivalent to **King of Ireland**, Ber. § 12 note; Dec. §§ 1, 2, 26; Ger. § 12; Las. § 27; Rua. §§ 15-19; p. cv note 1; **Temrach ciuitas**, Rua. § 16 note; comes **ciuitatis**, Dec. § 1; rex, Car. § 42; Ci. C. § 16; Ci. S. § 18; Cron. § 13; Lug. § 36; Dec. § 26; Aed s. **Ainmire**, Coem. § 19; Maed. §§ 24 (M), 55 (M); Aed **Slane**, Aed § 14; Co. E. § 24; **Ainmire**, Ci. C. § 1; Maed. § 4 (M); **Blathmacc**, Car. §§ 40, 53; **Cond Cetcathach**, Aed § 1; **Diar-**

mait mac Cerbaill, Aed § 14; **Fedlimid Rechtmar**, Ita § 1; **Finnechta**, Mol. §§ 19, 20; **Temrach reges**, Rua. § 16 note; **Tuathal Maelgarb**, Ci. C. § 19; reges, Mol. § 19; various early kings of, Dec. § 1; regio, Dec. § 2.

TEMPLESHANBO, v. **Seanboith Ard**, **Senboth Endi**.

TEMPUL NA M-BÓ, 'church of the oxen,' at **St. Mullins**, p. lxxxii note 1.

TERMON BERAIGH, **Termonbarry**, bar. **Ballintober North**, Co. **Roscommon**, p. xxxiii note 2.

TERRYGLASS, v. **Tir da Glas**.

Tethba, **Tedba**, **Tedpha**, a district comprising the greater part of Co. Longford and the western half of **Westmeath**, dux, Aed § 21; plebs et regio, ib.; Aed, **King of**, Ber. § 16 note; cf. Int. p. lxxxviii; L. na g-C. p. 180.

THEMNUGHE, v. **Chemnughe**.

THOMOND, v. **Mumenia aquilonalis**.

TIBRAGHNY, bar. **Iverk**, Co. **Kilkenny**, p. xxxv note 2.

Tile, **Tele insula**, **Inis Ceile**, **Oilen Tile**, ? **Thule**, ? **Iceland**, Ail. § 41; **Reeves**, **Adamn.** pp. 168-9, thinks that the mainland of **Shetland** is meant; though he admits that **Dicuill's Thile** is **Iceland**.

TIMAHOE, v. **Tech Mochua**.

TIMOLING, v. **Tech Moling**.

TIPRA MAC NENNA, v. **Tiprat**.

Tipra Moedoo, 'id est fons M.,' name of a fountain at **Ferns**, Maed. § 27 (M) = § 26 (V).

Tiprat, Ci. C. § 28, v. **Ard Tiprat**.

Tiprat, **Tibrada**, i. e. fontes, now **Tubbrid**, bar. **Offa** and **Ifsa**, Co. **Tipperary**, Dec. § 31 (cf. **Mart. Don. Nov. 10**, where it is called **Tipra mac Nenna**).

TIR AILELLA, v. **Hilela fines**.

TIRAWLEY, v. **Amolgida Semen**.

Tír BOGAINE, v. **Bogene generis regio**.

Tír da Glas, **Terryglass**, bar. **Lower Ormond**, Co. **Tipperary**, on **Lough Derg**, Ci. S. § 25 note; **Fint** § 3.

TIREK, **Tír ETHA**, v. **Heth regio**.

TIRERRILL, v. **Hilela fines**.

Tir na Fened, ancient name of the district of **Fermoy**, Dec. § 2.

Tir na Gabral, i. e. the horse's land, Ci. C. § 2 note.

TISAXON, v. **Tech Saxan**.

Tobairri insula, v. **Barri insula**.

TOBUR NA M-BAN-NAOMH, v. **Puellarum fons**.

TOBUR NA COBHRACH, 'well of assistance,' on Inismurray, p. cli.
 TOBUR NA B-FEAR, 'the men's well,' near Killare, p. xxvii note 2.
 TOLLOIND (in) *sepulchrum*, v. Lebaid in T.
 TOLLUM RUaid, v. Es Ruaid; Ruaid gurgus.
 TOMBRICKANE, bar. Lower Ormond, Co. Tipperary, p. cliii note 11.
 TOMGRANY, v. TUAIM.
 TOMIES, v. TUAIM.
 TOPAR RUaid, i. e. Ruadan's well, at Lothra, Rua. § 22 note.
 TORNA nepotes, Ir. *Úi Torna*, in Ciarraighe, near Slieve Lougher, Car. §§ 12, 35.
 TRACHIM arx, Com. § 45.
 TRACHT NA n-Eoh, 'the horses' strand,' in Inishmaan, Enda § 16.
 TRACHT NA n-Eoh, in Inisheer, Enda § 16.
 TRAIG Ési, in Ulster, p. clvi note 1.
 TRAIGH LÍ, v. LÍ litus.
 TRALEE, v. LÍ litus.
 TREDÁ NA RIGH, v. Trethu Regum.
 TRETHU Regum, Ir. Treda na Righ, probably the ancient fort at Killfinnan, bar. Coshlea, Co. Limerick, Fin. C. § 19 note; v. L. na g-C. p. 93.
 TRINITAS, name of a spot at St. Mullin's, Mol. § 3 note. (Two of the Stations on Inismurray are called Trinoit Mór and T. bec, i. e. Great and Little Trinity, Wakeman, Inismurray, pp. 139-41.)
 TRIUDI campus = Cé campus, q. v., Ab. § 22.
 TRUMMA, *insula de*, v. Druma insula.
 TUAIM, Car. § 9. (Reeves suggests Tuaim Grene, Tomgrany, Co. Clare, but this seems too far away. Can it be Tomies, W. of Lower Lake of Killarney?)
 TUAIM DA GUALAND, Tuam, Co. Galway, Br. i. § 9; p. lxiv note 2.
 TUA(i)m DINDACH, Tuaim iochtaí, Ail. § 34 and note.
 TUAIM DOMNAIGH, Domnaidh, Domnio(h), Lug. §§ 30, 48, 52.
 TUAIM IOCHTAIR, v. Tuaim Dindach.
 TUAM, v. Tuaim da Gualand.
 TUATHMUMU, v. Mumenia aquilonalis.
 TUBBRID, v. Tiprat.
 TULACH BENNAIN, p. cxxiv.
 TULACH BRENAIND, i. e. collis Bren-dani, near Lothra, Rua. § 4.
 TULACH RUaidh (the red hill) in Connaught, Ci. S. § 25. (There are places

called Tullyroe in Galway, Mayo, and Roscommon; all these would be in Connaught.)

TULACH RUaid, i. e. collis Ruadani, in Eile, Rua. § 28; v. Cullen.

TULLYROE, v. Tulach Ruaid.

TURTARaidhe, Turttri nepotes, Ir. *Úi Tuirtri*, on the W. of L. Neagh, Com. § 21; pp. lxxxvii f.

Úi AENGHUSA, v. Aenghusa nepotes.

Úi AILELLA, v. Hilela fines.

Úi AMALGADHA, v. Amolgida semen.

Úi BARCHI, Bairoche (*gen. hua m-B.*, written phonetically *hua Marchi*, hu Wargi); the name survives in the bar. of Slievemargy, Queen's Co., but the ancient district was more extensive (v. F. M. 465 and ref.), dux, Mun. § 26; plebs, Ab. § 27.

Úi BARRCHI, v. Barchi nepotes.

Úi BRANAIN, v. Branain gens.

Úi BRIUIN, v. Briuin nepotes.

Úi Br(i)uin, i. e. *Úi B.* Connacht, a district in N. of Co. Roscommon, rex (Aed Finn), Maed. § 11 (M); terra, Maed. § 4 (M).

Úi BRIUIN, i. e. the *Úi B.* Breifne, Cos. Leitrim and Cavan, p. cxli note 3.

Úi Bruin, i. e. the *Úi Briuin* Seola, in bar. Clare, Co. Galway, plebs, Br. i. § 102; v. Briuin nepotes.

Úi Buide, *gen. Ua m-Budi*, phonetically written *Hua Mudi*, *Hua Midhi*, a tribe in bar. Ballyadams, Queen's Co., Ab. § 27; v. L. na g-C. pp. 212 ff.

Úi CAIRBRE, v. Coirpri gens.

Úi Cairpre, i. e. *Úi Cairbre Aebda*; their 'terra' comprised the present bar. of Coshma, Co. Limerick, and thence to the Shannon (v. F. M. ii. 816, 848; Top. Poems, Index), Ail. § 31.

Úi Cennselaigh, -aidh, -a(i)oh, -sea-lay, a powerful tribe occupying the southern part of Leinster, Ab. §§ 2, 9; Cain. § 34; plebs, Maed. § 24 (M); regio, Ab. §§ 28, 47; Maed. §§ 20 (M), 24 (M); Mun. § 14; rex, Brandubh, Maed. § 24 (M); Cormac, s. of Diarmaid, Ab. § 33; Fint. § 17; terra, Maed. § 21 (M); v. Cennselach; v. *Lagineses australes*.

Úi Ciarnaio, Ba. § 12 note; v. Méc Chier nepotes.

Úi, Hy Oonall(i), Oonull, i. e. *Úi Conaill Gabhra*, q. v. (*gen. hua, huo*), Maed. § 49 (M); clerus et populus, Ita § 36; dux, Ita § 32; gens, Ita

§§ 8, 9, 33; regio, Car. § 30; Ita § 8; rex, Mochoem. § 3; terra, Ail. § 31; Ita § 29; cf. Int. p. lxxiii.
 Ūi Hy Conaill Gabra, a district in Co. Limerick, the name survives in the two baronies of Connello; regio, Br. i. § 3 note; Maed. § 35 (M); terra, Mochoem. § 1; see preceding article.
 Ūi DALLAIN, v. Dallain nepotes.
 Ūi Degha, plebs, Mol. § 1; v. Deghagens.
 Ūi DOBHARCHON, in Thomond, p. cxliv note 4.
 Ūi Dróna, on the borders of Cos. Carlow and Kilkenny; the name survives in the barony of Idrone; plebs, Com. § 57; Fint. § 19 (misprinted *Deona*).
 Ūi DUACH, v. Duach nepotes.
 Ūi Eathach, v. Eathach nepotes.
 Ūi Faelain, a tribe whose territory occupied the northern half of Co. Kildare (Top. Poems, p. xlvii), Coem. § 31 note.
 Ūi FAILGE, v. Offally.
 Ūi, Y Fath(a)id(h), a tribe whose name survives in the baronies of Iffa and Offa, Co. Tipperary, Dec. § 31 and note (where the 'nepotes Y Fathid' of the text is dittography).
 Ūi FENNA, v. Fenna nepotes.
 Ūi FERGUSA, v. Fergusi nepotes.
 Ūi Fiachach, Cined Fiachna, more usually called Cinel Fiachach or Kinelea, a district originally reaching from Birt in King's Co. to Uisnech in Westmeath, dux, Dimma, Ci. S. § 8; v. Top. Poems, p. viii.
 Ūi Fídgente, v. Fídgente nepotes.
 Ūi Lia(t)hain, a tribe in the bar. Barrymore, Co. Cork, Dec. § 2; regio, Ba. § 1; terra, Ab. § 22; v. Liathain regio.
 Ūi Luigdeoh, a district now included in the bar. Eliogarty, Co. Tipperary, but formerly constituting a distinct barony called Ileagh (v. F.M. v. 1749), regio, Rua. § 27.
 Ūi MAIL, v. Fortuatha Laigen; Moel nepotes.
 Ūi Mane, Y Mani, Mani genus, a large district in Connaught, comprising the S. part of Roscommon, and the N. part of Galway; regio, Br. i. § 90 note; Rua. § 15.
 Ūi mic Tair, Ūi mic Tire, Ba. § 12 note; v. Meich Tyri nepotes.
 Ūi mic UAIS, v. Macc Uais nepotes.
 Ūi Muiredaigh, a tribe in bar. Kilkenny and Moone, Co. Kildare, Coem. § 31 note.

Ūi Neill, regio, Maed. § 24 (M); rex, Colman Bec, Cain. § 46; v. Neill nepotes.
 Ūi Torna, v. Torna nepotes.
 Ūi TUIRTRI, v. Turtaraidhe nepotes.
 Ulaid, v. Ulathanenses, Ulti.
 Ulaid Eolain (i. e. Eolang's monument) at Cork, Ba. § 14 note (= crux Colingi in text).
 Ulathanenses, the people of Ulaid (in the narrower sense, distinguished from Dal Riata and Dal n-Araide), Maed. § 54 (V).
 ULLARD, v. Airard.
 Ullath Deolain, i. e. aceruus Declani, near the Suir, Dec. § 35.
 ULSTER, v. Ulti, Ultonia.
 Ultani duitas, Ir. Cathair Ultain, now Caherullan, bar. Imokilly, Co. Cork, Ail. § 32 note (prob. the Ultan of Cork, of Mart. Don. July 12, not Ultan of Ardbreccan, as L. H.² ii. 107).
 Ultani monasterium, v. Index nominum, s. v. Ultanus.
 Ulti, Wlti, Ulaid, Ulaigh, the Ultonians, Ulster, Car. § 1; Ci. C. § 1 note; Ci. S. § 18 note; Com. § 1 note; dux, Tibraide Tirech, Dec. § 1; gens, Ab. § 9; Com. § 52; Dec. § 1; genus, Sam. § 1; prouincia Co. E. §§ 3, 11; Com. §§ 1, 42; Fint. §§ 12, 17 ad fin.; Mochoem. § 8; Lug. § 15; regio, Coem. § 17; Com. § 13; rex, Mochoem. § 9 ad fin.; Tibraide Tirech, Ita § 1.
 Ultonia, Ulster, rex, Ger. § 12; Tibraide Tirech, Ita § 1 note.
 Ultorum altitudo, Ir. Ard Ulad, the Ards of Ulster, between Strangford Lough and the sea, Com. § 13; p. lxiv note 5.
 Urmumu, Rua. § 2 note; v. Mumenia orientalis.
 URNEY, v. Airnaidi.
 USNAGH, Usnech, v. Huisnech.
 VALLE CRUCIS, Denbighshire, p. xlii.
 VASFORDIA, Wexford, Ab. § 9 note.
 Virorum fortium insula, Br. i. § 50.
 WEXFORD, v. Vasdfordia.
 WEXFORD HAVEN, v. Garman Stagnum.
 WHITERN, v. Alba, Rosnat.
 Wincestria, Winchester, Ger. § 2.
 Wlti, v. Ulti.
 Y Bruin Batha, Ba. § 1 note; v. Briuin nepotes.
 Ya, Ye insula, v. Hia.
 Yth insula, v. Hith.

INDEX NOMINVM

PREFATORY NOTE

THE same person appears under a great variety of names, owing to the luxuriant growth of hypocoristic names in Irish; which are formed not only, as in all languages, by shortening the original name, but by suffixing various diminutive terminations, -án, -én, -at, -ín, -ine, -ene, -óc; by prefixing the endearing syllables mo-, i. e. my, or do- (to-), a weakened form of the personal pronoun 'thou' (hypocoristic names being used at first in the vocative); or by various combinations of these methods. There is an excellent essay on the whole subject by Zimmer, Kuhn's Zeits., neue Folge, xii. 158 ff. Here I confine myself to names occurring in our lives.

Ita appears as Mite or Mide, i. e. Mo + Ite (so in the heading of her life in R). The name of the patron saints of Devenish, Leighlin, and Inismurray is Laisren (Lasreanus), but all three are commonly known as Molaisse; see the heading of the life of the Devenish saint here printed, and cf. Aed. § 33 and note; Maed. § 8 and note. In the S¹ text of Mun. § 4 (v. note ad loc.) we read: 'uenit *Mochoma*, Et inuenit puerum Fintanum; . . . puer autem uoluit ire cum *Comgello*;' where 'Comgellus' and 'Mochoma' are one and the same person, the great St. Comgall of Bangor. The Fintan of this passage is the Munnu of the life: 'Munnu qui Fintanus dicitur,' R. Munnu = Mo + Finnu, Finnu being short for Fintan, which is itself a diminutive of one of the many names beginning with Find. Mochoemoc's original name was Coemgen (Mochoem. § 6); his common name is got by dropping the termination, prefixing mo-, and suffixing the diminutival -óc (lit. young); and his biographer translates it, not incorrectly, as 'meus pulcher iuuenis', while Colgan latinizes it into Pulcherius. St. Coemgen himself appears as Mochoem, Fé^l. p. 74; so in our texts of Ba. § 13 Mocholmoc and Colman interchange. The well-known saint of Ferns appears in the V text of his life as Aidus, Aiduus, latinized forms of Aed. With the diminutival suffix -an he becomes Aedan (Edanus), while by dropping this, prefixing mo-, and suffixing -oc, we get Maedoc, the common form of the M text (= Medocius R), though in the heading M has 'Edanus siue Maodhog' (cf. Las. § 24; Mol. § 8). Moreover, Maedoc became so accepted as a separate name, that it was forgotten that it already contained the endearing mo-, and another mo- was prefixed, and we find a saint called Momaedoc, Mart. Don. May 18, = Mumedoc, C. S. c. 446, with a v. l. Tumedoc. The patron of Maghile or Movilla is generally known as Finnen (Finnianus), another diminutive of Find-; but in Com. §§ 28, 30 he is given his full name Findbarr. This was also the full name of the Cork saint (Ba. § 4), hypocoristically shortened to Bairre; his Irish life, though headed 'Betha Bhairre', begins 'Mobarri dino . . .', i. e. 'Now my Bairre'; while in the S¹ text of Mun. § 22 we get his name with the other prefix do- (to-) in the place called Inis Tobairri. In Cain. § 34 is mentioned Dolua (Dalua), the founder of Cell Dalua or Killaloe. But in the S life of Flannan, C. S. cc. 646 ff., he is called Molua, and his church, Cella Mulua; which is the name of a saint whose life is printed in these volumes, both Dolua and Molua being hypocoristic forms of Lugaid. Similar pairs of names are, Dochonna, Lug. § 32, and Mochonna, Cron. § 2; Dochummi, Lug. § 48, and Mochuimi, Fint. § 3 note.

But the most complicated case is that of a saint who occurs in the Brendan story. We find the name without prefixes but with varying diminutive suffixes in the forms Ernan, Ernene, Ernin, Ernine. Adamnan, iii. 23, latinizes Ernene into Ferreolus, taking *ern* = *iarn* = *ferrum*. This is probably the saint who has given his name in the first form to St. Ernan's on the Bay of Donegal. In our texts, Br. i. § 13, he appears as Ternoc (Do + Ern + oc) and Mernoc (Mo + Ern + oc); and with a further suffix as Mernocat. In the form Mernoc the name appears in the Scottish Kilmarnocks, i.e. Cell Mernoic, the Church of Mernoc. Moreover, as in the case of Maedoc, a fresh *mo-* was prefixed, and we find a saint called Momernoc, Mart. Don. Jan. 30. The termination *-at*, which we get in Mernocat, is generally used to form female names corresponding to masculine names in *-an*; e.g. Becnat, Fin. C. § 1, from Becan, Lug. § 28; Gobnat, Ab. § 22, from Gobban, Ab. § 42. In some cases the hypocoristic name does not seem to stand in any relation to the real name, e.g. Mochutu and Carthach, Mochua and Cronan; these two last names interchange in Maed. § 34.

Abao(h)uo(h), propheta, Ber. § 20; Br. i. § 92; Cl. S. § 22; Enda § 17; Ita § 20 note; Maed. § 9 (M).

ABANNACH (v. l. Sabarnach), ancestor of St. Cronan of Roscrea, p. lx note.

Abbanus, Abbot of Magh Arnaide, Ab. §§ 2-53; Lug. § 39; pp. xxiii-xxv.

ABBENNUS, mythical founder of Abingdon, p. xxv note 5.

Abiron, Ber. §§ 10, 23; Br. ii. § 6; p. clxviii note 7.

Abraham, Ab. § 2; Br. i. § 12; ii. § 2.

Aohall, v. Eachill.

Adam, Br. ii. §§ 2, 53.

Adampnanus, Abbot of Iona, Ger. §§ 14, 15; pp. lxxii, cxiv note 10, clxxiv note 2; addenda to p. xcviii.

ADMAER TRECHICHECH, i.e. of the three paps, p. clviii note 2.

AEBFIND, m. St. Enda, p. lxiv note 5.

Aedh, Ed, E(a)duis, Aid, Aidus, s. Ainmire, 'rex Hibernie,' 'rex Temorie et Ailech,' 'rex nepotum Neill,' Coem. § 19; Co. E. § 3; Maed. §§ 24, 26 (M), 55 (M) = 54 (V); p. lxxvii note 1.

Aedh, Aedus, Aidus, Edus, Odo, s. Brec, bp. (of Cillair), Aed, §§ 1-36; Cain. § 27; Rua. § 29; pp. xx, xxvi-xxviii, cvi note 5.

Aedh, s. Brenann, Odo, 'princeps Teffcorum,' Ber. § 16 and note.

Aedh, s. Congall, 'uir plebeius,' Ba. § 12.

AED, s. Eochaid Tirmcarua, p. xxxiii.

Aed(h), s. Fintan, Dec. § 33.

Aedh, s. Mianach, Ba. § 12 note.

AED, s. Muiredach, K. Connaught, p. cvi note 5.

Aedh, f. Cassair, Coem. § 45.

Aed, f. Cathal, Munster, Car. § 39.

Aedh, Aedus, f. Ronan, Com. § 49.

Aedh, Aedhus, Edus, a chief in Leinster, Com. § 58.

AED, name of a fire goddess, p. cxxxvii note 7.

AED ABRAT, p. cxxxvii note 7.

AEDH BACCLAM, v. Bacc Lomm.

Aedh, Edh Bennan, f. Maelduin (Munster), Car. § 8 (v. Ann. Ult. 618).

Aedh, Ed, Aidus Cron, f. Dimma (Fothart), Mun. §§ 13 note, 18.

Aedh dubh, Odo niger, s. Fergna, 'rex Brefnensium,' Ber. §§ 16 and note, 19.

AEDH ECCINTACH, ENGACH, v. Odo Egmech.

AEDH FINN, v. Edus Albus.

Aedh Gobban, Abbot of Ard Cremha, Mun. §§ 14, 16.

Aed Guari, Ed, Odo Guori, Aed(h)us, Edus, Aedhanus, 'uir potens,' Rua. §§ 15, 16, 18.

Aedh Slane, Edus Slan, 'dux nepotum Neill,' 'dux Midhi,' 'rex Temorie,' Aed, § 14; Car. § 53; Co. E. §§ 3, 24; Fech. § 13 note; Ger. § 12 note; pp. xxvii note 1, xcvi note 6, cvi note 5, cxxxii.

Aedh, Odo Slane, s. Crundmael, or Crimmall (Leinster), Mun. §§ 22, 23.

AEDH, see also Aedus, Aid, Edus.

Aedan, Edanus, s. Gabran, 'rex Scotice gentis,' 'rex Scotie,' i.e. of the Scottish Dal Riada, Ber. § 14; pp. c note 2, cliv note 5.

Aedanus, Edanus, s. Aengus, of Cell Mor Aedhain (Mart. Don. Nov. 2), wrongly called 'dux,' Co. E. § 12. Aedanus, Chief of Muscraige Iarthair Femin, Car. § 62.

AEDDAN FOEDDOG, = Maedoc, p. lxxv note 1.

- Aed(h)anus, Aidanus, Edanus,** 'baptizator S. Carthagi,' Car. § 6.
Aed(h)anus, Edanus, a 'minister' of St. Carthach, Car. § 25.
Aedhanus, Edanus, grandson of Dunlaing, Com. § 54.
Aedhanus, Aidanus, a monk of Rathin, Car. §§ 34, 35.
Aedhanus, v. Aed Guari.
Aedanus, v. Aidus, i.e. Maedoc of Ferns.
Aedus, s. Cairbre (Munster), Car. § 37.
Aedus, v. Aedh.
AELGHAL, s. Fland, Chief of Tethbha, p. lxxxviii.
Aeng(h)us, s. Crimthan (Connaught), Ci. C. §§ 2, 25.
Aengus, Engus, 'of the poisoned spear,' s. Fiachu Suigde, Dec. §§ 1, 2.
Aengus, Engus, s. Nadfraech, K. of Munster, Ail. §§ 21 note, 22, 24, 25, 41; Ci. S. §§ 13-16, 18 (perhaps miswritten *Ailill*), 19 note; Dec. §§ 14, 18-19, 21, 23, 24; Enda §§ 12-14.
Aengus, Engus, Oenu, Oenius, Enna, filius Luigse (where 'filius' means descendant, = mac húi Laigsi, Ci. C. § 26 note; cf. the pedigree LL. 349^a), Abbot of Clonmacnois, Ci. C. § 26; Ita §§ 20, 35; pp. xlix note, lxxiii.
AENGUS, the Culdee, v. Oengus.
Aengusius, Engussius, f. Aedan, Co. E. § 12.
AI MAC OLLOMAN, a druid, p. clxii note 6.
Aid, Eld, Edanus, s. Corpre, daughters of, Maed. § 31.
Aid, Aidus, v. Aedh.
Aidanus, v. Aidus, i.e. Maedoc of Ferns.
Aidanus, v. Aedhanus.
Aidhne, v. Guaire.
Aidus, Aiduus, Aidanus, Aedanus, Edanus, Moed(h)oo, Moed(h)og, Maedhog, Maodhog, Medog, Medo-oius, i.e. St. Maedoc, Bishop of Ferns, Co. E. § 27 note; Las. §§ 20, 24; Maed. §§ 1-59 (M), §§ 1-57 (V); Mol. § 8; Lug. § 38; pp. lxxiv-lxxviii, cxx note 7, cxxix note 1, cxli note 3, clvi note, clvii.
Aiduus, a monk of Eogan of Ardstraw, Cain. § 22 note.
Aierranus, v. Aileranus.
A(i)lbeus, Helueus, Ailbe, Archbishop of Munster, Ail. §§ 1-47; Ci. S. § 7; Dec. §§ 9, 12, 14, 18, 20, 21, 34; pp. ix note 1, xxviii-xxxi, cxii note 1, cxxv, clxxxiii; addenda to p. clxxvii.
A(i)lbeus, Helbeus, Helueus, Eliueus, 'peregrinus' (apparently identified with the preceding in some forms of the legend), Br. i. § 31; Br. ii. § 27; Helbei familia, Br. i. § 41; Heluei familie insula, H. monachorum insula, Br. i. §§ 28, 54; = Albei insula, Br. ii. §§ 23, 28, 31; Albei sepulchrum, v. Fert n- Ailbei, in Index Locorum.
AILBE, name of Macdatho's hound, p. xxx note 3.
Aileranus, Aierranus, 'sapiens,' cited Fech. § 12; p. lxvii.
Ailill, Oilill, Illill (gen. -ella), K. Connaught, Car. § 1; p. clxv note 4.
Ailill, 'rex Cassyl,' perhaps miswritten for Aengus (s. Nadfraech), q.v., Ci. S. § 18; but see next article, and p. liii note 4.
Ailill, 'rex Mumenie,' Ci. S. § 28; see p. liii note 4.
Aillelus, f. Catholus, a chief, near the Moy (? of Hy Fiachrach; cf. the Pedigree in O'Donovan's Hy Fiachrach, line 2, nos. 8, 9; line 3, nos. 9, 10), Ger. §§ 4-7; p. lxxii.
Aillill Molt, 'rex Hibernie,' Ci. S. § 16 ad fin.
A(i)lill Olom, i.e. Crop-ear, K. of Munster, Dec. § 2, p. lx note.
Ainmire, 'rex Temorie,' Ci. C. § 1 (called in Irish life mac Colgan, but I know no such King of Ireland; cannot be identical with the next entry).
A(i)nmire, f. Aedh, K. of Ireland (gen. -ech.), Coem. § 19; Co. E. § 3; Maed. §§ 4, 24, 26 (M), 55 (M) = 54 (V); p. clxxviii.
AINMIRE, s. Ronan, Chief of the Cremthannus, f. St. Enda, p. lxiv.
AINMIRE, v. Anmerinus.
Airde filius, Mao Arddee, s. Fidach Br. i. § 2.
Aired Siniuoh, Airedus, 'sanctus,' Maed. § 9 (V) (v. Index Locorum, s.v. Aird Sinnaidh).
ALBA TRIMANNIS, v. Guen Teirbronn.
Albus, Maed. § 11 (V); v. Edus Albus.
Albus Mendax, v. Geal Bregach.
AMALGHADH (of the Clann Chos-craigh), p. cvi note 8.
AMARGEN, f. or grandf. of St. Berach, p. xxxiii note 1.
Amargenus, f. of St. Bairre of Cork, Ba. §§ 1-3.

AMARGEN GLÚNMAR, i.e. 'large-kneed', a poet-brethon, p. clxiii note 5.

AMRADH, v. Imrath.

ANDREAS, the apostle, Ba. § 15; p. cxxxv note 6.

ANMERINUS, Ir. Ainmire, Chief of Ard Ciannachta, f. Brig, Enda, § 1.

ANTONY, St., Egyptian anchorite, p. lxxv note.

ANTONY, St., of Padua, pp. xii, xiii.

ARADIUS, f., Liber, Cain. § 15.

ARD CORP, s. Moss Corp, Dec. § 2, ad fin.

ARDDOR, v. Airde.

ARDDUN BENASGELL, i.e. 'of the winged head', Welsh saint, p. cxlv note 3.

ART, s. Cond Cetcathach, Dec. § 1.

ATHRAOTES, Virgin, Ber. § 19; pp. xix note 1, cxlii.

AUGUSTINUS, Archbp. of Canterbury, p. xxxi note 3.

BAALAM, Maed. § 37 (M); v. Balaam.

BACAN, v. Beccanus.

BACC LOMM, Bacc Lamh, Becc Lomin, 'preco' of Diarmait mac Cerbaill, Rua. § 15 note (really Aedh bacc-lam, i.e. of the crooked hand, v. Silva Gad. i. 66 ff.).

BADÉ, v. Morrigu.

BAILLIN, v. Ballinus.

BAIRRE, v. Barra.

BALTAN, v. Becanus.

BAITHENUS, Baiothene, 'dux,' 'rex,' Aed § 25.

BAITHENUS, Baithinus, Ir. Baithine, succeeded Columba as Abbot of Iona, Cain. §§ 21, 22; Las. § 32; Mun. §§ 5, 7; Rua. § 29; pp. xv, xxii note 2, cxiv.

BAITHENUS, a monk of Saigir, Ci. S. §§ 33-4.

BAITHINE, a disciple of Ruadan, Ba. § 12 note; called Buchenius, ib. § 15.

BALAAM, Fech. § 4; pp. cxxxiii note 4, clxxiv note 8; v. Balam.

BALANUS, brother of St. Gerald, Ger. § 2; p. lxxi note 3.

BALLINUS, Baillin, a disciple of St. Patrick, Dec. § 37.

BARDUBBA, wife of a chief, Aed, s. Cormac, Tig. § 15.

BARRA, Barri, Barro, Barrus, Barrinus, Findbarr, Finbarrus, St. Bairre, Bishop and founder of Cork, Ba. §§ 1-15; pp. xxxi f., cxxxii, cxxxviii note 13; addenda to p. cxl.

BARRACH, v. Bethach.

BARRFIND, i.e. St. Bairre of Cork, p. xxxi.

BARRIND, i.e. Barr-find, 'white crest, Abbot of Drumcullen, Car. § 61, identified by Mart. Don. May 21 with Barrinthus, i.e. Barrfind, Abbot of Kilbarron (Cell Bairrfind), Br. i. §§ 13, 14; p. xxxi note 5; v. Barrus. Barrinus, Barro, v. Barra. Barrus, Br. ii. § 3; = Barrinthus, q. v.

BARRUS, v. Barra.

BEANUS, one of seven saints of Magh Sceith, Dec. § 13; cf. §§ 6, 8 (called Riadain in the Irish version).

BECC LOMIN, v. Bacc Lomm.

BECC(o) MAC DE, Becc filius Deleth (prob. corrupt for Bec f. De, faith, i.e. Bec mac De, the prophet), druid and prophet, afterwards a Christian saint, Aed § 19; Br. i. § 2; Las. § 28; p. clxii, clxxxvii note 3.

BECC(o), s. Eogan, 'uir plebeius,' Maed. § 27 (M) = § 26 (V).

BECANUS, s. Bledene, a penitent at Taghmon, Mun. § 20.

BECANUS, of Kilpeacon, Ab. §§ 22, 23 (called also Mobecoc, v. Cluain Aird Mobecoc, and Mart. Don. May 26).

BECANUS, Betanus, Baitan, 'homo fidelis,' i.e. a Christian, Co. E. § 5.

BECCANUS, Bacan, f. Berach (Leix), Lug. § 28 note.

BECONAT, m. of Finan of Cenn Eitigh, Fin. C. § 1.

BEDA, 'sapiens,' pp. xxxiv note 2, l, cxlvii.

BENEDICT, St., p. lxx note 1.

BENIOIA, pretended Queen of England, m. St. Gerald, Ger. § 2.

BEOAED, BEOAN, v. Beoedus.

BEONANUS, uncle of Ciaran of Clonmacnois, Ci. C. §§ 9, 10.

BEONANUS, f. of Mochoemog, Ita § 18; Mochoem. §§ 1-4, 6, 8.

BEONANUS, 'heremita,' Coem. §§ 9, 10.

BRODAN, v. Beoedus.

BEODUS, Beoid, Boeus, Boecius, Beonedus, Beonnadus, 'artifex curruum,' f. Ciaran of Clonmacnois, Ci. C. §§ 1, 2, 11, 13-15; called also Beoaed, Beoan, Beodan, Boetan, v. p. xlviii note 4.

BEOGANUS, Beognaus, f. of Glassanus, Com. § 20.

BEOGNE, f. of Colman Ela, Co. E. § 1.

BEOID, v. Beoedus.

BEONEDUS, Beonnadus, v. Beoedus.

BERACH, v. Bethach.

- Beraohus**, s. Beccan, Chief of Leix, Lug. §§ 28, 42.
- BERACHUS**, a monk of Columba, p. xxxiii; perhaps identical with **Beraohus**, Abbot of Cluain Coirpthe, Ber. §§ 2-26; pp. xxxiii f., ciii note 4, cxli, clxxiv note 8.
- Beroanus**, Abbot of Cluain Immurchuir, Ab. § 37 (called Braccanus, S. § 30; cf. Mart. Don. Sept. 17).
- Berohan**, s. of Scanlan Mor, Chief of Ossory, Lug. § 46 note.
- Berohanus**, 'sanctus senior,' perhaps identical with Mobhi Clarainech, q. v., Coem. § 30.
- Berchanus**, monk of St. Coemgen, Coem. § 43.
- Berohanus**, v. Bractanus.
- Berikertus** or Butulus, brother of St. Gerald, Ger. § 2; p. lxxi note 3.
- Betanus**, v. Becanus.
- Bet(h)ach**, Barrach, Beraoh, 'sanctimonialis,' Ail. § 39.
- BETHANUS**, name of a ram, p. cxliii note 6.
- Bi**, 'paterfamilias,' Coem. § 7 (in Ir. Life called Dimma mac Fergna).
- Biosech**, virgin, v. Index Locorum, s. v. Bicsiche cella.
- Bige**, Brige, Bithech, 'sanctimonialis,' Ail. § 39.
- Birra**, f. St. Ruadan, Rua. § 1.
- Bithech**, v. Bige.
- Blaithmeo**, Blathmeocus, s. Aedh Slane, 'rex Temorie,' Car. §§ 53-5, 58; Ger. § 12; p. xlvii.
- BLANDANUS**, p. xli note, = Brendanus (of Clonfert), q. v.
- Bledene**, f. Becan, Mun. § 20 note.
- Bledenus**, Lug. § 28.
- Bledine**, f. Ronan, Mochoem. § 16.
- Boecius**, Ir. Buite, of Monasterboice, Bo. §§ 1-31; pp. xviii, xxxiv-xxxvi, cxv.
- Boecius**, BOETAN, Boeus, v. Boeodus.
- BOLLAN**, of Tisaxon, p. lxxi note 3; perhaps = Balanus, q. v.
- Boe Argenti**, v. Damhairghid.
- Braccanus**, v. Bercanus.
- Brac(h)tanus**, Berchanus, Brecanus, 'puerulus,' Cain. § 26.
- Brait Diuous**, a priest, Coem. § 5 note.
- BRAN**, name of Finn's hound, p. clxix note 12.
- Brandanus**, v. Brendanus.
- Brandanus**, s. Carbre, Chief of Hy Many (ob. 601), Co. E. § 30 note; p. lvii.
- Brandub(h)**, s. Eochaid, 'rex Laginensium,' 'rex Hua Cennselach,' 'rex Hibernie usque ad Callarusaidh,' Coem. § 19; Co. E. § 27 note; Maed. §§ 24 (M), 26 (M) = 29 (V), 33 (M), 36, 43, 55 (M) = 54 (V); Mol. § 8; p. lxxviii.
- Brandubh**, 'episcopus,' Fint. § 19.
- Breanuin**, an anchorite, Ba. § 3 note.
- Breo(o)**, Brech, Brecht, Bric(h)ius (*gen.* Bric, &c.), f. Aed of Cillair, Aed § 1; Cain. § 27; Rua. § 29.
- Breacanus**, v. Bractanus.
- Brénann**, f. of Aedh of Tethba, Ber. § 16 note.
- BRENDANI**, decem, addenda to p. xxxvi.
- Brendanus**, Brandanus, Brénainn, Abbot of Birr, Br. i. § 94; Ci. C. § 15; Ci. S. §§ 30-1; Aed § 2; Rua. § 16 note; Ba. § 5 (?); pp. xxxvii note, cxxxii note 3.
- Bréndanus**, Brandanus, Brandinus, maccu Alte, Abbot of Clonfert, the navigator, Ab. §§ 37, 46; Ba. § 5 (?); Br. i. §§ 1-20, 22-30, 32-9, 41-7, 50-8, 60-8, 70-105; Br. ii. §§ 2-8, 11-13, 15-18, 20-1, 24-5, 27-34, 36-9, 41, 43-4, 47-52, 57-8; App. i. B; Cain. § 44; Car. § 3; Ci. C. § 15; Ci. S. §§ 6 note, 30-1; Com. § 1 note; Fin. C. §§ 3-8; Ita §§ 17, 22, 34; Las. § 33; Mun. § 28 and note; Rua. §§ 4, 13, 16, 17; pp. xv, xxiii, xxxi note 4, xxxvi-xliii, cxvii, cxviii note 4, cxvix note 16, cxlix note 4, cxlvii note 4, clxxxiii, clxxxiv note 1.
- BRENDANUS**: in the following cases it is doubtful which of the two Brendans is referred to, pp. ix note 1, xxxii, xxxvi note 5.
- Bres**, s. Eochu Fedlech, one of 'the three Finns of Emain', Dec. § 1.
- Brian**, s. Eogan, Chief of Deisi, Dec. § 2 ad fin.
- Briarne**, Briarneus, v. Buairnen.
- Brio(h)ius**, v. Brecc.
- BRIDIUS**, v. Brudeus.
- Brig**, mother of Comgall of Bangor, Com. §§ 5, 7.
- Brig**, 'mulier quaedam,' Car. § 52.
- Brig**, 'id est uigorosa uel uirtuosa,' d. of Ainmire, Chief of Ard Cianachta, m. of St. Enda, Enda § 1; p. lxix note 5.
- Briga**, 'id est uirtuosa,' sister of St. Brendan of Clonfert, Abbess of Annadown, Br. i. §§ 4, 102-3.
- Brig(h)e**, v. Bige.
- Brigida**, 'domina Hibernie,' Abbess of Kildare, Aed §§ 13 note, 15 note; Ail. § 26 and note; Br. i. § 86;

Maed. § 57 (M) = 56 (V); Mochoem. § 20; Mol. § 19. Tig. §§ 2, 7 note, 11; pp. xv, xxviii note 2, liv note 4, xc note 7, cxxvi note 3, cxli note 3, cxlix, clxvi note, clxx, clxxvii note 16. Brigide ciuitas, monasterium, i. e. Kildare, Tig. § 2 and note.

BRIGIT, St., of Cluain Infeide, p. xc note 7.

BRIGIT, heathen goddesses named, pp. cxxxvi note 3, clxx note 4, clxiv note 7.

BRON, bishop, p. clxx.

Bronach, Sen Bronach, 'id est tristis,' Mochoem. § 11.

Bronachus, f. St. Buite, Bo. § 22.

Brudeus, 'rex Pictorum' ('Scocie'), Cain. § 20 and note; Com. § 51 (probably Bede's Bridius filius Meilochon, v. Reeves, Adamn. pp. 150-1).

Bruinech, Brunecha, Bruneta (*gen.* Bruiniche), d. of a Munster chief, nun of Killyon, Ci. S. §§ 8, 9.

Bu(i)airnen, Briarne, Briarneus, 'minister' of St. Ailbe, Ail. § 43.

Buan, v. Buonan.

Buchenius, Ba. § 15, v. Baithine.

Buite, v. Boecius.

Buonan, Buan, wife of Scanlan Mor, Chief of Ossory, Lug. § 46 note.

CADOC, v. Docc.

CADVAN, St., p. clviii note 2.

Cael, v. Cel.

Caellan Crumthir (= presbyter), Abbot of Ech inis. Enda § 30 (Mart. Don. Sept. 25).

CAELCHARNA, v. Caicarn.

Caeman Broc, v. Coemanus.

Coemgenus, v. Coemgenus.

Caesar, Gaius [Iulius], Dec. § 1.

CAILBE, alias of Pupeus of Aran, p. lxiii note 3.

Caicarn, Keloharnanus, f. of St. Fechin, Fech. §§ 1, 4; p. lxxv note.

Cailllohe, a man who insulted St. Carthach, Car. § 55.

CAILLIN, St., p. clxxv note 11.

CAILTE, pp. lxxx note 5, cxxxi, clxvii note 6.

Caimealla, v. Coemella.

Caimginus, Caalminus, etc. v. Coemgenus.

Caimglus, v. Coemlogha.

Cain, v. Ecanus.

Cainech, wife of Colman, K. of Leinster, Ber. § 10 and note.

CAINECH, m. St. Abban, addenda to p. xxv.

Cainer, a nun, Mochoem. § 34; possibly identical with

Cainer, d. Fintan, cousin of Molua of Clonfertmulloe, Abbess of Cluain Claraid, Lug. § 12.

Cainnech, Cain(n)io(h)us, Can(n)icus, Ohinnech, O(h)inneo(h)us, Kenneo(h)us, Kennicus, Kynnious, Kyenneous, Kannechus, Abbot of Aghaboe, Aed § 2; Cain. §§ 1-46; Coem. § 27; Co. E. § 3; Com. §§ 20, 51; Fint. §§ 5, 13; Mochoem. §§ 18, 25, 27-9; Lug. § 43; Mun. § 28 and note; pp. xxxii note 5, xxxvii note, xliii-xlv, 1 note; K. ciuitas, monasterium, i. e. Aghaboe, Lug. § 43; Sam. § 18.

CAINNICUS, Ohinnechus, Chief of the Deisi, Dec. § 35 (the Ir. Life calls him Cinaed).

Cainre, Dimma filius, Maed. § 19 (V) (Cainre might be gen. of Cainer, in which case it would be the name of the mother; I do not know Cainre as a man's name except in Ann. Ult. 523 where it is a mistake for Cairbre). Cairbre, Cairpri, v. Carbre, Carpre. CAIRNECH, St., p. cxxv, and addenda. CAIRNECH MOEL, i. e. the bald, p. lii note. Calmachus, Ohamathus, a 'minister' of St. Brendan (but the true reading is Talmachus), Br. i. §§ 83, 85; v. L. H.¹ pp. 116-17.

Calmathus, v. Calmachus.

Caminanus, Coemon, one of seven saints of Magh Sceith, Dec. § 13; cf. §§ 6, 8.

Canina, v. Comna.

Cannicus, v. Cainnech.

Cantigern, wife of Fiachna, K. of Ulidia, Com. § 52.

Cara, m. St. Brendan of Clonfert, Br. i. §§ 1, 71 note.

CARANTOC, St., p. cxxiv.

Carbre, f. Colman (Ui Muiredaigh), Coem. § 31.

Carbre, Corpri, f. Brandan (Hy Many), Co. E. § 30 and note.

Carbre Bigrud, i. e. 'Redwrist', Chief of the Deisi, Dec. § 2, sub fin.

Carbreus, Oorprens, s. Crimthan, K. Munster, Car. § 37.

Carpre, Coirbre, Cairpri, s. Colum or Colman, bishop, Dec. § 7.

Carpreus, Coirpre Orom (i. e. the Crooked), a servitor of the King of Leinster, Ci. S. § 20.

Carthaach, f. Molua of Clonfertmulloe, Lug. §§ 1, 6, 9, 15.

- Carthach**, **Cart(h)acus**, **Carthagus**, **Karraeus**, 'episcopus,' of Rahin and Lismore (hypocoristically called *Mochutu*, q.v.), *Car.* §§ 1-6, 8-10, 14-22, 24-9, 31-2, 34-7, 39, 40, 42-9, 51-61, 63-5, 69 note; *Dec.* § 6; cf. *Co. E.* §§ 18, 19, 36 notes; pp. xlv-xlviii, li note 4, cxii note 1, cxiii note 6, cxxiv, clxxvii note 16.
- Carthacus**, a man cured by St. Finan, *Fin. C.* § 20.
- Carthagus**, senior, 'episcopus,' tutor of St. Carthach of Lismore, *Car.* §§ 6, 9, 10, 12-14; according to *Fél.* p. 86, identical with
- Carthagus**, pupil of St. Ciaran of Saigir, *Ci. S.* §§ 13, 15, 24, 29; p. liii note 4.
- Carthend**, f. *Fintan*, *Car.* § 12.
- Casoonius**, name of the big fish in *Br. i.* §§ 24, 28; but the true reading is *Iasconius*.
- Cas CORACH**, a minstrel, p. cxxxii.
- Cass**, f. *Eochaid*, *Ba.* § 2.
- Cassair**, d. *Aedh*, 'uirgo sancta,' *Coem.* § 45.
- Cassius**, f. *Eugenius*, *Bo.* § 9.
- Cathal**, **Kathal**, **Kahal**, s. *Aed*, *K.* *Munster*, *Car.* § 39.
- CATHAL**, v. *Catholus*.
- CATHBAD**, a druid, pp. cxxxv note 5, clxiv, clxxiii.
- Cathenus**, **Osten**, f. *Lonanus*, *Fint.* § 8.
- CATHMAEL**, alias of St. Cadoc, p. cxxv note 6.
- Oatholus**, *Ir. Cathal*, s. *Ailill* (? *Hy Fiachrach*), *Ger.* §§ 5, 6; p. lxxii.
- Ceducanus**, v. *Cendubhan*.
- Cehennan**, **Quennan**, **Kyenan**, **Kyennanus**, **Kennanus**, *Ir. Ciaran*, 'episcopus,' *Ail.* §§ 28, 29.
- Ceilohenne**, v. *Sailchin*.
- Cel**, **Oael**, **Kyel**, sister of *Ruadan* of *Lorrha*, *Rua.* § 15.
- Celoan**, f. *Cuano* (*Fermoy*), *Car.* § 40.
- Celestinus**, pope, *Ail.* § 2 note; *Ci. S.* §§ 3, 7; *Dec.* §§ 9, 18; p. cxxiii.
- Cellaoh**, s. *Cormac mac Airt*, *Dec.* § 1.
- Cellaoh** **Cellao(h)us**, **Kellacanus**, s. *Dimma* (*Fothart*), *Mun.* §§ 21-3.
- Cellanus** **Oecus**, *Co. E.* § 26.
- CEN**, ancestor of St. Cronan of Roscrea, p. lx note.
- Cendubhan**, a monk of *Magh Arnaidhe*, *Ab.* § 35 (v. l. *Cheducanus*).
- Cennfaeladh**, a 'prepositus' of the *K.* of *Munster*, *Ci. S.* § 27.
- CENNFAELAD**, f. *St. Ita*, p. lxxiii note.
- Cennselaoh**, v. *Enna*.
- Cerball**, **Kerballus**, f. *Diarmaid*, *K.* of *Ireland*, *Aed* § 14; *Br. i.* § 95; *Rua.* § 15.
- CERNACH**, Irish name of St. Carantoc, p. cxxiv note 17.
- Oetothach**, v. *Cond*.
- Cianan**, v. *Cehennan*; v. *Kyennanus*.
- Ciar**, v. *Kera*.
- Ciaranus**, **Kiar**-, **Kier**-, **Kyr**-, **Ker**-, **Quer**-, 'filius artificis,' 'filius fabri,' abbot of *Clonmacnois*, *Aed* § 15; *Ci. C.* §§ 1-34; *Ci. S.* §§ 30-2; *Coem.* § 28; *Co. E.* § 29; *Com.* §§ 1 note, 11; *Enda* §§ 25-8, 31-2; *Las.* § 32; pp. xlvii note 4, xlviii-li, xciv, xcvi note 1, cxxvii note 4; *cenobium K.*, *ciuitas K.*, i.e. *Cluain meic Nois*, q. v., *Ci. C.* § 14; *Cron.* § 5.
- Ciaranus**, **Kyar**-, **Ker**-, **Piranus**, bishop, of *Saigir*, *Car.* § 61; *Ci. C.* §§ 15, 30; *Ci. S.* §§ 1-39; *Dec.* §§ 12, 18; pp. li-liv, cxxi note 2, c, clviii; *K. ciuitas*, *monasterium*, i.e. *Saigir*, *Ci. S.* §§ 18, 21; *K. fons*, *ib.* § 38.
- CIARANUS**, p. cxii note 1; it is doubtful which of the two *Ciarans* is referred to.
- Ciaranus**, **Ky**-, s. *Fintan*, Bishop, of *Ross Giallain*, *Car.* § 16.
- CIARANUS**, v. *Kiaranus*.
- Ciaranus**, **Kyar**-, *filius* *Hecdach*, *Ciaran mac Echdach*, of *Tubbrid*, *Dec.* § 31; v. *Mart. Don.* pp. 302, 376; perhaps identical with *Keranus Eucharodii filius*, *Tig.* § 5; cf. *Int. p.* lxxxix note 1.
- CILLEN**, f. *St. Fechin*, p. lxxv note.
- Cillen**, **Killin**, **Hyllen**, s. *Dimma* (*Fothart*), *Mun.* § 21.
- Cinaed**, v. *Cainnichus*.
- CINAED**, v. *Kennedus*.
- CINAEHT**, Chief of *Offally*, p. cxxxiv note 2.
- Cínán**, *Mochoem.* § 28 note.
- Cinnech**, v. *Cainnech*.
- Cinnechus**, v. *Cainnichus*.
- Cinrecha** *Dercain*, abbas, *Ita* § 20.
- Clemens**, i.e. *St. Clement* of *Rome*, *Las.* § 24; p. li note 4.
- Clemens**, papa, *Ail.* §§ 13, 14, 15 notes; p. cxxiii.
- Clothra**, d. *Eochu Fedlech m.* of *Lugaid Sriabhnderg*, *Dec.* § 1.
- CNES**, v. *Macnisi*.
- Cobranus**, **Corbanus**, a king with an evil eye, *Ci. S.* § 23 note.
- Cobthach**, f. *Colman* (*Deisi*), *Car.* § 17; probably = *Cobthach f. Maelochtraigh* (*Deisi*), *Car.* §§ 62-3.

Cobthaoh, f. Fergna, Fint. § 18.
Cobthaoh, v. Cell Cobthaigh, in Index Locorum.
Cochoae, v. Conche.
Coche, O(1)che, St. Molua is called 'Mac Coche' or 'Mac Oche'; hence his biographer treats Coche as an alias name of his father, Carthach; for the true explanation see Int. p. lxxxiii note 1; Car. § 18; Maed. § 20; Mochoem. §§ 10, 29; Lug. §§ 1, 38, 53; Mun. § 25 (the form Mac Oiche occurs Maed. § 38 (M) note, Mochoem. §§ 10, 29 notes).
Codrus, 'sanctus senior,' Bo. § 4.
Coelbadh, f. Fachtna Fergach, Ba. § 8 note.
Coelboth, seven sons of, priests, Lug. §§ 6, 7.
Coemanus, tutor of Colman Ela, Co. E. §§ 1-3.
Coemanus, of Enach Truim, Fint. § 3; Mochoem. § 11; Mart. Don. Nov. 3.
Coemanus, Chief of Raith Enaigh in Eile, Mochoem. § 12.
Coemanus, Caeman Breac (the Speckled), Abbot of Russagh, near Street. Westmeath, Fech. § 15; Mart. Don. Sept. 14.
Coemell, Abbess of a monastery near Lismore, Car. § 65.
Coemella, Oaimella, m. of St. Coemgen, Coem. § 1.
Coemgeni, v. Comangeni.
Coemghen, Coem-t-sen, original name of Mochoemog, q. v., Mochoem. § 6.
COEMGEN CONGANCNESS, i. e. 'horn-skin,' p. clxxx note 2.
Coem(h)genus, Caemgenus, Oaim(h)-ginus, Caymginius, Coginius, Caim(h)inus, Cayminius, Caymanus, Kyminus, St. Coemgen or Kevin, Abbot of Glendalough, Ab. § 2; Ber. §§ 6, 9, 11; Ci. C. § 32; Coem. §§ 1-48; Mol. § 6; pp. liv-lvi, cxlvi, cliii.
Coemlogha, Oaimlugus, f. St. Coemgen, Coem. § 1.
Coemon, v. Caminanus.
Coemri, m. of Cronan of Roscrea, Cron. § 1.
Coginius, v. Coemgenus.
Cognata, Conata, fr. Cognat, Abbess of Urney, Sam. § 2.
Cohirbre, v. Carpre.
Colincenn, v. Eochaid.
Coirbre, v. Carpre.
Coirpre Crom, v. Carpreus.
Colbach, son of, Lug. § 11 note.
Colgu, f. of Ainmire, Ci. C. § 1 note.

Colingus (v. l. Eolingus), 'sanctus senex,' Ba. §§ 14, 15.
Collanus, surnamed 'Obediens,' a monk of Lynally, Co. E. § 18.
Collanus, Ail. § 20 note; probably wrong reading for Colmanus.
COLMAN BEC, v. Colmanus modicus.
Colman Oael (the thin), a monk of Berach, Ber. § 25 note.
COLMAN COMRAIRE, p. lvii note.
Colman, 'Colmanus Elo, E(a)la, Abbot of Lann Ela or Lynally (for the origin of the name, v. Co. E. § 3); Car. §§ 19, 29, 65; Co. E. §§ 1-37; Mochua, §§ 2-4; Rua. § 24; pp. lvii f, lxxi, lxxiii note 5, lxxx, cxiv note 10, cxlvi, clxxvi, clxxxviii note 5; v. Columbanus clericus.
COLMAN MAC DUACH, Abbot of Kilmacduagh, Maed. § 37 note; p. cxliv note 5.
COLMAN MAC LUACHAIN, pp. xlviii note 3, xlix note 3, lvii note 1, lxxxii note 1, cxx note 7, cxxviii note 1, cxxxiv note 2, cxlii, cxlviii, clxviii note 1, clxxx note, clxxxiv note 6.
COLMAN, bishop, of Dromore, pp. xv f, lvii note 3.
Colman, f. Guaire Aidne, Fech. § 12 note.
Colman, v. Colum.
Colmani, duodecim, monks of Rathin, Car. § 50.
Colmani, duodecim, disciples of St. Ailbe, Ail. § 13.
Colmanus, s. Aengus mac Nadfraich, Dec. § 14.
Colmanus, s. Carbri, Chief of Uí Muiredaigh in N. Leinster, Coem. § 31; cf. Ber. § 9 note; p. lxxi note 2.
Colmanus, s. Cobthach, Chief of Deisi, Car. § 17.
Colmanus, Columbanus, s. Dare or Darine, 'episcopus,' of Daire Mor, Ail. § 13 and note; Énda § 12; Mochoem. §§ 15, 21; Rua. § 25 (Mart. Don. May 20).
Colmanus, s. Feraiidhe or Feradhach, Chief of Ossory, Cain. §§ 39-41; Mochoem. § 28.
Colmanus, s. or grandson of Fiachra, 'beatus,' Maed. § 53 (M) = § 52 (V); Colgan identifies him, probably rightly, with Colman ua Fiachrach, of Templeshanbo, Mart. Don. Oct. 27; cf. LL. 366.
Colmanus, s. Ionas, a monk of Rathin, Car. § 44.
Colmanus, s. Lenin, founder of

- Cloyne, Ba. § 13 note, = Mocolmog of text, q. v.; Br. i. § 8.
- Colmanus, s. Midgne, Cron. § 20.
- Colmanus, f. Lasreanus, Ita § 31.
- Colmanus, Ger. §§ 2, 3 (St. Colman of Lindisfarne is meant; but he is made Abbot of Iona, and Archbishop of England!); pp. lxxi f.
- Colmanus, bishop, who baptized St. Declan, Dec. §§ 5, 7.
- Colmanus, 'heremita,' of Dubh Cuilind, Co. E. § 15.
- Colmanus, 'monachus,' Com. § 57.
- Colmanus, 'monachus,' Br. i. § 100.
- Colmanus (v. l. Collanus), of Killroot, Ail. § 20; Mart. Don. Oct. 16.
- Colmanus, one of seven saints of Magh Sceith, Dec. § 13; cf. §§ 6, 8.
- Colmanus, 'eximie sanctitatis uir,' Car. § 64 note; perhaps = Colmanus s. Ionas.
- Colmanus, name of a man raised by St. Cronan, Cron. § 21.
- Colmanus, v. Columbanus.
- Colmanus Cam, 'the squinting,' Ba. § 13 note, = Mocholmog filius Gillain in text.
- Colmanus modicus, filius Dermicii, (Ir. Colman Bec mac Diarmata) chief of Southern Úi Neill, Cain. §§ 27, 31.
- Colmanus, princeps, i. e. Colman mac hua Telduib, Abbot of Clonard, Car. § 56.
- Colum, s. Cormac, K. North Leinster, Fint. § 17; p. lxxi note 2.
- Colum, Columbus, s. Crimthann, i. e. Columba, Abbot of Terryglass, Ci. S. § 25 note; Fint. §§ 3, 4; pp. xvi f., lxx note 3, cxxxvii note 7, cxlvi, clxxxiii note 4.
- Colum, Colman, f. Cairbre, Dec. § 7.
- Colum Derg, Columbus Ruffus, disciple of St. Declan, Dec. § 27.
- Columba, m. of St. Samthann, Sam. § 1.
- Columba, sister of St. Cainnech, Cain. § 26.
- Columba Cille, Columba, founder of Iona, Ab. § 45; Aed § 36; Bo. § 18; Br. i. § 104; Cain. §§ 16, 21-3, 45; Car. §§ 20, 42, 53; Ci. C. §§ 15, 31, 33; Coem. § 27; Co. E. §§ 3, 12 note; Com. §§ 31, 33-4, 41, 51; Fech. § 2; Fint. §§ 2, 21; Ger. § 2; Ita § 24; Las. §§ 31-2; Maed. § 39; Mun. §§ 2, 5-7, 14, 28; Rua. § 29; pp. xii f., xv, xxiii f., xxxvi, xlv, xlvii note 4, l notes, lvii note 1, lviii note 3, lxxi, lxxiv, lxxviii note 1, lxxxvi, cxiv, cxxxii note 8, cxxxvii note 8, cxli note 3, cli note 6, clii note 11, cliv note 4, clxii note 9, clxiii, clxvi f., clxx notes 3, 7, clxxv note 11, clxxxii.
- COLUMBAN, St., pp. ci note, cxlvi note 12.
- Columbanus, s. Darana, v. Colmanus s. Dare.
- Columbanus, 'clericus,' Fint. § 2; = Colman Ela, Reeves, Adamn. p. 213.
- Columbanus, Colmanus, 'episcopus,' Ita § 24.
- Columbus, v. Colum.
- Columbus Ruffus, v. Colum Derg.
- Coman, v. Connanus.
- Comangeni, Coemgeni, Comgeni, duodecim, Ail. § 13 and note.
- COMDAN, p. clx note 7.
- Com(h)gallus, Comgellus (for rival derivations of the name v. Com. § 6 note); Abbot of Bangor, Cain. §§ 14, 16, 22; Car. §§ 2, 15, 16; Coem. §§ 17, 27; Com. §§ 1-58; Fint. § 17 ad fin., Mochoem. §§ 8-10; Lug. §§ 15-19, 21-5, 44; Mun. §§ 4-5, 14, 16; pp. xxxvii note, xlv, lviii f., lxxi note 1, cxii note 1, cxv, cxxxvii, clviii note 4; C. monasterium, Com. § 9 note (this seems to be prior to the foundation of Bangor); v. Mochoma.
- Comgallus, Abbot of Galloon, Tig. § 18 (Mart. Don. July 28).
- Comgallus, f. Aedh, Ba. § 12.
- Comhganus, 'abbas,' Ita § 13.
- Comgellus, v. Comgallus.
- Comgeni, v. Comangeni.
- Comna, Canina, 'uirgo,' Co. E. §§ 30-1.
- CONAIRE (Mor), K. Ireland, p. cxlii.
- Conatr(e), a disciple of St. Bairre (of Tulach Ratha), Ba. § 13.
- CONALL CERNACH, p. cviii note 1.
- Conall Derg, v. Conallus rubeus.
- CONALL GULBAN, v. Conallus s. Niall.
- Conallus, s. Niall, i. e. Conall Gulban, s. Niall 'of the nine hostages', Mun. § 1; pp. ix note 1, cxvii note 5.
- Conallus, a man of Úi Cennselaigh, Ab. § 47.
- Conallus, s. Euchodius, Bo. § 22.
- Conallus Dero, or rubeus, 'dux Ergalensium,' f. St. Enda of Aran, Enda, §§ 1-2, 12; by some authorities identified with
- Conallus rubeus, Conall Derg, Las.

§§ 14-17; v. pp. lxiv note 3, lxxiv note 6.
CONANG, f. Irgalach, p. cxx note 6.
CONATA, v. Cognata.
CONCHE, **COCHAE**, **COTE**, Abbess of Rossmannagher, fosterer of St. Ciaran of Saigir, Ci. S. §§ 21-3; Mart. Don. June 29.
CONCHINNA, sister of Munnu of Taghmon, Mun. § 10.
CONCHOBAR MAC NESSA, K. Ulster, Ail. § 2 note; pp. xxix note 4, xxxiv note 2, c note 2, civ note 7, cxxxi, clvi note 4, clxiii note 7.
CONCHOBAR (O'Connor), p. cvi note 8.
CONCHRID, **CONCHRADUS**, **CONORACH**, **CONRAID**, **CONRADUS**, **CONCOLOR**, Chief of Ossory, Ci. S. § 16.
CONCOLOR, v. **CONCHRID**.
COND CETOCHATHACH, i. e. the hundred-fighter, commonly called Conn of the hundred battles, s. Feidlimidh Rechtmar, K. of Ireland, Aed § 1; Dec. §§ 1-2; Ita § 1.
CONGAL, son of, a novice, Ci. S. § 30.
CONGANCNESS MAC DEGAD, p. clxxx note 2.
CONLA, s. **Cuchulainn**, p. clvi.
CONLA, f. of Fland, Sam. § 13.
CONLA, ancestor of St. Cronan of Roscrea, p. lx note.
CONLATHEUS, Ir. **Conlaed**, Bp. Kildare, Tig. § 2 note; p. xcvi note 1.
CONNANUS (v. l. **Coman**), a monk of Coninga, Dec. § 25.
CONNATH (? **Conuath**), a young monk, Com. § 46.
CONRA OATHBUADACH, i. e. the Victorious, s. **Cairbre Rignuad**, Chief of Deisi, Dec. § 2.
CONRADUS, **CONRAID**, v. **CONCHRID**.
COBANUS, a heathen chief in Aranmore, Enda §§ 15-17.
COBANUS, v. **COBRANUS**.
COBREUS, Ir. **Cairbre**, a Leinsterman, f. St. Tigernach, Tig. § 2.
COBO, K. Munster, Car. § 37 note.
CORC OCHA, ancestor of St. Molua, p. lxxxiii note 1.
CORMAC (mac Cuilennain), p. cxii note 1.
CORMAC, s. **Tadg**, p. cxlv note 3.
CORMAC UA LIATHAIN, pp. xxxvii note, cxvii.
CORMACUS, ? s. **Ailill**, K. of Leinster, f. **Abban**, Ab. §§ 3, 5-8; pp. xxiii note 9, xxv.
CORMACUS, s. **Art**, K. Ireland, Dec. §§ 1, 2; p. cxxxiii note 1.

CORMACUS, s. **Diarmait**, 'rex Hua Cennselach,' 'rex Lagenensium,' Ab. § 33; Cain. § 34; Com. § 42; Fint. § 17.
CORMACUS, f. **Aed**, Tig. § 15.
CORMACUS, f. **Colum** (North Leinster), Fint. § 17.
CORMACUS, f. **Dimma**, Car. § 36.
CORMACUS, f. **Fergall** (Deisi).
CORMACUS, **CORMAC**, a disciple of St. Ruadan, Ba. §§ 12 note, 15.
CORPRE, **COHIRBRI**, f. **Aedh** or **Aedhan**, Maed. § 31.
CORPREUS, v. **Carbreus**.
CORPRI, v. **Carbre**.
COTE, v. **Conche**.
CRANATAN, St., pp. xxv note 6, clii note 2, cliii note 8, clxxiii.
CRICHID, v. **Crithir**.
CRIDAN, Chief of **Cairbre** (Tethbha), Sam. §§ 1, 2.
CRIDANUS, 'uir sanctus,' Fech. § 3.
CRIMMALL, **ORUNDMAEL**, K. of Leinster, Mun. § 22, 23 (wrongly written **Crimthand**).
CRIMTHAN, s. **Enna Cennselach** (K. Leinster), Ci. S. § 16.
CRIMTHAN, i. e. **Crimthann Niadnair**, K. Ireland, s. **Lugaid Sriab-n-derg**, Dec. § 1.
CRIMTHAN, **CRIMTHANNUS**, f. **Aenghus**, Ci. C. § 25 and note.
CRIMTHAN, f. **Cairbre** (Munster), Car. § 37.
CRIMTHAN(n), f. **Columba** of Terryglass, Ci. S. § 25 note, Fint. § 3.
CRIMTHAN, f. **Eochaid** (Oriel), Maed. § 10 (V).
CRIMTHAN, f. **Fergus**, Car. § 38.
CRIMTHAND, v. **Crimmall**.
CRIMTHANN, f. of **Fintan** of Clonenagh, Fint. § 1; p. lxx note 1.
CRIMTHANUS, K. of Connaught, Ci. C. §§ 1-2.
CRIMTHANUS, a monk of Bangor, Com. §§ 19, 48.
CRITANUS, Coem. § 46.
CRITANUS, miswritten for **Crimthannus**, Com. § 19 note.
CRITANUS, an anchorite, Com. § 18.
CRITHIR, **CRICHID**, **CRITHID**, a youth belonging to **Clonmacnois**, Ci. C. § 30; Ci. S. § 32 (v. l. **Trichem**).
CRUIDH, a man of the **Ui Tuirtri**, Com. § 21.
CROIN, sister of **Molua** of Clonfertmulloe, Lug. § 39.
CROMDUB, Cain. § 42 note; v. **Maeldub**.

- CRONAN, abbot, of the race of Dathi, p. ix note 1.
 CRONAN, or Mochua, of Clondalkin, p. ix note.
 CRONAN, s. Mellan, v. Mochua.
 CRONANUS, Abbot of Roscrea, Car. § 61; Cron. §§ 1-29; Lug. § 52; pp. ix note 1 (1), lix f.
 CRONANUS 'amicus' (v. l. 'cocus'), of Ciaran of Saigir, Ci. S. § 27.
 CRONANUS, 'heremita,' in Fortuatha Laigen, Coem. § 1.
 CRONANUS, i. e. Mochua, of Luachair, q. v. Abbot of Ferns, Maed. § 34.
 CRONANUS, 'coriarius, postea uir sanctus,' Coem. §§ 23, 43.
 CRONANUS, deacon, brother of Ciaran of Clonmacnois, Ci. C. § 1.
 CRONANUS, 'uir diues,' Car. § 54.
 CRONANUS, Chief of Ara Cliach, Ail. § 1 and note.
 CRONANUS, a demoniac healed by Colman Ela, Co. E. § 20.
 CRONANUS, a herdman of Molua of Clonfertmulloe, Lug. § 44 note.
 CRUNDMAEL, v. Crimmall.
 CRUNMOEL, Chief of Southern Úi Conaill Gabhra, Mochoem. § 3.
 CUAD, v. Cuat.
 CUALDE, v. s. Mobi.
 CÚALLAIN, i. e. wolf, s. Diarmait, a druid-poet, p. clix note 3.
 CUAN HUA LOTHCHAIN, a poet, p. ciii note.
 CUANOHERR, a monk of Mochoemog, founder of Glassmor, Mochoem. § 33.
 CUANNA, a bishop, Car. § 36.
 CUANNA, St., p. xi.
 CUANO, CUANA CAMBRETHACH, i. e. of the crooked judgements, s. Conra Cathbadach, Chief of Deisi, Dec. § 2.
 CUANO, CUANUS, s. Celcan, Chief of Fermoy, Car. §§ 40, 52 (F. M. 640 and note); perhaps identical with CUANUS, CUANA, 'dux,' Mochoem. § 31.
 CUANUS, CUANUS, an anchorite of Airbre, Mun. § 21 (Mart. Don. July 10).
 CUAT, CUAD, f. Mochommoc, Car. § 34.
 CU CERCA, p. cxxxii note.
 CUCHULAINN, pp. xxxiv note 6, cii note 5, cxxxii, cxxxiii note 8, cxxxvii note 7, cxxxviii note 14, cxlviii note 7, clvi note 1, clx note 1, clxxvii note 16, clxxxvii note 3; addenda to p. xxxvi.
 CUCORB, Mochoem. § 27 note.
 CUINNID, ancestor of St. Mochoemog, Mochoem. § 1 note.
 CUIRBIUS, v. Mac Cuirb.
 CUMALDE, v. s. Mobi.
 CUMAN, wife of Cairbre, King of Munster, Car. § 37.
 CUMMASOACH -gach, son of Aedh, s. Ainmire, Maed. § 55 (54 V); p. lxxvii note 1.
 CUMMENUS, CUMMINE, s. Eochaid, Ail. § 31.
 CUMMINUS LONGUS, Ir. Cummine Foda, s. Fiachna, Mochoem. § 30; pp. lxxix note 3, cvi note 5, cxxxv note 2, cliv note 7 (Mart. Don. Nov. 12).
 CUOANUS, v. Cuanus.
 CUBRIUS, v. Mac Cuirb.
 CURÓI MAC DARE, pp. clvi note 1, clxi note 1.
 CURRENUS MAC SETNY, CURRYNN, laicus, Br. i. §§ 102, 105.
 CUSCRAID, ancestor of St. Mochoemog, Mochoem. § 1 note.
 CUSPERIUS, pretended King of England, f. St. Gerald, Ger. § 2.
 CUTHBERT, St., p. cxliv note 4.
 CYBI, St., p. cxxiv.
 DAGANUS, Abbot of Ennereilly, Mochoem. §§ 26-7 (Mart. Don. Sept. 13).
 DAGANUS 'abbas', DEGANUS 'episcopus', of Ath or Achad Dagain, Lug. §§ 47, 50.
 DAGDA, the, pp. xcvi note 4, clix note 4, clxiv note 7.
 DAIG MAC CAIRILL, Bp., of Inis cain Degha, pp. xcvi note 1, cxiv note 10, cxxvi note 3, cxxxvii note 8.
 DAIMEN, f. Conall Derg, Las. § 14 note.
 DAIMHENE, v. Dimma.
 DAIROELLACH, Tair-, 'magister,' Sam. § 24; cf. Int. p. lxxxviii.
 DAIROHELLUS, TAROHILL, other name of Moling, q. v., Mol. § 1 note.
 DALUA, v. Dolue.
 DALUADH, v. Dualach.
 DAMHAIRGHID, s. Eochaid, Maed. § 10 (M); called Bos Argenti in V, which is a literal translation of the Irish name.
 DANIEL, the prophet, Ber. § 20; Br. i. § 44; Car. § 7; Enda § 17; Ger. § 16; Las. § 32.
 DANIEL, a priest of Inis Aingin, Ci. C. § 25.
 DARA FILIUS, 'uir bonus,' Ail. § 27.
 DARANA, v. Dare.

Dare, Darini, Darinea, Dariena, Darana, Darana, d. Conall Derg, wife of Aengus mac Nadfraich, m. Colman of Daire Mor, Ail. § 13 note; Enda § 12; Mochoem. §§ 15, 21; Rua. § 25.
 Dare, Daroi, sister of Ruadan of Lorrha, Rua. § 9.
 DARE DUBH, v. Darius Niger.
 Dareroa, or Moninni, Abbess of Killcuy, Enda § 9.
 Darerocha, v. Derercha.
 Darini, Darinea, v. Dare.
 Darius Niger, Ir. Dare Dubh, Lug. § 43.
 Dathan, Ber. §§ 10, 23; Br. ii. § 6; p. clxviii note 7.
 DATHI, K. Ireland, pp. ix note 1, clxiv note 10.
 David, King of Israel, Br. i. § 44; Car. § 7; Daulitica sententia, Car. § 7; Dec. § 11.
 Daud, 'episcopus Britonum,' of Meneuia, Ail. § 19; Ba. § 9 note; Dec. § 15; Maed. §§ 11-13, 17, 19, 20, 32; Lug. § 38; pp. xiii note 2, xv, xix note 1, xxxi f., xxxv, lxxv note 3, lxxxiii note 1, lxxxiv, cxi note 3, cxv; David Sancti ciuitas, i.e. Cell Muine, Maed. § 11 (V).
 De, f. Becc, Br. i. § 2; Las. § 28.
 Declán, v. Deglani filii.
 Declannus, Bp., of Ardmore, Ail. § 13; Ci. S. § 7; Dec. §§ 1-39; pp. lx-lxii, clvi note; Declani atrium, Ait Declain, near Ardmore, Dec. § 6 (generally Atrium = Raith).
 Deganus, v. Daganus.
 Deglani filii, Ir. mio Decláin, Las. § 11.
 Deileth, v. s. Becc mac De.
 DEIRDRE, DERITHEA, original name of St. Ita, p. lxxiv.
 DEIRDRE, 'of the sorrowful tale,' pp. lxxiv, clxii note 6.
 Derana, v. Dare.
 Deranus, Dec. § 25.
 Derercha, Darerocha, mother of Ciaran of Clonmacnois, Ci. C. §§ 1, 3, 5, 13, 15.
 Dertraich, d. of Eochaid, m. of St. Tigernach, Tig. § 2.
 DERG, ancestor of St. Cronan of Roscrea, p. lx note.
 DERINNELL CET HARCHICHECH, i.e. 'of the four paps', p. clviii note 2.
 DERITHEA, v. Deirdre.
 Dermicius, Dermitius, v. Diarmaid.

Dethidin, i.e. cura, wife of Erc, and m. of St. Declan, Dec. § 3.
 Diamranus, f. of Samthann, Sam. § 1; called also Diaran, Diamaran, Diaran, p. lxxxvii note 2.
 Diarmaid, -mold, -micius, Dermicius, nicknamed Ruanaid, s. Aed Slane, joint King of Ireland, Car. §§ 53, 58; Fech. § 13; Ger. § 12; p. xlvii.
 Diarmaid, -mold, Dermicius, s. Cerball, K. Ireland, Aed § 14; Br. i. §§ 90 note, 95; Cain. §§ 27, 31; Las. § 27; Rua. §§ 15-18; p. cvi note 5.
 Diarmaid, Diarmatus, Dermicius, alias Iustus, a deacon, Ci. C. §§ 1, 3, 4; p. xlix note 2.
 Diarmait, a druid-poet, Ber. § 13 note; pp. ciii note 4, clx note 3.
 DIARMAIT, Bp., of Inis Clothrand, pp. ix note 1 (?), clxxx.
 Diarmoid, -micius, Dermicius, K. Uí Cennselaigh, Ab. § 33; Cain. § 34 note; Com. § 42; Fint. § 17.
 Diarmoid, f. Suibhne (Eile), Mochoem. § 18.
 Díblínus, a bishop, Car. § 14.
 Dicholla Garbh, 'therough,' Abbot of Cluain Mór Dicholla, Maed. § 24 (M).
 DICNARR, sister of St. Fintan of Clonenagh, p. lxxi note 1.
 Dícoll, s. Dimma, Coem. § 25.
 DIDIL CICHECH, i.e. 'of the paps', p. clviii note 3.
 DIL, a druid, p. clxiv note 10.
 DIMARAN, v. Diamranus.
 Dimma, s. Aed Cron, nicknamed Camchoss, i.e. Crookshank, Chief of Fothart, Mun. §§ 13, 18, 21-3.
 Dimma, s. Cainre (?), Maed. § 19.
 Dimma, s. Cormac, Bishop, Car. § 36.
 Dimma, s. Fergna, or Fiachna, Coem. § 7 note, 25.
 Dimma, s. Foethenus (v. l. Fechin), Mochoem. § 32.
 Dimma, f. Foelan, Chief of Uí Fídhgenti, Lug. §§ 10, 27.
 Dimma, f. Molocca, Maed. § 38 (V).
 Dimma, Daimhene, Chief of Uí Fiachach, Ci. S. §§ 8, 9.
 Dimma, 'scriptor,' scribe of the 'Book of Dimma', Cron. § 9; p. lx note 1.
 Dimma, 'uir religiosus,' Dec. §§ 7, 9.
 Dimma Dub, 'the black,' 'abbas,' Bishop of Connor (Jan. 6), Co. E. § 19.
 Dius, s. Niall ('of the nine hostages'),

- Mun. § 1 (apparently a mistake for Maine).
- Doachus, Archbp. of Armagh, Tig. § 13 (v. Ann. Ult. 547).
- Doacus, v. Doac.
- DOBARCHU, pp. xl, cxliv note 4.
- Dobranus, cousin and fosterer of St. Declan; Dec. §§ 3, 6; Dobrani atrium, Ait Dobrain, former name of Declani atrium.
- Dooc, Docus, Doacus, 'abbas in Britannia,' i. e. Cadoc of Llancarvan, Cain. §§ 3, 5; pp. xlv, cxxiii note 7, cxxiv f.
- Dochonne, a monk of Clonfertmulloe, Lug. § 32.
- Dochummi, s. Maelfaith, bishop, Lug. § 48.
- Doluus Laachdere, Lebbero (the latter reading is clearly right, 'laeb-derc' means squinting; it occurs as a nickname also LL. 356^b; Laud 610 f. 41^b; the reason for the name in this case is given in a note ad loc.). St. Dalua, founder of Cell Dalua, or Killaloe, Cain. § 34; pp. cxii note 4, cxxvi note 7; called also Molua.
- DOMANGEN, grandf. of St. Cronan of Roscrea, p. lix note 6.
- Domangenus, a bishop, Car. § 14.
- Domangenus, a bishop, Car. § 39.
- DOMMA, of Drui Dóthe, p. lxiii note 3.
- Domnall, v. Donallidus.
- Domongenil, duodecim, Ail. § 13 note.
- Domuel, v. Lugneus.
- Donallidus, Domnall, f. of Suibne, Mun. § 26.
- Donanus, priest, brother of Ciaran of Clonmacnois, Ci. C. § 1.
- DONNAN, St., of Egg, p. cxxii note 9.
- Donnanus, priest, of Inis Aingin, Ci. C. § 28; v. Mart. Don. Jan. 7.
- Donnanus, a 'satelles' of Diarmaid mac Cerbaill, afterwards a monk, Rua. § 15 sub fin.
- Donnochadh, young prince, of Tara, Ber. § 12 note.
- DONNCHAD, s. Cathal (Hy Fiachrach), p. lxxii.
- DONNCHAD MUIRSCÉ (Hy Fiachrach), p. lxxii.
- DORMANACH, a servant of St. Declan, Dec. § 29.
- Du(a)lach, Daluadh, a follower of St. Declan, Dec. § 30.
- DUB, a druidess, p. clxii note 1.
- DUBTHACH, chief poet of Ireland, p. cxviii note 11.
- Dubhsuleoh (i. e. black-eyed, perhaps a made-up name), a man who insulted St. Carthach, Car. § 55.
- Dúla, mac, Ail. § 1 note.
- Dunohadus, son of Dimma (Cinel Fiachach), Ci. S. § 9.
- Dunlaing, f. Illand (North Leinster), Ci. S. § 16.
- Dunlaing, grandfather of Aedhan, Com. § 54.
- Dynocus (i. e. Do + Enoc), v. Enanus.
- EACHILL, Achaill, a woman raised by Ciaran of Saigir, Ci. S. § 26.
- EACHDACH, v. Eochaid.
- EADBALD, K. Kent, p. lxxii note 2.
- EATHACH, v. Eochaid.
- Eocanus, v. l. Cain, Ci. S. § 15.
- Eochaoh, v. Eochaid; v. Eochu.
- Eochaohus, v. Euchodius.
- Eohdach, v. Eochaid.
- Echodius, v. Euchodius.
- Ed, v. Aedh.
- Edanus, v. Aedh s. Ainmire.
- Edanus, v. Aidus, i. e. Maedoc of Ferns.
- Edanus, v. Aedhanus.
- Edanus, v. Aedan s. Gabran.
- Edus, s. Cormac, rex, Ir. Aed, Tig. § 15.
- Edus, i. e. Aed, s. Eochaid Tirmcarna, K. of Connaught, Br. i. §§ 88, 90 note; cf. Ber. § 13 note.
- Edus, episcopus, Ir. Aed, Ci. S. § 9 (perhaps intended for Aedh s. Brec, q. v.).
- Edus Albus, Ir. Aed Finn, Chief of Úi Briuin, Maed. § 11 (M; in V he is called Albus); p. cxxix note 1.
- Edus, v. Aedh.
- El(igh)mach, Rua. § 29; v. Odo eg-mech.
- Elebinus, v. Slebinus.
- ELIGIUS, or ÉLOI, St., p. cliv note 7.
- Elusus, v. Ailbeus.
- Emene, Eminus, 'uir magnus et sanctus,' Cain. § 33 and note.
- Emenus, Abbot of Ross meic Treoin (New Ross), Ab. § 28; = Em[i] ne Bán, Lug. § 39 note; pp. lxxiii note 2, cxi note 1; v. Ernenus.
- Em(h)er, virgin, Mun. § 12 (v. l. Kera); p. lxxxv.
- Emnat (Nemnat, Nemnann), m. of St. Moling, Mol. § 1 note.
- Enanus, Enan, mac Nisse, Mun. § 8; v. Mart. Don. Mar. 1.

Enanus, Henanus, Enoc, Dynocus, 'heremita,' of Druim Rath., Aed § 32; v. Mart. Don. Aug. 19.
Enanus, a monk of Bangor, Com. § 16.
Enna, Endeus, v. Enna.
Engus, v. Aengus.
Engussius, v. Aengussius.
Enna, Henna, Enda, Endeus, Abbot of Aranmore, Ail. § 25; Br. i. §§ 14, 15, 71; Ci. C. §§ 20 note, 21; Enda §§ 1-8, 10-33; pp. xix, lxii-lxiv.
Enna, Eanna, Einnanus, a tutor of St. Coemgen, Coem. §§ 4, 7.
Enna, v. Aengus filius Luigse.
Enna, Enda Cennselach, f. Crimthann, ancestor of the Úi Cennselaigh, Ci. S. § 16 ad fin.; Coem. § 19; Mol. § 8.
Ennanus, v. Enna.
Enoc, v. Enanus.
Eochae, v. Eochaid.
Eochaid, s. Cass, ancestor of the Úi Eathach Muman (occurs only in gen. Echach), Ba. § 2.
Eochaidh, Euchait (gen. Eathach, Echdach), s. Crimthann, Chief of Oriel, Maed. § 10.
Eochaid, f. of Brandub of Leinster (occurs only in the gen. E(a)thach, Eochae), Coem. § 19; Maed. §§ 24 (M), 29 (V), 33 (M), 43 (M), 55 (M); Mol. § 8.
Eochaid, f. Ciaran of Tubbrid (occurs only in gen. Eachdach, Eechdach), Dec. § 31; v. Enochodius, f. Keranus.
Eochaid, f. Cummine (occurs only in gen. Echdach), Ail. § 31.
Eochaid, f. Foelan (Deisi) (occurs only in gen. Eathach, Echdach, Ethdach), Mochoem. § 30.
Eochaid, ancestor of St. Fintan of Clonenagh (gen. E(a)chach, Echdach), p. lxx notes 1, 3.
Eochaid Ocineenn, 'dog-head' (occurs only in gen. Eachach), Ab. § 22 note.
Eochaid Tirmoarna, f. Aedh (Connaught), Ber. § 13 note; Br. i. § 88.
Eochodius, v. Euchodius.
Eochu, Eochaid, s. Aengus mac Nadfraich, afterwards K. Munster, Dec. § 14.
Eochu Fedleoh, K. Ireland (gen. Echach), Dec. § 1.
Eochu Finn, s. Feidlimidh Rechtmar (acc. Eochid), Dec. § 1.
Euchait, v. Eochaid.
Eogan, s. Art Cor, Dec. § 2 ad finem.
Eogan, s. Fiacha Suigde, Dec. §§ 1, 2.

Eogan, Bp., of Ardstraw, v. Eugenius.
Eogan, f. Becc, Maed. § 26 (V).
Eogan, f. Guaire (Úi Cennselaigh), Mun. § 15.
EOGAN SRIAB (i. e. 'stripe'), p. cxxxiii note 3.
Eoganus, Eugenius, a tutor of St. Coemgen, Coem. §§ 4, 7, 8.
Eolingus, Eolang, Ba. § 14 note; v. Colingus.
EOLURG, ancestor of St. Cronan of Roscrea, p. lx note.
ERC, ancestor of St. Cronan of Roscrea, p. lx note.
ERC, ancestor of St. Mochoemog, Mochoem. § 1 note.
ERCBRAND, v. Ercus, s. Tren.
Eroh filius, Mac Eiroe, of the Úi Duach, Ci. S. § 13.
Ero(h), f. Ultan, Dec. § 25.
Erous, 'episcopus,' tutor of Brendan of Clonfert, Br. i. §§ 1, 3-8, 11, 71, 96.
Erous, s. Tren. f. St. Declan, Chief of the Deisi, Dec. §§ 2, 3, 6; called also Ercbrand, Ernbrand, p. lx note 2.
Erlatheus, v. Iarlathus.
ERNAN, etc., ii. 345, v. Ternocus.
ERNBRAND, v. Ercus s. Tren.
Ernenus, abbot of Ross meic Treoin, Lug. § 39; perhaps a mistake for Emenus, q. v.
ETAIN, p. clx note 5.
Ethdach, v. Eochaid.
Ethne, Eithne, m. Maedoc of Ferns, Maed. §§ 1, 2; p. lxxv note 1.
Ethne Uathach (i. e. the horrible) d. Crimthann, wife of Aengus mac Nadfraich, Ci. S. § 16; p. clxii note 6.
Ethnea, d. K. Munster, Tig. § 6.
Etranus, Chief of Corann, Ger. § 13.
Euchodius, bishop, baptized Molaise of Devenish, Las. § 5.
Euchodius, Chief of Bregb, Bo. §§ 15, 16, 27.
Euchodius, E(o)chodius, Eohachus, Chief of Oriel, maternal grandf. of St. Tigernach, Tig. §§ 1, 2, 12, 14; perhaps identical with
Euchodius, f. Keranus, Tig. § 5; v. Eochaid f. Ciaran.
Euchodius, f. Connall, Bo. § 22.
Eugen, f. Fintan or Finan, Mun. § 29 note.
Eugenius, Bp., of Ardstraw, Cain. § 22; pp. lv note, cxxvi.
Eugenius, s. Cassius, Chief of Bregb, Bo. § 9.
Eugenius, v. Eoganus.

Fachnanus, **Fachtna**, s. **Mongach**, Abbot of Ross Ailithir, and previously of Molana, Ba. § 13; **Mochoem**. §§ 4, 28; v. **Fél.** p. 88; **Misc. Celt. Soc.** p. 21; **Mart. Don.** Aug. 14.
Fachtna Fergach, 'the wrathful,' s. **Coelbad**, Ba. § 8 note; = **Fiachna** in text.
Fachtmanus, a disciple of St. Bairre, Ba. § 13; according to the Irish lives, of Cill Ria or Riada, cf. V. Tr. pp. 264, 266, 574 (there are several places called Kilrea and Kilree in Ireland).
Faotnathaus, disciple of St. Molaisse of Devenish, Las. § 34.
FADALACH, f. **Faelchar** (Ossory), p. lxiii note.
Faelan, Chief of the Deisi, f. **Ness**, **Mochoem**. § 1 note.
Faelan, f. St. Moling, Mol. § 1 note (in text: Oilain, wrongly).
F(a)elanus, s. **Colman** (Uí Muiredaigh), Coem. §§ 31, 33-7; cf. **Ber.** §§ 9, 10 and note; p. lvi.
Faelanus, v. **Foelanus**.
Faelchar, s. **Fadalach**, Chief of Ossory, p. lxiii note 3.
Faelchu, s. **Faelchar**, alias of **Pupeus** of Aran, p. lxiii note 3.
Faenche, -shea, **Faenke**, -kea, sister of St. Enda, Enda §§ 2-4, 6, 8-12.
Falbe Fland, **Faib(h)e Flann**, **Flannbeoc**, K. Munster, Car. §§ 61, 62; **Fin. C.** § 19; **Mochoem**. §§ 19-21.
Fallamasin, Sam. § 7.
Faolan, **Faolanus**, v. **Foelanus**.
Fec, ancestor of St. Cronan of Roscrea, p. lx note.
Fechoeanus, **Mofecta**, **Mochoem**. § 29; identical with.
Fechinus, **Fekinus**, Abbot of Fore, **Fech.** §§ 1-22; **Ger.** § 12; pp. xlix note, lxiv-lxvii, cxl note 4; **F. fons**, **Fech.** § 5.
Fechinus, s. **Aedh**, Tig. § 15.
FEDELIN, a poetess, p. clix note 4.
Fedhelin, **Fedelni**, **Fedelmia**, mother of Munnu of Taghmon, Mun. §§ 1, 10.
Fedhlímíth, **Feld-**, **Feidhlímíth(h)**, K. of [the Eoghanacht of] Loch Leyn, **Fin. C.** § 10.
Feichin, v. **Foethenus**.
Feidlimídh, **Fedlimíth**, presbyter, Com. § 6.
Fé(i)dlímíth(h) **Bechtmar**, **Fedlimíth**, K. Ireland, Dec. §§ 1, 2; Ita § 1.
Feidlimídh, v. **Foelanus**.
Feradach **Fínfechtnach**, K. of Ireland, Dec. § 1.

Feraidhe, **Feradhaoh**, **Feradichus**, f. **Colman** (Ossory), Cain. § 39; **Mochoem**. § 28.
FERCHERTNE, a poet, pp. clxii note 3, clxiii note 6.
FER DÁ GHIAL, i. e. man of the two hostages, p. cv note 1.
FERDIAD, p. clxxx note 2.
FERDOMAN, Ultonian hero, p. cxxxix note 5.
Ferdomuin (i. e. man of the deep), mythical Leinster hero, Rua. § 25; p. cxxxix, note 5.
Fergal, f. **Niall Frosach**, Sam. § 17.
Fergal(l), s. **Cormac**, Chief of the Deisi, Dec. §§ 19, 22.
Fergna, s. **Cobthach**, a chief, **Fint.** § 18.
Fergna, f. **Aedh dubh**, of Breifne, **Ber.** § 16 note.
Fergna, f. **Dimma** = **Fiachna**, q. v., **Coem.** § 7 note.
Fergus, s. **Crimthan**, 'dux,' Car. § 38.
Fergus, 'fortissimus heros Ultorum,' i. e. **F. mac Roich**, Car. § 1; pp. cxxxi, clxxii note 3, clxxxvii note 3.
Fergus, a disciple of St. Bairre, Ba. § 13; of **Fionnabhair na Rígh**, according to the Irish lives.
Fergus, a robber, Com. § 53.
Fergus, Ita § 28.
FERGUS BERN, f. **Ruadan**, Rua. § 1 note.
FIACC, bp., of Sletty, pp. cxix note 10, cxxviii note 11.
FIACHA MULLETHAN, i. e. 'broad-crown,' pp. cxxxi, cxl, and addenda.
Fiacha, **Fiachu Suigde**, s. **Feidlimíth** **Rechtmar**, Dec. §§ 1, 2; Ita § 1.
Fiachna, **Fiachni**, i. e. s. **Baedan**, K. of Ulidia, Com. § 52.
Fiachna, s. **Fintan**, Dec. § 33.
Fiachna, **Fyechna**, a chief, Ba. § 8; v. **Fachtna Fergach**.
Fiachna, f. **Cummine Foda**, **Mochoem.** § 30.
Fiachna, f. **Dimma** (*gen.* **Fiagni**), **Coem.** § 25; v. **Fergna**.
Fiachna, a monk of Rathin, Car. §§ 34, 35.
Fiachna Fínnfolaid, s. **Feradach Fínfechtnach**, K. Ireland, Dec. § 1.
Fiachra, Abbot of Airard, Com. §§ 57-8 (**Mart. Don.** May 2).
Fiachra, grandfather or f. of **Colman**, **Maed.** 53 (M) = 52 (V).
Fianachta, **Fianachta**, v. **Finneachta**.
Fidhach, son of, Chief of **Ciarraige** **Luachra**, Car. § 28.
Fiechra, a chief, Tig. §§ 9, 10.
Filell, v. **Silell**.

FINALL, **FINAN**, **FINDALL**, brother or f. of St. Carthach, p. xlv note 3.
Finan, v. **Finnianus**.
FINAN, Bp., of Lindisfarne, p. lxxi.
Finan Lobar, p. lxxix; v. **Finanus**.
Finanus, 'cognomento Cam,' i.e. the squinting, Abbot of Kinnity, Br. i. § 5; **Finn**. C. §§ 1-29; pp. lxxvii-lxx, civiii, clxxii note 1.
Finanus, a monk of Clonfertmulloe, **Lug**. § 34.
Finanus, a monk of Taghmon, **Mun**. § 29; v. **Fintanus** s. **Eogan**.
Finanus, of Cell Achaid Conchinn, **Ab**. § 22.
Finanus, 'de genere Amolngith,' **Aed** § 34 note.
Finanus, **Mochoem**. § 28.
Finanus, **Fynnianus**, **Fintanus**, 'homo infirmus,' **Maed**. § 57 (M) = 56 (V); the later Irish Life identifies him with **Finan Lobar**, or the Leper (**Mart. Don. Mar.** 16).
Finbarrus, i.e., pulchra coma, v. **Barra**.
FINCHAM, ancestor of St. **Mochoemog**, **Mochoem**. § 1 note.
FINDALL, v. **Finall**.
Findbarr, v. **Barra**.
Findbarrus, Bp. of **Movilla**, commonly called **Finnian**, q.v., **Com**. §§ 28, 30.
FINDCHAM, ancestor of St. **Cronan** of **Roscrea**, p. lx note.
Findeoh, f. of **Lonan**, **Fin**. C. § 10 note.
Findlug, one of seven saints of **Magh Scéith**, **Dec**. § 13, cf. §§ 6, 8.
Findlug, v. **Finlogus**.
Findlug(h), a monk of **Rathin**, **Car**. § 34.
Findnat, **Fynnathes**, m. of **Fintan** of **Clonenagh**, **Fint**. § 1.
FINECHT, m. St. **Mochua** of **Timahoe**, p. lxxix note 5.
Fingenn, s. **Guoe**, father of St. **Carthach**, **Car**. §§ 1, 5, 7; p. xlv note 3.
Fingenus, 'rex Mumenie,' **Cron**. §§ 24, 25.
Fingenus, of **Corco Duibhne**, maternal grandfather of St. **Mochuda**, **Car**. § 1.
Finghen, v. **Segenus**.
FINGIN, a prophet-leach, p. clxiii note 7.
FINGUINE, f. **Finmaith**, p. xlv note 3.
Finianus, 'magister hospitum' at **Taghmon**, **Mun**. § 24 note.
Finlogus, Ir. **Findlug**, f. **Brendan** of **Clonfert**, Br. i. §§ 1, 71.

FINMAITH, m. St. **Carthach**, p. xlv note 3.
Finmaith, v. **Finscriad**.
FINN (**MacCumail**), pp. xxxiv note 6, lxxvii note 4, lxxxi, cvi note 5, cxxxii, clxvi note 6, clxix note 12.
Finnachta, v. **Finneachta**.
Finnanus, 'beatissimus abbas,' baptized by St. **Abban**, **Ab**. § 32; **Colgan** says = **Finnian** of **Clonard**; who was baptized by *an* **Aban**, **C. S.** c. 190.
Finnathes, v. **Findnat**.
Finnbarrus, **Mochoem**. § 10.
Finnohad, Bp., **Las**. § 19 (according to Ir. Life, **Silva Gad.** i. 23-4, and **Mart. Don. Nov.** 13, of **Killarga**, Co. **Leitrim**).
FINNCHAD, v. **Imchad Uallach**.
FINNCHUA, St., of **Bri Gobann**, pp. xxvi note, cxix, cxxxvii note 8.
Finneachta, **Fianachta**, **Fianeochta**, i. e. **Finnachta Fledach**, 'the festive,' **K. Ireland**, **Mol.** §§ 19, 20; pp. lxxxi note, lxxxii, clxvii note 3.
FINNIAN, Bp., of **Movilla**, pp. xxvii note 1, xxxiii, lviii note 3, cvi note 5, cxxvi; v. **Findbarrus**.
Fin(n)ianus, Abbot of **Clonard**, called the tutor of the saints of **Ireland**, **Ci. C.** §§ 15-17, 20 note; **Ci. S.** § 36; **Co. E.** §§ 28, 35; **Las.** §§ 6, 25; **Lug.** §§ 25-7; **Rua.** §§ 1, 14; pp. xv, xvii, xli, liv, lviii, lxxxvi note 4, ciii note 3, cxi note 1, cxv, cxxiii note 7, cxxv, cxxvii notes 8, 9; **Colgan** would identify him with **Fin(n)ianus senex**, 'sanctissime uite abbas,' **Enda** §§ 32, 33; but this is doubtful.
Finnianus, **Finan**, 'sanctus,' **Mochoem**. § 17.
Finnianus, 'sanctus,' possibly **Finnian** of **Movilla**, **Ber.** § 19.
Finnianus iunior, **Enda** § 23.
Finns, of **Emain**, the three, **Bres Nar**, and **Lothar**, **Dec.** § 1; p. cxxxiii note 5.
Finscriad, **Finmaith**, m. of **Berach**, **Ber.** § 4.
Fintan, original name of **Berach**, **Ber.** § 4 note.
FINTAN, of **Dun Bleisc**, pp. ix note 1 (?), cxxxvii note 8.
FINTAN CORACH, p. clvii note 6.
Fintan Find, v. **Fintanus**.
Fintani, duodecim, **Ail.** § 13.
Fintanus, filius **Carthind**, Ir. **Mac Carthind**, **Car.** § 12.

Fintanus, s. Eogan, a monk of Taghmon, Mun. § 29 note; = **Finanus** in text.
Fintanus, Abbot of Clonenagh, Com. §§ 3-4, 9, 11; **Fint**. §§ 1-22; pp. lviii, lxx f., clvii note 6.
Fintanus, s. Tulchan, i. e. Munnu, q. v., Maed. § 28 (V); Lug. § 53 note; Mun. §§ 1 note, 2 note, 7 note, 18 note, 27 note.
Fintanus, f. Cainer, and uncle of Molua of Clonfertmulloe, Lug. § 12.
Fintanus, f. Ciaran of Ros Gallain, Car. § 16.
Fintanus, f. Leogarius, Ci. S. § 12.
Fintanus, 'homo diues,' Dec. § 33.
Fintanus, v. **Finanus**.
Fintanus, **Fintan** **Find**, **Furudranus** **Albus**, Chief of Dal n-Araide, Ail. § 21.
Fintanus **Moeldubh**, 'uir sanctus,' succeeded **Fintan** as Abbot of Clonenagh, Cain. § 46; **Fint**. § 22; pp. xlv, lxx note, lxxi; v. **Fél.** p. 224.
Fiodhac, an anchorite, Ba. § 3 note.
Fland, **Flannbeoc**, v. **Falbe**.
Fland, **Flannus**, s. Conla, Sam. § 13; p. lxxxviii.
Flandnait, **Flannait**, d. Cuano, Chief of Fermoy, Abbess of Cluain Dallain, Car. § 40.
FLANN, lector of Monasterboice, p. cxxx.
Flannanus, 'sanctus,' Ab. § 37; pp. xii f., xvi f., cxxvi note 7.
Foda mac Forax, a 'prepositus' of Aengus mac Nadfraich, Ci. S. § 15 note.
Foelanus, **Faelanus**, **Faolanus**, s. **Dimma**, Chief of **Úi Fidhgenti**, Lug. §§ 10, 27, 28.
Foelanus, s. Eochaid, a chief of the Deisi, Mochoem. § 30 (called **Feidlimid** in the Ir. Life).
Foelanus, s. Ronan, Chief of Eile, Mochoem. § 18 (called **Feidlimid** in the Ir. Life).
Foelanus, **Faolan**, f. Scanlan, Mochoem. § 31.
Foethenus, v. l. **Feiohin**, f. **Dimma**, Mochoem. § 32.
FORANNAN, St., p. cliii note 11.
Forax, f. **Foda**, Ci. S. § 15 note.
Fore, v. **Mess Fore**.
Forfigi, v. **Furbithesus**.
FORGALL MANACH, p. xcvi note 4.
FOTHAD, p. cviii note 1.
Fregius, **Fraech**, a priest, uncle and fosterer of **Berach**, Ber. §§ 4, 5.
FUIREC, ancestor of **St. Cronan** of Roscrea, p. lix note 6.

Funecha, Ir. **Fuinech**, foundress of Clonbroney, Sam. § 5; Mart. Don. Dec. 11.
Furadranus, s. **Fintan**, Car. § 12.
Furudranus, Abbot (princeps) of Ros Gallain, Car. § 16.
Furudranus albus, v. **Fintanus**.
Furbithesus, **Furbicius**, **Forfigi**, 'rex,' Ci. S. § 30.
Furbithi, **Furbaide**, King of Connaught, Ci. C. §§ 11, 20.
Fursus, 'episcopus,' Ba. § 15; Cron. § 17; Mochoem. § 31; pp. xv, xvii, xxvi note, p. cxix note 10.

Gabran, **Gauranus**, f. **Aed** (Scottish Dalriada), Ber. § 14.
Gabren, f. of **Fintan** of Clonenagh, **Fint**, § 1 note; p. lxx note 1.
GABRIN, British bp., p. cxxiv note 4.
Ga(1)rbe, filius, 'uir Deum amans,' **Fin**. C. § 11.
Garbanus, an anchorite near Dublin, Coem. §§ 29, 30.
Gasconius, name of the great fish, Br. ii. §§ 30, 52; v. **Casconius**.
Gauranus, v. **Gabran**.
Geal Bregaoh, id est **Albus Mendax**, puer, afterwards Chief of **Úi mic Uais**, Cain. §§ 2, 7-
GDECH, a bp., or a druid, p. clxv note 4.
Geraldus, Abbot of Mayo, Ger. §§ 1-16; pp. lxxi f.
Germanus, Bishop of Auxerre, Ci. S. § 4.
Germanus, 'peregrinus' (v. l. 'bishop'), Ci. S. § 29.
GERMANUS, St., of Auxerre, pp. xxxv note 3, cliii note 11.
Gigneus, disciple of **Enda** of Aran, **Enda** § 28; called also **Gigniat**, p. lxii note 3.
Gildas, 'sanctus,' Br. i. §§ 83-5; pp. cxi note 5, cxiv note 10, cxxiv, cxxv note 16.
Gilla budech, f. **Feradach** (Ossory), Cain. § 39 note.
Gillian, **Gillen**, f. of **Mocholmog** or **Colman**, Ba. § 13.
Glassanus, s. **Beoganus**, Com. § 20.
GLUNSALACH, a convert of **St. Coemgen**, p. liv note 6.
Gobban, **Gob(b)anus**, 'artifex,' Ir. **Gobban saer**, Ab. § 42; Maed. §§ 46, 48 (M) = 45, 47 (V); pp. xcvi, clxiii f.; perhaps = **Mogoppóc artifex**, p. clxiv.
GOBBAN, or **MOGOPPÓC FINN**, i. e. the fair, of **Tech da Gobha**, p. clxiv.

Gob(b)anus, s. Nascand, 'episcopus,' monk of Rathen, afterwards of Inis Pich, Car. §§ 34, 39 (probably = Mogobhoc mac Naisc, LL. 368^a 26).
Gobbanus, Mogopoo, Gobbanus, of Kinsale, Ail. § 37 (probably = Mogobba mac Eisen i Cind Sale, LL. 373^a 8).

Gobbanus, a priest at Clonenagh, Fint. § 14.

Gobnald, Gobnith, Virgin, of Ballyvourney, Ab. § 22 (Mart. Don. Feb. 11); p. xcvi note 4.

GOIBNIU, magic smith, p. clxiv note 7.

Gollas, gigas, Br. i. § 44.

Goll (*gen.* Guill), sons of, disciples of St. Ailbe, Ail. § 16.

Gregorius 'papa', Ab. §§ 17 ad fin. 20; Ba. §§ 7, 10, 11, 13; Co. E. § 15; Lug. §§ 40, 47, 54; pp. lxiii note 3, cxiii.

Grellan, 'Cruimter,' i. e. presbyter, Mun. § 3.

Grillin, an alias name of St. Fechin's father, Caicarn, Fech. § 1 note.

Guairé, s. Eogan, claimant of chieftaincy of Uí Cennselaigh, Mun. § 15.
Guairé, 'uir caecus,' Coem. § 42.

Gua(i)re Aidhne, s. Colman, K. Connaught, Fech. § 12; Maed. § 37; p. lxxviii.

GUEN TEIRBRONN, = Alba Trimammis, p. clviii note 2.

Guoe, f. Fingenn, Car. § 1.

GUTHLAC, St., p. cxx note 1.

HAKON, the Good, p. xcvi note.

Helbeus, v. Ailbeus.

Hellas, the prophet Elijah, Bo. § 17; Car. § 63; Maed. § 33 (M); Mochua § 9; p. cxx note 1.

Heliueus, the prophet Elisha, Br. i. § 101.

Helueus, Enda, § 21, 22.

Helueus, v. Ailbeus.

HENRY II, King of England, Coem. § 1 note.

Hephi Summi Sacerdotes, Ail. § 2 note.

Hiernanus, a man of the Deisi, Ci. C. § 11.

Hilarinus, Pope, Enda §§ 20, 21.

Hilarinus, Bishop, Ail. §§ 8-13; Dec. § 9.

Huobritannus, brother of St. Gerald, Ger. § 2.

HUGH, St., of Lincoln, p. xxvii note 3.

HUGUCIO OF PISA, ii. 251 note.

Hyllenus, v. Cillenius.

Iacobus, Iacob, the patriarch Jacob, Br. i. § 5; Dec. § 4.

Iacobus, Ba. § 15; as the others alluded to in the passage are all apostles, an apostle is probably meant; though the mention of 'supplanting' points to the patriarch; p. lviii note 3.

Iarlathus, Iarlathus, Erlathus, 'episcopus,' Ir. Iarlaithe, of Tuam, Br. i. §§ 8-10; Enda § 23; p. clxxv note 11.

Iasconius, v. Casconius.

Ibarus, Ymar, Ymarus, 'episcopus,' of Beggery, uncle of St. Abban, Ab. §§ 2, 3, 8, 9, 11-14, 18; Ail. § 24; Ci. S. § 7; Dec. §§ 12, 18.

Iland, s. Dunlaing, K. of North Leinster, Ci. S. § 16 ad fin.

Illandus, Ilundus, Bishop, Aed §§ 3, 4.

Ilill, v. Ailill.

IMCHAD UALLACH, i. e. the proud, ancestor of St. Cronan of Roscrea, p. lx note; v. l. Finnachad.

IMRATH, ancestor of St. Cronan of Roscrea, p. lx note; v. l. Amradh.

Inrechtaoh, s. Rectabra, Sam. § 21.

IOB, p. lxxxiv note 4.

Iohannes, baptista, Co. E. § 15.

Iohannes, evangelista, Ba. § 15; Co. E. § 15 note; pp. xlix note, lvii note.

IOHANNES, 'papa,' possibly John V or VI, p. xvii note 1, cxxiv.

Iohannes, brother of Molua of Clonfertmulloe, Lug. § 1.

Ionas, f. Colman, Car. § 44.

Ionas, propheta, Br. i. § 44; Fech. § 12.

IOSEPH, the patriarch, pp. cxxviii note 4, clx note 5.

Iosue, Joshua, s. Nun, Car. § 64.

IRGALACH, s. Conang, p. cxx note 6.

Ita, Yta, Ytha, Abbess of Killeedy, Br. i. §§ 3, 4, 8, 71, 92; Car. § 30;

Ita §§ 1-36; Maed. § 49 (M)=48 (V); Mochoem. §§ 1-6, 8, 14, 15 ad fin., 20; pp. ix note 1, lxxi-lxxiv, xciv, cvi note 5, cxix note 10.

IUCHNA ECHBÉL, i. e. 'horse-mouth,' pp. cxli note 5, cxlvi note.

Iudas Scariothas, Br. i. § 97; ii. §§ 42-8; Car. § 45.

Iustus, v. Diarmaid.

Kahal, v. Cathal.

Kannechus, v. Cainnech.

Karraeus, v. Carthach.

Keloharnanus, v. Cailcharn.

Kellacanus, v. Cellach.
Kennanus, v. Cehennan.
Kennechus, **Kennious**, v. Cainnech.
Kenedus, 'rex,' Sam. § 7; probably Cínad s. Irgalach, K. of Ireland †728; p. lxxvii.
KENTIGERN, St., pp. clxix note 1, clxxvi.
Kera, **Kyear**, virgin, Mun. § 12 note (Emher in text).
Kera, **Ohlar**, virgin, Br. i. § 93.
Keranus, v. Ciaranus.
Kivoca, spurious female saint, p. lxxviii note 5.
Kiaranus, **Ker**-, s. Tulchan, a monk of Clonenagh, Fint. § 13; v. LL. 367^d 7.
Kiaranus, **Kier**-, **Ker**-, 'laicus,' Co. E. § 23.
KILLIAN, St., p. cxxx note 1.
Killinus, v. Cillenius.
Kyear, v. Kera.
Kyel, v. Cel.
Kyennanus, Ir. Cíanan, Abbot of Duleek, Mochua §§ 8-10; pp. lxxx, xcix, cxiv note 10.
Kyennanus, v. Cehennan.
Kyminus (R), v. Coemgenus.
Kynnious, **Kyenneous**, v. Cainnech.

LABHÁN, a Scottish Druid, p. clxii note 1.
Lachanus, v. Lochanus.
Lachdere, v. Dolue.
Lachnin, **Lachtan**, one of seven saints of Magh Sceith, Dec. § 13; cf. §§ 6, 8.
Lac(h)tanus, **Laotenus**, successor of Molua (? at Clonfertmulloe), Lug. § 58.
Laoteanus, **Laotín**, **Lasianus**, Abbot of Achad Ur, Car. § 47; Mochuom. § 10 (Mart. Don. March 19).
Laidech **Leoerd**, v. Lughaidh Leithderg.
LAIGNECH, f. St. Abban, p. xxiii note 9.
Laisran, 'minister' of Colum Cille, Co. E. § 3 note.
LAISRE, **Laisren**, v. Lasre, **Lasreanus**.
Lasair, v. Lasrea.
Lasianus, v. Lacteanus.
Lasre, **Laisren**, son of, a monk of Coninga, Dec. § 25.
Lasrea, **Lasair**, mother of St. Fechin, Fech. §§ 1, 4; p. cxi note 4.
Lasreanus, s. Colman, 'abbas,' Ita § 31 (perhaps = Laisre s. Colum, Mart. Don. Oct. 25).

Lasreanus, s. Nascand, Monk of Rathin, afterwards of Inis Pich Car. §§ 34, 39 (perhaps = Laisren mac Nasca ó Ard mic Nasca, Mart. Don. Oct. 25).
Lasreanus, **Lasrianus**, **Molasse**, q.v., Abbot of Devenish in Lough Erne, Aed § 33; Las. §§ 1-34; Maed. §§ 8 (M), 10; Sam. §§ 10, 26; pp. lxvi note 4, lxxiv, lxxvii note 4, lxxxviii, cxv, cxxxvii note 1, cxl note 4, cxlv note 3, clxxx note 1.
Lasreanus, **Lassirianus**, Abbot of Leighlin, Mun. §§ 26, 27 (perhaps = Molaissi, Lug. § 31); pp. xlii note, lxxiv note 7, cxxxvi note 6, cxl.
Lassar, Abbess of Cill Laisre or Killesher, bar. Clanawley, Co. Fermanagh, Co. E. § 12 note.
LASSAN, sister of Daig mac Cairill, p. cxxxiii.
Laurencius, Roman Deacon, Las. § 24.
Lazarus, Br. i. § 104; Mochuom. § 33; Mochua § 10.
Lebanus, **Lodban**, Chief of the Deisi, Dec. §§ 19, 22; cf. §§ 16, 18.
Lenin, **Leninus**, f. Colman, Ba. § 13 note; Br. i. § 8.
Leogarius, Ir. Loegaire, s. Fintan, Ci. S. § 12.
Letifer (coined as an antithesis to Lucifer), Br. ii. § 20.
Liach filiis, **Mao Liag**, 'sanctus antistes' of a monastery near Waterford Harbour, Dec. §§ 38, 39.
Liadain, **Lidania**, m. Cíaran of Saigir, Abbess of Killyon (called by Capg. Wingella), Ci. S. §§ 1, 8, 9, 24.
LIATH, of Daire Leith, p. clxxxv note 1.
LIATH MACHA, name of Cuchulainn's horse, p. cxxxii note 8.
Liber, 'episcopus,' disciple of St. Bairre, Ba. § 13; p. xxxii.
Liber, s. Aradius, 'uir sanctus,' of Letuba Caimnich, Cain. § 15 (v. Mart. Don. and O'Gorm. Mar. 30); p. xliii.
Lidania, v. Liadain.
Loohan, an anchorite, Ba. § 3 note.
Looc(h)anus, first name of St. Bairre of Cork, Ba. § 4, v. Lúan.
Lochanus, s. Lugar, fosterer of St. Ailbe, Ail. § 1.
Lochanus, **Lochanus**, **Lochuranus**, a tutor of St. Coemgen, Coem. §§ 4, 7, 8.

Loegaire, s. Niall, K. of Ireland, Ci. S. § 18 note; p. clxvi.
 LOEGAIRE, v. Leogarius.
 Lonanus, s. Cathenus, 'uir sanctus,' Fint. §§ 8, 9.
 Lonanus, s. Findech, Fin. C. § 10 note.
 Lonanus, s. Nadfraech, a Munster chief, Ci. S. § 19.
 Lonanus, f. St. Mochua of Timahoe, Mochua § 1.
 Loth, Lot the patriarch, Ba. § 1; Br. i. § 6.
 Lothar, s. Eochu Fedlech, one of 'the three Finns of Emain', Dec. § 1.
 LOUIS, St., of Toulouse, pp. xii f.
 LUAIGNE, v. Lugneus.
 Lúan, baptismal name of St. Bairre, Ba. § 2 note, v. Lochanus.
 Luoh, 'quod sonat latine mus,' mother of Croidh, Com. § 21.
 Luo(h)ennus, Luotigeri(n)us, Lucoill, brother of Ciaran of Clonmacnois, Abbot of Isel Ciarain, Ci. C. §§ 1, 23, 25.
 Luotichernus, 'abbas,' Ita § 31 (prob. = Luctigernus, Mochoem. § 10.
 Luotifer, Br. ii. § 20.
 Lucoill, v. Luchennus; cf. Mart. Don. p. 242.
 Luotigeri(n)us, v. Luchennus.
 Luctigernus, v. Luctichernus.
 Lugaid, s. Niath, Chief of Deisi, Dec. § 2, ad fin.
 LUGAID, Bp., of Connor, p. lix note 4.
 LUGAID, Bp., of Lismore in Scotland, p. lix note 4.
 LUGAID CICHECH, i. e. 'of the paps', p. clviii note 2.
 LUGAID CORC, p. clxiii.
 LUGAID LAMBERG, i. e. the red-handed, p. xxxviii note 7.
 LUGAID MÓR, p. clxii note 3.
 Lugaid Robdearg (corrupt for Srib n-derg, i. e. 'of the red stripes'), K. Ireland, Dec. § 1; p. lxii.
 Lughaidh, Lugth, Lugidius, 'uir sanctus,' Ail. § 37.
 Lughaidh Leithdearg (i. e. half-red, or red-sided), Laidoch Leoard (= leth-cerd, half-artist), f. St. Cainnech, Cain. § 1.
 Lugalr, a monk of Rathin, Car. § 34.
 Lugeb, virgin, sister of Ciaran of Clonmacnois, Ci. C. § 1.
 Lugbrann, a druid, Ci. C. § 1 note.
 Luger, f. Lochan, Ail. § 1.
 Luger, Lughuire, brother of Molua of Clonfertmulloe, Lug. § 1.

Lugid, Lugidus, Lugith, commonly called Molua, q.v. (called Lugith Maccan, or 'the little lad', Lug. § 17 note), Lug. §§ 1 note, 17 note, 35 note, 38 note, 44, 46 note, 48 note, 50 note.
 Lugidus, 'episcopus,' Coem. §§ 10-12.
 Lugidus, Lugidius, 'episcopus,' Com. §§ 11, 13, 19 note (v. Int. p. lix).
 Lugneus, f. Ciaran of Saigir (called Domuel by Capg.), Ci. S. § 1; = Luaigne, p. clviii note 2.
 Luigdech, a priest, Lug. § 38 note.
 Luigse filius, = Ir. Mao hui Laigai, Ci. C. § 26 and note.
 Luirech, 'episcopus,' Cain. § 1.
 Lunanus, s. King of Romans, Dec. §§ 9, 10.
 Luranus, paruus puer, Las. § 25.
 Mac Ardhe, Mac Cairge, f. Finan of Cenneitigh, Fin. C. § 1.
 Mac Arddoe, v. Airde filius.
 Mac Cairge, v. Mac Ardhe.
 Maocalde, v. s. Mobi.
 Mac Ceisai, an officer of Aengus mac Nadfraich, Ci. S. § 15 note.
 Mac Chier, Mac Iair, Mechar, f. of St. Sciath, Ail. § 32 note, 33.
 Mac Oneisai, Mac Onisai, v. Mac Nisi.
 Mac Oricho (wrongly written Chire), Mac Creky, 'heremita,' Ail. § 32; perhaps the Mac Creiche whose life in Irish is in Br. 2324 f. 87^r, who was closely associated with Ailbe, ib. cc. 6 ff.; cf. pp. clxxiv, clxxxiii, note 4; perhaps identical with
 Mac Oriohi, Orithi, Enda § 23.
 MACCU ALDE, v. s. Mobi.
 Macou Alt(h), Alti, Alde, Mao Quaylti, family name of Brendan of Clonfert, v. s. Mobi, Cain. § 44 note; Mun. § 28 note; Rua. § 4 note.
 Mac Ouirb, Ouirp, Ou(i)rbius, a bishop, Ba. §§ 2 note, 11, 13, 14; cf. §§ 7, 10.
 MACDÁTHÓ, i. e. son of the two dumb ones, p. xxx note 3.
 Mac Eirce, v. Erch filius.
 MAC HÚI BIRN, v. Nem.
 MAC HÚI CORNAIC, family name of St. Abban, p. xxiii note 9.
 Mao hui Laigai, v. Luigse filius.
 Mac Iair, v. Mac Chier.
 Mac Liag, v. Liach filius.
 MACLOUTUS, v. Macutus.
 Mac Nisi, Macniseus, Mac Onisai, Mac One(i)s(a)i (the name is a me-

- CRONAN, abbot, of the race of Dathi, p. ix note 1.
 CRONAN, or Mochua, of Clondalkin, p. ix note.
 CRONAN, s. Mellan, v. Mochua.
 CRONANUS, Abbot of Roscrea, Car. § 61; Cron. §§ 1-29; Lug. § 52; pp. ix note 1 (?), lix f.
 CRONANUS 'amicus' (v. l. 'cocus'), of Ciaran of Saigir, Ci. S. § 27.
 CRONANUS, 'heremita,' in Fortuatha Laigen, Coem. § 1.
 CRONANUS, i. e. Mochua, of Luachair, q. v. Abbot of Ferns, Maed. § 34.
 CRONANUS, 'coriarius, postea uir sanctus,' Coem. §§ 23, 43.
 CRONANUS, deacon, brother of Ciaran of Clonmacnois, Ci. C. § 1.
 CRONANUS, 'uir diues,' Car. § 54.
 CRONANUS, Chief of Ara Cliach, Ail. § 1 and note.
 CRONANUS, a demoniac healed by Colman Ela, Co. E. § 20.
 CRONANUS, a herdman of Molua of Clonfertmulloe, Lug. § 44 note.
 CRUNDMAEL, v. Crimmall.
 CRUNMOEL, Chief of Southern Uí Conaill Gabhra, Mochoem. § 3.
 CUAD, v. Cuat.
 CUALDE, v. s. Mobi.
 CÚALLAID, i. e. wolf, s. Diarmait, a druid-poet, p. clix note 3.
 CUAN HUA LOTHCRAIN, a poet, p. ciii note.
 CUANOHERR, a monk of Mochoemog, founder of Glassmor, Mochoem. § 33.
 CUANNA, a bishop, Car. § 36.
 CUANNA, St., p. xi.
 CUANO, CUANA Cambrethach, i. e. of the crooked judgements, s. Conra Cathbadach, Chief of Deisi, Dec. § 2.
 CUANO, CUANUS, s. Celcan, Chief of Fermoy, Car. §§ 40, 52 (F. M. 640 and note); perhaps identical with CUANUS, CUANA, 'dux,' Mochoem. § 31.
 CUANUS, CUOANUS, an anchorite of Airbre, Mun. § 21 (Mart. Don. July 10).
 CUAT, CUAD, f. Mochommoc, Car. § 34.
 CU CERCA, p. cxxxii note.
 CUCHULAINN, pp. xxxiv note 6, cii note 5, cxxxi, cxxxii note 8, cxxxvii note 7, cxxxviii note 14, cxlviii note 7, clvi note 1, clxxvii note 16, clxxxvii note 3; addenda to p. xxxvi.
 CUCORB, Mochoem. § 27 note.
 CUINNID, ancestor of St. Mochoemog, Mochoem. § 1 note.
 CUIRBIUS, v. Mac Cuirb.
 CUMALDE, v. s. Mobi.
 CUMAN, wife of Cairbre, King of Munster, Car. § 37.
 CUMMAOAOAH -gach, son of Aedh, s. Ainmire, Maed. § 55 (54 V); p. lxxvii note 1.
 CUMMENUS, Cummine, s. Eochaid, Ail. § 31.
 CUMMINUS Longus, Ir. Cummine Foda, s. Fiachna, Mochoem. § 30; pp. lxxix note 3, cvi note 5, cxxxv note 2, cliv note 7 (Mart. Don. Nov. 12).
 CUOANUS, v. Cuanus.
 CURBIUS, v. Mac Cuirb.
 CURÓI MAC DARE, pp. clvi note 1, clxi note 1.
 CURRENUS mac Setny, Currynn, laicus, Br. i. §§ 102, 105.
 CUSCRAID, ancestor of St. Mochoemog, Mochoem. § 1 note.
 CUSPERIUS, pretended King of England, f. St. Gerald, Ger. § 2.
 CUTHBERT, St., p. cxliv note 4.
 CYBI, St., p. cxxiv.
 DAGANUS, Abbot of Ennereilly, Mochoem. §§ 26-7 (Mart. Don. Sept. 13).
 DAGANUS 'abbas', Deganus 'episcopus', of Ath or Achad Dagain, Lug. §§ 47, 50.
 DAGDA, the, pp. xcvi note 4, clix note 4, clxiv note 7.
 DAIG MAC CAIRILL, Bp., of Inis cain Degha, pp. xcvi note 1, cxiv note 10, cxxxvi note 3, cxxxvii note 8.
 DAIMEN, f. Conall Derg, Las. § 14 note.
 DAIMHENE, v. Dimma.
 DAIRIOELLAOH, Tair-, 'magister,' Sam. § 24; cf. Int. p. lxxxviii.
 DAIRIOHELLUS, Tarohill, other name of Moling, q. v., Mol. § 1 note.
 DALUA, v. Dolue.
 DALUADH, v. Dualach.
 DAMHAIRGHID, s. Eochaid, Maed. § 10 (M); called Bos Argenti in V, which is a literal translation of the Irish name.
 DANIEL, the prophet, Ber. § 20; Br. i. § 44; Car. § 7; Enda § 17; Ger. § 16; Las. § 32.
 DANIEL, a priest of Inis Aingin, Ci. C. § 25.
 DARA filiús, 'uir bonus,' Ail. § 27.
 DARANA, v. Dare.

Dare, Darini, Darinea, Dariena, Darana, Derana, d. Connal Derg, wife of Aengus mac Nadfraich, m. Colman of Daire Mor, Ail. § 13 note; Enda § 12; Mochoem. §§ 15, 21; Rua. § 25.
Dare, Daroi, sister of Ruadan of Lorrha, Rua. § 9.
DARE DUBH, v. Darius Niger.
Dareroa, or Moninni, Abbess of Killcavy, Enda § 9.
Darerocha, v. Derercha.
Darini, Darinea, v. Dare.
Darius Niger, Ir. Dare Dubh, Lug. § 43.
Dathan, Ber. §§ 10, 23; Br. ii. § 6; p. clxviii note 7.
DATHI, K. Ireland, pp. ix note 1, clxiv note 10.
Dauid, King of Israel, Br. i. § 44; Car. § 7; Dautica sententia, Car. § 7; Dec. § 11.
Dauid, 'episcopus Britonum,' of Meneuia, Ail. § 19; Ba. § 9 note; Dec. § 15; Maed. §§ 11-13, 17, 19, 20, 32; Lug. § 38; pp. xiii note 2, xv, xix note 1, xxxi f., xxxv, lxxv note 3, lxxxiii note 1, lxxxiv, cxi note 3, cxv; Dauid Sancti ciuitas, i. e. Cell Muine, Maed. § 11 (V).
De, f. Becc, Br. i. § 2; Las. § 28.
Declán, v. Deglani filii.
Declannus, Bp., of Ardmore, Ail. § 13; Ci. S. § 7; Dec. §§ 1-39; pp. lx-lxii, clvi note; Declani atrium, Ait Declain, near Ardmore, Dec. § 6 (generally Atrium = Raith).
Deganus, v. Daganus.
Deglani filii, Ir. mio Declán, Las. § 11.
Deieth, v. s. Becc mac De.
DEIRDRE, DERITHEA, original name of St. Ita, p. lxxiv.
DEIRDRE, 'of the sorrowful tale,' pp. lxxiv, clxii note 6.
Derana, v. Dare.
Derganus, Dec. § 25.
Dererocha, Darerocha, mother of Ciaran of Clonmacnois, Ci. C. §§ 1, 3, 5, 13, 15.
Derfraich, d. of Eochaid, m. of St. Tigernach, Tig. § 2.
DERG, ancestor of St. Cronan of Roscrea, p. lx note.
DERINNELL CBT HARCHICHECH, i. e. 'of the four paps', p. clviii note 2.
DERITHEA, v. Deirdre.
Dermicius, Dermitus, v. Diarmaid.

Dethidin, i. e. cura, wife of Erc, and m. of St. Declan, Dec. § 3.
Diamranus, f. of Samthann, Sam. § 1; called also Diaran, Diamaran, Diaran, p. lxxxvii note 2.
Diarmaid, -mold, -micius, Dermicius, nicknamed Ruanaid, s. Aed Slane, joint King of Ireland, Car. §§ 53, 58; Fech. § 13; Ger. § 12; p. xlvii.
Diarmaid, -mold, Dermicius, s. Cerball, K. Ireland, Aed § 14; Br. i. §§ 90 note, 95; Cain. §§ 27, 31; Las. § 27; Rua. §§ 15-18; p. cvi note 5.
Diarmaid, Diarmatus, Dermicius, alias Iustus, a deacon, Ci. C. §§ 1, 3, 4; p. xlix note 2.
Diarmait, a druid-poet, Ber. § 13 note; pp. ciii note 4, clx note 3.
DIARMAIT, Bp., of Inis Clothrand, pp. ix note 1 (?), clxxx.
Djarmold, -micius, Dermicius, K. Úi Cennselaigh, Ab. § 33; Cain. § 34 note; Com. § 42; Fint. § 17.
Diarmoid, f. Suibhne (Eile), Mochoem. § 18.
Diblinus, a bishop, Car. § 14.
Dicholla Garbh, 'therough,' Abbot of Cluain Mór Dicholla, Maed. § 24 (M).
DICNART, sister of St. Fintan of Clonenagh, p. lxxi note 1.
Dicoll, s. Dimma, Coem. § 25.
DIDIL CICHECH, i. e. 'of the paps', p. clviii note 3.
DIL, a druid, p. clxiv note 10.
DIARAN, v. Diamranus.
Dimma, s. Aed Cron, nicknamed Camchoss, i. e. Crookshank, Chief of Fothart, Mun. §§ 13, 18, 21-3.
Dimma, s. Cainre (?), Maed. § 19.
Dimma, s. Cormac, Bishop, Car. § 36.
Dimma, s. Fergna, or Fiachna, Coem. §§ 7 note, 25.
Dimma, s. Foethenus (v. l. Fechin), Mochoem. § 32.
Dimma, f. Foelan, Chief of Úi Fidhgenti, Lug. §§ 10, 27.
Dimma, f. Molocca, Maed. § 38 (V).
Dimma, Daimhene, Chief of Úi Fiachach, Ci. S. §§ 8, 9.
Dimma, 'scriptor,' scribe of the 'Book of Dimma', Cron. § 9; p. lx note 1.
Dimma, 'uir religiosus,' Dec. §§ 7, 9.
Dimma Dub, 'the black,' 'abbas,' Bishop of Connor (Jan. 6), Co. E. § 19.
Dius, s. Niall ('of the nine hostages'),

- Mun. § 1 (apparently a mistake for Maine).
- Doachus, Archbp. of Armagh, Tig. § 13 (v. Ann. Ult. 547).
- Doacus, v. Doac.
- DOBARCHU, pp. xl, cxliv note 4.
- Dobranus, cousin and fosterer of St. Declan; Dec. §§ 3, 6; Dobrani atrium, Ait Dobrain, former name of Declani atrium.
- Dooc, Docus, Doacus, 'abbas in Britannia,' i. e. Cadoc of Lllancarvan, Cain. §§ 3, 5; pp. xlv, cxliii note 7, cxxiv f.
- Doohonne, a monk of Clonfertmulloc, Lug. § 32.
- Doohummi, s. Maelfaith, bishop, Lug. § 48.
- Dolus Laehdere, Lebbero (the latter reading is clearly right, 'laeb-derc' means squinting; it occurs as a nickname also LL. 356^b; Laud 610 f. 41^b; the reason for the name in this case is given in a note ad loc.). St. Dalua, founder of Cell Dalua, or Killaloe, Cain. § 34; pp. cxii note 4, cxxvi note 7; called also Molua.
- DOMANGEN, grandf. of St. Cronan of Roscrea, p. lix note 6.
- Domangennus, a bishop, Car. § 14.
- Domangenna, a bishop, Car. § 39.
- DOMMA, of Druim Dóthe, p. lxiii note 3.
- Domnall, v. Donalldus.
- Domongenti, duodecim, Ail. § 13 note.
- Domuel, v. Lugneus.
- Donalldus, Domnall, f. of Suibne, Mun. § 26.
- Donanus, priest, brother of Ciaran of Clonmacnois, Ci. C. § 1.
- DONNAN, St. of Egg, p. cxxii note 9.
- Donnanus, priest, of Inis Aingin, Ci. C. § 28; v. Mart. Don. Jan. 7.
- Donnanus, a 'satelles' of Diarmaid mac Cerbaill, afterwards a monk, Rua. § 15 sub fin.
- Donnohadh, young prince, of Tara, Ber. § 12 note.
- DONNCHAD, s. Cathal (Hy Fiachrach), p. lxxii.
- DONNCHAD MUIRSCE (Hy Fiachrach), p. lxxii.
- Dormanaoh, a servant of St. Declan, Dec. § 29.
- Du(a)lach, Daluadh, a follower of St. Declan, Dec. § 30.
- DUB, a druidess, p. clxii note 1.
- DUBTHACH, chief poet of Ireland, p. cxxviii note 11.
- Dubhsuleoh (i. e. black-eyed, perhaps a made-up name), a man who insulted St. Carthach, Car. § 55.
- Dúla, mac, Ail. § 1 note.
- Dunchadus, son of Dimma (Cinel Fiachach), Ci. S. § 9.
- Dunlaing, f. Illand (North Leinster), Ci. S. § 16.
- Dunlaing, grandfather of Aedhan, Com. § 54.
- Dynocus (i. e. Do + Enoc), v. Eanus.
- Eaohill, Aohail, a woman raised by Ciaran of Saigir, Ci. S. § 26.
- Eaohdaoh, v. Eochaid.
- EADBALD, K. Kent, p. lxxii note 2.
- EATHACH, v. Eochaid.
- Eoanus, v. l. Cain, Ci. S. § 15.
- Eochaoh, v. Eochaid; v. Eochu.
- Eohaohus, v. Euchodius.
- Eohdach, v. Eochaid.
- Eohodius, v. Euchodius.
- Ed, v. Aedh.
- Edanus, v. Aedh s. Ainmire.
- Edanus, v. Aidus, i. e. Maedoc of Ferns.
- Edanus, v. Aedhanus.
- Edanus, v. Aedan s. Gabran.
- Edus, s. Cormac, rex, Ir. Aed, Tig. § 15.
- Edus, i. e. Aed, s. Eochaid Tirmarna, K. of Connaught, Br. i. §§ 88, 90 note; cf. Ber. § 13 note.
- Edus, episcopus, Ir. Aed, Ci. S. § 9 (perhaps intended for Aedh s. Brec, q. v.).
- Edus Albus, Ir. Aed Finn, Chief of Úi Briuin, Maed. § 11 (M; in V he is called Albus); p. cxxix note 1.
- Edus, v. Aedh.
- E(í)ghmaoh, Rua. § 29; v. Odo eg-mech.
- Elebinus, v. Slebinus.
- ELIGIUS, or Élor, St., p. cliv note 7.
- Eluens, v. Ailbeus.
- Emene, Eminus, 'uir magnus et sanctus,' Cain. § 33 and note.
- Emenus, Abbot of Ross meic Treoin (New Ross), Ab. § 28; = Em[i] ne Bán, Lug. § 39 note; pp. lxxiii note 2, cxi note 1; v. Ernenus.
- Em(h)er, virgin, Mun. § 12 (v. l. Kera); p. lxxv.
- Emnat (Nemnat, Nemmann), m. of St. Moling, Mol. § 1 note.
- Enanus, Enan, mac Nisse, Mun. § 8; v. Mart. Don. Mar. 1.

Enanus, Henanus, Enoc, Dynocus, 'heremita,' of Druim Rath., Aed § 32; v. Mart. Don. Aug. 19.
Enanus, a monk of Bangor, Com. § 16.
Enda, Endeus, v. Eana.
Engus, v. Aengus.
Engussius, v. Aengussius.
Enna, Henna, Enda, Endeus, Abbot of Aranmore, Ail. § 25; Br. i. §§ 14, 15, 71; Ci. C. §§ 20 note, 21; Enda §§ 1-8, 10-33; pp. xix, lxii-lxiv.
Enna, Eanna, Einnanus, a tutor of St. Coemgen, Coem. §§ 4, 7.
Enna, v. Aengus filius Luigse.
Enna, Enda Cennaeleach, f. Crimthann, ancestor of the Úi Cennselaigh, Ci. S. § 16 ad fin.; Coem. § 19; Mol. § 8.
Ennanus, v. Enna.
Enoc, v. Enanus.
Eochae, v. Eochaid.
Eochaid, s. Cass, ancestor of the Úi Eathach Muman (occurs only in gen. Echach), Ba. § 2.
Eochaidh, Eochait (gen. Eathach, Echdach), s. Crimthann, Chief of Oriel, Maed. § 10.
Eochaid, f. of Brandub of Leinster (occurs only in the gen. E(a)thach, Eochae), Coem. § 19; Maed. §§ 24 (M), 29 (V), 33 (M), 43 (M), 55 (M); Mol. § 8.
Eochaid, f. Ciaran of Tubbrid (occurs only in gen. Eachdach, Hechdach), Dec. § 31; v. Enochodius, f. Keranus.
Eochaid, f. Cummine (occurs only in gen. Echdach), Ail. § 31.
Eochaid, f. Foelan (Deisi) (occurs only in gen. Eathach, Echdach, Ethdach), Mochoem. § 30.
Eochaid, ancestor of St. Fintan of Clonenagh (gen. E(a)chach, Echdach), p. lxx notes 1, 3.
Eochaid Ooinneann, 'dog-head' (occurs only in gen. Eachach), Ab. § 22 note.
Eochaid Tirmearna, f. Aedh (Connaught), Ber. § 13 note; Br. i. § 88.
Eochodius, v. Enochodius.
Eochu, Eochaid, s. Aengus mac Nadfraich, afterwards K. Munster, Dec. § 14.
Eochu Fedleach, K. Ireland (gen. Echach), Dec. § 1.
Eochu Finn, s. Feidlimidh Rechtmar (acc. Eochid), Dec. § 1.
Eochait, v. Eochaid.
Eogan, s. Art Corp, Dec. § 2 ad finem.
Eogan, s. Fiacha Suigde, Dec. §§ 1, 2.

Eogan, Bp., of Ardstraw, v. Eugenius.
Eogan, f. Becc, Maed. § 26 (V).
Eogan, f. Guaire (Úi Cennselaigh), Mun. § 15.
EOGAN SRIAB (i. e. 'stripe'), p. cxxxiii note 3.
Eoganus, Eugenius, a tutor of St. Coemgen, Coem. §§ 4, 7, 8.
Eolingus, Eolang, Ba. § 14 note; v. Colingus.
EOLURG, ancestor of St. Cronan of Roscrea, p. lx note.
ERC, ancestor of St. Cronan of Roscrea, p. lx note.
ERC, ancestor of St. Mochoemog, Mochoem. § 1 note.
ERCBRAND, v. Ercus, s. Tren.
Ercb filius, Mao Eiroe, of the Úi Duach, Ci. S. § 13.
Erc(h), f. Ultan, Dec. § 25.
Ercus, 'episcopus,' tutor of Brendan of Clonfert, Br. i. §§ 1, 3-8, 11, 71, 96.
Ercus, s. Tren. f. St. Declan, Chief of the Deisi, Dec. §§ 2, 3, 6; called also Ercbrand, Ernbrand, p. lx note 2.
Erlatheus, v. Iarlathus.
ERNAN, etc., ii. 345, v. Ternocus.
ERNBRAND, v. Ercus s. Tren.
Ernenus, abbot of Ross meic Treoin, Lug. § 39; perhaps a mistake for Emenus, q. v.
ETAIN, p. clx note 5.
Ethdach, v. Eochaid.
Ethne, Eithne, m. Maedoc of Ferns, Maed. §§ 1, 2; p. lxxv note 1.
Ethne Uathach (i. e. the horrible) d. Crimthann, wife of Aengus mac Nadfraich, Ci. S. § 16; p. clxii note 6.
Ethnea, d. K. Munster, Tig. § 6.
Etranus, Chief of Corann, Ger. § 13.
Euchodius, bishop, baptized Molaise of Devenish, Las. § 5.
Euchodius, Chief of Bregb, Bo. §§ 15, 16, 27.
Euchodius, E(o)chodius, Eochachus, Chief of Oriel, maternal grandf. of St. Tigernach, Tig. §§ 1, 2, 12, 14; perhaps identical with
Euchodius, f. Keranus, Tig. § 5; v. Eochaid f. Ciaran.
Euchodius, f. Conall, Bo. § 22.
Eugen, f. Fintan or Finan, Mun. § 29 note.
Eugenius, Bp., of Ardstraw, Cain. § 22; pp. lv note, cxxvi.
Eugenius, s. Cassius, Chief of Bregb, Bo. § 9.
Eugenius, v. Eoganus.

- Fachnannus**, **Fachtna**, s. **Mongach**, Abbot of Ross Ailithir, and previously of Molana, Ba. § 13; **Mochoem**. §§ 4, 28; v. **Fél.** p. 88; **Misc. Celt. Soc.** p. 21; **Mart. Don.** Aug. 14.
- Fachtna Fergach**, 'the wrathful,' s. **Coelbad**, Ba. § 8 note; = **Fiachna** in text.
- Fachtnanus**, a disciple of **St. Bairre**, Ba. § 13; according to the Irish lives, of **Cill Ria** or **Riada**, cf. **V. Tr.** pp. 264, 266, 574 (there are several places called **Kilrea** and **Kilree** in Ireland).
- Factnathenus**, disciple of **St. Molaisse** of **Devenish**, Las. § 34.
- FADALACH**, f. **Faelchar** (**Ossory**), p. lxiii note.
- Faelan**, Chief of the **Deisi**, f. **Ness**, **Mochoem**. § 1 note.
- Faelan**, f. **St. Moling**, **Mol.** § 1 note (in text: **Oilain**, wrongly).
- F(a)elanus**, s. **Colman** (**Ui Muire-daigh**), **Coem.** §§ 31, 33-7; cf. **Ber.** §§ 9, 10 and note; p. lvi.
- Faelanus**, v. **Foelanus**.
- FAELCHAR**, s. **Fadalach**, Chief of **Ossory**, p. lxiii note 3.
- FAELCHU**, s. **Faelchar**, alias of **Pupeus** of **Aran**, p. lxiii note 3.
- Faenche**, -chea, **Faenke**, -kea, sister of **St. Enda**, **Enda** §§ 2-4, 6, 8-12.
- Falbe Fland**, **Fallb(h)e Flann**, **Flannbecc**, **K. Munster**, **Car.** §§ 61, 62; **Fin. C.** § 19; **Mochoem.** §§ 19-21.
- Fallamain**, **Sam.** § 7.
- Faolan**, **Foelanus**, v. **Foelanus**.
- Fec**, ancestor of **St. Cronan** of **Roscra**, p. lx note.
- Fecheanus**, **Mofecta**, **Mochoem.** § 29; identical with.
- Fechinus**, **Fekinus**, Abbot of **Fore**, **Fech.** §§ 1-22; **Ger.** § 12; pp. xlix note, lxiv-lxvii, cxl note 4; **F. fons**, **Fech.** § 5.
- Fechinus**, s. **Aedh**, **Tig.** § 15.
- FEDLIN**, a poetess, p. clix note 4.
- Fedhelin**, **Fedelni**, **Fedelmia**, mother of **Munnu** of **Taghmon**, **Mun.** §§ 1, 10.
- Fedhlíimith**, **Feld-**, **Fedhlíimith(h)**, **K. of [the Eoghanacht of] Loch Leyn**, **Fin. C.** § 10.
- Fedchin**, v. **Foethenus**.
- Feidlimídh**, **Fedlimíth**, presbyter, **Com.** § 6.
- Fé(1)dlíimídh** **Beochtmar**, **Fedliminus**, **K. Ireland**, **Dec.** §§ 1, 2; **Ita** § 1.
- Feidlimídh**, v. **Foelanus**.
- Feradach Finfechtnach**, **K. of Ireland**, **Dec.** § 1.
- Feraidhe**, **Feradhaoh**, **Feradiohus**, f. **Colman** (**Ossory**), **Cain.** § 39; **Mochoem.** § 28.
- FERCHERTNE**, a poet, pp. cxlii note 3, cxliii note 6.
- FER DÁ GHIALL**, i. e. man of the two hostages, p. cv note 1.
- FERDIAD**, p. clxxx note 2.
- FERDOMAN**, **Ultonian hero**, p. cxxxix note 5.
- Ferdomuin** (i. e. man of the deep), mythical **Leinster hero**, **Rua.** § 25; p. cxxxix, note 5.
- Fergal**, f. **Niall Frosach**, **Sam.** § 17.
- Fergal(1)**, s. **Cormac**, Chief of the **Deisi**, **Dec.** §§ 19, 22.
- Fergna**, s. **Cobthach**, a chief, **Fint.** § 18.
- Fergna**, f. **Aedh dubh**, of **Breifne**, **Ber.** § 16 note.
- Fergna**, f. **Dimma** = **Fiachna**, q. v., **Coem.** § 7 note.
- Fergus**, s. **Crimthan**, 'dux,' **Car.** § 38.
- Fergus**, 'fortissimus heros Ulteriorum,' i. e. **F. mac Roich**, **Car.** § 1; pp. cxxxi, clxxii note 3, clxxxvii note 3.
- Fergus**, a disciple of **St. Bairre**, **Ba.** § 13; of **Fionnabhair na Rígh**, according to the Irish lives.
- Fergus**, a robber, **Com.** § 53.
- Fergus**, **Ita** § 28.
- FERGUS BERN**, f. **Ruadan**, **Rua.** § 1 note.
- FIACC**, bp., of **Sletty**, pp. cxix note 10, cxxviii note 11.
- FIACHA MUILLETHAN**, i. e. 'broad-crown', pp. cxxii, cxl, and addenda.
- Fiacha**, **Fiachu Suigde**, s. **Feidlimídh Reachtmar**, **Dec.** §§ 1, 2; **Ita** § 1.
- Fiachna**, **Fiachni**, i. e. s. **Baedan**, **K. of Ulidia**, **Com.** § 52.
- Fiachna**, s. **Fintan**, **Dec.** § 33.
- Fiachna**, **Fyechna**, a chief, **Ba.** § 8; v. **Fachtna Fergach**.
- Fiachna**, f. **Cummine Foda**, **Mochoem.** § 30.
- Fiachna**, f. **Dimma** (*gen.* **Fiagni**), **Coem.** § 25; v. **Fergna**.
- Fiachna**, a monk of **Rathin**, **Car.** §§ 34, 35.
- Fiachna Finnfolaid**, s. **Feradach Finfechtnach**, **K. Ireland**, **Dec.** § 1.
- Fiachra**, Abbot of **Airard**, **Com.** §§ 57-8 (**Mart. Don.** May 2).
- Fiachra**, grandfather or f. of **Colman**, **Maed.** 53 (**M**) = 52 (**V**).
- Fianachta**, **Fianechna**, v. **Finneachta**.
- Fidhaoh**, son of, Chief of **Ciarraghe Luachra**, **Car.** § 28.
- Fiechra**, a chief, **Tig.** §§ 9, 10.
- Fílell**, v. **Silell**.

- FINALL, FINAN, FINDALL, brother or f. of St. Carthach, p. xlv note 3.
Finan, v. Finnianus.
FINAN, Bp., of Lindisfarne, p. lxxi.
Finan Lobar, p. lxix; v. Finanus.
Finanus, 'cognomento Cam,' i.e. the squinting, Abbot of Kinnity, Br. i. § 5; Finn. C. §§ 1-29; pp. lxxvii-lxx, clviii, clxxii note 1.
Finanus, a monk of Clonfertmulloe, Lug. § 34.
Finanus, a monk of Taghmon, Mun. § 29; v. Fintanus s. Eogan.
Finanus, of Cell Achaid Conchinn, Ab. § 22.
Finanus, 'de genere Amolngith,' Aed § 34 note.
Finanus, Mochoem. § 28.
Finanus, Fynnianus, Fintanus, 'homo infirmus,' Maed. § 57 (M) = 56 (V); the later Irish Life identifies him with Finan Lobar, or the Leper (Mart. Don. Mar. 16).
Finbarrus, i.e., pulchra coma, v. Barra.
FINCHAEM, ancestor of St. Mochoemog, Mochoem. § 1 note.
FINDALL, v. Finall.
FINDBARR, v. Barra.
FINDBARRUS, Bp. of Movilla, commonly called Finnian, q.v., Com. §§ 28, 30.
FINDCHAEM, ancestor of St. Cronan of Roscrea, p. lx note.
Findeoh, f. of Lonan, Fin. C. § 10 note.
Findlug, one of seven saints of Magh Scéith, Dec. § 13, cf. §§ 6, 8.
Findlug, v. Finlogus.
Findlug(h), a monk of Rathin, Car. § 34.
Findnat, Fynnathæa, m. of Fintan of Clonenagh, Fint. § 1.
FINECHT, m. St. Mochua of Timahoe, p. lxxix note 5.
Fingenn, s. Guoe, father of St. Carthach, Car. §§ 1, 5, 7; p. xlv note 3.
Fingennus, 'rex Mumenic,' Cron. §§ 24, 25.
Fingennus, of Corco Duibhne, maternal grandfather of St. Mochuda, Car. § 1.
Finghen, v. Segenus.
FINGIN, a prophet-leach, p. clxiii note 7.
FINGUINE, f. Finmaeth, p. xlv note 3.
Finianus, 'magister hospitum' at Taghmon, Mun. § 24 note.
Finlogus, Ir. Findlug, f. Brendan of Clonfert, Br. i. §§ 1, 71.
FINMAETH, m. St. Carthach, p. xlv note 3.
Finmaith, v. Finscriad.
FINN (MacCumail), pp. xxxiv note 6, lxxvii note 4, lxxxi, cvi note 5, cxxxii, clxvi note 6, clxx note 12.
Finnachta, v. Finneachta.
Finnanus, 'beatissimus abbas,' baptized by St. Abban, Ab. § 32; Colgan says = Finnian of Clonard; who was baptized by an Aban, C. S. c. 190.
Finnathæa, v. Findnat.
Finnbarrus, Mochoem. § 10.
Finnohad, Bp., Las. § 19 (according to Ir. Life, Silva Gad. i. 23-4, and Mart. Don. Nov. 13, of Killarga, Co. Leitrim).
FINNCHAD, v. Imchad Uallach.
FINNCHUA, St., of Bri Gobann, pp. xxvi note, cxix, cxxxvii note 8.
Finneachta, Fianachta, Fianeochta, i.e. Finnachta Fledach, 'the festive,' K. Ireland, Mol. §§ 19, 20; pp. lxxxi note, lxxxii, clxvii note 3.
FINNIAN, Bp., of Movilla, pp. xxvii note 1, xxxiii, lviii note 3, cvi note 5, cxxvi; v. Findbarrus.
Fin(n)ianus, Abbot of Clonard, called the tutor of the saints of Ireland, Ci. C. §§ 15-17, 20 note; Ci. S. § 36; Co. E. §§ 28, 35; Las. §§ 6, 25; Lug. §§ 25-7; Rua. §§ 1, 14; pp. xv, xvii, xli, liv, lviii, lxxxvi note 4, ciii note 3, cxi note 1, cxv, cxxiii note 7, cxxv, cxxxvii notes 8, 9; Colgan would identify him with **Fin(n)ianus senex**, 'sanctissime uite abbas,' Enda §§ 32, 33; but this is doubtful.
Finnianus, **Finan**, 'sanctus,' Mochoem. § 17.
Finnianus, 'sanctus,' possibly Finnian of Movilla, Ber. § 19.
Finnianus iunior, Enda § 23.
Finns, of Emain, the three, Bres, Nar, and Lothar, Dec. § 1; p. cxxxiii note 5.
Finscriad, **Finmaith**, m. of Berach, Ber. § 4.
Fintan, original name of Berach, Ber. § 4 note.
FINTAN, of Dun Bleisc, pp. ix note 1 (?), cxxxvii note 8.
FINTAN CORACH, p. clvii note 6.
Fintan Find, v. Fintanus.
Fintani, duodecim, Ail. § 13.
Fintanus, filius Carthind, Ir. Mac Carthind, Car. § 12.

Fintanus, s. Eogan, a monk of Taghmon, Mun. § 29 note; = **Finanus** in text.
Fintanus, Abbot of Clonenagh, Com. §§ 3-4, 9, 11; **Fint**. §§ 1-22; pp. lviii, lxx f., clvii note 6.
Fintanus, s. Tulchan, i. e. Munnu, q. v., Maed. § 28 (V); Lug. § 53 note; Mun. §§ 1 note, 2 note, 7 note, 18 note, 27 note.
Fintanus, f. Cainer, and uncle of Molua of Clonfertmulloe, Lug. § 12.
Fintanus, f. Ciaran of Ros Giallain, Car. § 16.
Fintanus, f. Leogarius, Ci. S. § 12.
Fintanus, 'homo diues', Dec. § 33.
Fintanus, v. **Finanus**.
Fintanus, **Fintan** **Find**, **Furudranus** **Albus**, Chief of Dal n-Araide, Ail. § 21.
Fintanus Moeldubh, 'uir sanctus,' succeeded **Fintan** as Abbot of Clonenagh, Cain. § 46; **Fint**. § 22; pp. xlv, lxx note, lxxi; v. **Fél.** p. 224.
Fiodhac, an anchorite, Ba. § 3 note.
Fland, **Flannbecc**, v. **Falbe**.
Fland, **Flannus**, s. Conla, Sam. § 13; p. lxxxviii.
Flandnait, **Flannait**, d. Cuano, Chief of Fermoy, Abbess of Cluain Dallain, Car. § 40.
FLANN, lector of Monasterboice, p. cxxx.
Flannanus, 'sanctus,' Ab. § 37; pp. xii f., xvi f., cxxvi note 7.
Foda mac Forax, a 'prepositus' of Aengus mac Nadfraich, Ci. S. § 15 note.
Foelanus, **Faelanps**, **Faolanus**, s. Dimma, Chief of Uí Fidhgenti, Lug. §§ 10, 27, 28.
Foelanus, s. Eochaid, a chief of the Deisi, Mochoem. § 30 (called Feidlimid in the Ir. Life).
Foelanus, s. Ronan, Chief of Eile, Mochoem. § 18 (called Feidlimid in the Ir. Life).
Foelanus, **Faolan**, f. Scanlan, Mochoem. § 31.
Foethenus, v. l. **Feichin**, f. Dimma, Mochoem. § 32.
FORANNAN, St., p. cliii note 11.
Forax, f. Foda, Ci. S. § 15 note.
Fore, v. **Mess Fore**.
Forfigi, v. **Furbitheus**.
FORGALL MANACH, p. xcvi note 4.
FOTHAD, p. cviii note 1.
Fregius, **Fraech**, a priest, uncle and fosterer of Berach, Ber. §§ 4, 5.
FUIREC, ancestor of St. Cronan of Roscrea, p. lix note 6.

Funecha, Ir. Fuinech, foundress of Clonbroney, Sam. § 5; Mart. Don. Dec. 11.
Furadranus, s. **Fintan**, Car. § 12.
Furudranus, Abbot (princeps) of Ros Giallain, Car. § 16.
Furudranus albus, v. **Fintanus**.
Furbitheus, **Furbicius**, **Forfigi**, 'rex,' Ci. S. § 30.
Furbithi, **Furbaide**, King of Connaught, Ci. C. §§ 11, 20.
Furseus, 'episcopus,' Ba. § 15; Cron. § 17; Mochoem. § 31; pp. xv, xvii, xxvi note, p. cxix note 10.
Gabran, **Gauranus**, f. Aed (Scottish Dalriada), Ber. § 14.
Gabren, f. of **Fintan** of Clonenagh, **Fint**, § 1 note; p. lxx note 1.
GABRIN, British bp., p. cxxiv note 4.
Ga(1)rbe, filius, 'uir Deum amans,' **Fin**. C. § 11.
Garbanus, an anchorite near Dublin, Coem. §§ 29, 30.
Gasconius, name of the great fish, Br. ii. §§ 30, 52; v. **Casconius**.
Gauranus, v. **Gabran**.
Geal Bregach, id est **Albus Mendax**, puer, afterwards Chief of Uí mic Uais, Cain. §§ 2, 7-
GEDCH, a bp., or a druid, p. clxv note 4.
Geraldus, Abbot of Mayo, Ger. §§ 1-16; pp. lxxi f.
Germanus, Bishop of Auxerre, Ci. S. § 4.
Germanus, 'peregrinus' (v. l. 'bishop'), Ci. S. § 29.
GERMANUS, St., of Auxerre, pp. xxxv note 3, cliii note 11.
Gigneus, disciple of Enda of Aran, Enda § 28; called also **Gigniat**, p. lxii note 3.
Gildas, 'sanctus,' Br. i. §§ 83-5; pp. cxi note 5, cxiv note 10, cxxiv, cxxv note 16.
Gilla budech, f. **Feradach** (Ossory), Cain. § 39 note.
Gillian, **Gillen**, f. of Mocholmog or Colman, Ba. § 13.
Glassanus, s. **Beoganus**, Com. § 20.
GLUNSLACH, a convert of St. Coemgen, p. liv note 6.
Gobban, **Gob(b)anus**, 'artifex,' Ir. **Gobban saer**, Ab. § 42; Maed. §§ 46, 48 (M) = 45, 47 (V); pp. xcvi, clxiii f.; perhaps = **Mogoppóc artifex**, p. clxiv.
GOBBAN, or **MOGOPPÓC FINN**, i. e. the fair, of Tech da Gobha, p. clxiv.

- Gob(b)anus, s. Nascand, 'episcopus,' monk of Rathen, afterwards of Inis Pich, Car. §§ 34, 39 (probably = Mogobhoc mac Naisc, LL. 368^a 26).
 Gobbanus, Mogopoo, Gobbanus, of Kinsale, Ail. § 37 (probably = Mogobba mac Eisen i Cind Sale, LL. 373^a 8).
 Gobbanus, a priest at Clonenagh, Fint. § 14.
 Gobnaid, Gobnith, Virgin, of Ballyvourney, Ab. § 22 (Mart. Don. Feb. 11); p. xcvi note 4.
 GOIBNIU, magic smith, p. clxiv note 7.
 Gollas, gigas, Br. i. § 44.
 Goll (*gen.* Guill), sons of, disciples of St. Ailbe, Ail. § 16.
 Gregorius 'papa', Ab. §§ 17 ad fin. 20; Ba. §§ 7, 10, 11, 13; Co. E. § 15; Lug. §§ 40, 47, 54; pp. lxxiii note 3, cxxiii.
 Grellan, 'Cruimter,' i. e. presbyter, Mun. § 3.
 Grillin, an alias name of St. Fechin's father, Caicarn, Fech. § 1 note.
 Guaire, s. Eogan, claimant of chieftaincy of Uí Cennselaigh, Mun. § 15.
 Guaire, 'uir caecus,' Coem. § 42.
 Gua(1)re Aidhne, s. Colman, K. Connaught, Fech. § 12; Maed. § 37; p. lxxviii.
 GUEN TEIRBRONN, = Alba Trimammis, p. clviii note 2.
 Guoe, f. Fingenn, Car. § 1.
 GUTHLAC, St., p. cxx note 1.
 HAKON, the Good, p. xcvi note.
 Helbeus, v. Ailbeus.
 Hellas, the prophet Elijah, Bo. § 17; Car. § 63; Maed. § 33 (M); Mochua § 9; p. cxx note 1.
 Heliseus, the prophet Elisha, Br. i. § 101.
 Heluens, Enda, § 21, 22.
 Heluens, v. Ailbeus.
 HENRY II, King of England, Coem. § 1 note.
 Hephí Summi Sacerdotes, Ail. § 2 note.
 Hiernanus, a man of the Deisi, Ci. C. § 11.
 Hilarinus, Pope, Enda §§ 20, 21.
 Hilarinus, Bishop, Ail. §§ 8-13; Dec. § 9.
 Huobritannus, brother of St. Gerald, Ger. § 2.
 HUGH, St., of Lincoln, p. xxvii note 3.
 HUGUCIO OF PISA, ii. 251 note.
 Hyllenus, v. Cillenus.
 Iacobus, Iacob, the patriarch Jacob, Br. i. § 5; Dec. § 4.
 Iacobus, Ba. § 15; as the others alluded to in the passage are all apostles, an apostle is probably meant; though the mention of 'supplanting' points to the patriarch; p. lviii note 3.
 Iarlatheus, Ierlatheus, Erlatheus, 'episcopus,' Ir. Iarlaithe, of Tuam, Br. i. §§ 8-10; Enda § 23; p. clxxv note 11.
 Iasconius, v. Casconius.
 Ibarus, Ymar, Ymarus, 'episcopus,' of Beggery, uncle of St. Abban, Ab. §§ 2, 3, 8, 9, 11-14, 18; Ail. § 24; Ci. S. § 7; Dec. §§ 12, 18.
 Iland, s. Dunlaing, K. of North Leinster, Ci. S. § 16 ad fin.
 Illandus, Ilundus, Bishop, Aed §§ 3, 4.
 Illill, v. Ailill.
 IMCHAD UALLACH, i. e. the proud, ancestor of St. Cronan of Roscrea, p. lx note; v. l. Finnachad.
 IMRATH, ancestor of St. Cronan of Roscrea, p. lx note; v. l. Amradh.
 Inreochtaoh, s. Rectabra, Sam. § 21.
 Iob, p. lxxxiv note 4.
 Iohannes, baptista, Co. E. § 15.
 Iohannes, evangelista, Ba. § 15; Co. E. § 15 note; pp. xlix note, lvii note.
 IOHANNES, 'papa,' possibly John V or VI, p. xvii note 1, cxxiv.
 Iohannes, brother of Molua of Clonfertmulloe, Lug. § 1.
 Ionas, f. Colman, Car. § 44.
 Ionas, propheta, Br. i. § 44; Fech. § 12.
 IOSEPH, the patriarch, pp. cxxviii note 4, clx note 5.
 Iosue, Joshua, s. Nun, Car. § 64.
 IRGALACH, s. Conang, p. cxx note 6.
 Ita, Yta, Ytha, Abbess of Killeedy, Br. i. §§ 3, 4, 8, 71, 92; Car. § 30; Ita §§ 1-36; Maed. § 49 (M)=48 (V); Mochoem. §§ 1-6, 8, 14, 15 ad fin., 20; pp. ix note 1, lxxii-lxxiv, xciv, cvi note 5, cxix note 10.
 IUCHNA ECHBÉL, i. e. 'horse-mouth,' pp. cxli note 5, cxlvi note.
 Iudas Scariothis, Br. i. § 97; ii. §§ 42-8; Car. § 45.
 Iustus, v. Diarmaid.
 Kahal, v. Cathal.
 Kanneohus, v. Cainnech.
 Karracus, v. Carthach.
 Keloharnanus, v. Cailcharn.

- Kellacanus**, v. Cellach.
Kennanus, v. Cehennas.
Kennechus, **Kennicus**, v. Cainnech.
Kennedus, 'rex,' Sam. § 7; probably Cinaed s. Irgalach, K. of Ireland †728; p. lxxxvii.
KENTIGERN, St., pp. clxix note 1, clxxvi.
Kera, **Kyear**, virgin, Mun. § 12 note (Emher in text).
Kera, **Ohlar**, virgin, Br. i. § 93.
Keranus, v. Ciaranus.
Krvoca, spurious female saint, p. lxxviii note 5.
Kiaranus, **Ker**-, s. Tulchan, a monk of Clonenagh, Fint. § 13; v. LL. 367^d 7.
Kiaranus, **Kier**-, **Ker**-, 'laicus,' Co. E. § 23.
KILIAN, St., p. cxxx note 1.
Killinus, v. Cillenus.
Kyear, v. Kera.
Kyel, v. Cel.
Kyennanus, Ir. Ciaran, Abbot of Duleek, Mochua §§ 8-10; pp. lxxx, xcix, cxiv note 10.
Kyennanus, v. Cehennan.
Kyminus (R), v. Coemgenus.
Kynnicus, **Kyenneous**, v. Cainnech.
- LASHÁN**, a Scottish Druid, p. clxii note 1.
Lochanus, v. Lochanus.
Lochdere, v. Dolue.
Lochnin, **Lochtan**, one of seven saints of Magh Seith, Dec. § 13; cf. §§ 6, 8.
Lac(h)tanus, **Laotenus**, successor of Molua († at Clonfertmulloe), Lug. § 58.
Laoteanus, **Laochtín**, **Lasianus**, Abbot of Achad Ur, Car. § 47; Mochoem. § 10 (Mart. Don. March 19).
Laidech **Leoard**, v. Lughaidh Leithderg.
LAIGNECH, f. St. Abban, p. xxiii note 9.
Laisran, 'minister' of Colum Cille, Co. E. § 3 note.
LAISRE, **Laisren**, v. Lasre, **Lasreanus**.
Lasair, v. Lasrea.
Lasianus, v. Lacteanus.
Lasre, **Laisren**, son of, a monk of Coninga, Dec. § 25.
Lasrea, **Lasair**, mother of St. Fechin, Fech. §§ 1, 4; p. cxi note 4.
Lasreanus, s. Colman, 'abbas,' Ita § 31 (perhaps = Laisre s. Colum, Mart. Don. Oct. 25).
Lasreanus, s. Nascand, Monk of Rathin, afterwards of Inis Pich Car. §§ 34, 39 (perhaps = Laisren mac Nasca ó Ard mic Nasca, Mart. Don. Oct. 25).
Lasreanus, **Lasrianus**, **Molasse**, q.v., Abbot of Devenish in Lough Erne, Aed § 33; Las. §§ 1-34; Maed. §§ 8 (M), 10; Sam. §§ 10, 26; pp. lxvi note 4, lxxiv, lxxvii note 4, lxxviii, cxv, cxxxvii note 1, cxi note 4, cxlv note 3, clxxx note 1.
Lasreanus, **Laasrianus**, Abbot of Leighlin, Mun. §§ 26, 27 (perhaps = Molaissi, Lug. § 31); pp. xlvi note, lxxiv note 7, cxxxvi note 6, cxi.
Lassar, Abbess of Cill Laisre or Killesher, bar. Clanawley, Co. Fermagh, Co. E. § 12 note.
LASSAR, sister of Daig mac Cairill, p. cxxxiii.
Laurencius, Roman Deacon, Las. § 24.
Lazarus, Br. i. § 104; Mochoem. § 33; Mochua § 10.
Lebanus, **Ledban**, Chief of the Deisi, Dec. §§ 19, 22; cf. §§ 16, 18.
Lenin, **Leninus**, f. Colman, Ba. § 13 note; Br. i. § 8.
Leogarius, Ir. Loegaire, s. Fintan, Ci. S. § 12.
Letifer (coined as an antithesis to Lucifer), Br. ii. § 20.
Liach filiús, **Mao Liag**, 'sanctus antistes' of a monastery near Waterford Harbour, Dec. §§ 38, 39.
Liadain, **Lidania**, m. Ciaran of Saigir, Abbess of Killyon (called by Capg. Wingella), Ci. S. §§ 1, 8, 9, 24.
LIATH, of Daire Leith, p. clxxxv note 1.
LIATH MACHA, name of Cuchulainn's horse, p. cxxxii note 8.
Liber, 'episcopus,' disciple of St. Bairre, Ba. § 13; p. xxxii.
Idber, s. Aradius, 'uir sanctus,' of Letuba Cainnich, Cain. § 15 (v. Mart. Don. and O'Gorm. Mar. 30); p. xliii.
Liadania, v. Liadain.
Lochan, an anchorite, Ba. § 3 note.
Loo(h)annus, first name of St. Bairre of Cork, Ba. § 4, v. Lúan.
Lochanus, s. Lugar, fosterer of St. Ailbe, Ail. § 1.
Lochanus, **Lochanus**, **Lochuranus**, a tutor of St. Coemgen, Coem. §§ 4, 7, 8.

Loegaire, s. Niall, K. of Ireland, Ci. S. § 18 note; p. clxvi.
 LORGAIRE, v. Leogarius.
 LONANUS, s. Cathenus, 'uir sanctus,' Fint. §§ 8, 9.
 LONANUS, s. Findech, Fin. C. § 10 note.
 LONANUS, s. Nadfraech, a Munster chief, Ci. S. § 19.
 LONANUS, f. St. Mochua of Timahoe, Mochua § 1.
 LOTH, Lot the patriarch, Ba. § 1; Br. i. § 6.
 LOTHAR, s. Eochu Fedlech, one of 'the three Finns of Emain', Dec. § 1.
 LOUIS, St., of Toulouse, pp. xii f.
 LUAIGNE, v. Lugneus.
 LUÁN, baptismal name of St. Bairre, Ba. § 2 note, v. Lochanus.
 LUCH, 'quod sonat latine mus,' mother of Croidh, Com. § 21.
 LUC(h)ENNUS, Luotigeri(n)us, Lucoill, brother of Ciaran of Clonmacnois, Abbot of Isel Ciarain, Ci. C. §§ 1, 23, 25.
 LUCHTICHERNUS, 'abbas,' Ita § 31 (prob. = Luctigernus, Mochoem. § 10.
 LUCIFER, Br. ii. § 20.
 LUCOILL, v. Luchennus; cf. Mart. Don. p. 242.
 LUOTIGERI(n)us, v. Luchennus.
 LUCTIGERNUS, v. Luchtichernus.
 LUGAID, s. Niath, Chief of Deisi, Dec. § 2, ad fin.
 LUGAID, Bp., of Connor, p. lix note 4.
 LUGAID, Bp., of Lismore in Scotland, p. lix note 4.
 LUGAID CICHECH, i. e. 'of the paps', p. clviii note 2.
 LUGAID CORC, p. clxiii.
 LUGAID LANDERG, i. e. the red-handed, p. xxxviii note 7.
 LUGAID MÓR, p. clxii note 3.
 LUGAID BOBDEARG (corrupt for Srib n-derg, i. e. 'of the red stripes'), K. Ireland, Dec. § 1; p. lxii.
 LUGHADH, Lugith, Lugidius, 'uir sanctus,' Ail. § 37.
 LUGHADH LEITHDEARG (i. e. half-red, or red-sided), LAIDECH LEARD (= leth-cerd, half-artist), f. St. Cainnech, Cain. § 1.
 LUGAIR, a monk of Rathin, Car. § 34.
 LUGBEG, virgin, sister of Ciaran of Clonmacnois, Ci. C. § 1.
 LUGBRANN, a druid, Ci. C. § 1 note.
 LUGER, f. Lochan, Ail. § 1.
 LUGER, LUGHUIRE, brother of Molua of Clonfertmulloe, Lug. § 1.

LUGID, LUGIDUS, LUGITH, commonly called Molua, q.v. (called Lugith Maccan, or 'the little lad', Lug. § 17 note), Lug. §§ 1 note, 17 note, 35 note, 38 note, 44, 46 note, 48 note, 50 note.
 LUGIDUS, 'episcopus,' Coem. §§ 10-12.
 LUGIDUS, LUGIDIUS, 'episcopus,' Com. §§ 11, 13, 19 note (v. Int. p. lix).
 LUGNEUS, f. Ciaran of Saigir (called Domuel by Capg.), Ci. S. § 1; = Luaigne, p. clviii note 2.
 LUIGDEOH, a priest, Lug. § 38 note.
 LUIGSE FILIUS, = Ir. Mao hui Laigai, Ci. C. § 26 and note.
 LUIRECH, 'episcopus,' Cain. § 1.
 LUNANUS, s. King of Romans, Dec. §§ 9, 10.
 LURANUS, paruus puer, Las. § 25.
 MAC ARDHE, MAC CAIRGE, f. Finan of Cenneitigh, Fin. C. § 1.
 MAC ARDDOE, v. Airde filius.
 MAC CAIRGE, v. Mac Ardhe.
 MACCALDE, v. s. Mobi.
 MAC CEISI, an officer of Aengus mac Nadfraich, Ci. S. § 15 note.
 MAC CHIER, MAC LAIR, MECHAR, f. of St. Sciath, Ail. § 32 note, 33.
 MAC ONEISSI, MAC ONIAD, v. Mac Nisi.
 MAC ORIOHE (wrongly written Chire), MAC CREKY, 'heremita,' Ail. § 32; perhaps the Mac Creiche whose life in Irish is in Br. 2324 f. 87^a, who was closely associated with Ailbe, ib. cc. 6 ff.; cf. pp. clxxiv, clxxxiii, note 4; perhaps identical with
 MAC ORIOHI, ORITHI, Enda § 23.
 MACCU ALDE, v. s. Mobi.
 MACCU ALT(h)e, ALTI, ALDE, MAC QUAYLTI, family name of Brendan of Clonfert, v. s. Mobi, Cain. § 44 note; Mun. § 28 note; Rua. § 4 note.
 MAC OUIRB, OUIRP, OU(I)RBIUS, a bishop, Ba. §§ 2 note, 11, 13, 14; cf. §§ 7, 10.
 MACDÁTHÓ, i. e. son of the two dumb ones, p. xxx note 3.
 MAC EIRCE, v. Erch filius.
 MAC HUI BIRN, v. Nem.
 MAC HUI CORMAIC, family name of St. Abban, p. xxiii note 9.
 MAC HUI LAIGAI, v. Luigse filius.
 MAC LAIR, v. Mac Chier.
 MAC LIAG, v. Liach filius.
 MACLOVIUS, v. Macutus.
 MAC NISI, MACNISEUS, MAC ONIAD, MAC ONE(I)s(S)I (the name is a me-

tronymic, Nes or Cnes being the name of his mother), Bishop, of Connor, Co. E. § 3; Com. § 5 (v. Reeves, Eccl. Ant. pp. 97-8, 237-9; C. S. cc. 924 ff., Mart. Don. Sept. 3); pp. xxii note 2, lix note 5.

MAO NISSE, Abbot of Clonmacnois, Ita § 35 (Mart. Don. June 13; Ann. Ult. 584, 590).

MAO NISSE, v. **ENANUS**.

MACUTUS (= St. Malo), one of Brendan's companions, Br. i. § 14 note; pp. xxxviii note 1, xl note 3, cxxxviii note 14, cxlvi; = **MAELOUIUS**, p. xli note.

MAEDHOG, **MAEDOC** of Ferns, v. **AIDUS**.

MAEDOC, 'mind n-Alban,' i. e. the diadem of Scotland, p. cxv note 8.

MAELAINFIND, -anfinth, -anfith, f. **DOCHUMMI**, Lug. § 48.

MAELDUB (called also **CROMDUB**), 'uir diues,' Cain. § 42 note; p. xlv.

MAELDUIBH, 'puer mutus,' Lug. § 45.

MAEL MARCHE, v. **MAEL MORCHE**.

MAELMOLTAOH, -mothlach, servant of Berach, Ber. §§ 11, 12 note.

MAEL MORCHE, **MARCHE**, **MALMARKE**, 'miles,' Mun. § 23.

MAELDUR (Ossory), Cain. § 39 note.

MAELRUAIN, Bp., of Tamlacht, p. cxii note 1.

MAELSECHLAINN, K. Ireland (ob. 862), p. cix note 1. For other compounds of **MAEL**, v. **MAI**, **MEL**, **MOEL**.

MAENACH, v. **MIANNACH**.

MAENOHATINUS, Bp., of Clogher, Tig. § 12.

MAGNUS, St., p. clvi note 1.

MAIGNENN, St., pp. liii note 3, cxix note 10, cxxii note, cxxxviii note 12, cxli.

MAINOHIN, v. **MANCHINUS**.

MAINE, s. Niall of the nine hostages, Mun. § 1 note.

MALACHY, St., Abp. of Armagh, pp. xiii f.

MALGARB (Ossory), Cain. § 39 note.

MALLANUS, v. **MELLANUS**.

MALLING, v. **MOLING**.

MALMARKE, v. **MAEL MORCHE**.

MALO, v. **MACUTUS**.

MANANN, the leper, pp. cxxxvii note 1, cxlv note 3.

MANANNAN MAC LIR, pp. cxxxii, clxiii, clxix note 9, clxxix note 1.

MANOHINUS, **MAINOHIN**, 'puer pius,' disciple of St. Declan, Dec. § 16.

MAEDHOG, **MAEDOC** of Ferns, v. **AIDUS**.

MARBÁN, p. clxii note 3.

MARIA VIRGO, mater Domini, Br. ii. §§ 42-3; Las. § 34; Mol. § 19.

MARIA, soror Lazari, Br. i. § 68.

MARTINUS, of Tours, Enda § 1; Sam. § 3; Martini ciuitas, i. e. Tours; Las. § 21; Tig. § 5.

MAUENUS, Abbot of Rosnat, Enda §§ 6-7; = **MONEND**; v. p. lxiii note 3.

MED[b], d. Fingen (see, however, Int. p. xlv note 3), mother of St. Carthach, Car. §§ 1, 4, 7.

MEDA, Queen of Connaught, pp. cviii note 1, clxii note 6, clxv note 4.

MEDOCUS, **MEDOG**, **MAEDOC** of Ferns, v. **AIDUS**.

MEDRANUS, brother of Odran of Lettir Odrain, Ci. S. § 25 (v. Mart. Don. June 6, Oct. 2).

MELORUIND, 'scolasticus,' Coem. § 38; p. cliii note 11.

MELD, **MELDA**, v. **MELLA**.

MELDANUS, a monk of Bangor, Com. § 15; perhaps identical with **Meldanus**, 'abbas,' Com. § 57.

MELLA, m. of Abban, Queen of Leinster, Ab. §§ 3, 5, 7, 8; addenda to p. xxv.

MELLA, **MELDA**, **MELD**, m. of S. Caine-nech, Cain. § 1.

MELLAN, grandf. of St. Mochoemog, Mochoem. § 1 note.

MELLANUS, **MALLANUS**, f. **MOCHUA**, Car. §§ 34, 35.

MELLOCHTRIO, **ME(t)lochtrig**, s. **COBTHACH**, Chief of the Deisi, Car. §§ 62, 63, 65.

MEND, 'uxor cuiusdam uiri Mend nomine,' Bo. § 27 (Mend is probably the *man's* name).

MERNOCUS, **MERNOCATUS**, Br. i. § 13 note; Br. ii. § 3; v. **TERNOCUS**.

MESSEGRA, p. xxxiv note 2.

MESS FORE, s. **CUANA CAMBRETHACH**, Chief of Deisi, Dec. § 2 ad fin.

MIANACH, f. **AEDH**, Ba. § 12 note.

MIANNACH, **MAONACH**, f. **SINELL**, Mun. § 6; miswritten **NUANNACH**, ib. note.

MIDA, v. **ITA**.

MIDGNE, f. **COLMAN**, Cron. § 20.

MITE, v. **ITA**.

MITHIDEN, name of St. Ita's angel, p. lxxiii note.

MOBAL, v. **MOBI**.

MOBEOOC, v. **BECANUS**.

MOBHI, original name of Brendan of Clonfert, Br. i. § 3 note.

MOBHI CLARAINECH, p. clxxxiv note 6; v. **BERCHANUS**.

MOBI, one of seven saints of Magh Sceith, Dec. § 13; cf. §§ 6, 8.

Mobi filius Cormalde, Mob(h)ai filius Cualde, Mobi Maccalde; Cron. §§ 2, 5 (v.l. Molan), 11; Fint. § 3 (these are probably all corruptions of maccu Alde, descendant of Aldae, wrongly read as mac Cualde; there is a Mobai mac hua Allae, LL. 373^a 46; maccu Alde is also the family name of Brendan of Clonfert, v. s. Maccu Althe, whose original name was Mobhi, according to Br. i. § 3 note).

Mochaemooch, v. Mochoemhog.

Mochaimhe, Mochuimi, Mocumma, Mocummin, of Terryglas, Ci. S. § 25 note; Fint. § 3 (= Mocaoimhe, Mart. Don. Dec. 13; Mocuimi, Madcuimius, C. S. cc. 451-3 [Maccumius, Maccomius R]; = Nathchaoimhe, Mart. Don. May 1; Nadcuimius, Nadcuimius, C. S. cc. 453 note, 454; Nethchoeme [v. l. Mochoemi], Féil. May 1).

Mochelloo, -log, one of seven saints of Magh Sceith, Dec. § 13; cf. §§ 6, 8.

Mochello(h), Moche(a)llog, 'sanctus senex,' Fin. C. § 24; p. lxviii (1).

Mochoba, a monk of Coninga, Dec. § 25.

Mochok, St., of Nendrum, pp. clxxvi, clxxxvi.

Mochokm, hypocoristic for Coemgen (of Glendalough), p. xxxiii note 5.

Moc(h)oem(h)og, Mocoem(m)o(h), Mochaemooch, Mocommoo(h) (hypocoristic for Coemgen, v. Mochoem. § 6), s. Beoanus, Abbot of Leamakevoe, Cron. § 19; Ita § 18 ad fin.; Mochoem. §§ 1-35; Mun. § 29; pp. lxxviii f., xciv.

Mocoemog, v. Mochoemmoc.

Mochoinne, cousin of St. Cronan, Cron. § 2.

Moc(h)olm, hypocoristic for Colman Ela, p. lvii note 1.

Mocholmog, of Cenn Eich, a disciple of St. Bairre, Ba. § 13 (= Colmanus s. Lenin, q.v.).

Mocholmog, s. Gillian, a disciple of St. Bairre, Ba. § 13 (= Colmanus Cham, ib. note; probably = Colman mac Grellain, LL. 367^b).

Mochoma, hypocoristic for Comgallus, q.v., Mun. § 4 note.

Moc(h)ombe, a disciple of Mochoemog, Mochoem. § 29.

Mochoemmoc, s. Cuat, monk of Rathin, Car. § 34.

Mochoemmoc, Mocoemog, monk of

Rathin, afterwards a bishop, Car. § 34.

Mochoemmoc, s. Uart, monk of Rathin, Car. § 34.

Mochoonne, 'sanctus,' Coem. § 36.

Mochoorog, Mocuaroch, Britto, 'sanctus,' Coem. § 48.

MOCHTA, St., of Louth, pp. cxii note 1, cxxiv note 14, cxlvii note 4, clxv note 7.

MOCHUA, St., of Balla, pp. xxi note 1, lxvii, lxxx, cxliv note 5, clii note 3, clxxvi.

MOCHUA, St., of Clondalkin, v. Cronan.

Moohua, s. Lonan, Abbot of Timahoe, Mochoa §§ 1-12; pp. xxi note 1, lxxx (wrongly called of Balla), lxxxix-lxxxi, lxxxiv note 4.

Moohua, s. Mellan, monk of Rathin, afterwards of Cluain da Crand, Car. §§ 34, 35 (LL. 367^f; possibly = Cronan mac Mellain, Féil.^a p. 72).

Moohua, Mochoe, of Luachair, Abbot of Ferns, Maed. §§ 34, 40, 48 (M) = 47 V; wrong reading in Maed. § 38 (M) note.

MOCHUA CICHECH, i. e. 'of the paps', p. clviii note 2.

Mochoimi, v. Mochaimhe.

MOCHULLEUS, St., p. xxii note 3.

Moohut(h)u, -ta, Moohudu, -da, Muchudu, Mocuodu, hypocoristic name of St. Carthach of Lismore, q.v., Car. §§ 1, 3, 5-18, 20 note, 21, 23, 25, 27, 29, 30, 33-5, 37-48, 50-1, 53, 55-69; Co. E. § 36. Moohutu cella, near Lismore, Car. § 68.

Mocua(e) Miannain, Abbot of Kilcloher, Car. § 63.

Mocuaroch, v. Mochoorog.

Mocumma, Mocummin, v. Mochaimhe.

Modan, Modanus, v. Mundanus.

MODICHU, brother of St. Bairre, p. xxxi note 3.

MODOMNOC, St., of Tibragny, pp. xxxv note 2, xcvi note 4, cxxv.

MODOMNÓG, Ail. § 13 note.

MODUOA, 'sanctus,' Bo. § 29.

MODWENNA, St., p. clvi note.

MORCCA, hypocoristic for Fechin, p. lxx note.

MOED(h)OO, MOED(h)OG, i. e. Maedoc of Ferns, v. Aidus.

MOELSAICH, gardener at Monasterboice, Bo. § 28, cf. § 16; p. xxxiv note 2.

MOELDUTN, s. Aedh Bennan, K. Munster, Car. § 8; cf. p. xlvii, and addenda to p. xlvii.

MOELGUBI, i. e. Caluus lugubris

- (rather, C. tristitia, the tonsured slave of sorrow), Coem. § 25.
MOELT(h)ULL, Chief of Ciarraighe Luachra, Car. §§ 8-10, 13, 14.
МОКНАСАН, St., of Athleague, p. clxxvii note 16.
MOENACH, **MOENECH**, s. Finghin, K. of Munster, Cron. § 25.
MOENU, **MOENEIU**, **MOEUI**, 'episcopos Brito,' Br. i. §§ 88 note, 91, 102 note (= Moinenn, March 1, Féil.; Mart. Don.; cf. Forbes, p. 412).
MOFEOTA, v. Fechanus.
MOGOBBA, **MOGOBBOC**, v. Gobbanus.
MOGOPOC, v. Gobbanus.
MOGOPPOC, v. Gobban.
MOG RUTH, a druid, p. clxii note 10.
MOINENN, v. Moenu.
MOLAGA, St., pp. xxvi note, cv, clxxvii note 16.
MOLAISSÉ, St., of Inismurray, pp. lxxiv note 5, cxxxvi note 3, cxl note 4, cli.
MOLAISSI, Lug. § 31 (might be either Lasreanus of Devenish, or Lasreanus of Leighlin).
MOLASSE, **MOLAS(s)I**, **MOLASSUS**, **MOLASIUS**, = Lasreanus, q.v., Abbot of Devenish, Aed § 33 note; Las. § 1; Maed. §§ 8 note, 10.
MOLING, **MOLYNG**, **MALLING** (called also Dairchellus, Tarchill, q.v.), Abbot of St. Mullins, Ab. §§ 2, 37; Maed. § 58 (M) = 57 (V); Mol. §§ 1-30; wrong reading in Ba. § 14 note; Maed. § 34 (M) note; pp. xxxii note 6, lxxvii note 4, lxxxi-lxxxiii, cxl note 4, cxlvi note 14, clxii note 3, clxvii note 3, clxix.
MOLING LUATH, i.e. the swift, p. lxxxi note.
MOLOCOA, v. Moluacha.
MOLUA **MAC COCHE**, **MAC OICHE**, hypocoristic for Lugid, q.v., Abbot of Clonfertmulloe, Car. § 18; Co. E. § 27 note; Maed. §§ 20, 38 (M) note (wrongly), 49 (M); Mochoem. §§ 10, 29; Mochua § 5; Lug. §§ 1-54; Mun. § 25 (v.s. Coche); pp. lix, lxxxiii f., xciv, cxlvi.
MOLUA, monk of Rathin, Car. § 34; perhaps identical with
MOLUO, 'eximie sanctitatis uir,' Car. § 64 note.
MOLUA, v. Dolue.
MOLUACHA, **MOLUOA**, **MOLOCOA**, s. Dimma, 'uir sanctus,' Maed. § 38.
MOAEDOC, 'mind n-Goidel,' i.e. diadem of the Gaels, addenda to p. cxxv; cf. ii. 344.
MONERNOC, ii. 345.
MONEND, **MONENN**, **MONENNUS**, i.e. Nynias of Whitern, Enda § 20; Tig. §§ 3, 4; p. lxxxix; v. Maucenus.
MOSEU, v. Moenu.
MONGACH, f. Fachtna, Ba. § 13.
MONGAN, p. cxxxiii note 1.
MONINNI, v. Darerca, Enda § 9.
MONOA, v. Mugnea.
MORRIGU, the, or Badb, p. clxxxvii note 3.
MOSCEGRAI, s. Mess Fore, Chief of Deisi, Dec. § 2 ad fin.
MOSS CORP, s. Moscegrai, Chief of Deisi, Dec. § 2 ad fin.
MOYSES, i.e. Moses, Ab. § 19; Bo. § 16; Br. i. §§ 5, 6, 81; Car. § 7; Fech. § 14; Ger. § 11; Maed. § 33; Tig. § 3; pp. cxx note 1, cl note 2, clxvi.
MUGAIN, wife of Diarmait mac Cerbaill, Aed § 14.
MUGNEA, **MONOA**, m. St. Molaisse of Devenish, Las. §§ 3, 4.
MUIREDACH, f. Aed (Connaught), p. cvi note 5.
MUNDANUS, **MODAN**, **MODANUS**, 'uir sanctus,' Ail. § 34.
MUNNU, **MUNNA**, **MUNNUS**, **MUNDU**, **MUNDUS** (hypocoristic for Fintan, v. Fintanus, s. Tulchan), Abbot of Taghmon, Ab. § 37; Cain. § 21 and note; Coem. § 21; Maed. §§ 29, 52 (M) = 28, 51 (V); Mochua §§ 5, 6; Mun. §§ 1-30; pp. ix note 1, lxx note 1, lxxviii note 1, lxxx, lxxxiv-lxxxvi, xciv, clxxxiii.
NA(d)fr(a)ech, **NATFRAECH**, **NEFRECH**, f. Aengus (Munster), Ail. § 22; Ci. S. §§ 13, 19 note; Dec. §§ 14, 18, 23; Enda § 12.
NAILE, St., of Inver, p. cl note 3.
NAR, s. Eochu Fedlech, one of 'the three Finns of Emain', Dec. § 1.
NASCAND, f. Gobanus, Sraphanus, and Lasreanus, Car. §§ 34, 39.
NATFRAECH, v. Nadfraech.
NATHCHAIMHE, etc., v. Mochaimhe.
NATHEA, Prioress of Clonbroney, Sam. §§ 12, 15, 16.
NATHINEUS, **NATHI**, priest, tutor of St. Fechin, Fech. §§ 4, 5.
NACHT, m. St. Ita, p. lxxiii note.
NECHTAN, **NECHTAYN**, Chief of Uí Fidhgente, Fin. C. § 16 (called Nechtain Cennfhada, i.e. long-headed, LS. 2354).
NECTANNUS, king (of Picts), Bo. § 5 (v. Int. pp. xxxv f.).

Nectanus, 'episcopus,' Bo. § 9.
NÉDE, a poet-breton, p. clxiii note 6.
Nefreoh, v. Nadfraech.
NEM MAC HUI BIRN, an alias of Pupeus of Aran, p. lxiii note 3.
Nemanus, Abbot of Monasterboice, Bo. § 29.
Nemhnall, v. Vendalus.
NEMNANN, **NEMMAT**, v. Emnat.
Nero, emperor, Br. ii. § 36; Dec. § 1.
NES, v. Macnisi.
Ness, m. Conchobar, p. cviii note 2.
Nessa, **Nessa**, d. Faclan, m. of Mochoemog, and sister of Ita, Mochoem. §§ 1-8.
Nes[s]AN, ancestor of St. Mochoemog, Mochoem. § 1 note.
Nessanus, 'sanctissimus diaconus,' i. e. St. Nessan of Mungret, near Limerick, Ail. § 42 (Mart. Don. July 25); p. xxxi note 3.
Niall, i. e. N. of the nine hostages, K. Ireland, Mun. § 1; p. xxvi note 4.
Niallus, s. Fergal, i. e. N. Frosach, K. Ireland, Sam. § 17; cf. Int. p. lxxxviii.
Niath, s. Brian, Chief of Deisi, Dec. § 2 ad fin.
Ninnidus, of Inishmacsaint, Ci. C. § 20 note (Mart. Don. Jan. 18).
Nochatatus, **Nochath**, of Aranmore, Br. i. § 71.
Noeleathan, d. Maelduin K. Munster, wife of Moeltule, Chief of Ciarraghe Luachra, Car. § 8.
NUADU, a druid, p. clix note 3.
NUANNAOH, v. Miannach.
NYNIAS, v. Monend.

Obediens, v. Collanus.
Obediens, a monk of Bangor, Com. §§ 24, 39.
OBAN, v. Odranus.
O'CONNOR, Aedh, p. clii note.
O'CONNOR, Rory, K. Ireland, p. c note 2.
Odo, v. Aedh.
Odo egmeoh, i. e. clamorus, 'uir pessimus,' called also Aedh eccintach, Aedh engach, Rua. § 29 note; in text called Eighmach.
Odranus, Abbot of Lettir Odrain, Ci. S. § 25 (Mart. Don. Oct. 2).
Odranus, priest, Prior of Isel Ciarrain, brother of Ciaran of Clonmacnois, Ci. C. §§ 1, 23, 25 (Mart. Don. May 16).
Odranus, f. of Cronan of Roscrea, Cron. § 1; p. lix note 6 (v. l. Obran).

OKNGUS, the Culdee, reputed author of the Féilire, p. clxxi note 9.
OKNGUS MAC AN ÓIC, son of the Dagda, p. cxxxiv note 2.
Oenius, **Oenu**, v. Aengus filius Luigae.
Oiblan, 'abba ssantissimus,' Mol. § 29.
O(1)ohu, v. Coche.
Oilain (recte Faclan), father of St. Moling, Mol. § 1.
Oillil, v. Ailill.
Olohu, v. Olcnais.
OLCHU, ancestor of St. Cronan of Roscrea, p. lx note.
Olonais, **Oloneus**, **Olohu** (misprinted Ochu), f. St. Ailbe, Ail. § 1; p. xxx note 3.
OLLAM, f. Ai, p. clxii note 6.
Ossanus, a deaf man, Cron. § 12.

Palladius, **Pallidus**, missionary to Ireland before Patrick, Ail. § 2 note; p. cxxiii.
Pastolius, cellarer of St. Fechin's monastery, Fech. § 17.
Pata, sister of Ciaran of Clonmacnois, Ci. C. § 1.
Patriotus, 'Archiepiscopus Hibernie, Scottorum,' 'patronus Hibernie,' Ab. §§ 2, 18; Ail. §§ 1, 2, 22, 23; Ber. §§ 2, 3; Br. i. §§ 31, 62; Ci. C. § 1 note; Ci. S. §§ 3, 4, 7, 13, 17; Coem. §§ 22, 48; Co. E. § 25; Dec. §§ 9, 12, 14, 18-21, 37; Enda § 13; Las. §§ 1, 2; Mochoem. § 20; Mochua § 11; pp. ix note 1, xv f., xxx, liv, lxi, lxxx, xcix note 2, c note 2, ciii note 3, cvi note 5, cxii note 1, cxxiii f., cxxv note 16, cxxvii note 8, cxxxi f., cxxxiv note 5, cxli, clvi note, clxii note 9, clxiii, clxvi f., clxviii, clxx note 3, clxxvi, clxxix, clxxxii note 9; Patricii hymnus, Cain. § 42; Coem. §§ 22, 23; Co. E. § 25; monasterium, Br. i. § 62; nepos, Aed § 31 note; Patriciana sedes, i. e. Armagh, Tig. § 13.
Paulinus, Archbishop of York, Ci. C. § 18 note.
Paulus, apostolus, Ail. § 14; Ba. §§ 10 note, 15; Dec. § 1; Enda § 3; Fint. § 16; Las. §§ 24, 34; Maed. § 44 (M); Tig. § 5; pp. cxxxii note 4, cxxxv note 6, clxxiii.
Paulus, 'heremita,' Br. i. §§ 60-3; ii. §§ 49-51.
PAULUS, Egyptian hermit, Jerome's 'auctor uitae monasticæ,' p. liv note 5.

PETROC, St., pp. cxxiv, cxxxiii note 4.
Petrus, apostolus, Ail. § 14; Ba § 15;
 Br. i. §§ 43, 55, 83; Br. ii. § 36;
 Dec. § 1; Ger. § 5; Las. §§ 24, 34;
 Mol. §§ 3, 5; Tig. § 5; pp. cxxxv
 note 6, clxxiii; Petri ecclesia, at
 Rome, Enda § 20; monasterium,
 at Rome, Ab. § 21.
Piramus, v. Ciaranus of Saigir.
Pubeus, Pubeus, of Aran, Br. i. § 71;
 Enda §§ 20-23.
PULCHERIUS, Mochoem. § 8 note; ii.
 344; v. Mochoemog.
Pupeus, v. Pubeus.

Quennan, v. Cehennan.
Queranus, v. Ciaranus.

Ragallus (Ir. Ragallach), King of
 Connaught, Ger. § 8; p. lxxii.
Ralohbe, Rathbeo, virgin, sister of
 Ciaran of Clonmacnois, Ci. C. § 1.
Rectabra, regulus, Sam. § 21 (v.
 Int. pp. lxxxviii f.).
Riadaín, v. Beanus.
Rithena, Rithena, 'uirgo,' Ita. § 24.
Rioo(h), Abbot of Inishboffin in Lough
 Ree, Aed § 31; p. xxviii.
Roehath, v. Nochatas.
Romanus, s. Aedh, an abbot, Tig. § 15.
Ron, v. Senach.
ROMAN, grandf. of St. Enda, p. lxiv.
RONAN, Breton saint, p. clxxii note 5.
Ronanus, s. Aedh, Chief of gens
 Branain, Com. § 49.
Ronanus, s. Bledine, Chief of Eile,
 Mochoem. §§ 16-18.
ROSS, s. Fiachu Suigde, Dec. §§ 1, 2.
ROSS, Russ, f. St. Declan, p. lx note 2.
Rotanus, miles, = Ir. Ruadan, Coem.
 § 41.
Ruad(h)anus, Ruanus, Abbot of
 Lothra, Ba. § 12; Ci. S. § 33; Rua.
 §§ 1-30; pp. lxxxvi f., clxxiii.
Ruad(h)n(a)it, Ruanaít, sister of
 Ruadan of Lothra, Rua. § 15.
Ruanaid, v. Diarmaid.
RUDRAIG, Com. § 1 note.
Russ, v. Ross.
Rutulus, v. Berikertus.

Sabh, SADBH, v. Saubh.
Saillohin, Keilchoenne, 'uir sanctus,'
 Ail. § 37.
Samson, Bishop of Dol in Brittany,
 Ail. § 17; pp. cxx note 1, cxxiv, cli.
Sant(h)an(n)a, Abbess of Clonbroney,
 Ber. § 19; Sam. §§ 1-26; pp. xxxiv,
 lxxxvii f., xciv (Mart. Don. Dec. 19).

SANB, p. cvi note 5.
Sanolit, Sandith, Sant, m. of St.
 Ailbe, Ail. § 1.
SANCTAN St., of Cell da Les (Mart.
 Don. May 9), p. cxxiv note 14.
Saran, Saranus, 'comes Laginensis,'
 Maed. § 43 (v. F. M. 60r and notes
 R. C. xvii 166, xxiii. 312, 343).
Satanas, Br. §§ 12, 13.
Saubh, Sa[d]bh, d. Cond Cetcathach,
 wife of Ailill Olom, Dec. § 2.
Saulus = Paulus, Enda § 3.
Scanlan, Scanlanus Magnus (Ir.
 Mor), Chief of Ossory, Ail. § 38 note;
 Lug. § 46 note.
Scanlanus, s. Foelan, Mochoem.
 § 31.
SCATHACH, female warrior, pp. cviii
 note 2, clxiv note 8.
Soellanus, 'minister' of St. Cainnech,
 Cain. § 13.
Soellanus, monk of Clonfertmulloe,
 Lug. § 52.
Soletha (miswritten Scletha), Squie-
 th(a). Squi(a)tha, d. Mechar, vir-
 gin, of Ardskeagh, Ail. §§ 32 note, 33
 (v. Mart. Don. Jan. 1, Sept. 6).
Soota mythical ancestress of the
 Scoti, Ab. § 1.
SCUTHIN, pp. xxxi note 4, cxxv,
 cxxxii.
Seachnallus, disciple of Patrick, Dec.
 § 20; p. ciii note 3 (v. Mart. Don.
 Nov. 27).
Sedia, v. Sethna.
Segene, f. Telle, Mun. §§ 9 note, 22.
Segeulus, 'minister' of Comgall, Com.
 § 18.
Segenus, disciple of St. Baire, Ba.
 § 13 (v. l. Finghen).
Segnith, Abbess of Cell Ailbe, Ab.
 § 32.
Sema, v. Sethna.
Senach, Senach Ron, friend of St.
 Cainnech, Cain. § 10.
Senachus, 'episcopus,' Rua. § 15
 (probably the Senach, pupil and suc-
 cessor of St. Finnian of Clonard,
 LS p. 78 ad calcem; F. M. and Ann.
 Ult. 587; C. S. cc. 163-4, 198-200;
 Mart. Don. Aug. 21).
Senanus, 'sanctissimus senex,' Abbot,
 of Scatterry, Ci. C. §§ 22, 23, 29; Ita
 § 8 pp. xii, xvi, xxvi note, cxxv,
 cxxvii note, clx note 1.
Senanus, 'puer,' disciple of St.
 Brendan, from Britain, Br. i. § 91.
SENCHA, p. clxxv note 13.
SENCHAN (Torpeist), p. cxxxi.

Senna, v. **Sethna**.

SEN-PATRAIC, pp. xxv note 2, xxx note 6.

Sethna, **Setne**, Bp., of Seirkieran, Lug. § 35.

Sethna, 'puer mutus,' Fint. § 3.

Sethna, **Sethneus**, **Sedia**, **Senna**, **Sema**, f. Maedoc of Ferns, Maed. §§ 1, 2 (M).

Set(h)na, **Setneus**, f. Comgall of Bangor, Com. §§ 1, 2, 5.

Setne, f. Currenus, Br. i. § 102.

Sigredia, sister of St. Gerald, Ger. § 14.

Silell, **Sinellus**, s. Miannach, 'uir sapientissimus,' i. e. Sinell, Abbot of Cleenish, Mun. § 6 (miswritten Filel, s. Nuannach, ib. note); v. Mart. Don. Nov. 12; C. S. c. 164; v. Sinellus.

Silennus, **Sinell**, disciple of St. Bairre, Ba. § 13 (of Cluain Broices, according to the Ir. Life).

SILLAN, St., of Emlagh, p. cxi.

Sillen, a lay-brother of Cluain Coirpthe, Ber. § 24 note.

SIMON MAGUS, pp. cxxii note 4, clxvi note 1.

SINCHELL, St., the elder, of Killeigh, p. clxxxv note 1.

SINCHELL, St., the younger, of Killeigh, pp. cxxi note 4, cxxiii note 3.

Sino(h)ell Camm, i. e. the squinting, of Clonduff, Ail. § 28.

Sino(h)ellus, 'religiosus monachus,' of Clonenagh, Fint. § 11.

Sinell, **Sinellus**, v. **Silell**; v. **Silenus**.

Sinellus, 'sanctus,' Com. § 54 (perhaps Sinell of Cleenish, v. **Silell**; or Sinell of Magh Bile, Ann. Ult. 602; Mart. Don. Oct. 1).

SITHCHENN, druid-smith of Tara, p. clxiii.

Slebinus, s. **Suibhne** of Eile, Ir. Slebhene, Mochoem. § 18 (miswritten Elebinus, ib. note).

Sochla, i. e. larga, m. of Molua of Clonfertmulloe, Lug. §§ 1, 2, 4, 11, 15; p. lxxxiii note 1.

Squletha, etc., v. **Scietha**.

Sraphanus, s. **Nascand**, monk of Rathin, afterwards of Inis Pich, Car. §§ 34, 39 (perhaps = Mart. Don. May 23; LL. 353° 51).

Suibhne, s. **Diarmait**, Chief of Eile, Mochoem. § 18 (miswritten Suydne, ib. note).

Suibhne (Deisi), Car. § 62.

Su(1)bne, s. **Domnall** or **Donald**, Chief of Uí Bairche, Mun. § 26.

Suibne Menn, i. e. the stammerer, K. Ireland, 615-28, Coem. § 48 note.

TADG, s. **Nuadu**, a druid, p. clxx note 2.

TADG, f. **Cormac**, p. cxlv note 3.

TADG, ancestor of St. Cronan of Roscrea, p. lx note.

Tadg, f. **Tipraite** (Connaught), Ber. § 12 note.

Taircellach, v. **Daircellach**.

Talcanus, v. **Tulchanus**.

Talmach, **Talmachus**, a minister of St. Brendan, Br. i. §§ 83, 85 notes (the true reading, v. **Calmachus**).

Tarohill, **Dayrehellus**, original name of Moling, Mol. § 1 note.

TASSACH, St., of Raholp, p. xcvi note 1.

TELDUIB, **MAC HUA**, v. **Colmanus**, princeps, Car. § 56 note.

Telli, **Taulli**, s. **Segene**, of Tech Telli, Mun. § 12; cf. ib. § 9 and note (Mart. Don. June 25).

Ternocus, **Mernocus**, **Mernocatus**, probably of St. Ernan's, 4 miles S. of Donegal, Br. i. § 13; ii. § 3.

Thobias, Br. i. § 18.

Thomas, apostolus, Mol. § 29; pp. xxxvii note, clxxiii.

THOMAS, St., of Canterbury, Rua. § 1 note; p. clviii.

Tibraide Tireoh, K. Ulster, Dec. § 1; Ita § 1.

Tigernach, **Tigernacus**, Bp., of Clones, Tig. §§ 1-18; pp. lxxxviii f. **Tigernacus**, **Tyag**, Chief of Uí Eathach Muman, Ba. § 2.

Tilianus, 'religiosus abbas,' probably St. Teilo of Llandaff, and the name should perhaps be read **Tiliauus**, Bo. §§ 4, 30; pp. xxxv f.

Tipraite, s. **Tadg**, young prince, of Cruschan, i. e. Connaught, Ber. § 12 note.

Tireoh, v. **Tibraide**.

Too(h)nanus, Co. E. § 8.

Tren, s. **Lugaid**, Chief of Deisi, Dec. § 2 ad fin.

Trichem, v. **Crithir**.

Trienus, a disciple of St. Bairre, Ba. § 13.

Tuathal Maelgarbh (i. e. bald-rough), 'rex Temorie,' Ci. C. § 19; p. li.

Tuathal Techtmar, s. **Fiachna Finnfolaid**, K. Ireland, Dec. § 1.

Tulohan, Talcanus, f. Ciaran, Fint. § 13.

Tulchanus, f. Munnu of Taghmon, Cain. § 21; Maed. §§ 28 (V), 52 (M) = 51 (V); Lug. § 53 note; Mun. §§ 1-3, 30 note; p. lxxxiv note 4.

Turgetius (Ir. Turgeis, Norse: Thor-gisl), Scandinavian chieftain, Ger. § 16 (Ann. Ult. 844).

Uart, f. Mochommoc, Car. § 34.

UINDUNUS, = Fintan of Clonenagh, p. lxx note 1.

Ultanus, s. Erc, a monk of Coninga, afterwards an abbot, Dec. §§ 25, 36.

Ultanus, 'sanctus,' Ber. § 19.

Ultanus, Ultani monasterium, probably Ardbrackan, Sam. § 3.

Vendalus, f. of Berach, Ber. § 4 (= Nemhnall, ib. note, v. p. xxxiii note 1).

VIGEAN, = Fechin, p. lxxv note.

WILLIBRORD, p. clviii note 1.

Ymar, Ymarus, v. Ibarus.

SUBJECT INDEX

TO THE INTRODUCTION

NOTE.—This Index, though based on the Introduction, will serve also as a Subject Index to the Lives themselves; inasmuch as the passages in the Lives bearing on the various subjects will be found collected in the notes to the Introduction.

- Abbacy, term used to indicate supreme ecclesiastical power, p. lxiii note 3.
- Adamnan's Life of St. Columba, pp. xlv f., lvii note 1, lviii note 3, cxlix, clxxxii note 9.
- Aed, name of fire goddess, p. cxxxvii note 7.
- Aengus' Féilire, pp. xx, xxi note, clviii, clxxi note 9.
- Agriculture, pp. xcv f.
- Ajax, son of Telamon, p. clxix note 5.
- Almsgiving, pressure exerted on saint by means of, p. cxxi note 2.
- Altar, things thrown off, p. clxxxiv.
- Angels, take the place of fairies in popular tales, pp. clxxxi f.; visit saints, ib.
- Animal Gods, p. cxlv note 3.
- Animals, saints as patrons of, pp. xxv, xxviii, xxx, liv, lvi, lxxvii, cxli f.; fondness of saints for, p. cxlvi; friendly to man, pp. cxliii f.; children reared by, p. cxliv; treated as human, pp. cxli f.; covenants made with, p. cxlv; made to fast, p. cxx note 1; miracles wrought for, p. cxliii; fix place of settlement &c., p. cxliv; track out saints, p. cxlv note; as totems, p. cxlv note 4; magic properties of certain, pp. cxlv f.; produced from water, p. cxlviii; domestic, pp. xcvi f.; impounded for trespass, ib. note 8; sensitiveness of, to supernatural presences, addenda to p. cxlvi.
- Apollo, Celtic parallels to, pp. xxv, cxli, cxlv note 3, cliv note 4.
- Appetite, monstrous, cured, p. clxxxvii note 3.
- Arm, v. Hand.
- Armagh, influence of A. legend, pp. xxxi, liv, clxxvi.
- Artemis, Celtic parallels to, pp. cliv note 4, clviii note 2.
- Artisans, high position of, pp. xcviixcix; different kinds of, ib.; saints as, v. Saints.
- Asceticism, pp. lxx note 4, cxvii, cxix-cxxiii; v. Fasting.
- Assemblies, political, p. cv; held at cairns, p. cix note 7.
- Asylum, right of, p. cxix.
- Bachalls, miraculous powers of, pp. xxviii note 3, xcvi note, cxxviii, cl, cliv note 4, clvi note 6, clxxiv-clxxvi; fountains produced by, p. cl; oaths taken on, pp. cv note 9, clxxvi; shape of, ib.; names of, ib.
- Baptism, p. cxxvii; heathen, p. clxxxi note 1.
- Baring-Gould and Fisher, Lives of British Saints, pp. iv, xxxvii note, lxxviii note 4.
- Barnewall, Samuel, p. ix note 1.
- Barrenness, cure of, p. clvi note 6; considered a reproach, ib.
- Bed, presumption of occupying saint's, p. clxxxiv.
- Bedfellow, office of king's, p. civ note 6.
- Beer, rent paid in, p. cxii note 2.
- Bees, in Ireland, pp. xxxv, xcvi.
- Bells, miraculous powers of, pp. clxxvi f.; oaths taken on, pp. cv note 9, clxxvii; names of, ib.
- Beltene, Celtic sun festival, p. cxxxvi note 1.
- Beowulf story, Irish analogue of, p. cxxxix note 5.
- Bertrand, Mons. Alexandre, pp. xcvi note 4, clv note 5, clx note 2, clxv note 1.
- Bible, influence of, on hagiological legends, pp. ci note 4, cxxxiii, cxxxix note 2, cxlvii notes 6, 10, clxvii, clxviii notes 1, 6, 7, clxxi

- note 10, clxxiv note 2; cf. pp. clx note 5, clxxx note 2.
- Birds, angels, &c., in form of, pp. xl, cxlvii, clxxxvi; fondness of saints for, p. cxlvi.
- Birth stories, v. Saints.
- Bishops, jealousy of, towards monasteries, p. cxiii note 1.
- Blessing, of harbours and roads, p. xciv.
- Blood, pollution of sanctuaries by, p. clxxxiv; spears consecrated in, p. clx note 9; avenger of, p. cvi note 3; fountain turns to, p. cli note 2.
- Blood-feud, p. cviii note 3.
- Boat, v. Ship.
- Body, embalming of, p. cix note 8; incorruption of, ib.; part of, treated as equivalent to whole, p. clxxxi note; king's, taken into battle, p. cx.
- Bollandists, *Acta Sanctorum* of, pp. xxiii-xxv, xxix, xxxii f., xxxvii note 1, xliii, xlvi, lx f., lxv, lxviii, lxx f., lxxii f., lxxv, lxxviii f., lxxxi, lxxxvi, lxxxviii f.; addenda to p. xxv.
- Book, of Dimma, p. lx note 1; of Dun Cow, v. *Leabar na h-Uidre*; of Fenagh, p. xcii; of Fermoy, of Lecan, v. *Manuscripts*; of Leinster, p. cxxx; of Lismore, pp. xxxix, xl note 4, xlv note 1, xlix note 3; of Llandaff, p. xxxv; of Mulling, p. lxxxii.
- Breath of saint, miraculous powers of, p. clxxviii.
- Brewing, p. ci.
- Bridges, p. civ note 4.
- Brigit, heathen goddesses named, pp. cxxxvi note 3, clx note 4, clxiv note 7.
- Britain, relations of Ireland with, pp. xxx note 5, xlv, lxii, c, cvii, cx note 7, cxxiv-cxxvii, clviii f.; see also Scotland.
- Brittany, relations of Ireland with, pp. xxxvii note, cxxv note 16, cxxvi.
- Broken articles, instantaneously mended, p. clxxxiv.
- Brougham, Hon. and Very Rev. H., p. xlvii note.
- Bruidens (hostels), right of asylum in, p. cxix note 5.
- Buddha, p. cl.
- Buffoons, pp. cii note 6, ciii note 1, cvii, cxxxiv note 2.
- Buildings, materials of, v. Stone, Wattle, Wood.
- Burial customs, pp. cix f.
- Bute, Marquess of, p. ix.
- Butter, making of, p. xcvi note 5.
- Caesar, de Bello Gallico, p. clx.
- Caillin, St., life of, pp. xcii, cxxxv note 5.
- Caimin, St., of Inis Celtra, metrical life of, p. lv note 3.
- Cairns, p. cix note 7; burial in, p. cix; of heads, p. cviii note 1.
- Canonical Hours, recital of, pp. cxv f., cxlvi note 14.
- Canons, p. cxiii note 1; at Ardmore, ib.; at Ferns, ib. and p. lxxv note 4.
- Capgrave, v. *Noua Legenda Anglie*.
- Capital punishment, p. cvi.
- Captives, v. Prisoners.
- Cathach, relics called, p. clxxv note 11.
- Cattle, reiving of, p. xcvi; mutilation of, ib.; sacred fires protect, p. cxxxvi note 1; v. Animals.
- Caulfield, Mr. R., p. xxxii.
- Cemeteries, privileges of certain, pp. xciii, cx; special classes of, pp. lxxxii note 1, cx.
- Chandos, James Brydges, first Duke of, p. xxi.
- Chariots, use of, p. civ; 'chariot under a king,' p. clxii note 10; driven over a man, p. clxxxvii note 3.
- Charms, v. Incantations, Love-charms, 'Path-protection.'
- Chastity, tests of, p. cxxi note 4.
- Chief, power of, p. civ; inauguration of, ib., p. cv note 5; burial of, p. cx.
- Child, Christ appears in form of a, p. lxxiii note.
- Children, exposure of, p. cvi; sale of, ib.; v. Glossary s.v. *gall-cherd*; determine place of saint's burial, p. cxlv note; fondness of saints for, p. cxlvi note 2.
- Christian objects and formulae, used magically, pp. xciii, clxxiv-clxxxi.
- Christianity in Ireland, early history of, pp. xxx f., liii f., lxi, cxxx.
- Church, relation of, to secular literature, pp. cxxx f.
- Circuits, for collecting dues, p. cxxviii.
- Clan system, influence of, pp. cii, cxxx.
- Clarendon, Henry Hyde, second Earl of, p. xxi.
- Classical myths, echoes of, in Irish literature, p. xxxvii note.
- Clement of Alexandria, p. clxvii note 5.
- Clerks and monks, mutual jealousy of, p. cxiii note 1.
- Cloak of Darkness, v. *Tarnkappe*.
- Clothes and personal ornaments, p. cvii.

Codex, Ardmachanus (=M), p. xiv, cf. vol. i. 9 note 1; — Imaciensis, p. lxxv; — Insulensis (=R⁴), pp. xix note 1, xx, xxii note, lii; — Kilkenniensis (=M), pp. xiii f., cf. vol. ii. 96, 100 notes; — Lochriensis (=R⁴), p. xx; — Salmanticensis (=S), p. ix.

Colgan, Father John, Irish Franciscan, pp. v, x f., xiii-xv, xix, xxi note 3, xxiii f., xxvi, xxvii note 1, xxxiii, xliii, lxiii, lxx, lxviii, lxx f., lxxiii, lxxv, lxxviii f., lxxxiii note 2, xciii note 2.

Colman mac Luachain, St., Life of, pp. xlvii note, xlix note 3, lvii note 1, clxxiii.

Confession, insistence on, pp. xciv note 3, cxvi.

Confraternities, v. Monasteries.

Contact, consecration by, p. clxxx note 6; knowledge transferred by, p. clxxi.

Coracle, exposure in, pp. xcix note 5, cvi note 3; voyage in skinless, p. clxxvi note 7.

Cornwall, Irish saints in, pp. xxxi note 3, li note 3, lii note 1; relations of Ireland with, pp. cxxiv f.

Coulanges, Mons. Fustel de, xci note 3.

Crime, detection of, by druids, p. clx; by saints, p. clxvii; v. Punishments.

Crosses, Celtic, p. cxxvii note 1.

Cuimin of Connor, his poem on the saints of Ireland, pp. xxviii note 4, xxxi note 3, xxxvii note, xliii note 1, xlv note 3, xlix note, liv note 5, lviii note 3, lxii note 3, lxiv note 6, lxxii note 6, lxxiv note 1, clxxiii note 2.

Culdees, p. cxii note 1; v. Rules.

Currier, p. ci.

Curses, v. Druids, Saints.

Cursing-stones, p. clvii.

Dalila, Irish analogue of, p. clxxx note 2.

Dead, raising of, p. cxxxiii; office for, p. cxxvii.

Decapitation of enemies, p. cviii note 1.

Delehay, Père Hippolyte, p. x.

Demons, imprisoned in stones, &c., p. clvii note 12; haunt trees, p. cliii; expulsion of, pp. clxxv, clxxx.

Derry, place-names beginning with, p. clv note 4.

Dicuil, De Mensura Orbis, p. cvii note 1.

Dillon, family of, p. xx.

Dillon, John, p. xiv note 5.

Dineen, v. O'Duinnin.

Dioceses, growth of, p. cxiii; monastic, see Monasteries.

Diodorus, pp. clxi note 4, clxiv.

Divination, modes of, pp. cliv, clx, clxii note 10.

Dog's flesh, served up in insult, p. xcvi note.

Doors, &c., miraculously opened, p. cxxxix.

Doublets in saints' lives, p. xc.

Dreams, interpretation of, by druids, p. clx; by clergy, ib. note 5; divination by means of, ib.

Druidism, survival of, pp. cxxxiii f.; pre-Aryan, ib.

Druids, hereditary, pp. lxxxiv note 4, clx; female, pp. clx, clxii note 1; in Armorica, p. cxxxiv note; in Britain, pp. clviii f.; in Gaul, pp. xcvi note 4, clx; in Scotland, p. c note 2; settle in islands, p. cxxii note 10; connexion of, with Brehons, p. clxiii; with physicians, pp. cii note 1, clxiii; with poets, pp. clx f.; with prophets, p. clxii; with smiths, p. clxiii; as rath-builders, p. xcvi note 4; divination by, p. clx; spells of, pp. cii note 8, cxlviii note 3, clx f.; cause sight-shifting, pp. clii, clx, clxix note 1; maledictions of, pp. clxxiii, clxxiv note 8; rivalry among, pp. cxlviii note 3, clxvii note 2; rivalry of, with saints, pp. xciii, clviii, clxv f.; schools of, pp. clxiv f.; political power of, p. clxv; position of, at Ulster Court, p. clviii; circuits of, pp. c note 2, cxxviii note 11; position of, taken by clergy, pp. cvi note 5, cxxviii note 11, clxv; property of, transferred to clergy, pp. clii, clxv; functions of, inherited by saints and clergy, pp. clx f., clxii note 6, clxvi f.

Dublin, Register of St. Mary's near, p. xxi note 2.

Dues, collection of ecclesiastical, pp. cxii note 2, cxxviii, clxxvi f.

Dyeing, p. ci.

Ecclesiastical privileges and property, saints' lives interpolated to secure, pp. lv f., lxxvii, xcii, ciii note 5.

Ecstatic states, p. clxxii note 4.

Eel, magic, p. clxxvii note 3.

Elements, invoked as pledges, p. cxxxv note 6.

Embalming, v. Body.

Enclosures in Ireland, p. xcvi note 6.

Entertainment, limitation of the right of, p. xcii note 3.

Espinosa, Description of Teneriffe, p. xli note.

Eucharist, in Irish Church, pp. cxxvi f., and addenda; reservation of, ib.; distribution of, by women in Brittany, p. cxxi note 4.

Evil eye, pp. lii note 3, clxxxvii note 3.

Excommunication, p. cxvi note 13.

Fairies, p. cvi note 6; angels take the place of, pp. clxxxi f.

Fairy-tale type of story, in saints' lives, pp. clxxxiv f.

Fasting, as a means of extorting terms, pp. cxx f., cxxxi; v. Asceticism.

Fee-, Feigh-, place-names beginning with, p. clv note 4.

Fees, excessive, p. clxiv.

Finn, Christian saints prophesied of by, pp. lxxvii note 4, lxxxi, cxxxii.

Finn Cycle, pp. c note 2, cxxxi.

Fire, conception by, pp. cxxxvii note 9, clviii note 2.

Fire deities, v. Sun.

Fires, sacred, pp. cxl f.; of St. John, p. cxxxvi.

Fish, migration of, pp. c f., clx note 1; lost articles found in, p. clxxxv; sacred, p. cli; conception by, p. clviii.

Fishing rights, p. ci.

Fitzsimon, Henry, Jesuit, pp. xxxii, xlvii, lv, lviii note 5, lxxv, lxxxix, xciii note 7.

Fleming, Patrick, Franciscan, pp. x f., xliii f., lxxviii.

Food, eaten, yet intact, p. clxxxiv; with any taste desired, p. clxxxv; showers of, p. clxxxvii note.

Foot-washing, p. cxiv.

Forests in Ireland, p. clv.

Form, &c., of persons changed, p. clxxxiv.

Fosterage, p. cvi f.

Fountains, cult of, pp. cxlix-clii.

Friendship, different origins of Celtic and Teutonic ideas of, p. cvii note.

Fruits, produced out of season, p. cliv.

Gallican rite, p. cxxvii.

Games, p. cvii.

Gaul, relations of Ireland with, p. c note 2.

Giraldus Cambrensis, pp. xcv note 5, xcvi note 4, ci note 9, ciii note 1, civ note 6, cxx note 1, cxxxv note 2.

Girdle, virtues of, pp. clxxx f.

Glamour, v. Sight-shifting.

Glass, vessels of, p. cxxvii; altar of, pp. cxxvii note 6, cxli note 3.

Gold, imported, p. c note; vomited,

pp. xlv, clxxxv; other substances transmuted to, ib.

Goldsmiths, p. xcvi; hereditary, ib. note 2.

Goode, J., English priest at Limerick, p. cxlii note 8.

Goolde, John, Irish Franciscan, p. xviii.

Grace, before meat, p. xciv note 3.

Grave, absence of grass on, an evil omen, p. clxxxix note 2.

Grazing, as a means of oppression, p. xcvi note 8.

Greek, p. cxxvii.

Ground, miraculous elevation of, p. clxxi note 9.

Hair, loss and miraculous regrowth of, p. clxxxvii note 3.

Hands, blessed by saint made skilful, pp. clxxxv f.; cursed by saint fall off, p. clxxxiv.

Hardy, P. D., p. cxlix note 3.

Harnack, Professor Adolf, p. cxxx.

Harold, Francis, Franciscan, p. lxi.

Hazel, magical properties of, p. cliv; 'hazels of knowledge,' p. clv note.

Hearing, faculty of, extended, pp. clxxi f.

Heathen element, persistence of, p. clxxxviii.

Heathen localities, christianized, pp. cxxxvi, cxlix.

Heathenism, Celtic, divergent elements in, pp. cxxxiii f.

Heaven, saints caught upto, p. cxxxviii.

Heffernan, Eochy, p. lxi.

Height, blessings and curses given from a, p. clxxiv.

Hereditary crafts, pp. xcvi note 2, ci f.

Hippolytus, myth of, p. cxxxvi note 3.

Homesickness, cure of, p. cxxiii.

Horologium, p. xcvi note 1.

Horseflesh, eating of, a heathen practice, p. xcv note 8.

Horses, use of, p. xcv note 8; obligation to keep the chief's, p. xcvi note 8.

Horstman, Dr. Carl, pp. xvi note 1, xxxix note 2.

Hospitality, of saints, pp. ciii, cxiii; of monasteries, pp. cxiii f.

Hostages, exaction and treatment of, pp. civ f.

House, magic, which disappears, p. clxx note 2.

Hrotswith of Gandersheim, p. clxx note 2.

Human victim, to make a new structure secure, p. clxxxvii note 3.

'Hurdles of Knowledge,' p. cliv note 4.
Hymn, Christian, used as a charm,
p. clxxix; three verses of, have the
efficacy of the whole, *ib.* note 9.

Imrama (voyages), class of tales called,
p. xcix.

Inanimate objects, vital and moral
qualities ascribed to, p. clxxxvi.

Incantations, p. clx.

Incas, sun-worship of, p. cxxix.

Incest, pp. cvi note 5, cxxv.

Inebriation, caused by saints' miracles,
p. ci.

Infant speaks, p. clxxxvii note 3.

Invulnerability conferred, p. clxxx.

Iron, blessed by saint cannot wound,
p. clxxxvi.

Isidore, St., Irish convent of, at Rome,
p. lxi.

Islands, forts in, p. civ; Irish ascetics
in, p. cxxii; druids in, *ib.* note 10.

Jealousy, tribal and national, in ec-
clesiastical matters, pp. cxii note 3,
cxxiv.

Journey, charms protecting on a, v.
'Path-protection.'

Kavanagh, family of, p. lxxxii note 1.

Keening, p. cix.

Kill-, place-names beginning with,
p. clv note 4.

Kilns, for drying corn, pp. xcvi f.

Land, grants and tenure of, pp. ciif f.

Lebar na h-Uidre, 'Book of the Dun
Cow,' p. cxxx.

Lents, number of, in the year, p. cxx
note 1.

Lepers in Ireland, pp. xvii note 1,
xlv, cx and addenda, cliii note 11.

Leto, p. cliv note 4.

Life-tree, p. clv note.

Litany, ancient Irish, pp. xxiv note,
xxxi note 3, lviii note 3, lxx note 1,
lxxi note 3, lxxiv note 4, lxxv note 1,
clxxxiii note 4.

Liturgy, Irish, pp. xxix note 7, xlv
note, cxxvi f.

Lot, as a form of Ordeal, p. cxlvi
note 1.

Loughs, removed, p. civ.

Love-charms, p. clxxviii.

Lug, name of Celtic Sun-God, pp. lxii
note 2, lxix, cxxvi.

Mac Anallaigh, Laurence, p. lv.

Macnimartha ('youthful exploits'),
class of tales called, pp. xxxiv note 6, xc.

Macray, Rev. Dr. W. D., pp. xii note 1,
xxi.

Mac Tiernan, John, p. xi.

Madan, Mr. Falconer, pp. xii note 1,
xxii.

Magic, v. Druidism, Druids.

Magic powers ascribed to Christian
objects, pp. clxxxviii-clxxx.

Magradin, or Magradoigh, Augustine,
Canon of Saints' Island, pp. xxi f.
note.

Males, exclusion of, from certain
places, pp. cxxii note 2, cxli note 3;
from witnessing certain female oc-
cupations, p. ci.

Manuscripts, borrowing of, p. cxiv
note 16.

Manuscripts cited:

BRUSSELS. 2324-40: pp. ix note 1,
xxv, xxx, xxxii, xlvi, l note 2, lv,
lvii, lxviii, lxxvii, lxxix (it contains
the following unpublished Irish
lives cited in the Introduction,
Abban, Bairre, Caimin, Coemgen
[metrical and earlier prose], Colman
Ela, Cranatan, Cuimine Foda, Mac
Creiche, Maedoc).

4190-4200: pp. xxxiii, xl, lii, lxi,
lxxiv note 3, lxxxi, lxxxvii (con-
tains as above, Berach, Ciaran of
Saigir, Declan, Grellan, Meic Ua
Suanach, Mochuda, Ruadan).

5100-4: pp. xlix note 3, lvii note 1.
7672-4 = Codex Salmanticensis = S,
pp. ix, xi, xxii.

8967: p. xxxiv note 5.

DUBLIN. *Franciscan Convent*. pp. x
note 3, xv f., xviii f., xlix note 3, lii,
lxxxi note.

King's Inns. No. 19: pp. xxxii note
4, xlviii, lxi note, lxix note 1.

Marsh's Library. V. 3.4 = M: pp. ix,
xi-xiv, xxii.

Royal Irish Academy. Book of
Fermoy, pp. xxxii, xli note, xlv
note, xlviii, xlix note 3.

Book of Lecan, pp. lxxiii note, lxxvii
note 3.

Hodges and Smith, No. 12: pp.
xxxii note 4, lxix note 1. No. 150:
pp. xlviii, lxi note, lxix note 1.

23 A 43: p. lxxiv note 3; 23 G 20:
p. xlix note 3; 23 O 41: p. lxxvii
note 3; 23 P 3: p. xlix note 3;
24 M 38: p. lv.

Liber Flauus Fergusiorum, pp. xli,
xlix note 3, lxxxi note, lxxxii, xcvi
note 4.

O'Daly, No. 25: p. lxi note.

- Stowe, No. 9 : pp. xxv, xxx, xxxii, xl, xlviii, lxviii, lxxvii, lxxxvii, cv note 1 (contains as above, Abban, Ailbe, Ciaran of Saigir, Ruadan).
- Trinity College*. No. 175 = T : pp. ix, xi-xiv, xxii; No. 1059 : p. xliii note 3; No. 1096 : p. lx; No. 1098 : pp. lv note 1, lx; No. 1100 : p. xliii note 2; No. 1101 : p. xlvii; No. 1285 : p. xlviii note 3; No. 1297 : p. lxxvii note 3; No. 1319 : pp. xlix note 3, lxxxii note; No. 1346 : p. lv; No. 1406 : p. lxxvii note 3.
- LONDON. *British Museum*. Additional 4788 (= Clarendon 39) : pp. xxi, xxix note 1, xxxiv, xliii note 2; Add. 18205 : p. lxxiv note 3; Add. 36736 : p. xli note 2.
- Cotton, Vesp. A. xiv = V : p. lxxv.
- Egerton, No. 92 : p. xlix note 3; No. 112 : pp. liii note 3, lxix note 1; No. 1781 : p. xli; No. 1782 : p. cxlv note 3.
- Harleian, No. 5280 : ib.; No. 6576 : p. lix note 3.
- OXFORD. *Bodleian*. Laud, No. 615 : p. xlv note 2.
- e Musæo iii : p. xlii.
- Rawlinson B. No. 484 : p. cxvii note 6; No. 485 = R¹ : pp. ix, xv-xxiii; No. 486 : pp. li, lix; No. 487 : pp. x, lxxxiv; No. 505 = R² : pp. ix, xv-xxiii; No. 512 : pp. xxviii note 2, xl note 4, xlviii, xlix note 3, lxxxii note.
- Lincoln College*. No. 27 : p. xliii.
- PARIS. *Bibliothèque Nationale*. Fonds Celtique, No. 1 : pp. xli f. notes.
- RENNES : pp. xli note, xlvii note.
- See also Book, Codex.
- Martyrdom, different kinds of, pp. lxxxiv note 4, cxix.
- Martyrs, absence of, in Ireland, p. cxxx; cf. addenda to p. cxv note 1.
- Materialism of Irish hagiology, p. xciii.
- Mede, Bernard, p. xxxii.
- Memory, loss of, pp. lvii note 1, lxiv, clxxxviii.
- Michel, Francisque, p. xlii.
- Migration of tribes, p. xciv.
- Military service, obligation of, p. cviii note 3.
- Mills, p. xcvi.
- Miracles, sameness of, p. cxxxiii note 1; immoral, pp. cxxxiv f.; not to be watched or interrupted, p. clxxxii note 9; separate teacher and pupil, p. cxxxix; v. Thaumaturgy.
- Mist, magic, pp. clxi note 1, clxvii, clxxxii note 1.
- Mithra, p. cl.
- Monasteries, possibly succeed druidic communities, p. clxv; constitution of early Irish Church based on, p. cxi; mutual relations of, confraternities, &c., pp. xci f., cxix f. and addenda; groups of federated, ib.; dioceses of, p. cxii; feuds between, p. cxii note; episcopal jealousy of, p. cxiii note 1; for women, p. cxii; arrangements of, p. cxiii; manual labour in, pp. cxiv, cxvi note 1; rotation of duties in, p. cxiv; novices in, p. cxix; officers of, the abbot, absolute power of, p. cxvii, appointment of, hereditary, ib.; prior, tanist-abbot, or oeconomus, pp. cxvii f.; tyranny of, ib.; cook or cellarer, p. cxviii; hospitaller and minor officers, ib.; artisans and serfs attached to, pp. xcviii note 2, ci, cxviii; Irish, on the Continent, p. cxxiii note 2; hospitality, obedience, schools, and scribes in, v. s. vv.
- Monsters, destruction of, pp. cxi note, cxxxix, cxlviii note 7, cliv note 5.
- Moon, conception by, p. clviii note 1; vision of saint in form of, ib.
- Moran, Cardinal, pp. xxxviii, xlii.
- Moriarty, Cormac Óg, p. xx; family of, ib.
- Music, band of, in war, p. cviii note 3; fondness of Irish saints for, p. clxxiii note; magic, pp. clxxii f.
- Mutilation, v. Cattle.
- Names, accretion of myths due to, pp. xxiv, xxviii note 1, xxxiv note 2, xxxvi note 4, lxxv; transference of legends due to, pp. lxxiv note 5, xc note 7, cxxxvi note 3; hypocoristic, pp. xxxiii note 5, lxv note, lxxxiii note 1, lxxxiv note 4, and the note prefixed to the Index Nominum, p. 344; intuitively known, p. clxxi note 5; given at tonsuring, p. cxxiii note 6.
- Neot, St., Anglo-Saxon life of, p. cxli note 7.
- Nicholas the Younger, son of the Abbot of Cong, p. lvi.
- Nicholson, Mr. E. W. B., pp. xxxii, xxxv, lxxxiv.
- Nomad Tribes, see Migration.
- Noua Legenda Angliæ, collected by John of Tynemouth, and edited by John Capgrave, pp. xvi note, xxxix, lii f., lxxiv.
- Oaths, pp. cv, cxxix, clxxvi f.
- Obedience, absolute, in monasteries, pp. lxxxvi, cvi note 3, cxvi.

- O'Cassidy, Gillamochuda, p. lxxvii.
 O'Clery, Michael, Irish Franciscan, pp. ix note 1, xxvi, lv, lxi.
 O'Cuilemhain, Donnall s. Donnchadh, p. lv note 3.
 O'Curry, Eugene, p. lxxxii.
 O'Daly, Hugh, p. lv.
 O'Donnell, Magnus, life of St. Columba by, pp. lviii note 3, lxii note 3, lxxxiv note 4.
 O'Donohoe, Dermot, p. xi.
 O'Donovan, John, p. v.
 Odour, miraculous, p. ci note 9.
 O'Duffy, p. lxvi.
 O'Duffy, Dubthach, p. lxvi note 3.
 O'Duinnin (Dineen), Donnall, pp. xxv f.
 O'Dwyer, Matthew, scribe of R³, p. xx.
 O'Farrell, family of, p. xx; Flaherty, Prior of Saints' Island, ib.
 O'Flaherty, Roderick, author of *Iar-Connaught*, pp. lxiv note, lxv note.
 Oghams, divination by, p. clx note 5.
 O'Grady, Mr. Standish Hayes, p. liii.
 O'Hanlon, Very Rev. John, p. lxxxii note.
 O'Leary, Mr. Patrick, p. lxxxii.
 Ordeals, pp. lxxxii note 1, cxxxviii notes 6, 13, cliv note 5, clxvi.
 Ormonde, Marquess of, pp. xi, xliii.
 O'Sheerin, Thomas, pp. xi, lx.
 O'Sullivan, Philip, p. xxix note 2.
 O'Toole, Fiacha, p. lv note 3.
 O'Toole, Laurence, Archbp. of Dublin, pp. xii f., xv.
 Otter, magic properties of, p. cxliv note 4.
 Pan, Irish analogues of, p. cxli note 5.
 Panegyric poems, p. ciii.
 Paschal question, pp. xlv note, lxxxv, cxxiii.
 Pastoral pursuits, prevalence of, pp. xcv-xcvii.
 'Path-protection,' charm called, pp. cxxvi note 13, cxxviii note 5, clxxx.
 Pathways, stopping up of, p. xcvi note 6.
 Penitentials, p. cxvi note 13.
 Pestilence, v. Plague.
 Physicians, hereditary, pp. ci f., connexion of, with druids, pp. cii note 1, clxiii.
 Pilgrimages, pp. cxxii f.
 Piracy, p. c note 2.
 Plague, pp. cx f., clxxvi.
 Poetry, learned in Scotland, p. c note 2.
 Poets, incantations of, p. ci note 1; insolence and exactions of, pp. cii f.; alliance of saints with, ib.; schools of, p. ciii note; dress of, ib.; connexion of, with druids, v. Druids.
 Poison, use of, p. clxix note 9; Christian hymn as charm against, p. clxxx.
 Polygamy, traces of, p. cvi.
 Pope, meaning of the word, p. lxiii note 3.
 Popes, ignorance of, in saints' lives, p. cxxiii.
 Prisoners, release of, p. cxxxix.
 Promise, Land of, pp. xxxi, xxxvii f., xli, lxxxvi, xcix note 5, cxxii, clxxx note 1, clxxxii f.
 Property, v. Ecclesiastical.
 Psalms, use of the, in education, p. cxv; in the canonical hours, p. cxvi note 1; in office for the dead, p. cxxvii; in malediction, p. clxxiv note 2; as charms, p. clxxx.
 Punishments, forms of, p. cvi; magical, p. clxviii.
 Rain, modes of producing, p. clxxx.
 Rath, builders of, pp. xcvi f.; in islands, p. civ; magic, p. xcvi note 4.
 Rawlinson, Dr. Richard, p. xxi.
 Rees, Rev. W. J., pp. lxxv f.
 Reeves, Rt. Rev. Dr. Wm., Bishop of Down and Connor, pp. v, x note 3, xiii f., xxxiv note 2, xliii note 2, xlvi note, xlvii, lv note 1, lix note 5, lx, cxvii note 7, clxxiv note 2; cf. vol. i. 9 note, ii. 96 note.
 Relics, pp. xxxi note 3, clxxvii; cult of, pp. l, cxxvii-cxxix; hereditary custodians of, pp. lxxxii note 1, cxxix; oaths taken on, pp. cv, cxxii; v. Bachalls, Bells.
 Rhys, Sir John, pp. cii note 2, clxiii note 13.
 Ricemarc, author of *Life of St. David*, p. lxxxix note 3.
 Road-book, p. civ note 4.
 Roads, making of, p. civ.
 Robbers, pp. cii, cviii note 1; in islands, p. civ; v. Glossary B. s. vv. *diberg*, *dibergach*.
 Roman rite, p. cxxvii.
 Rome, influence of, emphasized in later lives, pp. xxix note 7, lxii note 7, cxxiii.
 Rothe or Routh, Dr. David, R. C. bp. of Ossory, p. lxiii note 1.
 Rowan, magic properties of, p. cliv, and addenda.
 Rules, Culdee, pp. lxxviii note 3, cxii note 1, cxvi note 9; Monastic, pp. xlix note 3, lviii note 3, cxii note 1.

Rush, miraculous powers ascribed to, p. cxxxiii.

Sabbatarianism, p. cxxiii.

Saints, Irish, birth-tales of, pp. lxvii note 6, cxxxii, cxxxix f., clvii f.; groups of homonymous, pp. lxx note 1, cxxxvii note 1; as artisans, pp. xlix note, xcvi f.; as successors of druids, pp. xcvi note 4, c note 2 (see also Druids); of heathen deities, p. cxxxiv; longevity of, pp. xxv, xxx; maledictions of, pp. lxvii note 3, cxxxv, clxxiii; spitefulness of, pp. 1 note 2, cxxxv; introduced into secular tales, p. cxxxii; tract on the Three Orders of, pp. xvii, cxxv note 16.

Saints, Lives of Irish, character and composition of, pp. lxxxix-xcv; pagan elements in, pp. xciii, cxxxix ff.; reading of, in choir or refectory, pp. xv, xviii note 1, xxii f., xxiv, xxvi note 4, xxxviii, xli note 1, lv note 2, lxii, lxiii note 1, lxvi, lxviii note, lxxiv; analogies of, with the secular literature, pp. xxxiv note 6, xc f., xciii note 7, xcix note 5, cxxxviii note 14, cxxxix notes 1, 2, 5, cxl, cxliv note 2, cxlviii note 1, cxlix notes 1, 3, cl notes 12, 14; clvi note 4, clviii note 2, clxvi note 2, clxxi note 9, clxxii notes 1, 8, clxxiii, clxxv, clxxx note 1, clxxxi note 3, clxxxiv notes 10, 11, clxxxvi notes 9, 10; spiritual traits in, p. xciv; *Latin*, pp. ix ff.; style of, pp. xciv f.; translated from Irish, pp. xi, xxii, xliii note 2, lix, lxxvi, xc; *Irish*, pp. xxv f., xxxii f., xxxix-xli, xlviii f., lii f., lv f., lxvi-lxix, lxxiv, lxxvif., lxxxix, lxxxif., lxxxiv, lxxxvii; translated from Latin, pp. xxx, xxxix f., xlviii f., liii, lxi, lxvi, lxviii f., lxxvii, lxxix, lxxxvii, xcii.

Saliva, virtues of, p. clviii.

Schools, monastic, pp. cxiii, cxiv note 7, cxv; non-monastic, ib. note 8; druidic, v. Druids; poetic, v. Poets.

Scotland, intellectual unity of, and Ireland, p. c note 2; cult of Irish Saints in, pp. xxiv note, xxxi note 3, xliii note 1, xlv, xlix note, lv note, lvii note 1, lviii note 3, lxx note, lxx note 1, lxxv note 1, lxxviii note 5, lxxxi note, lxxxiv note 4, c note 2, cxxv note 16, cxxvi; relations of Ireland with, see Britain.

Scribes, pp. cxiv f.

Sea, miracles connected with, pp. cxlvii f.

Seals, a preserve of, p. xcvi.

Second sight, pp. clxx f.

Secular literature, attitude of Irish clergy towards the, pp. cxxx-cxxxii; influence of, on saints' lives, pp. cxxxii f.; see also Saints, Lives of.

'Self-doom,' pp. cv f.

Serpents, v. Vermin.

Settlement, a new, consecrated with water and salt, p. cxxvii note 12; fasting on occasion of, p. cxx; modes of choosing, p. cxliv; determined by bell, p. clxxvii; v. Animals.

Sex, change of, pp. clxxiv f.

Shape-shifting, pp. clxi note 3, clxix note 1, clxxii notes 5, 10.

Ships, building of, p. xcix; miraculously detained, ib. note 5; magic, ib. note 6.

Showers, miraculous, of food, p. clxxxvii note.

Sight, v. Vision.

Sight-shifting, or glamour, pp. cxliv note 3, clx, clxix f., clxxviii f.

Silver, imported, p. c note 2.

Sinchell, School of the younger, pp. cxxi note 4, cxxiii note 3.

Sirinus, v. O'Sheerin.

Skins, used for clothing, p. cvii; considered impure, pp. xxxviii, clxxxiv.

Slaves, p. xxx note 5; female, v. Glossary B, s. v. cumal.

Sleep, supernatural, p. clxxii.

Smiths, ranked with druids, &c., p. xcvi; v. Artisans.

Solam, or Solomon, reputed author of Ir. life of Coemgen, p. lvi.

Solar deities and heroes, v. Sun.

Souls, go out of body in sleep, p. clxxii; rescue of, p. clxxix note 2.

Spain, silver imported from, p. c note 2.

Speech, loss and recovery of, p. clxxxviii.

Spiritual traits in saints' lives, p. xciv; obliterated in later versions, ib.

Stars, conception by, p. clviii note 1.

Stokes, Mr. Whitley, pp. xxvii note 2, xl f.

Stone, use of, in building, pp. lxxx, xcix.

Stonehenge, p. clvii note 1.

Stones, sacred, p. lxxxi note; in sacred wells, p. cli; water crossed on, p. clv; cult of, pp. clv-clvii; marks left on, p. clvi; sexual significance of, ib. note 6.

Study, union of prayer and, pp. lxxxvii, xciv.

Submission, forms of, p. cvi.

Suchier, p. xlii.

Sun and Fire God, Celtic, pp. xxv, xxviii, xxx, xxxvi, xli, xlv, xlviii, liv, lvi, lviii f., lxii note 2, lxvii, lxix, lxxi, lxxiii f., lxxvii, lxxix, lxxxii, lxxxiv, lxxxviii f., cxxxiii, cxxxvi ff.

Sun-worship, relics of, pp. cxxxv f.

Taboos, pp. xxix note 6, cviii note 1, clxxxiii f.

Tales, and other Irish pieces cited :

Accallam na Senórach, Colloquy of the Ancients, p. cxxxi.

Aibgitir in Chrábaid, Alphabet of ascetic Devotion, pp. lvii note 1, cxviii note 3.

Aided Clainne Lir, Death of the Children of Lir, p. clxiv note 7.

Aided Conchobair, Death of Conchobar, p. clxi note 4.

Aided Fergusa meic Roich, no Oenét amnas Ailella, Death of Fergus mac Roich, or The one cruel jealousy of Ailill, Car. § 1 note.

Aided mac n-Uisnig, Death of the Sons of Usnech, pp. lxxiv, cxxiii note 3, clxxxiii.

Aided Meidhe, Death of Medb, p. lxii, Dec. § 1 note.

Aided Muirchertaig meic Erca, Death of Muirchertach, son of Erc, p. lxxxviii note 2.

Aislinge meic Conglinne, The Vision of Mac Conglinne, pp. ciii note, clxxxvii f.

Amra Coluim Cille, The Elegy of Columba, pp. xlv note 2, lviii note 3, cxli note 3.

Baile Bricini, The Ecstasy of Bricine, p. cxlv note 3.

Baile Moling, The Ecstasy of Moling, p. lxxxii, Mol. § 6.

Baile Mongain, The Ecstasy of Mongan, p. li.

Borroma, The Borromean Tribute, pp. lxxxi note, clxvii note 3.

Bruiden Da Derga, Da Derga's Hostel, pp. c note 2, cxlii, clx note 1.

Cáin Adamnáin, The Law of Adamnan, p. cxviii.

Cáin Domnaig, The Law of Sunday, p. cxxiii note 4.

Cétbriathra Bicc meic De, The First words of Becc mac De, p. clxxxvii note 3.

Cosc Molcholmoc, The Instruction of Mocholmoc, a section of Aibgitir in Chrábaid, q. v.

De uitiiis latentibus, do., do.

Do maccuibh Úa Suanach, On the Sons of Úi Suanach, p. xlviii note 3. Echtra Leithin, The Adventures of Leithin, p. xlix note 3.

Ferchuitred Meidbe, Medb's Husbands, p. lxii, Dec. § 1 note.

Fis Adamnáin, The Vision of Adamnan, p. xl.

Genemain Aeda Slaine, The Birth of Aed Slaine, p. cvi note 5.

Immacallam in da Thuarad, Colloquy of the Two Sages, p. clxiii note 6.

Iram Curaig húa Corra, Voyage of the Coracle of the Úi Corra, pp. lxiv, clxxxiii note 4.

Iram Curaig Maileduin, Voyage of Maelduin's Coracle, pp. xxxvi f. note, xcix, cxxxii note 3, cxlviii note 9, clvi note, clxxxiv note 2.

Imthecht na Tromdaime, Circuit of the Burdensome Company, pp. xlix note, xci note 1, cii, cxxxi note 1.

Indarba Mochuda, The Expulsion of Mochuda, pp. xlv note 3, xlviii, Car. § 20 note.

Lebar Gebála, The Book of Invasions, Ab. § 1 note.

Macgnimmartha Conchulainn, Cuchulainn's Youthful Feats, p. xxxv note.

Macgnimmartha Find, Finn's Youthful Feats, p. xxxv note.

Oenétamnas Ailella, v. Aided Fergusa. Oided, v. Aided.

Táin Bó Cuagne, The Cattle Raid of Cooley, pp. xci note 1, cxxxi; addenda to p. xcvi.

Tenga Bithnúa, The Ever-new Tongue, pp. clii notes 3, 6, clv note 5.

Tocomlad na Deisi, The Migration of the Deisi, p. lxii; Dec. § 1 note.

Tales, Irish secular, non-moral character of, p. cxxxi note 9.

Tallaght, martyrology of, p. xxvi note 4.

Tanistry, secular, p. civ; ecclesiastical, p. cxvii.

Tanning, p. ci note 10.

Tarnkappe, or Cloak of Darkness, pp. cxxviii note 4, clxxix f.

Thaumaturgy, prominence of, in saints' lives, pp. xcii-xciv; v. Miracles.

Thor and the Peasant, story of, p. cxliii.

Tigernach, Chronicle of, pp. xxi note 3, lxxviii note 4.

Time, passes magically, p. clxxxvi.

Todd, Dr. James Henthorn, p. xxviii note 3.

Tonsure, p. cxxiii; Celtic, possibly druidic, ib., p. clxvi note 1.

- Topography, in saints' lives, pp. v, xxiv, xxxii, xlvii, lxi f., xcv note 4.
- Totemism, pp. cxlix note 4, clviii note 4.
- Transference of curses, diseases, &c., p. clxxiv.
- Transport, miraculous, of things and persons, p. clxxxvi.
- Treasure, burial and discovery of, p. cix; -trove, ib.
- Trees, tribal sacred, p. civ note 6; magical properties of, p. cliv; cult of, pp. clii-clv.
- Tribes, nomad, v. Migration.
- Tuatha Dé Danann, pp. cxx note 7, cxxxiii note 5, clx note 4, clxii note 1, clxiv note 7; gods of the, p. clv.
- Tundalus, Tungallus, Vision of, p. lix note 2.
- Underworld, descents to the, pp. cxxi note 2, cxxxvii note 1, cxlv note 3.
- Ussher, Abp., pp. xiv, xxi, xxxvi, lx.
- Vehicles, use of, p. civ.
- Vermin, on person, p. cvii; expulsion of, p. clxx.
- Vision, extension of faculty of, p. clxxi.
- Voice, divination from sound of, p. clxxi; extension of power of, p. clxxii.
- Wales, Irish Saints in, p. lxxv note 1; see also Britain.
- 'Walking,' of Ghosts, pp. cviii note 1, cix notes 7, 8.
- Walking over a man, renders him invulnerable, p. clxxx note 2.
- War, customs connected with, p. cviii.
- Ward, Hugh, Irish Franciscan, pp. xxix note 2, xxxii, xxxiv note 5, lv, lviii note 5, lxiii note 1, lxxv, lxxii f., lxxviii f., lxxxix.
- Ware, Sir James, pp. xiv, xxi, xxix note 1.
- Water, animals produced from, p. cxlviii; magic properties of, ib.
- Water God, Celtic, pp. xxiv f., xxx-xxxii, lxii, lxxvii, cxlvii-cxlix.
- Wattle, buildings of, pp. xcix, cxiii.
- Wax tablets, use of, p. cxv.
- Weapons, fall from the wall of themselves, p. clxxxvii note; consecration of, in blood, p. clx note 9.
- Wells, v. Fountains.
- Werewolves, p. clxxii note 5.
- Wheels, divination by, p. clxii note 10.
- Wheels and Crosses, Celtic, p. cxxxvi note 1.
- Whitby, synod of, p. lxxi.
- Windisch, Professor Ernst, p. clxii note 1.
- Winds, fair, production of, p. cli.
- Wine, imported from Gaul, p. c note 2; miraculously produced, p. ci.
- Wolves, pp. xxx, xxxvi; cult of, p. cxlii.
- Women, as warriors, p. cviii; slaughter and decapitation of, ib.; avoidance of, by Irish saints, pp. cxxi f.; annoyance of saints by, p. clxvi note 2; exclusion of, from sanctuaries, pp. lxxvii note 5, cxxii; magical powers of, pp. cxxii, clxiii; occupations peculiar to, p. ci; in monastic schools, p. cxv note 3; in hospitium of monastery, p. cxiv note 1; monasteries of, p. cxii note 6.
- Wood, buildings of, pp. xcix, cxiii; v. Forests, Trees.
- Wool, importation of, Sam. § 23.
- Wren, folklore of, p. cxlvi note 14.
- Zimmer, Professor Heinrich, pp. ix note 2, xxxvi note 5, xxxix note 6, xl, xli note 2, lxiv, xci note 1, c note 2, cii note 2, cxxiv note 3, cxxxi f. notes; ii. 344.

GLOSSARY

NOTE.—This Glossary is intended also to serve the purpose of an Index to the words and phrases explained in the Introduction.

A.—LATIN.

absolutionis dies, v. **solutionis dies**.
alius, owing to the influence of Ir. *araile*, which means both 'alius' and 'quidam', 'alius' often has the sense of 'quidam', e.g. Cain. § 40 note; Maed. § 47 (M)=46 (V); Lug. § 30 note; p. xliii note 2; but there is also in R' a frequent confusion between the abbreviations for *alius* and *aliquis*.

amicus anime, literal translation of Ir. *anmchara*, 'soul-friend,' i.e. confessor; e.g. Maed. § 20 (V), where M has 'pater confessionis', and S R have 'confessor'; cf. Lug. § 38 and note; Ba. § 14.

ancilla, = Ir. *cumal*, a female slave, a well-known unit of value, equivalent to three cows, v. p. lxviii note 5.
alni, Maed. § 54 (M); probably a mistake for 'alni', alders.

antilum, 'a. aureum bene ornatum,' Ci. C. § 25. 'I cannot explain this word. The Ir. Life has 'cuach rigda co tri henuib orda', i.e. a royal goblet, with three golden ~~hinde~~.
apud, sometimes translates Ir. *la*, which means 'by' and 'with'; e.g. Com. § 52 ad fin.: 'apud quem' = by whom.

assignare, to mark out, Car. §§ 62, 65; probably also Ita § 8; to sign with the sign of the cross, Dec. § 30.

atrium, translates the Ir. *rath*, Com. § 52; and *less*, Car. § 65; both meaning 'fort'.

baoulatus, bearing a bachall, Cain. §§ 37 note, 38.

ballentum = *balneum*, Com. § 54 note; C. S. c. 458.

bapturum, 'cacabus plenus bapturo,' Mol. § 15.

baptuta, 'sanguis tuus commiscetur et baptuta,' Mun. § 26 note.

barthanus, v. Ir. Glossary, s. v. *bar-dán*.

berbex = *ueruex*, a wether, Maed. § 5 (V).

bibliotea, a book-wallet, Mol. § 4.

bioulei, some kind of tree, Maed. § 54 (M); Colgan suggests 'betullae'; V reads

brensei, ib. § 53 (V).

broocus, from Ir. *brocc*, i.e. a badger, Ci. S. §§ 5, 6; where Capg. has *taxus* and *taxo*.

caluus, of cattle = Ir. *máel*, which in this connexion means hornless, Ci. S. § 30; of shoes: 'caluos ficones,' Mun. § 28 note = Ir. *málassa*, i.e. broad-toed shoes without points.

candida aqua = Ir. *uisce glán*, 'fair water,' Mun. § 20 note.

canis = Ir. *cú allaid*, lit. wild dog, i.e. wolf, Maed. § 25 (M).

caput = Ir. *cenn*, in the sense of a corner of anything, e.g. of a cloth, Ita § 20; of a writing tablet, p. cxv note 11.

caritas, food, refreshment, banquet, Ba. § 14 and note; Fint. § 8; hence *caritatiuus* = hospitable.

catacominatio, cursing, Fin. C. § 16 note.

cellarius = *cellarius*, Rua. § 14; due to the influence of the later Irish orthography.

celebrare, *celebratio*, when used absolutely, nearly always refer to the recital of the canonical hours, very rarely to Mass, v. p. cxv note 14; the 'nouis celebrandi ordo' obtained from Rome, Ail. § 37 note, probably does refer to Mass, cf. p. cxxvii; but it might mean the Roman mode of chanting; v. *offero*.

+ mugs (lan)
 (Plummer)

cellarius, the monastic cellarer, v. p. cxviii.
ceraculum, a wax tablet, v. p. cxv.
certamen, in Maed. § 54 (V) is used like Ir. *cath* in the double sense of battle and battalion, for V's 'xxiv certamina' M (§ 55) has 'xxiv millia militum'.
cessor, glossed 'successor', Ci. C. § 33.
cetha, = theca, a book-wallet, Ci. C. §§ 24, 26.
circuitus, the rotation of monastic duties, Coem. § 8; = Ir. *timchell*, p. cxiv.
cuitas, used as synonymous with 'cenobium' or 'monasterium', e. g. Fint. §§ 12, 13; distinguished therefrom, Ab. § 27; so: ciuis = monachus, Lug. § 35.
coccula, a cloak or plaid, p. cvii note 8.
coocus = cellarius, v. p. cxviii.
conolause, a cradle, Mochoem. § 7; v. note a. l.
conex (?), **conix** (?), *fem.*, a vessel or cup, 'lac effudit in conicem ligneam,' Coem. § 35; cf. Lug. § 17 note.
conuersus, a novice, Lug. § 30, where S' has 'laicus', i. e. a lay-brother; cf. Ci. S. § 30, where Br. renders it by *tuata* = laicus, while in Rua. § 21 Br. renders it by *athlaech*, q. v.
corona, Maed. § 50 (M) = 49 (V); clearly some kind of domestic beast; it is evident that the later scribes and translators could make nothing of the word; v. notes a. l.
crismale, a vessel in which the reserved Eucharist was carried on the person, Com. § 22; Mochoem. § 18; pp. cxxvi, clxxviii note 3.
currito, to ride in a chariot, Maed. § 2 (M).
cunula, probably = cubula = cupula, 'kleine Tonne, kleines Grabgewölbe,' Körtin, Ab. § 33. Colgan in text has 'cunela', in notes 'cunula', which he explains as a vessel in which milk is kept and pressed = Ir. *cuinnoc*.
dexter, Ir. *dess* = south, Maed. § 8 (V) = australis (M).
diadema, Ir. *mind* q. v. means both a diadem, and also any precious object, a relic, &c. In Ci. C. § 29 ad fin. 'diadema' is clearly used in the sense of relic.
dispensator, for the various monastic officials to whom this title was given,

and the various synonyms or it, v. pp. cxvii f. and notes.

emblena, 'dolor . . . in emblena, id est in ventre,' Mol. § 25.

exceptatoria, a mill-pond, 'in pistrini exceptatoria,' Fech. § 14 note, = 'in fouea molendini,' ib. text.

familia, the monastic community, regarded as the founder's clan or family, p. cxii.

frango, 'ante se bellum fractum est,' Coem. § 4; i. e. he was victorious, a lit. translation of a common Irish phrase, e. g. 'memais in cath ria Cormac,' Rawl. B. 512 f. 102^b 36.

galmulm, 'butirum et galmulm,' C. S. c. 419; pl. 'galmula', Ci. S. § 30; where Colgan's explanation is quite impossible, and Capgrave's 'panis' is a mere makeshift. The Irish versions give no help with this rare word, which probably means *curds*, from γάλα; cf. 'butirum eius [uaccae] et galmarium multi comedere,' R. C. xvii. 237 (Tig.).

genu, 'sub genu alterius discere,' Ci. S. § 36; cf. Ir. *glún-dalla*, lit. knee-fosterling, i. e. one fostered at another's knee.

grabatum, the body of a cart, Fin. C. § 18 note (Ducange gives no example of this sense).

gutta, in Br. ii. § 54, seems to mean the setting of a gem (not in Ducange in this sense).

habellum (? -lus), Dec. § 32; a very obscure word, as the notes a. l. show. It formed part of a tribute or rent due to the saint. As far as the form goes it might be a diminutive of 'habena', as 'catellus' from 'catena', but this does not yield a very satisfactory sense.

horae regulares, the canonical hours, p. cxvi note 1.

inous, apparently used in the sense of a cup, Lug. § 17.

ingratus, 'redit ingratus,' i. e. 're infecta', ungratified, Aed § 5.

internallum, a turn at the common mill, Lug. § 11; v. p. xcvi.

itero, to change, Las. § 12 (due to influence of Ir. *atherrach*, which means both change and repetition).

lateo (trans.), to conceal, Cron. § 17.

letitia is constantly used in the sense of Ir. *fáilte*, which means not merely joy, but more particularly welcome (cét mil fáilte, 100,000 welcomes); Cf. C. § 13; Br. i. § 69; Maed. § 39. In Cain. § 26 R has altered it into '*pietatis uiscera*', thinking that as a death had just occurred '*letitia*' was inappropriate; while in Cain. § 31 the editors of the S text (§ 39) have positively altered '*letitiam*' into '*tristitiam*' for the same reason!

letus, 'ne sis letus in adventu eorum,' i.e. do not welcome them, Ir. 'na fer fáilte friu', Coem. § 38; see *letitia*.

leulotiana, a cemetery, Co. E. § 36; Dec. § 39; Lug. § 37.

lucerna, Cain. § 37 note; '*lucerna*, genus cocullae in glossis Isidori, sed legendum *lacerna*,' Ducange; and so possibly here. M has re-cast the whole story to suit '*lucerna*' in the sense of lamp.

ludarius, Maed. § 26 (M) = § 29 (V); evidently some domestic animal; see notes a. l. cf. '*pars de carne ludarii maceri*', '*inuenerunt ludarium rufum*,' C. S. cc. 312-13.

luna, a crescent-shaped ornament, a lunula or lunette, Car. § 10; cf. O'Hanlon, v. 244; Joyce, ii. 234 ff.

lusciscus, a dog, a corruption of '*lysciscus*', which is strictly a wolf-dog; '*cum uacis, armentariis, et lusciscis*,' Car. § 47, where it is clearly a cattle-dog; the fem. occurs in the form *lacissa*, *lacisca*, Reg. Dun. de S. Cuthberto, pp. 59, 153; Capg. f. 239.

magister, Mun. § 14; = princeps, ib. note, i.e. abbot.

magister hospitum, *hospitalis*, the hospitaller of a monastery, p. cxviii note 6.

magus auium, the druid-bird, i.e. the wren, Mol. § 22, v. note a. l.

mandatum, Maundy, Br. ii. § 31.

mansorius, the hospitaller of a monastery, Ba. § 14; v. p. cxviii note 6.

manum tenere, *trahere*, a literal translation of the Irish phrase *gabáil láma*, which means to expel, Car. §§ 53, 54, 58; Com. § 50; Mochoem. § 11.

manuum lamentatio = Ir. *lám cho-mairt*, lit. hand-smiting, a sign of grief or penitence, Ab. § 22; cf. *complosis manibus*, Maed. § 43 (V).

mastigia (*μάστιξ*) = baculus, Mochoem. § 18.

materia abbatis, Ir. *damna abbad*, i.e. one capable of being appointed abbot, Ci. C. § 26; cf. *rigdamna*, lit. king-material, a prince, heir apparent.

monstruolum, a little monster, Mol. § 22.

mortella, Coem. § 14 = *mortarium*, Ducange.

neoffidi = neophyti, Dec. § 23 (possibly the writer thought it meant 'new in the faith').

oblatio, = *oblata*, i.e. the wafer made for the Eucharist, Lug. §§ 21, 34, 48.

obsequium, Ir. *osaic*, correlative of *mandatum*, the solemn foot-washing, Ba. § 14 note; Br. i. § 38; v. p. cxiv.

occidentales, Ci. C. § 12, where it is defined as the inhabitants of Britain and Ireland. In Ir. documents Ireland is often called *iarthar domain*, the west of the world.

ootamen, Cron. § 13; seems to mean a harrow, but I know of no other instance of the word.

oeconomus: on this monastic officer and the various titles under which he appears v. pp. cxvii f.

offerro, to offer the Eucharistic Sacrifice, to say Mass, Com. § 18; Fint. § 14 note (in text '*sacrificium offerre*'), Lug. §§ 6, 23; *Liber offerendi*, a Missal, C. S. c. 460; *ordo offerendi*, Com. § 18; v. *oifrenn*.

ola, *olla*, '*summi humeri pars posterior*,' Ducange, Cain. § 37; v. *uola*, *uolna*.

opus Dei, the canonical hours, p. cxvi note 1.

parochia, the diocese or district subject to the ecclesiastical jurisdiction of the principal monastery of an order, v. p. cxii.

pax, a kiss, Ir. *phóc*, Cain. § 20, where '*dare pacem*' (M) = '*osculari*' (SR). The meaning comes from the kiss of peace in the Mass.

peregrinus, a technical word for an Irish missionary on the Continent, p. cxviii note 2.

piramis, monument, tomb, Rua. § 17.

porcellus, '*massa sanguinea intra uiscera quae uulgo (!) porcellus paralysis uocatur*,' Ger. § 1.

preco, Br. i. § 71, here and elsewhere answers to *crossán* in the Irish lives,

which means a jester, buffoon, v. Meyer, Contributions to Irish Lexicography, s. v.

propositus = prior, v. pp. cxvii f.

princeps = Ir. *airchindach*, 'erenagh,' abbot, Cain. § 40; Car. § 54; Enda § 30; so principatus, Car. § 16.

prior : on this monastic officer and the various titles under which he appears v. pp. cxvii f.

procurator fratrum, = cellarius, p. cxviii note 4.

prostrabit, prostrabunt, Maed. § 36 (M); from 'prostrai', the pret. of 'prosterno', a verb 'prostrare' was wrongly inferred.

quattus, 'uas lactis quatti,' Ab. § 33; an *legendum* 'quassati' ? churned milk, butter-milk.

quinta pars, i. e. one of the five provinces of Ireland, Ir. *coiced*, which literally means a fifth, Ab. § 9; Coem. § 1.

reote, probably = Ir. *deisel*, q. v., right-hand-wise, Ab. § 52; Cron. § 24.

relaious, Maed. § 47 (V) = *conuersus* § 48 (M); this curious word is a literal translation of the Ir. *athlaech*; Ir. *ath*, like *re-*, indicates both repetition and reversal; 'athlaech' means one who has been a *laech* = laicus, warrior, but is so no longer; hence = *conuersus*, q. v.

religioua, a nun, Cain. § 26; phonetically written 'reliaoua' in S, which the editors of that text make into a proper name.

reliquiae, a cemetery, Ir. *relic*, Fint. § 16 note; p. xxiii note 3.

reliquo, to melt, 'pix reliquata,' Cain. § 6, note.

roma, Ir. *ruaim*, a cemetery, Las. § 24, v. p. cx note 7.

scamnus spicarum, apparently some measure or quantity, Maed. § 40 (V).

soetha = cetha, q. v., Car. § 18; Com. § 58; altered to 'cetha', Cain. § 28 note.

Scotium opus, i. e. timber building as opposed to stone, p. xcix note 3.

scriptulum = scrupulum, Br. i. § 26; = Ir. *scrupal*, p. clxxx note.

secto, apparently intended as frequentative of 'seco', to cut, 'fructecta sectantes,' Ger. § 9.

secundus abbas, Ir. *secnab*, prior, Eo. § 29; v. pp. cxvii f.

significatio, the act of making the sign of the cross, Dec. § 24.

singulariter = Ir. *do sainriud*, more particularly, Ab. § 52; so: specialiter, Br. i. § 94.

solitana, some kind of large vessel, 'impleuerunt ingentem uas, solitanam fratrum,' Ci. C. § 31 ad fin.

solutionis dies, Br. ii. § 15; = *absolutionis dies*, ib. § 30; le Jeudi absolu, Maundy Thursday.

specialiter, v. *singulariter*.

surex, a little pig, Ci. S. § 10.

tabularis, tabulata facies, Ir. *dár-aineach*, Cain. § 12; Car. § 24; Maed. § 16; v. p. cxi note.

tergo, ? a cloth for wiping, a towel, 'extersi pedes eius cum tergine,' Ita § 20; Colgan reads 'uirgine'.

terma = *therma*, strictly warm water, but used of any water; in Coem. § 29 it translates Ir. *linn*, a pool; Car. § 50.

termouela, Maed. § 34; Ducange, s. v. *tormouela*, says: 'trabes transuersariae ad portas . . . uel crates mobiles . . . quibus prata . . . claudi solent.' He only cites this passage. In A. S. June iii. 407 it is glossed by 'repagulum', i. e. bolt.

titulus lapideus, a boundary-stone, Coem. § 21; v. Ducange, 2. *titulus*, 'limes, meta, cippus.'

tollum, tullum, a weir, Cain. § 13; Cron. § 2; in both cases it corresponds to Ir. *ess*, which means a cataract or rapid; in Cron. § 2 the S text has 'gurgis'.

trauicula, Cain. § 32 note; if this is anything more than a slip for 'tunicula', the reading of M and R, it is probably intended as a diminutive of 'trabea'; if from 'trabes', as in ordinary Latin, it must mean the saints' *bachall*.

tullum, v. *tollum*.

ungulus = *ungula*, a claw, Br. i. § 54; v. Jubinal, p. 37.

uola, the palm of the hand, Cain. § 37 (R) which lower down reads 'manum'; but S and M read rightly 'ola', 'olla', q. v.

uolna, = *ulna*, elbow, arm, 'uolnis et genibus,' Coem. § 43; Mol. § 14.

uoluntas sua, = Ir. *a riarr ffin*, Icel. *sjálf dómi*, 'self-doom,' one's own terms, Dec. § 19, v. pp. cv f.

uotum malum, Rua. § 10, perhaps

means *diberc*, brigandage, cf. Ail. § 31 note, where 'uotum pessimum' is explained as *diberc*; and Cain. § 38 note, where 'laici uotum malum promittentes' are defined as 'di-berg[a]igh'.

ydoletious = idolothytus, *ἰδωλόθυτος*, Las. § 5.

zabulum, Ci. C. § 12; from the parallel passage in the Irish life it seems to mean a kiln.

B.—IRISH.

aenach, a fair, an assembly held for celebrating certain games, races, &c., translated 'agon', Mol. § 19; pp. cv note 6, clxxxi note 17.

airbe druad, 'a druid's hedge,' some kind of magical obstruction, p. clxi note 1.

airohindech tige oiged, 'head of the guest house,' the hospitaller of a monastery, p. cxviii note 6.

airohinnech, erenagh, hereditary lay-abbot, p. cxvii note 5.

airddaoh, v. erthech.

airecht, an assembly of the tribe or kingdom held for purposes of business, p. cv note 6.

annchmara, a confessor, v. amicus animae.

athlaeoh, an ex-warrior, = conuersus, a novice, Rua. § 21 note; pp. lxii note 3, lxxx note 5; v. relaicus.

bachall Isa, i.e. the staff of Jesus, v. p. clxxvi.

bardán Ciaraín, latinized Barthanas Kyarani, Ci. S. § 4, name of a bell, ? Ciaran's little bard (from its musical tone), p. clxxviii note.

bernán, lit. little gap, name of certain bells, from their cracked condition, p. clxxvii note 16, and addenda.

bóbán, lit. little cow, calf, name of certain bells, perhaps from their small size, p. clxxvii note 16.

breth féin (a), one's own judgement or terms, v. uoluntas sua.

briocht oomga, draoidheacht, spell of protection, of druidism, names given to certain charms which gave protection on a journey, p. clxxix note 1.

brithem, a brehon, a judge, p. clxiii.

buide Connall, name of the yellow plague of the seventh century, which was probably malignant typhus, p. cxi note 1; Rua. § 8 note.

cairdes Crist, lit. Christ-friendship, gossipred, p. cxlii note 8.

caisel, a stone fort or enclosure, pp. xcvi note 6, cxiii note 9.

cathach, lit. warlike or warrior, name given to certain relics which were used as battle-standards of the tribe, pp. cxxviii note 7, clxxv note 11.

celebrad, oelebraim, v. celebros.

oeltar oomga, diolithe, draoidheacht, cloak of protection, of concealment, of druidism, names given to certain spells which acted as a *tarnkappe*, or cloak of invisibility, p. clxxix notes 1, 5.

oláirainech, lit. board-faced, i.e. flat-faced, p. cxi note.

olár ciartha, = tabula cerata, a wax writing-tablet, p. cxv note 11.

oloo robaid Blathmeio, 'the bell of the excommunication of Blathmac,' name of St. Carthach's bell, Car. § 58 and note.

oohlach (in), the cowed (crozier), name of St. Colman Ela's crozier, p. clxxvi.

oimge oonaire, 'path-protection,' name of certain spells which gave protection on a journey, p. clxxix note 1.

oomalta, Welsh *cyfaill*, a foster-brother, p. cvii note.

oonganones, lit. horn-skin, horn-skinned, epithet and name given to certain heroes from their supposed invulnerability, p. clxxx note 2.

oraeb seilbe, lit. twig of possession, the twig by the handing over of which seizin of land was symbolically conveyed, p. civ note 3.

oraeb sída, sídamail, branch of peace, a magic rod which by being shaken caused peace to descend on contending parties, p. clxxv note 13.

orostigil, 'cross vigil,' watching with the hands outstretched in prayer, p. cxx note 1.

ousirt, a circuit, especially a circuit for the collection of dues, and hence = the dues collected on such a circuit, p. cxxviii; cf. pp. xcvi note 8, c note 2.

cumal, = ancilla, a female slave, a unit of value equivalent to three cows, p. lxviii note 5.

dáel, a chafer, beetle, in Mol. § 28 translates 'scorpio'. For the folklore of the *dáel* v. Oss. Soc. v. 26-7; Campbell, Superstitions, p. 227.

deisel, *tuathbel*, right-hand-turn, right-hand-wise, left-hand-turn, left-hand-wise, the former being propitious, the latter unpropitious, pp. cxxxv, clvii, clx note 1; v. recte. **diberg**, *dibergach*, brigandage, brigand, Ail. § 31 note, Cain. § 38 note; pp. cii, cviii note 1.

dorn-oleth, 'ualua que dicitur dorn-cleth,' Cain. § 39 note; really a beam (cleth) as thick as a fist (dorn), v. Gött. gel. Anz. 1891, p. 166.

drén, a wren, fancifully etymologized as *drui én*, hence the 'magus auium' of Mol. § 22.

elitt = *cerua*, Ger. § 6.

eloidéoh (in t-), 'the fugitive,' name given to St. Molaisse's bell, Las. § 22 note; p. clxxvii.

eochna éosi, 'keys of poetry,' name of some form of divination, p. clx note 5.

erca luchna, i.e. *luchna's* variegated (kine), v. p. cxlvi note.

ertheoh, *erdach*, *airddach*, lit. refec-tion; hence = mensal lands, p. cxiii note 11.

eteoh (in), 'the winged (crozier),' name of St. Mochoe's crozier, p. clxxvi.

faobála, lit. leavings, i.e. bequests, hereditary blessings or curses be-queathed by saints, pp. xcii note 2, civ note 6, clxxiv.

fáed fiada, &c., name of a charm con-ferring invisibility, p. clxxix.

faírohe, = *parochia*, q.v., the monastic diocese, p. cxii.

faith, prophet, p. clxii.

faith-liaig, 'prophet-leech,' i.e. magic doctor, p. clxiii.

fertigis, lit. man of hospitality, the hospitaller of an Irish monastery, p. cxviii note 6.

file, poet, pp. clxi f.

fíasc fíled, 'poet's rod,' some mode of divination, p. clx note 5.

fót for (frí) altóir, 'sod on (orto) the altar,' i.e. the sod by the placing of

which on the altar land was sym-bolically conveyed to the church; hence = church lands, p. civ note 3.

gall-cherd, lit. 'foreign art,' name given to the horrible wiking pastime of tossing children on the points of spears, Cain. § 34; pp. xxii note 4, cviii note 3; Zimmer, in Gött. gel. Anz. 1891, pp. 187-8.

gentraige, 'laughter-strain,' magic music which caused irresistible laugh-ter, p. clxxiii note.

gerrán ouraigh, name of a bell, ? 'the little short (bell) of the coracle,' p. clxxviii note.

gessa, taboos, pp. cviii note 1, clxxxiii f. **gialcherd**, hostageship, Cain. § 34 note; a mistake for *gall-cherd* q.v.

glass Kannechi, name of a book of the gospels written by St. Cainnech, Cain. § 41 note; *glass* means 'blue' or 'grey', so the name may come from the colour of the book; cf. 'the Yellow Book of Moling', and 'the Black Book of Molaga' cited by Keating, i. 80; but *glass* also means 'lock' or 'fetter', and the name may come from the use of the book as a relic on which binding oaths were sworn.

glassen, woad, Bo. § 27.

glúnán, lit. 'little knee', name of a bell, p. clxxvii note 16.

goltraige, 'weeping strain,' magic mu-sic which caused irresistible weeping, p. clxxiii note.

grád eomaisi, absent love, i.e. love caused merely by the reputation of a hero, p. cxxxiii note 1.

ilaoh (*nuall*) *oommaídmí*, 'shout of boasting,' the insulting jubilation over a fallen foe, p. cviii note 3.

imbias forosnai, 'knowledge which enlightens,' a mode of divination by magically induced dreams, p. clx note 5.

indelba, 'forms,' representations of heathen objects of worship, p. cxli note 3.

leine alfrinn, lit. mass-shirt, an alb, ii. 244 note.

lebar sliged, 'a book of roads,' an itinerary, Las. § 18 note; p. civ note 4.

leth n-Erinn, **leth Matha**, half of Ireland, half of Matthew, Ci. C. § 16.

luan, moon, Monday, but from the idea that the final judgement will take place on a Sunday it comes to mean 'after Doomsday'; hence St. Moling's famous equivocal, *Mol.* § 19; pp. lxxxii, cxxxiv note 5.

maognimartha, youthful exploits, pp. xxxiv note 6, xc.

maer, a steward, title given to the hereditary custodians of certain relics, p. cxxix.

mind, minn, means both a diadem, p. cvii note 14, and any precious thing, relics, &c., pp. cv note 9, cxxix notes 1, 2; from the use of such relics in the administration of solemn oaths, *minnaim* comes to mean simply 'to swear'; v. diadema.

muintir = 'familia,' the monastic family, whether the monks of a single monastery, or of a group of associated monasteries, p. cxii; though a loan-word from the Latin 'monasterium', it is in constant use for the retinue of a secular chief.

nuall oomaidmi, v. ilach c.

odhur Kyarain, Odar Ciaráin, the dun (cow) of Ciaran, *Cl. C.* § 15.
oifrenn, = Lat. offerendum, Mass, p. cxvi note; v. offero.

peist = Latin bestia, a monster, pp. cxi note 1, cxxxix, cxlviii note 7, cliv note 5.

ríar féin (a), one's own will, v. uoluntas sua.

ruanaid, nickname of Diarmaid, s. Aed Slane, *Car.* § 53; 'ruanaid' means both 'red' and 'very strong'; Diar-

maid's opponents used it probably in the sense of 'red with shame'; but it became a standing epithet in the other sense.

sarugud, insult, outrage, becomes a technical word for the outrage done to a saint by breaking a covenant entered into under his protection, &c., p. cxxix note 3; cf. p. civ note 11.
secnab, = secundus abbas or prior, v. p. cxvii note 7.

snaidm druad, 'druid's knot,' some kind of magical defence of fortresses, p. clxi note 1.

suantraige, 'sleep strain,' magic music causing irresistible slumber, p. clxxiii.

táin, a cattle-raid, addenda to p. xcvi.
tanaise abb, abbaid, tanist-abbot, i. e. a prior who has the right of succeeding to the abbacy, p. cxvii.

tarb-feis, commonly translated 'bull-feast', but 'feis' is probably to be taken in the sense of 'sleep', as 'tarb-feis' is a mode of divination by magically induced dreams, p. clx note 5.
teoh n-oiged, 'house of guests,' the hospice of an Irish monastery, pp. cxiii note 9, cxviii note 6.

teinnm lægda, a form of divination, probably rabdomancy, p. clx note 5; according to Zimmer the phrase represents O. Norse 'teinar lægðir', lit. 'twigs laid down', *K. B.* iii. 152.
tigernach, lordly, from *tigerna*, a lord, *Tig.* § 2.

tír na m-béo, na n-ingnad, na n-fo, na sora, tairngiri, land of the living, of wonders, of the (ever) young, of light, of promise, all names of the Celtic other world, p. clxxxii f.
tuaithbel, v. deisel.

ADDENDA ET CORRIGENDA

VOLUME I.

p. xxv, note 5. The Bollandists also point out that whereas the lives give Mella as the name of Abban's mother, the tract on the mothers of the Saints of Ireland calls her Cainech, LL. 372^d 8. But there is possibly some dislocation in the text, as Mella follows immediately after Cainech.

p. xxxvi, note 5. As to the name Brendan, note that ten Brendans are slain by Cuchulainn, LL. 123^a 50.

p. xlv, line 26. Maelduin. Note, however, that it is a *daughter* of Maelduin's who is made contemporary with Carthach's *childhood*. If her father survived Carthach he must have attained an age very unusual among secular princes of that time.

p. xci, note 4. Other instances of special relations between monasteries are Mayo and Iona, Ger. § 14; Monasterboice and an unidentified community, Bo. § 29. The permanent connexion of Connor and Lynally discussed in the latter part of the note (p. xcii), is prepared for in the lives of both founders, Co. E. § 3; C. S. c. 929 (§ 14); cf. Reeves, Eccl. Ant., pp. 97-8.

p. xcvi, note 2. Add: Bo. §§ 11, 24; Ci. C. § 7; Ci. S. § 20; Col. E. § 12. The 'latro' of Bo. § 12 is a 'homo nobilis'. Note also how many of the secular tales bear the title 'Táin', which is the technical Irish word for a cattle-raid. Fifteen such titles are enumerated in D'Arbois' Catalogue, and the Táin bó Cualgne is the central epic of the Ulster cycle.

p. xcvi, note 1. Add: Adamnan as scribe and artisan, Ger. § 15. A monk as artisan, Mun. § 28.

ibid., note 6. Note the place name 'Cell da Les', i. e. Church of the two Ramparts, Mart. Don. May 9.

p. cv, note 1. Hostages; cf. LL. 147^b 6: 'Muire ic ná bit géill i n-gill, is é in lind i coire toll,' i. e. a lord who has no hostages in pledge is like a cauldron with a hole in it (cited by Meyer, Instructions of Cormac, p. 52). Of a specially powerful king it is said: 'atá dá eagla . . . nach raig a leas gialla a n-á gebennaib', i. e. such is the fear of him that he needs no hostages in his prisons, Hý Many, p. 141.

p. cviii, note 1. We find 'cennal 7 fuidb', i. e. heads and spoils, stored up in one of Concobar's palaces, LL. 106^b 40.

p. cx, note 9. A special burial place for lepers is mentioned, Br. i. § 92.

p. cxi, note 9. The legend that our Lord was a leper is based on the Latin text of Is. liii. 4: 'nos putauimus eum quasi leprosum,' by omitting the 'quasi'.

p. cxii, note. Commendation of monasteries; cf. Mun. § 16 note.

p. cxii, note 3. That this dispersion was sometimes found to be impolitic, cf. Com. § 13 note : 'fortior est acies multorum in uno loco, presente duce, concorditer pugnantium, quam per multa loca sine duce dispersa.'

p. cxviii, note 6. That the relief of the poor was often a very burdensome function is shown by Br. i. § 13, where Ternoc retires into solitude : 'pauperum fugiens laboris sollicitudinem.'

p. cxxv, note 1. There is an account of Cairnech in BB. f. 208^a, printed, Irish Nennius, pp. 178 ff., Skene, Chronicles of Picts and Scots, pp. 52 ff. It is rightly described in a marginal note (by Charles O'Connor of Belanagare, Ir. Nenn. p. 186) as 'fabula perquam futilis', and as 'sgél goirrgech gan dath firinne', i. e. a doting story without a shade of truth. It makes Cairnech son of a king of Britain; he builds an underground monastery in Cornwall, whence he migrates to Ireland, becoming the first Irish martyr! See also Colgan, A. S. pp. 782-4.

ibid., note 8. In Féil. August 13 and note, is a Momaedoc, 'mind n-Goidel,' i. e. diadem of the Gaels.

p. cxxvi, note 10. The Culdee Rule, Reeves, Culdees, p. 87, seems to show that it was the rule to communicate on Sundays and Thursdays.

p. cxxxii, note 8. There are actual allusions to the secular literature in Ab. § 1; Car. § 1; v. notes ad loc. Allusions to ecclesiastical pieces in the Irish language, Mol. §§ 8, 19, and notes.

p. cxl, note 1. In some stories the child's head is also flattened in the process; hence Fiacha's nickname 'muillethan', i. e. broad crown. A legend of this kind seems to have attached to Bairre's birth, as both the Irish lives say: 'rug an bhean uasal sin gein mhullach-leathan,' i. e. the noble lady gave birth to a broad-headed child.

p. cxlvi, note 1. For the sensitiveness of animals to supernatural presences undiscerned by man, which is a leading motive in many folk-tales, cf. Mochoem. § 21.

p. cxlviii, note 7. Owing to their watery origin these animals are often 'caerulean' or 'jacinthine' in colour, e. g. Cron. § 24.

p. cliii, note 5. We have oracular trees, Gen. xii. 6, where 'the oak of Moreh' should be 'the directing (i. e. oracular) terebinth'; and Judges ix. 37, R. V. margin, 'the Augurs' terebinth'.

ibid., note 11. Cf. also F. M. iii. 10.

p. cliv, note 4. A man named 'mac Carthind', Car. § 12.

p. clxii, note 1. Add: cf. LL. 213^b 9: 'sech ba drui, ba degfili,' i. e. besides being a druid he was a good poet.

p. clxiv, note 7 ad init. Or Mogoppóc artifex may be Gobban Sáer himself, christianized as in the Life of Maedoc.

p. clxxvii, note 16. A 'Bernán Ailbe' is mentioned, F. M. ii. 1016.

p. clxxxiv, note 7. Add: cf. Aur. Leg. p. 28.

p. 45, l. 24. for Cristum read Christum.

p. 46, note 7. for Ochu read Olchu.

pp. 66, note 10, 67, note 4. for Ir. read Ir.² (these passages are only in the later Irish Life).

p. 68, note 2. for Beerhaven read Bearhaven.

p. 150, note 1. for Curryun read Currynn.

p. 170, l. 10. Med[b]; see, however, p. xlv, note 3.

VOLUME II.

- p. 73, last line. *for soluuam read soluam.*
p. 84, note 14. Correct this by p. lxxv, note 3.
p. 104 § 19, l. 5. *for Hua Deona read Hua Drona.*
p. 149 § 24, l. 7 from end. 'ad aquilonalium', so MS., but 'et' is obviously required.
p. 150 § 26, l. 1. *for Braundubh read Branndubh.*
p. 250, note 17. Add: in *Áraibh Cliach Du.*
p. 254 § 3, l. 7. *for monasterii read monasterio.*

OXFORD
PRINTED AT THE CLARENDON PRESS
BY HORACE HART, M.A.
PRINTER TO THE UNIVERSITY

which means a jester, buffoon, v. Meyer, Contributions to Irish Lexicography, s. v.

propositus = prior, v. pp. cxvii f.

princeps = Ir. *airchinneach*, 'erenagh,' abbot, Cain. § 40; Car. § 54; Enda § 30; so *principatus*, Car. § 16.

prior: on this monastic officer and the various titles under which he appears v. pp. cxvii f.

procurator fratrum, = cellarius, p. cxviii note 4.

prostrabit, prostrabunt, Maed. § 36 (M); from 'prostrai', the pret. of 'prosterno', a verb 'prostrare' was wrongly inferred.

quattus, 'uas lactis quatti,' Ab. § 33; an *legendum* 'quassati'? churned milk, butter-milk.

quinta pars, i. e. one of the five provinces of Ireland, Ir. *coiced*, which literally means a fifth, Ab. § 9; Coem. § 1.

reote, probably = Ir. *deisel*, q. v., right-hand-wise, Ab. § 52; Cron. § 24.

relaius, Maed. § 47 (V) = *conuersus* § 48 (M); this curious word is a literal translation of the Ir. *athlaech*; Ir. *ath*, like *re-*, indicates both repetition and reversal; 'athlaech' means one who has been a *laech* = laicus, warrior, but is so no longer; hence = *conuersus*, q. v.

religiosa, a nun, Cain. § 26; phonetically written 'reliosa' in S, which the editors of that text make into a proper name.

reliquiae, a cemetery, Ir. *relic*, Fint. § 16 note; p. xxiii note 3.

reliquo, to melt, 'pix reliquata,' Cain. § 6, note.

roma, Ir. *ruaim*, a cemetery, Las. § 24, v. p. cx note 7.

scamnus spicarum, apparently some measure or quantity, Maed. § 40 (V).

soetha = cetha, q. v., Car. § 18; Com. § 58; altered to 'cetha', Cain. § 28 note.

Scotium opus, i. e. timber building as opposed to stone, p. xcix note 3.

scriptulum = *scrupulum*, Br. i. § 26; = Ir. *scrupal*, p. clxxx note.

secto, apparently intended as frequentative of 'seco', to cut, 'fructecta sectantes,' Ger. § 9.

secundus abbas, Ir. *secnab*, prior, Eo. § 29; v. pp. cxvii f.

significatio, the act of making the sign of the cross, Dec. § 24.

singulariter = Ir. *do sainriud*, more particularly, Ab. § 52; so: *specialiter*, Br. i. § 94.

solitana, some kind of large vessel, 'impleuerunt ingentem uas, solitanam fratrum,' Ci. C. § 31 ad fin.

solutionis dies, Br. ii. § 15; = *absolutionis dies*, ib. § 30; le Jeudi absolu, Maundy Thursday.

specialiter, v. *singulariter*.

surex, a little pig, Ci. S. § 10.

tabularis, tabulata facies, Ir. *dár-aineach*, Cain. § 12; Car. § 24; Maed. § 16; v. p. cxi note.

tergo, ? a cloth for wiping, a towel, 'extersi pedes eius cum tergine,' Ita § 20; Colgan reads 'uirgine'.

terma = *therma*, strictly warm water, but used of any water; in Coem. § 29 it translates Ir. *linn*, a pool; Car. § 50.

termouela, Maed. § 34; Ducange, s. v. *tormouela*, says: 'trabes transuersariae ad portas . . . uel crates mobiles . . . quibus prata . . . claudi solent.' He only cites this passage. In A. S. June iii. 407 it is glossed by 'repagulum', i. e. bolt.

titulus lapideus, a boundary-stone, Coem. § 21; v. Ducange, 2. *titulus*, 'limes, meta, cippus.'

tollum, tullum, a weir, Cain. § 13; Cron. § 2; in both cases it corresponds to Ir. *ess*, which means a cataract or rapid; in Cron. § 2 the S text has 'gurges'.

trancula, Cain. § 32 note; if this is anything more than a slip for 'tunicula', the reading of M and R, it is probably intended as a diminutive of 'trabea'; if from 'trabes', as in ordinary Latin, it must mean the saints' *bachall*.

tullum, v. tollum.

ungulus = *ungula*, a claw, Br. i. § 54; v. Jubinal, p. 37.

uola, the palm of the hand, Cain. § 37 (R) which lower down reads 'manum'; but S and M read rightly 'ola', 'olla', q. v.

uolna, = *ulna*, elbow, arm, 'uolnis et genibus,' Coem. § 43; Mol. § 14.

uoluntas sua, = Ir. *a riarr ffin*, Icel. *sjálf dómi*, 'self-doom,' one's own terms, Dec. § 19, v. pp. cv f.

uotum malum, Rua. § 10, perhaps

means *diberc*, brigandage, cf. Ail. § 31 note, where 'uotum pessimum' is explained as *diberc*; and Cain. § 38 note, where 'laici uotum malum promittentes' are defined as 'di-berg[a]igh'.

ydoleitious = idolothytus, *εἰδωλόθυτος*, Las. § 5.

zabulum, Ci. C. § 12; from the parallel passage in the Irish life it seems to mean a kiln.

B.—IRISH.

aenach, a fair, an assembly held for celebrating certain games, races, &c., translated 'agon', Mol. § 19; pp. cv note 6, clxxxi note 17.

airbe druad, 'a druid's hedge,' some kind of magical obstruction, p. clxi note 1.

airohindeoh tige oiged, 'head of the guest house,' the hospitaller of a monastery, p. cxviii note 6.

airohinneoh, erenagh, hereditary lay-abbot, p. cxvii note 5.

airddaoh, v. erthech.

airecht, an assembly of the tribe or kingdom held for purposes of business, p. cv note 6.

annmhara, a confessor, v. amicus animae.

athlaeoh, an ex-warrior, = conuersus, a novice, Rua. § 21 note; pp. lxii note 3, lxxx note 5; v. relaicus.

bachall Isa, i.e. the staff of Jesus, v. p. clxxvi.

bardán Ciaráin, latinized Barthanus Kyarani, Ci. S. § 4, name of a bell, † Ciaran's little bard (from its musical tone), p. clxxviii note.

bernán, lit. little gap, name of certain bells, from their cracked condition, p. clxxvii note 16, and addenda.

bóbán, lit. little cow, calf, name of certain bells, perhaps from their small size, p. clxxvii note 16.

breth féin (a), one's own judgement or terms, v. uoluntas sua.

briocht oomga, draoidheachta, spell of protection, of druidism, names given to certain charms which gave protection on a journey, p. clxxix note 1.

brithem, a brehon, a judge, p. clxiii.

buide Connall, name of the yellow plague of the seventh century, which was probably malignant typhus, p. cxi note 1; Rua. § 8 note.

cairdes Crist, lit. Christ-friendship, gossipred, p. cxlii note 8.

caisel, a stone fort or enclosure, pp. xcvi note 6, cxiii note 9.

cathach, lit. warlike or warrior, name given to certain relics which were used as battle-standards of the tribe, pp. cxxviii note 7, clxxv note 11.

celebrad, oelebraim, v. celebros.

oeltar oomga, diolithe, draoidheachta, cloak of protection, of concealment, of druidism, names given to certain spells which acted as a *tarnkappe*, or cloak of invisibility, p. clxxix notes 1, 5.

oláiraineoh, lit. board-faced, i.e. flat-faced, p. cxi note.

olár ciartha, = tabula cerata, a wax writing-tablet, p. cxv note 11.

oloco robaid Blathmeio, 'the bell of the excommunication of Blathmac,' name of St. Carthach's bell, Car. § 58 and note.

oohlach (in), the cowled (crozier), name of St. Colman Ela's crozier, p. clxxvi.

oolimge oonaire, 'path-protection,' name of certain spells which gave protection on a journey, p. clxxix note 1.

oomalta, Welsh *cyfaill*, a foster-brother, p. cvii note.

oonganones, lit. horn-skin, horn-skinned, epithet and name given to certain heroes from their supposed invulnerability, p. clxxx note 2.

oraeb seilbe, lit. twig of possession, the twig by the handing over of which seizin of land was symbolically conveyed, p. civ note 3.

cráeb sída, sídamail, branch of peace, a magic rod which by being shaken caused peace to descend on contending parties, p. clxxv note 13.

crossigil, 'cross vigil,' watching with the hands outstretched in prayer, p. cxx note 1.

ousirt, a circuit, especially a circuit for the collection of dues, and hence = the dues collected on such a circuit, p. cxxviii; cf. pp. xcvi note 8, c note 2.

cumal, = ancilla, a female slave, a unit of value equivalent to three cows, p. lxviii note 5.

dáel, a chafer, beetle, in Mol. § 28 translates 'scorpio'. For the folklore of the *dáel* v. Oss. Soc. v. 26-7; Campbell, Superstitions, p. 227.

deisel, *tuaithbel*, right-hand-turn, right-hand-wise, left-hand-turn, left-hand-wise, the former being propitious, the latter unpropitious, pp. cxxxv, clvii, clx note 1; v. recte. **díberg**, *díbergach*, brigandage, brigand, Ail. § 31 note, Cain. § 38 note; pp. cii, cviii note 1.

dorn-oleth, 'ualua que dicitur dorn-cleth,' Cain. § 39 note; really a beam (cleth) as thick as a fist (dorn), v. Gött. gel. Anz. 1891, p. 166.

drén, a wren, fancifully etymologized as *druí éin*, hence the 'magus auium' of Mol. § 22.

elitt = cerua, Ger. § 6.

eloideoh (in t-), 'the fugitive,' name given to St. Molaisse's bell, Las. § 22 note; p. clxxvii.

eochna éosi, 'keys of poetry,' name of some form of divination, p. clx note 5.

eroa Iuchna, i. e. Iuchna's variegated (kine), v. p. cxlvi note.

erthech, *erdach*, *airddach*, lit. refec-tion; = mensal lands, p. cxiii note 11.

eteoh (in), 'the winged (crozier),' name of St. Mochoe's crozier, p. clxxvi.

faobála, lit. leavings, i. e. bequests, hereditary blessings or curses be-queathed by saints, pp. xcii note 2, civ note 6, clxxiv.

fáed fiada, &c., name of a charm con-ferring invisibility, p. clxxix.

faírohe, = parochia, q. v., the monastic diocese, p. cxii.

faith, prophet, p. clxii.

faith-liaig, 'prophet-leech,' i. e. magic doctor, p. clxiii.

fertigis, lit. man of hospitality, the hospitaller of an Irish monastery, p. cxviii note 6.

file, poet, pp. clxi f.

fiésc fíled, 'poet's rod,' some mode of divination, p. clx note 5.

fót for (fri) *altóir*, 'sod on (orto) the altar,' i. e. the sod by the placing of

which on the altar land was sym-bolically conveyed to the church; hence = church lands, p. civ note 3.

gall-cherd, lit. 'foreign art,' name given to the horrible wiking pastime of tossing children on the points of spears, Cain. § 34; pp. xxii note 4, cviii note 3; Zimmer, in Gött. gel. Anz. 1891, pp. 187-8.

gentraige, 'laughter-strain,' magic music which caused irresistible laugh-ter, p. clxxiii note.

gerrán curaigh, name of a bell, ? 'the little short (bell) of the coracle,' p. clxxviii note.

gessa, taboos, pp. cviii note 1, clxxxiii f. **gialcherd**, hostageship, Cain. § 34 note; a mistake for gall-cherd q. v.

glass Kanneochi, name of a book of the gospels written by St. Cainnech, Cain. § 41 note; *glass* means 'blue' or 'grey', so the name may come from the colour of the book; cf. 'the Yellow Book of Moling', and 'the Black Book of Molaga' cited by Keating, i. 80; but *glass* also means 'lock' or 'fetter', and the name may come from the use of the book as a relic on which binding oaths were sworn.

glassen, woad, Bo. § 27.

glúnán, lit. 'little knee,' name of a bell, p. clxxvii note 16.

goltraige, 'weeping strain,' magic mu-sic which caused irresistible weeping, p. clxxiii note.

grád eomaisi, absent love, i. e. love caused merely by the reputation of a hero, p. cxxxiii note 1.

ilach (*nuall*) *commaidmi*, 'shout of boasting,' the insulting jubilation over a fallen foe, p. cviii note 3.

imbas forosnai, 'knowledge which enlightens,' a mode of divination by magically induced dreams, p. clx note 5.

indelba, 'forms,' representations of heathen objects of worship, p. cxli note 3.

leíne aifrinne, lit. mass-shirt, an alb, ii. 244 note.

lebar sliged, 'a book of roads,' an itinerary, Las. § 18 note; p. civ note 4.

leth n-Érinne, **leth Matha**, half of Ireland, half of Matthew, Ci. C. § 16.

luan, moon, Monday, but from the idea that the final judgement will take place on a Sunday it comes to mean 'after Doomsday'; hence St. Moling's famous equivocal, *Mol.* § 19; pp. lxxxii, cxxxiv note 5.

maognimartha, youthful exploits, pp. xxxiv note 6, xc.

maer, a steward, title given to the hereditary custodians of certain relics, p. cxxx.

mind, minn, means both a diadem, p. cvii note 14, and any precious thing, relics, &c., pp. cv note 9, cxxix notes 1, 2; from the use of such relics in the administration of solemn oaths, *minnaim* comes to mean simply 'to swear'; v. diadema.

muintir = 'familia,' the monastic family, whether the monks of a single monastery, or of a group of associated monasteries, p. cxii; though a loan-word from the Latin 'monasterium', it is in constant use for the retinue of a secular chief.

nual commaidmi, v. ilach c.

odhur Kyarain, Odar Ciaráin, the dun (cow) of Ciaran, *Cl. C.* § 15.

oifrenn, = Lat. offerendum, Mass, p. cxvi note; v. offero.

peist = Latin bestia, a monster, pp. cxi note 1, cxxxix, cxlviii note 7, cliv note 5.

ríar féin (a), one's own will, v. uoluntas sua.

ruanaid, nickname of Diarmaid, s. Aed Slane, *Car.* § 53; 'ruanaid' means both 'red' and 'very strong'; Diar-

maid's opponents used it probably in the sense of 'red with shame'; but it became a standing epithet in the other sense.

sarugud, insult, outrage, becomes a technical word for the outrage done to a saint by breaking a covenant entered into under his protection, &c., p. cxxix note 3; cf. p. civ note 11. seonab, = secundus abbas or prior, v. p. cxvii note 7.

snaidm druad, 'druid's knot,' some kind of magical defence of fortresses, p. clxi note 1.

suantraige, 'sleep strain,' magic music causing irresistible slumber, p. clxxiii.

táin, a cattle-raid, addenda to p. xcvi. tanaise abb, abbaid, tanist-abbot, i. e. a prior who has the right of succeeding to the abbacy, p. cxvii.

tarb-feis, commonly translated 'bull-feast', but 'feis' is probably to be taken in the sense of 'sleep', as 'tarb-feis' is a mode of divination by magically induced dreams, p. clx note 5. tech n-oiged, 'house of guests,' the hospice of an Irish monastery, pp. cxiii note 9, cxviii note 6.

teinn lægda, a form of divination, probably rabdomancy, p. clx note 5; according to Zimmer the phrase represents O. Norse 'teinar lægðir', lit. 'twigs laid down', *K. B.* iii. 152. tigernach, lordly, from *tígerna*, a lord, *Tig.* § 2.

tír na m-béo, na n-ingnad, na n-éo, na sorcha, tairngiri, land of the living, of wonders, of the (ever) young, of light, of promise, all names of the Celtic other world, p. clxxxii f. tuathbel, v. deisel.

ADDENDA ET CORRIGENDA

VOLUME I.

p. xxv, note 5. The Bollandists also point out that whereas the lives give Mella as the name of Abban's mother, the tract on the mothers of the Saints of Ireland calls her Caineach, LL. 372^d 8. But there is possibly some dislocation in the text, as Mella follows immediately after Caineach.

p. xxxvi, note 5. As to the name Brendan, note that ten Brendans are slain by Cuchulainn, LL. 123^a 50.

p. xlii, line 26. Maelduin. Note, however, that it is a *daughter* of Maelduin's who is made contemporary with Carthach's *childhood*. If her father survived Carthach he must have attained an age very unusual among secular princes of that time.

p. xci, note 4. Other instances of special relations between monasteries are Mayo and Iona, Ger. § 14; Monasterboice and an unidentified community, Bo. § 29. The permanent connexion of Connor and Lynam discussed in the latter part of the note (p. xcii), is prepared for in the lives of both founders, Co. E. § 3; C. S. c. 929 (§ 14); cf. Reeves, Eccl. Ant., pp. 97-8.

p. xcvi, note 2. Add: Bo. §§ 11, 24; Ci. C. § 7; Ci. S. § 20; Col. E. § 12. The 'latro' of Bo. § 12 is a 'homo nobilis'. Note also how many of the secular tales bear the title 'Táin', which is the technical Irish word for a cattle-raid. Fifteen such titles are enumerated in D'Arbois' Catalogue, and the Táin bó Cualgne is the central epic of the Ulster cycle.

p. xcvi, note 1. Add: Adamnan as scribe and artisan, Ger. § 15. A monk as artisan, Mun. § 28.

ibid., note 6. Note the place name 'Cell da Les', i. e. Church of the two Ramparts, Mart. Don. May 9.

p. cv, note 1. Hostages; cf. LL. 147^b 6: 'Muire ic ná bit géill i n-gill, is é in lind i coire toll,' i. e. a lord who has no hostages in pledge is like a cauldron with a hole in it (cited by Meyer, Instructions of Cormac, p. 52). Of a specially powerful king it is said: 'atá dá eagla . . . nach raig a leas gialla a n-á gebennaib', i. e. such is the fear of him that he needs no hostages in his prisons, Hy Many, p. 141.

p. cviii, note 1. We find 'cennal 7 fuidb', i. e. heads and spoils, stored up in one of Concobar's palaces, LL. 106^b 40.

p. cx, note 9. A special burial place for lepers is mentioned, Br. i. § 92.

p. cxi, note. The legend that our Lord was a leper is based on the Latin text of Is. liii. 4: 'nos putauimus eum quasi leprosum,' by omitting the 'quasi'.

p. cxii, note. Commendation of monasteries; cf. Mun. § 16 note.

p. cxii, note 3. That this dispersion was sometimes found to be impolitic, cf. Com. § 13 note : 'fortior est acies multorum in uno loco, presente duce, concorditer pugnancium, quam per multa loca sine duce dispersa.'

p. cxviii, note 6. That the relief of the poor was often a very burdensome function is shown by Br. i. § 13, where Ternoc retires into solitude : 'pauperum fugiens laboris sollicitudinem.'

p. cxxv, note 1. There is an account of Cairnech in BB. f. 208^a, printed, Irish Nennius, pp. 178 ff., Skene, Chronicles of Picts and Scots, pp. 52 ff. It is rightly described in a marginal note (by Charles O'Connor of Belanagare, Ir. Nenn. p. 186) as 'fabula perquam futilis', and as 'sgél goirrgech gan dath firinne', i. e. a doting story without a shade of truth. It makes Cairnech son of a king of Britain; he builds an underground monastery in Cornwall, whence he migrates to Ireland, becoming the first Irish martyr! See also Colgan, A. S. pp. 782-4.

ibid., note 8. In Féil. August 13 and note, is a Momaedoc, 'mind n-Goidel,' i. e. diadem of the Gaels.

p. cxxvi, note 10. The Culdee Rule, Reeves, Culdees, p. 87, seems to show that it was the rule to communicate on Sundays and Thursdays.

p. cxxxii, note 8. There are actual allusions to the secular literature in Ab. § 1; Car. § 1; v. notes ad loc. Allusions to ecclesiastical pieces in the Irish language, Mol. §§ 8, 19, and notes.

p. cxl, note 1. In some stories the child's head is also flattened in the process; hence Fiacha's nickname 'muillethan', i. e. broad crown. A legend of this kind seems to have attached to Bairre's birth, as both the Irish lives say: 'rug an bhean uasal sin gein mhullach-leathan,' i. e. the noble lady gave birth to a broad-headed child.

p. cxlvi, note 1. For the sensitiveness of animals to supernatural presences undiscerned by man, which is a leading motive in many folk-tales, cf. Mochoem. § 21.

p. cxlviii, note 7. Owing to their watery origin these animals are often 'caerulean' or 'jacinthine' in colour, e.g. Cron. § 24.

p. cliii, note 5. We have oracular trees, Gen. xii. 6, where 'the oak of Moreh' should be 'the directing (i. e. oracular) terebinth'; and Judges ix. 37, R. V. margin, 'the Augurs' terebinth'.

ibid., note 11. Cf. also F. M. iii. 10.

p. clii, note 4. A man named 'mac Carthind', Car. § 12.

p. clxii, note 1. Add : cf. LL. 213^b 9 : 'sech ba drui, ba degfilí,' i. e. besides being a druid he was a good poet.

p. clxiv, note 7 ad init. Or Mogoppóc artifex may be Gobban Sáer himself, christianized as in the Life of Maedoc.

p. clxxvii, note 16. A 'Bernán Ailbe' is mentioned, F. M. ii. 1016.

p. clxxxiv, note 7. Add : cf. Aur. Leg. p. 28.

p. 45, l. 24. for *Cristum* read *Christum*.

p. 46, note 7. for *Ochu* read *Olchu*.

pp. 66, note 10, 67, note 4. for *Ir.* read *Ir.*² (these passages are only in the later Irish Life).

p. 68, note 2. for *Beerhaven* read *Bearhaven*.

p. 150, note 1. for *Curryun* read *Currynn*.

p. 170, l. 10. Med[b]; see, however, p. xlv, note 3.

VOLUME II.

- p. 73, last line. *for soluuam read* soluam.
p. 84, note 14. Correct this by p. lxxv, note 3.
p. 104 § 19, l. 5. *for* Hua Deona *read* Hua Drona.
p. 149 § 24, l. 7 from end. 'ad aquilonalium', so MS., but 'et' is obviously required.
p. 150 § 26, l. 1. *for* Braundubh *read* Branndubh.
p. 250, note 17. Add: in Áraibh Cliach Du.
p. 254 § 3, l. 7. *for* monasterii *read* monasterio.

OXFORD
PRINTED AT THE CLARENDON PRESS
BY HORACE HART, M.A.
PRINTER TO THE UNIVERSITY

89018106302

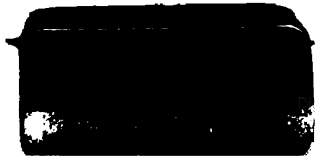
b89018106302a

_____

514 10.11.99

89018106302

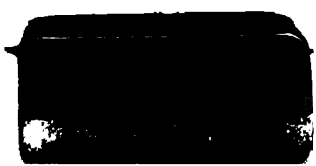
b89018106302a

_____

514 10-11-98

89018106302

b89018106302a

_____

511 10-11-98

89018106302

b89018106302a